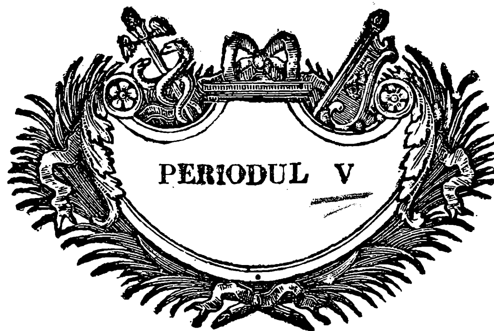
CURIER

DE

AMBE SEXE

BUCURESCI

În tipografia lui Eliade

1844

CURIERU

DE

AMBE SEXE

Caeterum censeo Cartaginem esse delendam.

Aşa dar slovele trebuescu depărtate.

PREFAÇA

Кȣџetȣл Redakџieĭ atъt a Кȣrierȣлȣĭ Romъnesk kъt шi aчesteĭ фoĭ, ънkъ deлa înчeпȣt a фostȣ̆ ȣn radikaлismȣ̆ moderat atъt în лimбъ kъt шi în skimбarea sлoвeлor redȣkъndȣлe лa лittereлe чeлe adeвъrate romъne. Din an în an se вede o пroгresiвъ префачere atъt în пroskrierea вorбeлor strъine, parasite шi desonorante kъt шi în adoпtarea ortoгraфieĭ шi лittereлor пotriвite пe natȣra aчesteĭ лimбe. Redakџia aвea de гъnd în Периoдȣл aчesta sъ maĭ skimбe нȣmaĭ kъte-вa sлoвe шi sъ лase пentrȣ maĭ tъrziȣ̆ шi treпtat пriimirea întreaгъ a лittereлor romane; în demнȣл ъnsъ, dȣпъ kȣm s'a arъtat în пroгrama datъ, aл мȣлtor бърбаџĭ o фъkȣ a se determina sъ dea aфarъ sпre înчerkare înшtiinџarea saȣ̆ пroгrama kȣnoskȣtъ, шi se înkredinџъ kъ нȣ нȣmaĭ kъ introdȣчerea лittereлor este вenitъ фoarte лa timп, чi ънkъ kъ ar фi пȣtȣt a se înчeпe kȣ мȣлt maĭ nainte шi a нȣ se întъrzia atъta aчest înчeпȣt, kȣ adeвъrat naџionaл în лitteratȣra noastrъ.

Кȣrierȣл de Амбe Sekse în чeлe patrȣ лaлe saлe пerioade trekȣte нȣ aвȣ maĭ мȣлt de kъt deлa 150 пînъ лa 200 пreнȣмъranџĭ чea мȣлt; шi nichĭ o фoaie пȣблikъ din амбeлe пrinџinate нȣ пoate konta пe maĭ мȣлџĭ aбonaџĭ, de se ва лъsa нȣmaĭ пe o simплъ înшtiinџare фъръ o miџлочire de îndemнȣ̆ лa doritoriлor. Aчest adeвър nimenĭ нȣ'л kȣnoaшe maĭ вine de kъt redakџiiлe фoiлor aчestor пrinџinate.

Aчesta ne este пȣблikȣл nostrȣ doritor de чitire. Se dette ънsъ пroгrama пentrȣ Периoдȣл V. шi se въzȣ ȣn konkȣrs neaшteпtat între atъџia romъnĭ, ȣn zeл înфokat sпre a skȣtȣra гreȣtatea sлoвeлor strъine чe пe џinȣръ лimba askȣnsъ шi ȣмiлitъ în okiĭ Eȣropeĭ шi însȣшĭ înaintea okiлor noшtri, шi sпre a reпriimi aвerea strъбȣnъ шi a лor.

Înчerkъrĭ de tiпъririĭ kȣ лittereлe noastre se фъkȣrъ în maĭ мȣлte гъndȣrĭ atъt dinkoлo de Karпaџĭ, kъt шi în Џara-Romъneaskъ шi Moлdaвia. Toate

ачeste înчerkъrĭ se вedea нȣmaĭ ka niшe resпektaвiлe dorinцe пartikȣлare, ka niшe sakrifiцiȣrĭ în пarte sпre a se da ȣн înчeпȣt: o фoaie пȣвлikъ ъnsъ este aлt чева; ea este o aвere a Naцieĭ чe treвȣe a se sȣпȣne treвȣinцeлor шi dorinцeлor чititoriлor sъĭ, шi kъnd aчeшia înzeчindȣ'шĭ нȣmъrȣл шi dorinцa, o вoiesk ast-фeл, ea asфeл treвȣe sъ easъ; пentrȣ kъ eĭ o sȣsцin. Aчi нȣ maĭ este akȣm вoinцa ȣnȣĭ om în пarte, e вoinцa Naцieĭ чe îшĭ rekлamъ aлле saлле; шi de azĭ înainte mȣлцȣmeцe sлoвeлor strъine пentrȣ marea вȣnъtate шi îndemъnare de a ne цinea în вȣkerie шi sлoвnire; de astъzĭ naцia intrъ într'o karierъ kȣ adeвъrat лitterarъ. Kȣ N°. 1 aл Пeriodȣлȣĭ V aл aчesteĭ фoĭ Naцia îшĭ înчeпe o eпoxъ нȣoъ, ȣн пeriod нȣoȣ în лimвa шi лitteratȣra sa. Urmaшiĭ îшĭ вor addȣчe aminte kȣ венereцie de toцĭ aчeѩ aлле kъror лȣminĭ îĭ фъkȣrъ sъ kȣnoaskъ чe este aл лor шi aл вiitorimeĭ stȣdioase шi îшĭ пronȣnцarъ determinat вoiea шi naцionaлa пъrere. Onoare шi глorie adeвъraцiлor romъnĭ чe kontriвȣirъ sпre aчeastъ înчeпere kȣ adeвъrat гȣmъneaskъ! Ne simцim datorĭ a mȣлцȣmi aчestor noвiлe шi пatriotiчe simtimente a tȣtȣлor чeллor чe se sȣвskriserъ întrȣ пriimirea лitterелor noastre.

Фъrъ a пriimi ъnkъ resпȣnsȣrĭ deлa toate ӂȣdeцeлe niчĭ din Moлdaвia, фaчem kȣnoskȣt чititoriлor noшtri kъ din kъte-ва sȣte de aвonaцĭ нȣmaĭ вre o 29 se sȣвskriserъ чerъnd sлoвeлe kiriлiane; чeiлaлцĭ toцĭ чerȣrъ într'adins лitterелe romane, шi ni se împȣne o datorie sakrъ a rekomanda вiitorimiĭ нȣmeлe dȣmneaлor. Aшa, domniĭ meĭ, a dȣmneaвoastrъ este toatъ глoria пentrȣ aчest înчeпȣt; eȣ n'am фъkȣt maĭ mȣлt de kъt a reпeta neînчetat resпektaвiлeлe kȣцetъrĭ шi dorinцe aлле Въkъreшiлor, Фiлareцiлor, Beniaminiлor, Iorгoвiчiлor, Maioriлor шi aлtor въrвaцĭ. Din koпiлaъria mea m'am înkinat întrȣ serвirea Naцieĭ; 'mĭ am desфȣndat ȣн drȣm, шi kъnd maĭ ѩte kъnd maĭ înчet нȣ m'am aвъtȣt dintr'ъnsȣл în kȣrs de 26 de anĭ, kъnd am ȣitat orĭ чe фoлos în пarte шi n'am aвȣt înainte de kъt datoria чe 'mĭ am împȣs'o însȣmĭ, шi пe kare kȣ чea maĭ mare mȣлцȣmire шi konsoлaцie am ȣrmat'o, шtiind kъ eram serвȣл шi ъnsȣшĭ skлaвȣл Naцieĭ meлле.

Аша, resпektaвiлiї meї domnї! пȣ въ почiȣ esпrima kȣ kътъ ȣшȣrinцъ a sȣффлetȣлȣї пrii-mesk aчeste doъ пȣmiri, пȣ лe am skimвa пe orї чe koroanъ, шi n'aш dori niчї o inskriпцie пe mormîntȣл meȣ de kъt aчeste doъ ворве чe în eternitate îmї вор ȣшȣra цъrîna пînъ kъnd mъ воiȣ înфъцiшa înaintea Прea Înaлtȣлȣї Jȣdikъtor, kare sin-гȣr 'mї a kȣnoskȣt orї чe фап-тъ шi orї чe kȣџetare.

Sokotesk de treвȣinцъ пen-trȣ istoria лitteratȣreї noastre a însemna aчi skrieriлe kъte s'aȣ tiпъrit пînъ akȣm kȣ лitte-reлe romane шi kъte-вa maпȣ-skrise desпre kare am kȣnoшtinцъ

Tiпъrite

Гръmatika лȣї Samȣiл Kлain 1780.

Гръmatika лȣї Шinkaї romъпъ.

Idem de idem пentrȣ лimвa лatinъ, tiпъritъ în Блаџiȣ 1803.

Гръmatika лȣї Alexie, лa Biena.

Гръmatika лȣї Боюцi.

Tentame criticu despre limba romaneasca de Treb. Laure-ani, Viena 1840.

Параллелismȣ între лimвa Ro-mъпъ шi Itaлiaпъ de I. Eliade, лa Бȣkȣreшї 1841

Diksionarȣ лa Бȣda de Kолo-шi, П. Maior шi Korneлie.

Diksionar aл Eпiskoпȣлȣї Бoв.

Luntre de ante, dela Genser prin Samuel Cherochi 1805.

Omȣл de лȣme лa Бȣda de Vasilie Pop, Clericul.

Bersȣrї îndemnътoare kъtre deпrinderea tinerimeї ro-пeшї, de Bota, 1829 лa Бȣda.

Пredikъ desпre Statȣл mi-лitъresk de Dimitrie Kaюn лa Siвiї 1827.

Karte kъtre Kлer de Eпi-skoпȣл Бȣлkan, în Oradia mare 1824.

Katixis saȣ înвъцътȣrї de kъпetenie aлe Biseричeї Ръсъritene, de simгeлȣл Neofit Skriвan, лa Iaшї, 1838, kȣ вine-kȣвîntapea шi toatъ keлтȣiaлa Пrea sfinцi-tȣлȣї Arxieпiskoп aл Moл-daвieї Beniamin Kostaki.

Katixis, tiпъrit лa Бȣda, or-torrafie ȣпгȣreaskъ.

Karte de гȣгъчiȣnї, de Sa-mȣiл Kлain, лa Biena.

Kъrtiчikъ de гȣгъчiȣne de Moise Szora Noacul 1843 лa Бȣda.

Akatistȣ, лa Siвiї.

Псaлmiї пroorokȣлȣї Daвid, tradȣшї d'a dreпtȣл din Eвreeшe de Popp, tiпъriцї în Блаџiȣ 183.

Ороλоџіў saў чеasλов, idem λa Блаж̌іў 183.
Еванreλiiλe din toate дуminечеλе.
Ekλorў пentrу întronarea Eпiskoпуλуї Lemeni de T. Cipariu λa Блажіў 1831.
Kaλendare λa Буda de S. Nearoe, пe anії 1828, 1829 1830, 1831 шi 1832.

Manуskrise

Ekseгптў din гръm: λimвeї romънeщї de I. Будaї.
Teoria Ortorraфiei romънeщї.
Џеλу, traџedie oriџinaλъ în 5 akte de Hosdu Timoteiu.
Bersуrї de λуme de idem.
Batraxomiomaxia (пarodie) de Koпџу.
Diksionar Romънesk Tomуλ I deλa A — M. de Korosi.

De вor maї фi шi aλteλe, aфarъ de aчestea, sуnt гуraџї kуnoskъtorii a înщiinџa redakџia în фaвoarea щiinџei.

În фie-kare se вede o întreвуinџare пartikуλarъ a sa kу aчeste λittere sпre a reпresenta λimвa noastrъ. Дупъ уneλe trebуe a фi kуnoskутъ λimвa λatinъ ka sъ se пoatъ skrie чea romънъ; шi aуtoriλor λor, în entуsiasmуλ naџionaλitъџii λor, nу λe a вenit niчї odatъ în minte kъ aчeastъ λimвъ kλasikъ, дупъ kare s'a format λimвeλe de a miazъzi aλλe Eуropeї de aппуs, шi kare пoate sъ фie гλoria λitterarъ шi strъбуnъ a Romънiλor, nу λe a вenit, zik, în minte kъ ar пуtea sъ фie пroskrisъ din шkoaλeλe romъneщї, maї вîrtos kънd aчeste шkoaλe вorвesk desпre formarea λimвeї romъne. Прin уrmare aў гreшit amar înkiпуindу'шi kъ romънii trebуe sъ щie λatineщe, шi kъ atуnчї λe ar вeni λesne a'шї skrie λimвa, дупъ kуm λe вine шi Гречiλor, пъstrъndуї oriџinea шi adeвъratуλ eї xarakter. Дуmnezeў dar sъ'ї ierte, kare treче kу вederea гreшaλe oameniλor, пentrу kъ Romънii 'шў kondemnat пoate шi de вiї λa фokуλ Гeeneї.

În aλteλe seвede пъгъsitъ nу nуmaї oriџinea saў deriвaџia, чi шi ъпsушї гуmъnitatea, întrodуkъndуse, дупъ o konвenџie oare kare, maniera saў уnгуreaskъ saў nemџeaskъ saў шi franџozeaskъ de вom λуa înainte шi aλte deosebite пъrerї че aў eшit.

Noї aчi вom џine miжλokу între aчeste doъ marџinї. Bom чere чeλ пуџin ka romънуλ че вa вoi sъ skrie kу ortorraфie, sъ 'шї щie înkaї гръmatika λimвeї saλλe, шi sъ se rîndeaskъ ka λa întъmпλare de a se пerde пronуnџia nasaλъ шi гуtуraλъ че se aratъ пrin semne

sъ nу se чiteaskъ paganul pagin niчĭ fontana fintina, niчĭ rotundul ratund, niчĭ numerul numar, niчĭ lana lina, niчĭ cantò cintà niчĭ vorbescu, vorbascu etc. Atъta nумaĭ вom чere kъte пot sъ rekлame шi гръmatika шi уrekea adeвъrat romъne, спre a пуtea sъ ле îmпъkъm. Пe aчeste temeie вom staвiлí aчi алфaвetул romъn; maĭ nainte ънsъ ne вom da oare kare пърerĭ asупra semneлor чe вor фi a se adoпta.

Пînъ aчi, лунdуne întrу toate dупъ semneлe пriimite de reпosatул întrу фeriчire Petru Maior шi алцiĭ am resпektat ad litteram toate ka sъ resпekte шi уrmaшiĭ лукrъriлe resпektaвiлe алле kontimпoraniлor шi aшa sъ ne staвiлim o datъ kiпул skrierii. Мулцĭ ънsъ, atъt ла tiпъrirea пaraллaлismулуĭ kъt шi ла aлte îнчerkъrĭ asemenea ne-aŭ фъkут oare-kare oвserвaцiĭ asупra semnулуĭ (•), zikъnd kъ aчest semn treвуe sъ фie saŭ de лунцire saŭ de skуrtare orĭ înkidere a вokaлeлor, ıar nу kъnd de уna kъnd de aлta. În ô = oa se вede kъ лунцeшe пe (o); în â, ê = ъ se вede kъ înkide вokaлa asупra kъria stъ, пentrу kъ ъ este maĭ skуrt saŭ maĭ înkis de kъt (a) шi (e). Ni s'a пърут kъ aŭ kувînt, шi a treвуit sъ aлergъm ıar ла natуra лimвeĭ ka sъ ne фie ea de normъ ла înчerkarea de a desлega o чerere atъt de înkуrkatъ.

Din чea maĭ налтъ antikitate se въdŭ în лimвa лatinъ вokaлe лунцĭ шi вokaлe skуrte din kare чeллe skуrte пrin diksionare s'a пriimit a se însemna kу semnул (˘). Asфeл din вekime шi noĭ însemnъm пe (ŭ) шi (ĭ) kъnd sуnt skуrte saŭ înkise orĭ mуte. Пornind deлa aчest пrinчiп, вedem maĭ adesea kъ (a) kъnd este aпъsat saŭ лунг îшĭ пъstreazъ пronунцia чea deskisъ; пrekум ла fácere, párte, páre etc. Шi kъnd îшĭ пerde aпъsarea шi deвine înkis saŭ skуrt se пronунцъ ka (ъ) sлaвon. Fъcut, pъrtiníre, pъrére... Ba sъ zi kъ dar kъ în asemenea îmпreцiурърĭ (ъ) este уn (a) înkis saŭ skуrt. — Sувstantiвiĭ ıar шi aџektiвiĭ maskулinĭ чeĭ maĭ mулцĭ kум шi пrima пersoanъ a вerвiлor se terminъ în (ŭ). Пrin уrmare anaлoџia шi natуra лimвeĭ se пъstreazъ maĭ вine daka aчest (ŭ) se вa skimвa ла фeminine шi ла atreıa пersoanъ în (ă); kум sпre esemплу: greu, grea; bunŭ bună; arŭ, arĭ, ară; sъ

dormȣ̆, sъ dormĭ, sъ dormă. Вedem darъ kъ пrekȣm aвem (ȣ̆) ши (ĭ) înkise, asemenea aвem ши (ă) înkis ши пrin ȣrmare treбȣe sъ aвem ши (ĕ) ши (ŏ) înkise.

Маĭ вedem ıarъ kъ (u) ши (i) adesea înaintea de konsoanele nasaлe (m) ши (n) se пronȣnцъ пe nas ka (ж) sлaвon: пrekȣm въrȣ-meȣ̆ ka въrî-meȣ̆; sȣnt ka sînt; tinrĭ лa singȣлar se чiteцe tînъr, intrare se чiteцe шi întrare, sin se чiteцe ka sîn, etc. Însъ пrekȣm aвem (u) шi (i) nasaлe, шi фъrъ a ne ȣĭta лa пronȣnцie, skrim sokrȣ-meȣ̆, въrȣ-meȣ̆, kȣmъtrȣ-meȣ̆, intrare, din, пin saȣ̆ пrin, шi nȣ sokrî-meȣ̆, въrî-meȣ̆, kȣmъtrî-meȣ̆, întrare, dîn, пîn; oare nȣ am aвea asemenea шi (a), (e) шi (o) nasaлe? Asфeл dar лana s'a фъkȣt лînъ, mana s'a фъkȣt mînъ; фontana s'a фъkȣt фîntînъ, пaganȣ s'a фъkȣt пъgîn kare kъnd ar пerde romъniĭ пronȣnцia nasaлъ шi daka лeam skrie kȣ (î) kъt de nesȣфferite ar фi лa ȣrekea romъnȣлȣĭ a se пronȣnцa лinъ, minъ, фintinъ, пъgin! asфeл tener saȣ̆ tiner (tinerĭ) s'a фъkȣt tînъr; вenъ, вinъ (вine) s'a фъkȣt вînъ. În aчeste întъmплъrĭ ъnsъ пronȣnцia nasaлъ a лȣĭ (î) este aпъsatъ, шi aвъnd treбȣinцъ a aлerga лa aччente, вom пreфeri пe aчesta (^) kare de atъцıa anĭ e kȣnoskȣt între romъnĭ asȣпra лȣĭ (i) kъnd îл пronȣnцъm ka (ж) ka лa: în, întrare шi aлteлe. Конвенцia dar de a skrie вokaлeлe nasaлe kȣ aчentȣл (^) este шi maĭ лoцikъ шi kȣnoskȣtъ de mȣлt Romъniлor.

Din aчestea se вede kъ вokaлeлe noastre sȣnt de treĭ фeлȣrĭ: deskise, înkise, шi nasaлe.

Чeллe deskise se вor skrie simплe saȣ̆ kȣrate: a, e, i, o, u,

Чeлe înkise se вor skrie kȣ semnȣл (˘): ă, ĕ, ĭ, ŏ, ȣ̆; шi se вor чiti înkise saȣ̆ skȣrte întokmaĭ dȣпъ kȣm sȣnt skrise: bunȣ̆, bună, vergĕ, bunĭ, dormirŏ kare toate se чitesk maĭ ka бȣn', вerц', dormir'.

Чeллe nasaлe se вor însemna kȣ aччetȣл (^): â, ê, î, ô, û, kȣm lâna, mâna, român, temênd, întru, cuvînt, pîno, fôntâna, verûmeu, sûnt, lûngŏ.

Asфeл deпrinzindȣse Romъniĭ a îшĭ skrie лimбa, вa фi aпoĭ okkȣпaцia rramatiчeĭ a arъta kȣ de amъnȣntȣл kъnd вokaлeлe пat niшe asemenea пreфaчerĭ

шi atꙋnчĭ se ва пꙋtea skrie шi însꙋшĭ фъръ ачeste semne kꙋm a înчeпꙋt a se skrie (ꙋ̆) шi (ĭ) фъръ semnꙋл skꙋrtъrii лa: гreꙋ, oꙋ, воꙋ, фaчi etc; ıar лa întъmплare însꙋшĭ de a se пerde ачeastъ пронꙋnцie гꙋtꙋraлъ шi nasaлъ, лimвa îшi ва пъstra materia шi формeлe saллe чeллe adeвъrate.

Ва ziчe însъ чine-ва: kꙋ ачest kiп aвem ă, ĕ, ŏ = ъ, шi â, ê, î, ô, û = ж! adikъ aвem treĭ фeлꙋrĭ de (ъ) шi чinчĭ фeлꙋrĭ de (ж). Se reспꙋnde лa ачeastъ întreвare: sъ чeрчetъm kꙋ de aмъnꙋntꙋл шi kꙋ o лoцikъ sъnъtoasъ, aвem kꙋ adeвъrat treĭ фeлꙋrĭ de (ъ) шi чinчĭ фeлꙋrĭ de (ж) saꙋ̆ nꙋ? шi daka kꙋ adeвъrat вom aвea, atꙋnчĭ adeвъrꙋл ne ва цine în лok, înaintea лꙋĭ ва treвꙋi a tъчea. Astфeл ne este лimвa шi nꙋ пꙋtem sъ nꙋ фim ачeea чe sꙋntem. O лimвъ atꙋnчĭ se înвaцъ kꙋ фaчiлitate kъnd se înвaцъ dꙋпъ natꙋra eĭ, шi kꙋ пerфekцie. Noĭ пînъ kъnd nꙋ ne вom înвъцa шi вom skrie лimвa asфeл dꙋпъ natꙋra eĭ, nꙋ o вom пꙋtea kꙋnoaшte kꙋ пerфekцie de toate пъrцiлe niчĭ în zeчimĭ de anĭ, kъnd шi atꙋnчĭ, dꙋпъ atъtea diффikꙋлtъцĭ, ne вom sꙋпꙋne înaintea adeвъrꙋлꙋĭ a вeni ıarъшĭ aчi ꙋnde aꙋ̆ вenit toцĭ adeвъraцiĭ лitteratorĭ aĭ лimвeĭ noastre. Kъnd însъ вom înчeпe a o skrie astфeл, чeрчe orĭ чe înвъцъtor шi ва вedea kъ ea se пoate înвъцa чeл мꙋлt într'ꙋn an пentrꙋ пъmînteanꙋл kꙋ вîrsta kꙋвenitъ шi kꙋ kꙋnoшtinцeлe пreпaratiвe пentrꙋ гръmatikъ.

Limвa îшĭ are шi ea natꙋra eĭ, шi natꙋra eĭ este adeвъrꙋл eĭ; шi kъnd nꙋĭ arъtъm natꙋra, nꙋĭ arъtъm adeвъrꙋл. A nꙋĭ arъta adeвъrꙋл ва sъ zikъ a m i n ц i desпre dъnsa, шi deлa minчꙋnъ nꙋ se пoate naшte шtiinцъ шi artъ. Minчꙋnea e вarie saꙋ̆ фeлꙋritъ шi пrin ꙋrmare, înkꙋrkъ, гъtъчeшte; adeвъrꙋл e ꙋnꙋл шi de ачeea лꙋmineazъ шi este фaчiл; diффikꙋлtatea лꙋĭ e nꙋmaĭ пînъ kъnd se ва aфлa.

Sъ вenim шi лa aлte semne. Aччentꙋл askꙋцit (´) шi aччentꙋл гraв (`) aꙋ̆ пꙋterea de a aпъsa saꙋ̆ a лꙋnцi вokaлa asꙋпra kъria staꙋ̆. Aшa aччentꙋл askꙋцit, dꙋпъ пriimirea a maĭ мꙋлtor пъrerĭ пe (ó) îл фaчe(oa) шi пe é = ea; însъ nꙋmaĭ în dedꙋkцia saꙋ̆ dekлinarea orĭ konӂꙋгarea вorвeлor, ıar nꙋ шi лa фinaлe saꙋ̆ лa konвinarea artikoлꙋлꙋĭ шi пartikoлeĭ (a): пrekꙋm totu,

tóte, osu óse, omuómenĭ, temere témă, gemere, gémă etc. înсъ ла: ḑio ḑioa, femee femeea, aqueste aquestea, cântà, dormià, vedeà ші алte asemenea se пъstreazъ (a) фъръ a se фаче dió femeé, aqusté, vedé. Se însemneazъ іаръ kъ infinitiвул de a treіа konжугаціе a vedé se distinџе de imперфектул vedeà, ka ші a dormì de dormià.

Аччентул граву (̀) se пуне пе уlтima saŭ пе вokала din урмъ a ворвелor terminate asфел kъnd ачеа вokалъ este аппъsatъ saŭ лунгъ kум: cântà învіè, dormì, arò[1]. Monosiлавеле ну приimesk аччент de kъt нумаĭ kъnd este тревуінцъ a se distinџе de алte omonime, kум: ḑì (ḑio) ші ḑi imпeratiвул верву-вулуĭ ḑicere; şi адверву де imп (déjà) ші konжуgatiвул şi; asфел se distinг màĭ (presque) ші maĭ (plus) nu maĭ face, ші аtъta numaĭ (seulement).

Semnул sediлa (̧), че este ın фел de (s) субtînsemnat, s'a adontat ла лittereле ḑ, ş, ţ ші ç спре a фаче пе ḑ = z, пе ţ ç = ц ші a înгroша saŭ îndoi пе s = ш

[1] Пе (o) финал дела atreia персоанъ a перфектулуĭ de прima konжугаціe îл фаче a se пронунца ka (ъ) аппъsat: cântò, arò làudò = kъntъ́, arъ́; лъудъ.

kум: laudu lauḑi, portu porţi, lasu laşi.

C, înainte de a o u ê î ші konsone se пронунцъ (k) kум: carru, coprinde, cuvenire, tacêndu², scînteie, croire, clipă. — Înainte de e ші i se пронунцъ (ч); kум: tacu, taci, tace = takŭ, тачĭ, таче. — Kъnd înainte de (e) ші (i) se ва пронунціа (k), атунчĭ іа ун (h); kум: Tache, chieie, chiemare = Take, kieie, kiemare.

ç, se пронунцъ ka (ц) în kъteва ворве, прекум: façă, oçetu, prinçu, braçu, etc: фацъ, оцетŭ, принцŭ, брацŭ.

G, înainte de a, o, u, ê, î, ĕ, ші konsoane se пронунцъ (г); kум galbenu, gollu, gustu, allegêndu², gîndire, spărgĕtor²

²) Пентру партіціпii de a treіа konжугаціe сунт доъ пъререĭ: лаtinistiĭ вор a se skrie ku (û) ші чеĭ kari вор a se ціне de konжугареа ромъnъ афлъ maĭ konsekвent a se skrie ku (ê): уniĭ adikъ skriŭ ḑicùndu, tacûndu, allegûndu ... = zikîndŭ takîndŭ алеrîndŭ, ші алціĭ ḑicêndu, tacêndu, allegêndu. Kuвinтул челор d'ъntъiŭ este kъ (c) ші (g) înainte de (e) ші (i) ну пot a se пронунціа (k) ші (г), дупъ kум se пронунцъ în есемплеле de sус; iar ал челор d'a doiлеа, kъ фie-kare konжугаціe îшĭ пъstreazъ вokала sa, kум: ar-are, ar-aiu ... ar-ându

graţie etc = галбеш, голлў, гꙋstў, rîndire sпъгrъtor, гра-џie; — înainte de (e) ши (i) se пгonꙋnџъ (џ) : gemere, genuchie ginere înpregiuru = џemere, џenꙋkie, џinere, inпreџꙋr. — Кънd înainte de (e) ши (i) se пгonꙋnџъ (г), atꙋnчї ꙗ ꙋn (h); кꙋm: ghenuchie, ghimpe, ghiemu, ghiaţă etc.

Sc, înainte de a, o, u, ê, î, ĕ ши konsoane se пгonꙋnџъ (sk), кꙋm: scară, scobire, scutire, păscêndu[2], scînteie, născĕtor[2], scriere: skarъ, skobire, skꙋtire, пъskънd, skînteie, nъskъtor, skriere; — Înainte de (e) ши (i) se пгonꙋnџъ ла noї (шt), ши în Бънat (sч); кꙋm: nascu, nasci, nasce = naskў, naшtї, naшte: naskў, nasчї, nasчe; sciinţă cunoscinţă = шtiinџъ, кꙋnoшtinџъ = sчiinџъ, кꙋnosчinџъ. — Кънd înainte de (e) ши (i) se пгonꙋnџъ (sk) atꙋnчї ꙗ ꙋn (h); кꙋm: schellă schimbare etc = skeллъ skimbare.

qu, înaite de a, o, u, ĕ, ши î, se пгonꙋnџъ (k) ла вогбеле ꙋгmътoare: quare, qualitate, quâtu quând, quam, înquà, qua, quĕ, daqua, quîntar', consequinţă, eloquinţa, Equator, equilibru, equivocu, etc. кътe вin din equi: kare, kaлitate, кът, кънd, kam, înкꙋà, ka, къ, daka, kîntar eлoкꙋinџa, Ekator, ekiлibrꙋ, ekiвokў.

Tot aчeste лittere înainte de (e) ши (i) se пгonꙋnџъ (ч) ла вогбеле ꙋгmътoare: questa, quella, quine, que, questiune querere[3], aquì: чesta, челла, чine, чe, чestiꙋne saў kestiꙋne, чerere, aчi, ши челле derivate din aчestea.

Toatъ ortorpaфia noastrъ se întemeꙗzъ maї вîrtosў пе кꙋвintꙋл ка вогбеле romънeшtї съ 'шї пъstreze фisionomia лor romънъ, съ nꙋ'шї skimbe adiкъ, nічї o datъ, лitterele кꙋ kare sꙋnt skrise, aфarъ de фinaлe. Esemплеле ꙋгmътoare determinъ maї toatъ ortorгaфia romънъ.

cas-ă	cas-e
pén-ă	pén-e
mĕr-u	mer-i
goll-u	goll-i, sau goi
vall-e	văll-i sau văi
ellu	elli sau ei
ea	elle
drept-u	drépt-ă
virtuos-u	virtuós-ă.

dorm-u	dorm-i	dórme-e
tac-u	taci-i	tac-e
fug-u	fug-i	fug-e

[2]
dorm-ire dorm-iiu... dorm-indu
fug-ire fug-iiu.. fug-indu fugîndu
dic-ere dis-eiu... dic-êndu
sparg-ere spars-eiu... sparg-îndu.

Usꙋл ши пъгегеa maї mꙋлtora ва determina modꙋл aчesteї terminaџii.

[3]) queru cuvintu, ши ceru seninu

nasc-u nasc-i nasc-e
vĕd-u veḑ-i ved-e
las-u laş-i las-ă
pat-u paţ-i pat-e.

Konsoaneлe se kȣnosk de sine kъ trebȣe sъ remъie tot aчeллea, ши se modifikъ dȣпъ вokaлeлe чe ȣrmeazъ. Kъt пentrȣ вokaлeлe ă, ĕ, ŏ, saў â, ê, î, ô, û, saў é ши ó, aвem de normъ, ла sȣвstantiвĭ ши aжektiвĭ, плȣraлȣл, ши ла вerвĭ, a doa пersoanъ a пresentȣлȣĭ indikatiв kȣm ши ȣn aȣz kȣrat romъn.

la	dréptă plural фaчe	drepte
	pénă —	pene
	ea —	elle
	cuvîntu —	cuvinte
	mĕru —	meri
la	vŏdu a 2-a perosnă	veḑi
	învĕţare —	înveţi
	appĕsare —	appesi
	lăudare —	lauḑi

vîndutu — vinḑi

Aчestea sȣnt kȣ miiлe; пenчeллe ллaлte чe sȣnt kȣ zeчeлe este destȣл aȣzȣл Romъnȣлȣĭ, пentrȣ kъ фie-kare вa пreфeri a skrie:

rotundu ши nȣ ratȣndu...
locuire — nȣ lacuira...
fontana — nȣ fîntina...
romanu — nȣ rȣminȣ...
mana — nȣ mina...
лana — nȣ лina...

Aчestea sȣnt diффikȣлtъцiлe пrinчiпaлe aлe ortoгraфieĭ romъne, desпre kare maĭ пe лarг se вa вedea într'o traktaцie seпaratъ ши în гramatiчeлe чe вom aвea. Aчi пe mъrџinim întrȣ a фaчe пe чititor a'шĭ пȣtea чiti лitterелe ши dъm ȣn алфa-вet komпaratiв, пe kare îл вom ши пȣne ла înчeпȣtȣл maĭ mȣлtor nȣmere d'a rîndȣл sпre a фamiлiarisa пe чititor kȣ dъnseлe.

a = a	d = ѕ	m = m	ţ = ц	ó = oa	ce ci = ч
e — є	ḑ — z	n — N	ç — џ	é — ѣ	ga go gu gè gî г
i — i	f — ф	p — п	ş — ш	ă ĕ ŏ — ъ	ge gi — џ
o — o	h — x	r — р	v — в	â ê î ô û ж	sca sco scu
u — ȣ	j — ж	s — c	x — kc	ca co cu	scê scî — sk
b — в	l — л	t — т	z — z	cê ci — k	sce sci — щ

I. E.

Oare-kare rѣгѣчинї але Redaцієї

Кѫцї din DD. літтерацї вор віne воі a'шї пѣвліka вre ѣn artikoл prin ачеastъ фoaie, їл ва skrie kѣ літтere romane, шi de ва авеа вre o sistemъ saѣ пъrere în пarte a sa desпre ortorraфie, їл ва skrie kѣ ънsѣшї a sa ortorraфie вasatъ пe sistema sa de пъrerї; іar de nѣ, їл ва skrie kѣ ънsѣшї ortorraфia ачестеї фоï.

Sѣnt rѣгate toate redakцііле de фоï romънeщї kъte вor віne-воі a ne onora kѣ a reпrodѣче вre ѣn artikoл din фoaiea aчеasta, sъ 'л înфъцішeze romънілor astфел kѣm s'a skris kѣ ънsѣшї літтереле romane іar nѣ kѣ челлe kiriлліane, пentrѣ kъ ла o asemenea tentaціе nѣ se ва sokoti înaintea dreпtѣлѣï de kъt ka o віолare шi ънsѣшї пroфanare a naціоnaлітъцїї.

Întъmплъndѣse adesea artikoле maï întinse, ka sъ nѣ se întreгѣпъ, sѣnt rѣгацї DD. пrenѣmъranцї a пriimi de aчї înainte фie-kare nѣmъr de kъte doъ koaлe adikъ, de 32 пaцinї, іar nѣ de kъte o koaлъ. Prin ѣrmare aчеastъ фoaie se ва da în 12 вroшѣrї saѣ nѣmere de kъte doъ koaлe фie-kare, kare ва вeni іar ла mъrimea kѣnoskѣtъ de 24 koaлe, шi ва eшi o datъ пe лѣnъ.

Кѫцї din чеї 29 пrenѣmъranцї kѣ літтere kiriлiane вor dori a пriimi aчеastъ фoaie шi kѣ літтереле romane astфел kѣm a xotъrît maцoritatea, ва înшtiinцa Redakціa sпre aї trimite фoiле eшite шi челлалле ѣrmъtoare.

LISTA

DDлor PRENUMERANЦI CU LITTERE ROMANE.

Din rreѣtatea de a аллеце шi a пreskrie nѣmeле DDлor пrenѣmъranцї dѣпъ rîndѣiaлa ierarxieї, шi din neшtiinцa ranгѣлѣï ла maï mѣлцї, Redakціa se въzѣ strimtoratъ a da лisteле aфarъ asфел kѣm aѣ вenit însemnate шi dѣпъ rîndѣiaлa kѣ kare aѣ вenit шi s'aѣ trekѣt ла reцistrѣ Redakцieї.

N° 1

Tîrгѣл Jiiѣлѣї

Sѣвtînsemnaцiї[1] neaвъnd niчї de kѣm пoфtъ de a remъnea maï în ѣrmъ de веакѣл în kare trъim, doвedim printr'aчеasta a tъt

[1]) Кѣ aчеastъ însemnare se închеe фoaiea de sѣвskriпціе че ni s'a trimis din Tîrгѣл-Jiiѣлѣї.

ꙃorinца de a пriimi Кȣrierȣл de Амвe Sekse, kът ші kȣ adeвъrat romънeaska ꙃorinцъ ka ачеst жȣrnaл sъ ne înвredniчim a 'л doвîndi tiпърit kȣ adeвъrateлe лittere лatine saȣ maĭ вine strъmoшeщĭ.

N°.

1 Saȣцerȣл I. Sъmвoteanȣл Пresidentȣл Triвȣnaлȣлȣĭ.
2 Пахarnikȣл ші kaвaлerȣл Г. Marierȣл.
3 Пraпorцikȣл K. Oteteлiшanȣл, пrokȣrorȣл.
4 K. Romaneskȣл Гreфierȣл.
5 M. Miхъieskȣл, пomoжnikȣл жȣdekъtorieĭ.
6 Пitarȣл Sandȣ Skinteie Reцistratorȣл.
7 Zamфirake D. Roвinarȣл.
8 I. Гrr. Вîлteanȣл.
9 Simeon Sъпъteskȣл.
10 D. K. Andrikȣ Eskistamвoл.
11 Пitarȣл Zamфirake Вroшteanȣл, Пresidentȣл Maцistratȣлȣĭ.
12 Пitr. N. Mълdъreskȣл, memвrȣ maцistratȣлȣĭ.
13 I. Шomъneskȣл, idem
14 Гrr. I. Sъmвoteanȣл.
15 Пraпorцikȣл K. Krъsnarȣл.
16 Iȣnkъrȣл I. Marierȣл.
17 Гeorгie Marierȣл.
18 K. Romianȣл.
19 Пroфesorȣл A. N. Kraioveskȣл.
20 K. Skorцeanȣл, reвizorȣл шkoaлeлor din плasa Цiлortȣ.
21 Пitr. Гeorгe Romianȣл Sekretarȣл Okъrmȣiriĭ
22 Пitar. Zamфir I. Вroшteanȣл, ажȣtorȣл Kanчeлarieĭ
23 N. D. Zъtreanȣл, Reцistratorȣл
24 Пitar. Dimitrie Mълdъreskȣл, sȣвtkъrmȣitorȣл плъшeĭ Tismaneĭ.
25 Пitr. Rъdȣkanȣ Вȣsȣiocheanȣл, sȣвt kъrmȣitorȣл плъшiĭ Jiȣлȣĭ.
26 Aлekȣ I. Вroшteanȣл, idem aл плaiȣлȣĭ Вȣлkani.
27 N. Tetiлeanȣл.
28 Nikoлae Tanoвiчĭ.
29 I. Manoлake Вълъчeskȣл
30 Aлekȣ Г. Вълъчeskȣл.

N°. 2

Бrъiлa

31 Saȣцerȣл K. Вълdъneaskȣл
32 Гeorгie A. Dimȣ
33 Markȣ N. Dȣiлie.
34 K. Пoпoвiчĭ.
35 Seвastian Zisȣ.
36 D. Dimositos.
37 G. T. Гika.
38 K. R. Вrъвieskȣл
39 Г. Пaпadoпȣлȣ.
40 A. Чekroпide.
41 Sterio Karaпano.

(ȣrmeazъ)

PERIODUL V **N° 1**

CURIERU DE Ambe-Sexe

FOIE LITTERARA

a — a	d — д	m — m	ţ — ц	ó — oa	ce ci — ч
e — є	ḑ — z	n — N	ç — ц	é — ѣ	ga go gu gê gî — г
i — i	f — ф	p — п	ş — ш	ă ĕ ŏ — ъ	ge gi — џ
o — o	h — x	r — р	v — в	â ê î ô û ѫ	sca sco scu
u — ȣ	j — ж	s — c	x — kc	ca co cu	scê scî — sk
b — б	l — л	t — т	z — z	cê cî — k	sce sci — щ

ESIODU

Esiodu1 fu unul din quei mai antici poeţi ai Greciei alle quărora scrieri prinveniră pînă la noi. Ellu s'a născut în Cyma în Elida, provinţie a Asiei Mici; de micu ânsĕ îşi parasì patria şi 'şi petrecù quea mai mare parte a vieţei în Ascra burgu al beoţiei în pólele muntelui Elicon. Puçine se sciu asupra persónei salle; è îndoiala şi despre secolul în quare a vieţuitu. Seneca şi Pausania ḑicu quĕ erà vorbă spre a se sci daqua Esiodu fussesse contimporanu al lui Omeru sau quare din doi erà mai anticu. Erodotu, quare îi face contimporani, se esprimă asfel în cartea II a istoriei salle: "Nu creḑu qua Esiodu şi Omeru să fi esistatu mai nainte de 400 anni de epocha în quare eu trăiescu.„ Aqueasta arată epocha ambilor poeţi în al IX-lea secolu înaintea lui I. Ch. Se ḑice quĕ Esiodu ar' fi avut o luptă poetică cu Omeru şi quĕ ar' fi luat premiul. Dion-Chrisostomu spune aqueasta intemeiatu, dupŏ spusa lui Varon, pe o inscripţie relativă la aqueastă tradiţie; ânsĕ se scie quĕ aquea mică scriere în quare se coprin-

1 (u) Finalu în totu d'auna è mutu sau închisu la substantivi si adjectivi masculini în singularu, la prima persóna a verbilor, si la quelle lalte parti alle cuvîntului; — (i) asemenea este mut sau închisu la pluralul substantivilor si ajectivilor, la dativul singular al pronumelor indicative sau articoiilor, si la adoa persóna a verbilor. Prin urmare este de prisos a se mai însemnà cu semnul scurtarii. — Tótu la aqueasta regula se suppune si (a) final la substantivii si ajectivii feminini si la a treia persóna a verbilor. De se mai însemneada aquesta cu semnul scurtarii, este numai pino se vor deprinde cititorii, dupo cum sant deprinsi cu (u) si (i). Mái tàrdiu va fi destul a se cunósce: luna de lun'a casa deca s'a, si a scapa cu incetul si de kirligelle.

de aqueastă spusă, è a unui retor din schóla Alesandriei şi n'are nici o valóre istorică. De altă parte iară, marmurele din Paros facu pe Esiodu mai anticu de quâtu Omeru. In sfirşitu opinia quea mai întinsă şi mai priimită este què Esiod a stat în urma lui Omeru. — Tzetzes citeadă titlurile a saisprețece opere que se attribuescu lui Esiodu. Dintr'aquestea numai trei s'au conservatu pînŏ la noi; adica: *Laborele si ḑillele, Teogonia,* si *Paveḑa lui Ercule.* Pausania se îndoià quĕ Teogonia ar' fi fostu a lui Esiodu; ellu nu priimesce ca operă adevĕrată a aquestui poetu de quât numai *Laborele* si *ḑillele;* si eatŏ cum se esprimă despre aqueasta. (Boet. l. IX) "Aqueia din Beoțieni que locuescu apprópe de Elicon încredințeaḑă quĕ au priimitu prin tradiție cum quĕ Esiodu n'a făcutu altă operă de quâtu poema Laborelor; din quare mai scotu şi esordul asupra Muselor, ḑicênd quĕ aqueastă poemă începe cu distincția a doĕ feluri de emulație. Ei îmi arătarŏ în partea unde este fontâna (Ippocrena) Tablele de plumbu,fórte prefăcute de timpu, asupra quărora s'a scrisu poema Laborelelor.,, Poema aqueasta este o adunată de masime morale, de învĕțături asupra agriculturei, navigației, doctrinei ḑillelor svînturate, Dionisie din Alicarnasa ḑice què anticii puneau pe copiii lor să învețe pe din afara aqueastă poemă. Se vede în planul seu multe repetiții, necombinări transiții brusce şi rĕu potrivite. Criticele que s'au făcutu asupra aquestei scrieri ḑicu quĕ bucățile din quare se compune la începutu nu s'au ținutu de aqueastă operă, şi quĕ adunarea şi amestecul lor la un locu s'a făcut de ómeni mai la urmă. Bucățile quelle mai remarcabile dintr'ênsa suntu fabula lui Prometeu şi Pandorei, şi apoi descripția differentelor vîrste prin quare a trecut genul umanu. — Esiodu a adresatu aqueastă poemă la frate-sĕu Perses cu occasia que se arată: Frații amêndoi trăià cu tatăl lor la Ascra, occupânduse întru agricultură şi întru crescerea vitelor. Dupŏ mórtea tatălui remasul lui se împărți între ambi frați. Judicătorii făcurŏ nedreptate poetului dânduì o parte mai mică, şi ajutându pe frate-seu que erà şi lacomu şi risipitoru. Esiodu administrò cu economie partea sa şi o făcù să sporească în quâtu îl despăgubì cu prisosu de nedreptatea que i se făcuse. Perses din protivă îsi lăsò țarinele în nelucrare, se încurcò în judicăti şi se derăpĕnò cu totul. Esiodu trage din aquest îndoitu esemplu folositóre învĕtături que le adreseaḑă către frate seu. In ḑioa de astăḑi opera aqueasta ne înfăçişaḑă un interes istoricu, ca un monument al stă-

rii costumelor şi soçietăţii din epocha lui Esiodu. E un tablou al civilisaţiei âncŏ în pruncie; vede quine-va trecerea din viaţa belicósă în quea laboriósă, din soçietatea eroică către o soçietate nuoă, întemeiată pe lucrare şi proprietate. Trei idei domină în tóta poesia aqueasta: mai ântêiu necesitatea lucrării, resultatu unei schimbări de situaţie la popolele Greciei. Obosiţi de espediţiile lor depărtate şi de împerecherile din nĕuntru, desecaţi prin neorînduielele que resultà din aqueastă stare bellicósă, Grecii începeà a simţi preţul odihnei: cultura pămîntului, grijele vieţei domestice, şi primele desvoltări alle industriei începuserŏ a deveni condiţiile fericiri; şi simtimentul aquesta Esiodu se sforţă a'l înculcà aqui. A doilea, plângerile quelle multe împrotiva regilor que depradă popórele şi înprotiva nedreptăţii judecăţilor lor arată frĕmîntarea que trebuì a face pe greci a desfiinţà monarchiile şi a statornicì republicele. Omul închinatu la o viaţă laboriósă querе nisce assiguranţe mai tari spre a se bucurà cu încredere despre fructele lucrării salle, şi protestaţiile salle înprotiva violaţiei şi nedreptăţii sunt âncŏ şi mai vii. In sfirşitu isbirile dese asupra femeilor sunt un al treilea semnu al schimbărilor que modifică relaţiile soçiale: în miḑlocul occupaţiilor stăruitóre alle claselor de miḑlocu este prea de trebuinţă ajutorul şi conlucrarea femeei la obositórele lucrări alle bărbatului; lipsa aquestui ajutor face pe bărbatu a se plânge, şi aqueastă plângere Esiodu o repetă fórte desu; ellu compară femeea trîndavă cu trîntorii nelucrători que manîncă mierea produsă prin ostenéala albinelor. — Morala lui Esiodu nu e aşà perfectă, şi prea puçin înălţată: vede quine-va o morală a egoismului a interesului, a folosinţei practice. Cu tóte aquestea se află într'ênsul un viu ressimtiment asupra nedreptăţii; prin simtimentul aquesta pâşasce quine-va quea d'antêiu treaptă prin quare se înaltă către cunoscinţe mai curate alle datoriei şi alle regulei morale. — Esiodu sfătuesce de a'şi resbunà quine-va îndoitu înprotiva prietenului que ne a suppărattu; dice ânsĕ, să'l ierte de îşi va recunósce gresala şi de se va arătà quĕ va să o îndrepteḑe, quare este prea multu pentru timpul lui Esiodu în quare se asceptà quine-va a se quere o ură neîmpacată către un prietenu aşà de viclean. — Secolul în quare trăià Esiodu nu'l iertà de a fi scuturatu de superstiţii, de quare în ḑioa de astăḑi ar' rîde şi quei mai simpli săteni. Ellu privesce ca un lucru primejdios de a se pune pe crateru vasul cu quare scóte vinul; nu iartă a pune quine-va pe unu mormîntu să şaḑă unu co-

pillu de doësprezece luni sau de doisprezece ani, zicêndu quĕ aqueasta îl împedică de a luà puteri; voiesce qua dupŏ que a început quine-va a zidì o casă să nu o lase nesevîrşită qua nu cumva coţofenele să viie a se încuibà sau a ţipà într'ênsa ca nisce cobe; opresce pe ómeni de a se spĕlà în baia femeilor, quĕci aqueasta mai târziu adduce o pedeapsă severă; o asemenea nenorocire vine şi quând manîncă quine-va carne feartă într'un vasu que nu s'a consacratu ăncŏ, sau şi ênsusi quând îsi spală mâinile într'ênsul, şi alte asemenea. Nu è mai puçin superstiţios în învĕtăturile salle asupra zillelor cuviinciόse la lucru, la semanaturi, la secerişu şi la alte întrebuinţări alle vieţei; ne învaţă în quare zì trebue să încéapa quine-va a construì un vasellu, quând trebue a depune vinul în butte, quând trebue a lucrà quine-va spre înmulţirea neamului omenescu; în sfirşitu poema lui este un portretu fórte naivu al epochei salle.

A doilea operă quĕ se attribue lui Esiodu este Teogonia. Aqueasta este o collecţie de myturi antice asupra genealogiei zeilor şi asupra luptelor lor. Aqueastă poemă este quel mai vechiu monument que avem despre mytologia grecilor, pentru quare, subt aquest rapport merrită o se[illegible] attenţie. Multi critici, între quare şi Hermann, vĕdu într'ênsa un amestecu de fragmente străine unul de altul, nisce risipe de cânturi numerόse que avea antichitatea asupra originii zeilor si a lumii, cusute împreună fără să fi avut compilatorul totd'auna priceperea adevĕratului înţelles al aquestor ducumente antice. In adevĕr se miră quine-va citindu Teogonia, despre differinţa mytelor, quând informe şi puçinu desvoltate, quând perfecţionate pînŏ la rafinare. Povestirea le è quând seacă şi fără podόbă quând îndestulată şi plină de poesie. Cu tóte aquestea, cu tóte prefacerile, que a pututu adduce timpul aquestei opere, cu tóte desele contradicţii que resultă din differentele versii alle aquelluiaşi mytu, cu tóte băgările unor bucăţi mai moderne în mizlocul anticelor fragmente, credem ânsĕ quĕ tot este cu putinţă de a recunósce în aquestă poemă órecquare unitate de cugetu şi de sujet. Ni se pare quĕ subt aqueastă formă inchoerantă schilavă în quare ne o transmisserŏ secolii, totu domnesce o cugetare primară şi fundamentală, que predomină peste întregime şi formă legamîntul diverselor părţi. Aqueastă scriere îndelungu fu un fel de carte sacră în tótă Grecia şi ca un catechismu poeticu al credinţelor naţionale. — In adevĕru Teogonia lui Esiodu è qea d'ântêiu încercare considerabilă

que se facù spre a sistematisà tradiţiile religióse alle grecilor, spre ale adunà în corpu de doctrină şi a dà aquestui popol o teologie. Autorul culege myturile populare asupra ḑeilor, le întocmesce şi le înterpretă nu întru'n chipu dogmaticu ci sub forma poetică a epopeei. Işi povestesce istoria dinastiilor ceresci que au guvernat una dupŏ alta universul, successia generaţiilor divine înfăçişând în simbolu fasele quelle mari alle creaţiei lumii. Aquesta è fundul sau temeiul Teogoniei; iar resboiul Titanilor împrotiva ḑeilor olimpieni îi è acţia principala şi îi formă nodul; desnodamîntul îi è victoria lui Joie asupra Titanilor. Adică vede quine-va principele orînduielei, agenţii neorînduielei, şi apoi organisaţia lumii în starea sa actuală. — "La început erà Chaosul. Apoi Terra..., întunecosul Tartaru şi Amorul.. aquestea suntu, dupŏ Esiodu, elementele cosmogoniei, quelle patru esinţe primordiale alle lumii, agenţii primitivi ai creaţiei. — De aquì esu quelle trei mari generaţii alle ḑeilor; 1° Gea (Terra) şi Uranos (Cerul), que nascu pe Oceanu şi Tetys din preună cu alte cinci perechi din quare ultima fu Kronos (Timpu sau Saturnu) şi Rea. 2° Kronos schilavesce pe tatăl seu Uranos sçapă pe Titanii închisi de ellu în reranchii pămîntului, şi ia stapînirea lumii dupŏ dênsulu. 3° Joie destrónă şi ellu pe tatăseu Kronos, şi pe urmă dupŏ victoria sa împrotiva Titanilor se proclamă de către ḑei Rege al Olimpului. Aqueastă luptă a lui Joie şi a ḑeilor olimpieni împrotiva lui Kronos şi a fraţilor lui Titanilor este representaţia simbolică a quellor doĕ sisteme religióse que se luptă şi din quare una pînŏ în sfirsitu învinge pe queea lalta *Anthropomorfismul* destrónă *naturalismul;* anticii ḑei, prin quare se personifică puterile naturei sunt învinşi de ḑeii quei nuoi, que represenţă puterile morale. Pentru desvoltarea aquestor idei, D. Guigniaut, traducĕtorul Simbolicei lui Creuzer, a scris o disertaţie fórte însemnatóre asupra Teogonici lui Esiodu. — Ne mai remâne a ḑice quâte-va vorbe asupra paveḑei lui Ercule, fragment din *Erogonie* sau filiaţie şi istorie a demiḑeilor: Quelle 56 versuri d'întêiu sunt trase din *Catalogul femeilor*, operă a lui Esiodu perdută. Un rapsodu necunoscutu mai lipì aquì o bucată asupra luptei lui Ercule cu Cycnos, que coprinde descripţia paveḑei aquestui erou. Autenticitatea aquestei bucăţi s'a contestat de mult de către antici, între quare è şi Longuin şi alţi scoliasti. Caracterul aquestei poesii è curat descriptivu şi n'are nici o relaţie nici cu poesia lui Esiodu nici cu a lui Omeru. — De va comparà qui-

ne-va între dênşi pe aquesti doi poeţi mai vechi ai antichităţii grecilor, póte ḑice quĕ Esiodu vine dupŏ Omeru ca sciinta dupŏ poesie, ca reflessia dupŏ inspiraţie. Poesia sa este curat didactică. Mài pretutindeni are un characteru de folosinţă. Se vede quĕ poetul 'şi a datu missiunea de a învĕţà ómenii; îi placu sentinţele, proverbij, şi poema lui e̦plină de aquestea. Pentru quare Isocrate îi dă un locu între poeţii gnomici. Stilul sĕu lăudat pentru graţie şi dulceată, nu are înălţarea epică a lui Omeru; Quintilian ânsĕ îi dă stîlparea în felul temperat. **Artaud.**

ISTORIA
Civilisatiei Europeene
I.

Domnilor,

. . . .

Mi s'a părutu quĕ un tablou general al istoriei moderne a Europei, consideratu subt rapportul desvoltării civilisaţiei, o aruncătură de ochiu generală asupra istoriei civilisaţiei europeene a originilor ei, a pâşirii ei, a scopului ei, a characterului ei; mi s'a parutu, ḑicu, quĕ un asemenea tablou s'ar puteà potrivì cu timpul despre quare dispoşăm. Si aquesta este sujetul despre quare m'am determinatu a vĕ vorbì.

Dicu despre civilisaţia europeénă; este învederatu quĕ è o civilisaţie europeénă; quĕ o unitate óre-quare se arată de façă în civilisaţia diverselor State alle Europei; quĕ ea deraḑă din fapte mài asemenea, cu tóte diversităţile quelle mari alle timpilor, alle locurilor, alle circonstanţelor; quĕ are aquelleasi principe şi urmeaḑă a adduce mái pretutindeni nisce resultate analoge. Este dar o civilisaţie europeénă, şi de întregimea ei despre totul ei voiescu a vĕ occupà.

De altă parte, este învederat quĕ aqueastă civilisaţie nu se póte cautà, quĕ istoria ei nu se póte trage din istoria unuia singur din Statele europeene. Daqua ea îşi are unitatea, varietatea ei ânsĕ nu è mai puçinu prodigiósa; ea nu s'a desvoltatu tótă şi întreagă intr'o singură ţérră speţială. Trăsurile fisionomiei salle sunt risipite; trebue a cercà quând în Françia, quând în Engliterra, quând în Germania, quând în Spania elementele istoriei salle.

Suntem intr'un locu unde putem fórte bine a ne dà întru quercetarea aqueasta şi a studià civilisaţia europeénă. Nu trebue a adulà pe nimeni nici ênsuşi ţérra sa; cu tóte aquestea credu quĕ se póte ḑice fără adulaţie quĕ Françia a fostu centru, căminul civilisaţiei europeene. Ar' fi o trecere preste mĕsură sĕ pretindemu quĕ ea în tóte

direcţiile a păşitu, în capulu tutulor naţiilor: în diverse epoche a fostu întrecută, în arte de Italia; în privinţa instituţiilor politice, de Engliterra. Póte-se quĕ subt alte privinţe, de quând în quând se mai află şi alte ţĕrri alle Europei quare au fostu mai presus de dênsa; este ânsĕ cu neputinţă de a nu recunósce quĕ ori de quâte ori s'a vĕḑutu Françа întrecută în carriera civilisaţiei, în dată 'şi a luatu puteri nuoĕ, s'a avantatu şi pe locu s'a reaflatu d'o potrivă sau înaintea tutulor. Nu numai quĕ aşà i s'a întêmplatu, ci ăncŏ ideile, instituţiile civilisative, de pociu ḑice astfel, que s'au născutu în alte terrĕmuri, quând vrurŏ a se transplantà, a devenì fructifere şi generale, a lucrà în folosul comunu al civilisaţiei europeene, s'au vĕḑutu, în óre-quare chipu, obligate de a trece în França printr'o nuoă preparaţie; şi din França apoi ca dintr'o a doilea patrie mai fructiferă mai inavuţită s'au avvêntatu întru conquista Europei. Mài nici o idee mare nu è, nici un principu mare de civilisaţie quare să nu fi trecutu mai ântêiu prin França qua să se pótă respândì apoi pretutindeni.

Este în geniul françesu un que soçiabilu, simpaticu, un que quare se respândă cu mai multă facilitate şi energie de quâtu în ori que altu popolu: ori pentru limba nóstră sau pentru întorsura spiritului nostru, costumelor nóre, quĕ ideile nóstre sunt mai populare, se înfaçisaḑă mai chiare mulţimii, şi străbattu la dênsa cu mai mare facilitate; într'un cuvînt chiaritatea, soçiabilitatea, simpatia, sunt characterul particular al Françei, al civilisaţiei salle, şi aqueste qualităţi o adduceau mai vîrtosu în stare de a înaintà în capul civilisaţiei europeene.

Quând dar voiesce quine-va a studià istoria aquestei mari întêmplări, nu è nici de cum o allegere arbitrarie nici de convenţie a luà pe França dreptu centru al aquestui studiu, ci din contra, va să ḑică a se pune în miḑlocul ênsuşi al civilisaţiei, în miḑlocul faptei que va sa studieḑe.

Dicu al faptei, domnilor, şi o ḑicu intr'adins: civilisaţia este o faptă ca ori-quare alta, faptă priimitóre ca ori-quare de a fi studiată, descrisă, şi narată.

De qund-va în quà se vorbesce multu, şi cu cuvînt, despre necesitatea de a se coprinde istoria în fapte, despre necesitatea de a narà: nimicu nu è mai adevĕratu; ănsĕ que de mai fapte sunt de naratu, şi fapte atâtu de varii în quâtu nu póte quine-va a le crede, la primul lor întîmpinu; sunt fapte materiale viḑibile, ca băttĕlliile, certamile(resbóiele); actele officiale alle guvernelor;

sunt fapte morale ascunse quare nu sunt mai puçin reale; sunt fapte individuale, que au un nume propriu; sunt fapte generale, fără nume, quărora è cu neputinţă a le assemnà o epochă determinată din cutare ḑì, din cutare annu, pe quare è cu neputinţă a le renchide în nisce margini riguróse, şi quare cu tóte aquestea sunt şi elle nisce fapte ca şi quelle lalte fapte istorice, quare nu se potu scóte din istorie fără a o trunchià.

Porţia însuşi que s' au deprinsu a o numì porţia filosofică a istoriei, relaţia faptelor între sine, legătura que le unesce, causele şi resultatele evenimentelor, şi aquestea sunt istorie ca şi naraţiile de battallii şi de ori que evenimente din afară. Faptele de felul aquestea, fără nici o îndoială, sunt mai anevoie de descurcatu; adesea quine-va è amĕgitu despre dênsele, nu póte să le anime, să le înfaçişeḑe subt nisce forme chiare şi vii: cu aquestea tóte ânsĕ, aqueasta difficultate nu schimbă nimicu din natura lor, quĕci facu şi elle parte esenţiala a istoriei.

Civilisaţia, domnilor, este una din aqueste fapte, faptă generală, ascunsă, complesă, fórte difficilă, în adevĕr, a o descrie, a o narà, cu tóte aquestea esiste şi ea ca altele, are şi ea dreptul, ca altele, de à fi descrisă şi narată. Se póte face asupra aquestei fapte un mare numĕru de questiuni; póte quineva a'şi quere şi îşi quere cuvintu daqua a fostu ea un bine sau un rĕu. Unii s' au desolatu despre aqueasta, alţii s'au applauditu. Se póte quere a se sci daqua è o faptă universală, daqua se află o civilisaţie universală a genului uman, o destinaţie a umanităţii, daqua popórele 'şi au lăsatu din secol în secolu que-va quare nu s'a perdutu, que trebue a cresce, a trece ca unu depositu, şi a ajunge asfel pînŏ la împlinirea secolilor. Quàtu pentru mine suntu convinsu quĕ este în adevĕr o destinaţie universală a umanităţii, o transmisie a depositului civilisaţiei, şi prin urmare de a se scrie o istorie universală a civilisaţiei. Ansĕ fără a propune nisce questiuni aşà de mari, aşà de a nevoie a respunde la dênsele, quând se renchide quine-va într'un spaţiu de témpu şi de locu determinatu, quând se mărginesce în istoria unui numĕr óre-quare de secoli sau de óre-quare popóre, este învederatu quĕ, între aqueste margini, civilisaţia este o faptă que se póte descrie, narà, que îşi are istoria sa. Mai adaogu quĕ aqueastă istorie este quea mai mare din tóte, şi quĕ coprinde pe tóte quelle lalte.

Nu vi se pare, în adevĕr, Domnilor, quĕ fapta civilisaţiei este

fapta quea mai escellentă, fapta generală şi definitivă, în quare se întîmpină şi se inchieie tóte quelle lalte? Luaţi tóte faptele din quare se compune istoria unui popolu, şi quare se socotescu ca elementele vieţei lui; luaţi instituţiile lui, commerciul lui, industria lui, tóte amĕnuntele guvernării lui: quând va quine-va a considerà aqueste fapte în intregimea lor, în legatura lor între sine, quând va a le appreţià, a le judicà, que quere atunci de la dênsele? quere a sci în que au contrebuitu elle spre civilisaţia aquellui popolu, que rolu au jucatu în aqueasta, que parte au luatu aquì, şi que influinţă 'şi au esercitatu. Prin aqueasta nu numai quĕ îşi formă quine-va o idee complectă despre dênsele, ci âncŏ le şi mĕsóră, le preţuesce adevĕrata lor valóre; sunt în óre-quare chipu ca nisce riuri quărora li se quere socoteală despre apele que sunt să ducă în ocean. Civilisaţia è un felu de ocean que face avuţia unui popolu, şi în sînul quăruia se aduna tóte elementele vieţei poporului, tóte forţele esistinţei salle. Aqueasta este aşà de adeveratu în quâtu nisce fapte quare, din natura lor, sunt urîcióse, funeste, quare appasă în durere popórele, cum despotismul, spre esemplu şi anarchia, de vor fi contribuitu în que-va spre civilisaţie, de o vor fi făcutu a face vre un pasu mare, mérgă! quĕ tot se potu scusa pinŏ le óre-quare puntu, li se pot iertà nedreptătile si reoa natură; în quâtu pretutindeni unde recunósce quine-va civilisaţia şi faptele que au înavuţitŏ, vine pînŏ la puntul de a uità preţul que 'la costatu. Suntu iară nisce fapte que, spuindu drept, nu se potu numi soçiale, nisce fapte individuale que par' quĕ intereseadă suffletul uman mai mult de quât viaţa publică: asfel suntu credinţele religióse şi ideile filosofice, sciintele, litterele, artele. Aqueste fapte par' que s'ar adresà către Omu sau spre a 'l perfecţionà, sau spre a 'l mulţumì, şi par' que au dreptu scopu mai multu ammelioraţia lui din nĕuntru sau plăcerea lui, de quâtu condiţiai soçială. Hei bine! şi aqueste fapte subt aquest punt de vedere al civilisaţiei sunt adesea şi vor a fi considerate. Ori şi quând în ori-que ţérră, religia s'a glorificatu quĕ a civilisat popórele; sciintele, litterele, artele, tóte plăcerile intellectuale şi morale 'şi au reclamatu partea din aqueastă glorie; şi s'a credutu quĕ trebue a le làudà, a le onorà, quând s'a recunoscutu quĕ aqueastă glorie este a lor. Aşà, faptele quelle mai importante, quelle mai sublime în sine, şi neatîrnate de ori-que resultatu de din afară, strînse in rapportul or cu

suffletul ómului, la nisce asemenea fapte importanţa le cresce, sublimitatea li se înalţă pe quât civilisaţia 'nainteadă. Astfel è valórea que aquestă faptă generală dă la ori quâte le attinge. Si nu numai quĕ le dă; ci âncŏ şi sunt şi nisce occasii quând aqueste fapte despre quare vorbimu, precum credinţele religióse, ideile filosofice, litterele, artele, sunt mai vîrtos considerate si judicatĕ subt puntul de vedere al influinţei lor asupra civilisaţiei; influinţă que devine pînŏ la óre-quare punt şi pe un timpu óre-quare, mĕsură decisivă a meritului şi valórei lor.

Quare este, Domnilor, întrebu, quare è dar pînŏ ai întreprinde istoria, şi considerănduo numai în sine, aqueastă faptă atâtu de gravă, atâtu de întinsă, atâtu de preçiósă, que seamĕnă închieierea, espresia vieţei întregi a popórelor?

Nu mĕ voiu pădì aquì de a cădeà în pura filosofie, nu mĕ voiu pădì de a pune óre-quare prinçipu raţional, şi apoi de a deduce dintr'ênsul, ca o consequinţă, natura civilisaţiei: vom avea cu adevĕrat mult a ne teme de rĕtăciri în aquestu metodu. Vom întîlni ânsĕ şi aquì o fapta a contesta şi a descrie.

De multu âncŏ şi în multe ţĕrri se aude vorba *civilisaţie*: au ómenii despre dênsa nisce idei mai multu sau mai puçinu curate, mai multu sau mai puçinu întinse; cu tóte aquestea vorba è în usu, şi ómeni se înţellegu cu dênsa. Acum înţellesul aquestei vorbe, înţellesul ei general, umanu, popularu cuvine-se a'l studià. Mai totu-d'auna în semnificaţia usuală a termenilor quellor mai generali, se află mai mult adevĕru de quâtu în definţiile quelle mai precise şi quelle mai riguróse alle sciinţei. Mintea sănĕtósa dă totu d'auna vorbelor semnificaţia commună, şi mintea sănĕtósă este geniul umanităţii. Semnificaţia commună a unei vorbe se formă treptatu şi de façă cu faptele; cu quâtu o faptă se înfaçisadă şi se pare a intrà în înţellesul unui terminu cunoscutu, cu atâta se priimesce firesce, qua să dicemu aşà; înţellesul terminului se întinde, se lărgesce, şi puçinu quâte puçinu diversele fapte, diversele idei, que ênsuşi în puterea naturei lucrurilor, ómeni trebue a le adunà subt aqueastă vorbă, se adună aquì în adevĕr. Quând din protivă înţellesul unei vorbe este determinatu de sciinţă, aqueastă determinaţie, que o face unul singur sau un micu numĕr de individe, se întemplă subt influinţa unei fapte particolare que le a isbitu mai mult în minte. Aşà definiţiile sciincifice sunt în generalu cu multu mai ànguste, şi pentru aqueasta numai, cu

multu mai puçinu adevĕrate în fund de quât înţellesul popular al questor termini. Studiind ca o faptă, întellesul vorbei *civilisatie*, quercetându tóte ideile que se coprindu intr'ênsa dupŏ mintea sănĕtósă a ómenilor, vom înaintà cu multu mai multu ênsuşi în cunoscinţa faptei, de quâtu daqua ne-ammu încercà de ai da ênşine o definiţie sciinţifică, ori quâtu s'ar arătà la începutu de chiară şi precisă.

Spre a începe aqueastă quercetare, mĕ voiu încercà a vĕ adduce înainte quâte-va ipotese: voiu descrie quâte-va stâri de soçietate, şi pe urmă ne vom intrebà daqua instinctul generalu va recunósce intr'ênsele starea unui popolu que se civiliseaḑă, daqua află aquì înţellesul que genul uman dă firesce vorbei *civilisatie*.

Să adducemu înainte un popolu a quărui viaţă de dinafară è dulce, commodă; plătesce o prea puţină contribuţie, nu suferă întru nimicu; îşi câscigă dreptatea cu înlesnire în relaţiile salle private; într'un cuvîntu esistinţa lui materială, socotită înpreunà, este îndestul de bine şi norocitu regulată. Ansĕ totu de odată esistinţa intellectuală şi morală a aquestui popolu e ţinută cu mare grijă într'o stare de ammorţire, de inerţie, nu voiu să ḑicu de împilare, pentru quĕ nu o simte, ci de compressie. Asemenea esemple avemu destule. Fost-au un mare numĕru de republice mici aristocratice, unde suppuşii au fostu asfelu tractaţi ca nisce turme bine ţinute şi materialu fericite, ânsĕ fără activitate intellectuală şi morală. Aqueasta, civilisaţie va să ḑică? è un popolu aquesta quare se civiliseaḑă?

Eată altu ipotesu: este un popolu a quăruia esistinţă materială nu e aşà de dulce, aşà de commodă, cu tóte aquestea e supportabilă. Spre despăgubire ânsĕ i s'au îngrijitu trebuinţele morale şi intellectuale; li se împarte óre-quare păsciune; se cultivă în popolul aquestă nisce simtimente înălţate, curate; credinţele salle relgióse, morale au ajunsu la óre-quare gradu de desvoltare; ânsĕ au mare grijă spre a înnecà într'ênsul principul libertăţii; i se îndestuleaḑă trebuinţele intellectuale şi morale, întocmai ca airea quelle materiale; se mĕsóră fie-quăruia partea quât i se cuvine din adevĕr, nu este iertatu nimului a'l căutà în parte ellu singuru. Nemişcarea este characterul vieţei morale; aqueasta è starea în quare au căḑutu quea mai mare parte din populaţiile Asiei, unde dominaţiile teocratice ţinu în locu umanitatea, aqueasta è starea, spre esemplu. a Indienilor. Facu şi aquì aqueeaşi în-

trebare ca şi asupra popolului de mai sus: este aquesta un popolu quare se civilisceadă?

Schimbu acum cu totul natura ipotesului; adducu înainte un popolu în quare è o mare desvoltare de óre-quare libertăţi individuale, ânsĕ şi neorînduiala şi neegalitatea sunt estreme. Vede quine-va aquì imperiul forţei şi al întêmplării: fie-quare, daqua nu è tare, este împilatu, suffere, pere; violarea è characterul domnitor al statului soçial. Nu è nimeni quare să nu scie quĕ Europa a trecut prin aqueastă stare. Este ânsĕ o stare civilisaţă? Póte quĕ coprinde fără îndoială nisce principe de civilisaţie que se desvóltă treptatu; ânsĕ fapta que domină intr'o asemenea soçietate, negreşitu quĕ mintea sănătósă a ómenilor nu o póte numì civilisaţie.

Mai iau un al patrulea şi ultimu ipotesu. Libertatea fie-quăruia individu è fórte mare, inegalitatea între ei è rară sau quel puçinu fórte trecĕtóre. Fie-quare face mai queea que voiesce şi nu se distinge în putere de vecinul seu; cu tóte aquestea vede quine-va fórte puçine interesuri generale, fórte puçine idei publice, fórte puçine simtimente publice, intr'un cuvînt fórte puçină soçietate: facultăţile şi esistinţa individelor se desfăsură şi curgu singuratice, fără a influà unele asupra altora, fără a lăsà urme; generaţiile succesive lăsa soçietatea în aquellaşi puntu cum au priimit'o aqueasta è starea semenţiilor selbatice; libertatea şi egalitatea è tótă, şi cu tóte aquestea nu è civilisaţie.

Aşu putea îmmulţì ipotesele, credu ânsĕ quĕ aquestea suntu destule cu quare să putem descurcà quare este inţellesul popularu şi naturalu al vorbei civilisaţie.

Este învederat quĕ nici una din stările que adduseiu înainte nu correspunde, dupŏ mintea sănĕtósa naturală a ómenilor, cu terminul aquesta. Pentru que? Mi se pare quĕ quea d'ântêiu faptă que trebue să fie coprinsă în vorba *civilisaţie* (dupŏ cum se vede în diversele esemple que vĕ adduseiu inainte), este faptă a progesului, a desvoltării; în dată aqueastă vorbă descéptă ideea unui popol que n'ainteadă, nu qua să schimbe locu, ci qua să 'şi schimbe starea; unui popol a quărui condiţie se întinde şi se ammelioră. Ideea progresului, a desvoltării mi se pare a fi ideea fondamentală coprinsă sub vorba de *civilisaţie*.

Quare să fie progresul aquesta? quare să fie aqueastă desvoltare? aquì stă quea mai mare difficultate.

Etimologia vorbei pare quĕ ar' respunde intr'un chipu lămuru

şi îndestulătoru: ea spune quĕ progesusul è perfecţionarea vieţei civile, desvoltarea a propriu dise soçietăţi, şi a relaţiilor ómenilor între sine.

Asfel è, în adevĕr, ideea primară que se înfăçişadă minţii ómenilor quând pronunţă vorba *civilisatie*, îşi închipuesce quieva indată estensia, quea mai mare activitate şi quea mai bună organisaţie a relaţiilor soçiale: pe de o parte, o producţie crescĕtóre a midlócelor puterii şi a fericirii în soçietate; pe de alta o împărţire mai dréptă intre individe a puterii şi a fericirii produse.

Totu este aquì, domnilor? coprins-ammu noi tot înţellesul natunal, si usual al vorbei *civilisatie*? fapta nu mai coprinde nimicu mai multu?

Aqueasta este mai ca şi quând ammu întrebà: speçia umană, nu este ea în sine mai multu de quâtu unu furnicariu, o soçietate în quare nu se occupă de quât de buna orînduială şi de fericire, în quare cu quâtu summa lucrului va fi mai mare şi împărţirea fructelor lucrului mai dréptă, cu atàta şi scopul se va împlini, şi progresul se va întregì?

Instinctul ómenilor nu se îndestuleadă cu o definiţie atâtu de ângustă a destinaţiei umane. I se pare, la prima vedere, quĕ vorba *civilisatie* coprinde queva mai întinsu, mai complesu mai presus de quât curata perfecţie a relaţiilor soçiale, a puterii şi a fericirii soçiale.

Faptele, opinia puclică înţellesul în generalu priimitu al terminului se învoiescu cu instinctul aquesta.

Să luămu Roma în timpii quei frumosi ai republicei, dupŏ resboiul d'al doilea punicu, în momentul virtuţilor salle queller mai mari, pe quând ea păşià către imperiul lumii, pe quând starea soçială erà învederatu în progres. Să luămu apoi Roma în timpul lui August, în epocha quând a începutu scăderea, quând quel puçinu miscarea progresivă a soçietăţii stătusse, quând rellele principe erà fórte apprópe de a'şi avea urmările: cu tóte aquestea nimeni nu è quare să cugete şi să nu dică quĕ Roma lui Augustu nu erà mai civilisată de quâtu Roma lui Fabriciu sau a lui Cincinatu.

Să ne strămutămu airea; să luămu França din secolii XVII şi XVIII; este invederatu quĕ, sub puntul de vedere soçialu, quâtu pentru summa şi împărţirea fericirii între individe, França din secolii XVII şi XVIII erà mai prejosu de quâtu alte ţerri alle Europei, de quâtu Ollanda si Engliterra, spre esemplu. Credu quĕ în Ollanda şi Engliterra activitatea soçială erà mai mare, cresceà mai răpede, îşi împărţià mai bine fructe-

le de quât înFrança. Cu tóte aquestea întrebaţi mintea sănĕtósă generală, şi vĕ va respunde quĕ França din secolii XVII şi XVIII erà ţérra quea mai civilisată din Europa. Europa nu s'a înprotivitu la aqueasta. Se află urme alle aquestei opinii publice asupra Françei în tóte monumentele litteraturei Europeene.

Ar'putea quine-va arătà mai multe alte Staturi, în quare fericirea è mai mare, cresce mai rapede, è împărţită mai bine între individe de quâtu airea, şi unde cu tóte aqueste, în instinctul spontaneu, în judicata sănĕtósă generală a ómenilor, civilisaţia è socotită mai pre josu de quât a ţerrilor mai puçinu bine împarţite subt rapportul curatu soçialu.

Que avemu a ḑice? que au dar aqueste ţerri quare le dă, pe lûngŏ numele de civilisaţie, şi aquest dreptu privilegiatu que le despăgubesce cu atâta îndestulare, în opinia ómenilor, despre queea que în unele le lipsesce?

O desvoltare alta cu tótul de a vieţei soçiale se manifestă învederat: desvoltarea vieţei individuale, a vieţei din nĕuntru, desvoltare ênsuşi a Omului, a facultăţilor salle, a simtimentelor salle, a ideilor salle. Daqua soçietate în nisce asemenea ţerri este mai neperfectă de quât airea, umanitatea ânsĕ apparre cu mai multă mărime şi putere. Cu adevĕratu multe conquiste soçiale mai remânu a se face; ansĕ nemărginite conquiste intellectuale şi morale s'au împlinitu; multe bunuri şi drepturi lipsescu la mulţi ómeni, ânsĕ mulţime de ómeni mari trăiescu şi strălucescu în ochii lumii. Litterele, sciinţele, artele îşi desfăşură tótă strălucirea. Pretutindeni unde genul umanu vede resplendênd aqueste imagini mari, aqueste imagini glorificate alle naturei umane, pretutindeni unde vede creânduse aquestu tesaur de mulţumiri şi averi sublimie, acolo ellu recunósce şi numesce civilisaţie.

Doĕ fapte dar sunt coprinse în aquesta faptă mare; ea subsiste sub doĕ condiţii, şi se descopere dupŏ doĕ simptome. Desvoltarea activităţii soçiale şi a activitătii individuale, progresul soçietătii şi progrosul umanităţii. Pretutindeni unde condiţia esterióre a Omului se intinde, înviaḑă se ammelióră, pretutindeni unde natura intimă a Omului se arată cu stralucire, cu mărime, acolo genul umanu applaude şi proclamă civilisaţia.

Asfel è, de nu mĕ amĕgescu, resultatul quercetării simple a opiniei generale a ómenilor. De vomu întrebà propria ḑisă istorie, de vomu quercetà quare este natura criselor quellor mari a civilisaţiei, a faptelor aquel

lor quare, dupŏ mărturia tutulor, au făcut'o să facă unu pasu mare, vomu recunósce neîncetatu şi pe unul şi pe quel-al-altu din aqueste doĕ elemente que vĕ descriseiu. Neîncetatu se vĕdu nisce crise alle desvoltării individuale sau soçiale, nisce fapte que au schimbatu pe Omul din nĕuntru, credinţele lui, costumele lui, sau condiţia lui de din afară, situaţia lui în relaţiile salle cu semenii sĕi. Christianismul, spre esemplu, nu ḑicu numai în momentul ivirii salle, ci şi în primi secoli ai esistinţei salle, christianismul nu s'a adresatu nici de cum către starea soçială; din protivă a annunţiatu învederatu quĕ nu se attinge de dênsa; a commêndatu sclavului a se suppune stăpînului [1] n'a attacatu nici unul din rellele quelle mari, din nedreptăţile quelle mari alle soçietăţii de atunci. Quine va negà quĕ christianismul n'a fost d'atunci o mare crisă a civilisaţiei? Pentru que? pentru quĕ a schimbatu pe Omul din nĕntru[2], credinţele, simtimentele; pentru quĕ a regeneratu pe Omul moralu, pe Omul intelectual[3].

Am vĕḑutu o crisă de o altă natură; o crisă que s'a adresat nu la Omul din nĕuntru, ci la condiţia lui din afară, que a schimbatu şi a regeneratu soçietatea. Aqueasta asemenea a fostu una din crisele decisive alle civilisaţiei. Străbatteţi tótă istoria, şi veţi afla pretutindeni aquellaşi resultatu; nu veţi întîmpinà nici o faptă importantă quare concurêndu la desvoltarea civilisaţiei, să nu fi esercitatu una sau pe queealaltă din ambele feluri de influintă despre quare vorbiiu.

Asfelu è, de nu mĕ amĕgescu înţellesul naturalu şi popularu al terminului: eatŏ fapta, nu voiu să ḑicu definită, ci descrisă, constatată, mai cu întregime, sau quel puçinu în trăsurile salle generale. Avemu dară amêndoĕ elementele civilisaţiei. Acum, Domnilor, una din aqueste doĕ fapte este îndestul spre a o constitua? Daqua desvoltarea stării soçiale, sau a Omului individual s'ar' fi înfăçişatu isolamente, ar fi fostu atunci vre o civilisaţie? genul uman ar' fi recunoscut'o? sau mai bine ambele fapte au elle între sine o relaţie aşà de intimă şi necesarie, înquâtu, daqua nu se producu, totu de o dată, să fie ânsĕ nedesparţite, şi în quâtu mai curêndu sau mai târḑiu una să adduucă pe queca laltă?

Ar' puteà quine-va, mi se pare, abordà aqueastă questiune de trei părţi. Ar' puteà esaminà natura ênsăşi a ambelor elemente a civilisaiţei, şi a se întrebà daqua; prin aqueasta numai, sunt, s'au nu, strîns legate şi necesarii unul altuia. Se póte

recercà istoricu daqua în adevěru, s'au manifestatu elle isolamente şi unul fără altul, sau daqua s'au produs între sine unul pe altul. Se póte finalmente consultà asupra aquestei opinii commune a ómenilor, judicata sănětósă. Mě voiu adresà mai ăntêiu la opina commună.

Quând se împlinesce vre o mare prefacere în starea unei ţĕrri, quând i se face vr'o mare desvoltare de avuţii şi de tărie, vr' o revoluţie în împărţirea fericirii soçiale, aqueastă faptă nuoă întîmpină adversării, trebue să cerce lupte; nu póte să urmeḑe altfelu. Que ḑicu în generalu adversarii prefacerii? Dicu quě aquestu progesu al stării soçiale nu ammelióră nu regeneră cu aquellaşi chipu şi starea morală, starea din něuntru a Omului; quě este un progresu falsu, amĕgitoru, que se întórce în paguba moralităţii, a adevěratei fericiri umane. Si amicii desvoltării soçiale rempingu aquestu attacu cu mare energie; ei ţinu, din protivă, quě progresul soçietăţii adduce negreşitu cu sine şi progresul moralităţii, quě daqua viaţă esteriore este regulată mai bine, atunci şi viaţa interiore se îndrepteḑă şi se curăţă. Asfelu se pune questianea între adversarii şi partisanii stării quei nuoě.

Intórceţi ipotesul; închipuiţi quě desvoltarea morală se află în progesu. Que promittu în general quei que lucréḑă în aqueasta? Que au promisu la începutul soçietăţilor, dominatorii religioşi, înţelepţii, poeţi que lucrà spre a îmblânḑi, a regulà costumele? Au promisu ammelioraţia condiţiei soçiale, împărţirea mai dréptă a fericirii. Que închipuescu, întrebu-vĕ, quând aqueste desbatteri, quând aqueste promise? Inchipuescu quě în convicţia spontanee, instinctivă a ómenilor, ambele elemente alle civilisaţiei, desvoltarea soçială şi desvoltarea morală, sunt fórte strînsu legate, quě îndată que se arată una, genul umanu ascépta să vaḑă pe queea laltă. Către aqueastă convicţie naturală se adrésă quin-eva quând, spre a ajutà sau a combatte pe una sau pe queea altă din ambele desvoltări, se affirmă atunci sau se contestă unirea lor. Se scie quě, daqua se potu încredinţà ómenii quě ammelioraţia stării soçiale se va întórce înprotiva progresului din něuntru al individelor, atunci s'ar fi defăimatu ori s'ar fi slăbitu revoluţia que se face în soçietate. Pe de altă parte, quând se promitte ómenilor ammelioraţia soçietăţii, în urma ammelioraţiei individului, se scie que scopul lor este de a crede în aqueastă promisă şi îşi împli-

nescu scopul. Este dar învederat credința instinctivă a umanităţii, quĕ ambele elemente alle civilisaţiei sunt legate unul cu altul, şi se producu între sine unul pe altul.

De ne vomu adresà la istoria lumii, vomu aveà aquellaşi respunsu. Vomu aflà quĕ tóte desvoltările quelle mari alle Omului din nĕuntru s'au întorsu în folosul societăţii, tóte desvoltările quelle mari alle stării socialle s'au întorsu în folosul umanităţii. Ori una ori alta din ambele fapte vedemu quĕ predomină, străluce în arătarea sa, şi întipăresce miscării un characteru particularu. Quàte o dată iară dupŏ nisce intervalle fórte mari de timpi, dupŏ nisce mii de transformaţii, mii de pedice, în quelle dupŏ urmă începe a se desvoltà şi quea de adoilea faptă, şi vine în óre-quare chipu a completà civilisaţia pe quare quea d'àntêiu o începuse. Priveascà ànsĕ quine-va bine, şi va recunósce legătura que le unesce. Păşirea Provedinţei nu se mărginesce în nisce hotare strimte; ea nu se turbură spre a trage ênsuşi astădi consequiţia unui principu que a pusu ieri; o va trage şi peste secoli quând va venì ora; şi pentru quĕ raţioneadă cu încetul, dupŏ părerea nóstră, aqueasta nu va să dică quĕ logica ei e mai puçinu sigură. Provedinţa îşi are repaosele în timpu, în quare păşasce în óre-quare chipu ca şi deii lui Omeru în spaţiu; face un pasu şi ecă quĕ au şi trecut secoli. Que de timpi, que de evenimente pînŏ qua regeneraţia Omului morala prin Cristianismu să 'şi esercitede asupra regeneraţiei stării sociale, marea şi legitima sa înfluinţă? cu tóte aquestea reuşi; quine póte a nu'l recunósce în dioa de astădi?

Daqua de la istorie vomu trece la ênsuşi natura ambelor fapte que constitue civilisaţia, fără îndoială vomu ajunge la aquellaşi resultatu. Nimeni nu è quare să nu'şi facă asupra sa aqueastă esperiinţă. Quànd se lucrédă în Om vre o prefacere morală, quànd ella càscigă vre o idee, sau virtute, sau vre o facultate mai multu, într'un cuvìntu quând se desvóltă individual, quare è trebuinţa que îndată ella o simte în neastîmpĕra? Trebuinţa de a face să trécă simtimentul sĕu în lumea din afară, de a'şi realisà afară din sine cugetarea sa. În dată que Omul càscigă que-va, îndată que fiinţa sa ia în ochii lei o nuoă desvoltare, o valóre mai multu, îndată pe lângŏ aqueastă desvoltare, pe lângŏ aqueastă valóre nuoă îi mai vine şi ideea unei missiuni; se simte ellu obligatu, împinsu prin instinctul sĕu, printr'un glasu din nĕuntru, a întinde, a face

să domine afară din ellu schimbarea, ammelioraţia quare s'a împlinitu în nĕuntrul sĕu. Reformatorii quei mari, prin aqucata au eşitu; ómenii quei mari que au schimbatu façă lumii dupŏ que s'au schimbatu pe sine, n'au fostu împinşi nici guvernaţi de altă trebuinţă de quâtu de aqueasta. Aquestea pentru schimbarea que s'a făcutu în nĕuntrel Omului; să luămu acum pe quea laltă. Se face o revoluţie óre-quare în starea soçietăţii; începe ea a fi mai bine regulată, drepturile şi averile suntu împărţite mai dupŏ dreptate între individe, adică voiu să ḑicu quĕ spectacolul lumii este mai curatu, mai frumosu, quĕ practica, sau a guvernelor sau a relaţiilor ómenilor între ei, è mai bună. Hei bine! credeţi óre, quĕ vederea aquestui spectacolu, quĕ aqueastă ammelioraţie a faptelor de din afară nu'şi influă lucrarea înnĕuntru Omului, asupra umanităţii? Tóte quâţe se ḑicu despre autoritatea esemplelor, a deprinderilor, a bunelor modele, nu se întemeiaḑă pe altu que-va, dequâtu pe aqueastă convicţie quĕ o fapta de din afară, bună, raţionabilă, bine regulată, adduce cu sine mai curêndu sau mai târḑiu, mai multu sau mai puţinu întregită, o faptă în nĕuntru Omului de aqueeaşi natură; quĕ o lume mai bine regulată, o lume mai justă, face şi pe Omu mai justu; quĕ quelle din nĕuntru se reformă prin quelle de din afară, ca şi quelle de din afară prin quelle din nĕuntru; quĕ ambele elemente alle civilisaţiei suntu fórte strînsu legate unul de altul; quĕ secoli şi pedece de totu felul se pot pune între elle; quĕ au a sufferi mii de transformaţii pînŏ să se întîmpine unul cu altul; şi quĕ mai curêndu sau mai târḑiu totu se întîmpină şi se unescu; quĕci aqueasta è legea naturei lor, fapta generală a istoriei, credinţa instinctivă a genului uman. (Applaude).

Domnilor, credu quĕ n'am ḑisu tóte, pentru que è multu de ḑisu, ci am espus într'un chipu quam complectu, de şi fórte uşurellu, fapta civilisaţiei; credu quĕ am descris'o circonscris'o şi quĕ am pusu questiunile principale, questiunile fondamentalle que ne adduce ea înainte. Aşà puteam să mĕ oprescu acum, cu tóte aquestea nu pociu a nu mai pune înainte o questiune que întîmpinu aquì; una din aquelle questiuni que nu mai sunt istorice propriu ḑise, quare sunt nisce questiuni, nu voiu să ḑicu ipotetice ci conjecturale, questiuni de quare Omul ţine numai de un capĕt, şi al quărora quel al altu căpĕtêiu nu'l póte nici o dată ajunge, înpregiurul quărora ellu nu póte âmblà, şi pe quare le vede

numai de o parte, şi quare, cu tóte aquestea, nu suntu şi elle mai puçinu reale, la quare trebue în adevĕru a cugetà Omul, quĕci se înfăçişadă înaintei, fără voiea lui, pe totu minutul.

Al aquestor doĕ desvoltări despre quare vorbirŏmu, şi quaare constitue fapta civilisaţiei, a desvoltării adică a societăţii, şi al umanităţii, quare este scopul, quare este midlocul? nu cumva óre pentru perfecţionarea condiţiei salle soçiale, pentru ammelioraţia esistinţei salle asupra pămîntului quĕ Omul se desvoltă pe sine întregu, facultăţile salle, simtementele salle, ideile salle, tótă finţa sa? sau quĕ ammelioraţia condiţiei soçiale, progresele soçietăţii, soçietatea ênsuşi nu è în sine de quât teatru, occasia, mişcătorul desvoltării individului? Intr'un cuvînt soçietatea este ea făcută spre a servì individului, sau individul spre a servì soçietăţii? Dela respunsul la aqueastă questiune depêndă neappĕratu aqueea de a sci daqua destinata Omului este curatu soçială, daqua societatea deseacă şi assórbe pe Omul întregu, sau daqua are ellu que-va în sine de străin, de mai presusu de quâtu esistinţa sa asupra pămîntului.

Domnilor, un bărbatu quăruia amu onórea de ai fi amicu; un bărbatu que a strabăttutu adunări ca aqueasta a nóstră spre a se suì la ântèiul locu în alte adunări nu atâta de pacefice, şi cu mai mare putere; un bărbatu, alle quărui tóte vorbele se întipărescu şi remânu acolo unde cadu, D. Royer-Collard a deslegatu aqueastă problemă; a deslegat'o, dupŏ convicţia sa quel puçinu, în discursul asupra projetului de lege relativă la sacrilegiu. Aflu în aquestu discursu aqueste doĕ frase: "Soçietăţile umane se nascu, trăiescu şi moru asupra pămîntului; aquì se împlinescu destinatele loru . . . . . Ansĕ nu coprinde elle în sine pe Omul întregu. Indatorênduse ellu pe sine către soçietate, îi mai remâne quea mai nobilă parte din sine, înaltele salle facultăţi prin quare se înalţă către Dumnedeu, către o viaţă fiitóre, către nisce bunuri necunoscute într'o lume nevisibilă ... Noi persóne individuale şi indentice, adevĕrate finţe înavuţite cu nemurirea, noi avem o altă destinată iar nu Statele [1],,

Nu voiu mai adăogà nimicu, Domnilor, nu voiu întreprinde nimicu spre a tractà iarăşi aqueastă questiune ênsăşi; mĕ îndestuledu cu atâta numai de a

[1] Opinie a Dlui Royer Collard asupra projetul relativu la sacrilegiu, pagini 7 si 17.

ò pune înainte. Ea se întîmpină la capĕtul istoriei civilisaţiei: quând istoria civilisaţiei vine în mărimea sa. quând nu mai remâne nimicu a mai dice despre viaţa actuală, Omul atunci, fără a se putea ţine, se întreabă singur daqua n'a mai rĕmasu nimicu, daqua ellu se află la capĕtul tutulor? Aqueasta dar este ultima problemă. şi quea mai înaltă din tóte la quâte istoria civilisaţiei ne póte duce. 'Mi è destul quĕ 'lam arătatu locul şi mărimea.

Dupŏ tóte quâte disein, Domnilor, este învederatu quĕ istoria civilisaţiei ar' putè să fie tractată în doĕ chipuri, trasă din doĕ fŏntâne, considerată subt doĕ înfăcişări differente. Istoricul s'ar puteà pune în sînul suffletului umanu, pe un timpu óre-quare datu, pe unu şiru de seccoli, sau la un popolu determinatu; ar' puteà studià, descrie, narà tóte evenimentele, tóte revoluţiile que s'ar fi împlinitu în nĕuntru Omului, şi quând ar' venì la căpĕtâiu, ar' avea o istorie a civilisaţiei cutăruia popolu pe cutare timpu que 'şi a allesu. Póte iarà procede şi altu felu: în locu de a intrà în nĕuntrul Omului, póte a se pune în midlocul scenei lumii. în locu de a descrie revoluţiile şi prefaccerile ideilor, simţimentelor fiinţei individuale, póte descrie faptele de din afară, evenimentele, prefaccerile stării soçiale. Aqueste doĕ porţii, aqueste doĕ istorii alle civilisaţiei sunt strînse legete una de alta; elle sunt refletul, imaginea una alteia. Cu tóte aquestea potu fi despărţite una de alta; şi póte quĕ şi trebue să fie quel puçinu la începutu qua şi una şi alta să fie tractate cu de amenuntul şi lămurite. Quâtu pentru mine, nu îmi propuiu de a studià cu voi istoria civilisaţiei în nĕuntru suffletului umanu; cu istoria evenimentelor de din afară alle lumii visibile şi soçiale, cu dênsa voiu să mĕ occupu. Aveam trebuinţa de a vĕ espune fapta civilisaţiei asfelu cum 'mi o închipuescu în complessitatea şi întinderea ei, de a pune înaintea vóstră tóte înaltele questiuni que póte ca să ne adducă înainte. Mĕ restrîngu acumu, îmi mărginescu câmpul în nisce hotare mai strîmte: prin urmare numai istoria stării soçiale îmi propuiu a o tractà.

Vomu începe a cercà tóte elementele civilisaţiei europene însuşi în leagănul sĕu, la căderea imperiului romanu; vomu studià cu amĕnuntul soçietatea asfelu cum erà în midlocul aquelleru ruine famóse. Vomu cercà, nu de ai învià ci de ai pune în picióre elementele appró pe unele de altele: şi quând le vom avea o dată, ne vom încercà a le face să pâşască, a le

urma în desvoltarea lor prin midlocul a quinci-spreḑece secoli que trecurŏ dela aquea epochă înquà.

Creḑu, Domnilor, quĕ, quând vomu intrà puçinu în aquestu studiu, vomu avea fórte curênd convicţia quĕ civilisaţia este fórte jună ânco, quĕ mai trebue ânco pînŏ quând lumea să'şi mĕsóre carriera. Negreşitu cugetarea umană è fórte departe de a fi astăḑi întrégă aquea que póte deveni. Noi suntemu fórte departe de a coprinde viitorul întregu al umanităţii; cu tóte aquestea, cobórese fie-quare din noi în cugetarea sa, întrebese pe sine asupra binelui putinciosu que'şi închipuesce, que speră; pue'şi apoi ideea a privì queea que esiste în ḑioa de astăḑi în lume, şi se va convinge quĕ soçietatea şi civilisaţia suntu fórte june, quĕ, cu totu drumul que au făcutu, mai au ânco fără asemĕnare să mai facă. Aqueasta nu va scădeà nimicu, domnilor, din plăcerea que vomu cercà a contêmplà starea nóstră de acum. Quând aşu încercà să facu a trece pe subt ochii voştri crisele quelle mari alle istoriei civilisaţiei în Europa, de quinci spre-ḑece secoli înquà, veţi vedeà pînŏ la quare puntu, pînŏ în ḑillele nóstre, condiţia ómenilor a fost de laboriósă, vijĕliósă, dură, nu numai afară şi în soçietate, ci şi în nĕuntru, în viaţa sufflelului. In quinci spreḑece secoli, spiritul umanu avù a sufferi atâtu quât şi speţia umană. Veţi vedeà quĕ, pentru ântêia óră, póte, în timpii moderni, spiritul umanu ajunse într'o stare fórte neperfectă ânco, într'o stare însĕ în quare domnesce óre-quare pace, óre-quare armonie. Ast fela è şi cu soçietatea; ea învederat a făcutu progrese fórte mari; condiţia umană è dulce, justă, comparânduse cu queea que erà mai nainte; mai quĕ putemu, cugetându la străbunii noştri, a ne applicà versurile lui Lucreţiu:

> Suave mari magno, turbantibus æquora ventis,
> E terrâ magnum alterius spectare laborem.

Putem a ḑice despre noi fără multă trufie, ca şi Sthenelu în Omeru:

> *Ἡμεῖς τοὶ πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶναι.*

"Mulţumim cerului quĕ noi "suntemu cu multu mai bine de "quâtu părinţii noştri."

Să luămu seama, cu tóte aquestea, domnilor, să nu ne lăsămu prea multu în simtimentul fericirii şi ammelioraţiei nóstre; quăci amu puteà cădeà în doă mari pericole, în trufie şi în molliciune; ar' trebuì să luămu o escesivă încredere în puterea şi succesul spiritului umanu, luminelor nóstre actuale, şi într' aquellaşi timpu să ne lăsămu a

ne desnervà prin îndulcirea condiţiei nóstre. Nu sciu, domnilor, daqua sunteţi miscaţi de aqueasta ca şi mine; ânsĕ înnotămu neîncetatu, dupŏ părerea mea, între tentaţia de a ne plânge quĕ avemu prea puçinu şi de a ne mulţumi preà pe eftinu. Avem o susceptibilitate de spiritu, o pretensie, o ambiţie nemărginită în cugetare, în dorinţe, în mişcarea imaginaţiei, şi quând venimu cu dènsele la practica vieţei, quând trebue a luà osteneală, a face sacrificiuri, sforţe spre a ajunge la scopu, braçele ni se obosescu şi cadu. Ni se scîrbesce cu o facilitate que mài seamĕnă cu neastîmpĕrul cu quare dorimu. Trebue a ne ferì, domnilor, să nu ne lăsămu a ne cutrupi de unul sau de altul din aqueste doĕ defecte. Să ne deprindem a mĕsurà queea que putemu potrivitu cu forţele nóstre, cu sciinţa nóstrà cu putinţa nóstră; şi să nu pretindemu nimicu mai multu de quâtu aqueea que se póte câscigà legiuitu, justu, regulatu, respectând principele asupra quărora se întemeiadă civilisaţia nóstră ènsăşi. Noi semĕnămu quâte o dată quĕ stăm a ne luà dupŏ nisce principe que attacămu, que despreţuimu, dupŏ nisce principe şi midióce alle Europei barbare, fórţa, violarea, minciunea, practice ordinarii de vre o patru sau quinci secoli. Si quând ne amnu suppus o dată la aqueastă dorinţă, numai afflămu în noi nici stăruirea, nici energia selbatică a ómenilor aquellor timpi, que sufferià multu şi quari nemulţumiţi de condiţia lor, lucrà neîncetatu spre a eşi dintr'ênsa. Noi suntemu mulţumiţi de a nóstră; să n'o lăsamu la întêmplarea dorinţelor vaghe, quăror nu lĕ a venitu póte timpul. Multu ni s'a datu, multu se va quere de la noi; avem să dămu viitorimii o socoteală severă de purtarea nóstră; şi publicul şi guvernul tóţi suntem suppuşi în ḑioa de astăḑi la discusie, esamenu, la responsibilitate. Să ne ţinemu tare, cu credinţă de principele civilisaţiei nóstre, dreptatea, legalitatea, publicitatea, libertatea; şi să nu uitămu nici odată quĕ daqua queremu cu cuvîntu qua tóte lucrurile să fie descoperite înaintea nóstră, apoi firesce quĕ şi noi suntemu subt ochii lumii, şi quĕ şi noĕ ne va venì rêndul de a fi desbăttuţi şi judicaţi.

SOMMARIU

Objetul cursului. — Istoria civilisatiei Europeene. — Rolul Francei in civilisatia Europei. — Que civilisatia póte a se narà. — Que ea este fapta quea mai generala a istoriei. — Despre intellesul usual si popularu al vorbei civilisatie. — Doe fapte principale constitue civilisatia: 1 desvoltarea soçietatii; 2 desvoltarea individului. — Probe despre aqueasta assertie. — Que aqueste doe fapte sunt necesariu legate una de

alta, si se producu mai curênd sau mai târdiu una pe alta.—Destinata Omului è coprinsa intreaga in conditia lui! ac tuala sau sociala?—Que istoria civili satiei se póte considerà si infacisà sub doe punturi de vedere.—Quâte va vor be asupra planului cursului.—Despre starea actuala a spiritarilor si despre viitorul civilisatiei.

OBSERVATII

la paginea 16, colóna 1 a.

1 D. Guizot cum şi mulţi al ţii uită que Mântuitorul lumii s'a numitu Cuvîntul lui Dumneḑeu Λόγος (Raţia), quĕ Raţia învaţă pe totu Omul quând se află înaintea quellui mai puternicu, în miḑlocul tîlharilor, îl învaţă să nu ardice braçul quĕci este perdutu. Ellu prescrie cu adevĕratu Omului să dea Cesarului que este al Cesarului, nu ânsè mai multu; Quâte nu mai avea Cèsarul din timpii quei d'ântêiu ai Christianismului! şi Cesarul din ḑioa de astăḑi quâte nu mai are din quelle de atunci, şi Cesarul viitorului quâtè nu va mai avea! Din secolu în secolu se allege quine este adevĕratul Cesar şi que este cu adevĕratu al lui, şi Raţia eternă, que se des vóltă din generaţie în generaţie, învaţă în totu timpul pe Omul a dà guvernului queea que i se cuvine; şi numai multu, iarăşi o repetu. Cuvîntul lui Dumneḑeu spune curatu quĕ imperiul lui nu este din lumea aqueea, adică din epocha aqueea quând erà în lume Evreu şi Păgânu, Ellenu şi Barbaru, Domnu şi Sclavu, Bărbatu şi Femee; imperiul lui este acolo unde nua suntu toţi (Pavel) înaintea legilor. Nu póte fi altfel în imperiul Raţiei. Aquestu Cuvîntu ne a încredinţatu pe tóţi quĕ avem un Tată cerescu şi quĕ prin urmare suntemu fraţi (que egalitate mai perfectă?) Ellu a fericitu pe queiˈ que plângu quĕ se vor bucura (cum putea mai fi sclavie daqua ne promitte bucuria?). Ellu a esclus din împĕrăţia Cuvîntului sau a cerului pe bogatul quel crudu quare erà ênsuşi Proprietarul de sclăvi, despre quare vorbesce D. Guizot. Ellu a sfinţitu pe Săracu, adică pe Sclavul de atunci şi de astăḑi, prefăcêndu productul muncei lui, Pâinea şi Vinul în Corpul şi Sângele Sĕu de viaţă dătătóre şi făcêndu'şi pe aquestu Sclavu frate al sèu. E un b'asfemu a calomnià quine-va Christianismul quĕ ar' fi toleratu sclavia, numai pentru quĕ înţelepţesce învaţă pe bietul sclavu să nu ardice braçul. Quând mintea sănĕtósă învăţă pe Omu a nu se lupta slabu şi fără arme împotrivă tîlharilor între quare a căḑutu, ci să le dea queea que îi queru pentru aquel minut, nu va să ḑică que îl învaţă a îşi recunósce sclavia. Cuvîntul lui Dumneḑeu învăţa cu adevĕratu pe sclavu a asculta de Domnul sĕu; totu de o dată

ânsĕ şi scóte pe Bogatul quel crudu din înpĕrăţia sa, şi învaţă pe totu chrestinul a'şi împărţì averea la săraci, a se lepădà de sine, şi a urmà dupŏ Dênsul (*Λόγον*). Que erà averea de atunci, şi a ênsuşi din ḑiea de astăḑi pe alecurea de quâtu, pămînturi, sclavi, vite, bani, tóte grămădite la unul în paguba altora? Va să ḑicĕ dar quĕ o asfelu de avere, asfel de împărţire a averilor nu erà plăcute Cuvîntului. Intinḑênduse dar Christianismul ênsuşi dupŏ prescrierea lui, unde mai este sclavu? împărţinduşi fie-quare averea la săraci, que va să ḑică altu de quâtu a se face o împărţire dreaptă a averilor şi a venì toţi la o egalitate perfectă, unde apoi se va da fie quĕruia dupŏ faptele şi capacitatea sa? Nu trebuie a uità quĕ şi aqueasta a ḑis'o Cuvîntul quĕ în înperiul sĕu se va da fie quĕruia dupŏ faptele salle. Va ḑice ânsĕ quine-va quĕ poveţele aquestea alle Mântuitorului suntu o bună şi frumósă teorie; ânsĕ nu se potu pune în lucrare; atunci dar trebue a mărturisì quĕ nu e adevĕratu Creştin quĕ soçietăţile nóstre suntu un cres que parodiaḑă Evangelia, şi quĕ omenirea din generaţie în generaţie nu se luptă de quât a venì la aquea dreptate şi fericire promise de Cuvîntul lui Dumneḑeu. E ruşine în secolul nostru şi în midlocul Françei să fie Christianismul aşà de uşurellu întellesul ênsuşi de barbaţii quei mai celebri, şi să nu fie privitu din puntul sĕu quel adevĕratu de vedere quare e şi mai natural şi mai lesne. N'a toleratu Chirstosu sclavia, din protivă l'a secatu tóte rădĕcinile prin seminţele amorului şi frăţiei într'un Tată cerescu que le a semĕnatu cu mâini pline, quare avea trebuinţa de timpu spre a încolţì, a cresce şi a devenì mature spre nutrimentul şi tăria Omului individual şi socialu. Noi nu împutămu D-lui Guizot despre principe şi simtimente pentru quĕ îndată mai la valle se vede de aqueeaşi doctrină cu noi; ideile ni se întimpină; nu suffe-rimu ânsĕ într'o asemenea gură, a ḑice întreacĕiu şi fără băgare de seamă quĕ Mântuitorul a toleratu sclavia.

2 Si pe quel de din afară.

3 Si pe quel Fisicu, sfinţindu materia prin incarnarea Cuvîntului, şi prin suirea ei la ceru. Este o tractaţie mai întinsă şi cu de amĕnuntul asupra adevĕratului cugetu al christianismului. Quâte s'au ḑisu ânsĕ în aqueste trei note, suntu destul pentru barbaţii seccolului à le da o idee nu nuoă pentru christianismu, ci justă şi potrivită pe misiunea lui. Numai de la ideea Cuvîntu de va începe quine-va; de unde începe şi Evangelistul

Ioan, è destul a vedé Christianismul din adevĕratul sĕu puntu de vedere şi a'şi deslegà tóte questiunile atâtu de încurcate prin interesul ómenilor.

Redacţia.

O Diminéaça
pe
KARAIMAN

Si écŏ-mĕ pe vîrfuri ararea străbătute
Si unde aquilonii lŏcaşul lor îşi pun!
Dar nici o vegetare! A iernelor trecute
Ninsorile prin rîpe grămădi, grămădi s'adun.

Nici muschiul nu se ţine pe cremenea luciósă
Que-o svîntă vijĕlia în drumul sĕu trecêndu
O! nici un semnu de viaţă! nimica nu trăiesce,
De quât p'un colţu un Vultur lumina aţţintându.

Si corbi afundu în valle de carnivore doruri
Impunşi, se'ntrecu şi plană.—Vr'un hoit 'şi au însemnat
Sau păsĕri d'alte păsĕri mai tari uccise 'n sboruri
Sau feare que-alte feare mai tari au sfîşiatu.

Pe a căruntă stâncă ş' adesea porfirie
Se spargu, se primblă norii, troienii mişcători,
Si raḑa dimineţei d'un sóre que-a să vie
Adduce salutarea la vîrfuri peste nori.

Departe pe o créstă de culme lungu întinsă
Se 'nşiră fară numĕr moliftţi eşiţi din nor
S' în pompă militară c'o frunte neînvinsă
Imi trecu pe dinainte cu uniforma lor.

In văile affunde, a besnei locuinţă
Cobóră 'n şiruri bradii spre rîul sgomotosu
Que spumegă, se luptă în răpidai silinţă
Si cade se sfăramă 'n adîncu prĕpăstiosu.

Pe pólele de munte colnice înverḑite
Pe quare 'nbrăçişaḑă pêraie şerpuindu,
Albescu mulţimi de turme ici colo risipite,
Si buciume din stâne s'audu pe vînt venindu.

Si ergheliĭ, cireade, păduri, livedi, corneturi
Pe cóste prin vălcelle quând jos şi quând mai 'naltu
Ca frunde umbrulițe pe nisce largi buceturi;
Si drumuri, potecuțe, — cordelle 'n câmpu de smaltu.

Càmpia è adîncă, şi sate semĕnate,
Oraşe ici şi colo pe rîuri se întindu,
Si muncitori şi holde pe brasdele arate
Abia le prinde ochiul pe peisagiu umbrindu.

De parte, mult de parte Danubul latu albesce,
Si dincolo de dênsul stă Emul încruntatu;
Cu ellu par' quĕ Carpatul din quând în quând vorbesce:
De Tisa par' quĕi spune, de Nistru depărtatu.

Inținsă panoramă que'ncetu încetu se perde,
In quare se îmmóie, se stingu şi se sfîrşescu
Colorile d'a rêndul din quel mai închisu verde
Pînŏ 'n rosoşii aburi que radele aurescu.

In urmă'mi catedrele de tallii uriaşe
Que din tĕrrumuri ferte potópe au ziditu,
Se 'ntrecu şi se înalță cărunte şi golaşe
Mulțimi de turnuri gotici în cerul azuritu.

Aeriene stavilĕ que taie Firmamentul,
Pe quare battu în frunte furtunele trecêndu;
Domenuri largi de iarnă pe quare Orientul
Imbracă în tunice de purpuri luminându.

Sub strate de zăpadă que timpul înnoesce
O strată se întinde de colçi adînci shistoşi,
Colóne quare Timpul smeritu le ocolesce
Din quare esu năprasnici Butinghii monstruoşi.

Ca monstruri legióne que se tîrescu se 'nvită
In aer să resuffle de unde sunt striviți,
Si 'n forme mari, schidóle que arta nu imită
Se 'n şiru pe sub prĕpastii quând negri quând plăviți.

Palaturi milióne din vîrstele Titane,
Pîrlite ruinate stau negre încruntându,

Remasuri tari semeţe antideluviane
Que 'şi rîdu de timpu, de veacuri, vecia strabătêndu.

P'aicea uriaşii ai Daciei quei crude
Rotind cu ghidĕnacul sarià din malu în malu,
P'aicea âmbla umbra lui Zamolcsu que s'aude;
P'aici încurà callul viteazul Decebalu.

Dar unde è poetul que póte dà o seamă
De tótă majestatea clădirii în eteru?
Quine-ar' puteà să spuie aqueastă panoramă?
Prin vorbe quine póte vestì pe Dumnedeu?

Eshilu le-ar' dice iaduri, adîncuri sfărîmate,
In quare ellu privesce pe Jupiter trăsnindu,
Giganţi şi Ecatonchiri, Titani quare îl bate
Svîrlind în ceruri munţi şi p'Adis greu rănindu.

Pe Leauta norósă que ochiul n'o pătrunde
Lungitu ca un altu munte ar' da pe Prometeu;
Pe crivĕţu ne-ar adduce şi gemete affunde
Si sgomotul que face vulturul din Orteu.

In largi domeni de brumă que sórele auresce
Un Osian ne-ar' spune qu'eroi acì conjuru;
In tronuri de porfiruri o fiică quĕ iubesce
Un june erou mîndru cu ochii de azuru.

Dar ânsĕ acum nu è nici bardu Tessaliei,
Que vede svîrlindu munţii nĕprasnicul Titan,
Que-aude urlând Scilla pe vîntul Siceliei;
Nici al Scoţiei bardul bĕtrânul Osianu.

Nici Bardi d'ai Judeei que potu să comparede
Troienii de Calcair, graniţii ascuţiţi
Cu capete apprinse mergêndu să adorede
Cu trâmbe îndeite de preoţi şi leviţi.

Quĕci nu ai vrut Stăpîne, la dreapta'ţi împărţire
S'attingi şi amea frunte cu sfînta mâna ta;
Tu nu ai vrut în peptu'mi să suffli îndeire;
Tu n'ai vrutu să'ţi fiu preotu, la lume-a-te-aràta.

Ans' ai săditu în mine credinţa, contêmplarea
Tăcuta admirare a dreptilor de susu;
Ai pus în mine-Amorul, Nădejdea, Adorarea,
S'ai încuiat vecia în slabul Tĕu suppusu.

O quâtu de mult slăbesce cu spusul o credinţa!
Quâtu è de tristu şi veştedu amorul quel treḑitu!
Si quâtu de multu îşi perde objectul de dorinţă
Quând Omul que'l doresce d'apprópe 'la privitu!

D'aşu fi pututu a spune întreaga mea simţire,
D'aşu arătà vederii ori-que aşu contêmplà,
Quând mĕ coboru în sine'mi în ceasuri de mîhnire
Ca que fel de sensaţii aşu mai puté afflà!

De nu-pociu fi poetul que lumea cununeaḑă
Vr'un altu eraldu pe urmà'mi va spune que-am simţitu
Acum, o al meu suffletu! iubesce contêmpleaḑă
Tot asta è viaţa ş'a queea de Elitu!

O! quând s'ajungu o dată la câmpii de lumină,
La astu hotaru al vieţei, al vieţei de cuvîntu!...—
Mĕ simţu, mĕ simţu un suffletu que vine se înclină,
Pe rosele şi lacrămi que cadu p'al meu mormîntu.

Il simţu cum plan' astu suffletu să ia o sărutare,
O sărutare dulce pe buze que-a iubitu
S' apoi îl simţu se 'nalţă p'o sântă aripare
Se 'nalţă spre viaţa aqueà fără sfîrşitu.

Unde în rîul Vieţei, l'a Vieţei obîrşie
Se oglindescu aqueia que 'n lumi se vor iubi;
Unde pe quei que sufferu 'iasceptă bucurie
Unde iubirea tótă va merge-a se'ntîlni.

Ca o dumbravă nóptea de lună mîngîiată
Si ca zimbindul sóre apprópe de sfinţitu
Răpitu pe fantasie spre viaţa quea visata
Te-asceptu, te-asceptu eu pacinicu, te-asceptu al meu sfîrşitu!

Quĕci patimile Vieţei sunt lanţuri grelle', ardênde
Din quare numai mórtea slobóde al lor suppusu,

S'a lor nădejdi sunt fragedi cununi de flori rîdênde
Sdrobite, desfrundate la ori-que vîntu d'appus. —

II

Se schimbă decorarea.— Cortine aburóse
Se 'ntind, se tragu, ascunde un munte ș'al lui ceru;
Il lasu apoi p'aquella, se perdu și neguróse
Se 'ntorcu și se 'ndeseadă ca munți plutind 'n Eteru,

Se légĕnă, s'opresce, se lasă se destinde;
Vederea se închide și totul è blocatu:
Nu vedi queca que pipăi și fulgerul s'apprinde
Alunecă, și cerul ca quànd s'a despicatu.

Si sgomotul pe urmăi cutremură 'n tărie;
Echo îl prelungesce departe revibrând,
'L ammestică confundă... è nópte de magie?
E vre un choru de demoni Sabatul lor serbându!...—

E chaos universul, și ceața umeḑesce;
Mici părticel' de umedu dau resuflarea greu
Dar negura cu 'ncetul se trage, se răresce
Si rada într'o clipă arceadă crucubeu.

Pe vîrfuri è lumină și radele curate;
Dar norii greu se scutur' pe văile adînci;
Mai trecu vr'o cinci minute și rîuri turburate,
Siróie rupêndu fagii 'i asvîrle peste stânci!...

O! quâtu è de micu Omul quând s'află pe unu munte
Que slabă'i è ființa quând url' un element!
Se vede cum se perde la norul que-a să 'n crunte;
D'o linie greșală, și pere 'ntr'un momentu...

Din astă nimicie în quare ellu se crede
Perdutu în elemente, un puntu microscopicu,
Suffla.e de insectă que nici chiar ellu se vede
O particul'a brumei pe valu oceanicu.

Se simte totu d'o dată quĕ nu mai è nemernicu
E mare quât și lumea, nu 'ncape 'n firmamentu;

Dă mâna cu Principul al Totului puternicu;
E univers gîndireai: amorui elementu.

In ellu è şi registru al vremilor trecute,
In ellu è şi putinţa natur'a scormolì;
'L ascultă elemente, se 'njugu, sunt prefăcute
La semnul mânii salle, la que va chipuzuì,

Ellu are facultate tăria a strabate
A mĕsurà eterul, a'l stinge, compactà,
A descompune trupuri, şi globuri depărtate
S'atţinte, ş'a lor lege s'applice la a sà.

Fiinţă multu schidólă! insectă gônditóre!
Piticule năprasnicu! furnică creator!
O radă'ţi numai, póte cu 'ntregul să mĕsóre,
Si tu întregu-nemica!... — un verme tîrîtor.

De que óre Puterea aqueà nemărginită,
Puterea creatore, a Totului Principu,
Sdrobită 'n mici scînteie p'atomuri risipită,
Se 'nchină şi ea sórtei slăbită 'n aquestu chipu?

Si cum ea póte tóte pînŏ a nu se 'mparte,
S'o dată împărţită, puterilei se stricu?
De quine ĕ nimicită, d'al sĕu întregu departe,
S' atunci îşi ia puterea quând intră în nemicu?

Fatalitate! — Basta! — Blestemu ţţi è dorinţa!
Ascéptă trufaşu verme, quând vermii te-or mâncà;
Ascéptaţi nefiinţa, de vrei să'ţi scii fiinţa!
Sau intră în nemica de vei să fii quevà! —

Pegusu'ţi nu è 'n stare acolo a străbate,
Ia'ţi callu Apocalipticu, ş' atunci vei isbutì:
Ellu singur scie drumul que nu se mai abbate,
S'atunci vei aflà taina, — nemicu quând nu vei scì.

. . . .
. . . .

Eu lasu pe astu calcair cu formă omenească,
P'astu uriaşu que 'nfruntă restimpii pămîntesci,
P'astu martur al veciei în bolta quea cerească,
O litteră străină sciinţei omenesci!

Aquelllu que va străbate pe astă înălţime
Unde un geniu vine, vedenie de visu,
Si smulge muritorul pe aripi de lucime, —
Pătrundă quella taina, — citească que n'am scrisu.!

C. BOLIACU

STURDIMENT ORGOLIU

sau

Sburdălnicie, mîndrie.

Sunt quâţi-va anni de quând m'am supusu stăruinţelor repetate alle unuia din vechii mei prieteni de collegiu, quare acum se află medicu într'o cetate mică din Orleans. Despărţiţi de doĕ ḑeci de ani, doriam prea multu de a ne revedeà. De atâtea ori hotărîssem a ne întêlnì, şi trebile ne stetterŏ în protivă. In sfîrşitu mĕ folosiiu de timpul vacanţelor şi, închiriindu'mi un locu în diligenţă, mĕ îmbărcaiu cu siguranţă şi sosiiu veselu la prietenul meu, unde hotărîssem a şedeà o lună.

Ospele meu este un omu instruit, cu quelle mai generóse înclinaţii. Activitatea lui è neobosită, şi săracii din partea locului simtu effectele caritaţii lui. Işi are ânsĕ şi ellu defectele salle. Francheţa lui se întinde pînŏ la asprime; îi lipsesce cu totul aquea que se chiamă sciinţa lumii: şi socotitu în mica sa cetate ca o provedinţă a bolnavilor şi a săracilor, ómeni îi trecu cu vederea asprimile şi restirile printre quare se întrevede lucindu un sufletu frumosu.

Are doĕ fete, din quare una, pe quând eram în aqueà căllĕtorie, aveà şaipreḑece anni, şi queea altă optu spreḑece. Sciam, prin correspondinţa nepărtinitóre a tatălui, quĕ Elisa, făta quea mare, erà sglobie şi svaporată. Vedeà quine-va într'ênsa quea-va din bruscheria tatălui sĕu, stêmpĕrată cu un felu de resfăçare, şi cu o deprindere copilărească, que îi făceà mare pagubă. In scurtu Elisa erà fórte suppusă la capriciuri, şi puçinu îi păsà de a fi cu băgare de seamă şi discretă.

Quea mai mică, quare se numià Elena, îşi aveà şi ea defectele, ânsĕ cu totul altele. Totu din aquea correspondinţă a tatălui aflassemu quĕ mai tot d'auna avea pe chipu o espressie de mîndrie

şi de dispreţu. Ii plăcea a lua în risu tóta lumea, şi pretindeà qua nimeni să nu se supere de sacarsmii ei. Erà d'o fire iute, şi adesea îşi înnecà iuţeala de multa trufie; ânsĕ şi quând nu se iuţià vedeai quĕ comandà cu un ton atât de secu în quâtu nu cuteaḑà nimeni ai sta înprotivă. Sorusa quea mare semĕnà quea mai mică la comandele ei. Autoritatea que esercità ea suppuneà matoria quellei mai mari.

Cu tóte aquestea amêndoĕ îşi avea şi qualitaţiile lor. Cu un chipu plăcutu; cu un spiritu patrunḑêtoru, Elisa plăceà la ântêiea vedere, interesà la ântêiea întrevorbire. Scià tóte quâte voise să le înveţe, ascundeà o inima simţibilă şi curată subt o desperantă uşurinţă. Elena cu o frumuseţe gravă şi quam rece avea un fundu de judiacă sănĕtósa quare ar' fi trebuitu să o appere de vanitate şi de pretensiile trufiei.

Din nenorocire elle perdusserŏ din copillarie pe muma lor. Crescute la începutu prin pensionate, unde n'avuseserŏ grija de a fi în de apprópe bagare de seama asupra characterului lor; pe urmă rechiemate în casa paterna, unde o guvernantă respectabilă dar slabă trebuià a le împlinì educaţia; elle pe lângŏ nisce norocite disposiţii naturale ammestecà străversele copiilor resfăçaţi.

Bunul meu prieten işi iubià prea multu fetele; ânsĕ nici de cum mai puçin îşi iubià şi pescuitul, vînătórea, şi vînătórea mai vîrtos. Mai tot d'auna lipsià d'a casă sau spre a'si vidită clienţii, sau spre a'şi face escursiile şi partitele de mulţumire. In aquel timpu, fetele que petreceà o viaţă fórte retirată, se despăgubià, căutându fie-quare, dupŏ maniera sa, a turbà pe guvernanta, pe ómenii casei, şi ênsuşi pe bietele vite şi paseri. Elena dà porunci peste porunci, puneà săi aşşaḑe şi săi desaşşaḑe tóte dupŏ plăcerea şi capriçiul seu, măsurà cu ochiul, fără a ḑice o vorbă, pe biata guvernantă quând se încercà a face vre o observaţie timidă. Elisa începeà a mîngîià pe bieta femee, pe urmă d'o dată şi fără cuvînt se mîniià; deschideà vr'un portofoliu lăsatu de tată-seu pe scriitoriu, sau intrà răpede în cuchnie, sperià pe bucătăreasa cu un ţipetu, o faceà să sară de frică săi caḑă queva din mână şi sa'l spargă, şi alte asemenea.

Quând sosiu eu aqui, prietenul meu nu erà a casa; prânḑià în cetate, pentru quĕ nu scià hotărîtu ḑioa venirii melle. Amêndoĕ fetele şi guvernanta erau trase în camerele lor. Un portaru bĕtrânu să grabià să annunţie venirea mea, tot d'o dată legându şi un câne de vînătóre în lanţul

lanţul que'l rupsesse răpeḑinduse la mine. Sau sfială sau capriçiu din parte'mi, què nu'l am làsat să spuie nimicu, şi pretestàndu o altă treabă, mě duseiu a mě preâmblà singuraticu pe punturile Loirei, dupŏ un prânḑu que avuiu îndestul de urît într'o locandă. Pe urmă mě returnaiu la prietenul meu.

Atunci venisse şi ellu à casă, şi mai ântêiu îi auḑiiu glasul resunatoru si turburatu. Certà pe portaru quare nu puteà să'i spuie numele viḑitătorului, que eu nu i'l spussessem. Quând mě věḑù venì la mine mai ântêiu cu mirare, apoi plin de bucurie, apoi mişcat şi necăjit totu d'o dată: "Adică, strigò ellu scuturàndu-'mi màna quàt sà'mi o rupà. bine'ti şade să începi cu o neroḑie! adicà, quěci nu'ţi am pututu ghici puntul venirii. quěci nu m'am inchiostratu ca o călugariţă qua sà te asceptu, îmi faci affrontul a te duce să prànḑesci nu sciu unde, te strecori fără să spui quine esci! par'què te au speriatu fetele melle.,,

Aide, lasă, prietenul meu, îi ḑisseiu eu, rîḑêndu de mînia lui; eatŏ o priimire urîtă. Am greşitu, o mărturisescu; multa discreţie este o covîrşire ca şi indiscreţia ênsuşi. Cu tóte aquestea află que sunt veselu şi norocit quěci te am věḑutu şi què speru a mě împacà cu amabilele dumitale fiice, quare, fără îndoială, îmi vor quere iertare dela dumnea-tà.

"Nu te încrede în nisce asemenea păreri, adăogò doctorul, pe de o parte rîḑêndu şi pe de alta sforţânduse a se arětà seriosu. Elle sunt nisce minunate creature que nu prea sunt tot d'a una commode. Que să'ţi mai spuiu, le vei vedé în quelle dupŏ urmă; fă'ţi numai meseria de observator. D'o cam dată vino de'ţi fă reverinţa, ànsě sărută-mě mai ântêiu.,,

Binc ḑici, ḑisseiu eu aruncându-më de gîtul lui, credeam que îmi vei prelungì mai multu pedeapsa. Ai să ne înbrăçişăm din inimă şi să nu mai gòndimu de quàtu la plăcerea de a petrece quâte-va sěptěmâni împreună, pentru quă'ţiam venit cu patru sěptěmani întregi.

Ne suirŏmu în salon unde fetele trebuià să fie adunate. De pe scară auḑirŏmu alergături şi strigări que annunţià o scenă sgomotósă. Doctorul sucì chieiea; întrarŏmu, şi în dată, âncŏ pînŏ a nu ne cunósce, amêndoi priimirŏmu quâte o isbire que ne facù să şověimu şi să ne căutămu un reaḑemu de perete. Elisei îi venisse capriçiul a luà pe guvernanta în braçe şi a vălţà cu dênsa. Biata femee, que erà îndestul de grasă şi grea, se împrotivià din tóte puterile; ânsě fiindu què nu cuteḑà a desplaceà cu totul da-

micellei, începuse a se lasà s'o tîrască. Grimasele ei cu adevĕrat grotesci aţîţà rîsul nebunaticei copille, que nu vĕḑusse quĕ venimu. Asfel în răpedea sa trecere ea isbisse pe tată-sĕu şi guvernanta pe mine cu tótă greutatea sa. Elena lucrà la o fereastră şi sta cu o seriositate de ghiaçă la stravaganţele soru-sei quei mari.

Un colpu de teatru fu aqueastă întêmplare. Prietenul, roşu de mînie începù a strigà: "Frumósă occupaţie pentru o fată de măritatu! Que'şi va închipui despre dumneata, demoisello, un vechiu prieten al tatălui dumitale quare ne onóră casa cu viḑita sa? Ai dreptate să'ţi laşi ochii în josu şi să stai mută. Si dumneata, dómnă Benino, cu adevĕratu ai o minte de minune! Quând o să poţi o dată să fii şi dumnéta stăpînă?—Bonjour, Eleno!,, adăogò ellu cu un ton mai blându întorcênduse către fiie sa mai mică.

Elena se sculò înaintea tatălui seu, ânse fără nici o demonstraţie de tinereţe, şi în tăcere îmi întórse în apoi salutarea. Nu putuiu a'mi împlinì aqueastă datorie de politeţă şi către Elisa quare, cu totul uimită de fiinţa mea şi de aspra apostrofă a tătălui sĕu, se dussesse într'un colţu unde bonbănià ca un copillu necăjitu. Dama Benina abià gôfîià, îşi ardicà ochii către ceru şi suspinà.

Quătu pentru mine, eu mĕ ţineamu a păḑi o cuviinţă, cu tóte quĕ eramu îndestul opăcitu şi eu de aquestu întîmpinu. Vruiu a începe să povestescu queva întêmplări de pe drum, quâte'şi mai adduce omul a minte; precum ospeţele quelle urîte, que conductorii diligenţei abià te lasă să le începi, şi pe quare te pune apoi să le plătesci ca şi quând te ai fi bucuratu de elle; companionii din trăsură căscându şi strîmtoraţi; osii rupte; postillioni beţi şi alte asemenea plăceri şi mulţumiri que se ţinu de condiţia căllĕtorilor. Abià putuiu smulge quâte-va vorbe dela mademoisellà Elena. Prietenul meu mĕ ascultà bietu din tóte puterile, ânsĕ mintea îi era dusă la întristarea şi îmbufnarea Elisei que sta tot în aquel unghiu unde se pussesse. Ellu firesce que nu voia mai ântêiu să facă avanţele, ânsĕ abià asceptà să vaḑă quĕ i se înfăçişaḑă occasia, şi să încépă.

Tocmai în mijlocul unuia din periódele melle, fetişóra se scólă de o dată, şi cu miscarea îşi restórnă scaunul, la quare nici quĕ mai caută să'l ardice. Chipul ei blându şi frescu luasse o espressie ridenţă. Vine răpede lûngŏ tată-sĕu, şi, fŏră multă çeremonie, se aşşaḑă uşor pe genuchii lui. Pînŏ să n'appuce doctorul a'şi luà o hotarîre, Elisa îi şi dette o sărutare pe qua-

re ellu 'i o intórse înapoi ênsuşi fără să vreà, fără să şi o creadă. Ea răpede apoi întrécăt pe lûngŏ mine îmi facù o reverinţă şi erà şi pusă la piano, unde începù a înnecà tóta conversaţia cu jocui sgomotosu şi bătăios.

Biata Benina privià la mine pe furişu cu un ochiu înţellegĕtoru, ardicà umerii printr'o mişcare fără voie, şi tot ohtà.

Eramu ostenitu, şi nu întărḑiaiu a quere la scumpul meu doctor voiea de a mĕ retrage în camera mea. Simţiam un felu de uimire şi ammorţire în midlocul aquestei lumi nuoe pentru mine. Prietenul meu voì a mĕ conduce singur; băgaiu atunci de sémă quĕ schiopătà. Gòndiu quĕ aqueastă infirmitate, despre quare ellu nu'mi vorbisse în scrisorile salle, provenià póte din vre o întêmplare que îi lăsasse niscai-va suvveniri dureróse; şi aşà mĕ prefăcuiu que nu'i bagu de sémă.

A doa ḑi de diminéţă, bătusse noĕ ceasuri şi eu eram ăncŏ în patu. Mĕ sculaiu, mĕ înbrăcaiu iute, admirând tot d'o dată şi o câmpie frumósă şi nuançată de mii de culori que se întindeà în de parte în direcţia ferestrelor melle. Mĕ gătiam a mĕ coborî în grădină, quând nisce ţipete ascuţite din catul de jos venirò a'mi sfişià urechile. Alergaiu josu atât de iute pe quâtu mĕ iertà un rumatismu fórte rĕu tămĕduitu, şi puind piciorul în pragul bucătăriei, vĕḑuiu pe bucătĕrésa pe pămînt cu faica întinsă, şi pe doctorul meu armat cu un instrument din quare ascundeà quea mai mare parte în mâneca sa: se cercà ai scóte o maseà pe quare biata femee nù puteà s'o mai ţie. Femeea aqueasta erà activà şi credinciósa; que è drepta ânsĕ, nu erà nici spirituósă nici curagiósa. Stăpînul sĕu o numià, din dragoste, *biata bestie*, şi ca o găsià fórte cu calle, n'aveà nimicu que să mai ḑică la nisce assemenea semne de bine-voinţă. Dupŏ trei ḑille şi trei nopţi de sufferinţe que prea mulţi le cunoscu şi prea paţini scià a o plânge, se hotarîsse bietu a alergà la talentul doctorului, que erà nu numai medicul ci şi chirurgul şi dintistul locului. Ella îi lăudasse cu ironie curagiul cugetatu, şi n'apucò bine să primeascǎ reclamaţia ei, quĕ ellu îşi şi luasse mĕsurile de ai face îndestularea. Qua ca să nu'şi misce equilibru scaunului, ellu o pussesse pe pamîntu. Cu tótà aqueasta precauţie, quând chiecica apucò maseaoa de primejdie, *biata bestie*, cu o săritură se şi mîntuì din strînsorile operatorului, quare se temà să nui paţă quevà instrumentul, şi o lasò. Elisa rîdeà din tótă inima, şi Elena, cu un accent de

milă despreţuitóre, îndatorà pe bucătĕreasă de a nu se sperià de atât de puçin lucru. Quând sosiu eu, bieta sufferitóre se resemnasse spre o adoilea încercare; Doctorul, que planà d'asupra ei din tótă nălţimea sa, sguduià cu bărbăţie măseaoa îndĕrătnică şi rebelă, în miḑlocul ţipetelor de frică şi de durere, hotărît de a reeşi de astă dată în capul lucrului. In sfîrşit scósse afară sângeraticul trofeu. Elisa nu mai rîdeà: cutremurul que mişcà pe biata femee, urmele unei operaţii răpede şi crude, îi attinsesserŏ inima. Se iuţià împregiurul bucătĕressei, îi da apă rece, o înbună cu vorbe blânde. 'Mi erà dragă de minune în momentul aquesta. O fată din casă addusse apă de adoa óra, şi quam întărḑiasse. Addo mai curînd leneşo! îi ḑisse secăţivu Elena, smîcindui vasul plinu, quei scapò din mâini şi se sparse pe petre. Stângacio! pocinogule! strigò iarăşi Elena; nimicu nu esci în stare să faci! Que mai stai? trebuià să fi scersŏ d'aqui şi să fii şi în locu cu alta apă. Vĕḑuiu pe biata fată quĕ atâtu îşi perdusse cumpĕtul în quât mĕ încărcaiu eu cu slujba. Alergaiu să caut apă, şi quând o dideiu mademoisellei Elene, ea abià îmi mulţumì din vîrful dinţilor, vĕḑuiu ânsĕ o lacrĕmă de simţire şi de gratitudine lucind în ochii negri ai Elisei.

Doctorul ne lăsò, îu dată que dejunò, spre a se duce să'şi viḑite numeroşii clienţi, după que recomandò fiielor să fie amabile, daqua una ca aqueasta erà cu putinţă, cu vechiul sĕu prieten. Amêndoi noi ne întrebuinţam bucuroşi cu aqueastă familieră espressie que prea multu o adeverià din nenorocire perii noştri quei cărunţi. Imi anunţiè ânsĕ în aquellaşi timpu, cu un glasu triumfătoru, quĕ îşi urḑesce o mare partită de vînatore pentru a doa ḑi şi quĕ eu o să mi'ţi aflu o mare mulţumire.

Petrecuiu o parte din ḑi la preâmblare. Ambele melle ospetesse se nevoià quât puteà, una qua să se arate graţiosă şi alta raţionabilă, înprotiva naturelului, sau şi a educaţiei. Eu le mulţumiam de silinţele lor. In adevĕru Elisa aveà mare greutate spre a'şi înfrênâ firea nebunatică şi capricele, şi de quând în quând surrisul sforţatu al surorisei despărea spre a da locu unei posomorîri a sprîncenelor şi unui muşcatu al buḑelor, spre a'şi opri căscarea din quare se vedeà quĕ è fórte strîmtorată şi quĕ cercà să'şi ascunḑă urîtul que o stăpînisse. Buna guvernantă totu adduceà conversaţia asupra botanicei que o cunosceà forte bine. Spuneà pînŏ unde fie-quare minune a naturei este în stare a ne înălţà sufflетul catre Creator. Eu o ascultam cu

politeţă şi ênsuşi cu deferinţă. Ma, acolo unde noi schimbam asfel nisce vorbe aşà de serióse, Elisa alergà sute de paşi de parte de noi a culege quate o flóre mài vesceḑită, şi surorusa que pâşà greu pe lûngŏ noi, săturată de glasul quel prea cunoscut al guvernantei, o vedeà curatu quĕ è cu totul străină la vorbele nóstre şi quĕ nu ascultă nici de cum.

A doa ḑi, quând dormiam âncò un somnu d'aquellea que trebuie să fie quineva fórte bărbaru qua să le turbure, o chieie se întórce cu sgomotu la uşa mea; deschiḑu ochii, si'i închiḑu numai de quâtu uimitu de lumina neasceptată. Erà trei ceasuri dupŏ meḑul nopţii, şi scumpul meu óspe căpuitu în tóte şi cu totul armatu de vînătóre, îşi închipuisse o glumă de minune să vie singur a'mi dà o bună dimineaţă quand oiu sări din patu. "Bravo! bine'ţi şade! ḑisse ellu cu un rîsu sgomotosu, şi scuturându'mi coperitura, aşà dormu ómenii la ţérră? Callea vallea pentru domnişorii din Paris. P'aquì erà să rĕmâi de vînătóre, şi que mai vînătóre! nu mai urşi şi mistreţi! in; sus numai de quât! înbracă-te. Avemu aquì tóte quâte îţi trebue, puşca, tolba, şi cânii noştri sunt quei mai buni copoi din ţérra Françei. Uite, îţi mai dau doĕ minute şi te asceptu.„

Se şi făcù nevĕḑutu, şi eu cunosceamu nerăbdarea lui la asceptare. Mĕ sculaiu cu ochii înflaţi de rĕmăşiţele unui somnu întreruptu, şi mĕ gătiiu cu quea mai mare iuţeală. S'ar fi vĕḑutu curat în graba mea cu mult mai multu o nevoie de politeţà de quâtu speranţa plăcerii; quĕci eu ca un fórte mediocru amator de vînătórea vulgară şi burghesă, în stare în ḑillele melle d'o dinióră de a'mi scăpà un iepure sau de a sperià cu un plumbu nevinovatu compania de pui de potîrniche, nu'mi înnălţamu pretensile pînŏ la góna unei căprióre, unui cerbu, sau unui mistreţu, póte; cu tóte aquestea quine îmi quereà părerea? trebuià să mĕ supuiu la costumele ţĕrrei.

Eram şi gata cu tóte căpuiţi. Prietenul meu, doi juni vînători din vecinătate şi eu întrarŏmu într'o barcă lungă şi strimtă que trebuià să ne transpórte de queea parte a Loirei. Patru frumoşi câni de vînătóre se culcarŏ lungiţi pîntre picióreie nóstre, iar noi în pirióre reḑemaţi în pusci lăsarŏm miḑlocul pe séma callului doctorului quare era să ne tragŏ într'o carruţă la locul un de trebuià să începem vînatul. Inţellegĕtorul animal sta neclintitu, quare noĕ ne venià fórte bine, quĕci quea mai mică miscare a piciórelor salle 'ţi ar' fi resturnat şi vînători şi câni pînŏ

în fundul rîului, que erà grozăvie de largu şi adîncu în partea locului.

Ajungêndu cu bine de queea parte, ne pusserŏm într'un carru cu bance, rusticu, ânsĕ commodu, que ne asceptà. Callul *Coco*, se înhămò atunci la trébă şi bărbătesce ne addusse la locul rênduitu în miḑlocul hihotelor de risu. Bĕtrânul meu prietenu răpitu de bucurie la o partită aşà de bine începută semĕnà rentineritu cu doĕ-ḑeci de anni.

Ne coborîrŏmu in miḑlocul unei păduri mari stărbătute de nisce verḑi allei quâtu ţineà ochii. Căpitanul nostru ne imparte rolele, şi însemneaḑă direcţiile que fie-quare din noi trebuià să ia, în óre-quare raḑă. Eu îmi mărturisiiu neajungerea, şi mi se da postul de observaţie quel mai puçinu importantu. Eu îmi pussessemu în buḑunaru o carte fórte necâmpenéscă, quare îmi plăceà ânsĕ mie multu; *Confessille Sântului Augustinu*, şi îmi pussessem de gôndu, cu tóte quĕ aveam ochii şi urechile către sgomot, qua să pociu da de scire soçilor de vînatóre, de a'mi petrece, prin studiul aquellor pagini sublime, lunga asceptare que aveà un fórte puçin lipiciu pentru mine.

Doĕ césuri trecurŏ fără qua vînatul să fie scosu afară de cânii noştri Aerul dimineţei ascuţià tare pofta nóstră de mîncare. Ne addunarŏmu în consiliu şi ne învoirŏm cu toţi să facem o încetare de arme. Mica nóstră cétă îşi îndrepteaḑă paşii către casa păḑitorului, casă ospitaliară, unde aflarŏmu un ospĕţu solidu şi modestu, fără a mai socotì faça veselă şi preveninţele, quare îi îndoiescu preţul. Pânea de casă, bucata de şuncă, fructe frumóse, un bun vinişor, erà tótă ospĕtarea que ne asceptà, şi ni se părù deliciósă.

Intr'aquestea doctorul vorbià puçin. Eu creḑuiu quĕ erà mîhnitu, pentru quĕ vînatórea n'aveà semne bune, dupŏ cum îsi inchipuià ellu. Eu îl quam supĕramu cu binişorul. "Cum nu! strigò ellu cu o grimaţă în quare se vedeà nepesarea unui omu mai presus que è siguru de a nu se da învinsu, una ca asta negreşitu mĕ occupă; ai şi ghicitu! Află, prietene quĕ quea d'ântêiu virtute a vînătorului este paţienţa.„ O altă grimaţa nuoă que n'aveà însemnarea quellei d'ântêiu contractò trăsurile prietenului meu. Pusse răpede mâna pe gambai que sufferià si urmò asfelu:

"Totu que me occupă este quĕ aquestu mobilu blestematu nu se mai suppune voinţelor proprietarului. Este adevĕratu quĕ şi eu nu'l prea coconescu, îi dau înainte, şi de quinci anni în-

quoà n'am lăsatu să'mi scape nici o partidă de vînătóre ca şi mai nainte de a da peste mine aventura quea mare. — A! bah! que stau eu la vorbă? un dejun bunicellu acum mĕ desmorţesce şi vom vedé apoi quine fuge mai tare, căprióra sau eu.

N' apucò să stea din vorbă şi toţi nu mai puté de rîsu.

„Cunosci dumneata, îmi ḑisse doctorul întorcênduse cătrc mine, trista şi marea mea aventură? Scrisu'ţi-am óre amĕnuntele? — Nu ḑĕu, îi rĕspunseiu eu; voiescu ânsĕ a le auḑì cu totu interesul prietenici! — Fórte bine vĕ voiu povestio în puçine cuvinte, pentru quĕ mie nu 'mi placu istoriile lungi. De o quam dată avemu trebuinţă a ne odihni puçintellu, şi creḑu quĕ companionii noştri veniţi de vre o trei anni în mica nóstră cetate n'au avutu nici odată curiositatea de a întrebà pe doctotul pentru que e schiopu. — In adevĕru, respunserŏ de o dată amêndoi junii, cu tóte quĕ unul se luptà a înbucătăţi o bucată mare de şuncă şi quel al altu tăià în colţuri nisce bucăţi de pâne quâtu să sperie şi apetitul quel mai robustu. — Ascultaţi dar, ḑise prietenul meu; anecdotul asta plătesce quâtu şi oriquare altul spre a ne petrece pînŏ quând vom dejunà.

Quinci anni acuma eram fórte uşor şi îmi chieltuiamu uşurinţa şi puterea cu óre-quare risipă. Ca medicu, eram închinatu maĭ nainte de tóte întru uşurarea semenilor mei, şi nu uitam nici o dată quĕ tropotul callului meu quând erà auḑitu la ora hotărîtă de un bolnavu, îndată îi adducea sperarea şi mîngîierea. In intervallul ânsĕ al datoriilor melle, cătam a'mi mai petrece şi eu cu nisce plăceri active, cu nisce escursii avvînturóse, cu partite de vînătóre dupŏ quare vine quine-va a casă obositu şi plinu de mulţumire. Asta'mi è singura plăcere şi acum; simţu ânsă quĕ am începutu a perde din puteri, unde atunci alergam în vîrtutea şi libertatea mea.

"Fetele melle (quărora Dumneḑeu să le dea minte!) d'atunci da semne de aquestu character amabilu que ai avutu occasie a'l cunósce. La unspreḑece anni, Elena erà întrégă cum o scii, aqueastă gravă şi trufaşa persónă que voiesce a suppune tóte la legea sa. şi quare vede pe quei lalţi din înălţimea micei salle mărimi. La treispreḑece anni, Elisa era copillul quel mai sglobiu, quel mai turburătoru, şi quel mai capriciosu que a pututu vr'o dată a scăpà din collegiu. Eu îmi iubescu prea mult coppii, îi iubescu fórte viu şi nu sunt bunu de nimicu spre ai guverna. Pe amêndoĕ atunci le trăssessemu dintr'un pensionat prea bunu, unde petrecusserŏ

şase anni, dupŏ perderea nereperabilă a mumei lor.,,

La vorbele aquestea doĕ gróse lacrĕme îmmuiarŏ ochii vînătorului quare îndată se grăbi să le scérgă.

“ Directriça aquestui pensionatu, cu tóte quĕ erà fórte blândă şi indulgentă, nu putusse ânsĕ a intrà în dragostea fetelor melle. Fără îndoială, se vede quĕ nu va fi flatatu îndestul trufia quellei mai mici, şi nu va fi iertat sgomotósele caprice alle quellei mai mari. Nu vruiu să mĕ facu judicător între plângerile copiilor şi între darea socotelelor directriçei. Luaiu o guvernantă, încărcată cu a urmà înainte şi a îndeplinì aqueasta frumósă educaţie. Ai vĕḑut'o, prietene, (se adresò către mine). E bună biata femee, merită tótă încrederea mea, şi nici de cum nu va eşì la căpĕtêiu mai rĕu de quât alta que s'ar fi încărcatu cu o sarcină atât de grea şi cu puçine semne de procopseală. E bună, prea bună, învĕţată, prea învĕţată. Fetele melle o iubirŏ îndată, şi îndată începurŏ a o respectà prea puçinu; pentru quĕ erà tocmai o asfel de femee cum puteà să le placă.

“ Aveam o slugă vechie, verde şi ţeapĕnă cu tótă vîrsta sa. Îmi erà fórte credincios, şi îl lăsamu să'mi vorbească şi să se pórte cu mare familiaritate. In adevĕr nu făceà abusu cu libertatea que îi dam, ânsĕ o întrebuinţà, şi aqueasta desplăcea fetelor melle que se pusserŏ quare de quare a necăjì şi a turburà pe bietul omu. Una îi făceà nisce jocuri fórte indiscrete sau îl făceà să creaḑă que îl chiem şi alergà într'un sufflet în fundul grădinei qua să'şi auḑă aquì imputări şi înfruntături dela mine pentru que 'şi a lăsatu lucru; sau îi sufflà în lumînare în momentul quând se coborà în pivniţă, cu primejdie d'a cădeà şi de a'şi sparge capul sau a'şi rupe gîtul. Queea laltă îşi băttea jocu de ellu ca de o fiinţă tónta şi cu adevĕrat ridicolă, de o natură próstă pocită disgraţiósă, şi îi comandà cu un ton răpede şi absolutu lucrări nefolositóre sau obositóre. Bietul Olivier, aşà îi erà numele, sufferià fórte mult din aquestea numai pentru dragostea mea; îmi ascundeà quea mai mare parte, pentru quĕ se temeà de effectele mîniei melle părintesci. Mĕ vĕḑusse de vr'o doĕ trei ori aşà inţitu asupra vespelor que nu'l lăsà în pace, în quâtu apoi de milă tăceà săracul şi sufferià tóte întru sine. Dama Benina, cum învĕţasse, certà încetu să n'o auḑă nimeni, se îmmuià numai de quâtu, tăceà înfsîrşitu, şi suspinà câtându la ceru.

“ Imi plăceà Olivier, ântêiu

pentru quĕ îmi erà credinciosu şi desceptu, şi apoi quĕ totu d'auna îmi erà pré trebuinciosu, ca îndemânaticu şi curagiosu vînătoru. In vînătorile ordinarii ellu totu-d'a una îşi aveà, ca şi mine, tolba quea mai bine căpuită. In vînătorile quelle mari, bunióră ca quea de astăḑi, erà neobositu, sigur la vedere şi nici o dată nu'şi slobozià puşcă în secu. Quând goniam mistreţul, mài totu-d'auna ellu hotărà victoria, şi'şi luà postul şi quel mai pericolosu şi quel mai siguru.

" Ansĕ eu vĕḑu, urmò doctorul, que 'mi aţi appucatu înainte. Pînŏ aquì îmi fu prefaça şi stau. Să qua înbucu şi eu que-va şi să beau vre un pacharu doĕ de vinu, şi apoi venim la puntul capitalu.,,

Mai stette puçinu, şi apoi urmò iarŏ.

" Intr'una de ḑille ne vorbirŏmu să vînămu mistreţul. Partita erà închieiată şi determinată pe adoa ḑì, şi o jumĕtate de duzină de voinici ca dumneavóstră şi ca mine îşi detterŏ rendez-vous la căpitanul lor; quĕci aşà vrurŏ ei să mĕ numească. Olivier erà în neastêmpĕru să vaḑă vrejmaşul; îşi făceà tóte preparativele campaniei cu o înfocare cu adevĕrat juvenilă (de june). Puscile, cuţitele mari strălucià la sóre şi annunţià appropierea eroicei întreprinderi.

" In ajunul aqueste mari ḑille, scumpele melle fete se aflà în tónele loru; una erà posomorîtă şi bufnià, alta plină de rîsuri şi nebunii. Olivier, păţì şi sufferì destule. Pe quând mĕ aflam în viḑitele melle, Elisa alergându, sărindu în pregiurul lui, nu'l lăsà să'şi săvîrşască preparativele, îi da peste mâini săi caḑă periile, îi sfîşià peticele de pânḑă cu quare scergeà şi dà lustru armelor. Oftà sărâcul, se supĕrà, ânsĕ fiind quĕ nu puteà să'şi dea drumul necazului, cătându la stăpînu-sĕu, Elisa, îi luà cumpĕtarea dreptu temere, şi îşi dà drumul la tóte capricele. In sfîrşitu luò una din puscele neîncărcate, mulţumită Domnului! şi creḑù să facă o glumă plăcută, ochindu cu dênsa în Dama Benina, que assistà la nebuniile ei, ḑicêndui să stea binişor, şi lăsânduo să facă que voià. Biata femee se coprinse de o spaimă pré cu cuvînt. Nu stette să calcule daqua puşca è plină sau nu; simţì numai quĕ are a face cu o fată svaporată şi capriciósă, şi quĕ are a se teme de ori-que dela o sglobilărie împinsă pînŏ la escesu. Scósse un ţipĕtu ascuţitu, căḑù rĕsturnată şi îşi isbì capul de colţul unui părete. Elisei la vederea aquestei căderi, îi scăpò arma din mână, începù şi ea a ţipà şi mai tare, şi se răpeḑì la guvernata que leşinasse. Oli-

vier palidu de mînie şi de teamă, ardicò de josu pe Dama Benina şi o pusse pe un fotolliu. Alergò apoi să caute pe queealaltă asa stăpînă quare audindu ţipetele şi sgomotul, alergà quât puteà.

"Elena alergò cu spirituri şi fumuri la guvornanta quare, din norocire mai multu se speriasse de quătu păţisse que-va. Apoi, cu unu tonu secu, întrebò, privindu la Olivier, cum s'au întîmplatu aquestea. Abià îi esplicò ellu indiscreţia neiertată a Elisei, şi Elena (v'am spus'o quĕ erà în tónele ei quelle relle), privindu'l cu unu aer acru, batjocoritoru şi plinu de dispreţu, şi ardicĕndu uşoru umerii, îi răpeḑi aqueste vorbe aspre: Daqua cu quei şai-ḑeci de anni ai dumitalle şi cu a barbă căruntă nu esci în stare à întîmpinà stravaganţele unei copille nebune, eu nu sciu que treabă mai ai aquì. Rĕu şi fără calle ḑĕu mai iei a simbrie, trebuie s'o mărturisesci. — Tine, adăogò ea mollaticu şi rĕsfăţatu, întindĕndu'i flaconul cu miróse, ţine, îi repetò mîniata, suppĕrânduse quĕ nu i se suppune mai curênd; scóte dopul d'aquì; asta credu quĕ nu'ţi va fi aşà a nevoie.

"Olivier erà uimitu. Luò flaconul, fără să scie que face şi eşì. Curagiul lui i se sfîrşisse; eşisse omul din mĕsuri. Hotărî a părĕsi o casă, unde nici vîrsta, nici credinţa nu i se socotià întru nimicu. I se părù quĕ timpul venisse a se mântuì de o posiţie que nu mai îi erà de sufferitu. Quând reintraiu dupŏ unu césu, nu'l mai aflaiu.

"Semnele nerînduielei mai sta ăncŏ. Vĕḑuiu puşca jăcĕndu josu şi dichisele lui Olivier risipite pe pardoseala curţii. Mĕ suiiu bufnindu, şi sus aflaiu dela guvernantă tótă istoria. Ea vrù atâtu din bunătate quâtu şi qua să nu mĕ suppere, a'mi ascunde óre-quare amĕnunte; cu ânsĕ fără greutate le ghiciiu dupŏ conţinerea fiielor melle. Elisa sughiţà de suspinuri ţiindu mâinile guvernantei salle; Elena cruntà sprîncéna deturnându'şi ochii.

"Le trimeseiu pe amĕndoĕ în camera lor, dama Benina reviindu'şi din spaima sa şi cu capul strînsu într'o legătură, se retrasse din preună cu elle. Eu prânḑiiu singuru, servitu de *biata bestie*, que nu cuteḑà à mĕ întrebà quâtu mĕ vedeà suppĕratu şi încruntatu. Eu totu speram quĕ Olivier se va înturnà dupŏ que'şi va mai resufflà necaḑul şi îl va mai batte vîntul. Mai de multe ori i se întêmplasse a se descuragià şi apoi a'şi repriimì energia sa. Cu tóte aquestea nu eram în pace; pe totu minutul mĕ sculam a privì la fereastră. Unu Omu vechiu al casei, sciţi dumnea-vóstră,

è atâtu de preţuitu quâtu şi unu prietenu; è unu prietenu cu adevĕratu.

" Inserò şi nici o scire despre Olivier. Eşiiu fórte suppĕratu asupra fetelor, quare, que sĕ ḑicem, bietele copille, nu prevĕḑusserŏ urmările greşalelor loru. Mĕ informaiu quâtu puteam dela vecini, quâror nu vruiu a le spune quelle întêmplate. Nimini nu scià nimicu despre Olivier. Fuiu nevoitu à mĕ înturnà singuru şi mĕ preparaiu printr'o nópte fórte urîtă spre espediţia de a doa-ḑi.

" Incepuiu a mĕ odilnì mai liniştitu quând quâte-va sunete de clopoţelu mĕ însciinţarŏ despre sosirea vînătorilor. Erà apprópe trei césuri de diminéţă, césu favorabilu pentru desceptarea adevĕraţilor amatori; nu è aşà, ḑisse doctorul cu unu surrîsu rĕutăciosu, adresânduse la mine? — Vom vedé mai târḑiu, îi respunseiu eu cu aquellaşi tonu; mĕ miru ânsĕ, scumpul meu prietenu, quĕ întrerupi cu unu sarcasmu quea mai patetică parte a naraţiei dumitale.,,

Si în adevĕru, 'mi era milă de bietul doctoru quând vorbià. Veselia lui que erà atâtu de francă, francă pînŏ la restire, aveà unu que sforţatu. Bravà nisce suveniri quare în fundu îi făceà o durere arḑĕtóre. Işi narà cu o apparinţă de nepĕsare necaḑurile de tată; ânsĕ fără voiea lui i se arătà în chipu mîhnirea amară a ambelor educaţii greşite, que îl ameninţà de a'i turburà repaosul bĕtrâneţelor.

" Nu puteam a lipsi dela un rendez-vous de plăceri sau de trebi, urmò prietenul meu. Mĕ sculaiu şi mĕ căpuiiu iute. Pornirŏmu. Nu lăsam în apoi fără óre-quare grijă pe fetele melle mêhnite şi căite. Nu puteam să scapu de gôndurile fără voie'mi que îmi adduceà lipsa lui Olivier. In sfîrşitu ânsĕ, îmi făcuiu, cum adesea è de trebuinţă, vrêndu ne vrêndu, inimă bună, şi companionii mei de vînătóre creḑu que nu avurŏ a se plânge de melancolia mea.,,

Căutò a supraprinde în ochii nostri cugetarea momentului şi gradul de încredere que am avea în vorbele lui. Ochii vînătorilor, plecaţi asupra tallerului spre a îndreptà lucrarea fărculiţei şi a cuţitului, nu întîlnirŏ pe ai lui; quâtu dela mine nu putù afià nimicu. Urmò dar astfelu:

"Ajunserŏm în pădure. Sciţi quĕ è străbătută de numeróse allee, în quare esu mulţime de căi din tóte părţile. Ne împărţirŏm rolurile cum să încingem quea mai désă parte a pădurii unde sciam quĕ mistreţul îşi are culcuşul. Răpeḑirŏm căinii şi îi urmarŏm plini de ardóre. Dupŏ unu césu aprópe, lăraturile repetate annunţiarŏ quĕ

féra eşisse din viḑunie şi fugià în aintea cânilor. Naintarŏm către direcţia ţipetelor. Mistreţul, vicleanu vechiu, que îl cunoscurŏm dupŏ urmelei quelle largi, nu lăsà o mare distanţă între ellu şi vrĕjmaşii que îl urmăriă. Sta greu şi par'quĕ semĕnà a'i sfidà qua să'l attace seriosu. Pe quellu d'ântêiu din câni que se repeḑì pînŏ la ajungerea dinţilor lui îl şi rupse numai de quâtu. Işi urmŏ drumul, străbătù desişul pădurii, şi se aruncò într'o holdă de grâu, unde se retrăgeà ellu nóptea. Doĕ pocnete de puşcă, que nu făcurŏ onóre îndemânării nóstre, pornirŏ asupra lui fără a'l ajunge. Cu un al treilea eu îl răniiu; căḑù, se rostogolì de mai multe ori, se realţò şi reintrò răpede în pădure.

" Mîndria mĕ apprinse. Vruiu a sĕvîrşì fapta începută, şi, qua să scurteḑu desnodămîntul, shimbaiu iute drumul. Speram quĕ voiu avé timpu de a'i curmà callea către viḑunie, străbătêndu unu tĕrrêmu nelucratu cu coborîşuri şi suişuri plinu de petre şi de tufişu. De quâte-va ori mĕ împedicaiu, mi se agăţò puşca şi mĕ ţinù în locu; perduiu avantagiul. Cu tóte aquestea ajunseiu la îngrădişul peste quare trebuia să saiu qua să intru în pădure. Incepuiu grăpişu a mĕ coborî pe o potecă crĕmenósă şi strimtă, quând pe d'asupra capului meu, în aquellaşi locu, sare josu mistreţul furiosu de rana sa. Abià putuiu a mĕ retrage un pasu; 'mi erà cu neputinţă a pleca în josu ţéva puşcei; féra mĕ împinge şi mĕ restórnă. Cu quea d'ântêiu isbire a grozavilor sĕi dinţi îmi sfîşiè hainele; a doa trebuià să'mi fie funestă. Nu erà de a sta şi de a'mi allege partitul. Temerariu de nevoie, încolăciiu braçele împregiurul férei împinse de turbare şi slăbite de perderea sângelui. O strânseiu cu o putere mai presusu de Omu şi ne luptarŏm în fundul prĕpastiei que semănà a fi aquellaşi mormîntu pentru amêndoi. Mistreţul prin mişcări trunchie şi neprevĕḑute îşi scăpà capul de quând în quând şi îmi făcù mulţime de rane, unile mai uşóre, altele mai affunde. Cânii remăssesserŏ în apoi, şi eram de parte de companionii mei. Momentul erà criticu. Din que în que mĕ slăbiam şi ţipetele melle nu se auḑià.

De o dată auḑiiu sgomotu de paşi. Unu omu, ascunsu din ochii mei într'unu desişu de muri sĕlbatici, alunecà mai multu de quâtu se coborà pe cósta quea mai rîpósă a prĕpastiei. Unu braçu armatu se răpede d'asupra grozavului meu adversariu şi îl isbesce cu o lovitură mortală. Mistreţul se smulge din braçele melle printr'o ultimă

sforţă, şi pînŏ a nu murì, îmi sfîşie cu unu colţu aqueastă pulpă que tótă sciinţa mea n'a pututu cu desĕrvîrşire a o tĕmădui.

"N'aţi ghicitu, prieteni, urmò doctorul cu mai multă mişcare, quine erà aquellu bravu, mântuitorul quăruia îi sunt dator viaţa? Hei! veḑi bine, era bietul Olivier al meu al quărui cuţitan îndemănaticu doborîsse féra furiósă şi înverşunată asupra stăpînului lui. Abià putuiu a'l zărì, a'l strînge de mână şi perduiu tótă cunoscinţa.

"Quând veniiu în sinemi, eram în patul meu înfăşuratu în legături ca o mumie. La drépta mea stà amêndoĕ fetele: Elisa plânsă şi despletită; Elena tăcută şi gravă. D'a stânga dama Benina que se rugà lui Dumneḑeu din tótă inima, biata femee, qua să mai deschiḑu o dată ochii la lumină, şi Olivier tristu, uimitu de starea sa mai multu semĕnà quĕ ar' fi commisu vre o faptă rea, de quâtu quĕ ar' fi scăpatu viaţa stăpînului sĕu.

"Unu altu personagiu îşi luasse locu în colţul căminului: era unul din confraţii mei, cu quare eram în totu d'auna în relaţii fórte amicale. Scumpa mea Elisa, turburată de întêmplarea mea, îl însciinţasse, cu tóte quĕ lŏcuià în quellalaltu capĕtu al cetăţii, şi cu tóte quĕ unu altu medicu, prietenu, adesea commeşénu cu mine locuià doĕ-ḑeci de paşi de parte de casa mea. Quene passă, confratele meu îşi făcù datoria, şi sturdimentul fiiemei, iertatu prin dorul şi mîhnirea ei, produsse de astă-dată bune effecturi.

"Vĕ appăru de naraţia puçinu desfătătóre a tutulor grijilor que priimiiu în trei luni în quare şeḑuiu plântatu în patu, a nerăbdărilor melle, a consolaţiilor, a întremării târḑii şi difficile. Voiu face numai doĕ observaţii.

Mai ântêiu vĕ voiu spune quĕ quea mai mare părere de rĕu 'mi erà quĕci vedeamu trecêndu timpul vênătórii fără a puté gustà din nuou aqueastă plăcere. Nu visamu de quâtu totu mistreţi que'i ochiamu cu unu ochiu deprinsu şi îi doboramu cu o mână sigură; de altă parte, qua să mai schimbu plăcerea, visamu cerbi, căprióre que se asvîrlià cu uşurinţă şi'mi scăpà din mână, eramu într'o necurmată tentaţie que îmi întărìtà dorinţele fără a le îndestulà.

"Olivier, aqueasta este quea de a doa observaţie, se restatornicisse în casa mea ca mai nainte. Făcussemu să înţellégă pe fetele melle quâtu trebuià să caute spre a despăgubì pe aquestu bunu şi credinţios omu al casei. Le spussessemu queea que auḑissemu dela ellu, quĕ dupŏ scena puscei i se înnecasse inima şi i se rĕtăcisse mintea. Ellu

âmblasse rĕtăcindu tótă nóptea prin pădure ca şi quându ar' fi vrutu să caute în aqueastă singurătate nisce suvveniri mai puçinu dureróse. Bietul omu de mîhnire şi uitasse partida que erà să facemu pe a doa ḑì. Cu tóte aquestea, dupŏ que se începù lucru, bietul omu pe de o parte impissu de dorinţa unui vechiu vînătoru, pe de alta de deprinderea de a veghià asupra interesurilor stăpînului sĕu, cercà a se aflà de façă la or que miscare, lucru que nu'i erà aşà greu; quĕci ellu voià a vedé tóte fără a fi vĕḑutu. Indemănarea lui sau norocirea mea îl addusse în urmele melle şi sosì mai ca şi mine la strimtórea viclénă, unde fără curagiul şi credinţa aquestui omu, negreşitu quĕ 'mi aşu fi perdutu viaţa.

" Pe lûngŏ aqueste vorbe adăogaiu şi porunca formală de a tractà pe Olivier ca pe un amicu şi a'i priimi lucrările din casă cu deferinţă şi mulţumire. Fetele mi se suppusserŏ. Elisa nunumai quĕ erà cu quea mai mare băgare de sémă spre a mulţumì pe Olivier, ci ăncŏ totu d'a una trebuià să trécă peste margini şi quâte o dată îl ostenià cu preveninţele salle de multe ori indiscrete. Stăruià negreşitu să'l facă a priimì vrêndu ne vrêndu dulceţe, quând bietul omu s'ar' fi mulţumitu mai bine cu o bucată bună de şuncă, bunióră ca a nóstră, şi cu quăte-va păhăruţe de vinu. Quâte o dată iară qua să'i ardice greutatea, îi luà din mâini vre o cutie sécă que o duceà din întêmplare dintr'o stanţă în alta, şi vedeai peste unu minutu quĕ'l rugà să'i adducă alta plină şi grea de doĕ ori mai departe. Ellu rîdeà să racul, pentru quĕ cunosceà inima quea bună a copillei şi o vedeà multu departe de sglobirĕriile din ainte que îi addussesserŏ atâtea necaḑuri. Quâtu pentru Elena, ea devenisse fórte polită cu Olivier. Une-ori îl şi chiemà *Domnule* cu unu tonu que nu ne plăceà nici decum. Ea simţià bine quâtu eram dator aquestui omu; o costà ânsĕ una cu capul de a vorbì unui servu cu atâta băgare de sémă şi de a se ţine de a nu'i da poruncile ca mai nainte aspră şi absolută.

" Olivier iară îşi ţineà de minune posiţia; erà servitorul quel mai activu, credinciosu şi curatu la inimă pînŏ la grosolănie, respectuosu iară pînŏ la timiditate. Nu se credeà vre unu erou quĕci a uccisu unu mistreţu, sau vre-o provedinţă quĕci m'a mântuitu de unu pericolu aşà de mare. Simţià cu o mulţumire adîncă quĕ'şi a făcutu datoria; nu vorbià ânsĕ de aquéstă împregiurare de quâtu cu o fórte mare simplitate. Blându şi servialu cu fetele melle, în picióre

tot-d'-auna spre a'mi sĕvîrşì poruncile, din que în que se arătà mai vrednicu de încrederea mea. Din nenorocire, scăpĕtò multu din sănĕtate, dupŏ doi ani dela întremareà mea, şi cu tóte stăruirile melle, vrù a se duce să'şi petrécă anii din urmă la soru-sa, bună mumă de familie quare ţine o arendă quâte-va leghe de parte de acì. Quând sunt mulţumitu de fetele melle, quare nu mi se întêmplă în tóte sĕptĕmânile, le spuiu quĕ a să mergemu a vedeà pe Olivier, a beà lapte şi a mâncà pâine négră în rustica lui căsnicie. Atunci pentru Elisa è o sĕrbătóre mare, Elinei 'iar plăceà mai bine să remâie à casă şi să facă que va voi; fiind ânsĕ quĕ are judicată se resignă dupŏ plăcerea sori-sei şi a mea.

" Eatŏ, bunii mei prieteni, adăogò doctorul suspinând, causa situaţiei melle actuale. Am remasu schiopu, cu tóte stăruirile confratelui meu doctor, şi alle melle, şi cu tóte aquestea mĕ simţu un vînătoru determinatu. Preferu tot-d'auna vînătórile quelle mari unde interesul se ţine prin aventuri. Ori-que altu auditoru m'ar socotì mai multu de pismătariţu de quàtu omu cu judicată; cu vorbescu ânsĕ înnainteà unoru commeseriaşi şi consciinţa mi se împacă gôndind la dumnea-vóstră. „

Complimentul firesce quĕ nu erà şi pe séma mea. Cu tóte aquestea, mĕ prefăcuiu quĕ amu şi eu drepturi la dênsul, şi mĕ pusseiu a rîde şi eu tare, tare quât puteamu ca şi queilalţi. Eram ânsĕ cu mult mai mişcatu de mărturisirile fără voie alle prietenului asupra characterului fiicelor salle, de quàtu de readducerilei a minte de vînător. Felul aquesta de observaţii, potrivitu cu deprinderile vieţii melle întregi, è o manie în mine, sau, qua să vorbescu limba din ḑioă de astă-ḑi, o *specialitate*.

Aşà unde bucuroşii mei companioni se estasià asupra bravurei doctorului, asupra isbirii minunate que Olivier didesse férei, eu mĕ affundam în reflessii quând triste quând plăcute, asupra nobilei credinţe a bunului servitoru, atâtu de rĕu plătitu pentru zelul sĕu, asupra ammestecului de qualităţi plăcute şi de defectu-ri păgubitóre que compunià characterul mademoiselei Elisei, şi în sfîrşitu, asupra funestelor străverse que înnecà în Elena inspiraţiile trecĕtóre alle minţii sănĕtóse.

Intr'aquestea toţi companionii se sculară. Fie-quare erà în neastîmpăru de a rencepe vînătórea. Amicul nostru erà quellu mai ferbinte. Gamba lui odihnită, semĕnà quĕ provocă o nuoă ostenială. Ellu îşi cereà iertare quĕci a vorbitu pré multu arĕtânduse capabilu mai bine de lucru.

Căni nostri se răpedu din nuou şi caută a luà urma. Noi ne despărţim spre a ne pune fiequare la postul sĕu însemnatu. Eu luassem unul, în quare mài nu eram de nici o trébă. Mĕ aşşădaiu, puşca plină o pusseiu lûngŏ mine, quĕci voiam qua rolul meu de figurantu să fie împlinitu, quellu puçinu în consciinţă; pe urmă mĕ pusseiu a citì quând eloquentele invective que sântul Augustrin proferă asupra rĕtăcirilor juneţii salle, quând capitolele pline de tinereţe şi de plăcere unde laudă virtuţile mamei salle şi consolaţiile amiciei. De quând în quând lătrarea cânilor mai appropiaţi sau mai depărtaţi îmi dà de scire de ocolurile şi cotirile férei urmărite. Puneam quâte-o dată cartea josu şi mĕ gôndiam la singulara plăcere que venissem a cercà. Apoi îmi ḑiceam: quea d'ântêiu lege a unui óspe este de a se conformà cu costumele şi plăcerile ospitaliarului. Afară de aquestea, daqua sunt unu vînătoru neîndemănaticu, mai este o altă vînătóre în quare sunt mai tare, şi în quare pociu şi eu reeşì. Cu adevĕratu tolba mea va fi sécă, voiu aveà ânsĕ de aquì cu mine o provisie de suvveniri folositóre. Imi voiu înavuţì mintea cu observaţii mai decisive de quâtu tóte teoriile quelle mai frumóse. Quine scie daqua nu voiu contribuì a face pe junele melle ospetese mai amabile pentru acum şi mai fericite pentru viitor?

Qâte-va césuri trecurŏ astfel fără a mi se urî; îmi urḑiam romanţul, capitol quâte unu capitol, şi, într'aqueste frumóse închipuiri, uitassem cu totul queea que se petreceà împregiurul meu. De o dată lătratele cânilor mĕ descéptă. Căprióra, obosită de ostenélă, ânsĕ totu viclénă, se pune într'un desişu vre o treiḑeci de paşi de parte de mine. Cânii îi perdu urma. Eu profitu de favórea norocului. Imi iau bărbătesce puşca, ochiescu féra şi o culcu la pămîntu. La pocnetul triumfător allu puşcei companionii alérgă, vĕdu fructul isbîndelor melle, şi mĕ felicită, nu ânsĕ şi fără óre-quare ironie. Eu ânsĕ le ardicaiu greutatea, le apucaiu înainte şi începuiu a rîde eu mai ântêiu de victoria mea şi de părtinirea sórtei în favórea neesperiinţei şi mediocrităţii. Doctorul erà obositu, şi companionii, de şi tari âncŏ, începeà a dorì rĕpausul. Din vînători începeà şi ei a deveni ómeni ca mine. Ne pusserŏm în asprul dar trebuinciosul carru cu bănci şi *Coco* quare se odihnià de multu începù a duce, cu o tărie şi răpeḑune minunate, şi ómeni şi dobitóce à casă.

Cu tóta gloria fórte contestabilă que îmi câscigassem, mĕ

sforţam în ḑillele următóre a scăpà de obligaţia unui nuou triumfu. Vechiul meu prietenu la începutu avù milă de indifferinţa mea; pe urmă îşi luò partitul quând mĕ vĕḑù occupăndumĕ în citire, în preâmblări, în conversaţii cu fetele salle şi cu pacefica lor guvernantă.

Cu tóte aquestea de şi eu nu'l însoçiam la vînătóre, mĕ afflamu ânsĕ la masă cu totu curagiul meu, şi pe fie-quare ḑì, la prânḑu îi adduceamu o porţie bună de appetitu şi de bucurie.

Cu quâtu îmi prelungiamu şederea intr'aqueastă casă, cu atâta simţiamu o differinţă profundă între amêndoĕ fetele, quărora le studiamu mai dinainte ursita. Observaţiile melle de pe totu minutul mĕ încredinţà quĕ totu mai erà cu putinţă de a reduce şi îndreptà către bine characterul quellu iute al Elisei, şi quĕ ar' fi fórte cu greu a câscigà que-va asupra naturelului aspru şi despoticu al Elenei, aţîţatu âncŏ şi mai multu prin slăbiciunile unei educaţii rĕu înţellesse. Aqueasta în adevĕru, de şi erà quea mai mică, arĕtà ânsĕ defectele unei femei făcute; quea-laltă aveà âncŏ la optuspreḑece ani capricele unei copille. Era dar de a sperà quĕ o înfluinţă nuouă, que nu ar' fi pututu nimicu a îndreptà pe Elena, ar' fi fost în stare de a modificà pe Elisa, şi avuiu orgoliul de a crede quĕ aqueastă influinţă puteà să fieḑa consiliilor melle.

Eatŏ dar quĕ'mi venì şi mie rêndul de a fi vînătoru. Eram cu Elena în terminii unei reserve polite. Cătamu a nu'i desplace pré multu, temêndu-mĕ să nu s'apuce a se împrotivi projetelor melle de ammelioraţie pentru soru-sa. Mĕ creḑuiu ferice quând mĕ vĕḑuiu quĕ nu'i sunt greţosu.

Aşà, detertimatu de a nu allergà dupŏ doi iepuri de o dată, întreprinseiu a inspirà Elisei queva salutariu din aqueastă reflesie que putea a o lumiuà asupra totu timpului que perdusse.

La începutu fu o sarcină fórte spinósă. Fiind quĕ nu vreamu a luà aerul unui mentor săţiosu cu tóte quĕ'mi conservamu gravitatea posiţiei şi a vîrstei, adesea vedeamu desăprându într'o clipă resultatele que credeamu quĕ le-amu obţinutu. Daqua vorbiam despre buna orînduială şi fericitatea que o fată cu judicata sănĕtósă şi bine cultivată contribuesce a manţiné în familie; daqua citamu sau imaginamu dupŏ trebuinţă esemple în ajutorul cugetării melle, Elisa mĕ ascultà la începutu cu mare attenţie, un noru apoi trecea pe fruntea ei. Nu quĕ erà nemulţumită, ci încercà o impresie de quare în dată dorià a se mântuì. Periódele melle se precurmà fără milă tocmai pe la mij-

locu. Sturdita, îmi quereà cu vivacitate iertare quĕci mĕ întrerupe, şi fugeà; pentru que? qua să cunóscă pîntre sticlele ferestrei pe vre o fată que treceà sau ênsuşi, 'mi e ruşine să o spuiu, qua să alerge dupŏ vreo muscă pestriţă mai interesantă de quâtu lecţia mea.

Nu mĕ descuragiamu şi vedeamu quĕ dama Benina, que n'ar' fi cuteḑat nici o dată a luà o iniţiativă seriósă, erà mulţumită vĕḑêndu-mĕ *a guvernà* în locui şi a neteḑì callea timidelor salle sforţe. *Vechiul meu prieten*, quĕruia îi confidassem întreprinderea mea, îmi lăsasse câmpu liberu la manevrele que făceam. Atât numai quĕ erà pentru medicii de sufflete cum nu ne ar' fi iertatu de a fi noi pentru medici trupului, adică ellu nu credeà în sciinţa lor. Quând îi spuneam vre-o nuouă sglobilărie a Elisei que îmi stricasse tótă strategia, ellu rîdeà ca un nebunu, nu atât pentru gluma sau rîsul que aflà în faptă, ci pentru quĕ aflà un argument mai multu spre a'mi demonstrà quĕ ellu are mare dreptate de a fi fatalistu în educaţie.

Trei sĕptĕmâni trecurŏ ast-fel în chibḑuiri şi încercări în uneltiri îndemânatece şi întrerupte, în quare nici de cum nu'mi perdeam cugetul principal. Mi se păreà quĕ Elisa devenià mai gravă, quĕ aveà mai puçină indiscreţie şi caprice. Quel puçinu erà învederat quĕ numai vedeamu nimicu quare să semene cu scena sgomotósă que turburasse ḑioa sosirei melle. Nu cuteḑamu a mĕ deschide guvernantei quare m'ar' fi trădatu din slăbiciune, şi mĕ ţineamu qua influinţa mea să se statornicească fără a se arătà quĕ è premeditată. Mĕ temeamu asemenea de a fi orbu într'o causă que o luasem atât de serios şi, fără îndoială, amorul propriu puteà să'mi facă illusii asupra unui începutu de succesu.

Intr'aquestea, ḑioa departului meu se appropià; trebile que nu se putea ammânà reclamà fiinţa mea de façă. Quâte trei fetele melle şi muma lor îmi scriau să mĕ rentornu. Eram datoru la ai mei şi mĕ dureà de a lăssa nesăvîrşită o faptă începută. Interesul que luam de Elisa semĕnà cu al unui tată que voiesce a'şi mântuì fiica şi quare tremură de a nu o lăsà în momentul pericolului.

In sfîrşitu annunţiaiu quĕ locul meu este închiriatu în diligenţă. Mĕ împrotiviiu objecţiilor cordiale alle doctorului quare îmi sgu duià mâna cu o tărie semnificativă, şi dupŏ doĕ ḑille îmi luaiu ḑioa bună Mă sforţaiu a m'arĕtà francu şi liniştitu; nu eram ânsĕ nici una nici alta în aquellu momentu. Salutaiu fetele amêndoĕ şi pe guvernanta

lor. Aqueasta respunse salutării melle printr'o discretă şi savantă reverinţa. Elena îşi plecò uşurellu capul şi se întórse numai dequătu spre a reintrà uitându mĕ póte ênsuşi din aquellu minutu. Priviiu la Elisa; ea erà în lacrĕme, şi nu puteà să'şi ascundă mişcarea. Imi întinse o mână que o sărutaiu mulţumindui quĕci îi pare rĕu de quel mai vechiu prietenu allu tatălui sĕu. Quâtu pentru doctor ellu îşi ţineà firea ca un bărbatu, ânsĕ întristarea îşi făceà locu şi se dà pe façă fără voiea lui. Mĕ certà, glumià, se înflà de rìs, şi tot d'o dată se întorceà qua să'şi trécă răpede basmaoa pe ochi. Trăsura mĕ şi luasse de dinaintea lor şi ellu îmi trimiteà ancŏ atâtea şi atâtea recomandaţii amicale, de quare nu'mi iertà să mĕ folosescu sgomotul rótelor.

Nu multu dupŏ sosirea mea scriseiu doctorului însciinţându'l despre mine şi mulţumindu'i de buna lui ospitalitate. Bucuros aşu fi consacratu o parte din scrisóre'mi spre ai vorbì de Elisa lui; îl sciam ânsĕ quam uitucu şi pe dênsa curiósă; prin urmare nu cuteḑaiu a mĕ riscà şi îmi învĕliiu cugetările intime în nisce complimenturi generale.

Cu tóte aquestea, o idee nu mĕ lăsà în pace. Erà un que contradictoriu în purtarea Elisei. Tot-d'auna o judicassem necapabilă de a se preface, ânsĕ atunci cum să învoiască quine-va aquea schimbare pré puçin simţită în caracterul ei cu aquea mişcare, în momentul departului meu, que semĕnà quĕ arată o părere de rĕu de a perde un conducĕtoru şi un raḑimu. Ar' fi putut fi mişcată pentru depărtarea mea nu ânsĕ şi atât de dureros affectată daqua ar' fi fost la miḑlocu numai singura deprindere de a mĕ vedeà de quâte-va sĕptĕmâni, sau numai singur numele unui prieten al tatălui sĕu. In sfîrşit, îmi ḑiceam quĕ 'mi o iau póte asupră'mi de a crede în închipuirile melle; timpul ânsĕ îmi va esplicà conjecturile şi îmi va desminţì sau întărì bănuielele.

Sase luni trecurŏ fără a primì nici o nuvellă. Materia aqueasta, cu tóte quĕ m'ar' fi interesatu, începusse ânsĕ a se scerge din memoria mea. Occupatu a studià characterul que se desvoltà în fetele melle, 'mi erà iertatu a perde din vedere nisce observaţii şi o cercare quare, în sfîrşit se adresà către o străină. Pe lûngŏ aquestea, aqueastă lungă tăcere vreà să ḑică, dupŏ părerea mea, quĕ preţuisserŏ grijirile melle cu multu mai puçinu şi de quâtu mine ênsuşi, şi deveniiu indifferentu la fapta mea începută.

Intr'o ḑi frumósa (adică vream să ḑicu urîtă, quĕci eram în martie şi vîntul, plóiea şi grindina ne strînsesserŏ pe familiia

mea şi pe mine într'aqueeaşi stanţă), 'mi adducu o scrisóre timbrată cu S... Pe adresă nu vĕḑuiu péna doctorului, şi cu tóte aquestea numai pe dênsul cunosceamu în partea locului. Erà o scrisóre fină şi elegantă que mai particular se vede în frumósele scrieri de femei. O spuseiu quam cu rĕutate femeii melle que începù a rîde din tótă inima. Deschiseiu scrisórea şi cătaiu răpede la susemnătură, citiiu de odată şi cu bucurie şi cu mirare numele Elisa B.... Que puteà să aibă a'mi ḑice aqueastă fetişóră atât de svaporată, quare, fără avoì a mĕ offensà quâtuşi de puçin, cântà şi dănţà quâte odată pe quând eu îi vorbiamu despre buna purtare, înţelepţiune şi minte. Si quare ânsĕ nu'mi făcusse nici odată vre-o mărturisire, nici îmi dedesse dreptul de a crede quĕ a pus vre-o dată preţu pe învĕţăturile melle. Cum! unul, doĕ supplimente la aqueastă scrisóre! şi tóte aquestea de un character atât de mĕnuntu în quâtu màì se vede stofa de un micu voulum'Ori quĕea è nebună sau eu viseḑu desceptu.

In aquestu soliloqu, al meu, ţineam scrisórea desfăcută, fără a o citì. Femeea mea totu rîdeà şi mĕ întărîtà prin innocente epigrame. Mĕ determinaiu în sfîrşit şi abià citissem quelle d'ântêiu rânduri quànd strigaiu: soro, şi voi copii mei, trebue a vĕ împărtăşi de bucuria mea. Voiu da tótă modestia d'a lături, citindu-vĕ tare aqueastă scrisóre în quare cu adevĕratu mi se facu multe laude. Puntul aquesta îl veţi trece cu vederea; veţi ascultà ânsĕ cu mulţumire şi cu folosu naraţia unei cure que am făcutu. Eatŏ o demoasellă tînĕră şi frumósă, que-va mai în vêrstă de quâtu voi fetiţelor, que am vĕḑut'o acum şase luni, plină de defecte păgubitóre ei, supĕrătóre altora, sgomotósă pesste mĕsură, capriciósă a dísperà pe tótă lumea din pregiurul ei. Bunul Dumneḑeu a pus în gura mea quâte-va vorbe bune que au făcut'o a'şi deschide ochii. Qualităţile preţióse, que n'asceptà spre a putea străluci dequâtu cultura, au resăritu într'ênsa cu quâtu voinţa ei se împuternicià. Quelle d'ântâiu ḑece rênduri alle aquestei scrisori îmi spun tóte; s'o citim împreună, întreagă. Ne va fi, adăogaiu, întorcêndu-mĕ către femeea mea, blândă şi îndemânatică institutriţă a fiielor salle, ne va fi lecţia de astăḑi.

Scaunele s'appropiarŏ; făcurŏmu un cercu, citiiu într'o mişcare fórte mare lunga epistolă a Elisei.

"Domnul meu,

"Iţi scriu prin povaţa, şi, pociu ḑice, prin porunca tatălui meu. Este ânsĕ o obligaţie que o priimescu fără greutate, quĕci

è de multu dequând aşu vrea să'ţi arĕtu respectuósa mea recunoscinţă.

"Inceputul aquesta te pune în mirare póte. Ai îndestulă modestie spre a nu te îmminună de mulţumirea mea, ai âncŏ o suvvenire fórte de façă despre defectele melle spre a nu mai întrebà prin quare felu de bizarerie sémĕnu eu astădi quĕ vorbescu cu judicată. Esplicaţia mea va fi fórte simplă. Aquea uşurĕtate, aquea sturderie que ai avut curagiul să mĕ faci a o simţì şi generositatea de a nu isbi cu o putere deschisă au începutu a mi se arĕtà în totu adevĕrul lor. Mulţumită Domniei talle, Domnul meu, începuiu a cugetà, lucru que erà, pentru mine, cu totul nuou. Vĕduiu queea que eram, şi începuiu a bănuì queea que trebuià să fiu; şi tatăl meu mĕ autoridă a te assigurà quĕ dupŏ nisce stăruiri mai perseverente que nu'mi erà în putere de a le promitte, acum numai sunt aquea fată nebună, capriciósă, indiscretă, meritându atât de puçin semnele unei simpatii cu totul paternele que a priimit dela Domnia ta.

"Cu tóte aquestea, Domnul meu, n'am devenitu gravă şi posomorîtă; firea nu póte să fie, şi mi se pare, nici nu trebue să fie înnecată pînŏ la aquestu punt. Nu este cu totul de neapărată nevoie qua să fie quineva melancholică spre a învĕţà a fi serioasă à proposito. Aşà în naraţia que am de gôndu a'ţi face despre o conversie, de quare te rugămu a priimì onórea, n'am nici quea mai mică cugetare de a'ţi păreà săţiósă spre a mĕ justificà quĕci te-am suppĕratu acum şi quâte-va luni.

"'Ti adduci a minte de dioa sosirei Dumitalle, de copillăriile melle, şi, qua să'ţi spuiu mai da dreptul, de nerodiile melle. A-doa dì îndată îmi venì în minte quĕ 'ţi-am fost dat o opinie destul de tristă despre mine; ânsĕ aqueastă cugetare svenì (perì) la quea d'ântêiu tentaţie de o sturderie nuouă, şi dumneata scii quĕ occasiile nu'mi lupsià.

"Cu tóte aquestea m'am conţinutu óre-cum vre-o doĕ trei dille; quĕci în sfîrşit ori-quâtu de svaporată am putut să fiu, nu puteam ânsĕ uità cu întregime quĕ un străin, un tată de familie, un prieten al tatălui meu îmi împosà óre-quare datorii prin fiinţa sa. Sunt sigură quĕ sforţele melle, pré puçin suţinute, abià însemnate, n'au pututu fi nici zărite de domnia ta.

"Dupŏ prima septĕmână, domnul meu, mĕ deprinseiu întru tóte cu domniata; nu simţiam nici o strimtorare cu fiinţa domniei talle de façă, şi din nenorocire redeveniiu întru tóte aqueaşi copillă nesuferită a dillei quellei d'ântêiu. Politeţa dom-

niei talle remasse totu aqueea, delicateța dumitalle nu se schimbò nici de cum. Credu ăncŏ, de nu mĕ amĕgescu în vanitatea aquestei suvveniri, quĕ ai şi luatu un nuou interesu pentru mine, ca şi quând ai fi vrut a sfidà sturderia mea prin buna voință a dumitalle.

"Nu'ți luai dreptul de a'mi dà consiliuri, şi cu tóte aquestea te adresai către consciința mea prin allussii transparente sau anecdote semnificative. Imi plăceà a te audì, cu tóte quĕ aveam impertinența de a nu mĕ arĕtà quĕ te ascult tot-d'auna. Tatăl meu mĕ învità adessea spre a urmà învĕțăturilor domniei talle, şi cu aquea francheță que o cunosci: "Elisa mea, îmi "dicea, *vechiul meu prieten* este "un cap minunatu, om cu minte. "Ia seama bine la tóte quâte îți "va dice; ellu te va îndreptà, "daqua dupŏ cum mĕ şi îndoiescu "vei putea şi tu fi de îndreptatu.,, Apoi mĕ îmbrăçişà surrîdêndu, şi eu îi întorceamu în apoi mângîierile, ânsĕ în dată îi uitam cuvintele.

"Intr'aquestea, se operà în mine un progresu din nĕuntru, şi nepriceputu, pe quare guvernanta mea, îndemânatică botanistă, dupŏ cum o scii, îl comparà cu lucrarea secretă a unei plante mai nainte de a'şi desvoltà primelei frunde. Petrecuiu quinci-spredece dille într'o singulară poziție de spiritu. Judicata mĕ condamnà în ochii mei şi dà o putere nouă vorbelor domniei talle; ânsĕ în aquellaşi timp un puternicu respectu umanu peste puterea nu mai puçin de tare a deprinderei, mĕ rețineà quând cugetam a mĕ purtà ca o copillă raționabilă. Prin cugetare reveniam la mintea quea sănĕtósă, ânsă mişcările şi luptele din tótă dioa nu erà nici de cum mai înțellepte de quâtu mai nainte.

"Nu è de mirare quĕ pe quând se appropià departul dumitalle ai fi pututu observà în mine o prefacere însemnatătóre. Credu quĕ erà óre-quare prefacere fórte uşure în apparință, fórte adevĕrată ânsĕ în fund; n'aveam cu tóte aquestea dreptul de a mĕ plânge quĕ îți scăpà din vedere, quĕci nimicu nu te obligà, domnul meu, spre a ținea însemnări de buna sau urîta intenție prin quare treceà un spiritu neastămpăratu şi fantascu. Nu îți vorbescu despre aquestea de quâtu pentru adducerea aminte, şi pentru quĕ nimicu nu este indifferent înaintea unui observator luminat. In dioa departului domniei talle, simțiiu fórte viu quâtu consiliurile dumitalle 'mi au fostu de folositóre şi quâtu 'mi ar' mai fi fost de necessarii. Tocmai în momentul despărțirei nóstre pricepuiu în sfîrşit tóte norocitele effecte

alle fiinţei domniei talle de façă. Fuiu atât de attinsă de idea aqueasta, în quâtu triumfaiu astă dată de ruşinea quea falsă şi te lăsaiu a vedé o mişcare plină de recunoscinţă şi de părere de rĕu.

"Impressia fusesse profundă; nu se mai stinse. Mĕ pusseiu cu curagiu pe lucru şi mi se părù quĕ pe fie-quare ḑì câscigamu quâte que-va asupra defectelor melle. Sarcina mea devenì difficilă, quĕci trebue a'mi face óre-cum laude. Ansĕ tatămeu è aquì que 'mi vede currêndu pana, e aquì gata a'mi osmulge din mână daqua nu mĕ întrebuinţeḑu cu dênsa dupŏ dorinţa lui, daqua nu îţi spuiu curatul adevĕr. Mĕ temu să nu se încarce ellu a'mi terminà dorinţele şi indulginţa paternellă să nu 'mi attribuéscă mai multe merite. Mĕ strimtoreḑu dar a'ţi marturisi binele cum şi rĕul şi a te face să 'mi cunosci încercările spre a îmbunătăţi, spre a transformà, de este cu putinţă, characterul meu.

"Simţiiu quĕ mai ântêiu trebuià a mĕ deprinde la reflessie, şi fiind quĕ nici o dată nu m'am împrotivitu pînŏ la primele impulsii alle cugetării melle bune sau relle, îmi impuseiu obligaţia de a pune tot d'auna un intervallu între queea que aşu avé să facu şi între queea que aşu avé să cugetu. De aquì resultò mai ântêiu un escesu contrariu defectului que'l combăteamu. Temêndu-mĕ de a nu remâné sturdită sau nebunatică deveniam sfiiciósă. Estrema'mi vivacitate făceà locu unei fórte mari întârḑieri; qua să nu facu un que în grabă cădeamu în nehotărîre. In sfîrşitu juna persóană svaporată şi sgomotósă se metamorfosà într'o gravă şi tăcută figură. Ar' fi pututu quine-va să ḑică quĕ nu îmi sbimbassem dequâtu defectele.

"Cu tóte aquestea în fund escesul aquesta nu erà de temutu. In aşşeḑarea cumpenei quând mişcarea făcută machinei ne împinge la drépta sau la stânga, nu reeşimu nici o dată spre a o face să'şi priiméscă de locu equilibrul. Trebue, de va fi ardicată spre stânga, să se resue apoi spre drépta, pînŏ quând dupŏ nisce miscări mai multu sau mai puçin numeróse să'şi repriiméscă posiţia verticală. Aqueasta comparaţie 'mi a dat'o doamna Benina şi sciinţa que se află într'ênsa este o avere a ei.

"Ast-fel este situaţia spiritului meu. De aşu fi voitu a face o încercare mólle şi necompletă spre a mĕ îndreptà, n'aşu fi căḑutu într'un escesu contrariu. Cu statornicie determinată, ânsĕ fără esperiinţă de qualităţile la quare voiamu a ajunge, nu puteamu a mĕ appĕrà de a

nu le împinge dincolo de adevĕrata lor mĕsură.

" Aqueasta se întĕmplà acum, dupŏ cum mĕ assigură. Dicu que am începuţu a sci să lucreḑu potrivitu cu împregiurările, să'mi conţiiu înclinarea către sturderie fără a mĕ stĕpânì, în locul ei, întristarea sau lângórea morală.

" Ai pututu Domnul meu, observà tóte capricele melle, de la quare ai sì sufferitu. 'Mi amu împus legea de a nu face nimicu fără a'mi da socoteală despre motivul que mĕ face a lucrà. Aşà, sciu quând un lucru are dreptu scopu suppunerea mea către Dumneḑeu sau către tată meu, recunoscinţa mea către guvernanta, dorinţa mea de a fi plăcută sorimei. Inţellegu quĕ cutare lucrare este folositóre spre a esercità spiritul meu, cutare recreaţie spre a'l distrage, cutare preâmblare spre a'mi păstrà sănĕtatea. Quând sunt în tentaţie de a lucrà fără a'mi dà nici o socoteală despre motivul que mĕ îndeamnă la aqueasta, începu a nu mĕ încrede în mine, mĕ bănuescu, mĕ întrebu, şi conclusia ordinară este quĕ trebue să fi avutu vre un attacu de capriciu şi quĕ nu trebue să mĕ suppuiu.

" In sfîrşit, Domnul meu, am aflatu un miḑlocu que trebue să'l creḑi fórte minunat pentru quĕ este energicu, miḑlocu de a manţiné, de a întărì neîncetat bunele melle cugetări, miḑlocu secondariu cu adevĕrat, quĕci quel d'ântêiu este ajutorul lui Dumneḑeu pe quare 'l chiemu în tóte ḑillele cu o fervóre curată; miḑlocu ânsĕ necesariu la slăbiciunea mea, quare vorbesce ochilor mei spre a'mi întărì spiritul.

" Auḑu pre tatăl meu rîḑêndu în dosul scaunului quând îţi scriu rêndurile aquestea. Ellu are dreptate în bucuria sa, şi eu n'am strâmbătate în mĕrturisirea mea. Eatŏ minunata recettă que m'a preservatu de multe ori.

" 'Mi am addus a minte quĕ cu tóte bunătăţile politeţii, întrebuinţându ânsĕ drepturile judicăţii şi vêrstei dumitalle, îmi dai de scire acum şase luni quĕ aveam optu-spreḑece anni şi quâte-va ḑille. Biata fată neînţelléptă nu vedeà aquì dequâtu numai óre-quare dată, o curată treabă de călendaru. Ansĕ aqueastă laltă Elisă, pe quare n'ai cunoscut'o şi quare întreprinsesse de a se reforma, începù a întrevedé în aqueastă simplă dare de scire quâte învĕţături folositóre se coprindeà. Ea înţellesse quĕ la opt-spreḑece anni sglobilăria, indiscreţia, capricele nu mai au iertare, quĕ aquestea sunt quellu multu greşallele naturale alle unei vîrste mai fragede, şi quĕ apoi nici într'o epochă elle nu potu trece de nisce qualităţi amabile.

"Imi venì atunci o idee que póte quĕ are âncŏ multu characterul copillăriei, şi pe quare 'mi am iertat'o pentru îndemnul que 'mi inspirasse şi folósele que avuiu dintr'ênsa. Rugaiu pe bunul meu tată de a'mi încredinţà *actul* meu *de nascere*. Ellu mi'l dette fără greutate cu indulginţa sa ordinarie. Puseiu preţiósa chârtie într'un cadru frumos şi o atêrnaiu în camera mea unde âncŏ se află. Solemnitatea aquestei mici ceremonii îmi rechiamă objetul şi ênsuşi quând nu este înaintea ochilor mei.

"Domnia ta scii cu multu mai bine de quâtu mine, Domnul meu, quĕ între midlócole raţionabile nu trebue să rempingă quine-va pe unele numai pentru cuvînt quĕ sunt copillăresci. Te încredinţeḑu quĕ aquesta 'mi a fost pré de folos. Quând las a'mi addormi preveghierea şi quând îmi simţu capriçiul în desceptare, indiscreţia în miscare, atunci ochii sau mintea mea îndată se aruncă către cadrul accusător. Imi înnecu adesea o mişcare de vivacitate turburată, sau sguduiu remăşiţa deprinderilor copilline la vederea aquestui *actu* positivu, nestrămutatu. Mi se pare atunci quĕ un glas severu murmură lămuritu vorbele aquestea la urechia mea: *opt-sprede-ce anni!*

"In adevĕr, am consciinţa vîrstei melle şi a datoriilor que 'mi impune; am învĕţatu a cugetà, a'mi dà socoteala de cugetările melle şi de îndemnul faptelor melle; simţu bine quĕ se lucreaḑă o prefacere în mine, şi quĕ deviiu que-va mai vrednică de interesul cu quare m'ai onoratu. Tóte aquestea, Domnul meu, sunt datóre domniei talle, şi daqua modestia domniei talle ori va rempinge ori va împuçinà aqueastă laudă, ea ânsĕ nu va puté întru nimicu schimbà din recunoscinţa mea. Domnia ta te-ai depărtatu dela noi, fără a sci quĕ lăsai aquì sumburele unei conversii serióse. Si n'am voitu qua succesul faptei să remâie necunoscutu făptuitorului.„

Quâte-va formule ordinarii de politeţă terminà scrisórea Ellisei; mai la valle voiosul doctor scrissesse postscriptul următor:

"Approbată scrisórea de susu în tóte punturile. Pe lûngŏ aquestea însciinţeḑu pe *vechiul meu pricten* quĕ de aquì peste quâte-va luni vom avé o nuntă. Elisa è pré cu minte acum şi nu mai póte sta atâta subt înţelépta mea direcţie. Din norocire quĕ nu ia cu sine din casă tótă nebunia. Ne mai rĕmâne âncŏ îndestul a lucrà, damei Beninei şi mie. Să lăsămu! Să vorbimu numai de bucurie. Adio dar! Nu è destul quĕ ai vînatu în Septembrie trecutu; în Augustu viitoru vom dănţà.„

Pînŏ quând citiiu aqueastă scrisóre, femeea şi copillele melle plângeà şi rîdeà una dupŏ alta. Eu eram mişcatu de atâta candóre, şi quam mîndru de influinţa neasceptată que răpedea mea trecere avussesse asupra unui characteru plinu de atâtea putinţe. Strînserŏmu scrisórea, sau mai bine 'sincera mărturisire a Elisei, şi dedeiu de scire fetelor melle quĕ o păstredu qua să o mai citescu quând va quere trebuinţa, daqua vre una din elle ar' uità lecţia dată de aqueastă amabilă damicellă, lecţie fórte bună pentru fetele que s'ar' lăsà dupŏ deprinderile sglobilăriei şi indiscreţiei.

Tăcerea Elisei asupra sori-sei şi allusia coprinsă în postscriptul tatălui îmi da îndestul a pricepe quĕ Elena nu se îndreptà şi quĕ aqueastă natură imperiósă şi mîndră se împrotivià bunelor esemple şi bunelor consiliuri.

In luna lui August viitor, vrăjmaşul meu rumatismul, mĕ ţinù în patu quellu puçinu în jeţu. Nunta Elisei se făcù fără mine, quare întristò fórte multu pe doctor, pe tineri şi pe mine ênsu'mi. Elisa atât prin characterul quâtu şi prin qualităţile salle inspirasse un interes universal. Nu se aflà în partea locului vre un june de treabă şi aşşedatu în vre-o posiţie onorabilă quare nu s'ar' fi stimat ferice de a'i obţine mâna. Un Notariu faifos al cetăţii fu unul dintre peţitori. Aveà o mare bună orênduială şi o perfectă egalitate de umóre. Totu aqueste qualităţi que erà firesci la Edmond L... Elisa le dobîndise prin stăruire, le cultivà cu luare aminte şi le ţineà cu tărie înquâtu 'şi le approprias-se. Elisa se simţià capabilă de a justificà confidenţa que Edmond pussesse în ea şi ellu fu preferatu.

Astăḑi Elisa este o mumă ferice de familie; are o copilliţă frumuşică de trei anni que cugetă a o cresce singură şi a quârii educaţie eu speru a o preveghià puçin în qualitatea mea de naşu. Din quând în quând priimescu novelle dela nuoua căsătorie şi dela doctor quare è totu aquellu bruscu şi escelentu om, un medicu fórte occupatu şi un determinatu vînător.

Scrisorile vechiului meu prieten nu sunt aşà vesele dupŏ cum semĕnà quĕ'i promitte fericitatea Elisei. Vĕḑu cu adevĕratu quĕ'l bucură posiţia fie-sei quellei mari, ânsĕ viitorul Elenei que are acum doĕ-ḑeci şi doi de anni, nu'i lasă pacea şi'l întristeaḑă. Ellu nu'mi spune tóte, ânsĕ queea que'mi spune si queea que eu devinu nu compunu un tablou assiguràtor. Dama Benina è totu în casă, nu ca o guvernantă ci ca Damă de companie. Ellu o ţine ca dintr'o bună voinţă şi deprindere, ânsĕ

fiinţa ei è aqui curată pro formă. Din ḑi în ḑi ea îşi perde din influinţa que se încercasse să aibă. Elena, nu numai quĕ nu ia în băgare de seamă învĕţăturile ei, ci o şi umilesce dupŏ plăcere, şi puçin a rĕmas de a nu o face să se ducă şi să viie în coaci şi în colo întocma ca pe quei lalţi ómeni din casă ai tatălui sĕu. Iară ea, biată fata, pe quare nimeni nu o îndrepteaḑă şi quare nu face nimicu spre a se îndreptà, sémĕnă quĕ a şi începutu a'şi perde, prin urîţenia characterului, şi ênsuşi graţiite que ar' trebuì să aibă la vîrstă sa. Fiind quĕ mai tot d'auna este posomorîtă şi certătóre, prin urmare trăsurile chipului i s'au deprinsu într'o constrîngere disgratiósă şi figura i se sbîrcesce; a începutu a luà la vêrstă de doĕ-ḑeci-şi-doi de anni aerul de fată bĕtrână, şi, de voiu crede presimtimentelor melle, mai pentru tot-d'auna îl va păstră titlul aquesta, pentru quĕ tótă lumea se depărteaḑă de dênsa, la toţi le è teamă de compania ei, şi mai nu se mai află nimeni astă-ḑi dequâtu bietul tată sĕu quare să o suffere, perḑêndu-'si paccea şi chinuindu 'şi mintea pentru fericirea ei

(**Cours d'Educat. par Thery**)

MICHAIDA

CANTUL I

Càntu armele române şi Càpitanul mare
que 'mpinserŏ pâgânii şi liberarŏ Tarra,
resbunàtóre, spaimă lucirŏ peste Istru,
peste Carpaţi trecurŏ de glorie încinse,
şi toţi Români 'ntr'una unirŏ subt un sceptru,
O aquilă, o lege, cum trebue să fie.
In darnu o crudă sórtĕ 'iallungă nempăcată,
In darnu conspiră Iadul săi ţie 'n întunerecu
ş'asupra lor trimite fatala desbinare
şi uneltiri străine, ş' împerechieri civile;
quĕci Domnul îi protege ş'îi ţine peste secoli
şi'ia alles să'şi facă din ei tărie mare.

O Musă 'nbărbatată! que 'n Elicon n'ai nume,
que Sórele Dreptăţii te 'ncinde, te inspiră!

Mută să fie buḑa profană que te chiamă
să amĕgească Omul şi Cerul să insulte.
Severă Deitate, a crimelor pedépsă,
que viḑiteḑi pămîntul să deifaci pe ómeni,
să fulgeri Tirania, să reîntregi popóre!
Eroica ta liră accórdă cu Unire,
fă săi auḑu vibrarea a córdelor sonóre
întinse 'n negru sânge tiranilor purpurii.
Tu dă semnalul, Musă, la prima mea cântare;
în sînul meu revarsă *minia* queea sacra;
apprinde-a melle versuri cu flacăra'ţi divină,
şi voiu apprinde inimi, voiu desceptà Românul
să te aţţinte 'n faça, să te cunóscă bine.

Spune'mi, o Musă, tóte eroicele fapte,
profunda 'nţellepciune Bărbatului quel mare,
que singur întreprinse şi fapta Neatîrnării,
şi fapta de Unire, quel cuget salutariu.
Quine este Eroul que credincios al Legii
şi Patriei, rempinse barbari que şiroiarŏ
din Orient înquaci să 'nnece Libertatea,
să stingă Creştinismul şi lumea să subjuge
subt oçelosul paloşu şi órba nesciinţă,
sforţând'o să îşi plece genuchii spre 'nchinare
la un Resḑeu de sângiuri, uitându pe DEUL păcii
pe ḑi sa inspirată unui profetu fanaticu? —
Michaiu quel mare, Prinçul Românilor şi fală!
P'aquella cântu, ş'ajută să bucinu a lui fapte.
Mult s'a luptatu Eroul cu braçul şi cu mintea;
multe nevoi învinse, varii nemici d'afară,
şi mai fatali din nuntru, şi sórtea nempăcată
pare qu'o abbătusse din lupta prelungită
par'que'şi aflasse Omul s'o 'nveţe să respecte
o Naţie celebră.

Intreagă România gemeà de anni atâţia
subt jugul sângeraticu Osmanului feroce.
Fatala şi rea cobe 'ncepusse Demiluna
a se 'nălţà lucindă pe Dacia smerită.
Si glasul mueginiu, în ḑi şi 'n meḑiul nopţii,
sburà purtat de vînturi ca arpă infernală

de crivěţu şuerată, şi resunà profeticu
înfiorându Creştinul în empia chiemare
a numelui sinistru, ţipându: *allah! allà hu!*
Cambana solemnelă cu totul ammuţisse
pe lûng'aqueste hule, blasfeme inspirate;
şi ruga pietósa, ascunsă, spăimîntată,
abià cuteḑà mută pe Christu să mai adóre.
Pălită erà Crucea şi raḑele ei triste
ca Domnul ḑilli 'ntocmai quând în uimirea lumii
a umbrelor Regină se pune înaintei
c'o sfaçă infernală qua să însufle spaima
la inime credule pămîntului în dolliu.
Averea cumpětată şi ênsuşi neaverea
săteanului nemernicu se spulberà din casă.
Nici pasěre, nici vită, nici fructul muncei salle
nici timpu, nici locu, nici viaţa n'avea în siguranţa;
n'aveà să'şi plece capul cu que să'şi ducă traiul:
fugaru, fără colibă îşi blestemà fiinţa;
statornicu, aděpostui chiemà crudul nesaţţiu:
stăpînu, clăcaşu, totu una: averi erau primejdii,
şi lipsa erà foame, frigu, tremuru, agonie.
Copillul dela mumă ca 'gnellul spre jungiere
se 'ngenuchià 'naintea beţiilor de sânge
de Ianiceri sălbaţici şi crunţi în a lor pofte;
sau, încărcatu de férre, cu soru-sa 'npreune,
erà mênatu se 'mparţă ultragiul şi durerea
în locuri transdanubii, în domele ascunse
dorinţelor sfăçate orgiilor păgâne.

In luttu erà 'nvestită voiósa Românie
şi ţipete de sânge se înalţà la ceruri:
quând mume sfîşiate îşi tîngua copii
şi 'n marea neputinţă chiemà s'auḑă cerul
în gemetu Disperarea şi Disperarea mută,
blesteme, lungi suspine, dorinţi de resbunare;
quând soçi coprinşi de frică, ameninţaţi cu mórtea
l'a sóçelor răpire, ultrage turbătóre,
vîrtóse încordà braçe lipsite d'ori-que armă
şi pumnul către ceruri 'nălţà grinţindu'şi dinţii;
quând taţi, d'un doru mai mare, în ultra disperare,
se 'ndelirà 'n leşinul unei răpite fiice

și nu mai vedeà riscul, repunerea vieței,
uità și neputința și 'ntrégа părĕsire
în quare 'l uită cerul, și fără soçi și arme,
ca leul în turbare, cu ochi'n schinteiere,
se răpeḑià în rĕcnetu pe răpitor asupra,
și'n luptă disperată sub braçelei nervóse,
sub mâni înfigĕtóre, sub grei genuchi ca plumbul
își sugrumà păgânul, făcêndu ai sarì ochii
sclipindu de 'nghiețul morții, și printr'un negru sânge
a'și gîlgîì în noduri spurcatul vînĕt suffletu.

Aquestu felu gemeà țérra în doliu cufundată
quând dupŏ mari și grelle pericoli de viață,
turbate persecuții, Michaiu la urmă vine
să 'ncingă a sa frunte cu stema prinçiară,
suinduse pe tronul pe quare guvernasse
și fratele sĕu Petru, și fratele sĕu Stefanu,
și tată sĕu Petrașcul, quare pentru dreptatea
și blândai guvernare, se mai numisse âncŏ
quel Bunu și Dreptu Petrașcul; pe quare guvernasse
și moșul Radul-Patru, numitul și quel Mare,
străbunul Dan al treilea, și Vladu faimosul, Țepeșu,
părintele aquestui, și marelĕ-aquel Mircea,
părintele lui Țepeșu, și Dan tatăl lui Mircea,
și Radu-Negu, moșul lui Danu și resträbunul
lui Michail al nostru, lui Michail quel mare,
quel fondator domniei și primul prinçu al Tĕrrii.
Toți Basarabi d'a rîndul în sus din fiiu în tată
pînŏ la căpitanul legiónelor romane
quari se stabitirŏ în țarra Macedonă
d'Aurelian augustul, și locul que s'adapă
de Istru și Morava numirŏ de atuncia
Basarabița Romei, qua să se scie 'n secoli
quĕ Basarabu fu capul aquestei colonie.
Aquestu Basarabu fost'a unul din prinçii Romei
și Căpitanu celebru, que, pentru mari succese,
victorii lăudate que 'n arme repurtasse
în basa Arabie, astu nume i se dette,
que 'n lunga sa durată peste ḑecimi de secoli
cu glorie, mărire trăì 'n Terra Romană,

scutită, guvernaţă de gloriósa viţă.
Aqucastă ţarr' acuma erà de totu căḑută,
de totu îngenuchiată la marea greutate
aquellui de ferru sceptru, aquellui jugu osmanicu.

Eternul pré puternicu que 'nalţă şi dobóră
rigate mari şi naţii şi altele realţă,
din Tronul Pré-tăriei quel mai presus de ceruri
şi 'ntins quât Pré-tăria, în miḑlocul de angeli,
subt alle cui picióre aqueste fără margini
domnii şi lumi de stelle sunt pulbere de auru
si splendidă s'apprinsă, în spaţiu avvîntată;
din astu Tronu que coprinde nemărginirea tótă
şi ori-que stea è parte, divină adornare
a gloriei que 'ncinge întrégai majestate;
cu ochiui que provede şi 'n clipă restrăbate
prín cristalinul spaţiu arcanele adîncuri
şi quelle mai ascunse que faça'i stau nainte;
privesce şi s'attinge l'atàtea varii chinuri
a gintelor Romàne, a gintelor creştine
que gemu subt împilarea protivnicilor Crucii,
şi stavilă decretă aquestui torrent barbaru
que ca flagellu al lumii de multele abbatteri
din callea quea prescrisă în legea sa quea sàntă,
lăsasse să isbéscă s'ameninţe Pĕcatul,
qua să cunóscă Omul quàt perde quànd îşi uită
amorul spre Apprópe, unirea către Bine,
frăţia într'un Tată şi *sclavu* face din *frate*;
decretă 'napoierea orientalei spaime;
şi FIIUL şi CUVINTUL que stă la a sa dréptă
plinesce a Lui lege şi cuvintéḑă asfel:

(O spirtu al Verităţii, Consolator divine,
al bunelor tesaur şi dătător de viaţă!
tu Dómne, mĕ lumină şi'mi dă aquea putere
fedel a reproduce cerésca cuvìntare
a Fiiului Puterii; şi Tu iar împlinesce
şi fă să se 'nţellégă alleşilor aquellor
cu mintea luminată ori-quàte neputinţa
umană şi plàpàndă nu póte să ajungă

nicí chiar să 'nchipuiască, nici cugetând să afle
cuvinte să esprime!) — ELLU cuvinteaḑă asfel:

"Sunt Alfa şi Omega, Principul şi Finitul;
iar Intervalul este al liberii Voinţe.
Am întregitu Atomul, 'iam dat proprietatea,
împus'am Simpaţia cu altul a se strînge
şi întregit'am Totul; iar legile'mi divine
îl leagă şi îl ţine. Materie şi Minte
unitu-le-am prin nuntă, şi Facultăţi, Talente
părţit'-am cu mâini pline, predestinaiu Organe.
Am înnăscutu Instinctul spre usul Facultăţii;
Memoria împus'am şi Raţia 'ntronat'-am.
Format'am cunoscinţe, am datu cursu Judicăţii
Am nemurit Ideea în Formă Qualitate,
şi'n nuntă uniformă pe lege neschimbată
de şiruri sfînt conduse în line, dulci commerce,
Idee cu Idee am ḑisu să se 'mmulţiască
şi'n sacră armonie formându soçietate,
a combinà Sciinţă, sub quare quea mai dură
materie, ducilă a se suppune Formei,
şi Artă să producă. In quâtu Artă cu Artă,
Sciinţă cu Sciinţă, şi tóte între sine,
şă 'nchieie cunoscinţa Luminei neappuse,
eternei Verităţi, vecinu să fie Omul
cu-a nóstră Presciinţă, ş'ajunsu l'a sa ursită.

"Statornicit'am Locul, am ḑisu să curgă Timpul.
In ori-quare fiinţă înpus'am şi naturai;
ori-quare faptă ḑis'am să'şi aibă consequinţă.
Creaiu şi judicà-voiu, şi quere-voiu cuvîntul
la Intervallu în parte, la Intervallul Lumii:
ş'Atomu şi Universul voiu quere a'mi respunde;
durata fie-quărui închieie şi judeţul.
Atomul despre sine se judică în parte,
ca parte a 'ntregimii, se judică 'npreună
cu totul, şi închieie Judeţul aquel ultimu
teribilu, Ecumenicu, luându'şi fie-quare
în dreptu dup'a sa faptă şi ênsuşi dupŏ cugetu.
Registru 'mi este Timpul şi mărturie Locul;

ïar pîră ş'appĕrare stă faça Facultatea,
şi usul ei pronunţă resplata cuvenită.

" Quând Omul nu s'allungă din legile'mi eterne
şi ţine callea dréptă, din gradu în gradu prinvine
l'a sa predestinare, l'aquel ideal Bine;
Omul è Omu în sine, Soçietatea 'ntreagă
constă din elemente curate, sănĕtóse,
la locul lor veghiente spre 'ntreagă armonïe,
şi Naţia devine potentă, progressivă,
mărită, lăudată, ferice, gloriósă.
Alleşi formeadă popolu, modelu între popóre,
şi legea lui reflettă eterna, justa Lege.

" Quând Omu 'nchide ochii la marea'mi Provedinţă,
abusă Facultatea, ş'o mênă 'n cerbicie:
nu cătă Adevĕrul, n'adună cunoscinţă,
se părĕsesce asfelu ca şi quând Facultatea
ar' fi dupŏ 'ntêmplare, nu'şi ar' aveà un cugetu,
n'ar' fi o provedere, se lasă, 'n statul Vitei,
que quâte daruri are îşi vinu l'a lor ursită;
natur'atunci a faptei adduce dupŏ sine
ideilor confusii şi cunoscinţ' fatale,
mai próste de quâtu ênsuşi necunoscinţa Viţei:
Orbie spirtuală, exoticu întunericu.
Iar Patima devine grozavu, infermal viţiu;
Ura 'ncuibeadă 'n inimi, Nencredere şi Luptă;
Desarmonie plină devine Individul;
Soçietatea 'ntreagă è dedal negru chaos,
cu vérgă grea condusă de dreptul mai puternicu,
de sine preparată la jugul din afară,
que vine iar de sine, din legea que o dată
s'a scrisu quĕ ori-que faptă îşi are consequinţa.
Fiinţa è mai vilă şi chiar de quât Nimicul;
Viaţa este Mórte simţindă, durerósă,
mai rea de quâtu Străpasul, è temare de Mórte.

" Din epochă în alta, din secolu în altu secolu,
întreaga'mi Provedenţă a provĕdutu s'alleagă
predestinate-atóme spre cultul Verităţii

spre crescerea Scinţei şi sacrai propagare.
Aqueştia vorbirŏ, culesserŏ sciinţe,
urmaşilor legarŏ a lor înavuţire;
se consacrarŏ Faptei, lucrarŏ, sufferirŏ,
descoperirŏ Lumii divine adevĕruri,
pe Omul educarŏ. Si 'n zelul lor quel mare,
ferbintea lor credinţă chiemarŏ jos CUVINTUL
spre împlinirea Legii ş'a Omului noire.

"Se împlinirŏ secoli. Prin raḑa queea vie
şi deifăcĕtóre a SPIRTULUI-SCHNTEI,
din creatóre-Agape a DEULUI-PARINTE,
în sînul Curăţiei, Verginităţii sacre
m'am conceput de SINE, Materie luat'-am,
m'am învestitu într'ênsa ca 'n ceruri cu Lumina
ş'am încarnatu CUVINTUL să deifacu pe Omul.
Făcutumi-'lam frate şi fiiu de cerescu Tată,
'lam înfrăţitu cu sine; sfinţit'-am pe Sĕracul,
productul muncii salle cu dreptul prefăcêndu'l
în Corpul[2] ş'al meu Sânge de viaţă dătătóre.
Legat'am a mea Pace. Am întărit Credinta,
am încălḑitu Amorul, am îndulcitu Speranţa;
am consolatu pe Miser; am plâns pe quel nemernicu;
am fericitu în secoli pe făcĕtori de pace.
Ameninţat'am crima; fruntat-'am Hypocritul;
am biciuitu pe Omul que cumpără şi vinde
în locurile sacre, ca demagoghi-aqueia
que amĕgescu popóre în numele Dreptăţii,
Credinţei, Reintregimii, făcêndu-le organe
la 'n partele 'şi folóse, la alte férre nuoĕ;
şi pus-'am **anathema pe Jugu si pe Sclavie**.
Am sufferitu ultrage, cunună grea de spinuri,
şi sceptrul Infamiei şi Purpura-despotă,
purtat'am a mea Cruce, răbdat-am pironirea,
împungerea şi fierea; lăsat'-am ênsuşi Mórtea
a disformà pe DEUL; m'am coborît în grópă
qua să dobor Pĕcatul, să ferricu în jos Orcul[3];
trecut-'am peste Mórte şi arătat-'am Lumii
Quĕ póte-se Cuvintul să suffere, să paţă,
să viie pîn' la mórte, ci viu è totu d'a-una

si în triumfu resaltă, uimesce Custodia,
înferricarea rumpe şi 'n ceruri se realţă,
lăsându josu fructifere devinelei seminţe,
pe quare le 'ncolţesce, le cresce şi le *cóce*
al Verităţii SPIRITU în secoli generaţii.

" Plinindu, legatam Legea ş'a mea cerească pace.
Convinşi ai mei discepoli, luându'şi a lor Cruce,
prin limbi de focu vorbirŏ, întinser' Adevĕrul,
convinserŏ popóre şi le chiemarŏ 'n Staul
să fac'o turmă mare cu Raţia Păstorul.
Martirii se luptarŏ, mărturisindu Credinţa
şi vingĕtorii luarŏ stîlparea şi cununa.
Puçinu trecù şi étŏ amĕgirori de staul,
parodiarŏ legea'mi spre 'n parte-le folóse:
Discordia, Trufia venirŏ 'n locul Păcii. —
La 'ntreaga desbinare, uitare despre sine,
la cérta despre lege, la négra împărţire,
de ómeni *sclavi* şi *liberi*; la ura nempăcată
între strivitul frate şi strivitorul Iudă
que cugetul rempinge quĕci a trădat Cuvîntul,
venit'-a Saracinul addus de ênsuşi Fapta;
quĕci Grecul şi Romanul îşi preparasse sórtea:
din rĕu mai rĕu păşisse şi Rĕul ajunsesse
a se 'mmulţi cu *şepte*⁺; se degradà Creştinul,
erà corruptu cu totul: quel arbur' se pălisse
la frigul desfrênării, şi viforul de patimi
îi spulberasse fructul cu frunda din preună.
A trebuit să viie o mórte temporală
ca iarna dupŏ tómnă; a sufferitu urgia
que pune pe Potentul în cumpĕnă cu Sclavul;
abbate josu Trufiea, restrînge Desfrênarea
şi curăţă Păcatul prin lacrămă, durere.
Destul. Sunat-'a ora şi vocea Penitinţei,
recunoscut-'a Omul quel preţu al Libertăţii
de quare abusasse cu ênsuşi al sĕu frate.
Intindem spre semnu braçul să stea pe locu urgia
Virtuţii que Puterea îşi uit' a recunósce
quare terribil angel devine-al resbunării.
Acum va sta torrentul que 'nneacă şi distruge

şi pusus'-a un termin pe quare nù'l va trece·
Nu se retrage ânsĕ, ci sta-va unde este ;
şi 'n lungai luptătură de valuri tare 'ncinse,
que gradual s'allină pînŏ quând stau în lene
şi se corrumpu de sine; seca-va la căldura
a Sórelui sciinţei, şi Grecul resufllà-va
să cugete în teamă; şi matorindu'şi planul
în anni penitinţei, păţitu să se rentrégă
în drepturile patrii în mână cu stîlparea.
Ministru aquestei fapte, a 'ntêmpinà Păgânul
ş'a frânge-a lui pornire, alles è Unsul nostru
omonimul Puterii, terribilului angel
que 'nvinse apostaţii şi curăţì Tăria
de empiile duchuri[5], de capul lor... P*erdutu*[7].
Michaiu va rumpe jugul Românului que geme
şi cerbicosu greu pasă la 'ntréga salutare.—
Dupŏ treiḑeci şi doĕ de sĕptĕmâni trecute
şi alţi trĕi anni cu elle[6], Grecul realţă capul
ş'annunţă Libertatea cu ḑioa-Evangeliei
la verginea mea Maica.„ — "Salvăţi poporul, Dómne!
"şi bine cuvinteaḑă al tĕu dreptu patrimoniu!„
a resunat Tăria de mii de miriade
de angeli ai Măririi; şi vie ambrosie
s'a revĕrsat în ceruri din quel de trei-ori Sânt.
O quâtu de lungă este, de totu materială
umana încercare d'a esprimà Cuvîntul
Cerescului PARINTE! E altă limbă 'n ceruri,
cu totul spirtuală, è clipă, ş'a ḑisu tóte.
E limbă a Luminei que-abià imită ochii,
de s'ar putea vr'o dată materia cu mintea
să viie 'n comparare. — Aquestea a ḑisu CUVINTUL
în limba sa divină, şi Gabriel în dată
nainte è ca vîntul, pară de focu ministru;
aquel Archangel ênsuşi annunţător de bine.
CUVINTUL erà splendidu în tót'-a sa lumină,
totul erà commandă, şi angelul se 'nclină;
solia'şi priimesce şi pe pămînt è 'n dată.
In răpedea'i clipire circonferind 'şi avvîntă,
aquelle candid'aripi, se cumpĕnă, se pune
şi stă pe quel mai goticu[7], mai naltul vîrf carpateu.

Blând Serafim! aicia ascéptă şi mĕ lasă
a te privì o clipă, quĕ 'n marea'ţi răpeḑiune
que ochiu ar' fi în stare a'ţi observà fiinţa? —
Un fulger de viaţă, o dulce licurire,
lumină quare numai a cerului Regină
o póte să descrie la mistica sa nuntă
şi la a sa 'nălţare dupŏ pămînt la ceruri;
lumina que străbatte fiinţa muritóre
Materia transpare şi o poetiséḑă,
spiritu devine tóta blândeţe, bucurie;
desceptu Omul n'o vede, quĕci în estasu ca sfinţii
îşi scutură jos lutul, trăpasă 'n regii sacre
în buḑe cu surrîsul. A! tĕ am vĕḑut o dată,
o Graţie cerĕscă atunci în Visul quella
quând suffletul meu tînĕru erà poetu ca tine
şi'l învĕţai cântarea din arpa ta cerĕscă!
Să te mai vĕḑu o dată aşà la césul morţii!
Iţi mulţumescu, o Angel şi pasă la solia'ţi.

Işi împlinisse Nóptea pe jumĕtate cursul
şi pare quĕ făcusse o pausă solemnelă.
Iar Somnul învêrtisse aureea sa vérgă,
şi addormisse 'ntrégă natură restătută.
Tăcerea pretutindeni domnià în majestate
şi Luna erà plină în tótă străluciread.
Cu dênsa din preună din Orient încóci,
Trecêndu peste tĕrrîmuri, popóre asiatici,
pasasse în Europa al Somnului blând Angel.
In urma sa ellu lasă viaţa în dulci visuri;
laboratórii ḑillei 'iaddórme în sudóre,
pe aspre căpetâie vĕrsând cerĕscă pace,
şi balsamu de 'ntărire pe abbătuţii membri;
pe întristaţi în fură din miḑlocul durerii
si'i trece peste chinuri în regii variate.
Ellu est' adducĕtorul cerescilor imagini
l'a dreptilor speranţă; pe cuvioşi îi lasă
în rugă pietósă, veghierea le-o respectă;
se 'nfioréḑă iară şi'şi coper' a sa façă,
cu arripai allină, la orrenda vedere
a Crimei, Desfrênării, şi fuge şi le lasă

a preveghià în spaimă, a'şi desecà puterea
în infernal precuget, în empie lucrare;
se depărtédᶁ' asemeni, în mare 'nfiorare
de quei que vìndu Dreptatea ş'a Vĕduvei avere,
şi pe tirani îi lasă în crudele lor chinuri
în bĕnueli cumplite, în cruntă remuscare
în patul lor quel mólle, mai pungĕtor, mai aspru
şi ênsuşi de quât spinii; quĕci somnul lor è altul,
è Demonul de nóptea que chinuesce carnea
mai rĕu de quâtu veghierea, şi 'n chipuiri sinistre
pe pĕcătoşi addórme, în spasmuri convulsive,
în visuri durerόse que se precurmă 'n recnetu,
în chinuri îşi ţinu şîrul şi 'n chinuri încetédᶁă.

Acum pe Romània planà somnalul angel
şi uşurà 'mpilarea şi dorurile ᶁillei,
quând răpede mai iute de quâtu clipirea ênsuşi
Archangelul s'avvîntă de pe Carpaţi spre Istru
şi'şi îndreptédᶁă sborul spre vetrele lui Bucur,
în nuoa residinţă, şi étŏ'l façă 'n façă
cu angelul Dormirii; se 'mbracă, se salută.
C'a ochilor dulci raᶁe que- apprinde Simpatia,
c'a doĕ flacări tineri' que se assorbu într'una,
ca doĕ attribute que întregescu ideea
în mintea concentrată, se înţellegu în clipă
şi ambi facu un angel mulţitu în attribute.
Ca fulger suntu în curte, attingu totu que veghiaᶁă:
soldaţi în sentinellă, în pragu addormu custodul,
străbatu la Prinçu în domă, şi scappĕră lucirea
din candela que arde, şi stau în oratoriu.

Aquì Viaţa vieţei, simbolul Libertăţii
Icóna învierii quând în triumfu CUVINTUL
derapĕnă Sclavia, a suffletelor mórte
şi înnoesce Omul spre cugetul quel mare,
ênsuşi aqueà Icónă lucià d'a sa splendóre
şi reflettà lumina din candela de aur
que 'şi înălţà la ceruri o flacăr' albăstruie
que-o apprinsesse Prinçul cu pietósai mână.

Eroul dupŏ o lungă, profundă cugetare
îşi terminasse ruga quea dupŏ mieḑul-nopţii,
şi 'n jetul sĕu purpuriu cu fruntea p'a sa mână
In planuri salutarii şi varii şi măreţe,
îşi aţţintasse mintea către Omnipotinţă
şi ochii pe Icónă, a quării ceresci raḑe
împrumută puterea aquellui dulce angel
que-allină ori-que cugetu şi 'n aromire sacră
pe cuvioşi addórme dupŏ ferbinte rugă.
Aşà addorme-Eroul; şi Serafimu 'n dată
desparte dela sine pe fratele seu angel,
ca o qualitate abstrasă din substanţă;
îi lasă la soliai, şi singur ellu Archangel
în tótă frumuseţeai în umbră se desémnă.
S'appropie de Prinçul, ş'asupra lui întinde
o aripă allină şi albă ca lumina;
pe splendidele margini de fulguri diafane
se 'ngână, se mărită aquelle culori varii
a gloriei cu quare îşi cinge Cerul fruntea
quând recoritei Sfere annunţă 'ndestularea.
Cu ochii sĕi cerulii înamoratu îl vede;
Preveghietor l'aţţintă să nu'l attingă raḑă,
să nu'l scóle lumina. Asfel o mumă vine,
s'appropie de légĕnu la pruncul sĕu cu sînul,
şi cu surrîsu 'n buḑe, în peptui cu ardórea,
privesce încântată la fructul tinereţei
ş'al păcii conjugale; aquest fel Serafimul
p'Eroul sĕu privesce, ş' ardintea lui vedere
vorbesce, spune multe în Prinçul que viseaḑă.
A Cerului decrete acum sunt cunoscute
lui Michail quel Mare. — Archangelul è 'n ceruri,
şi Prinçul se descéptă, drept în picióre sare. —
Privesce şi ascultă, şi n'aude nimica;
nimicu străin nu vede. A candelei lumină
se 'nalţă, se cobóră, şi vasul ei quel sacru
se légĕnă uşure p'aureeai catenă;
şi un profum de viaţă dintr'ênsa se esală.
Machaiu pasă la uşă, şi pe custodu îl află
dormindu în a sa lance cu capul p'a sa dréptă.
Se 'ntórnă la Icóna. — Si minteai se lumină

In dată'i vine 'n cugetu ideea Invierii
desvóltă, lămurită aquest fel cum la nimeni
nu mai venisse ăncŏ. Se cércă se 'nterrógă
şi altu cu totu se simte. E plin d'o 'ncredinţare
necunoscută ăncŏ.—In inima sa simte
decretele divine, şi braçul ş'a sa minte
capabile de faptă. Fôntâna cugetării
inundă 'nvolborată, finţa ĭi ĭnnécă.
Repaos quere Carnea şi 'n sbor ĭi este mintea.
Cămara nu'l ĭncape şi largii paşi detună;
străbate, restrăbate ĭntinsai ĭncăpere,
gigantica sa umbra ĭn lungui se desémnă
şi răpede 'l urméḑă circonferind pereţii.
Vulcan ĭn peptui ferbe divina resbunare;
cu miille'i vinu planuri ĭntru restabilirea
a drepturilor patrii ş'a ţĕrrei rentregime.
S'aşşéḑă să resuffle. Umbrósai, lata frunte
ĭn pumnui se 'ncreţesce şii ĭncovóaie braçul.
Astîmpĕru nu è 'ntr'ênsul şi 'n dată se realţă.
Sublimu este bărbatul quând intră ĭn ellu geniu
cerescilor voinţe! şi imspiratu ĭl miscă,
materia frĕmîntă ĭn neastîmpĕr sacru,
şi ĭncinde Carne, Minte! E altu Enochu que sbóră
pe aripa Dreptăţii răpitu d'a sa credinţă!
E un profetu ĭn planuri, al doilea Elie
que pe un carru de flacări s'avvîntă către ceruri
să 'nveste majestatea c'o frunte radiósă! —
Nu póte sta Eroul, è dreptu la orologiu....
E multu pînŏ là ḑio! — ci póte napoiadă!
si trece la feréstră să caute afară.
O aură uşure ĭi mângîie 'ncet fruntea
şi pĕrul ĭi resfiră şii recoresce peptul.
Se réḑimă pe braçe şi se răpesce 'n gônduri;
revine iar ĭn sine, şi orele'i par' secoli
que trecu cu tóte astea cu viaţa din preună
que şi ea ni se pare qua ḑioa strecurată.
Trecu orele şi étŏ Cocoşul se aude
que ĭi strabate-auḑul ca ultima quea trombă
que chiamă la viaţa pe trapasaţi din secoli.
Recórea dimineţei ĭncepe să se simţă,

ş'albórea nu 'ntârḑie, la resărituri spuntă;
se coloréḑă 'n urmă şi purpura 'şi destinde
ridenta Auroră, şi peru umbrele Nopţii.
Concerte mii de passeri salută diminéţa.
Natura se descéptă, şi cerul îşi deschide
eterne porţi de aur şi sórele resare.
Primarele lui raḑe, lucirea matinală
înundă de lumină michaileana frunte,
simbol independinţei la cugete române.
Pe locu se 'ndréptă Prinçul, se crede façă 'n façă
cu ênsuşi Provedinţa, al quării ochiu l'aţţintă,
provĕḑĕtor îi spune quĕ è deschisu asuprăi
şi resărit-a *ḑioa*. — E ora rugăciunei;
Eroul îngenuchie şi 'nclină a sa frunte.
In rugă tot-d'auna tăcută 'i erà buḑa
şi inima sa numai se esprimà ferbinte
şi'şi desvoltà simţirea que limba nu è 'n stare
material să spuie; iar pietosui cugetu
pe arripe de flaccări que'i prumutà Credinţa
svolà pînŏ la Tronul cerescului Părinte,
ca sacru olocaustu de umilu şi dréptu sufflelu,
şi se 'nturnà în sînui reîncălḑitu, ferbinte,
adducĕtor de pace. Àşà 'ngenuchie-Eroul
ş'aţţintă la cer mintea que âncŏ ca icónă
cingeà în totu coprinsui quea viḑie nopturnă,
şi graţia divină în tót'a lui fiinţă
o simte revĕrsată, şi'l face să esclame
să 'ntinḑ' a salle braçe: "O Dómne al Puterii,
que 'n ḑille de primejdii ai fostu amea scutire!
şi quând turbatu Nemicul quereà a mea viaţă,
atunci ca prin minune trimis'ai al Tĕu angel
quând îmi lucià în ochi'mi securea uccigaşà[1]
a Omului de sângiuri, şi îmblânḑişi cruḑimea,
făcêndu ai cădeà arma din mânai tremurândă,
şi mĕ salvaşi din ghiare a férelor-bipede,
qua să'mi încreḑi la urmă căḑutul aquest popol
şi vérga voivodală. Tu Dómne al minunei,
al graţiei ş'al Vieţei! binevoişi ş'acuma
a'mi revelà arcane decrete, salutarii.

1 Vedi în istorie viata Eroului.

E Domnu, Domnu, Deul nostru! Românilor s'arată;
Glorificatu să fie trei-sântul al sĕu nume!
şi 'n bine cuvîntare cerescul sĕu ministru
que 'n numele Lui vine! O sufflete măresce'l!,,
Erà ăncŏ 'ngenuchie, plinu de sudóre Prinçul
şi lacreme eroic' scergeà dup' a sa façă,
quând uşa se deschide şi intră Scutierul....
" — Que scire? — Pré-sfinţitul Eftimie... — Sosit-a?
" — Cu ḑioa din preună intrò în capitală
" şi la Metochu ascéptă, solesce-a sa venire
" à s'arĕtà la Curte. — Să viie. ,, Scutierul
se înclină, tăcut ese a împlinì commanda. —
" Binevenitu să fie al Domnului ministru!
" la timpu sosì Păstorul, şi Cerul îl trimite.
" Que causă îl face Tîrgoviştea să lase,
" să viie tótă nóptea? ş'atâta neastîmpĕru
" à me vedé în dată?... 'Mi è pré de trebuinţă
" cu ellu a mĕ 'nţellege. Păstorul que veghiaḑă
" quând turma è 'n pericolu, şi Prinçul que nu 'dórme
" quând îngenuchie ţérra, din ochi îşi cunoscu păsul,
" nici unul nu è Iudă.... Iţi trebue unire
" bărbaţi à te încrede, făcuţi a te 'nţellege...
" Multu póte Kyriarchul cu viaţa cuviósă....
" E Legea înainte, şi Patria, şi fiii,
" ş' averea, şi viaţa... Le-a preţuitu Românul.
" Boierul è rea féră! ellu nùmai se orbesce
" şi tóte'şi le vinde pe o speranţă numai
" quând are înainte o umbră de Domnie.
" Ci omu è şi Boierul, şi Omul è ammesticu
" de angel şi de demon... Avemu şi partea bună.
" Iar partea infernala è rea quând è 'n putere...
" A împilat'o Turcul.... Să nu perdemu speranţa.,,
Aşà cugetà Prinçul şi cuvîntà cu sine,
quând intră Kyriachul Eftimie zelosul.
In Domnul îl salută şi'l binecuvintéḑă.
Eroul se înclină querĕndui smerit drépta
c'o demnă curtesie que 'nnobilă mărimea;
îl pune josu să şéḑă şi caută în ochi'i,
şi Prinçu 'ntr'ênşii vede aqueeaşi esprimare
arcană şi divină a Visului de nóptea

que apprinsesse 'ntr'ênsul aqueà mînie sacră
şi regeneratóre. — Tu, Musă, spune-acuma
que vorbe-au între sine Păstorii şi cu Prinçii
quând îşi cunoscu solia şi pasurile ţĕrrii;
quând au să reformeḑe şi Inima şi Mintea
popórelor căḑute; quând Rĕul predomnesce
pe micu şi peste mare, şi toţi s'abbatu din callea
prescrisă Omenirii, nu este pîn' la unul;
quând au de a se teme de jugul din afară
de intrigi din nĕuntru, şi quând conspiră Iadul
asupra învierii a Omenirii stinse
în mórtea quea morală. Tu spune, sau tu fă-ne
a devinà propusul şi planul şi vorbirea
a doi Românì que singuri erau meniţi de Domnul
à realţà Poporul ş' à dà Viitorimii
esemplu de mari fapte, şi cugetu necesariu
să scie quĕ Românul nu móre, şi'l asceptă
o sórte radiósă serbată 'n preursirea
divinelor decrete. Tu Musă fă-ne iară
să scim quĕ viu è Domnul şi è P*rogres* în Sine
şii asceptĕmu venirea, que popole realţă.
Tu spune tóte, Deo! Crescină Libertate;
quĕci pînŏ la noi Fama nu ne-a addusu nimica
din quâte se vorbirŏ în doma prinçiară
cu Domnul numai martur.

Fine Cântului I.

NOTE

LA CANTUL I

1. Vrêndu a nu eşi din costumele consacrate Epopeei prin Omeru, Virgiliu, Tasso şi alţi, amu ţinutu ênsuşi aqueeaşi calle a începutului, şi quelle doĕ spreḑece prime versuri sunt mai multu de quâtu o imitaţie din Gerusalemme deliberata. Fie iertate de cititor întocmai ca o formulă consacrată, ca un preludu al cântătorului pînŏ să'şi ia diapasonul, ca un pentru rugăciunile al preototului, ca o preparare de invocaţie a poetului.

2. Fiind o dinióră Slavonismul în modă la noi se întrecea quare de quare a lepĕdà vorbele naţionale şi în locul lor a luà

altele slavone. Asfelu se vedu vorbele *vreme*, în locu de *timpu*, *ceasu* în locu de *óra*; *bratu* în locu de *frate*, *sin* în locu de *fiiu* etc. Din aqueastă luptă de vorbe, de a luà unele locul altora, partea quea mai mare din quelle străbune şi cu adevěratu române scăparŏ, ca ostaşii din resboiu spre a repurtà victoria şi a assigurà Românilor naţionalitatea lor; altele, ca unele din quelle de susu, îşi dispută âncŏ locul; şi altele s'au allungatu cu totul, de şi n'au peritu, luândule locul quelle slavone; asfelu suntu: libertatea, onórea, gloria etc, în locul quărora, fără a le împlini locul dupŏ demnitate şi potrivitu cu adevěratul lor înţellesu, figură fără ruşine slobozenia, cinstea, slava, etc. Altele iară în aquel ammesticu şi confusie a luptei, luarŏ un locu în locu de altul; precum: răsboinicu, que însemnéḑă tîlhar, se pusse în locul belicosului; iscălitura que însemnéḑă mînjătură, întinătura, în locul subscrierii sau subtînsemnĕrii; trupu que însemnéḑă cadaveru, stîrfu, mortăcine, se pusse în locul corpului, şi altele mai spurcate, quare, onorându urechiea cititorilor, ne ferimu a le face să li se auḑă innobilul şi lăiosul lor sunetu. Asfel este mania modei quând se întinde dela palatu pînŏ la colibă, din cabinetul cărturarului pînŏ în tina uliţelor quellor mai înfundate mahalalle. Asfelu de parocsismi avù limba nóstră cu grecismii trecuţi, asfelu cu galicismi de acum. Auḑiam *strofilie* în locu de *adunare*, *evgenis* în locu de *nobilu*, *firitiseala*, *antipatie* acolo unde în adevĕr erà o simpatie; auḑimu *coafiura* în locu de *conciura*, *soareà* in locu de *serata*.... Pentru vorbele que au ênsuşi şi tot aquea semnificaţie, la Dumneḑeu! totu è o analogie; iar a ḑice trupu în locu de corpu! nu este numai un semnu de neînvĕţătură, grasă ci şi un pĕcatu un blasfemu. Unde mai remâne înălţarea şi sântitatea christianismului quând ar' mai ḑice quine-va trupul Domnului! Ah! iartă Dumneḑeule CUVINTE tutulor que te hulescu asfel.

3. *Orcul* este o vorbă poetică latină, adoptată de toţi poeţii Italiei, prin quare se însemneaḑă Iadul cu Tartarul înpreună.

4. Qund un numĕr se îmmulţesce cu altul mai de multe ori în nemĕrginitu, precum $2\times2=4$; $2\times4=8$; $2\times8=16$; $2\times16=32$, $2\times32=64$; $2\times64=128$;... $3\times4=12$; $3\times12=36$; $3\times36=108$; $3\times108=324$.... $4\times5=20$; $4\times20=80$; $4\times80=320$;... o asemenea crescere răpede a numerilor se numesce *progessie geometrica*, quare cu atâta este mai răpede, cu quâtu numĕrul îmmulţitor sau factorul commun este mai mare. A arĕtà aquéstă

progressie sau îmmulţire a Rĕului în termini biblici, ne servîmu cu numĕrul 7 quare erà fórte clasicu şi desu întrebuinţatu între profeţii Iudeei ca un numĕr din quei primi. Prin urmare luându un numĕru óre-quare a'l îmmulţi mai de multe ori cu 7, vedem crescerea quâtu este de iute: 7×7=49; 7×49=343; 7×343=2401; 7×2401=16807; 7×16807=117649..... Prin urmare dar: *a se îmmulti Reul cu 7*, va sĕ ḑică a se îmmulţi nemĕrginitu print'un numĕru din quelle d'ântâiu, dupŏ o imaginaţie cu adeveratu biblică.

5, Din vorbele slavone este adevĕratu quĕ multe s'au curăţitu, ca de sine, precum blagorodnicu, blagoslovire, bezi, iproci,.... multe ânsĕ mai remăsserŏ din quare ne vomu curăţi, vrêndu Domnul; unele ânsĕ aşà suntu de fatale, aşà au prinsu rădĕcină înquâtu mai nu vom puté scăpà vre o dată. Quam asfel è şi vorbă duchu în locul quăria pretutindeni m'am servitu cu candidul şi pré curatal spiritu. Quâtu è mai curată şi mai esprimătóre ideei vorba spiritu de quât duch! que nu se aude, nu se înţelege de quât ca *duchóre duchuiala duchanire* que sunt de aqueeaşi familie. Fiind ânsă quĕ, dupŏ cum ḑisseiu, şi ea este una din quare nu vomu puté scăpà curêndu o lăsaiu şi eu aquì unde voiu să înţellegu *duchuri spurcate*, duchuri necurate, pentru que aquellea cu adevĕratu sunt duchuri.

6. Am ḑisu que numĕrul 7 este numĕru fórte desu întrebuinţatu în Scriptură. "Dumneḑeu a făcutu lumea în şase ḑille şi în a şéptea s'a odihnitu.,, şépte ḑille făcu un periodu de timpu de unde s'a ḑisu sĕptămână. Evreii ânsĕ aveau septămână de ḑille, de luni, de anni, de secoli. Sépte luni făceà o septămână, şépte anni o septămână, şépte secoli asemenea. Daniil proorocindu nascerea Mesiei, ḑice:" să scii dară şi să cunosci, que dela eşirea cuvîntului... pînŏ la Cristos.... sĕptĕmâni şépte şi sĕptĕmâne şése ḑeci şi doĕ vor fi...,, (*K.* 9, v. 25). Socotind fie quare septămână de 7 anni esu anii curaţi dela dênsul pînŏ la nascerea Mêntuitorului. Prin urmare în aquéstă cuvîntare, vorbindu ênsuşi CUVINTUL, ne împrumutămu şi noi ênsuşi limbagiul aquella profeticu prin quare se arată ḑioa începerii regeneraţiei Greciei. Aquéstă cuvîntare se închipuesce ḑisă la 1593. Revoluţia grecească se începù la 1820 Mart: 25. Aşà 32 septămâni de anni facu 224, şi cu alţi 3, facu 227 anni; quari adunaţi cu 1593, făcu 1820.

7. Trecêndu quineva la Cronstadt pe Prachova în sus, dela Monastirea Sinai începe avedé d'asupra sa braçele Bucegilor în tocmai ca nisce turnuri gotice pînŏ quànd vine în dreptul, unde din trei vîrfuri quelle mai majestóse, quel mai naltu se numesce Caraiman. Aquì cu adevĕratu vede quine-va majestatea munţilor Carpaţi în tótă mare cuviinţă şi gloria lor. Dela asemenea munţi vede quine-va cum se împrumutò Architectura stilul aquella numitu *goticu*, în aqueà epochă organică a Christianismului spre a închipui locuinţa lui Dumneḑeu. Frumos şi majestos modelu şi frumósă imitaţie.

a = a	d = ᴕ	m = m	ţ = ц	ó = ѻа	ce ci = ч
e — є	ḑ — z	p — п	ç — ц	é — ѣ	ga go gu gè gì г
i — i	f — ф	qua o u	ş — ш	ă ĕ ŏ — ъ	ge gi — џ
o — o	h — x	ĕ ê î k	v — в	â ê î ô û ѫ	sca sco scu
u — ȣ	j — ǯe	que i чk	x — kc	ca ĉ cu	scè scî — sk
b — б	l — л	r — ρ	z — z	cê cî — k	sce sci — щ

Melodii Ebraice

I

Eat'o vine stralucind de frumusete

I

Eat'o vine strălucind de frumuseţe ca nóptea climelor fără nori şi a cerurilor înstellate; tóte quâte umbra şi lumina au mai răpitor în sine, ea le-a reunit în chipul şi în ochii sĕi: un ferice ammesticu produce aqueastă dulce lucire pe quare cerul o refusă splendórei ḑillei.

II

O umbrâ mai multu, o raḑă mai puçin, mài ar' fi schimbat graţia nespusă que însoçesce fiequare cosiţă a negrului sĕu pĕru şi respânde un carmu încântător pe faça ei. Seninătatea trăsuritor ei esprimă quât îi sunt de curate cugetările.

III

Rumenul şi surrîsul que îi animă chipul şi aquea frunte atât de dulce, atât de lină, atât de eloquentă nu rechiamă de quât ḑille pasate în virtute, un sufflet în pace cu tot pămîntul şi o inimă al quăria amor este innocent.

II

Arpa regelui poetu

I

Spartu-s'au córdele arpei regelui poetu, prinçului ómenilor

și allesului Domnului; nu mai è aquea arpă consacrată prin lacrămele que le vĕrsau toți quâți îi ascultau accórdele inspirate de melodie; îndoiască-se lacrămele; quĕci córdele ei s'au spartu.

Ea străbătià prin a sa dulciață ómenii cu inima de fer și le împrumutà virtuți, nu se aflà urechie atàt de nesimțitóre, nici suffletu atât de rece spre a resità la entusiasmul sonurilor ei. Arpa lui David devenì mai potentă de quât tronul sĕu.

II

Ea spuncà trofeele regelui nostru, celebrà gloria Dumnedeului nostru; ea respêndià bucuria în văile nóstre; făcea a se plecà cedrii și munții; accórdele ei aspirà la ceruri și acolo au și remasu.

De atunci nu se mai aude asupra pămêntului; pietatea ânsĕ și amorul ancŏ ne răpescu suffletul prin sonuri que sémĕnă quĕ esu din pragurile ceresci și îl légĕnă în aquelle visări que splendida lumină a dillei nu le póte întrerumpe.

III

Daqua în aqueasta lume înaltata.

II

Daqua, în aqueastă lume înălțată que este mai pre sus de capetele nóstre, amorul supraviețuesce dupŏ noi; daqua inima objetului adorat ne conservă acolo tineretea sa; daqua ochii sĕi sunt aqueiași, afară nùmai quĕ nu mai sunt umedi de lacrăme, que fericetate de a fi priimit în aquelle sfere necunoscute! quât ar' fi de dulce a murì ênsuși în ora aqueasta, a'și luà sborul departe de pămîntu și a se duce spre a'și nimicì tóte temerile în nemărginita lumină a eternității!

II

Trebue să fie așà: noi nu tremurăm pentru ênșine asupra pruntului, quând, în neastîmpĕru de a sări peste abisu, ne mai ținem ăncŏ de plăpânda catenă a esistinței. Ah! credem quĕ în aquestu viitoru vom reaflà inimile que furŏ unite cu alle nóstre, spre a ne rĕcorì cu dênsele în undele nemuritóre și a fi alle lor pentru tot-d'auna fără a ne teme de despărțirea străpasului.

IV

Gazella Selbatica

I

Gazella sĕlbatică póte-se quĕ mai sare cu bucurie peste délurile Iudeei; ea póte a'și săturà setea în tóte fôntânele que resaru din aquestu pămêntu sacru; pașii ei aerieni, și ochii strălucitori nu privescu nimica feroce în pregiurul sĕu.

II

Iudeea vĕdut-a peste délurile aquestea pași nu mai pucin de ușurei și ochi și mai amĕgitori: vĕdut-a, în locurile aquestea, de-

serte în ȡioa de astăȡi, locuitori şi mai vrednici de a o înfrumusetà. Cedrii îşi légănă ăncŏ frunȡĕtura asupra muntelui Liban, ci nobilele vergini alle Judei nu mai sunt.

III

Mai ferice palmiarul que umbresce aqueste câmpii de quât semenţia risipită a lui Israel! Palmiarul petrece în locul unde a prinsu rădĕcină şi'şi devine graţia desertului: ellu nu póte părĕsì locul nascerii salle şi n'ar' mai trăì pe un tĕrrêmu străinu.

IV

Noi ânsĕ suntem nevoiţi a ne rĕtăci vesteȡîndune şi à murì pe pămênturi depărtate; cenuşele nóstre nu se vor reposà din preună cu cenuşele părinţilor noştri: nu mai remâne nici o rugă din templul nostru, şi derîderea s'a aşşeȡat pe tronul lui Salemu.

V

Oh! plângeti asupra aquellora...

I

Oh! plângeţi asupra aquellora que plânserŏ pe pruntarile rîului-Babilonului, asupra aquellora alle quăror templuri sunt deserte şi patria un visu, plângeţi asupra arpei sfărîmate a lui Juda; gemeţi.... Acolo unde locuià o dinióră Dumneȡeul lor, locuiescu astăȡi aqueia que n'au Dumneȡeu

II

Unde dar Israel îşi va spălà picórele însângerate? unde cânturile atât de dulci alle Sionului îl vor consolà? şi quând melodia Judei va rebucurà inimile que le făceà să salte cerescilei accente?

III

Semenţii rĕtăcitóre, inimi desolate, unde veţi refugià qua să aflaţi repaosu? Palumbul îşi are cuibul sĕu, vulpea viȡunia sa, popórele patria lor... Israel nu mai are de quât mormîntul.

Februar 1845.

VI

PE PRUNTELE JORDANULUI

I

Pe prunturile Iordanului se rătăciescu cămilele Arabului; pe muntele Sionului se rógă ministrii Dumneȡeilor străini: adoratorii lui Baal îşi plécă genuchii pe stânca lui Sinai.... Si în aquestu locu.... In aquest locu ênsuşi, o mare Dumneȡeu! fulgerul tĕu dórme în tăcere.

II

In aquestu locu.... unde degetul tĕu arse tabla de pétră'... unde umbra ta luminò peste popolul tĕu.... unde gloria ta se învĕlì în vestmîntul sĕu de focu... nu te vei mai arătà óre a isbì cu mórtea pe aquel que te-ar' vedeà?

III

Oh! luciască privirea ta în fulgerul trăsnetului tĕu; smulge lancea din mâna sfărâmată a împilătorului: pînŏ quând ăncŏ allesul tĕu pămînt va mai fi călcat sub paşii tiranilor? pînŏ quând ăncŏ templul tĕu va mai remâneà fără rugă, o Dumnneȡeul meu!

PERIODUL V N° 3

CURIERU DE Ambe-Sexe

FOIE LITTERARA

b	= б	p	= п	ḑ	= z	ă ĕ ŏ	= ъ	que qui	= ч
f	= ф	u	= ȣ	ş	= ш	â ê î ô û	= ж	ga go gu gê gî h	г
h	= х	v	= в	ţ	= ц	ca co cu cê cî	= k	ge gi	= џ
j	= ж	ó	= oa	ç	= ц	ce ci	= ч	sc-a o û ê h	= sk
l	= л	é	= ea	x	= kc	qu-a o u ê î	= k	sce sci	= щ

VII

FIIEA LUI JEFTE

I

Părintele meu.... fiind quĕ patria nóstră şi Dumneḑeul nostru queru viaţa fiiei talle, fiind quĕ triumful tĕu este preţul votului sĕu.... isbesce sînul que se descopere de sine în ainte'ţi.

II

Glasul doliului meu a tăcut, munţii nu trebue a mĕ mai vedé; daqua mâna que adoru taie firul ḑillelor melle, lovitura que îmi va da îmi va fi fără durere.

III

Nu te îndoì, părintele meu! nu te mai îndoì, sângele fiiei talle è aşà de curat ca şi binecuvîntarea que soleḑu mai 'nainte de a'l face să curgă paloşul tĕu.. Aşà de curat ca şi ultima cugetare que îndulcesce ora străpasului meu.

IV

Cu tóte lacrămele feciórelor Salemului, tatăl meu aratĕ-se erou şi jude nemlădiosu! Repurtat'-am eu victoria pentru tine... părintele meu şi ţérra mea sunt libere.

V

Quând sângele aquesta que îţi sunt datóre va fi vĕrsat, quând glasul que îţi este scumpu nu'l vei mai audì, memoria mea fie atunci orgoliul tĕu şi nu uità quĕ am surrîsu în ultimul meu moment.

VIII

O tu quare ne esci rapita in floarea frumusetei.

I

O tu quare ne esci răpită în flórea frumuseţii, nici de cum

nu se va appĕsà asupra ta un monument greu, ci pe verdéța mormîntului tĕu rosele îşi vor desvoltà frunḑele, ca nisce pârge alle primăverei, şi ciprul îşi va unì dulcea melodie a umbrăturei salle.

II

Adesea, lûngŏ aqueastă fôntână cristalină, durerea îşi va plecà langhidul sĕu capu, îşi va nutri cugetările pline de lungi reverii; apoi depărta-se-va plină de doru şi cu un pasu târḑiu şi tăcutu.... qua nu cum va paşii ei să turbure somnul aquelleia que nu è mai multu.

III

Noi scim quĕ lacrĕmele nóstre sunt vane, quĕ mórtea nu va să scie de plângere.... Cu tóte aquestea noi nu putem geme mai puçinu, nu vom vĕrsà mai puține lacrĕme; şi tu ênsuşi.... que îmi recomanḑi uitarea.... chipul tĕu è palidu şi ochii tĕi umeḑi.

IX

SUFLETUL MEU E TRISTU.

I

Sufletul meu è tristu.... ia mai curênd arpa que mai pociu ăncŏ a o simți; scóță mâna'ți grațiósă nisce accorduri încântătóre urechii melle. Daqua în inima mea carmul aquestor accorduri vor desceptà o speranță consolatóre; daqua o lacrĕmă stă pe ochii mei, ea îndată va curge şi va încetà de a'mi arde fruntea.

II

Allege ânsĕ o arie melancolică, nu începe prin nisce sonuri voióse; 'ți-o repetu, Menestrele, mie'mi trebue să plângu, quĕci altu fel inima'mi plină stă să se spargă; îndelungu ea'şi a nutrit durerea.... îndelungu a sufferit în tăcere şi fără a gustà somnul; venitu-i-au momentul de a se sparge printr'un escessu de sufferință.... sau de a se îmmuià la carmul potent al armoniei.

X

Vedutu-te-am Plângênd.

I

Vĕḑutu-te-am plângênd.... o lacrĕmă strălucitóre stette pe seninul luminei talle, şi credaiu quĕ vĕḑu o picătură de rouă legĕnânduse asupra viorellei. Vĕḑutu-te-am surrîḑêndu.... sapfirul 'şi a perdut lûngŏ tine tótă strălucirea; nu 'mai putù a se assemĕnà cu raḑele animate que schintillà din a ta privire.

II

Precum nuorii priimescu dela sóre o façă dulce de lumină pe quare appropierea umbrelor abià o póte stinge, assemenea şi surrîsul tĕu îşi comunică curata sa fericitate către sufletul quel'mai tristu; căutătura'ți lassă dupŏ sine o lucire que se rĕspânde în inimă.

XI

Dillele talle sunt finite

I

Dillele talle sunt finite şi gloria'ţi incepe; Cànturile patriei talle cellebră triumfurile fiiului allegerii salle, isbîndele sângeratice alle sabiei lui, conquistele, victoriile lui, şi libertatea que redette poporului sĕu.

II

Tu ai căḑutu, ânsĕ, pìnŏ quând noi vom fi liberi, tu nu vei cunósce mórtea. Sângele que ai vĕrsatu a binevoit a se unì cu pămêntul quare ne nutresce; ellu va circulà în vinele nóstre şi suffletul tĕu va fi în sînul nostru.

III

Quând ne vom repeḑì asupra nemicului, numele tĕu va fi strigătul victoriei; perderea ta, sujetul imnurilor que vor înălţà vocile melodióse alle verginelor nóstre! Lacrămile vor fi o injură la gloria ta: Ne vom feri de a te plânge.

XII

Saul în aintea ultemei salle lupte.

I

Ostaşilor şi voi căpitani, daqua vre-o-săjétă sau sabia îmi vor pătrunde sînul quând voiu comandà armata Domnului, sângeratul meu corpu să nu vĕ facă a stà din callea vóstră, lăsaţi'l să fie corpul unui rege, împlântaţi-vĕ sabiile în inima fiilor lui Gath.

II

Tu que porţi arcul şi pavĕḑa mea, daqua soldaţii lui Saul îşi vor întórce capul şi vor fugì la appropierea nemicului, isbesce, întinde-mĕ fără sufflare la piciórele talle. Eu m'am închinat morţii que ei nu vor cugetà să o brave.

III

Adio, ostaşii mei, afară de tine, moştean al tronului, fiiul inimei melle; noi nu ne vom despărţi nici o dată! O strălucitóre diademă, o întinsă putere sau o mórte regală, étŏ sórtea que ne asceptă astăḑi.

I

Saul

"O tu, al quĕrii carmu póte să chieme morţii, fă să appară în ochii mei profetul.,,

INCANTATOREA DIN ENDOR

...."Samuel, ardicăţi capul îmmormìntat...... Rege, privesce; étŏ fantasma profetului.,,

Pămîntul se deschide, Samuel s'arată în miḑlocul unui nuoru. Lumina schimbă culórea depărtânduse de linţoliul que îl accopere. Mórtea reschientee de o lucire sticlósă în nemişcaţii lui ochi. Vinele îi sunt uscate şi mànai veştedă; ósele piciórelor lui înşirate spăimântă prin groḑava lor albéţĕ. Buḑele lui fără mişcare şi gîtul fără resufflare scotu nisce vorbe surde

assemenea unui vînt sutterran. Saul privesce şi cade la pămînt, precum cade un stejar isbitu d'o dată de fulgeru.

II

“ Pentru que somnul meu este turburatu? quine este aquella quare chiamă pe queii morţi? Tu eşci óre rege al lui Israel? Veḑi aquesti membri înghieţaţi; assemenea vor fi şi ai tĕi quând vei dormì mâine împreună cu mine. Pînŏ a nu appune ḑioa que se appropie tu vei fi în mormîntu, şi fiiul tĕu dinpreună cu tine. Adio dar, ânsĕ numai pentru o ḑì dupŏ quare ne vom unì pulberile nóstre împreună. Eatŏ quĕ te vĕḑu căḑênd fără viaţă în miḑlocul fiilor tĕi, pĕtrunsu de săjeţile Filisteilor; mâna ta însuşi va êndreptà către inimă'ţi sabia que'ţi appundă la cópsă. Tatăl şi fiiul, casa lui Saul vor fi mâine fără corónă, fără viaţă, şi capul despărţitu de corpu.„

XIII

Tóte sunt vanitate dice Eclesiastul

I

Gloria, înţellepciunea, amorul, puterea mĕ culmau cu darurile lor; aveam sănĕtatea şi juneţa; vinurile quelle mai rare roşiau cuppele melle, şi frumuseţi încântătóre mĕ desmierdau cu mîngîierile lor.

Inima mea se dilectà lûngŏ elle şi palpità de quelle mai dulci mişcări. Tóte quâte pămêntul póte să dea, tóte quâte muritorii le privescu dreptu preţióse, contribuiau la splendórea mea regală.

II

Cautu a socotì quâte din aqueste ḑille de fericitate voiu consimţì a mai petrece în miḑlocul amĕgirilor şi mărimilor vieţei.

Nici o ḑi nu è, nici o oră de plăcere fără amărăciune. Nici un adornementu nu erà al puterei melle, quare să nu fi fostu o săjétă arḑĕtóre pentru inima mea.

III

Sérpele câmpiilor îşi perde totu veninul quând è domolitu de artă sau de unu carmu magicu; quare carmu ânsĕ póte desarmà şérpete aquella que constrînge inima în încolăciturile salle?

Ellu n'ascultă nici vorbele sciinţei, nici încântările armoniei: muşcă, şi muşcă şi mai multu inima condamnată a'i simţì înjunghiul.

OMERU.

OMERU. fu quel mai faimos din poeţii antichităţii classice. Persóna şi operile lui detterŏ locu la atâtea probleme a quărora deslegare nu è âncŏ sigură. Biografiile lui Omeru attribute la Erodotu şi la Plutarchu sunt o ţessĕtură de fabule quând in-

geniόse quând absurde. Ii detterŏ de antenaţi pe ḑei şi pe Muse; leagĕnul lui i s'a ocolit de minuni, şi miraculosul se vede respândit în tόtă viaţa lui. Numele lui fu causa la o mulţime de etimologii copillăresci. Circonstanţele vieţei lui, epocha în quare a trăit, tόte, pînŏ şi ênsuşi esistinţa lui sunt învĕlite de întunecime şi de nesigurităţi. Omeru devenì celebru fόrte târḑiu dupŏ viaţa lui quând fu cu neputinţă de a se mai culege despre dênsul ducumente vrednice de credinţă, în lipsa quărora se închieiè viaţa lui pe nisce probalităţi şi tradiţii mai mult şi mai puçin prefăcute, de unde şi aquelle fabule, anecdote, şi particularităţi închipuite. Dupŏ quelle mai vrednice de cuvînt tradiţii, Omeru s'ar fi născut pe prunturile rîului Meles, lungŏ Smirna; tatăl sĕu ar' fi fost Meon şi muma sa Criteide, de unde îi şi detterŏ supranumele de Meonide, dela tată-sĕu, şi Melisigene, dela locul nascerii. — Alţii îi dau de tată pe Mentor regele Pilosului şi pe Climene sau Temito din Cipru de mumă. Din tόte aqueste diverse păreri, tot que se pόte închieià de fondamental este quĕ într'o epochă fόrte depărtată stette un poetu celebru que făcù o revoluţie în poesia contimporană, şi pe quare se învoirŏ a'l numì Omeru. — Priiminduse o dată esistinţa lui Omeru, remăne a se determinà apoi doĕ punturi însemnătόre: patria lui şi epocha în quare trăì. Se scie quĕ un mare numĕr de cetăţi îşi desputã onόrea de a fi născut Omeru într'ênsele. Sépte sunt mai vîrtos alle quărora pretensii au fost celebrate prin poesie, adică: Smirna, Colofon, Chio, Argos, Atena, Rodos, şi Salamina; alţii ḑicu Cima şi Pilos în locul quellor doĕ din urmă. Cercetând semnele que ne arată poemele salle asupra ţerrei în quare s'a născut ellu, vine quine-va a conchide quĕ poetul a trebuit să trăiască în Asia-Mică, în Ionia sau în vre una din insolele vecine. Cu tόte autorităţile numerόse în favόrea Smirnei, de va lua quine-va de temeiu Imnul la Apollon citat de Tucidide, Chio mai mult se vede a fi patria lui Omeru. Strabon ḑice quĕ ea păstrà âncŏ sub dominaţia romană suvenirea titlurilor asupra quărora îşi întemeià pretensiile salle. Autorul anonimu al *Luptei lui Omeru si a lui Esiodu* mărturisesce quĕ Omeru erà la Chio objetul unui cultu poeticu, daqua nuşi religiosu, din partea unei assoçiăţii, caste sau famillii quare pretindeà quĕ se trage din aquest poetu, numinduse *Omeridi*. O inscripţie de curênd commentată de D. Boeckh arată esemplu luptelor rapsodice în Chio. O altă in-

scripție vorbesce de gimnasul Omerian în aqueastă insolă. — Asupra epochei în quare a trăitu Omeru aflămu aqueeaşi neînvoire; quĕči è nedeterminată între al X, al IX şi al VIII secol înaintea lui I.-Ch. De ne vom luà dupŏ opiniile estreme, aflăm o differință de cinci secoli. Mai este ânchĕ o opinie que face pe Omeru contimporan cu Licurgu. Eratostene, Aristarchu, şi Filochoru îl pun cu 120, 140 sau 180 de anni dupŏ luarea Troiei. Autorul unei biografii absurde a lui Omeru, attribuite lui Erodotu, ḑice quĕ s'a născutu cu 622 de anni înaintea espediției lui Serse în Europa, quare ar' respunde cu anul 1102 în aintea lui. I.-Ch. Erodotu în adoilea carte a istoriei salle C. 53 ḑice quĕ Omeru trăià cu 400 anni înaintea sa, adică cu 850 sau 880 înaintea lui I.-Ch. Dupŏ marmurile din Paros, el înflorià cu 907 anni înaintea lui I.-Ch., 302 anni dupŏ luarea Troiei, subt archotatul lui Diogenete, puçin mai naintea Olimpiadelor. Intre tóte datele aquestea, indicațiile de miḑlocu sunt mai vrednice de creḑut. Omeru repetă quĕ dela sine ênsuşi ellu nu scie nimicu din quăte povestesce şi quĕ numai renumirea a venit pînŏ la ellu (Iliad., R. I, v, 487). Daqua s'a născut, dupŏ cum ḑicu unii, cu 60 sau 80 anni dupŏ resboiul Troiei, daqua ellu ênsuşi şi auditorii sĕi cunoscuserŏ bĕtrâni que au fostu marturi la aquest resboiu, ar' fi putut ellu ḑice quĕ eroii aquellor timpi răpeḑià cu înlesnire petre que abià putea să le ardice trei ómeni din timpul sĕu (Iliad. XIV, v 446)? De altă parte în Iliada aflăquineva în dispoziția materială a armatelor, asupra câmpului Grecilor nisce amĕnunte que preînchipuescu o tradiție fórte próspătă şi nisce suveniri prea de curênd. Spre esemplu, R XI, v. 9, vedem quĕ tindele lui Ajace Telamonianul şi alle lui Achille erà aşşeḑiate în ambele margini alle câmpului. R. VIII, v, 222; navelele lui Ulisse era în centru armatei şi formà în óre-quare chipu piața publică: acolo se făceà judecățile si sacrifiçiurile. Adessea capii se aduna în consiliu în nava lui Ulisse. — Opinia mai comună pînŏ la sfîrşitul secolului din urmă făceà din Omeru un Grecu asiaticu din Ionia que stătusse pe la miḑlocul secolului X în aintea lui I.-Ch. mai în urma întemeierii coloniilor grecce alle Asiei-Mici. Bode (commentatio de Orpheo, Goetting, 1824) a combătutu aqueasta opinie; ellu închipuesce pe Omeru a fi născut în Peloponesu ênsuşi în timpii resboiului Troiei; ellu se întemeiaḑă quĕ nici în Iliada nici în Odissea Omeru nu pomenesce despre invasia quea mare a Dorilor în Peloponesu, que s'a

întêmplatu către 1100 cu queva mai puçin de un secolu dupŏ luarea Troiei. Thiersch închipuesce quĕ Omeru a trăit în Peloponesu înaintea espulsiei Eraclidilor, într'o epochă fórte appróape de împresurarea Troiei, cu puçin mai în urmă dupŏ înturnarea Grecilor vingĕtorii. "Quĕci, çlice ellu, daqua Omeru ar' fi fost în urma revoluţiei quare schimbò façа peninsulei grece, negreşit ar fi vorbit unde-va despre aquesta. Ellu nu cunósce nici ênsuşi numele de *Elleni*, prin quare se numirò Gercii peste tot; ellu îi numesce Achei, Argieni, Danai.. Pe lângŏ aquestea istoriile, tradiţiile quelle mai numeróse narate de Omeru se reducu mai tóte asupra Peloponesului; quei mai instruiţi şi quei mai bravi din eroi Iliadei se vĕdu din coprinsul aquesta, precum Nestor; iar tradiţiile que se reducu la Ionia, Grecia asiatică şi la queea laltă parte a Greciei sunt mai sărace. Din aquestea se vede quĕ Omeru a trăit mai mult în Peloponesu.,, — Cu o asemenea nesiguranţă despre famillia, epocha şi patria poetului, nu è mirare quĕ nu se scie nimicu despre sórtea lui. Omeru trebue să fi căllĕtoritu mult: fără îndoiala ellu s'a preâmblat în mai multe rînduri prin Grecia, Fenicia, Egiptu etc; de'l va judicà quineva dupŏ cunoscinţele geografie şi maritime que attestă operile lui. Nici un poetu nu è mai esactu de quât ellu a descrie tóte locurile, mai fidelu în tablourile salle, mai băgĕtor de seamă a povestì tradiţiile naţionale. Tot d'a una a trecut de un minunatu geografu, şi Strabon se întemeiaçlă adesea pe autoritatea lui. Intr'un cuvînt Omeru este istoricul epochei salle. — Priimindu quĕ Omeru să fi fostu orbu, dupŏ çlisa lui Pausania (C. v. c. 33), se înţellege quĕ n'a fostu orbu din nascere, quĕci n'ar fi fost nici o dată capabilu a face aquelle descrieri a lucrurilor visibile asfel dupŏ cum se coprindu în operile salle (Tuscul, C. v. c. 39). Unii çlicu quĕ a fostu învĕţător de schólă orbu, alţii un querşetor ajuns a'şi căpăta păinea cântând din pórtă în pórtă (Pausania C. II, c. 33); quare nu se potrivesce cu queea que scim asupra anticilor *aœdi* sau cântătorii ai grecilor şi asupra condiţiei lor. Quĕci daqua nu erau avuţi şi puternici quel puçin erau fórte consideraţi şi respectaţi; ei aveau locul hotărît la sacrificiuri şi la sĕrbători; era asemenea fórte bine priimiţi în adunările cetăţenilor şi în palatele prinçilor. Omeru se vede în adevĕr quĕ era unul din aquei cântători que âmblà din locu în locu, unul din aquei poeţi improvisatori que ellu îi înfăçişaçlă în Femiu şi Demodocu, nu ânsĕ şi un querşĕtor sau un maestru de schóla.

Din aqueste conjecturi nu póte quine-va hotărî gradul de credință que merită de quât printr'o cercetare critică şi istorică a Iliadei şi a Odiseei; quèci ori que se va dice despre persóna lui Omeru se póte trage din observația aquestor poeme; una este fórte strîns legată cu alta. Noi ne mirămu de geniul lui Omeru şi de bella unitate que domnesce în aqueste opere: deprinderile educației nóstre, tradițiile classice alle litteraturei moderne ne au deprins a vedeà în Iliada şi Odiseea doĕ poeme regulate, doĕ întinse composiții esecutate cu o artă împlinită şi dupŏ tóte regulele poeticei. Daqua dar va venì quine-va a ne dice quĕ sunt nisce tari cuvinte de a se îndoi quĕ ar' fi esistat vre o dată vre un Omeru; quĕ aqueste poeme atât de regulate în apparință que au stat drept tipu şi normă la regulele epopeei date de Aristotele, nu se aflà la început asfel subt forma subt quare le avem astădi; quĕ aqueastă pretinsă unitate de quare ne mirămu atâta este resultatul unei elaborații de mai mulți secoli; quĕ elle n'au fost concepute pe un plan unicu şi turnate dintr'o singură topitură, ci quĕ la începutu nu era de quât nisce cânturi risipite, singuratice, culese apoi şi appropiate prin industria unor întocmitori; atunci am începe a strigà împrotiva unui paradoxu nesufferit şi fără temeiu; spiritul nostru preoccupat de ideile nóstre de unitate şi de deprinderile în quare ne aflămu asupra composiției, cu greutate ar' priimì quĕ o poemă ca Iliada şi Odiseea nu s'ar' fi esecutat pe un plan conceput mai din ainte şi cu adîncime meditat de către autorul sĕu. Cu tóte aquestea să quercetămu cuvintele prin quare se îndoiescu niste critici aşà de cutedători ca aqueştia. — Ei pretind quĕ Iliada şi Odisseea nu numai quĕ nu sunt opera unui singur poetu, ci quĕ nici una nici alta în parte nu è fapta unui singur autor; quĕ aqueste poeme sunt doĕ adunături sau culegeri de frangmente poetice compuse în parte, que îndelungu stetterŏ despărțite unele de altele, şi din quare se formò în sfîrşit un totu. Dupŏ disa lor, aqueastă epochă, intermediară între barbarie şi civilisație, în quare stette Omeru, nu è priimitóre de o composiție întinsă şi complicată asfel precum este planul unei poeme epice şi regulate; nisce opere aşà de lungi nu se potu attribuì vieței unor cântători nomadi que nu le recità nici o dată întregi ci în frangmente. Totu se vede spontaneu şi naivu în poesia omerică; tóte ne depărteadă ideea ostenelei şi calculului; nu vede quine-va de quât productul inspirației, şi planul combinatu

chipḑuit nu se arată. Pe lângŏ aquestea o lucrare atât de întinsă nu s'ar' fi putut sĕvîrşi fără ajutorul scrisului, şi tóte mărturisescu quĕ în timpul lui Omeru arta scrierii nu erà cunoscută în Grecia. O probă hotărîtóre este quĕ în aqueste doĕ poeme alle salle ellu nu pomenesce nicăiri despre arta scrierii, cu tóte desele occaḑii queaveà poetul de a vorbì de dênsa, de o ar fi cunoscutu. Esiodu ca şi Omeru nu vorbesce iar nicăiri despre scriere, nici despre inscripţii, nici despre monedă. Pasagiul din Iliada relativu la Bellerofonte (R. VI, v. 168) que de atâtea ori s'a addusu dreptu probă la opinia contrarie, şi aquesta ênsuşi dovedesce nesciinţa poetului despre aqueastă artă, afară numai daqua va voi quineva să înţelleagă prin scriere întrebuinţarea unor semne óre-quare neîntocmite ăncŏ în alfabetu. Asemenea se vede şi în pasagiul unde eroii greci tragu la sorţi spre a sci quine să se bată cu Ector. Volfu în faimósele salle *Prolegomena* a întărit fórte multu aqueastă opinie. Dupŏ ḑisa lui, şi ênsuşi de ne am închipui quĕ scrierea ar' fi fost cunoscută în Grecia din timpul lui Omeru, şi quĕ ar' fi putut fi întrebuinţată la inscripţii, tot nu putem ḑice quĕ întrebuinţarea ei erà generală în viaţa comună mai nainte de Olimpiade. Prin urmare nu erà destul quĕ se puteà scobì quâte-va littere în peatră; quĕci lipsa materialelor asupra quărora să se pótă însemnà nisce opere aşà de volumunóse ca poemele omerice erà o stavilă que numai secolii o putea învinge. In epocha lui Solon, cu patru secoli în urma lui Omeru, scrierea âncŏ erà aşà pe puçin 'naintată, înquâtu, qua să'şi pótă publica legile, legiuitorul Atenei pusse a le scobi în peatră, în forma que se numesce bustrofedon, que se ţine de începutul sau leagĕnul artei aquesteia. Mărturia lui Iosif asupra poesiilor lui Omeru este positivă; étŏ cum se esprimă ellu (înprotiva lui Apion): "Grecii priimirŏ litterile fórte târḑiu şi cu greutate. Le cunosceà ómenii pe la împresurarea Troiei? E o problemă în quare tóte probabilităţile sunt spre a ne mărturisì quĕ nu. Nu se face ammintire de nici o scriere înainte de Omeru; se crede quĕ şi ênsuşi poemele salle n'au fostu scrise: Elle ne furŏ date din gură în gură şi din generaţie în generaţie prin rapsodi que le cântà, şi pentru aqueasta se vede într'ênsele o mare varietate de lecţii.„ Putea-va quine-va a se contrarià ḑicêndu quĕ mărturia lui Iosif è prea modernă pentru o faptă de o antichitate atât de depărtată? Se póte observà quĕ ellu nu adduce aqueastă mărturie ca o

opinie particulară, ci ca un lucru în general priimit de cunoscut. Plutarchu, în adevĕr ḑice în viaţa lui Licurgu quĕ aquest legiuitor căllĕtorind prin Asia-Mică descoperì p'acolo Iliada şi Odiseea, şi quĕ plinu de mirare, se grăbì de a le *prescrie* qua să le adducĕ în Lacedomona, tot que póte fi adevĕratu în quelle spuse de Plutarchu se reduce în aqueste: quĕ adică Licurgu ar' fi făcut cunoscute în Greçia poesiile lui Omeru. Quâtu pentru espresia *prescriere* nu trebue a se înţellege de quât preocupaţia unui autor que transpórtă în secolii trecuţi costumele şi ideele timpului sĕu. Eraclide din Pontu, istoricu din al treilea secol în ainte de Christos ḑice numai quĕ "Licung, priimind poesiile lui Omeru dela moştenitorii lui Creofylu, ellu quel d'ântêiu le addusse în Peloponesu.„ Se vede quĕ acì nu è vorba de prescriere. Intrebuinţarea scripturei pentru trebuinţele particolare abià póte datà dela al VIII-lea secol înaintea erei nóstre, şi ênsuşi atunci trebuià să fie fórte mărginită din neajungerea şi neînlesnirea materiilor, precum pânḑa ceruită, frunḑele de arburi, foile de metal şi peile. Este probabil quĕ nu s'a început scrierea unor coprinsuri mai întinse óre-cum de quât pe la miḑlocul secolului VI, dupŏ que s'a priimit din Egiptu *Papirul*; quĕci *difterele*, un fel de pelle de capră sau de miellu fórte grossu preparate, erà fórte neînlesnitóre la aqueastă trebuinţă, şi se părĕsissero âncŏ din timpii lui Erodotu (C. V. Cp. 58.). Assemenea nu se póte închipuì quĕ s'ar fi sculpit doĕ poeme aşà de mari ca alle lui Omeru pe făşii de plumbu. Quât trebuià să fie de gróse nisce assemenea făşii în quare scobitura, pentru trăinicia scriselor, trebuià să fie fórte profundă; şi quâtă materie şi sumă de place trebuià să coprinḑă tótă Iliada şi Odiseea!

Poemele lui Omeru, urméḑă dar, quĕ n'au fostu scrisse ci cântate. Memoria conservà atunci operile geniului, precum tradiţia numai, renumirea singură κλεος οιον transmiteà suvenirea evenimentelor. De acì se vĕdu şi aquelle desse invocaţii către Muse, fiicele Memoriei, que singure erà depositarii alle trecutului. Mult âncŏ dupŏ Omeru, tóte se conservau prin cânturi şi poesii; pînŏ şi legile ênsuşi şi elle se cântà, dupŏ cum o adeveréḑă ênsuşi vorba νομος (Aristot, probl. IX, 28). Aqueste cânturi istorice şi naţionale au trebuit şă încépă în dată dupŏ renturnarea dela împresurarea Troiei.

In poemele lui Omeru, se află aœdii, sau cântătorii, un fel de corporaţie depositarie a cunoscinţelor istorice şi mitice alle

secolului lor. Aquestia jócă un rolu important în soçietatea eroică; ei îşi au locul însemnat în sĕrbătorile, pompele de îngropare, în ceremoniile religióse şi la ospeţele regilor. Agamemnon, pornind, lassă lûngŏ Clitemnestra un aœdu încărcatu cu preveghierea. Aquestia erau conservatorii faptelor quellor mari, un depositu viu al tradiţiilor naţionale. Ei călletorià din cetate în cetate, ca trubadurii, şi străbattià Grecia şi Ionia. Laudele que face Omeru pretutindeni aquestor poeţi, pe quare îi numesce divini, plăcuţi deilor şi ómenilor (Od. R. VIII, v. 480.), încredinţarea que le mărturisià regii, onorile que li se dà, tóte ne facu a cugetà quĕ Omeru erà dintre ei. De acì au putut dar a'şi închipuì, cu óre-quare assemĕnare de adevĕr, quĕ ellu ênsuşi s'a depinsu subt numele de Femius şi Demodocus; şi de aquì imaginea bĕtrânului Omeru que merge din cetate în cetate cântând eroii şi deii, orbu, quĕci Musele îi înveninasserŏ favórile lor, lipsindul de vedere (Od. R. VIII. v. 64). Aquesti cântători treciau ca nisce inspiraţi de deì (Od. R. V. v. 347); ei nu'şi compuneau versurile în rĕpăos, ci le improvidau.

Dupŏ aquesti poeţi primitivi şi improvidători venirŏ alţii sub nume de Rapsodi, quare învĕţà pe din afară versurile poeţilor şi aveau meseria de a le respune şi recânta în piaţele publiuce şi la sĕbătorile solemnele. Prin urmare aquestia sciau un numĕr óre-quare de fragmente sau rapsodii que formau nisce mici poeme despărţite. Poesiile omerice, ca şi altele, furŏ cântate de către rapsodi que se preâmblà prin ţérră şi le recità. Ropsodii aquestia însemnédă o a doilea vîrstă în poesiile omerice. Ei nu înventă ci numai recită cânturile altora. Erodotu (C. V. cap. 67), que a trăitu cu trei-deci de anni dupŏ Pindaru, è quel mai anticu autor în quare se află numele *rapsodu*. Pindaru întrebuinţiadă vorba *omeridi*: "precum *omeridii, cântatorii de versuri cusute* începu mai ântêiu a cântà pe Joie (Nem. 2, C.—2.).„ Acì se vede rolul omeridilor fórte lămuritu determinat. Ansĕ quine erau aquesti omeridi, şi de unde le venià numele? Scoliastul lui Pindar dice: " O dinióră se numià omeridi aqueia din fămillia lui Omeru quari cântau poesiile lui prin moştenire. Dupŏ ei venirŏ rapsodii que nu se trăgiau din Omeru.„ In Strabon se citesce, C. 19 "Locuitorii din Chio reclamă pe Omeru, şi dreptu probă adducu în ainte pe aqueia que se numescu omeridi, şi quari se tragu din aquestu poetu.„ Felurimi de păreri mai sunt asupra aquestui nume, precum a lui Timeu,

Arpocration, Suidas, Dugas-Montbel; ànsĕ vorba *omeride* în sine închipuesce un Omeru de tată sau moşu, è nume de famillie. Pindaru, que este mài contimporanu cu Omeru, numesce, dupŏ cum am ḑisu, omeridi pe rapsodii timpului sĕu que este fórte probabil quĕ erau din famillia lui Omeru. Erodotu mai tàrḑiu numesce pe aquestu fel de càntători numai cu numele simplu rapsodi, quând s'a putut întinde aqueastă meserie şi la alţii. Ca aoedii, omeridii şi rapsodi erau la evrei profeţii; între popórele Nordului Bardii, Druidii, Scaldii, şi mai în urmă în Europa trubadurii. Prima scólă a omeridilor se pare quĕ s'a format în Chio de unde se respândirŏ apoi în Grecia. Quel mai faimos între dênşii a statu Cynethus contimporan cu Eschilu. Differinţa êntre omeridi şi rapsoridi erà quĕ quei d'ântêiu cântau poemele lui Omeru sau ênsuşi composiţiile lor, si quei d'ai doilea cântau tot felul de poesie.

Instituţia de rapsodi s'a ţinut mult în quoà. Se vĕdu lupte de rapsodi stabilite de cĕtăţile Argos, Atena, Sichiona, Orchomena, etc. Erodotu (C. v. cap. 67) nară quĕ un tiran din Sichiona a nume Clistene, fiind în resboiu cu Argienii, oprì lupta de cântări între rapsodi, quĕci ei recità versurile lui Omeru unde se aflà laudele cetăţii Argos. Isocrate în *Panigiricu* laudă pe anticii atenieni quĕci au stabilit luptele de musică în quare se recitau versurile lui Omeru. Se vede din quelle ḑise quĕ pînŏ la întinderea scrierii şi facilităţii ei, rapsodii erau fórte necesarii spre a transmitte posterităţii monumentele istorice. Este ânsĕ de a se îndoì quine-va quĕ un assemenea modu de transmittere a trebuit să facă multe schimbări şi prefaceri în poeme trecênd din gură în gură: multe pasage au trebuit să se corrumpă, fragmente străine să se introducă într'ênsele, multe versuri să se scóţă spre a veşteḑi orgoliul cutăria sau cutăria cetăţi. Aşà în dată que se respândì întrebuinţarea scrisului, a trebuit îndată a o pune în lucrare spre a adunà aqueste cânturi preçióse, singurele anale alle timpilor istorici. In dată cum se terminò aqueastă lucrare, rapsodii numai avurŏ nici un rolu. Platon îi ia în rîsu; Senofonte îi numesce un felu de tonţi que nu înţellegu nimicu din adevĕratul înţellesu al poeţilor. Pe la începutul secolului IV ei nu mai remăsesserŏ de quât ca nisce miserabili istoricei.

In quare epochă ar' puté quine-va ḑice quĕ s'a operat aqueastă revoluţie prin prescrierea poesiilor omerice? Pe de o parte se scie quĕ pînŏ în timpii lui Solon nu se aflà nici un monu-

mentu de scriptură; pe de alta nu è nici o îndoială què Iliada şi Odiseea erau adunate şi avea numele de Omeru în secolul lui Socrate şi Senofonte; quĕci în întrevorbirile memorabile alle lui Socrate, Euthydemu ḑice què are tóte operile lui Omeru, şi în banchetul lui Senofonte, Niceratu se laudă quĕ póte recità pe din a fară Iliada şi Odiseea. Mărturii diverse şi numeróse se învoiescu a întări quĕ în epocha lui Pisistratu s'au cullesu şi s'au adunat în corpu poesiile lui Omeru. Quea mai antică din aqueste mărturii este a lui Ciceron quare ḑice: "Pisistratu, quel d'ântêiu, pusse operele lui Omeru, pînŏ atunci risipite şi confuse, în ordinul în quare le avem astă-ḑi (De Orat. III, 34). Platon ḑice què Ipparchu, unul din fii lui Pisistratu, făcù cunoscut pe Omeru în Atena şi pusse ca poemele lui să se cânte la sĕrbătórea Panateneelor de către rapsodi que se urmà între sine ast-fel cum quel următor începeà de unde a lăsat quel precedentu. De acì se vede quea d'ântêiu idee de a adunà şi a ţine un şiru poemele lui Omeru. Elianu adaogă: "Apoi Pisistratu, dupŏ que a adunat aqueste poesii, publicò Iliada şi Odişea. Doĕ scholii asupra lui Dionisie din Tracia arată chipul aquestei adunări de poesii Omerice subt Pisistratu: quea d'antêiu se coprinde ast-fel: "Spun quĕ poesiile lui Omeru se perdusserŏ; quĕci atunci elle nu se transmiteà prin scriptură ci prin singură învĕţătura (didascalia), în quât nu se conservà de quât prin memorie. Pisistratu, tiran al Atenei, bărbat distins în tóte se determinò assemenea să fie admirat şi printr'aquesta, şi vru qua poesiile lui Omeru să remâie conservate prin scriptură. Statornicì un concursu publicu pe quare pusse a'l proclamà prin heralḑi, dând voie la ori-quine va sci versuri d'alle lui Omeru să i le arate. Fixându preţul de un obolu pentru fie-quare versu, prinvenì a adunà poesiile în întregime şi le transmisse ómenilor.„ Quea de a doilea este o amplificaţie a quellei d'ântêiu şi se termină printr'un annachronismu que face pe Aristarchu şi Zenodotu a figurà între contimporanii lui Pisistratu. In sfîrşit dupŏ un fragmentu al unei vieţe a lui Omeru, citate de către Leon Allatius (De patriâ Homeri), "adevĕratele poeme alle lui Omeru, mai ântêiu cântate prin fragmente neîntrunite, se adunarŏ de către Pisistratu, dupŏ cum o mărturisesce inscripţia sculpită asupra statuei aquestui Pisistratu la Atena.„

Pisistratu domnì în Atena în trei rînduri dela annul 528 pînŏ la annul 561 în aintea erei nóstre. Aşà dar în intervallul aque-

sta trebue să preînchipuim quea d'ânteiu prescriere şi coordinaţie a poesiilor omerice. Lucrarea aquesta, cu ori-quâtă stăruire şi luare à minte se va fi făcut, a trebuit să fie neperfectă, şi nu s'a putut face fără scóteri şi adaose spre a legà differentele părţi; innoranţa sau viclenia trebuirŏ a'şi întroduce destule fragmente străine, versuri de prisosu, repetiţii, istorii fabricate spre óre-quare interesu localu sau de famillie. In dată se născù critica şi se încercò a îndreptà greşalele quelle mai gróse, a restituì lecţiile quelle mai autentice, a împleà lancunele etc, operaţii, a quăror întregime se esprimă prin vorba Grecéscă διασκευάζειν (a întocmi). In scoliile masuscrisului din Veneţia publicate de Villoison, se dă a se înţellege quĕ aquesti diaskevasti erà o clasă de eruditi cu totul differenţi de rapsodi, subt a quărora lucrare poemele lui Omeru încercarŏ o întocmire mai nainte de a gramaticilor din Alesandria. Lucrarea diaskevastilor a fostu de doĕ feluri: I spre a adunà diversele părţi alle aquestor poeme, a formà un întregu din aqueste fragmente risipite din quare se compunu astă-ḑi Iliada şi Odiseea; II spre a potrivì testul în sumă de locuri spre a stabilì legătura diverselor rapsodii, lucru a quărui urmă se vede pînŏ în ḑioa de astăḑi.

Grămăticii din Alesandria furŏ quei din urmă quare mai pusserŏ mâna pe poesiile omerice şi îi detterŏ forma definitivă. Impărţirea Iliadei şi Odiseei în 24 de cânturi însemnate cu litterele alfabetului se attribue faimosului criticu Aristarchu, que înflorià în Alesandria, pe la midlocul secolului III, din aintea lui I.-C. Pînŏ la Aristarchu esistà âncŏ un bun numĕru de copii sau ediţii, dintre quare quelle mai celebre erau quelle din Chio din Argos, din Creta, din Sinopa, din Cipru, din Marsilia, şi aquea que o făcù Aristotele pentru Alesandru, citată sub numele de *Editia cassettei*. Critica alesandrinilor a lui Zenodotu, Aristofane din Bizanţa, Aristarchu şi queilalţi, se repetà neîncetat asupra adaoselor diaskevastilor, şi scósserŏ fără milă tot que li se păreà quĕ nu este al poetului. Eatŏ pentru que se citescu în autorii antici atâtea versuri attribuite lui Omeru, pe quare noi nu le mai aflăm în ediţiile nóstre făcute de la censura alesandrinilor în quà.

Spre a recapitulà pe scurtu aqueastă istorie a poesiilor omerice, adăogim quĕ aqueste poeme nu esistà la început sub forma în quare le avem astă-ḑi; quĕ în multe rînduri au încercat prefaceri importante, între quare se distingu trei epoche principale. I°, Epocha omeridilor

şi rapsodilor succesori ai aœdilor sau cântătorilor primitivi, 2° Epocha lui Pasistratu, în quare aqueste elemente risipite, împrumutate dela memoria cântătorilor furŏ adunate spre a se conservà prin scripturá şi coordonate spre a formà un întregu de doĕ mari composiţii Iliada şi Odiseea: aqueasta è epocha diaskevasilor; 3° Epocha scólei din Alesandria quând gramaticii se occuparŏ mai speçial de critica testului, împărţirŏ aqueste poeme în 24 cânturi şi le impusserŏ forma definitivă sub quare ajunsserŏ pînŏ la noi.

Acum quànd aqueastă lungă elaboraţie şi neconteniită întrunire a poemelor omerice pînŏ la şcóla din Alesandria, quànd aquestea sunt nisce întêmplări adevĕrate, que ne remâne a cugetà despre aqueasta frumósă unitate de planu şi de composiţie, despre quare atât de desu ne mirăm în Iliada şi Odisea? N'am fi óre tentaţi de a reduce tot meritul la aqueia quari, sub Pisistrat reunirŏ diversele părţi alle aquestor poeme? ânsĕ criticii quari esamină mai de apprópe aqueastă pretinsă unitate nu vĕdu într'ênsa de quât o unitate artificială şi nu primitivă, o rênduire, o coordinaţie mai multu sau mai puçin artistică, şi nu o faptă unică turnată dintr'o singură topitură. Ei vĕdu nisce nepotriviri însemnătóre între differentele părţi precum şi mai multe contradiţii. Precum, spre esemplu Pilemene, capul Paflagonilor, è uccisu în al optulea cântu al Illiadei v. 578; şi în al trei-spre-ḑecelea cântu, v. 658 iarăşi se vede însoçindu corpul fiiului sĕu. Atâtea bucăţi de o mare întindere forméḑă nisce fragmente que întrerumpu acţia: spre esemplu denumerarea vasellelor, jocurile la îngroparea lui Patroclu, etc. Tóte aqueste observaţii reunite ne facu a încheià quĕ nici Iliada nici Odiseea nu sunt alle unui singur autor, nici dintr'o singură epochă. Quât pentru differinţă tonului şi culórei între Iliada şi Odiseea o observaserŏ şi anticii. Longin comparà pe autorul Iliadei cu sórele que resare şi pe al Odiseei cu sórele que appune. Grămăticii din Alesandria que se însemnà prin numele de *Chorizontes* attribuià ambele poeme la differenţi autori. In adevĕr quĕ Odiseea infăçişaḑă un altu limbagiu, alte idei, altă mitologie şi o civilisaţie mai naintată de quât a Iliadei. Tesa aqueasta s'a desvoltat fórte bine de către Benjamin Constant în al treilea volumu al operei salle asupra religiilor. Ansĕ în faimósele prolegomene alle lui Wolf tóte questiunile relative la autenticitatea poesiilor omerice au fostu tractate în chipul quellu mai complectu,

Quât pentru imnurile attribuite lui Omeru quea mai mare parte sunt nisce fragmente din anticele poeme ciclice, sau nisce preambule alle rapsodilor. Critica a demonstrat quĕ aquestea sunt dintr'un secolu mai dinquà de quât quelle doĕ mari epopee.

Din quâte traducţii alle lui Omeru s'au făcut în françosesce a Dnei Dacier erà quea mai bună que ar' fi putut să ne deà ideea originalului, pînŏ la publicaţia frumósei lucrări a lui Dugas-Montbel. Traducĕtorul aquesta adaogă şi o istorie a poesiilor omerice unde a resumat fórte bine opiniile lui Wolf şi alle altor înţellepţi asupra aquestei controverse.

ARTAUD

ISTORIA
Civilisatiei Europeene
II

Domnilor,

Socotindumĕ la planul cursului que 'mi am propusu a vĕ înfăçişà, mĕ temu qua nu cum-va lecţiile melle să aibă o îndoită necuviinţă, să nu să facă adică sau prea lungi sau prea strînse ori concise prin necesitatea de a restrînge un sujetu mare într'un spaţiu prea scurtu. Mĕ voiu aflà quâte o dată obligatu a vĕ ţineà aquì peste timpul determinatu; şi nu voiu putea, cu tóte aquestea, dà tóte desvoltările querute de questiunile que vomu aveà înainte. De se va întêmplà qua să fie trebuincióse óre-quare esplicaţii pentru unele persóne, de veţi avea vre o îndoiala la queva, vre o gravă objectie la quelle que vĕ voiu spune, vĕ rogu a mi le face cunoscute prin scrisu. La capĕtul fie-quăria lecţii, quei que vor voì a priimì spre aquesta vre un respuns, nu au de quât a remânià, şi le voiu da bucurosu tóte esplicaţiile que îmi vor fi în putinţă.

Mĕ mai temu âncŏ de altă necuviinţă, şi pentru aqueeaşi causă; aqueasta è necesitatea de a affirmà quâte odată fără a învederà. Aqueasta vine iarăşi din strimtul spaţiu în quare mĕ vĕḑu mărginitu. Vom aveà înainte nisce idei, nisce asserţii a quăror confirmaţie va veni prea târḑiu. Veţi fi dară quâte odată obligaţi, cu iertare, să mĕ credeţi pe cuvîntu. ênsuşi în aquestu minut întîmpinu occaḑia de a vĕ impune aqueastă încercare.

M'am încercatu în lecţia trecută a esplicà fapta civilisaţiei în general, fără a vorbì de nici o civilisaţie în particularu, fără a ţine socoteală despre înpregiurările timpului şi locului, considerând fapta în sine subt un punt de vedere curatu filosoficu.

Abordu astădi istoria civilisaţiei europeene; ânsĕ pînŏ a intrà în naraţia propriu disă, aşu voì să vĕ facu cunoscutu într'un chipu general fisionomia particulară a aquestei civilisaţii. Aşu voì să o charaterisedu înaintea vóstră îndestul de lămuritu qua să vi se pară îndestul de distinctă din tóte civilisaţiile que s'au desvoltatu în lume. Voiu să o cercu; ânsĕ nu voiu puté de quât a întărì; sau îmi va trebuì să pociu reuşi a descrie soţietatea europeénă cu atâta scumpătate în quâtu îndată să o şi recunósceţi ca pe un portretu. Nu cutedu a mĕ crede capabilu.

Quând caută quine-va la civilisaţiile que au precesu pe quea din Europa modernă, sau în Asia, sau airea, unde se coprinde şi civilisaţia grécă şi romană, este cu neputinţă de a nu se mirà de unitatea que domnesce într'ênsele. Pare quĕ suntu purcese din una şi singură fapta, dintr'o singură idee; ar' dice quine-va quĕ soţietatea a fostu a unui prinçipu unicu que a dominat'o şi 'i a determinatu instituţiile, costumele, credinţele, într'un cuvînt tóte desvoltările.

In Egiptu, spre esemplu, erà principul teocraticu que posedà soçietatea întreagă; ellu s'a reprodus în costumele lui, în monumentele lui, în tóte quâte ne remânu din civilisaţia egipténă. In Indii, veţi aflà aqueeaşi faptă, dominaţia, putem dice, esclusivă a principului teocraticu. Airea veţi vedé o altă organisaţie: dominaţia unei caste cutrupitóre, prinçipul forţei va posedà singur soçietatea, ellu îşi va împune legile, characterul. Airea soçietatea va fi espressia prinçipului democraticu; asfel s'a întêmplat în republicele comerciante que au accoperitu cóstele Asiei-Mici şi alle Siriei, în Ionia, Fenicia. Intr'un cuvîntu quând caută quineva la civilisaţiile antice, le află pe tóte însemnate cu un singular character de unitate în instituţii, în idei, în costumuri; o forţă unică sau quel puçinu predomnitóre guvernă şi determină despre tóte.

Nu voiu să dicu quĕ aqueastă unitate de principu şi de formă în civilisaţia aquestor staturi a predomnitu în totu d'a una. Quând se resuie quineva pînŏ la quea mai antică a loru istorie, vede quĕ adesea diversele forţe que se potu desvoltà în sînul unei soçietăţi 'şi au disputat între sine imperiul. Intre Egipteni, Etrusci, Greci ênsuşi &, casta ostaşilor, spre esemplu, s'a luptat înprotiva castei preoţilor; airea spiritul de clan[1] înprotiva spiritului de assoçiaţie liberă, sistema aristocratică înprotiva sistemei populare, &. Ansĕ în nisce epoche anti-istorice s'au petrecut,

[1] Clan nisce semintii din Scotia.

în general nisce asemenea lupte; din elle nu ne remânu de quâtu o suvvenire vagă.

Lupta s'a reprodusu quâte-o-dată în cursul vieţii popórelor, ânsĕ mai tot d'auna s'a şi terminatu în dată; quĕci una din puterile que îşi disputau imperiul în dată a trebuitu să predomine şi să 'şi ia posessie în soçietate. Resboiul s'a sfîrşitu totu d'auna prin dominaţia, daqua nu esclusivă, quel puçinu fórte preponderantă, a vre unui prinçipu soçial. Coesistinţa şi lupta prinçipelor diverse n'au fostu, în istoria aquestoru popóre, de quâtu o crisă trecĕtóre, o întêmplare.

De aquì a resultatu, quea mai mare parte a civilisaţiei antice, o simplitate însemnătóre, quare a avutu nisce resultate fórte differente. Une-ori, precum în Grecia, simplitatea prinçipului soçialu a addusu cu sine o desvoltare fórte răpide; nici o dinióră vre-unu popolu nu s'a desfăşurat în atâtu de puçin timpu cu atâta strălucire. Ansĕ dupŏ aquestu admirabil avvĕntu, Grecia de o dată se arătò sleită; scăderea ei, de şi nu 'i a fostu atâtu de răpede ca progresul, îi fu ânsĕ fórte iute. Sémănă quĕ força creatóre a prinçipului civilisaţiei grece a fostu desecată, nimicu n'a mai venitu qua s'o repare.

Airea, în Egiptu şi în India spre esemplu, unitatea prinçipului civilisaţiei avù unu altu efectu; soçietatea căḑù într'o stare staţionară. Simplitatea addusse monotonia; ţarra nu se distruse, soçietatea totu esistò, ânsĕ amorţită şi mài înghieçată.

Totu la aquéstă causă trebue a reduce characterul de tiranie que appare, în numele prinçipelor, şi subt formele quelle mai diverse alle tutulor civilisaţiilor antice. Soçietatea erà averea unei puteri esclusive que nu mai puteà sufferì pe nici una alta. Ori-que tendinţă differentă erà proscrisă, allungată. Nici o dată prinçipul dominantu nu voià să priiméscă lângŏ sine manifestaţia şi lucrarea unui altu prinçipu differentu.

Aquestu characteru de unitate al civilisaţiei se vede assemenea întipăritu şi în litteratură precum şi în faptele spiritului. Quine n'a luatu în vedere monumentele litteraturei indiene, de puçinu în quoà respêndite în Europa? Este cu neputinţă a nu vedé quĕ tóte sunt isbite în aquellaşu colţu; tóte sémănă resultatul unei aquelleiaşi fapte, espressia unei aquelleiaşi idei; opere de religie sau de morală, tradiţii istorice, poesie dramatică, epopee, pretutindini se vede întipărită aqueaşi fisionomie; operile spiritului au aquellaşi characteru de simplitate şi de monotonie que se vede şi în evenimente şi instituţii. In Grecia ênsuşi, în miḑlocul tutulor avuţiilor spiritului umanu, o ra-

ră unitate domină în litteratură şi în arte.

Cu totul altu felu a fostu în civilisaţia Europei moderne. Fără a intrà în vre-unu ammĕnuntu, priviţi într'ĕnsa, adunaţivĕ tóte suvvenirile, şi în dată vi se va arătà variată, confusă, vijĕliósă; aquì tóte formele, tóte prinçipele de organisaţie soçială se vĕdu la unu locu; puterile, quea spirituală şi quea timporală, elementele, teocraticu, monarchicu, aristocraticu, democraticu, tóte clasele, tóte situaţiile soçiale se ammestică se înghiesue; se vĕdu graduri infinite în libertate, în avuţie, în influinţă. Si aqueste forţe diverse sunt între sine într'o stare de luptă necontenită, fără qua vre-una să pótă a înneca pe quelle-l-alte şi a luà singură possessie în soçietate. In timpii antici, în fie-quare epochă mare, tóte soçietăţile par' quĕ ar' fi turnate în aquellaşi tiparu: quând vede quine-va monarchia pură, quând teocraţia sau democraţia quĕ predomină; şi fie-quare, quând îi vine rêndul predomină cu întregime. Europa modernă ne înfăçişadă esemple din tóte sistemele,din tóte încercările de organisaţie soçială; monarchiile pure sau miste, teocraţiile, republicele mai multu sau mai puçinu aristocratice se vĕdu într'ênsa quĕ au vieţuitu simultaneu unele lûngŏ altele; şi, cu tótă diversitatea lor, îşi au ânsĕ óre-quare assemĕnare, óre-quare aeru de famillie que nu se póte a nu'l recunósce.

In ideile şi simtimentele Europei, aqueeaşi varietate, aqueeaşi luptă. Credinţele teocratice, monarchice, aristocratice, populare, se încrucişadă, se combatu, se confină, se modifică. Deschideţi quelle mai cutedătóre scrieri din timpii de midlocu: nici o dată într'ênsele nu se vede o idee dusă pînŏ în ultimele consequinţe. Partidanii puterii absolute stau şi se tragu în apoi, ênsuşi fără scirea lor, în aintea resultatelor doctrinei lor; simtu quĕ în pregiurul lor sunt nisce idei, nisce influinţe que îi împedică de a pâşi pînŏ în capĕtu. Democraţii simtu strimtorarea aquelleiaşi legi. Nici într'o parte nu se vede aqueastă neturburată cutedare, aqueastă orbire a logicei quare resăru de façă în civilisaţiile antice. Simtimentele înfăçişadă aquelleaşi contraste, aqueeaşi varietate: unu gustu de independinţă fórte energicu d'allăturea cu o mare facilitate de suppunere; o rară fidelitate de omu către omu şi tot de o dată o trebuinţă imperiósă de a'şi face quene-va voiea, de a scutura ori-que frêu, de a trăi singuru fără a'i păsà de altul. Suffletele sunt aşà de diverse, aşà de turburate ca şi soçietatea.

Aquellaşi characteru se reaflă în litteraturile moderne. N'ar' puteà quine-va a nu mărturisì quĕ,

sub puntul de vedere al formei, al frumuseţei, al artei, elle nu sunt cu multu mai pe jossu de quâtu litteratura antică; ânsĕ sub puntul de vedere al fondului simtimentelor, ideilor, sunt cu multu mai tari şi mai avute. Se vede quĕ suffletul umanu a fostu remişcatu asupra unui mai mare numĕru de punturi, la o mai mai mare adîncime. Neperfecţia formei provine ênsuşi din aqueastă causă: cu quâtu materialele sunt mai înavuţite, mai numeróse, cu atâtu è mai anevoie alle readduce într'o formă simplă şi pură. Queca que face frumuseţea unei composiţii într'aqueea que, în operile artei, se numesce formă, este chiaritatea, simplitatea, unitatea simbolică a lucrării. Cu prodigiósa diversitate a ideilor şi simtimentelor civilisaţiei europeene, a fostu cu multu mai à nevoie a ajunge la aqueastă simplitate, la aqueastă chiaritate.

Pretutindeni dar se află aquestu characteru dominantu al civilisaţiei moderne. A avutu în adevêru aqueastă necuviinţă quĕ, daqua va considerà quine-va isolamente cutare sau cutare desvoltare particulară a spiritului umanu în littere, în arte, în tóte direcţiile unde ellu a pututu naintà, o află în generalu mai josu de quâtu desvoltarea corespundĕtóre din civilisaţiile antice; ânsĕ spre despăgubire daqua va privì întregimea, civilisaţia europeénă se află fără assemĕnare mai înavuţită de quâtu ori-quare alta; quĕci a addusu cu sine cu multu mai multe desvoltări diverse. Asfel vedeţi: étŏ quinci-spre-ḑece secoli de quând ţine ea şi se vede necontenitu într'o stare de progressie; ea n'a înaintatu atâtu de răpede ca civilisaţia grécă; progresul sĕu ânsè n'a încetatu de a cresce. Aqueastă civilisaţie întrevede în ainteşi o carrieră immană, şi, din ḑi în ḑi ea se avvîntă mai răpede, pentru quĕ libertatea îi însoçesce din multu în mai multu tóte mişcările. Unde, în quelle-lalte civilisaţii, dominaţia esclusivă, sau quellu puçin preponderanţa quea mare a unui singuru principu, a unei singure forme, a fostu o causă de tiranie, în Europa modernă, din contra, diversitatea elementelor ordinului soçial, neputinţa în quare erà elle de a se scóte afară unul pe altul, nàscut-au libertatea que domnesce în ḑioa de astăḑi. Neputêndu a se esterminà între sine, principele diverse furŏ sforţate de a trăì împreună, de a face între sine unu felu de transacţie. Fie-quare s'a învoitu de a'şi aveà numai aquea parte de desvoltare que puteà să'i vie; şi unde airea predominanţa unui prinçipu produceà tirania, în Europa libertatea resultò din varietatea elementelor civilisaţiei şi

din starea de luptă în quare trăirŏ neîncetatu.

Aqueasta, domnilor, è o adevĕrată, o immană superioritate; şi daqua vom pâşì mai nainte, daqua vom străbate din colo de faptele esterióre, ênsuşi în natura lucrurilor, vom recunósce quĕ aquéstă superioritate este legitimă, mărturisită de minte şi proclamată de fapte. Uitând unu momentu civilisaţia europeénă, să ne întórcem privirile asupra lumii în generalu, asupra cursului generalu al lucrurilor pămîntesci. Quare îi è characterul? Cum merge lumea? Merge neappăratu cu aqueastă diversitate, cu aquastă varietate de elemente, în prada aquestei lupte necontenite que vĕdurŏm în civilisaţia europeénă. Invederatu n'a fostu datu nici unui prinçipu, nici unei organisaţii particulare, nici unei idei, nici unei puteri speçiale, de a stăpînì lumea, de a o modelà o dată pentru tot d'auna, de a'i ardicà ori-que altă tendinţă, de a domnì în lume esclusivu. Puteri, prinçipe, sisteme diverse se ammesticà, se confină, se luptă fără încetare, quând dominante quând dominate, şi nici o dinióră de plinu învinse sau învingĕtóre Starea generală a lumii este diversitatea formelor, ideilor, prinçipelor şi luptele cum şi sforţele lor către óre-quare unitate, către óre-quare ideal que nu va fi póte nici o dată ajunsu şi către quare aspiră speţia umană prin libertate şi lucrare. Civilisaţia europeénă dar este imaginea adevĕrată a lumii: ca şi cursul lucrurilor aquestei lumi, asemenea şi ea nu è nici ângustă, nici esclusivă, nici staţionară. Pentru ântêia-óră, mi se pare, charracterul' speçialităţii a despărutu din civilisaţie; pentru ântêia-óră s'a desvoltatu ea aşà de diversă, aşà de înavuţită, aşà de laboriósă ca şi teatrul universului.

Civilisaţia europeénă, intrat'-a, de este iertatu a ḑice, în eterna veritate, în planul Provedinţei, şi pasă în ainte în căille Domnului. Aquesta è prinçipul raţional al superiorităţii salle.

Dorescu, domnilor, qua aquestu character fondamental, distinctivu al civilisaţiei europeene, să vĕ steà tot d'a una de façă în aintea minţii vóstre în cursul lucrărilor nóstre. Astăḑi nu pociu mai multu de quât a vi'l spune, a'l affirmà. Quâtu pentru a vi'l demonstrà îl lasu pe séma desvoltării faptelor. Cu tóte aquestea, o veţi aflà cu calle, ar' fi o mare confirmaţie a asserţii melle de am aflà, ênsuşi în légănul civilisaţiei nóstre, causele şi elementele characterului que îi attribuim; daqua, în momentul quând ea începù a se nasce, în momentul căderii imperiului roman, am recunósce, în starea lumii, în faptele quare, în dată de la primele ḑille, au început a

formà civilisaţia europeénă, principul aquestei diversităţi turbure, fructifere ânsĕ, que o distinge. Mĕ voiu încercà dar, din preună cu voi, întru cercetarea lui. Voiu esamina starea Europei la căderea imperiului roman, voiu recercà sau în instituţii, sau în credinţe religióse, ideile, simtimentele, que fel erà elementele que lumea antică legà lumii moderne. Daqua, în aqueste elemente vom şi vedeà întipăritu carracterul que vi'l descriseiu, atunci, ênsuşi de astâ-ḑi, ellu va căscigà în aintea dumnévóstră un mare gradu de probabilitate.

Trebue mai ântêiu a ne representà bine que erà imperiul roman şi cum s'a fomat.

Roma nu erà în originea sa, de quât o municipalitate, o comună. Guvernul romanu n'a fostu de quâtu întregimea la un locu a instituţiilor que se cuvinu unei populaţii coprinse în nĕuntru unei cetăţi, quare suntu nisce instituţii municipale: municipalitatea este characterul lor distinctivu.

Aqueasta nu erà numai în Roma: Quând se uită quine-va în Italia, în aquea epochă, în pregiurul Romei, nu vede de quâtu totu cetăţi. Popórele pe atunci nu erà de quàtu nisce confederaţii de cetăţi. Popolul latin este o confederaţie de cetăţi latine. Etrusqui Samniţii, Sabinii, popórele Greciei mari, tóte se vĕdu în aqueeaşi stare.

In epocha aqueea nu se aflà câmpii, (moşii), adică câmpiile de pe atunci nu semĕnà întru nimicu cu quelle din ḑioa de astăḑi; câmpiile erà pe séma culturei iar nu spre a fi lŏcuite. Proprietarii câmpiilor erà locuitorii cetăţilor; aquestia eşià spre a'şi căutà proprietăţile rurale, unde adducеà cu sine adesea şi un numĕru óre-quare de sclavi. Aqueea ânsĕ que în ḑioa de astăḑi numimu câmpii sau moşii, aqueastă populaţie respândită quând prin locuinţe isolate, quând prin sate, şi quare accopere pretutindeni locul, asta erà un lucru cu totul necunoscutu în antica Italie.

Quând Roma se întinse, que făcù? Luaţi dupŏ urmă istoria ei şi veţi vedé quĕ a trebuitu să conquiste sau să întemeieḑe din nuou cetăţi; n'o vedem de quâtu quĕ cu cetăţi se luptă, cu cetăţi contractă, în cetăţi îşi trimite colonii. Istoria conquistei lumei de către Roma, este istoria conquistei sau întemeierii unui mare numĕru de cetăţi. In Orient, estinderea dominaţiei romane nu are cu totul totu aquestu character: aquì populaţia nu erà împărţită ca în Occident; suppusă la o întocmire soçială differentă, erà fórte puçin concentrată prin cetăţi. Ansĕ aquì ne este vorba despre populaţia europeé-

nă, şi puçin ne interesă quelle que se petreceau în Orient.

Mărginindune în Occident, pretutindeni vom reaflà fapta que arĕtaiu. In Gallii, în Spania, pretutindeni veţi întîmpinà tot cetăţi; de parte de cetăţi, pămîntul e plinu de palude, de păduri. Cercetaţi characterul monumentelor romane, drumurilor romane, şi veţi vedé drumuri dela o cetate pînŏ la alta; aqueastă mulţime de drumuleţe que astădi se încrucişadă în tóte părţile, atunci erà necunoscută. Nimicu pe atunci nu erà quare să semene cu aqueastă quantitate ne numerabilă de mici monumente, de sate, de castelle, de biserici risipite în ţérră dela timpii de midlocu înquà. Roma nu ne legò de quâtu nisce monumente immane, tipu al characterului municipal, destinate pentru o populaţie numerósă grămădită la un locu. Ori sub quare punt de vedere veţi considerà lumea romană, pretutindeni veţi aflà aqueà preponderanţă mai esclucivă a cetăţilor, şi nefiinţa soçială a câmpiilor. Aquestu character municipal al lumii romane făceà învederatu unitatea, legĕmîntul soçial al unui Statu mare, fórte anevoie a'l stabilì şi a'l manţiné. O municipalitate ca Roma putusse a conquistà lumea, îi fusesse însĕ cu multu mai anevoie spre a o guvernà, şi a o constituà. Asfel, îndată que fapta se arĕtò sĕvîrşită, în dată que totu Occidentul şi o mare parte din Orient cădurŏ sub dominaţia romană, pe locu puteţi vedé aqueastă prodigiósă quantitate de cetăţi, de mici State făcute pentru de a fi isolate şi independente, desuninduse, despărţinduse, scăpânduse, qua să dicemu aşà, în tóte părţile. Aqueasta fu una din causele que addusserŏ necesitatea de a se formà Imperiul, o formă de guvernu mai concentrată, mai capabilă de a ţiné unite elementele atâtu de puçinu strînse. Imperiul se încercò a adduce o unitate şi un legĕmînt în aquestă soçietate risipită. Reeşì pînŏ la un punt óre-quare. Intre Augustu şi Dioclitianu de o dată quând se desvoltà legislaţia civilă, se stabilì şi aquea vastă sistemă de despotismu administrativu que întinse asupra lumii romane o împletitură de foncţionari împărţiţi dupŏ ierarchie, bine strînşi şi între sine şi cu curtea imperială, şi cu totul occupaţi a face să trécă în soçietate voinţa puterii şi în putere tributele şi forçele soçietăţii.

Si nu numai quĕ aqueastă sistemă reuşì spre a adunà, a coprinde în preună tóte elementele lumii romane, ci încŏ ideea despotismului, a puterii centrale străbătù minţile cu o facilitate singulară. Se minunédă quineva a vedé, în aqueà collecţie rĕu înţrunită de mici republice,

în aqueà assoçiaţie de municipalităţi, luându'şi tótă puterea atât de răpede respectul majestăţii imperiale unice, auguste, sacre. Trebuià qua necesitatea de a stabilì vre o legătură óre-quare între tóte părţile aquestea alle lumii romane, aqueastă necesitate, ḑicu, trebuià să fie fórte potentă, în quâtu credinţele şi simtimentele despotismului să pótă afflà în capetele ómenilor o priimire atâtu de facilă.

Cu aqueste credinţe, cu aqueastă organisaţie administrativă, şi cu sistema de organisaţie militară que se allăturasse pe lûngŏ dênsa, imperiul romau a pututu să se lupte în contra risipei şi dĕrăpĕnării que îl lucrà din neuntru, şi în contra nĕvălirii Barbarilor. S'a luptatu îndelungu într'o stare necontenită de scădere, şi appĕrânduse neîncetatu. In quelle dupŏ urmă venì un moment quând dissoluţia a trebuitu să învingă; nici îndemânarea despotismului, nici nepăsarea servitudinii nu furŏ îndestul spre a manţiné aquestu mare corpu. In al patrulea secolu se vedeà pretutindeni desuninduse, desmădulânduse; Barbarii intrau de tóte părţile; provinţiile nu mai puteau a mai sta înainte, nu se mai tulburau despre destinata generală. Atunci intrò în capul unor împĕraţi o idee singulară; vrurŏ a cercà daqua speranţele libertăţii generale, daqua o confederaţie, o sistemă analogă cu queea que numimu astăḑi guvernu representativu, nu ar' appĕrà unitatea imperiului roman mai bine de quâtu administraţia despotică. Eatŏ un rescriptu al lui Honoriu şi al lui Teodosiu-quel-June, adresat la anul 418 către prefetul Galliei, que n'are altu cugetu de quât a cercà spre a stabilì, în părţile de amiaḑăḑì alle Galliei, un fel de guvernu representativu, şi prin ajutorul lui a mai ţiné unitatea imperiului. (D. Guizot citesce rescriptul 1).

Domnilor, provinţiile, cetăţile nu priimirŏ aqueastă facere de bine; nimeni nu vru a numì deputaţi, nimeni nu voì a se duce la Arle. Centralisaţia, unitatea erà contrarie la natura primitivă a aquellei soçietăţi; spiritul localităţii, municipalităţii se arĕtà pretutindeni; neputinţa de a reconstituì o soţietate generală, o patrie generală erà învederată. Cetăţile se închideà fie-quare în murii sĕi, în trebile salle, şi imperiul căḑù pentru quĕ nimeni nu mai voià a fi al Imperiului, pentru quĕ cetăţenii nu mai voià să fie de quât ai cetăţii lor. Aşà vom afflà, la căderea imperiului roman aqueeaşi faptă que recunoscurŏmu şi la începutul Romei, predominanţa regimului şi spiritului municipalu. Lumea Romană venià în starea sa quea d'ântêiu; cetăţile au format'o; se desfăcù apoi, şi cetăţile remasserŏ.

Regimul municipal, étŏ que a legatu Europei moderne antica civilisaţie romană, regimu fórte neregulatu, fórte slabitu, fórte inferior fără îndoială din queea que fusesse în primii sei timpi; cu tóte aquestea singuru real, singuru constituatu ăncŏ, singur que a mai remasu din tóte elementele lumii romane.

Quând ḑicu *singur*, mĕ amĕgescu. Mai remasse şi o altă faptă, şi o altă idee: ideea Imperiului, numele de imperator, ideea majestăţii imperiale, unei puteri absolute, sacre, lipite de numele imperatorului. Aquestea suntu elementele quare civilisaţia romană a transmisu civilisaţiei europeene; de o parte, regimul municipalu, deprinderile salle, regulele salle, esemplele salle, principu de libertate; de alta o legislaţie civilă commună, generală şi ideea puterii absolute, majestăţii sacre, a puterii imperatorului, principu de ordin şi de servitudine. Ansĕ, Domnilor, în aquellaşi timpu se formasse în sînul soçietăţii romane o soçietate cu totul differentă, întemeiată pe principe cu totul altele, însuffleţită de alte simtimente şi quare trebuià să adducă civilisaţiei europeene moderne nisce elemente cu totul de altă natură; adică, voiu să ḑicu despre *Eclesia chrestina.* Dicu Eclesia chreştină şi nu christianismu. Pe la terminul secolului al patrulea şi pe la începutul quellui d'al quincilea, Christianismul nu erà numai o simplă credinţă individuală, ci o instituţie; ellu atunci se constituasse, îşi aveà guvernul sĕu, un cleru, o ierarchie determinată pentru differentele foncţii alle clerului, alle venitului, alle miḑlócelor independente de lucrare, punturile de adunare que potu a se cuvenì unei mari soçietăţi, consiliuri provinţiale, naţionale, generale, deprinderea de a tractà în commun trebile soçietăţii.

Intr'un cuvîntu, în aqueà epochă, Christianismul nu erà numai o religie, ci o Eclesie (adunare.)

De n'ar' fi fostu o Eclesie, nu sciu, Domnilor, que s'ar' fi întêmplat în miḑlocul căderii imperiului roman. Eu mĕ mărginescu în consideraţiile curatu umane; puiu d'o parte ori-que elementu străinu la consequinţele naturale a faptelor naturale: Daqua christianismul n'ar' fi fostu, ca în timpii d'ântêiu, de quâtu o credinţă, un simtiment, o convicţie individuală, se póte crede que ar' fi căḑutu în miḑlocul risipei imperiului şi nĕvălirii Barbarilor. A căḑutu mai târḑiu, în Asia şi în totu nordul Africei, subt o nĕvălire de aqueeaşi natură, subt nĕvălirea barbarilor musulmani; a căḑutu atunci cu tóte quĕ erà în starea de instituţie, de Eclesie constituată. Cu atâta mai vîrtos ar' fi putut a se întêmplà aqueeaşi faptă în momentul că-

derii imperiului roman. P'atunci nu erà nici unul din miḑlócele prin quare astăḑi influenţele morale se stabilescu sau resistă neatîrnatu de instituţii, nici unul din miḑlócele prin quare un curatu adevĕru, o curată idee îşi ia o mare putere asupra spiriturilor, guvernă lucrările şi determină evenimentele. Nimicu de assemenea nu se aflà în al patrulea secolu spre a dà ideilor, simtimentelor personale o astfel de autoritate. Este învederatu quĕ trebuià o soçietate cu tărie organisată, cu tărie guvernată spre a se luptà înprotiva unui asemenea desastru, spre a eşi victoriósa dintr'o asemenea vijĕlie. Nu creḑu quĕ ḑicu prea multu întărindu quĕ pe la sfîrşitul quellui de al patrulea şi pe la începutul quellui de al quincilea secol, numai Eclesia chreştină a mântuitu christianismul; Eclesia numai cu instituţiile salle, cu magistraţii sĕi, cu puterea sa, s'a appĕratu cu tărie în contra risipei din nĕuntru a imperiului, în contra barbariei; ea a conquisu pe Barbari, şi a devenitu legămîntul, miḑlocul, prinçipul civilisaţiei între lumea romană şi lumea barbară. Aşà dar, mai multu starea Eclesiei de quâtu a religiei propriu ḑise trebue a o considerà în al quincilea secol spre a recercà que a addussu christianismul, âncŏ de atunci, la civilisaţia modernă, şi que elementuri 'şi a introdusu. Que erà în aquea epochă Eclesia chrestină?

Quând privesce quine-va, subt puntul de vedere curatu umanu, la diversele revoluţii que s'au împlinitu în desvoltarea christianismului, de la originea sa pînŏ în al quincilea secolu, considerându'l numai ca o soçietate, iarăşi o mai ḑicu, iar nu ca o credinţă religiósă, atunci află quĕ christianismul a trecut prin trei stări cu totul diffente.

In timpii d'ântêiu, cu totul în timpii d'ântêiu, soţietatea chreştină se înfăçişaḑă ca o curată assoçiaţie de credinţe şi de simtimente comune; quei d'ântêiu chreştini se readunau spre a se bucurà împrĕună de aquelleaşi mişcări, de aquelleaşi convicţii religióse. P'atunci nu află quine-va nici o sistemă de doctrină determinată, nici o întregime de regole, de disciplină, nici un corpu de magistraţi.

Fără îndoială nu póte stà nici o soçietate, ori quâtu de nuoă, ori quâtu de slabu constituată ar' fi, nu póte stà nici una în quare să nu se întîmpine o putere morală que o însuffleţesce şi o dirige. Se află, în adevĕru, în diversele congregaţii alle chreştinilor, bărbaţi que predicau, que învĕţau, que guvernau moralicesce congregaţia; ânsĕ nici un magistratu instituatu într'adinsu, nici o disciplină recunoscută; starea primitivă a soçietăţii chre-

ştine erà o curată assoçiaţie în credinţe, în simtimente comune.

Cu quâtu naintédă, şi fórte răpede, quĕci urmelei se potu întrevedeà în primele monumente, cu atâta se vede a spuntà un corpu de doctrinĕ, de disciplină şi de magistraţi: magistraţi sub nume unii de πρεσβύτεροι sau mai bătrâni, quare au devenit preoţi; alţi ἐπίσκοποι sau inspectori, preveghietori que au devenitu archierei; alţii διάκονοι, încărcaţi cu grija sĕracilor şi cu împărţirea milelor. Este mài cu neputinţă a determinà quare să fi fostu foncţiile hotărîte alle aquestor feluri de magistraţi; linia de demarcaţie trebuià să fie fórte neînţellésă şi plutitóre; în quelle după urmă ânsĕ, începeà instituţiile. Cu tóte aquestea mai dominà âncŏ un characteru óre-quare în aqueastă a doa epochă: quĕci puterea, preponderanţa în soçietate este a corpului quellor credincioşi. Corpul credincioşilor are ântietate la allegerea magistraţilor, la priimirea disciplinii sau ênsuşi a doctrinei. Nu s'a făcutu âncŏ nici o despărţire între guvernu şi popolul chreştinu. Aqueste doĕ nu esistă unul d'o parte de altul, unul neatîrnatu de altul; şi popolul chreştin, el îşi are în soçietate influinţa prinçipală.

In a treia epochă, se află cu totul altele. Se vede unu cleru despărţitu de popol, un corpu de preoţi que îşi are avuţiile salle, jurisdicţia sa, constituţia sa proprie, într'unu cuvîntu, un guvernu cu totul întregu, quare è în sine o soçietate complectă, o soçietate căpuită de tóte midlócele de esistinţă, neatîrnată de soçietatea la quare ea se applică şi asupra quăria îşi întinde influinţa. Astfel è a treia epochă a constituţiei Eclesiei chreştine, şi starea în quare ea se arată la începutul secolului al quincilea. Guvernul p'atunci nu è cu totul despărţitu de popolu; nu se vede vre nu guvernu asemenea şi cu multu mai puçin în materie religiósă de quât în ori-que alta; ânsĕ în rapporturile clerului şi credincioşilor, aquì numai clerul dominà, şi dominà mài fără control.

Clerul chreştin mai aveà âncŏ şi un altu midlocu de influinţă. Archiereii şi clericii devenisserŏ quei d'ântêiu magistraţi municipali. Aţi vĕdut quĕ nu mai remâneà, qua să vorbim curat, din imperiul roman de quât regimul municipal. Se întêmplasse quĕ, prin împilările despotismului şi ruina cetăţilor, curialii, sau membrii corpurilor municipale cădusserŏ în descuragiu şi apatie; din contra, archiereii şi corpul preoţilor, plinu de viaţă şi de zelu, alergau spre a preveghià tóte, a cârmuì tóte. N'ar' fi avut nimini dreptate a le imputà lipindule pata de usurpatori; quĕci astfel o quereà cursul natural al lucrurilor, quĕci clerul singur erà mo-

ralicescc tare şi însuffleţitu. Devenì dar pretutindini potentu; asta è legea universului.

Aqueastă revoluţie è întipărită în tótă legislaţia împăraţilor din aquea epochă. De veţi deschide condica Teodosiană, sau pe quea Justiniană, veţi vedé un mare numĕr de disposiţii que încarcă cu trebile municipale pe cleru şi pe archierei. Eatŏ unele, (D. Guizot citesce quâte-va testuri din legile romane 2.)

Aşu puté cità un fórte mare numĕr de alte legi; veţi vedé ânsĕ pretutindeni întru tótă învederarea arĕtânduse aqueastă faptă: între regimul municipal roman şi între regimul municipal din evul de midlocu s'a pussu regimul municipal eclesiasticu; preponderanţa clerului în trebile cetăţii a luatu locul anticilor magistraţi municipali şi a preces organisaţia comunelor moderne.

Pricepeţi acum que fel de midlóce prodigióse de putere îşi luà astfel Eclesia chreştină, sau în propria sa constituţie, în lucrarea sa asupra popolului chreştin, sau în partea que îşi luà în trebile civile. Prin urmare a contribuit ea multu, ênsuşi din aquea epochă, la characterul şi desvoltarea civilisaţiei moderne. Să ne încercăm dar a resumà elementele que 'şi a întrodus ea ênsuşi de atunci.

Mai ântêiu fù un avantagiu fórte mare puterea unei influinţe morale, unei forţe morale, unei forţe que se întemeià numai pe convicţiile, credinţele şi simtimentele morale, în midlocul aquellui potopu de forţă materială que nĕvăli în aquea epochă asupra soçietăţii. Daqua Eclesia creştină n'ar' fi esistat, lumea întreagă ar' fi fostu predată unei forţe curatu materiale. Eclesia îşi esercità singură o putere morală; făceà ăncŏ şi mai multu: întreţineà, respândeà ideea unei regole, unei legi mai presusu de tóte legile umane; professà aqueastă credinţă fondamentală pentru mântuirea umanităţii, quare este, mai presusu de tóte legile umane, o lege numită, dupŏ timpi şi dupŏ costume, quând Raţie, quând Dreptu divinu, şi quare, tot-d'auna şi pretutindeni, este aqueeaşi lege subt felurite nume.

In quelle dupŏ urmă Eclesia începeà o faptă mare, despărţirea puterii spirituale de puterea timporală. Aqueastă despărţire, Domnilor, este fontâna libertăţii de consciinţă: ea nu se întemeiadă pe altu principu de quâtu pe aquella que este ca unu fundamentu al libertăţii de consciinţa quea mai rigurósă şi quea mai întinsă. Despărţirea puterii timporale de quea spirituală se întemeiadă pe aqueastă idee quĕ forţa materială n'are nici dreptu, nici putere asupra spiritilor, asupra convicţiei, asupra

verităţii. Ea derađă din distincţia stabilită între lumea cugetării şi între lumea lucrării, între lumea faptelor din nĕuntru şi a faptelor din afară. In quât aquestu principu al libertăţii de consciinţă pentru quare Europa atâta s'a luptatu şi atâtu a sufferitu, quare a învinsu mai târđiu, şi adesea fără voia clerului, aquestu prinçipu erà depussu sub numele de despărţire a puterii timporale de quea spirituală, în leagânul civilisaţiei europeene; şi ênsuşi Eclesia chreştină, prin tr'o necesitate a situaţiei salle, spre a se appĕrà atunci în contra barbariei, ea 'l a întrodusu şi 'l a manţinut.

Presinţa unei influinţe morale, manţinerea unei legi divine, şi despărţirea puterei timporale de quea spirituală, sunt trei mari faceri de bine que în al quincilea secolu eclesia chreştină a respândit asupra lumii europeene.

Tóte cu adevĕratu n'au fostu, ênsuşi de atunci, de o potrivă salutarii în influinţa lor. Ancŏ de la al quincilea secol, se arĕtă în Eclesie nisce principe relle que au jucatu un mare rolu în desvoltarea civilisaţiei nóstre. Astfel predomnià în sînul sĕu, în aquea epochă, despărţirea guvernatorilor de quei guvernaţi, încercarea de a întemeià neatîrnarea guvernatorilor în privinţa quellor guvernaţi, de a impune nisce legi aquestora din urmă, de a le stăpînì spiritul şi viaţa, fără libera priimire a raţiei şi a voinţei lor. Eclesia se încercà sì mai multu de a face a predomnì în soçietate prinçipul teocraticu, a'şi luà în mâini peterea timporală şi a domnì esclusivu. Iar quând nu reeşià spre a puté pune mâna pe dominaţie, a face să predomine prinçipul teocraticu, atunci se allià cu prinçii timporali, şi spre a şi'l împărtăşì le subţineà puterea absolută, cu paguba libertăţii suppuşilor.

Astfel erà, Domnilor, prinçipalele elemente alle civilisaţiei que le aveà Europa în al quincilea secol, sau dela Eclesie sau dela Imperiu. In aqueastă stare au aflat Barbarii lumea romană şi au venit a o posedà. Spre a cunósce bine tóte elementele reunite şi în ammestecu în légănul civilisaţiei nóstre, nu ne mai remâne de quât a studià pe Barbari.

Quând vorbesce quine-va despre Barbari, pricepeţi bine, Domnilor quĕ nu este voba acì despre istoria lor. Scim quĕ în aquea epochă conquistanţii imperiului erau mài toţi de aqueeaşi raçă, toţi Germani, afară de quâte-va semenţii slave, cum spre esemplu a Alanilor. Scim àncŏ quĕ mài toţi erà în aqueeaşi stare de civilisaţie. Ore-quare differinţă puteà să fie între dênşii

potrivit dupŏ contactul mai multu şi mai puçin que quâte-va sementii avusesserŏ cu lumea romană. Astfel, nu è nici o îndoială quĕ naţia Gothilor n'a fustu mai naintată, n'a avut costume mai dulci de quâtu naţia Francilor. Ansĕ considerând lucrurile subt un puntu de vedere general şi în resultatele lor quât pentru noi, aqueastă diversitate în starea de civilisaţie a popolelor barbare, în originea lor nu è de nici o importanţă.

Noi starea generală a soţietăţii între Barbari avem trebuinţă de a o conósce. Prin urmare è fórte dificil astă-ḑi de a ne dà socoteala despre dênsa. Prinvenim ânsĕ fără multă greutate a înţellege sistema municipală romană şi Eclesia chreştină; influinţa lor s'a perpetuat pînŏ în ḑillele nóstre: îi reaflăm urmele într'o mulţime de instituţii, de fapte actuale; avem mii de miḑlóce spre a le recunósce şi a le esplicà. Costumele, starea soçială a Barbarilor au perit cu totul, şi suntem obligaţi spre a le devinà sau dupŏ quelle mai antici monumente istorice, sau printr'o sforçă de imaginaţie.

Este un simtiment, o faptă que trebue mai nainte de tóte a le cunósce fórte bine spre a'şi înfăçişà quine-va în adevĕr que lucru erà un Barbaru: aqueasta este plăcerea independinţii individuale, plăcerea de a se jucà, cu tăria şi cu libertatea sa, în miḑlocul riscurilor lumii şi alle vieţii; bucuriile activităţii fără lucru (travalliu); gustul unei destinate avvînturóse, pline de neprevedere, de neegalitate, de pericol. Astfel erà simtimentul, domnitor, în starea barbară, trebuinţa morală que puneà în mişcare aqueste grămăḑi de ómeni. Astă-ḑi în aquestă soçietate atât de regulată în quare ne aflăm, este dificil a'şi închipuì quine-va aquestu simtiment cu tótă puterea que'şi aveà ellu asupra Barbarilor din al patrulea şi al quincilea secol. Numai o singură scriere, dupŏ părerea mea, este în quare se află aquestu charracter al barbariei întru tótă energia sa: *Istoria conquistei Engliterrei de catre Normandi*. de D. Thierry, singura carte, în quare motivele, înclinările, impulsiile que împingu pe ómeni spre lucrare într'o stare soçială vecină cu barabaria, sunt simţite şi reprodusse cu o veritate în adevĕr omerică. Nicăiri airea, nu se vede aşà de bine que este un Barbar şi viaţa unui Barbar. Ore-que se mai află assemenea, de şi într'un grad cu multu mai josu, dupŏ părerea mea, într'un chipu mai puçin simplu, mai puçin adevĕrat, în romanţurile Dlui Cooper asupra sĕlbaticilor Americei. Se află în viaţa sĕlbaticilor Americei, în relaţiile şi simtimentele que au în miḑlocul pă-

durilor, un que quare ne rechiamă, pînŏ la óre-quare punt, costumele anticilor Germani. Fără îndoială quĕ aqueste tablouri sunt que-va idealisate, que-va poetice, şi partea quea urîtă a costumelor şi a vieţii Barbarilor nu este înfăçişată în tótă cruditatea sa. Eu nu vorbescu numai de rellele que tîrĕscu dupŏ sine aqueste costumuri în starea soçială, ci de starea din nĕuntru, individuală ênsuşi a Barbarilor. Se aflà în aquea trebuinţă passionată de neatîrnare personală un que mai grosolan, mai material que nu ar' crede-o quine-va dupŏ scrierea Dlui Thierry; erà un grad de brutalitate, de beţie, de apatie quare nu è pretutindeni cu scumpătate reprodusu în naraţiile salle. Cu tóte aquestea quând privesce quine-va în fundul lucrurilor cu tótă aqueastă ammestecătură de brutalitate, de materialismu, de egoismu tontu, gustul de neatîrnare individuală, este un simtiment nobil, moral que îşi trage puterea din natura morală a Omului; este plăcerea de a se simţi omu, simtimentul personalităţii, spontaneităţii umane în libera sa desvoltare.

Domnilor, prin Barbarii germani aquestu simtimentu s'a întrodus în civilisaţia europeénă; ellu erà necunoscut lumii romane', necunoscut Eclesiei chreştine, necunoscut mai tutulor civilisaţiilor antice. Quând aflaţi, în civilisaţiile antice, libertatea, aflaţi libertatea politică, libertatea cetăţeanului; veţi-vedeà quĕ Omul nu s'a preoccupat de libertatea sa personală, ci de libertatea sa ca un cetăţean; îl vedeţi quĕ ellu este averea unei assoçiaţii, è închinat unei assoçiaţii şi este gata a se sacrificà unei assoçiaţii. Asemenea erà şi în Eclesia chreştină: domnià un simtiment de mare lipire morală la corporaţia chreştină, de înclinare la legile ei, o vie trebuinţă de a'i întinde imperiul; sau mai bine simtimentul religios adduceà o reacţie a Omului asupra sineşului, asupra suffletului sĕu, o lucrare din nĕuntru spre a'şi împilà libertatea şi a se suppune la queea que îi voià credinţa. Ansĕ simtimentul neatîrnării personale, gustul libertăţii desfăşurânduse dupŏ întêmplare, fără altu scopu de quât a se în destulà, aquestu simtiment o repet, erà necunoscut soçietăţii romane, soçietăţii chreştine. Barbarii 'l au addus şi 'l au depus în légĕnul civilisaţiei moderne. Ellu 'şi a jucat un rolu aşà de mare, şi a produs nisce resulta te aşà de frumóse, în quât è cu neputinţă de a nu'l dà la lumină ca pe unul din elementele ei fondamentale.

Mai este, Domnilor, o a doilea faptă, un al doilea element de civilisaţie que'l avem asemenea

numai dela Barbari: patronagiul militar, legătura que se stabilià între individe, între ostaşi, şi quare, fără a distruge libertatea fie-quăruia, fără ênsuşi a distruge la început, pînŏ la óreque punt, egalitatea que erà órecum între ei, întemeià ânsĕ o subordinaţie ierarchică, şi începeà aquea organisaţie aristocratică que deveni mai tărḑiu feodalitate. Semnul fondamental al aquestei relaţii erà lipirea a omului către om, fedelitatea individului către individ, fără necesitate de din afară, fără obligaţie întemeiată pe prinçipele generale alle soçietăţii. Nu veţi vedé în republicele antice nici un om lipit întradins şi de bună voie la alt om; erà toţi lipiţi cu datoriile la cetate. Intre Barbari, din contra, legătura soçială s'a format între individe, la început prin relaţia căpitanului către companion, quând trăià în cete străbătênd Europa; mai târḑiu, prin relaţia suzeranului către vasalu. Aquestu de al doilea prinçipu que a jucat un mare rolu în istoria civilisaţiei moderne, aqueastă închinare a omului către omu ne vine dela Barbari, din costumele lor a trecut într'alle nóstre.

Vĕ întrebu, Domnilor, n'aveam dreptate a ḑice la început quĕ civilisaţia modernă fusesse, ênsuşi din légĕnul sĕu, atât de variată, atât de mişcată atât de confusă, în quât mĕ încercaiu a v'o descrie în tabloul general que vi'l am înfăçişatu? Nu este adevĕrat que reaflarŏmu, la căderea Imperiului roman màì tóte elementele que se întîmpină în desvoltarea progresivă a civilisaţiei nóstre? Afflarŏm într'ênsa trei soçietăţi cu totul differente: soçietatea municipală, ultima rĕmăşiţă din Imperiul roman; soçietatea chreştină, soçietatea barbară; noi aflăm aqueste soçietăţi organisate într'alt fel una de alta, întemeiate pe prinçipe cu totul differente însufflănd ómenilor nisce simtimente cu totul de altfel; trebuinţa neatîrnării quellei mai absolure lûngŏ suppunerea quea mai întrégă; patronagiul militar lûngŏ dominaţia eclesiastică; puterea spirituală pretutindeni în façă cu puterea timporală; canónele Eclesiei, legislaţia înţeléptă a Romanilor, costumele abià scrise alle Barbarilor; pretutindeni ammestecul sau mai bine coesistinţa raçelor, limbelor, situaţiilor soçiale, costumelor, ideilor, impresiilor quellor mai diverse. Acì creḑu quĕ este o bună probă a verităţii characterului general, sub quare m'am încercat a vĕ înfăçişà civilisaţia nóstră.

Fără îndoială, Domnilor, aqueastă confusie, aqueastă diversitate, aqueastă luptă nĕ a costat pré multu; quĕci de acì au provenit întărḑierea în progresele Europei, vijeliile şi sufferinţele

quărora ea le a fostu în pradă. Cu tóte aquestea, nu credu, quĕ trebue să ne pară rĕu. Pentru popóre cum şi pentru individuri, întêmplarea desvoltării quellei mai variate, quellei mai complecte, întêmplarea unui progres din tóte direcţiile, şi unui progres mài nedefinit, aqueastă întêmplare despăgubesce în sine despre tóte quâte ne-a costat străbătênd printr'ênsa. Socotindule tóte, aqueastă stare atât de turburată, atât de laboriósă, atât de iute a preţuit mai multu de quât simplitatea cu quare se înfăçişadă alte civilisaţii; genul uman mai multu a câscigat de quât a sufferit.

Stau acì, Domnilor. Conóscem acum, sub trăsurile salle generale, starea în quare căderea imperiului roman a lăsat lumea; cunóscem feluritele elemente que se mişcă şi se ammestecă spre a nasce civilisaţia europeénă. Le vom vedeă de acì în ainte păşind, mişcânduse subt ochii noştri. In lectia vecină, mĕ voiu încercà să vĕ arĕt que au devenit elle şi que au făcut în epocha que è cunoscută subt numele de timpii barbariei, adică atât quât se prelungesce chaosul nĕvălirii.

SOMARIU.

Object al lectiei.— Unitate a civilisatiei antice.— Veritate a civilisatiei moderne.— Superioritatea sa.— Stare a Europei la caderea imperiului roman.— Preponderanta cetatilor.— Incercare de reforma politica prin imparatii romani.— Rescriptu al lui Honoriu si Teodosiu II.— Puterea numelui imperiului.— Eclesia chrestina.— Diversele stari prin quare a trecut ea in al quincilea seculu.— Clerul în fonctiile municipale.— Buna sau rea influinta a Eclesiei.— Barbarii.— Ei introducu în lumea moderna simtimentul neatêrnarii personale, si inchinarea Omului catre Omu.— Resumat al diverselor elemente alle civilisatiei la inceputul secolului quinci.

NOTE.

1.) "Honoriu şi Theodosie, Augustii, către Agricola prefetul Galiilor.

"Asupra salutariilor instrucţii que amu datu magnificenţei talle, între alte informaţii învederatu folositóre republicei, decretămu qua în perpetuu să aibă putere de lege, dispoşiţiile următóre, la quare vor trebui a se suppune locuitorii provinţiilor nóstre *) şi quare suntu asfel în quât şi ei ênsuşi ar' fi putut a le dorì şi a le quere. Fiindu quĕ pentru motive de folosinţă publică sau privată, nu numai din fie-quare provinţie ci şi din fiequare cetate, vinu adesea la Magnificenţa ta fonctionari sau deputaţi speţiali, ori spre a'şi dà socotélă, sau spre a tractà despre lucruri relative la interesul proprietarilor, noi ammu judicat quĕ ar' fi fórte de cuviinţă şi fórte

*) Viennósa, prima Aquitana, seconda Aquitana, Novempopulania, prima Narbonasa, seconda Narbonasa, si provintia Alpilor maritimi.

folositor, qua, începêndu din annul aquesta, pe fie-quare annu la o epochă fixă să se facă pentru locuitorii quellor sépte provinţii o adunanţă quare să se ţie în metropolă, adică în cetatea Arlelor. Prin aqueastă instituţie noi cugetămu de a provedé asemenea şi la interesele generale şi particolare. Mai ântêiu prin reunirea locuitorilor quellor mai notabili în illustra fiinţă a prefetului, afară ânsê daqua motive pentru orînduiala publică nu'l vor fi chiematu airea, se va puté obţine asupra fie-quăruia sujetu que va fi în deliberaţie, părerile quelle mai bune quare se vor puté. Nimicu din quâte se vor tractà şi determinà dupŏ o matură discussie nu va puté scăpà din cunoscinţă vre unei provinţii, şi aqueia que nu vor fi assistatu la adunanţă vor fi datori a urma aquelleaşi regule de justiţie şi de equitate. Pe lûngŏ aquestea, ordonându qua în fie-quare annu să se ţie o adunanţă în cetatea Constantina *) credemu quĕ facemu un lucru nu numai folositor la binele publicu, ci âncŏ şi propriu spre a îmmulţi relaţiile soçiale. In adevĕr cetatea este atâtu de bine situată, străinii vinu atâtu de multu, şi ea se bucură de un commerciu atâtu de întinsu, în quâtu se vĕdu aquì venindu tóte quâte se producu sau se fabrică airea. Tóte producţiile mai renumite alle înavuţului Orientu, Arabiei profumate, delicatei Assirii, fructiferei Africe, bellei Ispanii şi Galliei curagióse se vedu cu atâta îndestulare în locul aquesta, în quâtu tóte lucrurile admirate de megnefice în alte părţi alle lumii, aquì sémĕnă ca producte alle tĕrrêmului. Pe lûngŏ aquestea, împreunarea Ronului cu marea Toscanei appropie şi face mài vecine ţerrele prin quare trece quellu d'ântêiu, şi quare sunt scăldate de quea de a doilea în sinuosităţile salle. Prin urmare quând pămîntul întregu pune întru servirea aquestei cetăţi tóte lucrurile salle quelle mai preţióse, quând producţiile parţiale alle fie-quăruia coprinsu se transpórta aquì pe uscat, pe mare, prin cursul rîurilor, prin ajutorul velelor, vîslelor şi carrelor, cum Gallia nóstră să nu vaḑă ea o facere de bine în comanda que dămu spre a se convocà o adunanţă publică în sînul aquestei cetăţi unde se afla reunite în óre-quare chipu printr'un daru divinu, tóte plăcerile vieţei şi tóte facilităţile commerciului?

Illustru prefetu Petroniu *),

*) Constantin-quel-Mare iubià fórre multu cetatea Arlelor; ellu a stabilitu aquí scaunul prefecturei Galliilor, si vru asemenea ai purta si numele, ânse deprinderea avù mai multa putere de quât voica lui.

*) Petroniu fu prefetul Galliilor intre anni 402 si 408.

printr'un cugetu de laudă şi plinu de minte a şi ordonatu să se observe costumul aquesta; ânsĕ fiind quĕ practica s'a întreruptu din nepăsarea timpilor şi domnirea usurpatorilor, noi ammu determinatu a'l pune în tótă vigórea sa prin autoritatea înţellepciunei nóstre. Aşa dar, scumpule şi pré amatul meu părinte, Agricola, illustra ta Magnificentă, conformânduse dupŏ aqueastă ordonanţă a nóstră, şi dupŏ costumul stabilitu de predecessorii tĕi va pune a se observà în provinţii disposiţiile urmàtóre:

"Se va face cunoscut tutulor persónelor onorate din foncţionarii publici, sau proprietarii dominiurilor, şi tutulor judilor provinţiilor quĕ trebue a se adunà în consiliu, pe fie-quare annu, în cetatea Arlelor în intervallul dela idele lui Augustu pînŏ la alle lui Septembrie, ḑillele convocaţiei şi alle sessiei vor fi terminate dupŏ voinţă.

"Novempopulania şi Aquitana secunda, cum şi provinţiile quelle mai depărtate vor puté, daqua judii lor vor fi împedicaţi de occupaţii neappĕrate, să trimiţă în locul lor deputaţi dupŏ cum este costumul.

"Aqueia que nu vor fi îngrijitu a se duce la locul arĕtatu în ḑillele prescrise, vor plătì o amendă quare, pentru judi, va fi de quinci livre de aur, şi pentru membri curiilor şi alţi dem nitari*) de trei livre.

"Credemu prin aqueastă mĕsură, quĕ accordămu mari folóse şi o mare favóre locuitorilor provinţiilor nóstre. Avem asemenea încredinţarea quĕ adăogămu cu aqueasta spre înfrumuseţarea cetăţii Arlelor, la fericitatea quĕria sumtemu multu datori, dupŏ fratele nostru şi patriciu**).

"Datu în XV alle calendelor lui maiu, priimit la Arles la X alle calendelor lui Junie.,,

2). *Cod. Just. Car. I. tit. IV, de episcopali audientiâ,* § 26.— Quât pentru trebile annuale alle cetăţilor (sau pentru veniturile ordinarii alle cetăţii, ori pentru fondurile provenitóre din bunurile cetăţii ori din darurile particolare, ori din legaturi, sau din ori-quare altu isvoru, sau de se va tractà despre lucrările publice, ori despre magaziile de provisii, ori despre aqueduci, ori despre întreţinerea băilor, ori despre porturi, ori despre construcţia murilor, ori a turnurilor, ori despre reparaţia punţilor şi drumurilor, ori despre procesuri, în quare cetatea ar' puteà intrà cu occasia interesutilor publice sau private). noi poruncim quelle ur-

*) Curiæ se numià corpurile municipale alle cetatilor romane, si curiali membri corpurilor aquestora que erau fórte numerosi.

**) Constantin secundul barbatul Placidiei, pe quare Honoriu il luase de collegu la anul 421.

mătóre: Pré-sfinţitul episcopu şi trei bărbaţi cu bunu renume dintre primii ai cetăţii să se adune împreună; să esamine pe fie-quare annu lucrările făcute; să aibă luare a minte qua quei que le conducu sau le-au condusu să le măsóre cu scumpătate, să'şi deà socotéla şi să arate quĕ 'şi au împlinitu datoriile în administraţia sau a monumentelor publice, sau a chieltuielelor făcute la provisii şi la băi, sau a ori-que se chieltuesce spre întreţinerea drumurilor, aqueducilor, sau a ori-quărui serviţiu.

Ibid., § 30.— In privinţa epitropiei copiilor de ântêia sau a doa vîrstă şi a tutulor aquellora quărora legea le dă îngrijitori, daqua averea lor nu se întinde mai multu de 500 *aurei*, noi poruncim qua să nu se mai ascepte numirea presidentului provinţiei, quare ar' adduce mari chieltuieli mai vîrtos daqua ḑisul president n'ar' locui în cetatea unde ar' trebui să caute epitropia. Nominaţia curatorilor atunci trebue să se facă de către magistratul cetăţii..... întru unire cu pré-sfinţitul episcopu şi alte persóne revestite cu însărcinări publice daqua cetatea are mai mulţi.

Ibid., C. I. tit. LV, *de defensoribus*, § 8.— Noi vremu qua defensorii cetăţilor, fórte bine învĕţaţi în sfintele mistere alle credinţei ortodocse, să fie alleşi şi asseḑaţi de către venerabilii episcopi, clerici, notabili, proprietari şi curiali. Quât pentru instalaţia lor, o vor referi la gloriósa putere a prefetului pretoriului, qua autoritatea lor să tragă, din scrisorile de priimire a Magnificenţei salle, mai multă soliditate şi tărie.

PINDARU.

Prinçu al poeţilor lirici, precum Omer este corifeul poeţilor epici; ellu se născù la Cinoccefala, burgu din pregiurul Tebei în Beoţia. In aqueste coprinsuri cerul se arĕtà pré puçinu favorabilu sborurilor geniului. Batjocoritórea Atenă numià Beoţian pe un omu greu la minte. Viitorimea va sci, ḑice, în aşésea olimbiadă, aquest cetăţeanu nemuritor dintr'un micu burgu neînsemnatu, daqua eu am scăpatu de proverbul batjocoritor de *purcellu beotianu*. Parisul que mài sémĕnă în costume cu Atena, tractă totu asemenea pe Champanieni. Pare quĕ întêmplarea a vrutu să deminţă aqueste glume naţionale devenite proverbi, quĕci Beoţiei dette pe Pindaru şi Champaniei pe Racine. Biografii antici şi criticii moderni quei mai însemnaţi determină quĕ aquéstă illustră nascere s'a întêmplatu în annul ântêiu al olimbiadei 65, adică cu 520 anni

în aintea erei chreştine. Unii ânsë nu se învoiescu cu quâte-va olimpiade despre nascerea poetului; dupŏ socotéla lor Pindaru erà în tótă energia vîrstei. către patruḑeci de ani, quând cetele lui Serse nĕvălirŏ din Asia în Grecia. Aquestu sublimu cântător, cum de nu celebrò cu glasul sĕu quel tare, pe marea sa liră libertatea Greciei que se aşşeḑò superbă în golful Salaminei, asupra flotei înnecate a regelui regilor, cum şi pe aquei trei sute eroi ai Termopilelor, quari, curonaţi de rose, se dusserŏ voioşi, dupŏ cum o ḑiceau, în lungul drumului Spartei către muntele Œta, a cinà din preună cu Pluton? De vom crede pe quei antici, Pindaru, quând erà la ţîţă, fu legĕnatu în accordele lirei, quĕci ei îl facu fiiu al lui Scopelinu, sau al óre-quărui Pagonida que amêndoi erau musici. Si ênsuşi aqueia que îi dau pe Diafanu de tată pretindu quĕ aquestu Diafanu mai aveà âncŏ amêndoĕ aqueste nume, sau quĕ vĕduva sa Mirto sau Mirtide sau Clidice, s'a măritatu apoi şi dupŏ Scopelinu şi dupŏ Pagonida. Aquestu poetu avù un frate à nume Erotion; aquesta ânsĕ rĕmase obscur, unde lui Pindaru de 2300 anni âncŏ îi străluce gloria pînŏ astăḑi. Dăruitu de ceru cu nisce minunate disposiţii către poesie şi musică, fu trimis la şcóla ſaimosului Lasus, unul din quei sépte înţellepţi ai Greciei, quare adusse în aşà perfecţie ritmul ditirambicu, şi fu autor unor tractate asupra artei musicale, quare nu ajunserŏ pînŏ la noi. Subt un asemenea maestru, entusiasmul poeticu nu întârḑiè de a spuntà vivace şi plin de energie. Adăpatu de lecţiile religióse şi grave alle aquestui înţelleptu, eroismul, virtutea, şi ḑeii devenirŏ singurele sujete alle cânturilor lui. Pietatea lui erà aşà de mare, asà de adevĕrată şi atâtu de cunoscută, în quâtu casa în quare locuià, vecină cu templul Cibelei, erà socotită ênsuşi ca un templu al Deei. Acolo în adevêru, ajutatu de soçia sa Timosena, de fiiul sĕu Diafante, şi de doĕ fiice Protomache şi Polimetide sau Eumetide, preotu al mumei ḑeilor, întreţineà focul quel sacru al naturei simbolisat de dênsa, şi cântà pe a sa liră laudele nemuritóre. Asfel în templul lui Jehovà, în Sion David înaintea Kivotului sacru sau din palatul sĕu cântà asupra arpei pompóselei imnuri ebraice. Analogia între aquesti doi mari poeţi este fórte mare: aquellaşi geniu, aqueeaşi pietate, aquellaşi ministeru. Platon afflà în Pindaru un que mai presus de ommu, şi Platon esilasse pe poeţi din republica sa şi ênseşi pe castul Omeru. — Que-va mai june de quâtu Eshilu, aquellu

Shakspeare grecu, şi cu queva mai învîrstă de quàtu tînĕrul Simonide quăruia elegia îi legò lacrĕmile salle; şi mai bătrânu de quàt Bacchilide pe quare nu'l iubià nici de cum, Pindaru erà contimporan al aquestor trei illustraţi; Oraţiu, quare moştenisse dela lira poetului Teban şi quare făcù să se auḑă primele ei accorde la urechile latine în cetatea eternă, în aquea Romă fiie a Asiei şi a Greciei, Oraţiu singur are puterea de a judicà pe aquestu gigant al poesiei. "Un rîu, ḑice ellu, que îşi ia cursul din înălţimea unui munte, şi quare nutrit din ploile vijĕliilor, colcăie pe faimósele salle prunturi, este Pindaru răpeḑinduse la valle din profunda sa sorgente.„ Apoi făcĕndu'şi partea propriului sĕu geniu, a vinei salle, dupŏ cum o numesce ellu, cum şi partea cântătorului olimpian: "O Julie, urméḑă, eu nu sunt de quàt o albină laboriósă din Apulia que îşi culege thymul deliciosu. Plĕpànd asfel cum sunt, voltigind înpregiurul dumbrăvilor Tiburului, pline de fôntâni, îmi compuiu versurile în vîrtutea labórei; pe tine ânsĕ, lebĕdă a Dirceei, un vînt răpede te assbóră în regiile nuorilor.„ Poetul latin preḑice sórtea lui Icar, şi marea drept mormînt ori-quăruia va cuteḑà a imità pe aquestu sublim liricu! In adevĕr aquestu cântător al ḑeilor şi al eroilor, luànd în mână ênsuşi dela prima sa *pythica* marea sa liră de auru, aquea forminge, o tradusse asupra pămîntului prin vorbe necunoscute. "Tu ai puterea d'a stinge, cântă ellu privindu'şi córdele înfiorate, săjeţile ascuţite alle fulgerului alle quăror focuri sunt nestingibile. Indată que împregiurul capului sĕu cu ciocul aquilinu tu vei rĕspândì nuorii prin armoniile talle, regele pasărilor aquila lui Joie lăsându'şi de ambe părţile aripele întinse în răpedeai sburare, simpte a i se închide pleopele şi addórme asupra sceptrului ḑeului.„ In a şasea *olimpica*, poetul usând o metaforă, o cuteḑare fără esemplu şi o belleţă neesprimabilă, strigă: "Aidem Fintis, scutierul meu, înhamă asfel puternicii şi agerii catîri ai geniului meu, qua să pociu urmà asupra unui carru, în curata lor carrieră, pe ómenii generoşi; şi aibă şi ei asemenea partea lor de coróne olimpice! Ma, eatŏ pórta imnurilor se deschide înaintea lor, şi eu eatŏ-mĕ pe prunturile lui Eurotas!„ In adevĕr, printr'o pórtă improviḑată, printr'o spărtură făcută de o dată în murii cetăţii intrà vingĕtorul în acclamaţiile cetăţenilor sĕi în sonurile lirelor şi flautelor. Quâte-odată cu inima în neastîmpĕr, despreţuind arta statuarului, que face ómeni şi 'i asşéḑă nemişcaţi pe un pedestal rece, aquestu poetu

dă musei salle aripe de passăre, sau o navă cu căpuirile salle şi o ancoră încontra scopelelor. Quâte-o dată îi pune în mână o faclă profumată, quâte-o dată o cuppă plină de nectar îmbătător; şi quând, lăsând majestósa forminge priimesce lira quea mică, atunci pune pe buḑele încântătórei dulcele sucu al albinelor. In nisce asemenea momente de muoi inspiraţii aqueastă musă depinse nascerea micului Iamos, quând Evadne, depuinduşi cingĕtórea în culórea purpurei şi safranului, cum şi vasul sĕu de argint, născù, sub frunḑele azurine, un copillu cu suffletul divin. Il ascunse între rugi într'un locu cotit şi depărtat, unde corpul delicat al fiiului sĕu putù fi înroat în profumul viorellelor purpurine, şi îl numì Iamos. Quelle d'ântêiu din aqueste imagini atât de vii şi din aqueste metafore atât de răpeḑi, cu nisce abbateri unde şi unde insolite poeţilor de rînd, aquestea constituescu între moderni stilul *pindaricu*. Ultimul tablou atât de frescu şi atât de dulce, intră în stilul pastoral, în armoniósa molleţă a lui Teocritu.

Culmat de onori şi avuţii, rĕsplătit cu îndestulare de vingĕtorii quăror ellu le vindeà nemurirea, şi recompensat cu mare cuviinţă de către tiranul Ieron, la aquărui curte petrecênd quâtva, îl şi numisse, printr'o admirabilă espressie, *Ochiul Siciliei*, Pindaru nu se mai teme într'o odă, în prima *istmica*, de a invità pe quei mari, pe regi şi pe eroi spre a resplăti pe favoriţii muselor quei scăpĕtaţi. " Un poetu înţelleptu, ḑice ellu, întrebuinţând o comparaţie simplă, familiară şi cu totul pastorală, scie que îi sunt datori ómenii la lucrările salle renumite; scie quĕ o resplătire reciprocă è dulce la toţi ómenii, păstorului, laboratorului, păsĕrarului şi aquellui que brăsdéḑă marea que'l nutresce; toţi caută a depărtà dela stomachul lor a fóme crudă.„ Pindaru ca un amator de cursieri, îi însoçesce cu stîlparea vingĕtorului. Ellu immortalisă graţiile aquellui armĕsaru al regelui Siciliei pe quare nu'l a împunsu nici o dată pintenul şi quare triunfând în stadiul Pisei, florat pretutindeni de corónele que'i aruncà, se returnò a priimì ênsuşi dela Ieron numele de *Ferenicu*, purtător de victorie. Poetul n'a uitat ancŏ nici pe aquei generoşi cavalli din Teba, albi ca ninsórea şi atât de frumoşi la quadrigă.

Asemenea cu nisce culori fórte vii, poetul beoţian adórnă filosofia şi morala; daqua vorbesce întrécat despre Necesitate, îi dă cuie de diamant. Oraţiu aflò imaginea aqueasta atât de măréţă şi atât de adevĕrată în quât nu putù a se ţine de a n'o ră-

ì întrégă dela cântătorul Olimpiei.

In midlocul aquestor grupe de nagini uimitóre şi flori neveştejite simţi quĕ se esală din glatrele lor un profum de religie i de virtute revĕrsânduse asupra suffletului. Appropiaţi-vĕ hreştini şi ascultaţi: "Numai în înul viitorului, dice poetul păân, potu a spuntà înţellepciuiea şi adevĕrul; să nu vorbim e dei de quât cu umilinţă şi nsuşi în rĕtăcirile nóstre să le urtâm respectul. Omeni de o li, que sunteţi voi, sau mai bine ue nu sunteţi voi o ómeni, viul unei umbre? Numai quând e cobóră splendórea Domnului uminei o strălucire radiósă vĕ ncongiură, şi înainte-vĕ se deshide o deliciósă eternitate; aşà nceputul şi finitul faptelor umaie nu vor avé reeşiri fericite de uât prin ajutorul divinităţii.,,

Nu ne-a rĕmasu dela aquestu poetu sublim de quât numai paru cărţi de ode: *Olimpicele, Pyhicele, Nemeencle, si Istmicele.* Tóte tractédă despre jocurile Greiei, despre stîlpările que se repurtà într'ênsele şi despre vingĕtori. Que mai de comori alle geniului aquestui poetu ni le-a răpit timpul gelosu! Pindaru, dupŏ disa lui Oraţiu, a fostu compusu şi nisce magnifice ditirambe, elegii pline de lacrĕme cum şi elegii erotice, de vom crede pe Ateneu quare ne-a trasminsu din elle quâte-va versuri. Pindaru scrisse asemenea şi imnuri, drame, şi se coborî pînŏ la prosă. Quât pentru criticele que se facu lui Pindaru quĕ este întunecat, sau quĕ se perde în nuori, sau quĕ îşi părĕsesce eroii aruncânduse în lauda unor dei, aqueste critice sunt de nimicu. Pindaru nu erà întunecat pentru contimporanii sĕi, spre a'l urmà quine-va prin nuori, trebue să aibă aripe ca dênsul, iar vingĕtorii şi deii quăror ellu le ammestecă laudele, formédă în odele salle ca un Panteon intellectual unde se desfăşură în ochii eruditului aquea semenţie de dei, de semidei şi de eroi din quare Grecia făceà o singură famillie. Daqua este que-va întunecat pentru moderni în aquestu mare poetu este quantitatea şi composiţia metricelor versurilor salle. Prima *olimpica* şi quea mai mare părte din ode sunt compuse din strofe, antistrofe şi epode. Prima strofă şi următórele sunt de 17 versuri; antistrofele asemenea în quât pentru numĕrul şi măsura piciórelor; epodele sunt de trei-spre-dece versuri. Adoa *olimpica* îşi are strofele şi antistrofele de 14 versuri fie-quare, şi epoda numai optu. Ultima *nemeéna* è împărţită prin stanţe de optu versuri, şi nemeéna a noa prin stanţe de doĕspre-dece. A pai-spre-decelea *olimpica* este monostrofică sau

de o singură strofă în doě secții. Quât pentru metrurile que constituescu aqueste ode, erau, dupŏ cum se vede, subordonate la capriçele şi inspirațiile poetului musicant, quĕci ritmul atât influà asupra metrului în quât lungià dupŏ trebuință sonurile scurte sau rescurtà pe quelle lungi din natura lor. Quât pentru stilul lui Pindaru 'n'are de quât o singură greşală, daqua este o greşală: ellu te uimesce cu mulțimea imaginilor şi cu strălucirea metaforelor. Corina quare, mai multu pentru frumusețele de quât pentru versurile salle, dupŏ cum dicu, obținusse dela judicători stîlparea lirică, învingênd pe Pindaru, îi împută quĕ nu'şi a semĕnat imaginile ci le-a aruncat în amméstecu ca într'un sacu. Noi adoptăm spirituósa critică a drăgălaşei muse antice. Pindar se appropià de şépte-dece şi patru de ani: într'o di quând fórte slabu, fiind în teatru, sau dupŏ cum dicu alții, în gimnasu, se reposà pe genuchii junelui Teosenu, discepolul sĕu pe quare îl iubià ca un părinte, adormì acì qua să nu se mai descepte, în olimpiada optudeci şi patru, cu 446 anni în aintea lui J.-Ch. Murì plin de onori şi de avuții; Atenienii pe quare îi lăudasse nu sufferiserŏ qua ellu să plătiască amenda que 'i o impusesse gelósa Tebă, patria sa, şi plăti în locul lui cetatea Minervei. Pitonisa din Delfi pentru geniul şi pietatea lui îi accordasse o parte în sacrificiurile lui Apollon; Agrigenta şi Siracusa îl tractà cu respectu; şi, dupŏ commandele quelle aspre alle lui Alesandru, sabia macedonă scutì în Teba înflăcărată pe quei coborîți din aquest poet, şi torța încindĕtóre casa lui. Pausania a vĕdut în timpul sĕu în Teba statua aquestui poetu nemuritor. Noi avem un bustu al aquestui cellebru cetățean al Cinocefalei; de nu va fi ideal, natura îl dotasse cu o figură magnefică. Poetul è înfăçişat în vîrtutea vîrstei; frunteai curată şi lină este întipărită de o dulce severitate. Budelei pacefice annunție înțelepciunea; ascéptă quine-va din elle nisce cuvinte asemenea cu alle deilor; şi bărbiai învestită într'o barbă lungă uşor undulată şi îngrijită descopere îndestulatul mister al Cibelei. La 1513 pentru ântêia óră tipografia îmmulțì radele aquestui sóre al poesii, prin ediția que se numesce *princeps*.

Denne-Baron.

COCHETERIE, PEDANTISMU
Urîte maniere.

Queea que numescu ómenii căllătorie spre a'şi căuta sănĕtatea nu è, quâte-o dată, de quât o lungă preâmblare spre a'şi mai trece de urît. S'apoi Omul que n'are cum să'şi petrécă se póte

socoti ca şi un bolnavu, şi infirmităţile nóstre morale îşi reclamă şi elle remediurile ca şi sufferinţile corpului.

Asfel erà posiţia unuia din vecinii şi amicii mei, banchierului Jurdan quare nu scià que să facă cu vre-o optu-ḑeci de mii livre venit pe anu, quare, supărat de ai şai-ḑeci ani ai vîrstei, îşi puneà în căllĕtorii tótă speranţa, bucuria şi sănĕtatea.

Dómna Jurdan, la patru-ḑeci şi quinci de anni, începusse a şì purta greutatea bătrâneţelor. Sănĕtatea ei, ruinată de timpuriu prin baluri, sĕrbători, serate, prin gustarea necumpătată a tutulor aquellor plăceri alle lumii que nu mai lăssa locu nici răpaosului, nici somnului, o reţineà neîncetat în casă. Caracterul sĕu se resimţia din aqueastă viaţă casaniară şi sufferitóre. N'aveà îndestulă putere de suffletu spre a se arătà amabilă quând viaţa nu erà pentru dênsa de quâtu un urîtu fórte lungu; o vedeà quine-va buffnind şi cicălitóre cu óre-quare mulţumire, ca şi quând 'şi ar' fi resbunat înprotiva sórtei.

In nĕuntrul casei erà o minune de mulţumire. Pe lângă aquesti doi soçi se mai afla acì damicella Onorina, fiica lor, quare, în epocha despre quare vorbescu, intrà în al sépte-srpedecelea annu; domnul Guilelmu, frate de lapte al lui Jurdan, quare devenisse omul sĕu de încredere, adică cum am ḑice suffletul sĕu; şi damicella Margherita, fiiea lui Guilelmu, sóça şi amica din pruncie a Onorinei, şi quare, dela mórtea mumesei, locuià din preună cu tată-sĕu în casa înavutului meu vecinu.

Tóte aqueste persóne, pe lângŏ quare aşu puteà adăogà trei sau patru domestici, fórte porniţi spre a criticà pe domnii lor, erau mai adesu săţiate sau săţióse. Nu quĕ erà rĕutăcióse, quĕci şi ochiul quel mai severu n'ar' fi putut afflà în aquestă famillie occasia vre-unei imputări grave, ci membrii ei nu scià să întreţie aquel dulce commerciu din nĕuntru que se compune din preveninţe desse şi nesimţibile, din nisce mici ingăduiri din ambe părţile, şi pe quare îl formă şi îl nutresce un simtimentu espresivu de bine-voinţă. Ii vedeai quĕ se contrarie unul altuia fără să prevaḑă quĕ vor avé suppărare; se întîmpinau fără a surride şi se despărţiau fără părere de rĕu. Jurdan dupŏ que îşi regulà catastişele, venià a căscà sau a dormì în salon. Femea sa agră şi arţăgaşă se plângeà de tóte şi de toţi, fără a face vre-o profundă impressie asupra aquellora que îi attacà. Guilelmu, om activu şi onestu aveà pré puţine midlóce în mintea sa, şi lipsa totală de educaţie îl condamnà mài la o tăce-

re neprecurmată. Quăt pentru fete, interesul istoriei melle quere qua să le însemnedu portretul cu óre-quare amĕnunturi.

Voiu începe, dupŏ cum è şi cu dreptul, dela fata domnului Jurdan.

N'ar' puté quine-va să dică şi să repete îndestul, cu tóte quĕ è un adevĕr trivial, quĕ părinţii nu potu nici o dată preveghià cu îndestulă precauţie annii copillĕrii fiilor. Mai vîrtos într'o casă unde se vede óre-quare luxu, locuită de mai mulţi servitori, este un mare pericol, daqua nu pentru moralitatea copiilor. crescuţi în aquel ammestecu, quel puçin pentru manierele şi tonul lor. Aqueasta mai vîrtos è adevĕratu pentru fete que sunt mai applecate de quât băieţii spre o imitaţie răpede şi mlădiósă, şi pentru quare nisce deprinderi stângace, triviale, un limbagiu prostu, pot mai târdiu să adducă nisce urmări de o gravitate mai suppărătóre.

Onorina din nenorocire îşi petrecusse copillăria şi prima sa juneţe în familiaritatea domesticilor. Jurdan se occupà a grămădì la çifre şi rotundià zestrea fie-sei. Dómna Jurdan, pînŏ în vîrsta de patru-deci de ani, îşi chieltuià tóte dillele în întocmirea toalettei, în projete de bal, de petreceri; un rendez-vous cu cusĕtorósa-sa o interesa mai multu de quât o conversaţie cu fiie-sa. Nici nu erà vorba vre-o dată de a căutà să devine vre-unul din instinctele inimei Onorinei; erà ânsĕ o trébă mare qua să'i allégă o flóre que erà să 'i o puie la capellă. Que è dreptu copilla nu erà chinuită, erà îndestul în voiea ei; nu erà ânsĕ nici de cum cultivată. Aşà, pe quând Dómna îşi meditù cum să'şi întrebuinţede serele sau pe quând îşi tîrguià bagatelele însemnătóre, Onorina aflà fórte natural de a se furişà spre a'şi petrece în anticameră, şi priimià lecţii de manieri elegante şi de vorbire plăcută sau dela bucătărésă sau dela femea din casă la quare se ammestecà de minune şi viditiul şi feciorul din casă, cum quâte-o dată şi un bĕtrân portaru fórte limbutu.

La patru-deci de anni ostenea-la şi sâţiul închisesse pe Dómna Jurdan în viaţa de familie. Onorina aveà doi-spre-dece ani, mumă-sa nu o mai părĕsià pentru gustul petrecerii în lume, ânsĕ se deprinsesse a o lăsà fără direcţie. Maestri sau învĕţătorii veniau a da aquestei copille elementele neapărate de ori-que cunoscinţă. Ea profità îndestul de bine dela lecţiile lor; abià ânsĕ se depărtà aquesti învĕţători şi scolara lor alergà la bucătĕrie qua să'şi afle soçii şi adevĕraţii ei institutori a quăror glume şi petreceri mai multu de quât burghesĕ ea le gustà fórte bine.

In midlocul aquestor deprinderi şi petreceri ajunse copilla la şapte-spre-dece ani. Caracterul sĕu, que ar' fi putut să aibă de trăsuri principale simplitatea şi blândeţea, şi quare în quellelalte se stinsesse cu totul, nu se pronunţà în altele de quât prin neîndemânări şi grosolănii de tot felul quare nici de cum nu se potrivià cu posiţia familliei salle. Pe lûngŏ aquestea erà âncŏ fórte distrasă, quare se attribuià fără îndoială iarăşi la neîngrijirea părinţilor; quĕci de ar' fi fost însciinţată şi condusă mai de timpuriu, ea 'şi ar' mai fi modificat quel puçin aqueastă neajungere atât de incomodă în relaţiile vieţei. Nici o dată n'a fostu urmărită de mumă-sa şi se deprinsese în plăcerea unor visării fără nici un cuget; distracţiile salle plăcuserŏ multu domesticilor, quare îi făceau şi un merit pentru aqueasta, quĕci îşi afla acì petrecerea lor, şi asfel îşi prefăcusse în deprindere învechită quea que la început erà numai o pornire fără nici o adîncime.

Fórte jună âncŏ cunoscusse pe Margherita; îşi împărtĕşisse cu dênsa primile jucării, şi cu timpul, aqueste mici relaţii de copillărie devenisserŏ nisce afecţii de inimă. Cu tóte aquestea intimitatea nu se stabilisse în adevĕr de quât de vre-o trei anni, în epocha quând Guilelmu şi fiesa venisserŏ a locuì la banchcrul. Caracterele lor nu se potriviau, şi aqueastă intimitate nu puteà fi justificată. Margherita nu semĕnà nici într'un chip cu Onorina şi amêndoĕ erau datóre, în quea mai mare parte, abatterile minţii quei sĕnĕtóse la greşalele primei educaţii.

Margherita aveà mai mult spirit de quât Onorina, ânsĕ stricat printr'o cultură neînţelléptă şi escesivă. Ambiţia lui Guilelmu cugetà să facă din fiie-sa o savantă şi nu puteà deveni de quât pedantă. Aşşĕdată de timpuriu într'un pensionat d'aquellea pompósele, fiiea ţĕranului onestu, que se înavuţisse prin dărniciile domnului sĕu, lăsà în urmă la învĕţătură pe conscolarele salle de un rang mai naltu de quât dênsa şi cu zelu mai puçinu. Se căpuì cu quâte-va cunoscinţe, şi, încuragiată de laude, uimită de curóne, se credù o minune a sciinţei. Credù aqueasta din tótă inima, şi fără scirea sa îşi concepù un orgoliu naivu; ânsĕ inima îi remasse bună, cu tótă urîta direcţie a înţelegerii salle. In atmosfera artificială în quare trăià, manierele, limbagiul ei luasserŏ un caracter de affectaţie; ânsĕ subt aqueastă invelopă nefiréscă un ochiu atentiv ar' fi recunoscut într'ênsa nisce simtimente adevĕrate şi nisce nobile applecări.

O deprindere uricíósĭ que con-

tractasse, şi de quare fetele trebue a se păḑì ca de focu, erà de a adduce citaţii la ori-que vorbă, spuindu que ḑice cutare filosof, cutare poetu, cutare şi cutare înţelleptu. Si, nu numai quĕ despuià istoria antică sau modernă, aruncând nisce făşii dintr'ênsele asupra conversaţiei familliare, ci âncŏ smulgià şi termenii quei mai abstracţi din sciinţe, şi quâte-o dată şi barbari, cum si amĕnuntele lor prea puţin cunoscute lumii, spre a'şi înfrumuseţà în paguba'sa cuvintele. Işi formasse, cu voiea tatălui-sĕu şi prin economiile salle, un micu cabinet de fisică, în quare cuteḑĕtórea fată încercà nisce esperiinţe adesea nefolositóre sau periculóse. Intr'un cuvînt se singurătăţià pînŏ în puntul de a se face să nu'i cunóscă quine-va nici ênsuşi qualităţile quelle mai solide.

Ea iubià mult pe Onorina cu tóte quĕ o simţià cu mult mai pe josu de quât sine. Erà un fel de compătimire în dragostea sa şi, mài îmi vine să credu, o secretă mulţumire de a se vedeà, prin cunoscinţele salle, mai pre sus de fata bancherului. In fund ânsĕ adevĕratul motiv erà inima quea bună a Margheritei şi umórea facilă, voiósă şi complăcĕtóre a Onorinei.

Intr'o ḑì quând vecinul meu îşi regulasse nisce socoteli părĕsite, sătul de çifre, lacomu de distracţii, se dusse în salonul de famillie. Acì dupŏ o căscare prelungită mai multu de quât altă dată, anunţò quĕ voià să facă o căllĕtorie. Dómna Jurdan clătì din capu cu o grimaçă de neapprobaţie. Stà să încépă o cuvîntare asupra neastîmpărului de spirit que înpingeà pe bărbatu-sĕu a appucà prin lume; ellu ânsĕ nu'i dette passu. Făcù o descriere atât de patetică şi atât de grotéscă *a spleenului* que îl rodeà şi a efectelor quellor mari alle mişcării şi strămutări întru tămĕduirea unei bóle aşà de grave, în quât dómna Jurdan se simţì un moment împinsă de a rîde şi de a plânge tot de o dată. Işi ţinù ănsĕ demnitatea; remasse seriosă şi nu ḑisse nimicu. "Pretinḑu, ḑisse atunci bancherul que se apprindeà în projetele salle de escursii depărtate, a nu profità numai eu singur de fericita mea idee. Aidem cu toţii pentru vre-o şase sĕptĕmâni, şi ne vom returna unii tămĕduiţi şi alţii appăraţi de rĕu pe viitor. Que ḑici dómnă Jurdan, adăogò ellu, dumneata quare esci stăpînă a casei?— Dumneata scii, respunse ea cu umóre quĕ eu sunt stăpână numai întru aqueea de a stà à casă. De aşu fi avut uşurinţa şi tăria unui june..... ca dumneata, aşu fi putut cugetà la căllătorii.— Aide, aide, lasă contrarietatea şi mai vîrtosu falsa

politeçă. Eu de mult te-am appărat de diplomaţie. — Plécă sănĕtosu şi ià cu dumneata, daqua îţi vine, pe domnişórele astea que le vĕḑu quĕ adesea nu le place a sta cu mine. Guilelmu è îndestul spre a veghià asupra interesurilor dumitale, şi unde dumnéta în depărtare de doĕ sute leghe vei alergà cătânduţi sănĕtatea şi bucuria, eu voiu cercà a mi le pune la locu prin rĕpaos.

— Fórte bine, respunse cu flegmă banchierul, unde fiiesa îşi arătà bucuria printr'un rîsu mare. Vom pornì numai noi quâte trei, domnişórelor; vom viḑità Bretania unde am buni prieteni. Făceţi-vĕ preparaţiile şi fiţi gata în doĕ ḑille.„

Intre aquestea sosiiu şi eu acì şi Jurdan a quărui plăcere erà de a face o preâmblare, întreprinse a mĕ convinge quĕ aşu fi fórte amabil quând 'l aşu însoçì. Ellu îmi cunoscià cu que eram deprinsu în fie-quare annu, şi, cu tóte quĕ nu căllĕtorissem nici o dată împreună, îşi închipuià fórte cu cuvîntu quĕ nu mĕ voiu contrarià multu la aqueasta. Mie nu'mi placu căllĕtoriile quâte patru şi mài tot-d'-auna allegu sau libertatea francă de quare se bucură quine-va quând è singuru, sau soçietatea intimă a unui singur soçu, se înţelege ânsĕ să aibă o umóre egală, o disposiţie însemnată de a nu determinà nimica dela sine despre itinerariu şi o îndemânare nu mai puçin pronunţată spre a regulà pe drum tóte amĕnuntele vieţei materiale a quărià grijă cu totul prosaică strimtoréḑă óre-cum meditaţia. Cu tóte aquestea, âncŏ è una din tentaţiile spiritului meu de a nu refusà voiosu încercarea unei combinaţii nuoe. Nu cunosciam Bretania şi priimiiu.

Dupŏ trei ḑille, aquesti patru căllĕtori improvisaţi îşi urmà drumul Turanei; trebuià să ajungem la Bretania în largul nostru, dupŏ que ne vom abate pe la Tours, unde cugetam a vedé quâţi-va prieteni conoscuţi.

Guilelmu presidasse la aşşeḑarea lucrurilor de drumu alle domnului sĕu cu tótă regularitatea unui om cu orînduială, quare scie quâtă grijă queru şi ênsuşi lucrurile quelle mai mici. Génta Onorinei erà plină, sau mai bine grămădită în ammestecu de objete folositóre şi alte lucruri pré de trebuinţă în căllĕtorie. Ea fusesse ajutată de o bonnă quare îi vorbisse de precauţiile minuţióse alle unor persóne cu un dispreçu fórte impertinentu. Margherita pusesse să'i facă o lacră de o formă fórte bizară alle quării innegalităţi erà cu totul necomode la încercătură; pentru dênsa ânsĕ aveà preţiosul avantagiu qua să încapă prin cotituri îndestule căr-

ţi cu quare să'şi formeḑe o bibliotică de drumu, şi îndestule instrumente pentru un micu cursu de fisică esperimantală. O descoperire de curând que illustrasse pe autorul sĕu, occupasse curiositatea nechibsuită a junei savante, şi aqueasta îmbăllasse un daghereotipu cu tóte elementele salle lŭngŏ quare da drépta pusesse primul volumu al *istoriei împeratilor*, d'a stânga o proviḑie îndestulă de elegan te objete de tóletta, despe quare abusul sciinţei nu desgustasse pe fetişóră. Quât pentru mine, dupŏ cum m'am învĕţat bagagiul 'mi erà pré micu şi prin urmare atât de comodu în quât è de prisosu a mai vorbì.

Trecu fórte răpede peste amĕnuntele comune la toţi căllĕtorii din lume, qua să ajungu la aquellea que trebue a pune în şcenă trei fete, que sunt objetul prinçipal al aquestei istorióre, şi din quare pe quelle doĕ d'ânteîu le cunósceţi.

Străbăturŏm aquel voiosu şi plăcut coprinsu, pe dreptate numitu grădina Françei, şi cufundaţi pentru un minut în nisce cugetări mai severe prin sĕlbatica vedere dela Roche-Corbon, quare ne arătà o populaţie de vii spînḑurate ca nisce aquile pe stâncă, intrarŏm în vechia capitală a Turanei.

Erà cu neputinţă qua Margherita să nu'şi adducă a minte îndata istoria lui Clovis şi cronicele istoricului Grigorie, şi âncŏ mai cu neputinţă să nu ne împuie urechile cu suvvenirile şi citaţiile salle. Addormì pe Jurdan într'un somnu de quelle mai profunde; eu mĕ ţineam descept de politeçă; Onorina căscà fără milă şi 'şi arătà cu pré puçină graţie dinţii quari, que è dreptu, erà fórte albi şi fórte bine întocmiţi. In momentul aquesta, trecurŏ pe lŭngŏ trăsura nóstră quâţi-va englesi que se cunoscià dupŏ portul şi limbagiul lor; unul din ei aţţintò ilaritatea fetei, quare mi'l arătò cu degetul, pe urmă se trasse fórte roşie în apoi quând vĕḑù quĕ mişcarea sa fusesse luată în sémă. Vrù să ardice giamul; ânsĕ firesce neîndemănatică şi mai vîrtosu turburată atunci, îi scăpò din mână; căḑù în apoi şi se sparse. Jurdan se desceptò sărind şi certò pe fie-sa; Margherita îi luò appărarea într'un chipu cu totol magistralu, şi un resboiu civil stà să se încépă, quând, din norocire ajunserŏm la portu adică la cantorul mesageriilor unde ne coborîrŏm împăcaţi.

Ne grăbirŏm a dà o viḑită unui vecin militar vĕduvu, înavuţitu, amicu bun şi închinat quare ne făcusse la amĕndoi nisce însemnătóre îndatoriri, şi quare dorià din inimă a ne arătà, à casă la ellu, mulţumirea sa quĕ le am fostu priimit. Ambele fe-

te erau în neastîmpăru de a face cunoscinçă cu fiie-sa, alle quăria graçii şi qualitaţi norocite, tată-sĕu le lăudasse fără sfială în aintea lor. Furŏm priimiţi cu braçele deschise; erà cu neputinţă de a rĕmâneà cu locuinţa la ospellĕrie, şi eatò-ne pe quâte-patru instalaţi sub grija îndatoritóre a unui colonel al imperiului şi a unei fetiţe de séptespre-ḍece anni.

Remaserŏm în mirare de trăsurile regulate şi de mişcările graçióse alle damicelei Enrietta. Priimirea ei dulce şi amicală, limbagiul ei de bun ton ne traserŏ inimile; atât numai quĕ gătéla ei o aflam quam pretenţiósă, şi îmi părù rĕu a vedé o persónă atât de amabilă provocând, prin nisce bagatelle, laude que ar' fi venit de sine la qualităţile ei, de le-ar' fi asceptat.

Petrecurŏm quâte-va ḍille în aqueastă casă; cugetarea mea asupra Enriettei devenì mai severă. O auḍiam quâte-o dată vorbind cu o siguranţă que nu mi se păreà quĕ se cuvine la vîrsta ei, şi quare semănà quĕ'i vine din singura cugetare de a trage attenţia şi de a face pe ómeni cu ori-que preçu a se occupa de dênsa. Quând se lăsà cu totul neîngrijită, ca şi quând nici quĕ ar' mai avé în cuget parura, quând, în dată que'i spuneà quĕ vine quine-va, se arătà într'o adornare încărcată cu fruntea naltă, privirea sigură şi superbă şi se dà în spectacol la viḍitători.

A doa ḍì furŏm invitaţi la o serată que ne dette minunatul mairu al cetăţii, bărbat activu şi întreprinḍĕtor, a quărui voinţă prefăcù uliciórele strimte în strade spaţióse şi casele derăpĕnate în monumente. Sosirŏm acolò pré târḍiu, pentru quĕ Enrieta nu puteà să se învestì nici mai vîrtos a'şi acconcià capul dupŏ placul sĕu. Bietul acconciator, din aquărui mână îi scăpà quĕte-va fire de pĕru, reîncepù lucru de vre-o patru ori; în quelle dupŏ urmă dupŏ nisce sforţe eroice de o oră, reuşì bietul om. Oglinda întrebetă, dette un respunsu favorabil. Apoi venirŏ altu-fel de învălmĕciri la potrivirea şi ticluirea fie-quăria petecu al tólettei; luò o rochie, o lăssò, luò alta, pe urmă alta, quând nu'i plăceà materia, quând culórea pînŏ se puturŏ învoì tóte. Vedeà quine-va nu numai aquea preoccupaţie naturală fetelor que voiescu a se arătà în lume într'o tenută cuviinciósă şi cu gustu, ci şi speranţa despre effectul que puteà să producă, cum şi neastîmpărul şi ambiţia succesului.

Tóletta Margheritei erà frumósă fără affectaţie, o purtà ânsĕ într'un chipu quam doctoral: un aer de înghîmfare, un mersu bănănăit stricà eleganţa

corsagiului şi frescheţa cordellelor. Biata Onorina aveà o gătială pré scumpă, ânsĕ spre que è bună parura fără graţie? Nu scià să'şi ţie trupul, mergeà greu, se înfăçişà bruscă cu nisce reverinţe stângace, şi auḑiu înpregiurul ei: asta par' quĕ è bucătĕreasa familliei înduminicată în hainile stĕpâne-sei.

Nu stă quine va într'o cetate mare, căllĕtorind pentru petrecere fără a cunósce tot que este mai curiosu în partea locului fără a vedé tóte quâte renumele local arată curiosităţii. Nu puteam, aflându-ne la Tours, fără a ne răpeḑì pînŏ la frumosul dominiu dela Chenonceaux şi pînŏ la severul castellu dela Ambroise. Admirarŏm la Chenonceaux aquea posiţie pitorécă, aquel castellu que se înalţă din miḑlocul apelor lui Cher şi prin a quărui grădine străbatu vaselle învelate. Ambroise, de şi restaurat dupŏ chipul modernu, ne rechiemò ânsĕ suvvenirile religióse şi politice din al XVI-lea secol, şi nu vĕḑurŏm fără întristare înaltul balcon de fer unde Caterina de Medicis pusse a spânḑurà trupurile mai multor Hughenoţi conjuraţi. Mărgherita, trebue a o spune, fu nesufferită în aqueste preûmblări. Nu vrù să se lasse mai josu de a nu se pune şi pe sine într'un registru mare unde fiequare găgăuţă de căllĕtor îşi scrie părerea în versuri sau în prosă; nu se lăssò mai josu de a'şi înscrie cu mare greutate un pătran fórte mediocru d'allătu-rea minunatei improvisaţii a lui Eugène de Pradel! Pe quând ea compunià, Onorina se suise grăpişu ţiinduse de o feréstră mài putredă, şi daqua Jurdan nu s'ar' fi aflat din norocire la spatei qua să o apuce de haină, negreşit cădeà în Cher. Enrietta nu mai putea de urît în miḑlocul aquestor anticallii que le aflà fórte uriciósе pe lûngŏ frumósele petreceri dela Tours. Aquelle vechi portrete istorice acăţate de păreţi, nu'i surrîdeà nici de cum ca chipurile aquellora que îi admirà graţiile la balu, şi îi venià pré cu greu de a'şi împinge politeţa pînŏ acolo în quât să nu se arate căscând şi fără voie bună.

O idee luminósă venì atunci óspelui nostru. Se vorbià mult despre un turneu que erà să dea schóla de căllărie dela Saumur, cu occasia unei inspecţii făcute de generalul contele de S... Aqueastă serbătóre, se ḑiceà quĕ va fi fórte brillantă; apoi Parisienii caută tot d'auna cu mare dorinţă aqueste remăşiţe din anticele costume que se ascund şi trăiescu âncŏ prin provinţii şi alle quărora quelle din urmă trăsuri s'au scersu de mult din Paris. Colonelul propusse dar a ne conduce la Saumur, şi dupŏ

o scurtă deliberaţie, propoziţia sa se priimì cu unanimitate. Luarŏm batellul cu vapor, quare este o manieră fórte plăcută şi comodă de a căllĕtorì pentru aqueia quăror nu le placu sgomotul nici struncinatul, nici pulberea, neplăcută ânsĕ pentru unii que preferu mişcarea simţită a deligenţei şi alternativele ei de iuţeală şi de repaos. Nu sciu que 'mi ar' fi plăcut mai bine la trei-ḑeci de anni; ânsĕ acum dupŏ şéi-ḑeci mărturisescu quĕ nimicu nu mi se pare mai bun de quât aquea înlesnire, aquea linisce, aquel fel de comoditate ca la sine, aquel repaos de quare se bucură quine-va într'un batellu cu vapor.

Sosirŏm în cetatea dela Saumur dupŏ o norocită navigaţie de quâte-va ore asupra Loirei. Ne dusserŏm drept la generalul, subt quare colonelul făcusse primelei arme şi quare ne priimì cu cordialitate. " Aţi venit, ne disse ellu surrîḑĕnd, qua să assistaţi la turneul que prepară galanta junime din schóla nóstră. Vĕḑu, adăogò ellu îndulcindu'şi glasul quel aspru şi sonoru, şi aruncând o căutătură asupra fetelor nóstre, quĕ modernii noştri paladini vor puté, ca strămoşii lor în cavallerie, a asceptà dreptu preţul victoriei un surrîsu dela frumuseţe.,, Creḑu quĕ severului inspector general nu'i venisse nici o dată un fras atât de galant, quĕci îşi pusse mâna pe mustăţile cărunte cu un aer quĕ è mulţumit de sine; pe urmă începù iară: " Damele au fără îndoială trebuinţă de repaos. Le voiu recomandà la femeca mea şi le vom lăsà a'şi petrece împreună în revistă toaletta. Dumneavóstră, amicilor, de vĕ va plăcé, mĕ veţi însoçì la esamenul trompettelor la esersiçiul voltigiului, şi ne vom returnà qua să ducem apoi damele la turneu.,,

Priimirŏm, şi, sub conduta generalului ne dusserŏm a vedé cu curiositatea căllĕtorilor fără sciinţă, (quel puçin noi doi meritam aquest titlu) tóte amĕnuntele active, singulare alle inspecţiei unei schóle de căllărie. Si nu numai quĕ ne espusserŏm urechia la ariile variate şi la sunetele bărbate alle opt-ḑeci de trompette resunătóre; nu numai quĕ admirarŏm iuţeala şi graţia eroilor equitaţiei commandaţi de un îndemânaticu vechiu scutieru, ci assistarŏm la înţeleptele respunsuri asupra ippiatricei, şi, de acì, trecênd la făurăria largă şi comodă de o curăţenie que făceà plăcere ochiului, vĕḑurŏm într'un quart fasonânduse şi bătute în cuie de fiequare din junii cavaleri ai schólei quâte patru potcóve alle unui callu. Ferbinţeala focului, activitatea estraordinară a concurenţilor (quĕci erà un concursu),

făceà a curge sudórea dupŏ feçele şi braçele lor góle. Apoi quel mai îndemânaticu, quel mai iute priimì o gratificaţie estraordinarŏ şi o laudă dela generalul quare erà fórte scumpu la laude. Peste curênd erà să sune ora turneului. Luarŏm quâte-va momente de repaos, şi ne dusserŏm la sóçele melle de căllĕtorie. Generalésa ne querù scuse quĕ nu póte să ne însoçéscă.

Am o facilitate, nenorocită póte, de a mĕ transportà cu imaginaţia în midlocul scenelor de altă dată. Illusiile ridente sbóră împregiurul meu ca visele unui om desceptu. Acì, spre esemplu, quând intratŏm într'o curte întinsă îngrădită prin bange treptate în anfiteatru, în midlocul quărora se înălţà o tribună destinată generalului şi amicilor sĕi, şi înpregiurul quărora vĕduiu atîrnate armĕrii şi stéguri, creduiu quĕ mĕ aflu ênsuşi în midlocul mediului evu. Nici nu mai vedeam quĕ aquei gradini erà nisce simple bange bătute cu grabă în cuie pe o lemnĕrie rĕu întemeiată şi pe quare nimicu nu le appără în contra injurelor timpului; quĕ tribuna erà îndestul de pirpiriu decorată cu o pândă albastră que sufferisse îndestul, şi quĕ trofeele acăţate de muri lăsà între elle nisce largi spaţiuri cu totul góle que aveà pré puçin d'a face cu eleganţă. Tóte aquestea erau fórte scusabile şi trebuià a iertà imaginaţiei locuitorilor Schólei quĕ a improvidat o serbătóre militară que puteà a trece cu vederea cochetĕria. Generalul contele S... erà cu mult mai simţitor la probele de forţă şi de îndemânare de quât la frumósele tenturi şi bogatele adornemente. Quât pentru noi, publicul, noi eram o întêmplare în midlocul aquestei serbători, puteam fi sau puteam a nu fi; şi trebuià oricum a ne arătà mulţumiţi şi recunoscĕtori.

Jurdan aveà o disposiţie indulgentă într'un grad mai mare şi de quât al meu: cum eşià afară din casă în căllĕtorie, şi cum vedeà o scenă nuoă, oriquât de neînsemnătóre sau neplăcută ar' fi fostu, lui îi plăceà, i se deschideà inima şi nu mai puteà de bucurie; nici o dată nu'i venià în cuget de a criticà nimicu, cu quât mai vîrtos vreun amĕnunt al unui spectacol atât de minunat ca turneul aquesta.

Fiie-sa, suinduse pe treptele tribunei, ne făcù să ne sară inima de frică. Se suià pe scară cu o repediune de un ton fórte urît pentru o asemenea împregiurare. In momentul quând sărià doĕ trepte de o dată, cădù într'un chipu din norocire mai multu grotescu de quât pericolosu, cădù pe brânci cu mâinele în ainte şi cu genuchii încovoiaţi

în atitudinea în quare Enricu IV se suprapriuse de către ambasadorul Spaniei, vrù să se realţe, în uimirea sa apucò de pulpana vestmêntului pe un bĕtrân que se suià din preună cu dênsa, şi bucata fiind vechie, neputênd a ţiné la sguduire, îi remase în mână. Margherita se răpede, o subţine, şi o realţă cu o gravitate cu totul magistrală. Si mi'ţi începe o cuvîntare, que nu'şi aveà nici de cum locul asupra necuviinţelor neîndemnării, şi credu quĕ 'şi ar'fi împărţit disertaţia în mai multe punturi daqua Enrietta nu ar'fi împinso cu cotul, dândui de scire quĕ s'a dat semnalul evoluţiilor militare şi quĕ trebuià a nu mai întârdià spre a'şi luà locu în balconu.

Vĕdurŏm atunci deschidênduse doĕ porţi laterale şi naintând prin fie-quare quâte o cétă de ostaşi în diverse uniforme de lancieri, dragoni, artilori. Făcurŏ quâte-va treceri variate pitoresci, şi venirŏ apoi a se rîndui în aintea tribunei, unde salutarŏ ostăşesce pe inspectorul general. La quea d'ântêiu salutare Onorina credù quĕ aqueastă politeţă se adresà către tóte persónele que furŏ priimite în balcon unde erà şi ea, şi, respunse printr'o reverinţă bruscă quare făcù a se respândi pîntre damele de mai apprópe un rîs innĕbuşitu.

Doĕ cete nuoĕ de căllăreţi venirŏ a se disputà preţul inellului. Armaţi cu lănci, al quărora fer erà lungu şi subţire, se întreceà a petrece în fuga mare nisce tórte de fer, pe quare vingĕtorii le lăsà apoi să cadă, plecându'şi cu respectu lancea la piciórele tribunei. Aquestu jocu viu şi brillant aţîţò aplaudele generale.

O singură persónă erà nemulţumită şi de sĕrbătóre, şi de queilalţi şi de sine ênsuşi. Erà biata Enrietta alle quăriia nemulţumiri trebue a vi le spune.

Enrietta îşi pusse în gînd quĕ trebue să se facă quât se póte de frumósă pentru o occasie atât de rară unde flórea unei cetăţi şi a unor ofiiçeri veniă negreşit numai şi numai qua să judice despre efectul toaletelor şi despre frumuseţea quellor que le purtà. Aveà prin urmare o rochie fórte elegantă şi fórte dupŏ modă, atât pentru croitură, quât şi pentru allegerea culórei, şi quare avé numai un micu defectu de a nu fi nici de cum în armonie cu persóna ei. Conciura îi erà scumpă şi încărcată şi nu îi stà bine la chipu. Erà fórte luxosu învestită şi pré nepotrivit cu împregiurarea, pentru quĕ nestatornicia temperaturei şi severa simplitate a locului făcusserŏ pe tóte femeile a venì într'o toaletă fórte modestă. Juna nóstră cochetă se

îngrijisse a'şi luà un locu în façа tutulor la drépta generalului. Astfel ochii tutulor se aţintà asupra ei, îndată que vre-un repaos precurmà esersiçiurile căllăreţilor. La început credù quĕ aqueasta negreşit nu è altu, de quât un omagiu que se dà gustului quel bun şi graţiilor ei. Se simţi mîndră quĕci aţîţà astfel attenţia unei adunări numeróse, gelosia spectatórilor şi curiositatea adulatóre a privitorilor şi a luptătorilor. Omenii ânsĕ începurŏ a şoptì; femeile îşi puneà basmalele la gură a'şi ascunde un rîs comprimat de respectu; quâte-va vorbe batjocoritóre ajunserŏ pînŏ la urechile Enriettei. Nisce şopte între vecinele ei făcurŏ a audi quĕ lumea o aflà fórte ridicolu împĕnată, împoţoţonată ca o blésnă. Nici o laudă despre chipul ei, nici o indulginţă despre toaleta ei! Que descuragiantă idee pentru biata fată! In quâte-va minute îşi perdù tóte illusiile şi luò într'o ură profundă şi serbătórea şi cetatea, şi locuitorii ei. Voì să se retragă; ânsĕ cum? Erà în rangul quel d'ântêiu, în dosul ei o mulţime compactă, lacomă de mişcările dillei, şi erà cu neputinţă a străbate printr'ênsa. Apoi, qua să se retragă trebuià să ni se destăinuiască suppĕrările, şi orgoliul ei împunsu îi dette curagiu. Remasse în locu; ânsĕ din momentul aquesta turneul nu mai fu pentru dênsa de quât o uriciósă paradă în quare tótă lumea semĕnà quĕ s'a înţèllesu spre a'i face o crimă din inocenta ei applecare de a plăcé.

Redemat de marginea balconului priviam una quâte una strimtorările şi schimbările chipului Enriettei. Attragerea spectacolului de quare mĕ bucuram, nu puteà a mĕ smulge din deprinderile melle de observator, şi mărturisescu quĕ cercam un simtiment de durere la vederea aquestui felu de pedepse prin quare lumea de multe-ori se arată atât de dréptă. Biata fată, îmi diceam eu, a vrut să întrécă pe tóte, să se arate în lume, şi să se arate cum să se facă vorbă; a vrut să placă qua nimeni alta prin toaleta sa, şi ét' o cu adevĕratu quĕ ea è mai însemnată din tóte şi tótă însemnarea îi è quĕ ori-quine se uită la dênsa, rîde de nebunele ei pretenţii.

Aveai dreptate, Rouseau, diceam eu întru sinemi, rechiemându'mi suvvenirile, quând vorbiai de fetiţa ta ideală:*)

"Sofiei îi place parura la quare se pricepe pré bine; mumăsa n'are altă camarieră de quât pe dênsa; quĕci are mult gustu întru a se adornà cu avantagiu, urasce ânsĕ vestmintele scumpe şi încărcate. Intr'al sĕu tot d'a-

*) Emile, Liv. V.

una se vede simplitatea unită cu eleganţă; ei nu'i place nici o dată lucrurile que strălucescu, ci aquellea quare îi stau bine; nici nu scie quare sunt culorile de modă, scie ânsĕ de minune pe quelle que îi sunt favorabile. Nici o persónă jună nu ese mai puçin îngrijită de quât dênsa în parură şi a quării amĕnunte să fie mai bine aşşĕḑate; nici un peticellu, nici un amĕnunt nu è pus dupò întêmplare, şi arta nu se arată nicăiri.„

Si cu tóte aquestea, adăogaiu eu, urmându'mi cursul reveriilor, copilla asta è în stare a pricepe que póte să fie iertat ambiţiei salle de femee şi que iarŏşi, în interesul sĕu ênsuşi trebue să'i fie oprit. Ea ar' fi ascultat glasul unei mume quare 'i ar' fi ḑis din preună cu D-na de Saussure*) "Să ne împedicăm óre dorinţa de a plăcé? Nu fără îndoială..... Trebue a priimì aquellea que facu soçietatea supportabilă, aquellea que facu un commerciu de finţe vii mai multu, de quât o esposiţie de figuri şi de costume şi aquellea que îndatoréḑă în sfîrşit pretenţiile orgoliόse spre a se umanisà. Trebue dar a face graţie dorinţei de a plăcé; să condamnăm ânsĕ cochetăria pînŏ în gradul sĕu quel mai uşoru, gradu pe quare îl numescu inocent numai qua să nu'l pótă proscrie.„

Pe quând eu făceam astfel pe înţelleptul fără nici un folos şi numai pe séma mea, se preparà o manevră nuoă. Privirile tutulor erau aţintate asupra unor capete mari de carton que stà pe pămînt, împregiurul emiciclului din faça tribunei. O cétă de dragoni, cu sabia în mână, începe a'şi învîrti caii pe din aintea adunării, pe urmă 'şi'i răpedu în galopu şi se încércă în trécăt a luà în vîrful săbiilor aqueste nuoĕ trofee. Trebuia să ochiască dreptu, să ia printr'o mişcare răpede capul cu îndemănare străpunsu, şi în sfîrşit să'l lasse să caḑă, salutând cu arma, în aintea balconului offiçial. Aquesta fù un spectacol fórte animat şi aţîţò bătăile în mâini la quare şi Jurdan şi eu ne însoçirŏm cu tótă inima.

Ultimul esersiciu al sĕrbătórei nu fu mai puçin curios. Un capu spăimîntător de Medusă, desemnat pe lemnu cu perii sbîrliţi, cu gura căscată fu plântat în vîrful unei suliţe într'o nălţime ca de quinci picióre. Aquesta erà ţinta propusă unei cete de artilori căllări, armaţi cu darde. Eie-quare artilor, pe rĕnd îşi răpeḑià callul, treceà răpede pe dinaintea capului de Medusă şi îşi asvîrlià dardul cu tărie. Unul isbià în miḑlocul perilor; altul, mai norocit, scotià un ochiu

*) Education progressive, Liv. III chap. IV.

monstrului; mulți nu înnemerià ținta și le cădeà dardele înfigênduse asupra nisipului. Tótă adunare cu ochii schinteierori, cu gîtul întinsu privià cu neastîmpĕru fasele îndemănării lor. Murmurà de nerăbdare quând vre-o împregiurare adduceà vre-o ușure întârȡiere, rideà cu hohotu, applaudià cu entusiasmu. Intr'aquestea nimeni nu puteà isbì la țintă, quare erà gura căscată a hidósei figure. Acolo trebuià quine-va să'și împlânte darda qua să pótă fi proclamat de vingĕtor. Un june artilor, neîndemânaticu sau nenorocit la trecerea lui d'ântêiu, fu atât de împunsu la quea d'a doilea de rușinea neînnemeririi, în quât petrecù cu vigóre darda prin miȡlocul căscării fără a attinge marginile. *Bravo!* strigarŏ toți cu un sgomot furiosu. Generalul se sculò și salutò grațios pe norocitul artilor. Dette apoi semnalul departului, și fie-quare se dusse pe à casă mulțumit de una din aquelle ȡille que, într'o cetate de provinție, unde viața è îndestul uniformă, lasă nisce lungi suvveniri.

Trebue a spune tóte. Epigramele que mîhniserŏ atât pe Enrietta devenisserŏ mai înțepătóre și se auȡirŏ și mai d'apprópe pe quând mulțimea se strecorà pe lûngŏ noi. Femeile își vorbià una alteia șoptind, și pentru quei que nu erà în șirul vorbei îngânà cuvintele în quât semĕnà quĕ nu suppără pe nimeni: da reflesiilor lor rĕutăciόse aquel caracter de generalitate, atât de comodu, ca un pretestu allusiilor particulare. Enrietta que se interesà da dreptul la quelle ȡise și eu ca observator, înțellegeam fórte bine cuvintele cu doĕ înțellesuri. "Dumneȡeule! ȡicea una încetu plecată la urechia vecinei salle que stà lûngŏ Enrietta, que mai de fete ajungu de rîs în ȡioa de astăȡi cu toaletta lor pretențiósă! que mai de cordelle fără nici un folos! (Enrietta erà numai cordelle). — Și ìa te uită, respundeà încetu queealaltă, quĕ acum nu è destul numai a purtà mânuși qua să appere albéța și fineța pellei: minunițele nóstre 'și au închipuit și nisce mânicuțe suplimentare quare se întind dela marginea cămășii pînŏ unde începe mânușa. Fără asta negreșit quĕ nu le è sigură pellea.„ Un june trecênd p'acì ȡiceà altuià: "Sunt fórte plăcute sĕrbătorile astea militare; elle 'ți ar' da nisce idei fórte bellicóse; din norocire numai quĕ împregiurul nostru atmosfera è profumată. Am puteà, ȡĕu, să și uităm pentru un minut schóla de căllărie quând resufflăm nisce mirόse qua și quând am fi într'un budoar. — Cochetele! urmò cu viclenie camaradul sĕu, nu è un acșoru qua să n'aibă un cuget, nu è o

îndoitură să n'aibă un plan întregu. Lucrurile simple, ți le adducu din mână să bată la ochi; lucrurile affectate ți le încornorédă scoțêndule la ivială. Pentru quelle que nu pot plăceà astfel cum le-a lăsat Dumnedeu, tot mai merge, le póte quine-va iertà nisce pretenții așà de ridicole.„

Enrietta se înnecà de necadu și de durere. Ințellesesse tot, simțisse tóte fórte adîncu. Ochii ei întîlnià pe ai mei, și fără îndoială citì într'ênșii cugetarea mea mai mult de quât așu fi dorit eu. Abià ajunserŏm à casă şì, sub pretestu quĕ o dóre capul, se retrase querênd să rĕmâie singură; dupŏ doĕ ore, colonelul ne însciințò quĕ îi pare rĕu quĕci nisce trebi fórte grabnice îl facu a se înturnà quât mai curênd cu fiie-sa la Tours.

Pornirŏ îndată, și cugetarea mea ținеà dupŏ urmă pe Enrietta. Să dea Dumnedeu, îmi diceam eu cu un simtiment de speranță, qua fetișóra să'și adducă a minte de aquestă lecție aspră.

Ne făcurŏm complimentul cătrе general cu quare petrecurŏm rĕmășița dillei și a doa-dì ne îmbărcarŏm spre Nantes unde avém a întârdià pré puçin. Tot que voiam a vidită acì erà, mai vîrtos, aquea veritabilă și intimă Bretanie quare începe dincolo de Saint-Nazaire și unde, puteam sperà quĕ vom întîmpinà costume nuoĕ și chipuri al quăror tipu se dĕpărtà de quel dela Tours sau dela Paris.

Trecu dar fórte răpede asupra șederei de doĕ-deci și patru ore que întârdiarŏm în industriósa Nantes, unde viditarŏm, cu tóte aquestea, da nisce călĕtori que'și cunoscu meseria, museul, spitalul, eclesia catedrală în quare doĕ singularități ne attraserŏ luarea à minte. Antêiu mormîntul regelui Enricu II, închisu în sacristie și în alle quării colțuri sunt patru figuri alegorice. Una din aqueste figuri è îndoită ca a anticului Ianu. Façа din ainte è de june și quea oppusă de bĕtrânu. Margherita își încrucișò braçele și meditò cufundată înaintea aquestei enigme. Noi asceptam oracolul que trebuia să easă din aqueastă meditație. In sfîrșit ea se pronunțò quĕ figura îndoită trebue să represente *Intellepciunea*, iar quellelalte trei que sta în colțurile oppuse, representà *Taria*, *Veghierea* și *Dreptatea*. Juna nóstră savantă putea să aibă cuvînt. Eu ânsĕ așu fi dorit să'l aibă în sine și să n'o vĕdu quĕ se uită înpregiuru să vadă quâți auditori are quând ni'l spuneà. A doa bizarerie que trase à nóstră attenție fu un puțu în midlocul bisericei. Erà aci din timpi neconoscuți și nimului nu'i mai venisse nici a se mirà nici a se plânge de

dênsul. 'Mi erà témă quĕ Onorina acum se va duce negreşit a se plecà pe margenile lui qua să vaḑă quât este de profund; ânsĕ gravitatea locului, pe semne, o făcù să fie mai astîmpĕrată.

Dela Nantes, unde ne aveam quartierul general mai făcurŏm quâte-va preûmblări prin pregiuru. Din aquestea nu voiu spune de quât despre escursia avvînturósă la pitorescul castellu della Clisson. Nisce ruine cu adevĕrat selbatice de un monument cu totul feodal. In aquestu cuibu de passări răpitóre, construitu în vîrful ţelinos al unui deal sĕlbaticu, n'auḑiam vorbind de quât despre închisori părĕsite, despre temniţe pline de tórte sângeróse; apoi gardianul aquestui locu tristu, unind suvvenirea de curĕnd a resbóielor civile cu a chinuirilor din altu secolu, ne arătà, într'o curte a castellului un pin mare plântat, ḑicea ellu, ênsuşi asupra puţului unde fusesserŏ aruncaţi şi îngropaţi de vii trei sute de Vendeeni.

Doriam a ne cufundà mai de parte în ţérră, şi Jurdan mai vîrtos îşi figurasse quĕ vom puté intîmpinà, mai nainte lucruri de minune de nuoĕ şi frumóse. Erà un spectacol fórte imposant Loira, la îmbucătura sa între Paimbœuf şi puntea dela Saint-Nazaire. Ne bucuram de aquastă vedere cu tótă candórea unei admiraţii que nimicu nu o strimtoréḑă. O şălupă ne transportò, dela Paimbœuf, pe quare îl viḑitassem mai nainte, la Saint-Nazaire. Acì intrarŏm într'o tristă şi grea trăsură. In aquestu echipagiu galant venirŏm la Gueranda; noi voiam de acì a străbatte prin Morbiham, Finisteru şi a ne îmbărcà la Brestu spre a ne înturnà p'à casă.

Locurile prin quare treceam erà aride şi góle. Aquestu drum mài deşĕrtu ne dà nisce idei triste şi tăceam cu toţii în visăriile nóstre. Un hohot mare de rîsu al domnişórei Onorinei ne făcù a sări în sus. Ne uitarŏm pe ferestre şi vĕdurŏm nisce ţĕrani bretoni în costumul lor. Onorina, quare îi aflà fórte ciudaţi, ni'i arătò cu degitul fără să ia séma quĕ o vĕdu bieţii ómeni. Tată-sĕu o împinse cu cotul într'un chipu semnificativu. Aveà şi cuvîntu, quĕci ţĕrranii se uità unii la alţii cu un aer nemulţumit şi putém a ne teme de vre-o urîtă priimire.

Sau îndemânare sau trebuinţă nemoderată de a'şi arătà sciinţa, quĕ Margherita ne rugò să ḑicem a stà trăsura puçin şi adresânduse către ţĕrani:

"Omeni buni, le ḑice, vĕḑu colò nisce nisipu în grămadă que arată fără îndoială vre un fenomenu estraordinaru. Sciu bine

quĕ nisipurile formédă straturi dese şi de o mare întindere în tĕrrêmurile de unde se tragu apele; ânsĕ aci ni se pare quĕ în locu de o surfaçă mai multu sau mai puçinu regulată, vedem tot déluri şi nu pociu a'mi esplicà bine formaţia aquestor nisipuri. Dumneavóstră quare sunteţi de p'aici puteţi să ne spuneţi de unde provine felul aquesta de îmflături, daqua nisipurile que undoiadă astfel în ochii noştri închipuiescu o formă cristalină determinată, sau, daqua sunt resultatul vr'unor stînce pulberisate prin vre unul din agenţii necunoscuţi.„

Terranii ascultà cu gura căscată şi cu gîtul întinsu. Unul dintr'ênşii, mai bătut la minte de quât queilalţi, îi respunse quam în aquesti termini: “ Frumósa mea domnişóră , de m'ai crede, noi nu pricepem nimicu din vorbele dumitalle quelle mari. Adică or fi dicênd elle queva, dar noi suntem de tot neînvĕţaţi şi nu scim de unde să le luŏmu căpĕtîiul. Nisipurile astea accoper un satu vechiu que 'l au îngropat cu totul, d'o sumă de anni. Asta è o întêmplare mare şi grozavă, şi n'o spunem de quât numai quând vrem să ne speriem copiii. Noi acum ne-avem nevoia nóstră ; cum se vede tréba, dumnéta esci pré procopsità..,

Ne salutarŏ quam în batjocură şi'şi căutarŏ de drum tăcênd. Quând ânsĕ se depărtarŏ vre o quincideci de paşi şi cărĕuşul nostru începù a mânà, 'i audirŏm rîdênd din tótă inima. Margherita qua să'şi ascundă din ochii nostri necadul, scóse capul pe feréstră făcênduse quĕ se uită afară şi vĕdù pe ţerrani que se ţinuu cu mâinele de cóste arătând'o cu degetul.

Jurdan îşi muşcà budele; Onorina aflà lucru pré firescu quĕ au luat pe sóça ei în rîsu, cu tóte quĕ o iubià pré multu; eu, înfundat într'un colţu, cu căciula pe ochi, cu mânele încrucişate îmi diceam ca un filosof: Que furie pe fata asta să tot 'şi arate cunoscinţele străine lumii, cu locu fără locu! Luările în rîsu, umiliaţiile se ţin dupŏ dênsa quând ese asfel din sfera sa. Si ênsuşi sciinţa que 'i ar' fi iertat să aibă ca femee, o strică prin forma que îi dă şi prin neînnemerirea împregiurărilor. Pedantismul desnaturédă şi ênsuşi istoria şi geografia, que mai rĕmâne acum pentru quellelalte studii que se cuvinu mai vîtos bărbaţilor şi ai quăror termeni sciinţifici sunt o nenorocită nevoie. Uite acum que facu elle împărtăşite unei fete âncŏ neîncercate şi cu pretenţie de a 'şi arătà sciinta: barbaria termenilor devine şi mai barbară în gura unuia quărui nu i se cuvine să profesede nisce asemenea sciin-

ţe, şi quând voiesce a face cu elle paradă către ómeni que nu le înţellegu. Que se întêmplă apoi? Fata devine supĕrătóre, greţósă; ómenii fugu de conversaţia ei, nu numai pentru quĕ li se urasce cu dênsa, ci se temu quĕ îşi vor perde răbdarea şi quĕ le vor scăpà que-va vorbe împrotiva politeţei.

Remăseiu mult în nisce asemenea cugetări, quĕci quând îmi veniiu în sine'mi vĕḑuiu quĕ fetele nóstre cum şi prietenul Jurdan addormisserŏ. Priviam pe drum în drépta şi în stânga pînŏ ajunserŏm la porţile Guerandei, o mică cetate, fortificată o dinióră, îndestul de neplăcută la prima vedere şi quare mai târḑiu trebuià să ni se pară fórte tristă.

Aveam trebuinţă de repaos şi o indisposiţie a Onorinei ne făcù şi mai multu a remânea acì. Abià puturŏm aflà în aquea mică cetate de vre-o quinci mii sufflete, o ospellĕrie unde patru persóne să pótă prânḑì şi dormì într'un chipu mai de sufferit. Trebuì a ne determinà să stăm acì.

Tot que póte face quine-va mai bine într'o ţérră que nu o cunósce, şi unde è stĕpân pe timpul sĕu, este de a fi curios şi de a se mirà de lucruri que în viaţa ordinară nici quĕ s'ar' uità la dênsele. La Gueranda este o biserică; nu quĕ è vre-un monument însemnat în totul ei, ci ni se părù quĕ merită a o viḑità. Avurŏm atâta minte de a nu fi simţitori de quât la meritele aquestei biserici modeste, şi ascultarŏm cu paţienţă reflesiile quam limbute alle Margheritei asupra ordinului architecturei que dominà în aquestu edificiu, ordin alle quărui elemente nu puteà să le descurce pré bine sciinţa ei nesigură âncŏ în aqueastă materie.

Biserica este mài singura curiositate monumentală que se póte vedé în Gueranda. Cu tótă curiositatea şi cercetările nóstre nu puturŏm a mai descoperì de quât afară un altu spectacolu que merità a fi privitu. Erà vederea depărtată a mării que mărgineà orizontul ca o linie negrulie asupra quăria se vedeà mişcânduse ca nisce punturi óre-quare numĕru de bastimente. Cu tóte quĕ imaginaţiile nóstre nu pré era aşà poetice, ânsĕ aqueastă perspectivà ne făcù a visà către infinitu şi ne vorbirŏm de a reîncepe mai de multe ori aqueastă preâmblare que ne răpià cu totul din suvvenirile mărginite alle Tuileriilor şi Lusemburgului.

O observaţie que ne făcù Jurdan şi pe quarĕ noi o priimirŏm fără resistinţă, fù de a vedé frumuseţea însemnătóre a populaţiei Guerandese. Bărbaţii, în ţérra aqueasta, au o fisionomie bărbată, regulată şi sunt plini de

tărie şi de sănĕtate. Femeile, cu nisce trăsuri quam tare caracterisate placu prin tallia lor sveltă şi naltă, prin frumosul lor sânge şi frescheţa chipului.

Activitatea spiritului Margheritei nu se puteà îndestulà numai cu nisce simple preâmblări. De a doa ḑì dupŏ sosirea nóstră, se închisse quâte-va ore în camera sa qua să lucreḑe. Nu quĕ dóră să adînceà în fundul cunoscinţelor, quĕci nu erà îndestul de raţionabilă qua să voiască a dobîndì cunoscinţele întregi pe quât se póte despre lucrurile que aveà în ainte, ci vreà numai a avé din tóte materiile quâte o jumătà de sciinţă, şi a 'şi dà dreptul de a vorbi şi a determinà despre tóte ; ea îmi adduceà à minte aquel pasagiu, al părerei lui Fenelon*) asupra educaţiei unei fete, pe quare'l am cititu de atunci mai de multeori.

"Femeile mai cu sémă sunt âncŏ şi mai pasionate pentru adornementul spiritului de quât pentru al corpului. Aquellea que se dau la studiu şi quare speră a se distinge prin aqueasta au mai multu neastîmpĕru pentru cărţile lor de quât pentru toaletă. Elle îşi quam ascundu sciinţa şi o ascundu numai pe jumĕtate qua să aibă, pe lûngŏ învĕţătură şi meritul modestiei. Nisce vanităţi altele mai grosiere se îndrepteḑă mai cu facilitata pentru quĕ sunt băgate în sémă şi facu a vorbì lumea de dênsele mai suppĕrată. O femee ânsĕ curiósă que se înţépă de a scie multe, se credea quĕ este un geniu fórte înaltu în sexul sĕu, nu'i vine nici de cum anevoie de a despreţuì petrecerile şi vanităţile quellor lalte femei. Ea se crede solidă în tóte şi nimicu nu o póte vindecà de cerbicia aqueasta; quând vei căttà apoi o veḑi quĕ nimicu nu scie de quât pe jumĕtate; è mai maltu uimită de quât luminată de queea que scie; i se pare quĕ scie tóte, determină despre tóte, se pasionéḑă pentru un partitu înprotiva altuia în tóte disputele. Vanităţile grosiare alle femeilor, fiind o dată declarate de deşérte, sunt cu multu mai puçinu de temutu de quât vanităţile seriósc şi rafinate que batu în procopsială qua să strălluce printr'o apparinţă de meritu solidu.„

Mărturisescu cu tóte aquestea, quĕ eu nu sunt atât de rigoristu spre a oprì femeilor studiile serióse şi legitima lor întrebuinţare. Cu tóte quĕ îmi sunt pré urîte femeile pedante, n'aş' voi ânsĕ a da, fără esceptie, numele aquesta la tóte quâte îşi cultivă mintea trecênd queva mai departe de mĕsura vulgară. Ar' fi cu nedreptate de a luà în rîsu pe

*) Parere catre o dama de qualitate.

tóte quâte sciu mai bine de quât quellelalte femei a'şi arătà printr'o espresie adevĕrată cugetările şi simtimentele lor. Din contra am mare simpatie şi laud fórte multu pe femeile aquellea que au scrisu cărţi atât de folositóre pentru educaţie cum şi pe aquellea quare, blând inspirate, fără a'şi neîngriji datoriile de mumă de familie, cântă în versuri armoniόse imnuri de bucurie şi de durere; defaimu numai sciinţa que nu'şi are locul într'o fată sau pentru quĕ nu è destul de întinsă qua să o lumineḑe asupra adevĕrului, sau pentru quĕ nu se învoiesce nici de cum cu posiţia şi viitorul ei. Defaimu mai vîrtos forma pretenţiósă şi nesufferită que dau limbuţiei lor sciinţifice nisce iscusite que se credu de savante. Ansĕ vĕḑu que a proposito de Margherita m'am întimsu asupra tutulor fetelor şi mĕ grăbescu a lăsà reflesiile generale qua să intru în naraţia faptelor.

Nimeni nu este quare să nu vorbéscă astă-ḑi despre minunata descoperire que un pictor din Paris, D. Daguerre, a făcut prin stăruire şi străbatere a minţii. A fixà asupra unei place de metalu imaginile objetelor, întocmai precum suntu, prin singura lucrare a luminei, este un miracol al sciinţei que vedem quĕ se face astă-ḑi pe tótă ḑioa şi quare se va înavuţi în viitor prin alte minuni. Cu tóte aquestea amĕnuntele lucrării de şi au intrat în dominiul publicu, este ânsĕ fórte technicu şi nu póte fi popularu. Savanţii îşi potu esplicà plăcerea que îi face a încercà daguerreotipul. Noi questilalţi, deschidem ochii, ne bucurŏm vĕḑênd natura desemnânduse în óre-quare chipu de sine ênsăşi şi nu pré ne frămîntăm cu firea de a aflà prin quare combinaţie chimică avem aqueste resultate atât de nuoe.

Nimicu nu este mai onorabil, cu tóte aquestea, de quât dorinţa que face pe ómeni a'şi esplicà sciinţificamente o minutată descoperire; ânsĕ, pentru o fată, ori cum va luà quine-va, îi şéde mai bine de a fi, în asemenea împregiurare, ca ómenii quei mai mulţi, de quât a'i intrà în capu ambiţia cunoscĕtorilor.

Margherita ânsĕ nu cugetà asfel. Quând un înţelleptu, deprinsu întru a face chiare şi simţite demonstraţiile quelle mai abstracte, făcù cunoscut mai ântêiu Camerii deputaţilor şi apoi Academiei sciinţelor, descoperirea Dlui Daguerre, Margherita, da preţiósă, pusse d'o parte gazettele que reproduceau cuvintele illustrului secretaru perpetuu. Le luasse cu sine în căllĕtorie, întocmai ca pe un manual cu quare îşi propuneà de a se consultà. Ea fusesse mişcată mai vîrtos de vorbele Dlui Arago:

"Daguerreotipul nu are nici o manipulaţie quare să nu fie înţellésă de toţi. Ellu nu preînchipuiesce nici o cunoscinţă de desemnu, nu quere nici o deprindere a mânelor. Conformânduse din puntu în puntu cu nisce prescripţii fórte simple şi puçine, fie-quare póte reuşì aşà de sigur ca şi D. Daguerre ênsuşi.„ Ea îşi ḑisse atunci: voiu face aquestă esperiinţă aflândumĕ între ómeni simpli şi neînvĕţaţi; ne temêndumĕ de critica nimului, mĕ voiu face savantă pré pe eftinu! — Vanitatea încuragiasse pedanteria şi nu'i venisse în minte quĕ puteà să fie luată în rîs şi să paţă vre o ruşine cu aquestu projetu bizaru.

Voiu să ḑicu quĕ Margherita lucrà ca o maestră, nu quĕ voià să domineḑe, ci prin încredinţarea despre superioritatea ei intellectuală. Părinţii ei, mândri de avé o fată de geniu, o lăsasserŏ cu totul în voia ei de a'şi retăcì judicata. Atunci ea ne ḑisse quâte-va vorbe quĕ ar' voi să'şi ia o vistă pitorescă şi sălbatică que se întindeà înaintea ferestrei que da spre câmpie. Si fiind quĕ mai adăogà quĕ nu è aqueasta quea d'ântiu încercare a ei şi quĕ ne păstréḑă o surprisă plăcută, o lăsarŏm în pace a'şi face voiea. Jurdan n'aveà voinţă proprie a sa; Onorina, întremată, îi plăceà mai bine a sărì pe câmpu ca băieţii dela satu de quât a assistà la o esperiinţă de fisică; quât pentru mine, eu n'aveam asupra aquestei fete, quăria îi plângeam mania, nici un dreptu, nici o autoritate.

Cum eşirŏm din casă (ea singură mai târḑiu îmi spusse quelle que voiu a vĕ spune acum), ea începù a'şi scóte şi a'şi aşşeḑa tóte dichisurile pentru încercarea que vrea să facă. Deschisse mai ântêiu feréstra cu sgomotu, sperând quĕ trecĕtorii, que erà deşi pe uliţa ospellĕriei, se vor uità în susu şi vor vedé pe juna savantă şi misteriósa ei operaţie. Mai credeà ancŏ asupra curiosităţii femeei din casă quĕ va spiona să vaḑă que face ea şi pe urmă se va duce să spuie afară o minune. Tóte cugetările ei se împlinirŏ întocmai, conclusia ânsĕ nu pré eşì dupŏ dorinţa ei.

Procopsita nóstră îşi scóte acum camera obscură, o aşşéḑă în aintea ferestrei, pe urmă scóte gazettele que trebuià să'i însuffle sciinţa; începe a citì frasele sacrementale cum şi que fel să'şi aşşéḑe placa, cum să lase învĕlişul întunecosu şi să facă a cădeà pe placă lumina solară, şi alte asemenea.

Pe quănd ea îşi medità oracolele, femeea din casă ca o nesdrăvană, par' quĕ ghicisse cugetările ei, venì încetu şi'şi pusse ochiul pe gaură închuietó-

rei, curiósă să scie de que să va fi închisu singură în casă astă domnişóră, quând soçii ei au eşit să se preâmble şi să rĕsuffle aerul. Biata femee erà una din aquellea simple şi superstiţióse cu capul ameţit de felurimi de basne stravagante. Pentru alle casei se pricepeà fóte bine şi erà bàrbată; scià să ţiie chieltuiala ospellĕriei, să cumpere singură quelle trebuincióse, să îngrijiască de óspeţi şi să ţiie lucrurile in bună rînduială; tremurà ânsĕ de frică quând în drumu în pădure îi eşià iepurele ca o piadă rea în ainte. La început quâte-va vorbe alle Margheritei o făcuserŏ s'o quam bănuiască: quând îi venià a crede quĕ è o fată fórte mintósă, quând mài quĕ ar' fi intrat în pĕcat s'o crédă quĕ scie fermece; să tot frĕmîntà cu firea să pótă dibuì que va fi domnişóra asta. Işi şi împărtĕşisse ea părerea la vre o doĕ trei surate din vecinàtate, şi aquestea la vre o trei-ḑeci altele, asemenea de credule, superstiţióse, voitóre de rĕu străinilor, limbute şi lacome de scandalu.

Acum eatŏ puntul: que occazie mai bună qua să se încredinţeḑe curatu despre juna ei ospetésă? O vĕḑù pe gaura uşei uitânduse quând pe gazetta que medità, quând în plafondu, şi în picióre pe lûngă camera obscură, cu aerul inspirat, cu mâna întinsă, que è dreptu, quam semĕnà cu o fermecătóre que îşi cântă şi'şi descântă virtuţile.

Femeuţa nu mai pierdù timpu, în dată se coborî să alerge la alde surata cutare şi cutare. Unele erau şì adunate de queealaltă parte în uliţă şi sgîià ochii la ferestra deschisă a Margheritei. Lor nu trebuia să le mai spuie nimicu, quĕ'i vĕḑusserŏ cu ochii lor ocolurile şi attitudinile inspirate. Incepù pe josu în uliţă a se îngroşià numĕrul privitorilor, a şoptì între dênşii. Margherita erà mândră acum quĕ aţîţă attenţia prostimii şi îşi ḑiceà cu mulţumire întru sine: Bieţii ómeni! ei nici nu sciu cu que mĕ occupu eu, nu sunt în stare a mĕ pricepe, dar veḑi săracii quĕ se miră de mine.

Pe quând Margherita îşi făceà reflesiile aquestea nu băgà de sémă quĕ mulţimea devenià şi mai mare şi mai sgomotósă. Nici quĕ audià murmurele şi vorbele grosolane que începusserŏ asupra ei. Nu vedeà pe femeea din casă fanatică dând din mâini în miḑlocul mulţimii, întorcênduse quând la unul, quând la altul şi arătând cu degetul şi la feréstră şi la dênsa, şi tremurând pumnul în aer. De o dată, în momentul quând ea luà placa şi o oglindeà la sóre, un sgomot se ardică: *Josu fermecatórea!* şi tot de o dată eatŏ şi o pétră,

pocu! în camera obscură, şi'ţi o restórnă peste capu în bucăţi.

Margherita resare de spaimă şi scóte un ţipătu. Un insticlu răpede de a se appĕrà o împinge către feréstră şi o închide cu spaimă. O a doilea pétră isbesce reḑemĕtórea balconului şi hohote de rîsu resună în uliţă. Biata fată căḑù pe un scaunu palidă, uimită, nesciind de unde îi venirŏ aquestea. Uşa se deschide, birtaşul que erà om de omenie, dar posacu şi fără multe cunoscinţe, intrò cu un altu personagiu într'o vîrstă matură quare începù a vobì astfelu:

"Mademóselă, cu tóte quĕ nu te cunoscu, creḑu ânsĕ quĕ 'mi vei iertà aqueastă viḑită bruscă, quând vei aflà quĕ am fostu fórte norocit de a te mîntuì de aquesti ómeni brutali quari nu sciu, ḑeu, cum ai fi scăpat de dênşii. Fă bine şi te appropie de feréstră qua să cunosci tot adevĕrul vorbelor melle.,,

Margherita se appropiè tremurând, şi vĕḑù mulţimea turburată risipinduse în drépta şi în stânga cu felurimi de vorbe şi rîsuri, que nu mai arătà ânsĕ nici un fel de ostilitate. Ea acum începù a se uità cu un aeru de încredere la protectorul sĕu necunoscutu.

"Eu sunt medicu, mademóselo, urmò necunoscutul; sunt frate al aquellui bravu colonel Bedeau quăruia Gueranda, cetatea sa natală, 'i a decernat ḑecurênd o spadă de onóre pentru frumósa lui purtare în Africa. Imi placu sciinţele şi stimu pe quei que le cultivă. Cu titlurile aquestea iartă'mi dară a 'ţi dà un consiliu.,,

Margherita dette un scaun vorbitorului, şi assedênduse şi ea, îl rugò să'şi urmeḑe vorba:

"Esci pré jună, urmò ellu, şi ai un aeru de femee matură. Esci femee şi vrei să te vîri în nisce studii que se cuvinu numai bărbaţilor. Nu sciu pînŏ la que punt îţi mergu cunoscinţele, pentru astă dată ânsĕ am probă quĕ nu te-ai purtat nici de cum cu minte. Veḑi acum: Ai venit în aqueastă mică cetate fórte puçin litterată unde invenţiile quelle nuoe nu sunt âncŏ familiarisate. Din ḑioa d'ântêiu în quare ai venit 'mi ai început a'ţi scóte la ivială tótă sciinţa, ai început în aintea unor ómeni superstiţioşi şi grosolani cu un vocabularu de vorbe technice cu totul necunoscute lor. Apoi teai apucat în aintea lor a face nisce esperiinţe miraculóse quare în ochii lor trecu şi vor trece âncŏ multu dreptu o curată fermecătorie. Pe lûngŏ aquestea, te-apuci şi aţîţi curiositatea unei femei credule şi relle ca o viespe pe quare voiu pune s'o goniască numai de quât. Si în quelle dupŏ urmă, ca un vîrfu la tóte, deschiḑi ferestrele şi îţi

espui operaţiile, necomplecte ăncŏ la judicata unui publicu que nu cunósce nimicu d'alde astea.

"Sunt severu, iartă-mĕ, pentru quĕ sunt sinceru, nu sciu que îmi spune quĕ într'o ḑi îţi vei adduce à minte cu plăcere de asprele melle vorbe.

"Tóte quâte făcuşi sunt fórte inocente în adevĕru, ânsĕ nu te-ai socotit quĕ lucrurile şi quelle mai simple au trebuinţă de a fi conforme cu cuviinţele şi cu posiţia fie-quăruia din noi. Sciinţa dumitalle ori quât de profundă 'ţi-ar' fi, ai avé un merit şi mai mare quând n'ai destinde-o la vederea ómenilor. Cu quât va fi mai ascunsă, cu atâta ar' brillà de o strălucire mai curată. Acì vanitatea dumitale puçin remasse de a'ţi compromite siguranţa; în alte părţi îţi va ardicà stima que ai merira-o la cunoscinţelĕ que ai şi opinia que ar' puté quine-va să'şi facă despre caracterul dumitale. Fii ori-quât de instruită quĕ te voiu lăudà din tótă inima; ânsĕ, cu tóte quĕ vorba è aspră, dar 'ţi-o voiu spune: Nu fii o fată pedantă, daqua voiesci a nu cădé în rîsu şi a fi plăcută ómenilor.

"Pasul este alunecosu între bunul şi rĕul usu al sciinţei. Ansĕ mintea quea sănĕtósă trebue să ne îndrepteḑe, şi la vîrsta dumitale, mademósellă, quine-va este în stare să judice quea que trebue să facă. Sunt siguru quĕ ai destule cunoscinţe solide qua să nu mai queri a te adornà în afectaţie cu aquellea que le cunosci pe jumĕtate.

"Mi se întêmplă quâte o dată a întîlnì din confraţii mei doctori, quari, fără să o quéră trebuinţa, vorbescu un gergu sciinţificu fórte à nevoie de înţellesu. Nici guturaiul, nici durerea de gîtu nu le numescu pe numele lor, şi înaintea unei femei, unui omu cu totul străin la sciinţa medicală se esprimă ca în aintea Academii. Iţi spuiu caratu quĕ nu şade bine să vorbéscă aşà. Asta è o manie que amăgesce ómenii şi quare se întórce în paguba bolnavilor. Bóla, nenumită pe numele ei cunoscut, îi face să créḑă quĕ quine scie que au, quând indisposiţia este fórte uşóră şi cunoscută.

"Pociu dar să fiu pentru asemenea împregiurări mai iertător către o fată quând nu sunt pentru confraţii mei? Ei quel puçin se potu scusà cu citirea necurmată a scrierilor speçiale quare de nevoie sunt pline de termeni sciinţifici cu quare le este occupată memoria. Dumnéta ânsĕ, fata mea, quare n'ai fostu condamnată la studiul etimologiilor grece şi latine, pentru que vrei să fii admirată fără a fi înţellésă? Nici în fapte, nici în vorbe afectaţia sciinţei nu se cuvine unei fete de şai-spreḑece anni.

" Să viu la conclusia mea, quam târȡiu póte, quĕci voiam să'ţi dau un consiliu şi făcuiu o cuvîntare. Nu sta multu în ţérra aqueasta, mademósello. Locuitorii ei nu sunt rĕi, sunt ânsĕ cerbicoşi şi suppuşi la nisce idei fixe. Astă ȡi să înduplecarŏ la nisce glume gróse que le făcuiu, glume, quam în paguba dumitale, quare te scăparŏ ânsĕ de un que mai mare que erai să paţi. Le-am ȡisu quĕ sunt pré buni quĕ te iau de fermecătóre, quĕ cu aqueasta îţi facu o laudă que nu o meriţi pentru quĕ mai îţi trebue multu pînŏ să înveţi aqueastă meserie; le-am spusu quĕ esci o biată fată que nu scii âncŏ nici un descântecu cum se cade şi quĕ te-ai pus acì cu nisce dichisuri qua să amăgesci lumea a te crede quĕ esci îndemânatică şi cu sciinţă. 'I am rugat să se ducă fie-quare p'à casă ȡicêndule quĕ mĕ însărcineȡu eu qua să te învĕţu minte. Atunci ei începurŏ a rîde din tótă inima şi, quând mĕ vĕȡurŏ intrând acì, dupŏ cum le ȡisessem, începurŏ a se stricorà cu încetul.

" Ansĕ fii sigură quĕ iar mai vin p'acì. Ia a minte bine la queea que 'ţi am spusu despre caracterul lor, şi, daqua mĕ creȡi, scurtéȡă'ţi quât poţi şăderea p'acì.,,

Doctorul ar' mai fi vorbit âncŏ multu fără a fi precurmat, quĕci Margheritta semănà cufundată într'o uimire que îi legasse limba. Se sculò, îşi luò capella, salutò şi eşì. Quând se coborà pe scară, Margheritta 'l auȡì ȡicênd stĕpânului şi stĕpînei ospellĕriei: " Cum vĕȡu eu slujnica asta vĕ è pré trebuînciósă. Daqua nu vi s'au spartu tóte în casă de ómenii dupe uliţă que'i a adunat ea sub ferestrele dumnévóstră, trebue să mulţumiţi luì Dumneȡeu, quĕci ea 'şi a pusu tóte puterile cum să vĕ restórne casa cu susul în josu. — Doctorul are cuvînt, strigarŏ doĕ glasuri rĕguşite de o dată; tónta asta o să ne facă într'o ȡi queva; trebue să luăm mĕsuri.,,

Intr' aquestea sosirŏm şi noi dela preâmblare. Tótă scena aqueasta nu ţinù nici trei quarte. Nu sciam que să ȡicem quând întrând în ospellĕrie, întîlnirŏm pe slujnică cu ochii roşii, cu un pachet la subţióră şi ȡicêndune cu un ton ameninţător: " Mĕ gonescu, ânsĕ fata aea, fermecĕtórea dumnévóstră îmi va plătì.,, Dela stĕpînii ospelĕriei nu puturŏm aflà nimica quare să ne îndestuleȡe. Onorina, în curiositatea ei şi în mania de a vorbì cu slugele, alergò dupò femeea gonită să o întrebe que s'a întêmplat, şi dreptu rĕspunsu nu priimì de quât nisce scàlîmbături şi gesturi de mînie. Ne suirŏm iute şi veȡurŏm pe Margheritta în disperaţie. Dupò que se allinò puçin, ne spusse tótă în-

têmplarea. Ni se părù quĕ am face pré înţelleptesce să nu bravăm fanatismul ómenilor de acì, şi, dupŏ que am mulţumit din inimă severităţii doctorului, ne pusserŏm pe drumu şi lăssarŏm ospitaliara Guerandă.

Eram trişti Jurdam şi eu. Onorinei, que la început erà asemenea fórte tristă, începù a'i mai trece prin mişcarea căllĕtoriei. Margheritta nu vorbià nici de cum; se vedeà curat quĕ sbuciumarea în quare fusesse aquel suffletu simţitor din fire o răpisse din deprinderilei ordinarii şi quĕ se petreceà într'ênsa una din aquelle drame intime al quăror desnodămînt puteà să fie o fericită schimbare în caracterul ei. Astfel se strecurò timpul pînŏ quând ne înturnarŏm la Saint-Nazaire şi trecurŏm la Paimbœuf, pentru quĕ renunţiassem la projetul de a ne affundà în aquea sĕlbatică Bretanie. Quând intrarŏm în batellul cu vaporu que erà să ne conducă la Nantes, mĕ appropiaiu de Margheritta que începusse a mai vorbi şi quare tot mai sta pe gînduri. Atunci începù între noi dialogul urmĕtor:

"Mademósellă, îi ḑiseiu, esci pré ostenită de drum?„

Aqueasta erà una din aquelle întrebĕri banale prin quare va quine-va să încépă o conversaţie.

"Ostenită cu mintea, îmi respunse ea fórte obosită; oh! dà, domnule, pré ostenită!

— Nu cum-va îţi mai adduci a minte de aquea posomorîtă Guerandă şi de grosolanii ei locuitori?„

'Mi erà témă, o mărturiseccu, qua, vorbindui astfel, să nu'mi respunḑă cu un simtiment de necaḑu asupra rellei ei îmtêmplări şi cu ură asupra ómenilor que o suppĕraserŏ. Rĕmăseiu ânsĕ fórte mulţumit quând o auḑiiu vorbind în chipul următor:

"Ascultă, domnule, trebue să 'ţi o spuiu dumitalle quare îmi pari iertător, de şi esci deprins a nu'ţi scăpa din vedere necuviinţele şi ridicolele. Nu sunt supărată de quelle que mi s'au întîmplat, ci de mine ânsămi. Surda m'am năsprit asupra quellor que am suffersit şi m'am întĕrîtat asupra unor ómeni proşti que m'ar fi uccisu cu petre fórte împăcaţi cu sine, quĕci necaḑul meu nu'şi a avut locul. Simţiam quĕ nu'şi aveà de temeiu secreta susţinere a raţiei. 'Mi a venit în cuget o mulţime de suvveniri uitate, mii de reflesii de quare nu m'aşu fi creḑut capabilă. 'Mi am addus aminte atâtea lucruri que îmi mulţumià orgoliul, şi quare astăḑi, în posiţia în quare mĕ aflu, 'mi ar adduce ruşine şi pietate.

"Cuvintele doctorului preparasserŏ spiritul meu către tóte aqueste păreri de rĕu. De atunci

m'am concentrat întru mine şi mĕ aflaiu atât de differentă de queea que credeam să fiu, în quât m'am determinat a mĕ schimbà cu totul.

"Eu credeam quĕ sciinţa dă dreptul cui-va de a suppĕrà pe queillalţi şi de a'şi arătà preţul cu locu şi fără locu la ori-que vorbă; credeam quĕ sciinţa *mea* erà un objet de quare trebue să se mire ómenii şi să'l rîvnéscă, şi quĕ nu erà nici de cum o necuviinţă a scóte la vederea ómenilor aqueea que merità atâtea laude.

"Vederea mi s'a luminat acum; am recunoscut quĕ pré puçine sciu în comparaţie cu quâte îmi mai lipsescu de a sci; quĕ n'am nici un dreptu de a trece de savantă, în sfîrşit un que îmi ḑice din întru quĕ adevĕrata sciinţă m'ar' fi appĕrat de afectaţie în quare numai mediocritatea îşi află socoteala.

"Acum, cum m'aşu plânge de queea que mi s'a îmtêmplat? E tristu, fără îndoială, şi âncŏ şi mai tristu, pentru quĕ nu sufferu singură şi quĕ prin aqueasta tot interesul căllĕtoriei s'a desfiinţat. Meritaiu ânsĕ în quelle dupŏ urmă o lecţie severă. Am priimito, şi voiu sci póte a mĕ folosì dintr'ênsa.

— Nu te mai apperi întru nimicu, fata mea, îi ḑisseiu eu cu mirare, şi dupŏ nisce asemenea vorbe atât de nobile nimeni n'ar aveà curagiul de a'ţi mai face vre o împutare. Nu'ţi ascundu quĕ simţu o mare bucurie. Ai nisce qualităţi atât de fericite în quât te vĕḑu cu mulţumire vindecată cu întregime de un defectu que îţi făceà atâta rĕu.

— Ah! domnule, urmò Margheritta mişcând capul cu o rĕmăşiţă de întristare, nu poţi să fii siguru despre vîrtutea mea. Eu mĕ luptu, dar n'am triumfat âncŏ. M'am luminat despre defectul meu, ânsĕ nu m'am mîntuit de dênsul. Mult 'mi è témă să nu mai fii martoru de multe ori la mai multe escesuri alle nebunei melle manii. Cu tóte aquestea intru într'o calle mai bună, şi binevoiesce a mĕ susţiné cu consiliurile dumitale.

— Sunt fórte simţitor la încrederea que îmi dai, şi, de se va înfăçişà occasia îţi voiu vorbì ca un amicu şi ca un părinte plin de căldură şi de interesu. Atâta numai, mademósellă, teme-te să nu caḑi dintr'un escesu în altul. Te feresci acum de afectaţia gesturilor şi vorbelor, nu deveni ânsĕ mută şi nemişcată: renunţii de a mai face paradă cu sciinţa dumitale, nu renunţià ânsĕ de a o întrebuinţà într'un chipu modestu şi discretu. Veḑi quĕ lumea nu se mulţumesce aşà lesne. Asta que vrei să faci è un coragiu, şi nimeni nu ţi'l va cunósce de nu vei unì pe lângŏ dênsul şi mĕsura. Pe lân-

gŏ aquestea noi nu tràim într'un secol quând să fie iertat unei fete de a fi neînvĕţată; lumea va să fie instruită, şi are dreptate, şi daqua nu o vor ómenii să fie îngômfată şi pedantă, au de o sută de ori dreptate.

— Te înţellegu, domnule, şi îmi voiu pune tóte puterile de a urmà vorbelor dumitalle. Nu cuteḑu ânsĕ a crede quĕ voiu fi numai de quât şi stĕpână pe mine. Pré de multu sunt deprinsă a mĕ arătà cu sciinţă la ori-que lucru, şi nu voiu puté, fără óre-quare strimtorare să judicu cu mĕsura cuviinciósă. Pré multu am tot citat în lungu şi în curmeḑişu qua să pociu ajunge de o dată la nisce citaţii cumpĕtate şi judiciόse. Nu îmi va fi aşà de lesne qua numai de quât să lasu d'o parte limbagiul iperbolicu, luxul termenilor bizari şi gergul misteriosu şi secu în quare îmi complăceam atàt de urît.

" Scii ânsĕ que mĕ face a crede quĕ voiu merità într'o ḑi laudele dumitalle? In adevĕru mĕ simţu quĕ nu creḑu să fi fostu născută pentru pedanterie, atât numai am avut nenorocirea de a nu fi îngrijită în copillĕria mea. Laccomă de a învĕţà, mĕ lăsarŏ să învĕţu din tóte quâte-queva. Avuiu învĕţători que se lăsà dupŏ capriçele melle, nu îmi impuneà nici un metod, şi în locu de un micu numĕru de cunoscinţe allese şi solide, am simţit quĕ nu'mi au băgat în capu de quàt confusia. Am vrut apoi să împlinescu secul quellor que îmi lipsià prin sgomot şi paradă, şi vanitatea m'a addus a voì să uimescu, pre quei que mĕ încongiură, prin reputaţia de savantă. Bunătatea şi iertarea ómenilor îmi ascundeà ridicolul sistemei melle (pentru quĕ erà cu adevĕrat o sistemă). Astă-ḑi trebuì să auḑu în fundul Bretaniei, cu o sută de leghe departe de locul nascerii melle, un glasu aspru şi făcĕtor de bine que îmi anunţie condamnarea. Fórte bine! vĕḑu quĕ glasul aquesta m'a addusu întru sine'mi şi restabilì în drepturile salle un naturel mai bun de quàt deprinderile melle. Simţu ênsuşi quĕ cu quàt îţi vorbescu, cu atât întristarea mea momentanee mi se risipesce şi nu'mi mai remâne de quàt facerea de bine a unei nenorociri meritate.,,

Mĕ interesam la naivele confidenţe aquestei amabile copille, quăria neplăcuta întêmplare dela Gueranda inspirà, în locu de durere, nisce projete de îndreptare atàt de onorabile quât şi de folositóre. Pe quând noi comversam, Jurdan erà în estasu în aintea tutulor cóstelor şi întêmplărilor terrêmului. Nu mai stà de a admirà prunturile Loirei de quàt quând îşi întorceà mirarea asupra batellului que ne duceà, asupra distribuţiei lui comode,

eleganței picturelor și rapidităţii plutirii. Onorina dormià în pace cu cótele pe masă que sta în aintea nóstră. O mişcare a batellului o făcù să'şi întindă răpede mâna şi să restórne o carafă plină a quării apă îi inundò rochiea şi o desceptò.

Nu întârdiarŏm la Nantes de quât quâte-va ore şi ne urmarŏm drumul către cetatea Angers. Indoita vedere a aquestei cetăţi vechie şi urîtă de o parte, nuoă şi elegantă de queealaltă, attrasse attenţia nóstră. Onorina ne făceà să audim nisce esclamaţii que n'ar' fi putut fi întru tóte plăcute Angevinilor şi quare near' mai fi putut adduce ăncŏ să mai pățim que-va. Vorbele ei nu erà neróde ci nu îşi avea locul, lucru que se întêmplă quâte-o dată şi ènsuşi persóanelor de spirit. Margheritta semĕnà quĕ i se urasce cu aqueastă din urmă partită a căllĕtoriei nóstre. Nu puteà a'şi ascunde quĕ fără dênsa, planul nostru ar' fi fostu mai bine împlinit. Cu tóte aquestea luò asupră'şi a face mai multu de quât îi sta prin putinţă şi spre petrecere, aţîţà la vorbă pe Onorina quare de nimicu nu se mulţumià mai bine de quât a tot vorbì que'i vine la gură. Muvmentul conversaţiei o împinse, ânsĕ numai pentru un minut, spre deprinderile ei din ainte cu quare se luptà acum. "Urîciósă cetate, strigà Onorina, que case urîte! que desmăţaţi ómeni! Nu è aşà, adăogà ea mai încet ânsĕ cu o espresie acentuată, quĕ ómenii, şi mai vîrtosu femeile sémĕnă ca nisce câni îmbrăcaţi?„ Jurdan eşì un momentu din beatitudinea sa de căllĕtoru curios şi aruncò Onorinei o căutătură de mînie quare se stinse numai de quât. Ochii Margheritei se însuffleţirŏ, ca o piadărea îi venì în minte o suvvenire de erudiţie, şi se adresò către Onorina cu aqueste cuvinte:

"In adevĕr, scumpa mea, dumnea-ta judici lucrurile dupŏ din afară şi nu socotesci quelle que potu adduce onóre unei cetăţi, adică, persónele quelle mari que a produs. De ai fi citit que-va mai multu, ai fi sciut que Menage*.....„

Margherita îşi aruncò ochii asuprămi şi vĕdù pe chipul meu o espresie de strimtorare şi de surprisă. Ii fu cu neputinţă de a mai articulà vre-o vorbă. Devenì roşie ca focul şi'şi accoperì chipul cu amĕndoĕ mânele.

"Aide, aide, strigaiu eu iute luând quel d'ântêiu pretestu quare putea a ne distrage; am uitat quĕ timpul trece şi quĕ diligenţa dela Mans ne ascéptă. Nimicu nu è mai rĕu în căllĕtorie de quât quànd se perde occasia trăsurei, (lăsànd la o parte tră-

*) Savant din secolul XVII alle quarui cunoscinte fórte reale se stricassero prin pedantisma. Erà nascut din Angers.

sura resturnată) şi aşu dorì să nu păţim nici una din aste doĕ. — Are dreptate, ḑisse Jurdan, îndemnat de tirada mea; şi eu quare nici o dată n'am avut suvveniri urîte din câllĕtoriile melle nu pociu a mĕ gîndì fără a mĕ çutremurà la singura nenorocire que'mi a lăsat o impressie nescérsă: Astă nenorocire este quĕ am sosit acum doi anni cu quinci minute mai în urmă dupŏ pornirea diligenţei que erà să mĕ ducă dela Caen la Falaise. Prânḑissem la unul din quei mai buni ai mei amici quare mĕ primisse în famillie. Ora departului se appropià; o simţiam şi piciórele îmi erà în neastîmpĕru pe sub masă. Amicul meu voià să'mi împle buḑunarele cu fructe; pe urmă querù qua să nu trecu cu vederea un vinişoru vechiu que'l addusse tocmai în actul din urmă. Intr'un cuvînt trebuià să allergu. Eu sunt iute de picióre, amicu ânsĕ, que voià negreşit să mĕ însoçiască, erà şchiopu. Veḑurŏm cu ochii fugind trăsura, şi allergarŏm o jumĕtate de legă, ca nisce nebuni, să o ajungem. Ne returnarŏm cu urechile lăsate şi mai întârḑiaiu departul cu doĕ-ḑeci şi patru de ore resemnândumĕ, pînŏ lă pornire, întru consolaţiile amiciei.„

Eu îmi împliniiu cugetul; attenţia îşi luasse altu drumu şi veḑuiu mişcarea şi atitudinea de recunoscinţă a Margheritei. Dupŏ o orà eram pe drum către Mans.

Remăşiţa căllĕtoriei nu ne mai înfăçişò nici un episodu vrednicu de a'l spune. Mĕ despărţiiu cu multă simţire de bunul Jurdan şi de junele melle sóçe. Presumaiu quĕ Onorina, dominată fórte multu de deprinderile que luasse de timpuriu cu slugele, pré puçin le va mai modifica şi ênsuşi quând va înaintà în vîrstă, şi quĕ spiritul viu şi fórte simţitor al Margheritei se va returnà treptat şi printr'o norocită stăruire către aquellu preţiosu naturel que i'l schimbasse ambiţia. Pociu ḑice quĕ am fostu profetu, quĕci observaţiile que am făcut de atunci 'mi au adeverit tóte conjecturile. Am trebuinţă a adăogà quĕ cu tótă averea lui Jurdan, fiie-sa è neplăcută persónelor de o crescere bună, iar Margherita a quăria posiţie nu è aşà brillantă, şi quare, devenind seriósă, simplă şi naturală è bine vĕḑută şi stimată de toţi quâţi iubescu meritul modestu şi graţiile neaffectate.

(**Curs de Educatie de A. Thery.**)

Melodii-ebraice.

XIV.

Quând frigul morţii termina sufferintele aquestei carni de argilu.

I.

Quând frigul morţii termină sufferinţele aquestei cărni de argilu, unde sbóră nemuritorul suffletu? Ellu nu póte perì, nu póte remâné; îşi părĕsesce ânsĕ invelopa materială. Liberat din legămintele corpului străbate ellu óre căile ceresci alle astrelor, sau se respândesce în regiile spaţiului cu virtutea în sine de a vedé tóte?

II.

Eternu, infinitu, neperitoru, nevidibilu şi contêmplând tóte que se coprind pe pămînt şi în ceruri coprinde-va ellu presentul şi trecutul? Quea mai mică urmă, que întunecat conservă memoria din dillele que nu mai sunt, este dărită de a-tot-coprindĕtórea aruncĕtură de ochiu a suffletului: tóte quâte au fostu i se apparu de o dată.

III.

Căutăturile lui vor străbatte întunerecul chaosului astfel cum erà mai nainte pînŏ quând creaţia împopulò pămîntul: va urmà vestigele ultemei sfere a cerului pînŏ în locul unde începù esistinţa lui. Acolo unde viitorul se prepară spre a produce sau a desfiinţà, suffletul va avé revelaţia despre quea que va trebuì să fie, va vedé sórele stingênduse şi sistema lumii distrusă, iar pe sine neclintit în eternitatea sa.

IV.

Mai pre susu de amoru, de speranţă, de ură sau de temere, ellu va viià curat şi fără patimă: un secol va avé pentru dênsul durata unui annu, annii durata unui moment; şi cugetarea va luà unu sboru audace, fără a avé aripe: substanţă eternă şi nedefinită, va uità que a fostu mórtea.

XV.

Visia lui Baltazar.

I.

Regele è pe tronu, satrapii împle salla serbării luminată de mii de lampe schinteietóre. Mii de cuppe de aur consacrate o dinióră în Israelu, vasele lui Iehovah, coprind vinul păgânului que n'are Dumnedeu.

II.

De o dată, în aqueeaşi sallă, degitele unei mâini apparu asupra păretelui şi scriu pe dênsul ca asupra nisipului. Degitele unei mâini solitarii alérgă peste littere şi le arată asemenea unei verge.

III.

Monarchul le vede, se înfióră şi comanda sĕrbătórei să încetede; chipul i se pălesce, glasul ii tremură. Viie bărbaţii

cu sciinţă, ḑice ellu; înţelepţii pămîntului esplice vorbele teribile que ne întrerupu bucuriile regale.

IV.

Devinii Chaldeei sunt îndemânatici: ânsĕ aquì le încetéḑă tótă sciinţa; aqueste littere necunoscute remân neesplicate şi pentru totu d'auna spăimântătóre. Bĕtrânii Babilonici sunt înţelepţi şi plini de sciinţă: de astă dată ânsĕ îşi uitarŏ tótă înţellepciunea; privescu şi remân uimiţi.

V.

Un captivu, un june străin, auḑì comandele regelui; pricepù înţellesul aquellor vorbe misteriose; lampele erau strălucitóre; profetia uimesce ochii tutulor: străinul se appropie şi o esplicà; ḑioa de mâine va adeverì esplicaţia lui.

VI.

"Mórmîntul lui Baltazar è deschisu; trecut-a domnirea lui: trasă în cumpănă s'a aflat uşure ca pulberea que o sbóră vîntul. Linţoliul va devenì vĕşmîntul sĕu regal şi pétra funebră accuperĕmîntul lui.... Medul îi stă la pórtă şi Persul s'a suit pe tronul lui.

XVI.

Sóre al quellora que numai gusta somnul.

I.

Sóre al quellora que numai gustă somnul, astru melancolicu, a quăruì mólle şi tremurătóre lucire ne arată întunerecul que nu'l poţi risipi, o cum semeni cu suvvenirea fericirii que nu è mai multu! Astfelu străluce trecutul, lumină unui altu timpu a quării nepotente raḑe nu potu a comunicà căldura: nu è mai mult de quât o lumină nopturnă; durerea veghiaḑă qua să o contêmple: o distinge ânsĕ de departe; îi recunósce lucirea, ânsĕ quât îi è de slabă impressia.

XVII.

DAQUA INIMA MEA AR' FI FOST ASA DE AMAGITORE DUPO CUM TU CUGETI.

I.

Daqua inima mea ar' fi fost aşà de amăgitóre dupŏ cum cugeţi, n'aşu fi avut trebuinţă de a mĕ allungà de pămînturile depărtate de Galileea; n'aşu fi avut de quât a abjurà credinţa mea spre a scerge blestemul quare ḑici quĕ este crima naţiei melle.

II.

Daqua înrĕutăţitul nu amăgesce nici o dată, atunci Dumneḑeu è cu tine. Daqua numai sclavul commite păcatul, tu esci atunci liberu şi fără pată! Daqua esilatul asupra pămîntului este asemenea proscrisu şi în ceru, urmédă tu a trăì în a ta credinţă; eu voiu muri într'a mea.

III.

Eu am perdut pentru aqueastă lege multu mai multu de quât

queea que tu poţi a'mi da: o scie Dumneḑeu, aquestu Dumneḑeu que îţi iartă ţie triumful; în mâna sa sunt inima şi speranţa mea, şi în mâna ta viaţa şi coprinsul que părĕsescu pentru dênsul.

XVIII.

Dorul lui Erod dupo mortea Mariamnei.

I.

O Mariamnă! sângeră acum în rîndui şi inima pentru quare tu 'ţi ai perdut viaţa; resbunarea se perde în durere, şi crunta remuşcare vine în urma turburării. O Mariamnă! unde esci tu? Dorul meu nu póte fi óre auḑit de tine? Ah! de 'l ai fi putut auḑì.... m'ai fi iertat atunci şi ênsuşi quând cerul ar' fi surd la a mea rugă.

II.

Que! ea nu è mai multu?... Putut-au cuteḑà ómenii mei a ascultà de gelósa mea furóre? Turbarea mea n'a comândat de quât ênsuşi a mea disperaţie; palla quare te-a isbit atîrnă acum asupra capului meu.... Ma tu esci înghieţată de sufflarea morţii, o bella mea! Inima aqueasta crudă surda mai chiamă pe queea que singură 'şi a luat sborul către ceru şi îmi lasă acì suffletul nevrednicu de a o urmà acolò.

III.

Ea nu è mai multu, ea que se împărtĕşà de a mea diademă; coborîtu-s'a tótă fericirea mea în mormînt dinpreună cu dênsa: Am despuiat tulpina lui Juda de aqueastă flóre que nu se desvoltà de quât numai pentru mine. Crima è partea mea, iadul mĕ ascéptă, disperaţia 'şi a şi făcut prada din inimă'mi; şi am meritat cu prisos aqueste chinuri que mĕ consumă în sempreternu.

XIX.

Asupra dillei distructiei Ierusalimului de catre Titu.

I.

De pe vîrful quellui din urmă déllu de unde se mai ḑăresce templul tĕu o dinióră sacru, vĕḑutu-te-am, o Sion quând erai prada Romei! erà atunci ultimul tĕu sóre que stà a se eclipsì în umbră; şi flacărele ruinelor talle spăimîntà ultima'mi privire que aţţintam asupră'ţi.

II.

Ochii mei căutarŏ templul tĕu şi accoperemîntul părinţilor mei: uitaiu pentru un minut sclavia que mi se preparà; nu vĕḑuiu de quât flacăra mistuitóre încingênd al tĕu templu, şi braçele încatenate în quare resbunarea nu mai erà de nici un folos.

III.

Mii de ori délul pe quare eram refletasse lucirea ultemelor raḑe alle ḑillei, atunci quând stând asupra vîrfului îmi plăceà a ur-

mări trăsătura umbrei que se coborà pe cetatea sântă.

IV.

In ḑioa fatală a ruinei talle mĕ mai vĕḑuiu şi eu pe aquellaşi munte; ma nu mai remarcaiu murinda lucire a sóarelui. Ah! de que în locui nu lucì fulgerul mai bine? de que nu se sparse trăsnetul peste capul vingĕtorului.

V.

Ansĕ Dumneşeul păgânului nu va profanà nici o dată templul unde Jehovah a binevoit a domnì: popolul tĕu è risipit şi adăpat de despreţu; cultul nostru ànsĕ, o părinte al lui Abraham numai către tine se va adresà.

XX.

Stand asupra prunturilor rîului Babilonului plângeam.

I.

Stând asupra prunturilor rîului Babilonului, plângeam cugetând la ḑioa quând nemicii nostri, tinşi de sângele nostru deprădau în locurile quelle nalte alle lui Salemu şi quànd verginile desolate alle Sionului se împrăsciau în departe vĕrsând şiróie de lacrĕme.

II.

Pe quând contêmplam rîul alle quăruia unde treceau libere, “Cântaţi-vĕ canticile vóstre„ ne ḑisserŏ ei. Ansĕ nu, nici o dinióră străinul nu va avea triumful aquesta! Păleascâ-se mai bine şi usuce-se a mea mână de quât să facă a resunà arpa Sionului pentru nemicii sĕi.

III.

Uite, Saleme! Arpa è atîrnată de salcia rîului, stă mută acolo, quĕci numai libertatea trebue să'i preside accordele: ḑioa quare vĕdù stingênduse a ta glorie nu'mi mai lăssò dela tine de quât numai aqueastă suvvenire sacră; nici o dinióră sonurile ei melodióse nu se vor mărità cu glasul appesătorului.

XXI.

DESTRUCTIA SENNACHERIBULUI.

I.

Asirianul se răpeḑì asupra nóstră ca lupul în păstorie; cohortele lui strălucià de purpură şi de auru; ferul lancelor lor schinteià ca stellele în mare, quând albastrele ei valluri se desfăşură pe ţermurii Galileei.

II.

Asemenea de numerósă ca şi frunḑele pădurei quând vara îi înverḑesce ramurele, armata aqueasta se arătò, cu stégurile salle, pe la appusul sórelui.... Asemenea frunḑelor pălite alle pădurii quând sufflă o dată vîntul tómnei, armata aqueasta acoperì pămîntul la returnarea aurorei.

III.

Angelul morţii îşi întinse ari-

pele asupra vîntului şi lăssò să 'i cadă sufflarea asupra nemicului: ochii ostaşilor addormiţi remaserŏ în nemişcare şi înghieţaţi; inimele lor mai băturŏ o dată pentru ultima óră şi încetarŏ de a mai bate pentru tot d'auna.

IV.

Cursierul stă întinsu cu nările deschise şi sufflarea orgoliului sĕu nu le mai însuffleţesce: spuma ultimului sĕu suspinu albesce verdéţa asemenea de rece ca şi aqueea que o depun vallurile asupra unei stânce.

V.

Lûngŏ dênsul stă căllĕreţul pallid şi înţepenit de mórte: roa îi udă fruntea, rugina îi întunecă daoa..... tindele sunt tăcute; stégurile fîlfiie în voia vînturilor; lancele dacu pe pămînt şi trombele stau mute.

VI.

Vĕduvele lui Asuru scotu gemete prelungite; idolii sunt sfărîmaţi în templul lui Baal; puterea păgânilor, fără a fi isbită de pallă, topitu-s'au ca ninsórea în aintea privirii Domnului.

XXII.

ESTRACTU din JOBU.

I.

Un somnu profundu se coborìsse peste ochii tutulor, afară de ai mei.... un spirit trecù pe din ainte mea, şi veduiu faca nemurirei descoperită.... mi se părù, fără formă.... ânsĕ divină... Carnea se înfiorò în lungul óselor melle, şi umedii mei peri se sbîrlirŏ quând audiiu vorbele aquestea:

II.

"Omul fost-a ellu óre mai dreptu de quât Dumnedeu? Omul este ellu mai curat de quât aquella que se îndoiesce daqua şi ênsuşi serafimii sunt în siguranţă? Creatură de argilu, vani locuitori ai pulberii! vermele vĕ supravieţuesce.... Sunteţi voi mai drepţi de quât mine, creature de o dì? voi vĕ păliţi în naintea nopţii, orbi la lumina înţelepciunii.

Fine la melodiile ebraice.

Lord-Byron.

SAFO.

SAFO sau mai bine *Sapfo* dupŏ cum se vede în dosul medalliei din Eresos, descoperită de curênd, şi în titlul quellor mai bune ediţii a puçinelor scrieri que ne remasserŏ din operele aquestei femei illustre. Ea se născù la Mitilena, în insola Lesbos în olimpiada patru-deci şi doĕ, către anul 612 al erei nóstre. Natura que o dotasse cu un geniu ca trĕsnetul cu săgeţi şi fulgere, îi refusasse nu numai frumuseţea ci şi ênsuşi asemĕnările frumumuseţei, fără de quare nu è complectă o femee de o astfel de naltă celebritate.

Dupŏ Ovidu şi Massimu din Tiru, ea erà de o tallie micǎ şi fórte brunǎ. Nu se scie pentru que Platon o numesce *bella*, fǎrǎ îndoialǎ pentru geniul que schinteià în ochii ei, şi quare întocmai ca un sufflet frumos, înfrumuseţéḑǎ figura umanǎ, sau quel puçin îi dǎ o espresie divinǎ.— Suidas assigurǎ quĕ ea scià a sunà cu tóte instrumentele cunoscute pe atunci în Grecia. Este sigur ânsĕ quĕ escelà asupra lirei şi quĕ a fostu inventǎtórea versusului armonios que are numele ei (Sarficu) şi lǎssò de moştenire la doi sublimi poeţi, Pindaru pe quare îl întrecusse în entusiasmu, şi latinul Oraţie, aquel faimos imitator al ritmilor greci. Doi faimoşi poeţi, Stesicborn şi Alceu din Lesbos furŏ contimporanii ei; se ḑice quĕ erà în relaţii de amicie şi ênsuşi de opinii cu quel din urmǎ que erà un ferbinte amant al libertǎţii; quĕci unii din criticii ḑicu quĕ Sapfo fusesse înţellésǎ cu Alceu într'o conspiraţie asupra lui Pittacu suveran de Lesbos, şi unul din quei şépte savi ai Greciei, quare se mǎrginì numai întru a esilà aqueste doĕ frumóse geniuri. Ea îşi allesse Sicilia dreptu locu al esilului sĕu. Nu se asceptà a vedé quine-va pe Sapfo ammestecatǎ în lucruri politice, felul operelor salle, temperamentul focului, amorul şi patimilei atât de vii que nu'i mai da repaos, rempingu opinia aqueasta. Quând anticii vorbià de poesiile lirice alle aquestei a ḑecélea din muse, que o priimisserŏ în chorul lor quel sacru, dupŏ espresia poeţilor, ei nu îi numià poesiile versuri ci *focuri, flacare, ardori,* mài precum numià misticii spiriturile ceresci. Plutarchu ḑice: "Sapfo în cartea sa de *amor* revarsǎ afarǎ din sine tot incendiul suffletului sĕu; è o Pitonesǎ que se apprinde asupra tripedului sĕu.„ In adevĕr ea nici quĕ sémĕnǎ a mai cunósce alţi ḑei de quât pe Venere şi Amorul, alte simtimente de quât transporturile, delirul şi disperaţia. Satiricul roman o numesce *mascula* sau masculinǎ epitetu cuteḑǎtor pe quare Bayl îl traduce fǎrǎ multǎ cugetare şi cu mai mare audace, *omóia.* Aqueasta nu demonstrǎ nimicu în contra costumelor candide alle aquestei poetesse; ci mai vîrtos esplicǎ de minune bǎrbǎţia talentului Sapfei que întreceà pe al bǎrbaţiler quellor mai favorisaţi de ḑeul armoniei. Numai oda citatǎ de Longin, odǎ adresatǎ cǎtre o femee, în strofe atât de arḑĕtóre, atât de pasionate, şi pline de focu şi de langóre, numai aquea odǎ sémĕnǎ quĕ ar' trage pe Sapfo cǎtre aquea înclinare depravatǎ que împingià pe femeile lesbiene cǎtre sexul lor, dupŏ cum Longepierre ḑice de dênsele; "Elle

iubiau în tóte chipurile în quâte póte quine-va iubi.„ Aqueastă odă delirantă este scrisă în strofe şi în versuri Sapfice. Licenţiosul şi brilantul Catullu a tradus dintr'ênsa o parte. Boileau, que a tradus'o întrégă şi cu multu sufflet, s'a justificat îndestul într'ênsa despre rĕcéla de quare îl accusă; Delille, în imitaţia que a făcut dupŏ dênsă nu'l a întrecut. O altă odă a musei Eoliene ni s'a conservat de către Dionisie din Alicarnasa; aqueasta este adresată către Venere, şi ori-quât de înflăcărate îi sunt versurile, n'au ânsĕ nimicu quare să trécă peste buna cuviinţă. Din nenorocire numai aqueste doĕ ode ne-au remas dela Sapfo, din preună cu quâte-va mici fragmente risipite în istoriografii Greciei. Aqueastă perdere e d'o potrivă ca şi quănd s'ar' fi perdut operile lui Esiodu şi Omeru, quând vede quine-va quĕ aqueastă simplă cetăţiană din Lesbos avù, întocmai ca o suverană, o monetă în onórea ei cu chipul şi cu lira ei, dupŏ cum suntem încredinţaţi printr'o medalie din Mitilena, pe quare de o parte è o liră şi de alta chipul unei femei fără nume. Aquesta fu nobilul preţu unui mare numĕr de sublime composiţii, de ode, de epitalame, de eligii şi de epigrame, din quare numai una singură de doĕ versuri è unu model de graţii, şi ni s'a transmis de către Demetriu din Falero.

Sapfo avù trei fraţi din quare unul, a nume Charaxu, fu amantul faimósei curtesane Rodope pe quare ea o numesce Dorika. Sapfo face nisce vii mustrări despre aqueastă patimă lui Charaxu, quare se ruinasse pentru aqueastă frumuseţe venală; quĕci è bine a se sci quĕ fratele Sapfei făceà commerciu cu vinuri cu quare îşi făcusse o stare fórte mare: ea ênsuşi aveà tóte înlesnirile vieţei, jună vĕduvă a unuia din quei mai înavuţi cetăţeni din Andros numit Cercala, dela quare avù o fată à nume Cleide, quare fusesse şi numele mumei Supfei.

Eatŏ quĕ ajunserŏm la questiunea unei antichităţi fórte spinóse: fost-a óre Sapfo din Mitilena aqueea quare căḑù dominată de o patimă atât de iute pentru aquel Faon, june lesbian atât de frumos şi atât de nesimţitor? Ea să ſie aqueea que făcù aquel saltu atât de tragicu din Leucada? Aquea medallie din Eresos despre quare vorbirŏm mai sus, addusă din Grecia, şi pe quare sunt sculpite numele Sapfei şi al cetăţii Lesbos, sémĕnă a stabilì părerea quĕ a esistat o altă Sapfo în urma poetesei cu trei secoli quel puçin. In adevĕr Ateneu şi dupŏ dênsul Elian vorbescu despre o Sapfo, faimósă curtisană din Eresos, nebunesce înamorată de Faon, que nu erà

nici de cum poetésă, cu tóte quĕ prin frumuseţea ei avù dreptul între Lesbieni de a'şi scóte chipul. Aquel cap-d'operă al lui Silanion, aquea statuă a lui Pritaneu din Siracusa despre al quăria furu Ciceron accusă pe ticălosul Verres, să fie óre al Sapfei din Lesbos sau al curtisanei din Eresos? Mai eatŏ âncŏ o questiune. Cu tóte aquestea despre Mitileniana se ḑice quĕ ar' fi trecut în Sicilia nu dupŏ Alceu ci dupŏ nesimţitorul Faon que fugeà de ardorile aquestei vĕduve pe uscat şi pe mare. Se ḑice quĕ din aquestă insolă ea se îmbărcò disperată ducênduse a se da de rîpă de pe stânca Leucadei; şi se pretinde âncŏ quĕ ea quea d'ântêiu a fost quare 'şi ă alles aquestu locu brumos şi sinistru spre a se vindecà de un nesufferit amor înnecându'şi în valluri focurile şi ruşinea. Trebuià qua delirul ei să fie în parosismul sĕu, quĕci Aristotele ne-a conservat o cugetare fórte profundă a Sapfei din Mitilena: "Mórtea è rĕul quel mai mare, ḑicea ea, şi ḑei au tot aqueeaşi idee de dênsa, quĕci altfel ar' fi murit şi ei.„ Si cu tóte aquestea Efestion, que în *Metangete* salle face istoria saltului Leucadei, nu vorbesce nimicu despre disperaţia nici a unei Sapfo nici a queei lalte. Erodot asemenea nu vorbesce nici ellu despre aquestu sacrificiu volontariu que ar' fi făcut cu viaţa sa illustra Mitileniană, şi Antipater din Sidone asigură quĕ în Mitilena se vedeà mormîntul Sapfei, ânsĕ póte quĕ va fi fostu numai un monument onorificu, un cenotafu.

Cu tótă medalia din Eresos, daqua esistinţa ambelor Sapfe nu va fi îndoiósă, quel puçin este o cuteḑare fórte avênturósă dându pe séma Eresienei, cu tóte quĕ a fostu curtisană, amorul pentru Faon, şi gusturile des frênate şi saltul Leucadei quare în general se attribue illustrei Mitileniene. Din nenorocire, oda accusătóre citată de Longin è de façă, şi Sapfo din Eresos nu făceà versuri nici la Venere, nici la amanţi nici la amante. Ea făceà, cum am ḑice, amor, şi nu amoruri d'aquellea seci, nebune, ideale, ci amor, cum se cade d'aquelle reci şi de speculaţie que nu turbură nici de cum mintea. Aqueastă din urmă nu è nici o îndoială quĕ erà fórte frumósă, şi cum ar' fi putut inspirà atâta ură unui june grecu, unui compatriotu aşà de frumosu ca şi dênsa? Aqueastă ură atâtu de faimósă mai multu s'ar puté manifestà la vederea poetesei vĕduve scăḑută din vîrstă şi cu un chipu nu atâtu de plăcut. Atâţia mari istoriografi, eruditi, doi mari poeţi Ovidiu şi Oraţiu quari cu doĕ mii de anni şi mai multu suntu mai apprópe de

aquéstă femee illustră ar fi putut ei a se amăgi atâtu de multu în quât să'i îndreptămu noi acum que nu avem nici ducumentele nici mărturiile aquellora?

Mulţi autori şi mai vîrtosu Dna Dacier aquea *mascula* între criticii nostri, îşi appĕră cu tărie sexul cu occasia despre imputarea odei sapfice *catre amanta*, ḑicênd quĕ aquelle espresii ardente, aquelle iperbole de ardóre, aquelle simtimente esalţate alle aquellei ode faimóse nu suntu eşite dintr'o inimă depravata, ci din contra dintr'o inimă de flacări, virtuósă, amantă, que nu póte să simţă nimicu cu moderaţie, şi mai vîrtos quĕ Sapfo ţineà o şcólă de fete pe quare le iubià din tótă inimai ardentă şi le învĕţà arta sa divină.

Mutaţi nenoricirile, sufflетul de focu, patimile quelle mari alle Sapfei, que fu victimă închinată Venerii, adornamentul patriei salle, a ḑecea musă, şi suverană a lirei, mutaţile asupra curtesanei din Eresos şi veţi distruge cu o trăsură numai tot interesul âncŏ viu, veţi uscà tóte lacrĕmele calde âncŏ que atâţia poeţi, atâtia amanţi versarŏ asupra unicei ei sórte în archivele lumii ca şi asupra sórtei Eloisei din Paracletu. Que ar' deveni aqueà solitarie şi grozavă scenă a stâncei Leucadei, aquellui piscu Acroceraunian plinu de nori de unde nencetatu schinteià mii de fulgere, de unde pe totu minutul cade trĕsnetul, pe sub quare mai târḑiu trecù fugind aquea Cleopatră brună şi mică ca şi amanta lui Faon şi numai puçinu pasionată? Que ar deveni aqueà liră lesbiană que svînturata o strîngeà la sînu asvîrlinduse în golful spumegosu, unde póte quĕ aqueà liră străluce astăḑi petrificată şi lucie de valuri şi de secoli, aquea liră aquării putere nu póte să o ajungă nici unul din accordurile quelle mai dulci şi quelle mai bărbate que se mai auḑirŏ de atunci încoà?

Denne-Baron.

b = б	p = п	ḑ = z	ă ĕ ŏ = ъ	que qui = ч
f = ф	u = ȣ	ş = ш	â ê î ô û = ѫ	ga go gu gê gî h г
h = х	v = в	ţ = ц	ca co cu cê cî = k	ge gi = џ
j = ж	ó = oa	ç = ц	ce ci = ч	sc-a o u ê î h = sk
l = л	é = ea	x = kc	qu-a o u ê î = k	sce sci = щ

Cu occasia vieţei Sapfei împărtĕşimu şi următórele doĕ ode, singure que mai remasserŏ din operile poetesei antice, din preună cu quâte-va fragmente.

La Martine în căllĕtoria sa în Orient, Tomul III, coprinde quelle urmărόre despre Sapfo: ,,Tótă ḑioa ţinurŏmu canalul Mi- ,,tilenei, unde fu o diniόră Les- ,,bos. Suvvenire poetică dela ,,singura femee a antichităţii, al ,,quăria glas avù tăria a străbatte ,,secolii. Mai remasserŏ quâte-va ,,versuri dela Sapfo, versurile ,,aquestea ânsĕ sunt destule spre ,,a constatà un geniu de primul ,,ordinu. Un fragment din bra- ,,çul său din torsul unei statue a ,,lui Fidias ne descopere statua ,,întrégă. Inima din quare s'au ,,scurs stanţele Sapfei trebuià să ,,fie un abisu de patime şi de ,,imagini. (17 Maiu 1833).,,

Nimicu nu e mai absurdu de quât a traducce quine-va poeţii antici în versuri rimate, sau şi a compune în ḑioa de astăḑi o poemă de scóla clasică antică în nisce versuri moderne sau rimate. Inchipuiţi-vĕ a pune pe scenă şi a vorbì Oresti, Polinici, Oraţii şi Curiaţi, Bruţi în versuri împerechiate şi potrivite ca doi porumbei în pene!

Am cercatu a traduce aqueste doĕ ode în versuri adevĕratu sapfice; ânsĕ mĕsura è aşà de greà pentru limba nóstră, (mai vîrtos quând poetul este mărginitu în ideile originalului din quare nu póte eşì) quât è cu neputinţă, fără o mare şi împilătóre paţienţă, a eşì quine-va în capĕtu Am lăsatu dar versul sapficu şi am luat endecasilabul italian que este mai apprópe de quel sapficu, fiind tot de un-spre-ḑece silabe. Am tradusu pe aqueastă mesură que mi s'a părutu mai cuviinciósă: ânsĕ ori-quărui îi citiam traducţia i se părea quĕ nu e în versuri; atât de mult urechia nóstră nu è nici de cum deprinsă cu cadenţa endecasilabului clasicu! Qua să facu dar plăcerea auditorilor mei, mĕ veḑuiu strimtorat, fără a mea voie, să légĕnu pe Sapfo în avîntul cadenţat modernu al versului rimatu de patru-spre-ḑece silabe, reservându pentru bărbaţii neiertători de asemenea licenţe prima inversie que se alătură şi ca numai de quât, la urmă.

Vorbind de metru sapficu, s'ar cuvenì să'l arĕtămu spre sciinţa cititorilor nostri.

Aquest versu se compune de un-spre-ḑece silabe cu o cesură sau semistichu la aşésea silabă; eatŏ esemplu:

— ◡ — ◡ — ◡ ◡ — ◡ — ◡
lung. scur. l. s. l. s. s. l. s. l. s.
cum
Vi no, Diva, vino precum odata
— ◡ — ◡ — ◡ ◡ — ◡ — ◡

Endecasilabul italian este ase-

menea de un-spre-ḑece silabe fără cesură determinată; el representă în sine tóte felurile de versuri moderne pentru quĕ se compune din doĕ părţi, una de trei şi alta de optu silabe, sau de patru şi sépte silabe, sau de cinqui şi şése silabe, şi aquestea sunt tóte felurile de versuri simple, din quare se pot compune şi altele mai lungi; pentru quĕ quel de noĕ silabe este compus din doĕ semistichuri unul de 4 şi altul de 5 silabe; quel de 10 silabe este compus din doĕ de quâte 5; quel de 12 din doĕ de quâte 6; quel de 13 din unul de 7 şi altul de 6; quel de 14 din doĕ de quâte 7; quel de 15 din unul de 8 şi altul de 7 etc.

Endecasilabul italian trebue să fie planu sau feminin (dupŏ cum ḑicu francii) trebue adică să se termine cu o vorbă cu accentul la penultima. Prin urmare afară de a ḑecea silabă, que trebue să fie lungă tot d'auna, trebue să aibă negreşit sau pe a şésea lungă cum:

Anco 'mi remint, o div' aquea spendóre

Sau pe a patra, quând trebue să fie şi pe a opta, cum:

Cu rapedi arip' despicând eterul.

Se află âncŏ endecasilabe în Petrarca cu accentul pe a patra şi pe a şéptea.

Se la mia víta dall'áspro tormento.

Şi quel următor:

Vino s'acuma pre cum o dinióra.

Felul aquesta e mai puçin armonios.

De unde urmeaḑă quĕ endecasilabul italian trebue să aibă.

sau pe a 6-a şi a 10-a silabe lungi

sau pe a 4-a, a 8-a şi a10-a.

sau pe a 4-a, a 7-a şi a 10-a

Pentru quelle lalte este indifferent de va fi prima sau a doa silabe lungi — quând este a 4-a lungă vine greu a fi şi vecinele ei a 3-a sau a 5-a. Cititorul va observà versurile următóre nerimate.

LA VENERE.

O Viner' immortală şi fiica a lui Jóie
Ascultă a mea rugă, cu totul mĕ lasu ţie.
Veḑi chinurile melle, a lacrĕmelor plóie
Que stinge-a ta urgie.

Dé, vino şi acuma, qu' a fost un timp o dată
Quând plânsurile melle propice auḑit-ai
Si părăsindu'ţi Tată şi doma înstellată,
P'aureu carru venit-ai.

La jugul lor quel liber veloci columbelle
Te adduceau la valle spre Terra ebenină
Cu răpeḑile arripi prin miḑlocul de stelle,
Prin arriea senină.

Ş'acum 'mi adducu à minte, o Div' aquea splendóre,
Surrîsul aquel dulce din faça'ţi immortală,
Si cum cercai să afli ferbintea mea ardóre,
Durerea mea fatală.

Que voiu, îmi ḑiceai, Deo, şi quare dor m'appasă?
Si quine-amea durere nu va qua să o scie?
„ O Sapfo, spune'mi quare ingrat acum te lasă?
" O Sapfo, spune'mi mie.

'L oiu face eu, vedé-vei: De fuge singur vine
De nu va să ia daruri, cu daruri să te 'nbiie,
De nu te amă astăḑi, s'alerge dupŏ tine,
Si urìcios să 'ţi fie.

Ah! Vino 'mi şi acuma, şi dorul meu allină,
Ascultă a mea rugă, o Diva mea placată
Si flacărea'mi o stinge, veḑi peptul que suspină
Si fie 'mi alliată.

LA AMANTA.

Ca Dei de ferice aquella mi se pare
Que 'mpinsu de sórteai bună nainte 'ţi va venì
Si dulcele'ţi accente, divina ta căntare
D'aprópe v'auḑì.

Iar faça ta ridentă asupra lui quând cată!...
Ca un columbu se bate în pept inima mea
Si vocea mi se stinge remâiu estasiată
Pe locu quât te-oi vedé.

Se légă a mea limbă, şi răpede, subţire
Un foc prin vine 'mi curge se varsă cu fiori;
'Mi e negură vederea auḑul vîjiire
Si reci mĕ trecu sudori.

Ca vérga tótă tremur, îmi simţu amea peire,
Sunt pallidă ca spicul quând cade la pămîut,
Remâiu fără sufflare, remâiu fără simţire
Si mórtă tótă sûnt.

Ci totul să cutede se iartă la sĕracu.....
. . . .

Eatŏ appuse şi luna
Si Pleiadele cu dênsa
Miedul nopţi, vine dioa
Si eu singură veghiedu (1)

I. Inversie.

LA VENERE.

Variotron' immortal' Afrodită,
Fiiea lui Jóie, dè! lasu-mĕ ţie.
Nu me condamnà 'n dori nu în chinuri
Pradă urgiei.

Ci vino şi acum, precum o dată
'Mi audişi plânsul, suspine-amorŏse,
Si lăsând Tată, cerescile dome
Pe carru aureu

---

(1) Este un cântecu naţional, al quăruia autor nici nu credu quĕ va fi sciut quĕ s'a aflat vre o Sapfo în lume. Se póte vedé ênsuşi din rima inchidu cu apprinsu quĕ nu scià nici cum se face un versu, şi cu tóte aquestea se esprimă mai înfocatu de quât Sapfo.

Ziori de dio se revarsă
Si cu ochii nu 'mi închidu;
Cum să'i închidu quând ei varsă
Pîraie de foc aprinsu!

Quine 'şi a pusu în minte vr'o dată să puie o mană sacrilege pe aqueste versuri şi să schimbe vre o vorbă? Nici o dată! pentru quĕ tóte sunt rumâne. Se ferescu ânsĕ şi se abbat din calle Românii adevereţi ori unde întîmpină *slava*, *cinste* şi *slobozenie*; fuge de asemené vorbe ca de tóte quelle străine

Venişi în dată. Blânḑi te ducea bunii
Veloci columbii către bruna terră
Cu răpiḑi aripi, despicându eterul,
Străbătêndu stelle.

Ancŏ 'mi remint, o Div' aqueà splendóre
Blândul surrîs din îmmortala'ţi façă,
Cum îmi cercai pĕsul şi focul quella
Que'mi ardeà peptul.

Que voiu ḑiceai, şi quare dor mĕ 'mpunge?
Quine ardórea'mi nu o recunósce?
Quine, o Sapfo, te face să sufferi? —
Lasă'l ingratul.

De fuge-acuma, curênd te recércă;
De nu ia daruri, îţi va dà destule;
De nu te amă, să'l veḑi cum te rógă,
Tu rempingêndu'l.

Ah! vin' ş'acuma, vin', allină'mi dorul
'Mi addórme chinul, propiţie Divă,
Ruga'mi ascultă, şi fă să resufflu,
Fii alliată'mi.

LA AMANTA.

Pare'mi ferice ca ḑeii ori-quine
Stă înainte'ţi, şi d'appópe-aude
Dulcea ta voce. Si mai ferice 'ncŏ
De'ţi vede façа

Blândă, ridentă. — Palpite în peptu'mi
Inima'mi înnécă, remâiu uimită
Cum te vĕḑu, şi pe locu gura'mi è mută
Si stins 'mi è glasul;

Limba'mi se légă; răpede subţire
Prin vine'mi foc ca fiori se varsă;
Vederea'mi pere uet circumsbóră
Si'mi 'nnéc' auḑul;

Rece sudóre mĕ petrece; tremur
Tótă m'appucă; pallidă ca spicul
Stau, fără sufflare, fără simţire
Si mórtă sémĕnu.

Ci tot să cutede săracul póte....

. . . .

. . . .

TASSO

Tasso Torquato se născù la Sorrento lângŏ Neapole la 11 Martie 1544, cu un-spre-dece anni dupŏ mórtea lui Ariosto. Famillia autorului *Gerusaleme Liberata* erà din nobilimea de la Bergama. Tot din aqueastă famillie la 1493 s'a născut un alt poetu Bernardo Tasso, pe quare poema sa Amadigi de Gallia, odele salle, scrierile salle politice şi negoţiaţiile salle 'l ar fi făcutu şi mai celebru, daqua n'ar fi produs un fiiu mai mare de quât dênsul. Aquesta în juneţele salle retrăgênduse la Padova spre a'şi perfecţionà studiile, intrò în serviciul contelui Guido Rangone general al bisericei, quare îi încredinţò quâte-va negoţiaţii fórte difficile. Aquestea îl făcurŏ cunoscut papi Clemente VII, Regelui Françu I, lui Remée de France, ducessei de Ferrara, şi în quelle din urmă lui San-Severino, prinçului de Salerno, que îl trasse pe lungŏ sine şi îl făcù secretar şi amicu. Acì ellu se însurò şi luó pe frumósa, bogata şi nobila Porţia de Rossi. Din aqueastă căsătorie născurŏ trei fii, din quari quel d'al treilea fu illustru Torquato Tasso. Cu venirea şi tirania lui Don Pedro di Toleda, vice-rege de Neapole, aqueastă famillie poetă îşi perdù pacea. Prinçul de Salermo persecutat de aquest crunt protector al inquisiţiei, fu nevoit a se espatrià, şi Bernardo Tasso vru a se împărtăşi de sórtea lui. Bunurile salle prin urmare furŏ confiscate, şi un decretu de desţĕrrare se dette afară asupra lui. Despărţitu de femeea sa prin barbaria Rossilor, se rĕtăcì prin Françа şi Italia. Junele Torquato erà atunci cu tatăl sĕu de quare fu trimis la Bergama, şi quare el se refugiè la Ravenna, unde ajunse în desnodĕmîntul quel mai deplorabilu; meritul sĕu ânsĕ îl trasse din aqueastă stare neplăcută. Duca de Urbin pro

tector al litterelor, îi propusse un asilu într'unul din palatele salle din Pesaro; şi cu tóte quĕ erà în favórea lui Filippu II, lûngŏ quare erà căpitan-general în Italia, ânsĕ duca nu putù face pe lûngŏ aquest despot fanaticu qua să se dea înapoi averile confiscate alle clientului sĕu. Progresele la învĕţătură alle lui Torquaro, furŏ pentru tată-seu o fericită petrecere în nenorocirile salle. Aquest copillu arătasse âncŏ dela vîrstă de trei anni o minunată înţellegere. La şépte anni trecênd din mâinile guvernatorului crescerii salle, Giovani Angeluzzo într'alle Iesuiţilor din Neapole, se distinse prin marea facilitate cu quare esplicà poeţii antici. La noĕ anni veni la tată-sĕu la Roma, unde studiè cu aquellaşi succes, şi se appropià de trei-spre-ḑece anni quând nenorocirile părinţilor sĕi, îl făcurŏ a se strămutà la Bergama unde îşi recunoscù familia. Tată-seu îl rechiemò la Pesaro unde alţi maestri îl învĕţarŏ matematica, armele şi alte esersiciuri alle corpului. Tipărirea poemei părintelui sĕu, Amadigi de Galia, făcându-i a trece la Veneţia, petrecurŏ acì un annu, şi la vîrstă de şéi-spre-ḑece anni, Torquato se mai despărţi o dată de tată-sĕu spre a se duce la Padova a studià legile subt illustrul Pancirole.

In van ânsĕ vrurŏ de a'l distrage din vocaţia'i poetică. Dupŏ optu luni alle studiilor salle quellor nuoĕ produsse poema lui Rinald, a quării ivire făcù pe bĕtrânul Bernard a se înfiorà. Autorul lui Amadigi îşi dedicasse opera sa lui Fillippu II qua cu aqueasta să'i mai îmblânḑiască tirania; şi refusul que vĕḑù dela dénsul îl fĕcù a se spăimîntà quând vĕḑu pe fiiul sĕu a intrà şi ellu în cariera poesiei. Prin urmare se oppusse la publicaţia lui Rinaldo; ânsĕ rugăciunile amicilor îl făcurŏ cu tótă neplăcerea sa de a da voie fiiului sĕu a fi unul din quei mai mari poeţi ai timpilor moderni. Applaudele Italiei întregi, laudele făcute regularităţii planului, pâşirii acţiei, frumuseţii stilului, meritului unei composiţii atât de minunate pentru un poetu de şépte-spre-ḑece anni, addusserŏ în quelle dupŏ urmă óre-quare mîngîiere lui Bernardo mulţumindu'i orgoliul paternu. Junele Torquato, din momentul aquesta fù recercat şi bine vĕḑut de înţelepţii, prinçii şi filosofii Italiei. Senatul din Bolonia îl invitò să viie a assistà la restauraţia universităţii salle; şi illustrul flăcăiandru uimì pe maestri prin facilitatea elocuţiei salle, prin îndestularea şi bogăţia cugetărilor salle. Din epocha aqueasta începù a'i ferbe în capu întinsul planu al *Gerusalimei liberante*. La

Bolonia îşi allesse sujetul. personagele şi caracterele, şi la Podova îşi începù poema. Ansĕ quelle trei cânturi que scrisse atunci nu erau de quât o schiţă neperfectă din quare apoi numai quâte-va octave mai conservò.

Mai pe urmă în Balonia începù a cercà amărĕciunile vieţei. Se publicasse o satiră que attacà pe quei mai principali locuitori ai cetăţii, şi cu tóte què erà şi ellu maltractat într'ânsa, ânsĕ rĕutatea ómenilor nu întârḑiè de a'i o attribuì. Impinserŏ nedreptatea pînŏ acolo în quât venirŏ să'i cerceteḑe manuscrisele. Aqueastă calomnie şi persecuţie îl desgustarŏ fórte multu de aqueastă cetate, şi se dusse a petrecce quât-va la Mantova la prinçii Rangoni, amici ai tatălui sĕu; şi luânduse dupŏ dorinţele junelui Scipion de Gonzagua, condiscepulul sĕu, se returnò la Padova, luò locu în academia Etereilor que o întemeiasse aquestu june sinior, şi qua să arate Padovenilor părerea de rĕu quĕ'i a fostu lăsat, îşi dette în aqueastă academie supranumele de Pentito (căitu). Morala şi politica lui Aristotele, poetica şi filosofia lui Platon devenirŏ studiile salle quelle mai favorite, fără ânsĕ a se abbate dela poema que medità geniul sĕu. In timpul vacanţelor Torquato se înturnò la Padova spre a îmbrăçişà pe tatăl sĕu que se returnasse din călĕtoriile salle lûngo potenţii sĕi amici. Bĕtrânul que trecusse prin atâtea nenorociri se occupò a'i procurà protecţia cardinalului Luigi de Est, fratele duchii de Ferrara, Alfonsu II. Torquato ajunse în aqueastă curte nuoă în mijlocul sĕrbătorilor, turneelor, spectacolelor, prin quare duca Alfonsu îşi cellebrà însurătórea cu archiducesa Barbara de Austria; şi ferbintea imaginaţie a poetului de doĕḑeci şi unul de anni se apprinse şì mai multu de atâta marecuviinţă. Tótă famillia ducală priimì cu bine-voinţă pe Torquato ca un gentilom al cardinalului de Est. Duca şi quelle doĕ surori alle salle quărora muma lor Renea de Françа le inspirasse gustul litterelor, îl tractarŏ cu tótă cuviinţa. Ellu şì cellebrasse mai din ainte pe amêndoĕ surorile duchii în al 8-lea cânt al lui *Rinaldo*, şi se însinuò din que în que mai multu în favórea lor lăudândule în poesiile salle fugitive.

Işi reîncepù iar poema cu o nuoă ardóre: îşi prefăcù primele trei cânturi, adăogò alte trei şi făcù a i se priimì dedicaţia de către duca de Ferrara. Ansĕ ambele prinçese priimisserŏ mai din ainte omagele lui şi geniul sĕu se înflăcărà şi mai mult la applaudele bellelor salle protectóre

De quând în quând călletorià la Padova, la Milan, la Mantova şi se returnà cu bucurie la curtea unde favórea cresceà cu gloria lui. Curtea aqueasta erà o rĕmăşiţă din aquelle curţi de amor unde trubadurii şi bellele castillane se întreceau în eloquinţa şi filosofia amorósă. Tasso mai ântêiu îşi făcù cunoscută a sa sciinţă într'un comentariu asupra trei canzone que Pigna, secretarul duchi Alfonso, compusesse pentru bella Lucreţia Bendidio de quare erà şi poetul nostru înamorat. Vrù apoi să mérgă şi mai departe; se făcù tenentul unui turneu filosoficu în academia din Ferrara. La însciinţarea despre aqueastă tesă şi despre cinquiḑeci de propositii que ellu erà să le susţie, alergarŏ din tóte cetăţile vecine, cavallerii, înţelepţii şi damele. O bellă cetăţénă din Ferrara se distinse în a 21 luptă. Erà propositia de a se sci daqua bărbatul este mai tînĕru şi mai constant în amor de quât femeea. Orsina Cavaletti disputò în contra lui Tasso. Făcurŏ un assaltu de spirit şi de subtilităţi, şi questiunea nu se decisse atunci precum şi pînŏ în ḑioa de astă-ḑi.

Mórtea lui Bernardo, tatăl poetului nostru, ii întrerupse cursul plăcerelor. Alergò în dată la Ostia în ducatul Mantovei unde la 4 Septemvrie 569 primì ultimul suspin al tatălui sĕu, şi se renturnò a'şi căutà consolaţia în amicia prinçilor de Ferrara şi în lucrarea stăruitóre que îi impuneà poema sa.

Cardinalul d'Est chiemat în Franca pentru trebi alle archiepiscopatului sĕu, luò şi pe Tasso cu sine şi îl înfăçişò regelui Carol IX quare făcù multe laude junelui poetu şi îl culmò de onori şi bune priimiri. Regele erà şi ellu poetu şi pînŏ atunci nu se făcusse ancŏ uccigaşul suppuşilor sĕi; prin urmare erà vrednicu de respectele unui assemenea óspe. Tasso legò o strînsă amicie cu Ronsard quare erà atunci prinçul litteraturei françese. Siniorii Françei se întrecurŏ assemenea întru a curtenì pe poetul italian. Ellu acì scrisse nisce scrisori către contele Ercole di Contrarii, amicul sĕu, în quare se vedeà geniul observator al unui scriitor filosof que scià să studieḑe şi să însemne cu o mare fineţă costumele unui popol quăruia îi viḑità capitala. Francheţea opiniilor salle asupra certelor religióse que desolà atunci França, trasse asupra lui nisce uri fórte potente; cardinalul de Est se împărtêşì şi ellu atât de elle în quât îl părĕsì şi îl lăssò în desnodămîntul quel mai ruşinos, adducêndul la nevoia de a se împrumutà şi pînŏ la un scud. Urmò o despărţire între dênşii

şi dupŏ 14 Iuni, Tasso pornì din Paris în Italia din preună cu secretarul cardinalului.

Duca Alfons, dupŏ rugăciunile surorilor salle reparò nedreptăţile fratelui sĕu. Tasso, dupŏ o petrecere de trei luni în Roma la cardinalul Albano, se renturnò la curtea dela Ferrara spre a o consolà despre mórtea ducesei. Făcù o oraţie funebră, şi péna sa nu se mai occupò quâteva luni de quât întru a plânge aqueastă perdere şi a allinà dorurile lui Alfonso. O composiţie nuoă venì a'l distrage de o dată şi dela durerea şi dela marea şa poemă. Teatrul italian în aquea epochă nu representà de quât pastorale. Eglogurile în dialoguri trăgea mulţimea la spectacolu, şi Tasso, quare de multu îşi cugetà şi visà la sujetul Amintei salle, întreprinse şi sĕvîrşi în doĕ luni aqueastă pastorală dramatică, que fu primită cu entusiasmu, şi quare a remas ca un cap-d'operă de stilul aquesta, sau, dupŏ espressiile lui Ginguené ca unul din diamantele quelle mai preçióse alle poesiei moderne. Duca de Ferrara dette semnalul admiraţiei publice. Pusse a o representà la Ferrara şi dupŏ optu anni, Aldi din Veneţia respândinduo în tótă Italia prin tiparu, toţi poeţii pe urmă se întrecurŏ a o imita. Lucreţia de Est neputênd assista la representaţie, rugò pe frate-sĕu ai lăsà la sine pe poetul sĕu favoritu. Tasso pornì la Pesaro, unde fu priimitu cu bucurie de toţi membri familliei d'Urbin. Işi citì aci pastorala şi quelle optu cânturi din poema sa. Lucreţia erà cu ḑece anni mai mică de quât Tasso, erà asemenea mai puçin prudă şi mai puçin devoltă de quât soru-sa Eleonora; Princesa şi poetul nu se mai despărţià în quâtu soçul Lucreţiei se aflà la vînătóre sau la înnotatu. Poetul cântò în trei sonete fórte galante şi fórte tinere mâna frumósă, sînul frumosu, vîrsta frumósă a prinçesei; şi mulţi scriitori conchisserŏ quĕ Tasso să fi fost mai ferice cu Lucreţia de quâtu cu Leonora sa. Aci la Pesaro sau în grădinele dela *Castel-durante*, depinse poetul grădinele Armidei şi amorul aquestei încântătóre.

Inturnânduse la Ferrara, încărcatu de daruri şi de fericire, sforçatu a se duce cu Alfons II la Veneţia spre a priimì pe regele Françei Enricu III şi a assistà la tóte serbătorile que se detterŏ aquestui monarchu, Tasso, obositu de căldura timpului, de agitarea căllătoriilor şi serbătorilor, şése luni fu în prada unor friguri ardinte que p'aci erà să'l bage în pămînt. Nevoiea de a nu mai putea lucrà ìi fu o mîhnire neconteniță; întremarea ânsĕ ìi însuf-

flò speranța și curagiul, și în luna lui Aprilie 1575 își vĕdù săvîrșitu capul sĕu d'operă, *Gerusaleme liberata*. De acì acum începurŏ tribulațiile poetului. Critica și invidia se încărcarŏ a'i înveninà tótă fericirea que încercasse în entusiasmul și răpirile lucrării. Nu scià bietul poetu que succes va aveà lucrarea sa, si aqueasta îi fu începutul neastîmpĕrului, și bătăiei de inimă lui Tasso. Trasse o coppie și o trimisse lui Scipion de Gonzagua que erà atunci la Roma, și aquesta o comunicò în dată litteratorilor luminați que se afflà în aqueà cetate. Amicii sĕi din Ferrara și din Padova furŏ assemenea întrebați și consultați. Opiniile lor diverse asupra sujetului, planului și stilului devenirŏ un chinu pentru poetu. Intreprinse cu o pațiență și ardóre admirabile correcțiile que se vedea nevoit a face. Amicia lui Alfons îl susținea în aqueastă nuoă lucrare Ființa de façă a Lucreției venì a'i îndoi curagiul. Ea își părăsisse bărbatul que erà mai june de quât ea și quăruia nu putea a'i da moștenitori, și venisse la frate-sĕu la Ferrara. Tasso își reîncepù stăruitórea curtenire lûngŏ aqueastă nobilă amică. Urmò dupŏ dênsa la băi, o îngrijà la indisposițiile ei, și ea nu mai putea a se despărți de dênsul sau a sufferì lipsa lui. Criticele invidioșilor, intrigele, și împedicările nemicilor devenirŏ atât de obositóre, atâtu nesufferite, în quât îl făcurŏ a se duce să'și vadă cunoscuții la Roma, și să'și repriiméscă curagiul în adunările și vorbirile lor amicale. Acì ellu fu înfăçișatu cardinalului Ferdinand de Medici, quare fu mai apoi mare ducă de Toscana, și quare îi propusse un asil în casa sa, de va fi nevoit vr'o dată a se depărtà de prinçii dela Ferrara. Lui Tasso îi venià quâte-o dată a face pasul aquesta, și la înturnarea sa în Ferrara lûngo Alfons, se determinò cu totul, la supărarea que încercò quând vĕdù quĕ îi căutasserŏ chartiile și i le cercetasserŏ în lipsa sa. Poetul Guarnini erà causa quea d'ântêiu și suffletul persecuțiilor salle, que contrastà cu totul cu onorile și bunele priimiri que avussese Tasso la Siena, Modena, Florența și în tóte cetățile pe unde fussese ellu acum în urmă. Duca de Ferrara ânsĕ îi dette o nuoă probă a amiciei salle, accordândui locul de istoriografu que îl lăsasse vacant mórtea lui Geovani-Baptista Pigna. Amicia aqueasta ânsĕ erà șovĕitóre, dupŏ cum o vom arătà. Un curtesan din amicii sĕi quârui ellu își mărturisisse amorurile salle, avù indiscressia de a'i descoperi óre quare amĕnunte fórte delicate. Tas-

so atât se înfurié în quât îl pălmui ênsuşi în palatul duchi; de acì urmò un duel sau mai bine o cértă, queci avù a face cu patru uccigaşi, pe quari avù curagiul de a'i bravà şi a'i pune pe fugă; şi Italia întrégă îi cântò meritul, ḑicêndu quĕ Tasso n'avea alţi asemenea nici la sabie nici la pénă.

O altă întristare venì asupra lui: pe quând ellu se occupà cu stăruire a'şi corrige capul sĕu d'operă dela quare îşi acceptà tótă gloria, îl însciinţarŏ quĕ poema sa se pune sub tipar în mai multe cetĕţi alle Italiei, şi se vĕḑù în momentul de a'şi perde fructul veghierilor şi stăruirilor salle. Protecţia duchii de Ferrara îl salvò de astă dată de aquéstă nenorocire. Alfons scrisse Papii, prinçilor şi republicelor Italiei spre a întêmpinà aquéstă neomenie. Ansĕ tóte assaltele aquestea cofundarŏ pe Tasso într'o melancholie profundă: tóte i se părea funeste, începù a se îndoi şi de quei mai buni ai sĕi amici; creḑù quĕ ómenii casei îi suut cumparaţi şi corrupţi a'l spionà, şi venì cu mintea pînŏ acolo a'şi închipuì quĕ 'l ar fi denunţiatu la inquisiţie. Cu tótă pietatea sa ellu manifestasse într'o ḑi óre-quare îndoială despre misterele creatiei, despre nemurirea suffletului, şi aqueastă scriere atât îi chinuià consciinţa în quâtu se dusse de sine a se mărturisì la inquisitorul din Bolonia. Călugărul aquesta, însciinţat de duca de Ferrara, se încercò a'i allinà neastêmpĕrul minţii şi a'l rassigurà. Cu tóte aquestea bănuiala nu'i putea eşì din minte; începù a se crede que è împresurat de spioni, de pîrîşi, de otrăvitori, de uccigaşi. Duca şi ambele surori se încercarŏ în totu chipul a'i risipì nălucele şi închipuirile que îşi făcea; în van ânsĕ quĕci capul lui, din que în que se apprindea mai mult; şi la 17 Iunie 1577 întîmpinând în palatu un fecior, que erà mai multu objetul bănuielelor salle trasse pumnalul qua să'l înjunchie. Reţinut de marturii aquestei scene, închis din ordinul duchii, îşi repriimì libertatea dupŏ nisce lungi şi desse rugăciuni. Dupŏ aqueasta, în van Alfonso şi inquisitorul dela Ferrara se încercarŏ unul a'l mai distragge ducêndul în grădinile salle dela Belriguardo, şi quel alaltu rassigurândui consciinţa. Tasso ţinea una şi vrea negreşitu a se tragge într'o monastire de Françiscani; adresò o supplică către sacru collegiu cerêndu judicători, şi ostenì cu scrisori stravagante pe duca Alfonso, quare îşi luò funesta hotărîre de a'l poprì dela aqueastă correspondinţă. O poruncă atât de brutală adăogò esalţatia poetului. Fugì din monăstire şi din Fer-

rara, fără callĕudă fără bani, lăsând totu şi ênsuşi scrierile salle dela quare asceptà nemurirea. Ajunse, lipsit de tóte la Neapole şi la Sorrento, unde se afflà soru-sa Cornelia, vĕduva unui gentilomu à nume Sersale. Se înfăçişò la dênsa în nisce vestminte que i le împrumutasse un păstor. Temerea quĕ va fi rĕu priimit în miseria sa îl făcusse a luà chipul unui păstor şi a se arătà la dênsa ca un necunoscutu. Incepù a'i narà nenorocirile salle, şi soru-sa manifestò o vie durere, la quare nu mai putù ţine Tasso şi se descoperì aruncànduse în braçele ei.

Quâte-va luni petrecute în locul nascerii salle în miḑlocul quellor mai tineri sollicitudini şi subt cerul îmbălsămit al golfului de Neapole, risipirŏ întunecoşii aburi melancholiei salle, şi cugetareai mai allinată îl făcù a dorì a se înturnà iarĕşi la Ferrara. Duca la început nu'i respunse la quererea lui, şi învins prin stăruirile surorilor salle, priimi a lui înturnare. Tasso fu priimit cu aquelleaşi mărturisiri de affecţie ca mai nainte. Ansĕ la refusul duchii de a'i da în apoi manuscrisele începù iar a se înnegri ochii poetului. Depositar aquestor manuscrise erà marchisul de Bentivoglio. Nu se scie daqua aquest refus venì din lipsă de bună voinţă a lui Alfons către poetu sau quĕ duca voia să scape aquelle opere din turbarea autorului. Se cunósce ânsĕ în quelle que vom vedé o ură neîmpăcată a duchii către poetul atât de favorit o dinióră aquestei curţi.

Biograful Manzo ḑice quĕ Tasso a fostu înamoratu de trei Leonore: prinçipésa de Est, surora duchii, contésa de Scandiano şi o suivantă a principesei. Biograful Serassi pretinde quĕ quea din urmă n'a esistat de quât în imaginaţia lui Manzo. Atât aquesti doi istorici quât şi alţii dupŏ dênşii, comentând poesiile lui Tasso, îşi bătu capul a sci la quare din aqueste doĕ Leonore îşi consacrasse poetul amorul, şi este probabil que amên doĕ furŏ objetul patimei şi poesiilor salle. Contimporanii poetului nostru creḑurŏ quĕ recunoscu în *Sofronia* pe ênsuşi Leonora de Est, şi aqueastă tradiţie fu accreditată de toţi scriitorii. Nisce scriitori attribue tótă mînia lui Alfons la descoperirea aquestei patime; şi abatele Carretta, secretarul lui Tassoni, contimporan al lui Tasso, spune que a auḑit ênsuşi dela domnul sĕu quĕ într'un trasport de amor poetul nostru a sărutat pe Leonora de façă cu frate sĕu şi quĕ duca, qua să mântue onórea surori-sei, declarò pe Tasso de nebun şi poruncì să'l ducă la un spital. Serassi ân-

edițiĭ, la Casal-Maggiore și la Parma, pe quare le dedicò la duca de Savoia. Malespina învins îșĭ procurò o coppie mai correctă și alte doĕ edițiĭ din aqueastă versie nuoă nu furŏ destule la curiositatea puplică. De și nu se folosì nimicu poetul din aqueste cincĭ edițiĭ, ânsĕ se vede în elle gloria autoruluĭ. — Un june locuitor din Ferrara Febo-Bonna venì la Tasso se consultò cu dênsul și înpreună prepararŏ o altă ediție a *Gerusalimeĭ liberate*, que eșì de sub tipar în Ferrara dupŏ întrégа dorință a autoruluĭ. — Dupŏ aqueasta, la 1581 mai eșirò alte șépte edițiĭ, alle aqueсteĭ poeme și aquella que o didesse Italieĭ stà cufundat în miserie, în disprețu, espusu tutulor lipselor și tutulor crudimilor sórteĭ în quare îl addusesse un tiran. Tasso cu tóte aquestea ìĭ făcusse onóre ai dedicà capul sĕu d'operă, și octavele dedicatoriĭ alle primuluĭ cânt vor remâné în secoli întru eternă rușine și blestemată memorie a *magnanimuluĭ* Alfonsu. Fiequine vede quĕ aqueastă dedicație fu o debolеță a poetuluĭ, ânsĕ quine póte a'ĭ o împutà unuĭ omu obositu de captivitate, de bólă și în neastîmpĕru de a se bucurà de gloria și de libertatea sa?

Michel Montaigne căllĕtorià în epocha aqueea prin Italia, și veḑêndul în aquea situație tristă, desceptò în lume aquea durere que simțisse și ellu. Quâtă neomenie pe Alfons que va trage asupră'și defaima secolilor! Monstru, creḑù atuncĭ întru cruda sa compătimire de ingratu, quĕ face, adică, que-va prea multu pentru illustru prisonier, schimbându'l din aquea temniță umedă în nisce camere mai sănĕtóse și mai aerate! Scipion de onzagua addusse aquì pe nepotul sĕu, duca de Mantova și vĕḑêndu pe Tasso în aquea stare, făcurŏ pe Alfonso a se rușinà de atâta barbarie. Lucreția iarŏ avù un moment de compătimire; ânsĕ aqueea que acum ḑece annĭ nu puteà nicĭ un moment fără dênsul, acum se mărginì numai a trimitte la ellu pe unul din gentilomiĭ sĕĭ. Marfisa d'Est, pinçesa de Massa făcù mai mult de quât ducesa d'Urbin. Querù pe Tasso și'l obținù pentru o ḑì; îl dusse la castelul sĕu, și poetul încongiurat de o mulțime de dame frumóse, se arătò voios și preîntîmpinător întocmai ca în queĭ mai frumoșĭ timpĭ ai junețeĭ salle. Soneteleĭ, discursurileĭ filosofice, vorbirileĭ în quare strălucià atâta minte și atâta eloquință, nu puturŏ face nimicu în contra calomnieĭ și infameĭ reutățĭ de a tractà pe marele om de nebun. Alfons stăruì în cruḑimea și barbaria sa, și Tasso fu readdus

în spitalul sĕu dela Santa-Anna. Duca se mai îmmuiè şi a doa óră la rugările Marfisei, cardinalului Albano şi altor persóne celebre; dette voie victimei salle a se duce a viḑità quelle mai distinse case din Ferrara, şi în ultimele luni alle annului 1583 Tasso se bucurò cu onóre de scurtele momente alle libertăţii salle; ânsĕ către sfîrşitul lui Decembrie poetul iar îşi perdù libertatea, şi cu tóte stăruirile papii Grigorie XIII, alle cetăţii Bergamei, şi alle quellor mai mari prinçi ai aquellei epoche, crudul sĕu appĕsător ţinù ăncŏ trei anni închis pe illustru poetu, temĕnduse, dupŏ ḑisa biografului Serassi, de satirele resbunătóre alle lui. Se póte, ânsĕ scăpat'a óre, de defăimarea eternă. Nu avem satire dela Tasso; dedicaţia ânsĕ a *Gerusalemei liberate* către ênsuşi aquest Alfonsu va sta quât lumea, şi quât lumea va împutà şi va accusà pe tiran de barbaria şi cruḑimea lui.

Starea nenorocitului de que mergea devenià mai deplorabilă. Nisce friguri ardĕtóre îi pusserŏ viaţa în pericol, atunci cu adevĕrat i se împuçinasse mintea, începù a avea năluciri şi aiurări crude: în închipuirile aquellea credà que vede pe Fecióra Maria, şi îndată i se mai allinò rĕul.

In quelle dupŏ urmă Vincent de Gonzagua prinçul de Mantova, triumfò a face pe ducă a da libertatea prisonierului, promittêndui quĕ va avé lûngŏ sine pe Tasso şi îl va preveghié. Asfel Torquato dupŏ o închisóre de şépte anni îşi requistò libirtatea la 6 Iulie 1586 şi pornì la Mantova cu nuoul sĕu amicu. Bĕtrânul Guilelm de Gonzagua îl priimì cu tóte cuviinţele. Poetul luò iarŏ péna şi finì poema Floridante, que tată sĕu nu o putusse adduce la căpĕtêiu, pe quare o tipărì la Bolonia. Işi terminò asemenea şi tragedia sa Torismond, şi compusse şi alte quâte-va discursuri filosofice.

Dorinţa de a revedé părinţii tatălui sĕu îl mai addusse o dată la Bergama în Iulie a anului 1587. Acì avù un nuou triumf; Magistraţii cetăţii se dusserŏ a'l salutà în palatul moşilor sĕi. Nenorocirile şi talentele salle îi făcusserŏ un amicu ferbinte pe părintele Angelo Grillo, monachu din muntele Cassin, şi poetu şi ellu. Ellu viḑitasse pe Tasso în temniţă şi fericirea lui quea mai mare erà dupŏ cum ḑiceà ellu, de a se închide cu dênsul. Monachul aquesta, retras la Genova patria sa, vru să tragă acì şi pe cântătorul lui Gofred. Mijlocì a'l numì profesor în academia Genovesă întru esplicarea moralei şi poeticei lui Aristotele. Mórtea ânsĕ a bĕtrânului ducă de Mantova

îl rechiemò lângŏ Vincent de Gonzagua; şi peste puçin un acces de nostalgie îl împinse către golful de Neapole. Pe drumu îşi făcù datoria a visità Loretta spre a mulţumi Fecićrei de vindecarea sa; trecù prin Roma şi celebrò pe Sist-Quint într'o poemă de quinci-ḑeci octave, şi avù mulţumirea de a vedé pe amicul sĕu Scipion de Gonzagua revestind purpura romană. De acì trecù la Neapole sperând que va mai aflà queva din remăşiţele averii materne. Din atâtea palate que i se propusserŏ spre locuinţă, allesse mŏnăstirea muntelui Olivet, şi dupŏ rugăciunea monachilor scrisse primul cânt al unei poeme destinate a celebrà originea casei lor. O altă cugetare îi stĕ pànì facultăţile. Criticele inemicilor sĕi atàt îl turburà în quàt în interesul gloriei salle se credeà dator de a preface aquel cap-d'-operă de quare se mirà Italia întrégă. Criticele aquestea se grămădisserŏ în timpul captivităţii salle cu o iuţime fórte mare, şi un dialog al lui Camillo Pellegrino asupra poesiei epice didesse, în anul 1584, semnalul aquestui potop înălţând pre Tasso mai pre sus de Ariosto. Academia Cruschei luasse asupră-'şi appĕrarea lui *Orlando Furioso* prin Leonard Salviati quare mai ânteiu fusesse unul din panegiristii lui Tasso, şi pe quare nevoia mai târḑiu îl făcusse a deveni unul din quei mai ferbinţi ai lui adversarii. Marele poet indignat de aquestu attacu neprevĕḑut al unui vechiu al sĕu amicu que profità acum de nenorocirea lui spre al împilà, putù a se ţine şi a'şi ascunde indignaţia. Pusesse în mirare Italia prin moderaţia respunsului sĕu, prin nobila appĕrare a lui *Amadigi* al tatălui sĕu a quăruia censură Salviati o învĕlisse în diatriba sa. Oamenii remarcasserŏ mai vîrtos admiraţia lui Tasso pentru Ariosto. Gloria lui Tasso crescusse şi dispreţul Italiei îl resbunasse asupra pamfletarului; criticele însĕ nu se putea scerge din memoria lui: începusse ellu ênsuşi a se îndoì despre sine şi vru a profità de retraggerea sa în muntele Olivet spre a'şi preface al sĕu cap-d'operă. Un nuou amicu venì a'l distrage un moment din aqueastă mare lucrare. J.-B. Manzo marchisul de Villa, que devenì de acì biograful sĕu, merità amicia lui prin stăruirile şi demonstraţiile ferbinţi que îi arĕtà. Aquesta îl luò cu sine într'una din deliciósele ville que aveà lângŏ mare, sau în domeniul sĕu dela Brisaccio şi se luptà prin tot felul de distracţii şi plăceri ai risipì aburii şi închipuirile triste que îl împresurà ânco. Tasso credeà quĕ are un angel sau spirit familiar al

sĕu pe quare îl vedeà desu şi conversà cu dênsul. Manzo remasse în mirare într'o ḑi de tăria şi eloquinţa discussiilor poetului cu închipuita fantasmă.

De un capriciu venì iarŏ în Roma; ânsĕ sau adduccerea à minte despre umiliaţiile quare quei mari îl făcusserŏ a sufferì, sau recunoscinţa către monachii quei buni din muntele Olivet, quĕ îşi allesse iarŏ o casă în aquestu cinoviu şi se aşşĕḑò acolò. Acì ellu compusse dialogul asupra clemenţei şi îşi urmò întinsa lucrare a *Gerusalemei liberate*. Stăruirile lui Scipion de Gonzagua îl smulserŏ iar din aqueastă pietóasă retraggere, unde iarŏşi fu nevoit a se retrage din causa neomeniilor grosolanilor ómeni ai curţii que în lipsa domnului lor cuteḑasserŏ a'l allungà din palat.

Atâtea mîhnuri trebuià să'i adaoge neputinţele: o lentă îi rodeà fiinţa şi starea averilor salle nu'l iertà a mai priimì căutarea bunilor religioşi. Temênduse de a nu fi în greutatea lor, se dusse într'un spital que domnii de Bergama întemeiasserŏ la Roma. Que jocu straniu al întêmplării! Unul din verii tatălui sĕu fusesse unul din prinçipalii fondatori ai aquestui aşşĕḑămînt. Amicii sĕi din Neapole şi marele ducă de Toscana se ruşinarŏ astă dată înaintea Italiei. Ferdinand de Medici îi trimisse 150 scuḑi de aur. Manzi, Caraccioli, Pignatelli îi trimisserŏ încuviiţate daruri. Sigur acum quĕ nu va mai fi spre greutatea monachilor din muntele Olivet, se returnò acolò: ânsĕ cardinalul de Gonzagua ruşinânduse quĕci 'l a fostu abandonatu, Tasso avù neputinţa de a se suppune dorinţelor şi stăruirilor aquestui vechiu al sĕu amicu, se dusse la dênsul şi nu afflò de quât umiliaţii în casa lui. Spune poetul într'una din scrisorile salle către Constantini quĕ cardinalul nu'l mai priimià nici la masa sa. Aquest orribil affront trebuià să'l scîrbiască cu totul despre amicia quellor mari; ânsĕ Ferdinand de Medici fusesse atât de generos cu dênsul în quât, n'avù curagiu ai refusà rugăciunile. Pornì la Florenţa unde îl priimirŏ cu mari onori. Esemplu prinçului fu urmat de curtea şi cetatea întrégă, de poeţi şi de înţellepţi. Ensuşi Academia Cruschei uitò vechile salle injure, şi Salviati, que murisse de ḑece luni, nu mai erà acì spre a mai aţiţà aquea ură litterară.

Tasso fu recunoscĕtor de aquéstă admiraţie şi stimă que îi arĕtà, ânsĕ clima de Neapole îl chiemà neîncetat la starea sănĕtăţii lui. Pornì din Florenţa culmat de daruri din partea marelui ducă. De astă dată lenta îl arestò în drumu în cetatea

Romei, unde avù mulţumirea a vedeà întronânduse da papă amicul sĕu Castagne cum şi durerea de a'l perde dupŏ doĕspre-ḑece ḑille dupŏ înălţarea lui. — Quel puçinu aquesta n'avù timpul de a se arĕtà ingrat, quĕci îl răpì mórtea. — Ansĕ nedreptăţile illustrilor sĕi amici nu putea rĕcì simtimentele lui Tasso. Duca de Mantova ĭi arĕtà dorinţa de a'l revedé; poetul uitò Neapole şi pornì la Mantova. Făcù mulţime de versuri asupra genealogiei Gonzaguilor şi preparò o ediţie generală a operilor salle, pentru a quărora tipărire amicul sĕu Constantini tractà cu librarii din mai multe cetăţi. Impuçinarea sănĕtăţii nu'l iertà a mai stà mult între paludele dela Mincio. Incepù a dorì iarŏ golful de Neapole; şi în luna lui Ianuarie 1592 se dusse la prinçul de Conca que'l invità să viie a se împărtĕşì cu dênsul averea quea mare que îi remăsesse dupŏ mórtea tatălui sĕu. Stette aci quât-va, şi poetul părăsì şi pe aquesta; quĕci characterul sĕu bănuitor îl făceà a se teme qua nu cum-va şi aquesta să'i puie mâna pe manuscriptul *Gerusalemei Liberate*, dupŏ cum făcusse duca de Ferrara cu primele lui scrieri.

Se dusse la villa di Manso unde îşi terminò inversia quea nuoă a poemei salle. Ansĕ, unul din quei mai buni ai sĕi amici, cardinalul Aldobrandini, devenind papă subt numele de Clemente VIII şi rugându'l a venì la Roma, poetul abandonò şi refuggiul aquesta, încărcând pe Manso şi pe prinçul de Conca a urmà procesul cu quei que'i răpisserŏ averile părintesci. Ajunse la Roma la 26 Aprilie 1592, şi astă dată fu instalat la Vaticano. Clemente VIII remunerò cu onori şi demonstraţii amicale frumóasele versuri cu quare poetul îi celebrasse suirea pe tronu. Ansĕ pe drumu avù nisce onori de quare Tasso fu şi mai mult flatat. Căḑênd în mâinile căpitanului de tîlhari Sciarra, aquesta cum auḑì de numele T a s s o căḑù la piciórele marelui poet perḑênd tótă sĕlbătĕcia şi depuind armele jos.

La Roma fu în quelle din urmă publicată *Gerusalemme Liberata* subt îngrijirea lui Ingigneri, quărui i se didesse şi inversia din ainte. Nuoa inversie fu primită cu aquellaşi entusiasmu. Ansĕ Italia apoi priimì pe quea d'ântêiu, şi Europa dupŏ dênsa uitò cu totul pe adoa.

Tasso se arĕtà quĕ voiesce a se ştabilì în Roma; ma starea quea grea a sănĕtăţii îi erà mai tare de quât gusturile, şi dupŏ 26 de luni querù şi avù voiea de a se returnà la Neapole, unde amicii sĕi îl revĕḑurŏ în transporturi de bucurie. Incepusse poetul, dupŏ rugăciunile mar-

chisci de Villa, muma lui Manzo, o poemă asupra Creaţiei, întitulată *quelle sépte dille*; aqueasta o mai lucrò la Roma, şi o luò iarŏ la Neapole. O altă occupaţie îl mai distrasse din durerile salle. Prinçu de Venosa, Gesualdo, amicu al poetului, compositor mare în musică, îl rugò să'i facă quevà poesii spre a le întonà. Tasso făcù trei ḑeci de bucăţi que le numì *madrigali*, şi quare erà p'atunci fórte la modă. Clemente VIII iarŏ şi doi nepoţi ai sĕi, neputênd sufferì lipsa poetului, îşi închipuirŏ, qua să'l pótă face a venì în Vaticano, a renoì pentru ellu solemnităţile triumfului, cu quare nici un poetu dela Petrarca, nu mai fusesse onoratu. Cum să resiste bietul omu la aqueastă tentaţie? Tasso n'avù încuragiul; neastêmpĕrul îi erà aşà de mare în quàt i se părea quĕ n'o s'appuce cu viaţă la Rama.

Pornì la capitol în Noemvrie 1594, şi o mare affluinţă de popol îl priimì la porţile Romei, şi papa vĕḑêndul îi ḑisse: “ Iţi înfăçişeḑu laurele qua să primească dela tine atâta onóre pe quât a făcut ellu predecesorilor tĕi.,, La timpu sosisse poetul să pótă appucà onorile; ânsĕ cardinalul Cinthio vru să mai amâne triumful qua să'l facă mai strălucitor. Se temea quĕ iarna va împedicà lumea de a venì spre privirea ceremoniei. Se amânò dară pentru primă vara, şi Tasso nu mai putù asceptà. In luna lui Aprilie 1595, epocha determinată pentru încorunarea sa, el nu mai cugetà de quàt la mântuirea sa, şi querù voiea de a se trage din Vaticano la St-Onufrie. Pietatea cardinalului Cinthio nu cuteḑò a'l contrarià; şi Tasso scrisse ultima sa scrisóre către amicul sĕu Constantini prin quare îi anunţà stingerea vieţei salle. La 10 Aprilie o căldură mare îl trêntì în pat de unde nu se mai sculò, şi îşi dette şuffletul la 25 în vîrstă de 51 anni. Cinthio fu ne mângîiat pentru întârḑierea triumfului illustrului sĕu amicu la quare el fusesse causa, şi querù qua tóte onorile preparate să se facă reposatului la pompa de înmormîntare. Pusse să'l înveste cu toga romană, şi să'i încingă fruntea cu laure; şi purtat ast-fel pe tóte stradele Romei, priimind pretutindeni lacrĕme de durere în locu de acclamaţii de bucurie, corpul lui Tasso fu dus şi înmormîntat în bisericuţa dela St-Onufrie.

Să înceteḑe a se mai ḑice quĕ aquest mare poet fu cântat şi onorat numai dupŏ mórte, şi quĕ sórtea la gonitu pînŏ la ultima lui oră! Nu. Dela eşirea lui din spitalul dela Ferrara, de ḑece anni, el nu mai avù altu inemicu de quàt melancholia sa.

pretutindeni priimià dela prinçi şi popole mărturisiri de dragoste şi veneraţie. Cardinalul Cinthio promissesse un mausoliu lui Tasso, şi aquest monument fu 'năl at de altul. Manzo, vişitând mai tărşiu mormîntul poetului, fu în mirare quĕ nu i se mai cunoscea nici locul. Acì pusse a se aşşeşà o tablă de marmură cu inscripţia următóre.

TORQUATI TASSI OSSA HIC JACENT.
P. P. MDCI.

Dupŏ doi anni, la 1603 cardinalul Belvilacqua reparò uitarea cardinalului Cinthio, şi pusse a înălţà un mormînt vrednicu de marele poet. In biblioteca monăstirii s'a pus un bust quare ş'a turnat în tiparul que se luasse dupŏ ênsuşi capul şi faça mortului. La Bergama s'a înălţat o statuă dupŏ testamentul lui Marco-Antonie Toppa editorul operilor poetului. Librarii Françei n'au făcut atàta pentru bàrbaţii lor quei mari. Intr'al XVIII secol i s'a ardicat alta de către studenţii universităţii din Padova. Multe feluri de medalii s'au turnat în onórea lui, şi ăncŏ în viaţăi portretele lui se află în Bergama, Roma şi Paris, quare adeveréşă queca que şice Manzo despre staturai frumósă, portui quel gravu şi căutăturai imposantă. Monumentul ănsĕ quel mai trainicu al gloriei salle este poema *Gerusalemei Liberate,* pe quare nenorocitul fórte occupat cu cugetările cerului lăsasse în cuvintelei quelle din urmă, a se arde din preună cu remăşiţa versurilor salle. Cinthio Aldobrandini nu putù a se determinà şă puie în lucrare aqueastă ultimă voinţă a reposatului; şi apoi o crimă ca aqueasta erà şi cu neputinţă a se mai comitte, quĕci Italia şi Europa erà pline de aquest cap-d-'operă. Ancŏ de quànd trăià autorul, dela 1595 Blaise de Vigenère didesse o traducţie în françosesce.

Que să şicem acum despre *Gerusaleme Liberata* quare să nu fi şis tótă lumea? Defectele şi frumuseţele ei au fost îndestul snumĕrate, desbătute şi ênsuşi esagerate. Nu vorbescu de aquea diatribă mărturisită din partea academiei Crucshei; quĕci este o covîrşire de turbare şi de satiră. Quei mai flecari din libelistii nostri nu cuteşasserŏ a venì pînŏ la aquel punt de sfîşiere. Tot ânsĕ que ne pune în mirare mai mult este o libelă a junelui Galileu que abià s'a publicat la anul 1793 cu tóte quĕ erà făcută de 200 anni, libelă nevrednică de un asemenea bărbatu, que ar fi putut celebrà gloria lui Ariosto, idolul sĕu, fără a denigrà întru nimicu capul d'operă al lui Tasso. Comparaţia între aqueste doĕ mari geniuri a făcut mai mult a

se vĕrsà atâtea unde de cernélă şi de fiere. Mania parallelelor şi contrastelor a tras quelle mai bune şi minunate minţi în nisce rătĕciri şi subţilităţi fără numĕr. S'au inventat numele de *romantiu epicu* de *epopee romanésca cavalerésca*, spre a characterisà pe Ariosto; uità ânsĕ quĕ aqueste epitete puteà a se da asemenea şi la *Gerusaleme Liberata* la trei părţi din personagele şi episodurile ei. Ariosto luasse numele lui Carol quel Mare din istorie precum şi Tasso pe al lui Gofredu. Intr'unul se vede impresurarea Parisului şi în altul a Ierusalemului. Roland şi Rinald au devenit asemenea personage istorice; Tasso luósse altele şi mai reale, precum Tancredi, Buillon, Baldovin, Eustatie, şi alţi companioni ai lui Gofredu; ânsĕ faptele şi limbagiul que le dă Tasso sunt óre istorice? Pe Arminda óre, pe Glorinda, pe Erminia, pe Rinald, pe Argante, pe Aladin, pe Olinda, pe Sofronia şi pe atâţia alţii de unde 'ia luatu? Din imaginaţiai romanéscă negreşitu Nu vede quine-va de quât nisce fictii assedate cu un óre-quare altu chipu different de al lui Ariosto: aquesta se jócă cu lacrĕmele şi cu plăcerea, cu attenţia şi curiositatea cititorilor sĕi. Musai îşi schimbă episodul, sujetul, stilul şi tonul pe tot minutul. Trece cu o minunată facilitate dela serios în plăcut, dela tristu în glumeţu, şi è pretutindeni admirabil şi mare; nu e ânsĕ un que nuou în Italia: Boiardo şi Pulci atât îl prece dasserŏ în carrieră, în quât, fără nici un scrupul Ariosto adoptasse dela dênşi principalele fictii şi numele eroilor sĕi.—El nu numai îi furasse ci âncŏ îi şi uccisesse coppiindui. Atâta erà entusiasmul secolului sĕu, în quât, dupŏ esemplu unei mulţimi de imitatori, şi ênsuşi Tasso fu têrrît pe urmele lui Ariosto. Rinaldo al lui nu fu alt de quât o composiţie de felul aquesta. S'a scris de atâtea ori quĕ Tasso, disperatu de a întrece pe maestru quellor moderni, se aruncŏ către antici, pe quare îi studià cu ardóre şi stăruire. Ansĕ que asemĕnare este între *Iliada* şi *Gerusaleme Liberata*? — Concentraţia unei fapte împregiurul unei cetăţi impresurate. Que a luat Tasso dela Virgiliu? — Nimicu. Nu cum-va felul istoricu? ânsĕ trebue a demonstrà mai ântêiu daqua Achille, Ector şi Agamemnon, daqua Enea şi Turnus au mai esistat aire unde-va de quât în imaginaţia lui Omer şi Virgiliu? Nu cum-va unitatea stilului? ânsĕ aquesta venià de sine, dela ênsuşi sujetul que 'şi 'la allesu Tasso. Nu cum-va pompa descripţiilor? aqueasta ânsĕ este prima condiţie a ori-quĕ poesii. Nu cum-va mode-

lui de amor? ânsĕ Erminia şi Clorinda alle lui Tasso pe atât sunt fiice alle Didonii, pre quât sunt şi Angelica şi Bradamante, din Ariosto. Trebue să fie quine-va Omer, să fi esistat în timpii lui, qua să nu'i appuce nimeni în ainte, în felul aquesta de interes dramaticu. Lucan, singurul şi adevĕratul poetu istoricu, a vrut să se încerce a puteà scăpà fără amor şi îşi ostenesce cititorii. Quare poetu darŏ a cutedat a se lepĕdà de un asemenea resortu dupŏ secolii cavaleriei, dupŏ ivirea lui Ariosto în quà? Lăsaţi darŏ tóte clasificaţiile, tóte comparaţiile ridicole. Numiţi, de vĕ place, poema lui Ariosto o epopee neregulată, nu diceţi ânsĕ quĕ Tasso n'a fostu nici romanescu nici cavalerescu, şi quĕ a compus o poemă istorică. Tasso studiasse cu stăruire pe quei trei sau patru mari poeţi epici que esistasserŏ înaintea lui; vĕdusse quĕ unitatea acţiei erà necesarie la interesul unei poeme, la rînduiala şi înţeliegerea episodelor. Bărbaţii cu gust condamnarŏ întru unire frumosul episod al Sofroniei: dicênd quĕ distrage attenţia cititorului que nu se interesează de quât de fapta quea mare a Sântului mormîntu. Ansĕ Tasso nu are numai episodul aquesta: ne duce retăcindune în urmele Erminiei, alle lui Rinald, alle lui Tancredi: ne conduce pe la încântătórea Armida; pentru que ficţiile aquestea romanesci şi atâtea altele afflarŏ graţie în aintea censorilor Sofroniei? Pentru quĕ aqueste împregiurări au relaţie cu acţia principală; pentru quĕ vede quine-va un erou a quărui lipsă o plânge armata întreagă, altul pe quare amorul îl retăcesce, o femee que voiesce a'şi mântuì patria şi credinţa paralisând braçul que póte a le desfiinţà. Quât pentru mulţimea fermecătoriilor pe quare i le-au imputat de atâtea ori, elle nu vin nici din imitaţia anticilor, nici din gustul autorului, ci din credinţele şi gustul secolului que se interesà la asemenea naraţii. Aquelleaşi credinţe vede quine-va şi în Ariosto şi în toţi autorii aquestei epoche. De va pretinde quine-va quĕ s'a luat Tasso dupŏ antinci, află numai în Lucan modelul pădurei încântate şi în Omer episodul Erminiei, que spune pe nume pe capii cruciaţilor la tiranul Solimei. Tasso a aflat o mĕsură, un midlocu între varietatea desordonată din Ariosto şi între severa simplitate a lui Omer. Cu aqueasta nu voiu să dicu quĕ el ar' întrece pe unul sau pe altul; este mai puçin desfătător de quât quel d'ântêiu şi mai puçin admirabil de quât quel d'al doilea; cu tóte aquestea trage, intereseadă, place, mai multu în intregimea operei salle. Quât pentru amĕnunte,

trebue a mărturisì quĕ nici unul din amorurile lui n'a întrecut nici ênsuşi n'a egalat pe al Didonii. Este ăncŏ de criticat aquea manie, aquea profusie de punte, de jocuri de vorbe, de antitese que îi înfrumuseţeadă stilul pe quare Italienii le numescu *concetti*, şi pe quare severul Boileau le qualifică cu numele de *clincant*. Ansĕ prin quâte frumuseţi nu'şi a rescumpĕrat el greşalele. Voltaire a observatu quĕ aquelle concette a stricat abià numai vre o doĕ sute de versuri din Tasso, şi quĕ stilul lui mai pretutindeni erà elegant şi chiaru. "Sujetul Gerusalemei, adaogă el, este quel mai mare, din quàte 'şi a mai allesu quine-va, şi Tasso a pusu într'ênsul atàta înteres şi atàta mărime; tóte sunt aci legate cu artă; el împarte cu înţellepciune lumina şi umbrele; se înalţă mai pre sus de sine din cànt în cànt." Dupŏ aqueastă judicată a unui maestru în quât pentru gust, judicată confirmată de înţellepţi şi de popol, prea puçine lucruri îmi mai remâne.

Versia din urmă a Gerusalemei n'a avut alţi admiratori de quât pe Tasso ênsuşi. Dintr'ênsa ellu scosesse afară episodul lui Olindo şi Sofroniei, pe păstorul que dă asil Erminiei şi quelle din urmă încàntăminte alle Armidei. Autorul sacrificasse aqueste episode severităţii criticilor sĕi; şi admiraţia publică le-a reclamatu. Pe lûngŏ aquestea în locul numelui Erminia pusesse Nicea, cum şi un sihastru discepul al lui Petru Erimitul, în locul magului que descopere retragerea lui Rinald. Viitorimea ânsĕ a preferit mai mult pe vechiul greşitu şi criticat de quât pe nuoul îndreptat. In locul lui Rinald iarŏ se pusesse Normandul Ricard, şi cardinalul Cinthio Aldobrandini luasse locul, în dedicaţie, al lui Alfonso: aqueastă schimbare ânsĕ din urmă n'a venit din îndemnul unei critice, ci dintr'o dreaptă ressimţire şi dispreţu al unei inime nobile atât de amărîte prin ingratitudine. Rinald erà tulpina casei de Est. moşul aquellui Alfons que îşi degradasse atât viaţa şi characterul persecutând un atât de illustru amicu que i'l didesse norocirea. Viitorimea iarŏ n'a vrut a luà parte la resbunarea poetului de quare erà vrednicu aquel ticălos prinçu. Ea a priimit iar pe Rinald. Rinald pentru bravurele salle merită a fi càntatu, şi gloria unui bărbatu nu se póte stinge prin mişelia nepoţilor şi urmaşilor sĕi. Aci se póte vedea o lectie pentru contimporanii noştri. Posteritatea, aquest arbitru rece şi severu, judicàndu operile minţii, se desface cu totul de patimile contimporane, şi nu ţine soco-

tealǎ nici de urele apprinse asupra unui autor nici de recrimi-naţiile şi resbunǎrile lui.

VIENNET.

QUATE-VA QUESTIUNI.

Que limbǎ vorbescu Românii în dioa de astǎdi?

Quare limbǎ ar' fi vorbit în differente epoche?

Quare limbǎ au vorbit în timpii strâmutǎrii lor din Italia în Dacia?

Ca que fel sǎ fi fostu limba Dacilor?

Aquestea sunt nisce questiuni que se potu deslegà mai matematicesce quât ne vom resui în anii d'ânteiu ai Italiei antice şi trecênd cu Trajan în aqueste provinçii, ne vom coborî din epochǎ în epochǎ pînǒ în dillele nóstre

Popolul Italiei antice mai nainte de a începe scriitorii Latiului a'şi formà limba lor firesce dupǒ quea ellenicǎ din quare gergul lor popular erà un dialectu doricu, mai nainte dicu de a se da fiinţa aquestei limbe a Virgililor şi Ciceronilor, aquestei limbe que o numim astǎdi latina, firesce quĕ popolul Italiei întregi îşi avea limba sau mai bine glosa, idioma, chipul sĕu de vorbire, incult fǎrǎ îndoialǎ, capabil ânsĕ a arǎtà ideile cunoscute şi respândite pînǒ atunci între dênşii Aquea limbǎ rusticǎ şi incultǎ, de şi cu óre-quare prefacere que a trebuit sǎ suffere din secol în secol, din împregiurare în împregiurare aquea limbǎ dicu n'a putut alt fel de quât a se pǎstrà între popol, cu tótǎ cultura que ar fi putut luà o prea micǎ parte din cetaţeni. Asemenea pǎstreadǎ limba sau quel puçinu urmele glosei primitive tóte popórele pînǒ în dioa de astǎdi. Audǎ quine-va litteraţii şi cetaţenii francesi şi audǎ şi pe popol din differente provinçii alle Françei; audǎ litteraţii germani şi audǎ şi popolul laborator dela un capu pînǒ la altul al Germaniei întregi. E mare differinţa dela limba lui Goethe pînǒ la glosa Saşilor şi altor popóre, de şi din aquelleaşi elemente. O asemenea proporţie de differinţǎ ar' fi putut fǎrǎ îndoiala sta şi între limba lui Virgiliu şi a popolului Roman, de şi ambele se vĕd din aquelleaşi elemente.

Quând Romanii au început a face colonii în Spania. Gallia, şi Dacia, aquelle legióne de soldaţi firesce que nu se compunecà de Ovidii, Virgilii, Ciceroni şi Taciti, ci mai multu din vulgul sau glóta romanǎ. Prin urmare quând Romanii venirǒ în Dacia, venirǒ quei mai mulţi cu limba aquea a popolui quare servisse de materie autorilor a formà limba quea scrisǎ, întocmai ca

materia unui statuar que îşi varsă în formă idealul seu.

Vine acum o altă questiune preparatorie şi aqueasta la esposiţiile que vrem a face. Oare legiónele colonisate în Dacia tótă fost'au elle din întêmplare din una şi aqueeaşi provinçie a Italiei sau recrutate din differnite părţi. Venit'a adică cu elle un singur dialect al Italiei sau se concentrarŏ mai multe dialecte alle nordului, mieḑii ḑillei, şi midlocului Italiei? Apoi iarŏ aqueste legióne tóte şi differente amestecatus'au la un singur locu sau se împărţirŏ şi se întinserŏ unele în părţile que le ḑicem astăḑi Moldavia, Basarabia şi Bucovina; altele în părţile numite astăḑi Ardeal, Ungarie; altele în pămîntul ţĕrrei Românesci, altele în Banat, şi altele mai în urmă în Macedonia? Nu è mi se pare nimeni quare să ḑică quă aquelle legióne remasserŏ tóte la un locu şi se amestecarŏ. — Aci se vede una din causele primitive şi principale pentru que aqueste popóre pînŏ în ḑioa de astăḑi îşi au idioma lor şi chipul lor de pronunţie. (veḑi prefaça la Parallelismu.)

Dupŏ aqueste preparatorii questiuni să punem quĕ totul la un locu al tutulor idiomelor sau dialectelor Italiei antice se representă cu littera R. ḑicem dar quĕ autorii romani n'au putut să'şi formeḑe limba litterară de quât din elementele que au afflat în R. Să ḑicem iară que aqueea que au adaos autori spre cultura elementului R, atât în materie quât şi în formă, este aquea parte que făcea limba popolui roman a devenì limbă latină, şi aquel element îl vom numì L.

Acum dară limba latină, formată din elementul roman şi din quel latin, o vom representà prin litterele RL.

Roma facênduse tare şi domnitóre, se scie que'şi a întins armatele triumfătóre şi coloniile în Gallia, Spania şi pînŏ în oceanul Atlanticu, cum şi în tótă Dacia. Pretutindeni în locurile aquestea colonnii, ca quea mai mare parte din vulgu, firesce que venirŏ cu gergul lor popular sau cu limba incultă R. In Gallia ânsĕ, afflarŏ limba sau glossa gallică, în Spania pe quea spanică ... şi în Dacia pe quea dacică. Quĕ s'a făcut óre-quare amesticu din ambe elementele, în fie-quare ţérra, nu póte fi nici o îndoială.

Elementul gallicu îl vom numì *g*, pe quel spanicu *s*, .. pe quel dacicu *d*, prin urmare limba romană que se vorbià în Gallia, Spania,... Dacia, o vom representà prin R*g*, R*s* ... R*d*, şi differinţa între R, RL, R*g*, R*s* ... şi R*d* nu puteà fi alta de quât queea que ar' fi putut fi între L, *g*, *s*, ... şi *d*. Cu quât va fi fost mai mare sau mai mică

differinţa între elementele străine de elementul R cu atât ajungea qua R, R*g*, R*s*, . . R*d* să fie mai mult sau mai puçin egale între sine. Ansĕ se scie quĕ elementul R, ca domnitor pretutindeni, făcea pretutindeni să se resimţă mai mult, şi de aqueea pînŏ mai în urmă limba populară a Italiei, erà mai tot una cu limba Galliei, Spaniei. . . (mai nainte de cultura lor) şi cu a Daciei (mai nainte de împresurarea ei de atâta alte elemente străine) pretutindeni în aqueste ţerri limba vulgului se ḑicea limbă romană sau romanţă (de unde luarŏ numele de romanţe şi scrierile pline de minuni que se scrià în limba popolului, ca la noi Alesandria).

Să venim la Dacia: în primii timpi dupŏ descalicătóre, Românii firesce quĕ n'au vorbit de quât limba R*d*. Mai pe urmă, şi mai înquà aflânduse Românii în varii comerce mai mult sau mai puçin fatale cu felurimi de popóre precum mai înquà cu Slavi, Unguri, Turci, Germani şi Greci; sufferind Dacia atâtea şi atâtea împregiurări şi prefaceri, sufferì prin urmare şi limba locuitorilor ei, limba R*d* atâtea şi atâtea amestecuri. Se punem pe elementul slavu, *s*, pe quel ungur, *u*, pe quel turcu, *t*, pe quel german, *g*. şi pe quel grecu, *g'*.

A fost darŏ un timpu quànd limba romană se vorbià curat R, apoi R*d*, apoi R*ds*, apoi R*dsu*' apoi R*dsut*, apoi R*dsutg* şi R*dsutgg'* . . . quare fu limba sau gergul sau mai bine glósa popolului Românu pe la începutul aquestui secol pînŏ la anul 1820.

Să păşim acum dela quelle cunoscute către quelle necunoscute. Limba grecească este cunoscută şi prin urmare am putea allege şi scădea din espressia R*dsutgg'* pe elementul grecu *g'* şi putem ḑice R*dstugg'* — *g'* = R*dsutg*, din quare scăḑênd pe elementul iar cunoscut german *g*, avem R*dsutg* — *g* = R*dsut*, din quare scăḑênd pe elementul cunoscut turcu *t*, avem R*dsut*—*t*=R*dsu*, din quare iar scăḑênd elementul cunoscut ungur *u*, ḑicem R*dsu*—*u*=R*ds*, apoi scăḑênd şi pe elementul cunoscut slavu *s*, spunem R*ds*—*s*=R*d*. Ansĕ elementul R iar se póte cunósce, şi scăḑênd din R*d* pe R, avem R*d*—R=*d*, quare firesce trebue să fie dacicu.

Se vorbim mai p'a nume, s'applecămu formula pe esemple: să scótem adică din gergul que vorbim elementul greecescu nuou atât în materie sau vorbe precum *evghenis*, *paraxen*, *pliroforie*, *sintrofie*, *provlima*, *anaforà* şi altele, quât şi în forma sau finale cum în *is*: *plixis*, *catachrisis*, în *isescu* formal*isescu*, publicar*isescu*, puntar*isescu*. . . . Să scótem asemenea şi puçinele

vorbe germane sau nemţesci que se introdusserŏ sau cu contactul que avurŏm prin vecinătate sau cu influinţa que a trebuit se urmeḍe dincolo de Carpaţi, precum sunt vorbele *Snur*, *Strimfi*, *Hosendragen*; *tist*.... să scótem vorbele cunoscute turcesci precum: *amanet*, *chilipir*, *dusman*, *odaie*, *alisverisu*, *bumbasir*, *zabet*, *boià*... cum şi finalele în *licu*: *murdarlicu*, *calabalicu*, în *giu*, *ciu*: *arabagiu*, *simigiu*, *boiangiu*, *calpakciu*,.. să scótem iară materia sau vorbele cunoscute ungure: *Kiezasu*, *elesteu*, *vizitiu*, *poruncă*, *orasu*, cum şi forma sau finalele *asu*, *usu*, *sug*: *puscasu*, *lacatusu*, *prietesug*; să scótem iară atât materia slavonă precum *slava*, *duh*, *bogatu*, *sila*, *slobozenie*... quât şi forma în *elnicu*, *olnicu*, *ornicu*, *anie*, *enie*, cum cuvintelnicu, volnicu, statornicu, danie, vedenie... Tot que ne mai remâne acum nu è de quât vorbele romane que se află şi în latinitate, şi altele que nu sunt nici romane, nici slave, nici ungure, nici turce, nici germane, nici grecce nuoe, adică quelle quare ar' trebuì să fie dace; ne remâne adică R*d* într'o quantitate mai restrînsă şi într'o formă pe quât a putut să o modifice împregiurările de 17 secoli. Ansĕ limba latină sau romană fiind cunoscută se póte cunósce şi allege elementul R din espressia R*d*, precum sunt vorbele *om u muiere*, *frate*, *suror*, *sânge*, *carne*, . . . *bou*, *óie*, *capra*, *cane*,... *sóre*, *luna*, *stelle*, *érba*, *flóre*, *fagu*, . . .*faina*, *pâne*, *apa*, *vinu*, .. *vestmint*, *camasa*, *cingetore*, *calzuni*,... *casa*, *curte*, *pórta*, *secure*, *caldare*, *focu*, *fumu*, *caminu*, *cetate*, *oste*, *arma*, *lupta*, *pace* etc. etc. Prin urmare scăḍènd din remăşiţa R*d* nisce asemenea vorbe cu ḍecile de mii, ne mai remânu nisce vorbe într'un numĕr fórte mărginitu que nu se află în nici una din limbele sus arĕtate. Asemenea vorbe sunt ca quelle următóre: *sarica*, *teléga*, *padure*, *licuriciu fel de fel*, *frica*, *drumu*, *gramada* etc. Sarica ânsĕ şi gluga se vede pînŏ în ḍioa de astăḍi vestmîntul sub quare sunt representaţi Dacii îngenunchiaţi înaintea lui Trajan. Cu quare din vorbele limbelor cunoscute se asémĕnă aquească vorbă *sarica?* Nicăiri nu aflăm de quàt în limba ellenică antichissimă şi incultă ăncŏ, în aquel gergu pelasgu prin quare se esprimà Orfeii, şi mai apoi Omerii, Pindarii şi Sapfo. Acì aflăm vorba σισυρα (sisurica, *sarica*). Acì aflăm γραμμὰς γραμμαδος γραμμαδα *(gramada)*, λυκορις λυκοριδος *(licuriciu)*, τηλέγη *(teléga)*, φῦλα φυλῶν *(fel de fel)*, vorba radicală δοῦρα que însemnéḍă lemnărie, cherestea; mai aflămu în Omer espressia

δούριος ἵππος (callul de lemn): prin urmare *πανδούριον* însemnédă tot felul de lemne (pădure); quâtu pentru *drumu* şi *frica*, numai è nici o îndoială quĕ vine dela *δρόμος* şi *φρίκη*. Prin urmare felul aquesta de vorbe que nu sunt nicì latine, nici slavone, nici ungure, nici turce şi pe quare le perdusserŏ şi ênsuşi Grecii contimporani lui Platon şi Demostene, se vĕd curat de element Pelasgu.

Ansĕ que cautà Pelasghii în Dacia?—Queea que au cautat în tótă Grecia, Tracia şi în ţérrele circonvecine. Nu e nici o îndoială quĕ *sarica* nu e un vestmînt dacu, şi quă vorba în sine nu e de element pelasgu modificat din împregiurări; de unde urmédă quĕ Dacii au vorbit un gergu sau dialectu pelasgu, modificatu dupŏ climă, dupŏ religie, dupŏ legi, dupŏ costume şi different cu aquestea de dialectele antice alle Greciei.

Atâtă indentitate erà între limba Greciei şi a Daciei, în quât vedem un Zamolx discepol al lui Pitagora venind a da o religie şi o filosofie patriei salle; vedem pe monetele dace littere şi vorbe ellene cum; *ΣΑΡΜΙΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΣΩΝ*). Pe vase afflate que nu sunt de stil roman precum quelle de aur din museul national, inscripţii ellene. Ovidu singur dice quĕ afflă vorbe ellene în limba Dacilor: numirile de cetăţi dace: *Decidava, Sergidava, Utidava* .... au o terminaţie în *ava* que în limba pelasgă asiatică *δάων*. sau *δάνων* însemnédă tărie sau cetate ca *burg* în cetăţile Moderne. *Δαων*, se vede din aquellaşi început cu vorba asiatică Daiu (cabadaiu) tare, voinicu De aci se vede a'şi luà numirea şi naţia Daă sau dacă — Mozaicul que s'aflat în ţérra Aţigului, unde se vede pe parchet representat Priam querênd corpul lui Ector dela Achille, cum şi Paris cu quelle trei dive în sfadă pentru mĕrul discordiei, attestă curat tradiţii ellene în părţile Daciei.

Să facem o asemĕnare. Francii conquistarŏ Algeria şi stabillirŏ acì mai întêiu armate, şi apoi alţi cetăţeni Francesi şi cu dênşii împreună şi limba lor. Ansĕ precum Francii, trebue a ne închipuì quĕ din di în di şi din secol în secol îşi vor întinde mai mult şi 'şi vor impune a lor limbă locuitorilor Algeriei, asemenea şi ei primirŏ mulţime de vorbe dela dênşii que arată vestminte şi producţii alle locului, şi alte asemenea precum: *burnus, chioschiu, iatagan, cafè, serbet* etc. Daqua acum, dupŏ doe mii de anni s'ar perde urmele limbei Algerinilor de astădi, unde s'ar putea afflà aquelle urme de quât ênsuşi în sînul Algeriei,

*) Vedi Transilvania de D. A. Gerando p 38 şi 39.

quercetând vorbele que arată costume şi producţii numai alle aquellei clime? Prin urmare daquë atunci ar' mai esistà vorbe ca quelle de sus, daquë ar' mai esistà vorba *burnus* precum esistă la noi *sarica*, n'ar mai fi nici o îndoială quë materia limbei Algerinilor nu va fi fost vre un dialectu de element arabu; sub que formă ânsë, sub que tipi gramaticali, sau modificaţii din limba arabă, aqueasta ar' fi o problemă în tot d'auna nedeslegabilă, de nu vor esistà documente şi probe învederate. Prin urmare R*dsutgg'* — R*sutgg'* = *d*, şi prin urmare *d* se vede curat quë este de element pelasgu.

De vom luà urmele întinderii genului uman, vedem la început tóte părţile globului mai nepopulate de quât în ḑioa de astăḑi, şi cuteḑu a ḑice mai deşerte. Oamenii nu se vĕdu, suindune în quea mai 'naltă antichitate de quât în partea quea mai fructiferă a Asiei Cu quàt se immulţià omenimea din generaţie în generaţie cu atàta locul erà mai ângust la trebuinţele ei. Incepurŏ dar ómenii a se depărtà între sine şi a'şi căutà pămînt de locuinţă şi nutriment. Cu quàt depărtarea erà mai mare dela puntul departului, cu atàt comunicaţia între dênşii devenià mai difficilă, cu atàt pentru objetele quelle nuoë que întimpină, şi quărora trebuià să le dea un nume sau tras din sînul naturei sau dupŏ o convenţie órequare, pentru costumele, legile, serbările, datinele 'que'şi formau între sine şi quare îşi aveau nomenclatura lor; cu atàta, ḑicu, limba lor devenià un dialect mai mult sau mai puçin different de limba primitivă.

Se punem acum quë ómenii se immulţirŏ şi se întinserŏ pînŏ detterŏ, la o parte, de mare, şi la alta, de munţi. Acì de o cam dată trebuirŏ să stea, necuteḑànd a se espune valurilor şi stavilelor que îşi închipuià peste putinţă de trecut, creḑênd quë de o parte s'a sfîrşit pămîntul, şi nesciind que va fi dincolo de munţi Oamenii ânsë tot se immulţià, îmbulḑirea îi sforţà a se mai întinde şi nevoia îi făcù a se determinà a trece peste munţi şi a se lăsà în voia valurilor spre recercare de tĕrrîmuri nuoë. Colonnii sau emigranţii que se lăsarŏ în voiea mării que cam pe aquei timpi se numià πελαγος. aquei emigranţi ḑicu, se numirŏ *pelasghi* adică emigranţi pe mare. Aqueştia se aşşeḑarŏ mai ântêiu în insolele quelle mai vecine de Asia, apoi mai departe pînŏ detterŏ de continent sau pămînt întăritu. Se întinserŏ dar în tótă peninsola Greciei şi Traciei. Ei ânsë avurŏ limba şi costumele şi datinele lor, quare dupŏ climă, dupŏ timpi, dupŏ împregiurări,

dupŏ costumele şi datinele que'şi mai formarŏ, dupŏ forma religiei que adoptarŏ, aqueastă limbă devenì sau se împărţì în atâtea varii dialecte quare mai pe urmă cultivânduse şi trecênd prin curăţitoriul artistilor, abià mai păstrarŏ urmele elementelor primitive. Să ne resuim acum iarŏşi la începutul Greciei inculte, să ne închipuim què la mulţi din Pelasghi sau nu le plăcù, sau nici nu'i încăpù loccul; trecurŏ mai departe, trecurŏ Istru şi de acì mai departe şi aşà mai încolo. Que furŏ dar quei d'ântêiu Daci? Firesce què dintre quei d'ântêi emigranţi que se întinserŏ din Asia în Europa, o parte din quei d'ântêiu pelasghi Asfel furŏ şi quei d'ântêiu Sarmaţi, Goţi, Scelţi, Slavoni etc., în limba quăroră se află urmele limbelor asiatice.

Dialectele, am ḑisu, què se modifică dupŏ împregiurări, sau se cultivă sau remânu neccultivate, şi devinu limbe culte sau glose inculte. In ori-que fel de prefacere ânsĕ è cu anevoie să uite Omul cu totul numele objetelor, que nici o dată nu le perde din vedere. Spre esemplu să luăm ideea *tata* que nu se póte perde nici o dată pînŏ va esistà genul uman şi felul propagaţiei salle. Aqueastă idee se arată în multe din limbele orientale prin numirea *pader*. (Clima în părţile asiatice fiind mai caldă, delată organele omului şi prin urmare şi limba în gură fiind mai lată, pronunţă *d* in locu de *t*). Aqueastă vorbă transplantată in Grecia şi apoi în Italia, que se numià Grecia-Mare, modificată dupŏ climă, quare fiind mai recorósă, mai strînge organele, şi *d* devenind *t*, devenì πατηρ şi *pater*; transplantată iar în părţile nordului Europei în clime mai frigurose, gerul începù a înghieçà şi a paralisà buzele que prea cu a nevoie se lipescu la asemenea împregiurare, prin urmare *p* pronuţat cu buzele deschise se aude *f*, şi *pater* devenì *fater*. Asfel è şi vorba antică *aha*. Arunce quine-va pe un omu gol apă, şi va vedea què esclamă *a! ha!* aquesta a fost la început numele apei, de unde şi numele părţilor băltóse din Grecia, Achaia. Aşà *aha*, transplantată în locuri mai recoróse unde pere pronunţia aspirată din gîtu, şi se schimbă τὰ δασεα εις ψιλὰ, *aha*, zicu devenì *acha*, *acqua*; transplantată apoi cu noi în Dacia, unde schimbăm pe κ în *p*, precum *pept* la *pectu*, *optu* la *octo*, (λυκος lupus) devenì *apa*.

Asfel vorba antică pelasgă *vade*, transplantată în părţile Nordului Europei devenì *vader*, apoi din dialect în dialect, schimbânduse firesce *d* în *z* şi *s*, devenì *vazer*, *vasser*. Tot aqueastă vorbă transplantată airea,

dupŏ alte împregiurări deveni *vodà* şi *vodiza*. Asfel aflăm şi vorba δρυός: *lemnu* se face prin regulă întórsă *lignu-m semnu signu-m*, δρυός se făcù *agnus*, apoi *agnello*, apoi *gnellu*, apoi *agneau*, şi în altă direcţie *agniza*.

De unde urmeadă quĕ şi dupŏ aquest chipu de cercetare, luând urmele întinderii genului uman, vedem şi pe Daci a nu fi de quât din posteritatea quellor d'ântêiu emigranţi pelasghi, a quăror limbă la început se potrivià cu a Pelasghilor din Grecia, şi prin urmare nu è de mirat a vedé analogia între vorbele sus arătate: sarică, licoriciu, grămadă pădure... şi între limba antichissimă grécă; a vedé inscripţii pe monete, vase şi monumente dace în limba grécă, şi alte asemenea. Dacii dar furŏ o ramură din tulpina Greciei inculte.

I. E.

PLEIADA.

ODA

câtre Poezzii Români.

(Aqueasta frumósa poesie se tiparesce cu ênsusi ortografia Autorului).

In a cierului târie scese stelle schinteazi,
Sci'ntre cete fàr de numer respandescu mai viu lucor,
Precum soarele pamêntul elle mintea lumineazi
Cu cia razà cie purcede dell' al lumei Urzitor.
Acoló petrecu in faimâ geniile fericite,
Quare sunt de a lor Musâ nemurirei consfinzzite.

Nu averea, nu fortuna, nu drit mosctenit au nume,
Dupe moarte deschid poarta la mausoleul stellit,
Nice poate se'nfreneze pismâtarea orba lume
Sborul cielui cie'n virtute, fiind in ea, au trâit,
Pe Poeta la luceferi duce a geniej faclia,
Entusiasmul l'aripeazi, calea-i face armonia.

Acoló d'intei Profita, cântâtor de imne sînte,
Au depus antica arfâ, mântuind pe Israil,
De' acoló ressunâ anchê înfocatele cuvinte
A lui Omer, Pindar, Orazz, 'lui Ovid, Corneil, Virgil,
Milton, Sciler sci Petrarca de' acoló pe omeni chiamâ
La virtute, l'Amor nobil sci's a tiranilor teamâ.

Voi, cie'n sin purtazzĭ p'Apollon, patriozzi din Românie!
De sci Ursita vî disparte, armonia va uni.
Patria, quare vi ascultâ, tema Musei vostre fie,
Cha sci ea intru luminâ si se poatâ innoi,
Sci prin fapte virtuoase, de o mai doritâ soartâ
Vrednicâ si se arete sci de numele cie poartâ.

Accordazzi români versuri p'armonioase aleute,
Intr'un rost, ca sci poporul, geamân cu ciel Italian,
Se envezze: amor de Patrie, dor de glorie, de virtute,
Sci Românul depe Istrul, sci a Carpatului Muntean,
Ciel ce be'n Siret, in Nistrul in a Morisciului unde,
Ciel l'a cârui tristre Doine *) plaïul Pindului respunde.

Quând Românul va cunoascete, prin a cântului putere,
A sa gintâ, a ei soartâ, cie'i ascunse'n viitor.
Versul quând din occhi ia stoarce, lacrima cia de plâcere,
Pe Româna tinericâ quând va'ncindi'o d'Amor,
A Românului Poeta, atunci lumea va se vadâ,
Numele 'ncins de cununâ strâlucind chiar in Pleiada!

G. ASAKY.

Mihnea si Baba

I

In miĝlocul nopţii quând babelle (relle
Se primblă prin reggii căllare pe' (stelle;
Quând lampa se stinge la negru (mormînt,
Attinsă de arip' sufflată de vînt;
Quând buha se plânge ca cobe (pustie
Quând rĕii facu planuri cum óre (să ţie
In barbare lanţuri poporul ge- (mênd
,Si morţii din grópe s'aud sus- (pinând;
Quând demoni şi spaimă pe (munţi se adună
De urlă la stelle la nori şi la (lună;
'ntr'una din peşteri, în munte (rîpos
Un om óre-quare intrò curagios.

II

Sciţi voi que sunt misterele
Quând babele sbîrcite
Que nu le ţinu picerele
,Sopteseu afurisite?

*) Doina cântica melancolic a Zarailor Români Vine de la Diana. Oda, Scrisê dupre ortografia italianâ.

In peşter'a Carpaţilor
Mergênd un cés mai bine,
Vedi templu Pacinaţilor
Que cade în ruine.

Acì se facu misterele
De babe blestemate
Que scot la morţi arterele
,Si hîrcele uscate.

Acì se ferb şi ósele
In vase aurite;
Acì s'adun frumósele
Quând nu mai sunt doríte.

O flacără misterică
De palidă lumină
Iar stîlpii în biserică
Părea quĕ se înclină;

,Si liliacii nopţilor
Que au aicia locul
Ascunşi 'n hìrca morţilor
Amblau sa stingă focul

O babă que ororile
Uscasserŏ în lume
Tot rescolià vîlvorile
,Soptind încet un nume.

III

S'aud'un tropot de paşi pe ap-
(prόpe
Cum calcă Strigoiul quând va
(să desgrópe,
O tînĕră fată,—colo!. ascultaţi!...
Să fie Satana, cu ochii de focuri?
Hei! quine să calce în negrele-
('mi locuri?
Se 'ntrébă mătuşa... aici nechie-
(maţi.
Ea dice, şi 'n umbră un om se
(arată
Cu ochii de sânge cu fruntea
(uscată,
Terribil ca locul în quare intrà:
Mătuşă, el dice, îţi fă datoria.—
,Si vorbai, cum geme în zid vi-
(jelia,
Din colţuri în colţuri grozav re-
(sunà.

Bĕtrâna.

Ascultă-mĕ, Dómne, de şi ţi am
(dis ţie,
Să 'ţi spuiu viitorul; dar nu va
(să fie.
(Hei! lasă cuţitul în técă să stea!)
Ascultă mĕ, Dómne, aveam în
(oştime
Un fiiu óre-quare vestit în mul-
(ţime
Prin luptele salle; erà fiiul meu,
Plăcut ca seninul, frumos ca o
(flóre,
,Si pentru aquesta mai stam eu
(sub sóre;
Erà pentru mine al meu Dum-
(nedeu;
,Si pentru aquesta m'am dat în
(perdare
Să 'l facu între ómeni ferice şi
(mare,
Am dat al meu sufflet la negru
(Tartar.
Tu scii mai departe. Que? gemi
(de turbare!
Vei sângele mumei, tu vei res-
(bunare;

Lovesce! na sînu'mi, tirane bar-
(bar,
Quĕci viaţa îmi este acum bles-
(temată.
Oh! cum nu pociu óre să sorb
(astă dată
,Si ḑillele talle şi sângele tĕu!
Dar nu pociu quĕ fiu-meu în ulti-
(mai stare
Oprì ori-que mână a da resbu-
(nare,
Tirane, veḑi prada'ţi, veḑi cu-
(getul sĕu.
Pe urmă c'o mâna uscată şi arsă
Intr'una din hîrce un sânge ea
(versă
,Si dându'l lui Mihnea îi ḑice:
(să bei!
E sângele fiu-meu, na! sórbe'l
(mai tare,
E caldu şi è tînĕr, cum vei tu
(barbare,
Na, sórbe, sau eu sorb p'al tĕu,
(de nu vei.

IV

Toţi morţii din mormînturi
Cu gurele 'ncleştate
Ca frunḑele uscate
Que sbor rotind în vînturi
Spre Mihnea alergà.

Iar vîrcolacii serei,
Que chiar din lună pişcă,
Quând frunḑele se mişcă
In timpul primăverei,
,Ţipând acum sburà;

,Si rellele Toaste
C'o sută mici picióre
Ca globuri rottitóre
Ca bolnavii pe cóste
Rostogolind âmblà

,Soimanele que urlă
Ca vijelii turbate
Colóse deşirate
Cu forma ca o turlă
Din munţi în văi călcà.

V

Un glas în mulţime terribil gemù
,Si céta infernă în dată tăcù.

VI

Blestemul.

Ori-unde vei merge să calci, o
(tirane,
Să calci pe cadaver' şi 'n visu'ţi
(să 'l veḑi
S'auḑi înpregiuru'ţi strigoi şi
(şoimane
Să'ţi minţă ciocoii, şi tu să îi
(creḑi;
Să'ţi arḑă plĕmônii d'o sete a-
(dîncă
'Nainte s'ai apă, să nu poţi să bei;
Să simţi tot d'auna asupră'ţi o
(stâncă;
Să 'nclini a ta frunte la quine
(nu vrei;
Să nu se cunóscă que bine vei
(face;
Să plângi, ânsĕ lacrem' să nu
(poţi versà,
Să arḑi de dorinţă, şi la que
(nu'ţi place,

,S'apoi din nici una să nu poţi
(gustà;
Să credi que esci geniu să aibi
(dille multe
,Si toţi ai tĕi móră, cu numele tĕu.
,ʻ i vorba ta nimeni să nu o asculte;
Căit', să faci bine, şi să faci tot
(rĕu.

VII

Aşà vorbì bĕtrâna
,Si ꞉ ihnea tremurò;
Iar Naiba que fôntâna
O sórbe ìntr'o clipă,
,Si tot de sete ţipă
La drépta lui sburò.

El are capu de taur
Si ghiare de strigoiu
In códai de balaur,
,Si geme cu turbare
Quând baba tristă pare
Iar códai stă vîlvoiu.

Iar Nagodele-urîte
Cu ţiţele în capu
Cu lungi şi strîmbe rîte
Cu quare dupŏ stâncă
Rîm' marea quea adîncă
,Si lumea nu le 'ncapu.

In hatele hidóse,
In spate c'un picior,
Cu códe lungi pletóse
Cu dece guri în frunte,
Cu capul quât un munte
Que sar din munţi în nor.

,Si şése legióne
De diavoli blestemaţi
Trecea ca turbilióne
De flacăr' infernale
Căllări toţi pe cavale
Cu perii vîlvoiaţi.

,Si mii de mii de spaime
Venià din iad rìdênd
Pe Mihnea să defaime,
Quĕci asfel baba are
Midlocu de resbunare,
Pe mort nesuppĕrând.

VIII

Mihnea încallecă,
Callul sĕu tropotă,
Fuge ca vîntul;
Urla pădurele,
Fîşie frundele,
Geme pămîntul;

Fugu legiónele,
Sbor cu cavalcle,
Luna despare;
Cerul se 'ntunecă,
Munţii se clétină,
Mihnea tresare;

Fulgerul şerpuie
Tunetul bubuie,
Callul sĕu cade;
Demonii rîsserŏ:
O! que de hohote!
Mihnea tresare.

Ansĕ el răppede
Iară încallecă,
Fuge mai tare;
Fuge ca crivețul
Sabia 'i sbîrnĕie
In appĕrare.

Arip' fantastice
Simte pe umere;
Ansĕ el fuge.
Ghiara îl sfîşie,
Guri însetabile
Hainele'i suge.

Baba p'o Arnelă
Iute ca fulgerul
Trece 'nainte;
Slabă şi palidă,
Pletelei fîlfîie
Pe osĕminte;

Barba îi tremură,
Dinţii îi clonţĕie,
Muge ca taur;
Geme ca tunetul,
Bate cavallele
Ca un balaur.

IX

Babă blestemată, umbre infernale
Demoni fără numĕr que 'nfrînaţi (cavalle,
Spuneţi que mĕ vreţi?...

X

O! que de hohote!
Rîsserŏ demonii;
Baba chiar risse;
Insĕ pe crescetul
Munţilor radele
,Dillei venisse.

XI

Urlă capitala de vorbe bizare;
Un focu se facusse în piaţa quea (mare
,S'o sută de Roşi aicì au trecut.
Poporul şi robii alérgă să vadă
Cum Mihnea Boieri aici o să ardă.
Tot omul de grijă pareà que-e (bătut.

Ura!... o femee bĕtrână, uscată,
Cu lanţul de braçe părù de o dată.
Ura!... de a doilea poporul fac',
Venisse minutul quànd dioa de- (clină;
O radă de sóre plăcută şi lină
Pe perii bĕtrânei d'argint appărù.

In flacăr' de vie ea fu aruncată
Tradiţia spune quĕ Baba în dată
Quând focul o 'ncinse, în aer (sburò,
,Si toţi o vĕdurŏ p'o stea lumi- (nósă
Din regii în regii sburând ragi- (ósă,
,Si mult timpu în urmă aşà s'a- (rătò.

D. Bolintineanul.

GERUSALEMME LIBERATA.

Pînŏ a vorbì que este o epopee sau o poemă epică, *Gerusalemme liberata*, àquest cap d'operă al lui Torquato Tasso spunem quĕ este o epopee que întocmai ca Iliada lui Omer descrie luptele Cruciaţilor spre liberarea Ierusalimului sau a mormîntului Domnului de subt dominarea Saracinilor. Aqueastă

poemă epică se póte considerà o Iliadă chreştină şi póte quine-va face un parallelu între eroii lui Omer cu ai lui Tasso

Grecii facu o allianţă în contra şi vin a împresurà Troiea spre a'şi rĕsbunà despre călcarea legilor ospitalităţii prin răpirea Elenei, şi batjocura ospitaliarului Joic. — Cavalerii chreştini, se unescu prin allianţă şi însemnaţi cu semnul Crucii, facu o cruciata spre împresurarea Ierusalimului a libera Mormîntul lui Christu.

Grecii allegu de capu al armatei pe regele Agamemnon Atride. — Cruciatii allegu de capitan şi rege pe Goffredu Bulion.

Armata Ellenă è condusă şi inspirată de sacerdotele Calchante. — Cruciaţii sunt însufflaţi şi conduşi de Petru eremitul. — In Ilion sau Troica vedem un antagonist al lui Calchante pe Terezia şi în Ierusalim, din partea Saracinilor, pe încântătorul Ismeno avênd aquellaşi rolu.

Un Achille è spaima Troienilor şi prodele în câmpul Argiilor. — Un Rinald şi un Tancredi facu împreună pe Achille cruciatu în câmpul Chreştinilor întruniţi. — Ector ţine capu şi face contrapuntu lui Achille în Iliada — Un Argante face în Gerusalemme liberata pe Ector al inemicilor.

Achille è înamoratu de Polissene; Tancredi de Erminia. In Troica o Casandră încântă şi descântă; în partea Saracinilor o Armidă dejócă planurile Chreştinilor şi paralisă armata cruciată prin încântămintele salle.

Nestor în Iliada, are în parallelu pe Raimodo în Gerusalemme liberata. Nu è erou în poema lui Omer quare să nu'şi aibă semenul sĕu în epopeea lui Tasso, pînŏ şi Amazónele que vin în ajutorul Troiei, au semenea lor în eroina Saracină Clorinda. Minunile păgânĕtăţii dintr'una, au în façă minunile chreştinesci dintr'alta. Cerul şi Infernul, divinităţile tóte au un rolu în luptele Danailor; cerul şi Iadul, spiriturile ceresci şi duchurile infernale iau parte şi se ammestică în luptele Cruciaţilor.

Imitaţia lui Tasso è aşà de mare şi urmeadă lui Omer în quât pe la midlocul cântului al sépte se tragu sorţi în coiful lui Goffred spre a se decide campionul que are a se luptà cu Argante; pre cum pe la midlocul Rapsodiei a séptea Omer face a se tragge sorţi din coiful lui Agamemnon pentru aquellaşi scopu.

Differinta între Omer şi Tasso o arăta Voltaire în chipul următor:

" Tasso a depinsu quecea que
" Omer a desemnatu; Tasso a

" perfecţionat arta amestecului " culorilor şi a distins variatele " virtuţi, viţiuri şi patime.,,

De asta vede quine-va un Rinald şi un Tancredi, alle quăror virtuţi, patimi şi charactere differente se vĕdu tóte întrunite şi îngânate în Achille.

" Achille uimesce, mai ḑice " Voltaire, şi Rinald intereseadă.,,

Vrênd a comunicà cititorilor nostri cântul VII din Gerusalemme liberata le vom însemnà mai ântêiu coprinsul pe scurt al quellor lalte şése cânturi precedente.

In cântul ântêiu Tasso îşi arată scopul poemei salle, îşi face invocaţia către musa sa; Işi dedică poema ingratului de *marnimu* Alfonso; Goffred priimesce un angel trimisu dela Dumneḑeu; se adună capii şi principii chreştini şi allegu de căpitanu duce pe Goffred, se face snumeraţia armatei cruciacilor; Goffred mişcă întreprinderea.

Cântul II. Starea din nĕuntru a Ierusalimului; tirania lui Aladin; Episodul lui Olindu şi Sofroniei; solia lui Argante în câmpul Cruciaţilor; Resboiul cu Egiptul.

Cântul III. Armata Cruciaţilor ajunge apprópe de Solima. Erminia, amantă lui Tancredi şi de legea mahometană, dintr'un turnu înaltu al Ierusalimului arată lui Aladin pe eroii prinçipali ai cruciaţilor. Incepu episodele amoróse; începu isbirile de batallie; începu disposiţiile şi preparaţiile de assalt din partea Chreştinilor.

Cântul IV. Infernul sau Iadul conspiră a pune pedice şi a nimicì sforţele eroilor Crucii; Generală adunare a Demonilor, consiliul lor; snumeraţia şi attribuţiile duchurilor infernale; eşirea demonilor spre a paralisà sânta întreprindere. Descrierea frumuseţelor Armidei; amăgirile ei; puterea încântămintelor ei.

Cântul V. Inceputul discordiilor între eroii Cruciaţi; Rinald uccide pe camaradul sĕu de arme Gernand, şi fugind se esilă de bună voie. Armida prin amăgirile şi încântămintele salle trage la sine o mulţime din cavallerii chreştini.

Cântul VI. Appĕrarea lui Argante; lupta sau duelul lui cu Tancredi; vine nóptea şi întrerumpe lupta; Erminia înamorată de Tancredi se străvestă ca un cavaleru, ese din Solima, se duce în câmpul Cruciaţilor a'şi întilni amantul; o vedu oştenii chreştini, şi luânduo dreptu inemicu, o iau la góna şi cu fuga ei rătăcinduse, se începe cântul VII, dupŏ cum îl vom comunicà.

GERUSALEMME LIBERATA.

Cântul VII.

I. In questea Erminia prin plantele umbróse
unei antice selbe de callul cĕu se pórtă;
nici mai guvernă frêul a ei tremândă mână,
şi pare qu'ar fi tótă cu viii şi cu morţii.
Prin quâte şi mai quâte cărări cotind raggiră
şi fuge 'ncurătorul que-o pórtă 'n a sa voie,
s'o scape pînŏ 'n urmă din ochii que-o vînéḑă
şi pe gonaci săi facă a 'şi perde-ori que sperantă.
II. Precum dupŏ o lungă, întinsă vînătóre
stătuţi şi trişti se 'ntórnă ş'abià resufflând câinii
que au perdutu din urmă cu totul a lor féră,
ascusă 'n selbă désă din şesele deschise;
asemenea 'n mînie, plini de ruşine 'n façă,
sudând, fără speranţă se 'ntórnă cavalerii;
ea ânsĕ tot mai fuge, şi pallidă, şi 'n spaimă
şi nici se mai întórce să véḑă que è 'n urmă.
III. Fugì întrégă nóptea şi ḑioa iar întrégă;
se rĕtăcì străină şi fără de consiliu,
n'auḑind împregiur alta, nemai vĕḑênd nimica,
de quâtu a salle lacrem', şi ţipetele salle.
Ma quând venì momentul qua Febu de la carrui
cursierii să deshame şi 'n mare să s'affunde,
la limpedele ape Iordanului ea junge,
descallică pe prunte, şi jos acì se culcă.
IV. Nimicu nu bagă 'ngură, şi în dureri se pasce,
şi singurică, numai de lacrem' are sete.
Ma Somnul quare singur cu dulcea sa uitare
la rellele - omenirii è pace şi repaos,
simţiri dureri 'ia dórme, ş' asupra ei întinde
încântatóre arip' şi placide şi line;
cu tóte quĕ Amorul nu 'ncétă 'n mii de forme
săi turbure în somnui repaosul şi pacea.

V. .Si nu se mai descéptă pîno que nu 'ntraude
de passeri ciripire a salutà - aurora,
ş' a rîului murmură, şi 'nfioratul frundei,
ş' a aurei jucare cu florile cu unda.
Deschide occhii lângeḑi, şi vede mai încolo
colibe, pastorale, alberghe solitarii,
ş' un glas par' quĕ aude prin apă, printre ramur'
que la suspin, la lacrĕm'. îi pare qu' o rechiamă.

VI. Ea plânge, şi d' o dată lamentelei sunt rupte
d' un sunet fórte lamur que vine pîn' la dênsa,
que séměnă, şi este accente pastorale,
unite cu câmpene necultivate bucin'.
Resare şi acolo încet 'si 'ndréptă paşii.
Cărunt un bětrân vede la umbra recorósă,
cu turma lûngŏ dênsul, ţessênd la coşuleţe
şi ascultând cântarea a trei copii d' allaturi.

VII. Vĕdênd quĕ se arată acolo de o dată
necunoscute arme, cu toţi se spăimîntarŏ.
Ma dulce Erminia salută şi 'i affidă;
îşi desvĕlesce faça s' aúree cosiţe:
O ómeni buni, le ḑice, la cer plăcută gente,
urmaţi - vĕ de lucru, urmaţi şi nu vĕ temeţi,
quĕ armele aquestea n' adducu vr' o turburare
l' a vóstre occupaţii la dulcile - vĕ cânteci.

VIII. Adaogă la urmă: o tata, quând prin laturi
se 'ncinde asfel Belul şi arde ţérra 'n flacăr',
cum de petreceţi asfel în placide locaşe
şi fără a vĕ teme de bântuiri ostile?
Copillul meu, îi ḑice, de ori - que suppĕrare
ultraggiu sau ruşine famillia'mi şi turma
acì au fost ferite, şi strépĕdul lui Marte.
n'attinse ancŏ pacea aquestor adĕpóste.

IX. Sau quĕ se 'ndură cerul şi appĕră, scutesce
umilitatea adîncă păstorului în pace,
sau póte quĕ întocmai cum fulgerul nu cade
pe şesurile plane ci pe înalte cime;
aquesfel şi furórea de arme peregrine
pe regi numai appésă şi capul lor împilă.
Nu 'ndémnă către pradă p' oşténa lăcomie,
a nóstra neavere şi umilă şi próstă.

X. La alţi umilă, prôstă, ci mie-atât de scumpă:
eu nu dorescu tesaur nici vérgă-imperială;
nici cură, nici ambiţii, nici lacomă dorinţă
în stîmperatu 'mi sufflet de locu nu încuibédă.
S' allină a mea sete cu limpedea apşóră
de quare nu am témă quĕ de venin s' aţîţă,
şi ţarina şi turma îmi dă cu prisos tóte
şi 'mi destuleadă casa şi masa'mi cumpĕtată.

XI. Puçină n' è dorinţa, nevoiea mai puçină.
Viaţa quât se ţine de lesne şi în pace!
Copii mei aquestia que vedi pe lûngŏ mine
ei singuri custodu turma; de serbi nu am nevoie.
Trăiescu în mulţumire, nu simţu singurătatea,
vedênd cum saltă sprinten căpriţele şi iedii,
şi pescii cum se jócă în unda cristalie
şi passerele 'n aer tindênd alle lor arip'

XII. A fost un timp o dată quând omul aiureadă;
în annii de juneţe avuiu alte dorinţe;
nu vruiu să mai pascu turma, şi delăsând toiagul
fugiiu din amea ţérra, mĕ aşşedaiu în Memfe.
Fortuna mĕ împinse, şi favorit de Rege,
avuiu în guvern parte, fuiu unul din ministri.
Cu tóte quĕ fusessem un gardian de câmpuri,
vĕdiuiu, cunoscuiu ânsĕ a Curţii nedreptate.

XIII. Quât de 'ndelung vicleană mĕ amăgì speranţa!
şi sufferiiu atâta desgustul şi urîtul!
dar quând din împreună cu vîrsta înflorită
perì a mea speranţă, dorinţă audace,
plânseiu dupŏ repaos şi viaţa'mi umilită
şi suspinaiu dorindu'mi amea perdută pace;
diseiu: adio curte, şi 'ntors la alle melle
în pacea astor crânguri aflaiu dille senine.

XIV. Aquest fel el vorbesce, şi Erminia-ascultă
cuvintelei prea blânde que mintea îi assórbe,
şi vorbele 'nţellepte que 'nsuffletul ei intră
a simţurilor vifor în parte îi allină.
Ea cugetă asupră, şi hotărîre 'şi face
a remânea acolo în quea singurătate.
Atâta încai pînŏ Fortuna mai placată
va fi mai priinciósă ai favorà 'nturnarea.

XV. Bĕtrânului dar ḑice: o bune şi ferice
que cunoscuşi din probă o diniόra rĕul,
de nu'ţi invede cerul aqueastă dulce stare,
te mişcă, aibi pietate de crudele'mi miserii;
adună mĕ cu tine în quest albergu paceficu,
primesce-mĕ de όspe a locuì 'npreună,
quĕ inima mea pόte, între aqueste umbre,
de greul que-o appésă afla-va uşurinţă.

XVI. La aur, nestimate, que vulgul le adόră
întocmai c'ai sĕi idoli, de ai vr'o applecare,
destule am cu mine, sunt tόte înainte 'ţi,
şi ai putea cu elle a'ţi împlinì dorinţa.
Iar ochii frumoşi lângeḑi, vĕrsând, vĕrsând siróie
o roă de durere şi vaga, cristalină,
narrò o mare parte din crudelei tormente,
şi bietul păstor plânse, vĕḑênd alle ei lacrĕm'.

XVII. Apoi dulce-o consolă, ş' o priimesce asfel
întocmai par' qu'ar' arde de părinteasc' ardόre.
Cu tinereţe-o duce la vechiea lui soçie
que-o dăruisse cerul c' o inimă conformă.
Regala copilliţă investă straie prόste
şi capul şĕu încinge cu vĕlu câmpeanu şi aspru.
Ma 'n ochii ei se vede, în portul ei s' arată
quĕ nu è, nu è fată a crângului sĕlbaticu.

XVIII. Vestmîntul prost nu copre prea nobila ei luce
şi quât mai e într' ênsa măreţul şi gentilul!
Regala majestate mai mult ancŏ străluce
prin faptele aquellea de umile deprinderi.
Işi mênă la păsciune ducila blânda turmă,
cu vérga sa plăpândă în staul o radduce,
şi din vîrtόse ţiţe appésă, mulge lapte,
l'adună împreună şi la un locu îl strînge.

XIX. Adessea ori atuncia quând de arsura verei
sta jos a ei oiţe la umbră aşşĕḑate,
în scόrţa mlădiόsă a fagilor şi lauri
semnà amatul nume în felurimi de chipuri,
ş' aquestor flăcărate şi neferici amoruri
urmări atât de aspre, pe mii de plante scrisse;
şi recitind la urmă semnările ei ênsăşi,
îi picurà şiróie de lacreme frumόse.

XX. Apoi plângênd ḑicea-ea: "o voi amice plante,
păstraţi'mi istoria a dorurilor melle,
qua daqua vre o dată la umbra-vĕ plăcută
veni-va să resuffle vre un amant ca mine,
să şimţă 'n el quĕ 'nvie o dulce pietate
de crudele 'mi sventure şi varii şi atâtea,
şi ḑică: oh! nedréptă şi empie mercede
facù Amor, Fortuna l' aşà mare credintă!

XXI. Se póte vre o dată, d'ascultă 'ndolat cerul
ferbinte vre o rugă a omului que plânge,
să viie pe aicia, în selbele aquestea
aquella ênsuşi quare m' a fi uitat acuma,
şi întorcêndù'şi ochii acì unde 'ngropată
jăcea-va tristă biata 'mi lutósă despuiere,
tărḑie va concede puçine lăcrĕmióre
drept premiu şi suspine la crudele'mi martire.

XXII. ‚Si asfel daqua 'n viaţă am fost nefericită,
încai dincolo fie al meu sufflet ferice,
şi stinsa mea cenuşă de flacărele salle
să simţă fericirea que mie n'a fost dată.
Asà vorbià uimită cu trunchiurile surde,
şi lacreme pîraie picà dep' a ei façă.
Tancred între aquestea împins de întêmplare,
cătând'o, prea departe de ea se rĕtăcesce.

XXIII. ‚Tiind el a ei urmă se îndreptò pe calle
şi s' affundò 'n desimea aquei păduri vecine.
Ma din stufóse plante şi dese şi umbróse
aşà de négră umbra şi negura declină,
în quât în crângul mare mai nu putú să affle
nici urmă nici cărare, şi rĕtăcì din calle,
şi 'n ori-que parte pune urechie-aţţintătóre
qua dór' va şimtì tropot, qua dór' de arme sunet.

XXIV. ‚Si aura nopturnă d' adie 'ncet şi bate
în ulm ori fagu, şi frunḑa o tremulă uşure,
sau passere ori féră o ramură de miscă,
în dată l'aquel sunet descept el se îndréptă.
Din selbă 'n urmă ese; prin căi necunoscute
a Lunei mută raḑă misterios îl duce
către o surdă şoptă que în departe-aude,
şi 'n quelle dupŏ urmă ajunge drept acolo.

XXV. Acì din stâncă vie se asvîrlià afară
şiróie spumegóse de chiare luccii unde,
şi într' un rîu schimbate se şerpuià la valle
în murmură şi spume prin verḑi, voióse prunte.
Acì plinu de durere el îşi affirmă pasul
şi chiamă; şi 'i respunde la strigăt numai Echo.
Intre aquestea ânsĕ se şi ivì de ḑio
ş' Albórea purpurie şi candidă appare.

XXVI. Crucinduse el geme şi cerului împută
quĕ 'l ţine şi 'i refuḑă înalta sa dorinţă,
şi dómnei salle jură a face resbunare,
de cumva se va 'ntórce attinsă, offensată.
In quelle dupŏ urmă îl chiamă datoria
în câmpu să se întórne, şi nu scie pe quare
carări să mai appuce. Işi remintò de ḑioa
prescrisă a se batte cu - Argante-egipţianul.

XXVII. Pornì şi 'n rĕtăcire p' o îndoiósă calle
aude sunet, plesnet que ţot se mai naintă.
Privesce, şi d' o dată eşind d' ângustă valle
un om pe jos s' arată que curier îi pare.
Plesnià sprintină vérgă, din umeri către cóstă
un cornu în jos atîrnă dupŏ usanţa nóstră.
Tancred 'l întrébă 'n dată: Om bun quare è drumul
que duce de aicia în tabăra chrestină?

XXVIII. Italicu el respunde: şi eu mĕ ducu acolo
de unde Boemondo m' a spediat cu grabă.
Tancredi îl urméḑă, quĕci de trimis îl stimă
al unchiului quel mare, şi crede amăgirea.
Quând sórele 'şi termînă al sĕu drum şi s' affundă
în umede nemargini, în locuinţa nopţii,
ajunserŏ acolo unde un lacu rĕu jace
ş' adapă în putóre şi un castel încinge.

XXIX. Sosind acì stăturŏ; curierul sună cornul,
şi 'n dată jos se lasă pînŏ la ei o punte:
Quând esci Latin o dată poţi mânecà, îi ḑisse
aicia pînŏ mâine în revĕrsatul ḑillei;
fiind quĕ locul questa abià de vr'o trei ḑille
de la păgâni se smulse de contele Consenţei.
Erou 'n pregiur cată şi vede preturindeni
quĕ locul este tare de artă şi natură.

XXX. El ânsĕ quam prepune qua nu cumva 'n nĕuntru
săi fie preparată şi 'ntinsă vre o cursă:
ma învĕţat cu lupta şi riscurile vieţei
'i è inima prea mare şi fruntea prea senină;
quĕci el ori unde 'l mênă allegerea ori sórtea,
va numai a sa dréptă să 'l puie 'n siguranţă;
cu tóte quĕ nevoiea que are d' altă luptă
îl face să quam fugă de nuoĕ întreprinderi.

XXXI. In quât acì în façа castellului pe érbă,
de unde puntea curbă destinsă se aşşédă,
reţine puçin pasul, şi învitat n'ascultă,
nu va să mai urmeḑe viclénа călleuḑă.
Pe punte într' aquestea un cavaler appare
armat, şi p' a lui frunte stau spreţul şi orgoliu,
în drépta ţine ferrul, din limbai pungênd sbóră
injura 'meninţarea şi rapide şi crude.

XXXII. "O tu que au Fortuna au ênsuşi a ta voie
în regia fatală Armidei te adduce,
să scapi nu è speranţă; desbracă alle arme
şi alle mâini ia pune'ţi in laçurile salle
şi intră 'mi în nĕuntru de pragul necălcabilu,
în jugui şi în legeai que altora prescrie.
Nici să mai ai sperantă a revedere cerul
scurtând a ta pedépsă şi pĕrul prefăcêndu'ţi,

XXXIII. de n' ei jurà a merge cu-ai sĕi din înpreună
în contra fiie-quărui que lui Isus se 'nchină.„
La vorbele aquestea Tancred asuprăi cată,
şi 'n dată 'i recunósce şi armele şi vorba:
Rambaldo de Gasconia erà limbutul asta
Que s' a fost dus cu-Armida, şi numai pentru dênsa
sperjur, păgân se fece, şi devenì părténul
spurcatelor resplanuri que-aicia se decretă.

XXXIV. D' o sântă suppĕrare eroul se roşasce
şi inimai s' apprinde: "Spurcat felon îi ḑice,
aquel Tancred sunt io quare încinse ferrul
Pentru Christos şi 'n legeai de campion jurat'a,
şi 'n sànta lui putere p'ai lui rebeli învinse.
Invinge-voiu ş' acuma; mĕsóră-te cu mine.
D' a cerului urgie ministră credinciósă
è drépta mea aquésta que 'n tine îl resbu„nă

XXXV. Se turbură l' audul aquestui mare nume
sperjurul şi păgânul; i se pălesce faça;
ma îşi ascunde frica şi dice: "Aşa, dară
biet 'mi ai venit aicia qua să mi 'ţi laşi a pelle.
Acì a ta putere o vei vedé învinsă.
Să nu'mi dică pe nume, să nu fiu eu aquesta,
de nu ţi oiu trunchià capul que se 'ngônfédʼ atâta
şi nu ţi 'l oiu trimitte plocon la Frengi vostri.„
XXXVI. Asà cântà păgânul şi pentru quĕ amurge
şi dioa se mài stinge în quât abià se vede,
d' o dată se ivirŏ atâtea mii de lampe,
quât aerul se fece de tot senin şi luccidu;
castellul tot străluce şi pare quĕ-e o scenă
din adornat teatru prin pompele nopturne.
Iar mai d' o parte - Armida pe locu înaltu s' aşşédă
cum, făr' a fi vĕdută, şi vede şi aude.
XXXVII. Eroul într' aquestea cu inimă 'şi prepară
spre cruntă luptătură şi arme şi curagiul;
nici va să mai remâie pe callul sĕu căllare,
vedênd quĕ inemicul pedestru spre el vine,
în faça lui cu scudul, pe capul lui cu coiful,
cu spada lui a fară şi stă qua să isbéscă.
Asuprăi se răpede şi principul feroce
cu ochi focoşi şi rĕcnet premergĕtor al morţii.
XXXVIII. Aquella cu largi róte vînos aggiră paşii
în arme strîns, ş' avvîntă isbiri şi amăgesce;
aquesta, de şi este de tot fără putere,
dă resolut nainte, se 'ndésă şi îl strînge,
ş' acol' unde Rambaldo cotind în apoi face,
el răpede s' aruncă şi răpede 'l împinge
şi intră, şi 'l gonesce, şi 'l fulgeră isbindu'l
ş' adesea tot în façă îi îndreptédă brandul.
XXXIX. ‚Si ori unde natura a pus mai mult viaţa,
acolo el mai iute lovìrile 'şi răpede,
l' al armelor detunet ameninţări de spaimă
unind, şi lângŏ damnă adaogă şi frica.
Din quà din colo scapă şi iute se mlădie
şi de loviri Gasconul se fură 'ndemânaticu,
şi cércă quând cu scudul quând allungând cu spada
furórea inemică efectul să nu 'şi aibă.

XL. Ma iute l' appěrare el tot nu è atâta
pe quât quellal alt este de răpede 'n lovire.
'l e rupt acuma scudul, 'i è spart găurit coiful,
ş'arneselei descópce îi sângeră în sdrenţe,
fară să pótă ăncŏ a lui vr'o lovitură
nici quea mai mică plagă 'nemicului să facă;
să teme şi 'l remuşcă în inimă pré crude
ruşine, sdemnul, cuget şi mai cumplit amorul.

XLI. Să determină ânsĕ în disperată luptă
să 'şi facă încercarea puterii quei din urmă.
Asvîrle scudu 'ncolo, cu mâinile - amêndoĕ
appucă feros spada, que 'nsétă 'ncŏ de sânge,
ş' asupra se răpede şi pe 'nemicu îl strînge;
detună o isbire de mórte disperată,
isbesce 'n cópsa stângă, resună armatura
şi schinteie oçellul, ma sânge nu se vede.

XLII. In fruntea lui quea mare acum mai greu detună
quât îi resbumbă hîrca şi creierii clătesce.
Nu pate nimica coiful, ma el atât se turbă
în quât se desbărbată şi şovĕie eroul.
Se 'nflamă de mînie roşasce feros prinçul
şi focu în ochi îi arde şi schinteie afară.
Cautături ardente străbat din vidieră
cu cruntă fierósă a dinţilor grinţare.

XLIII. Păgânul nu mai póte acum să se mai ţiie
vedênd aquea cătare feroce furiósă;
îi pare quĕ şi simte quĕ îl străpunge ferrul,
tăios şi rece 'n peptui îi pare quĕ îl are;
şi fuge de lovire, şi lovitura cade
pe un pilastru que e în căpĕtêiul punţii.
Sar' ţandĕri şi schinteie la răpedea isbire
şi trădătorul simte în inima sa gerul.

XLIV. Si fuge de pe punte, ş' acum cu fuga numai
despre a sa scăpare îşi pune-ori que speranţă.
Ma nu'i dă pas Tancredi, îi pune mâna 'n spate,
piciorul cu piciorul 'l ajunge şi 'l isbesce,
quând étŏ spre aquestui înalt' ajutorinţă
quĕ per lumină, lampe şi ori-que stea 'n preună,
şi nici quĕ mai remâne la órba muta nópte,
sub cer sĕracu şi negru, vr'o radă 'ncai de lună.

XLV. Prin alle nópţii umbre ş' a rellelor încânteci
îl perde vingĕtorul, şi nici îl mai urmédă;
în latur' sau nainte nimicu nu se mai vede
şi dibue nesigur, abià mişcând piciorul.
Un pragu acì îi pare quĕ orbii sĕi paşi calcă
întrare nu s' avvede; mai dibue nainte,
şi simte 'n dos d'o dată quĕ zornĕe o pórtă,
şi 'n locu noptos şi negru prisonier 'l închide.

XVI. Precum pescele colo, în lacul de Comachio
unde în sînui leneşu se vîr' a nóstră mare,
de unda 'ntĕrîtă şi crudă se ascunde,
cercând vre o scăpare în apele mai line
şi vine ca de sine'şi acolo sa se 'nchidă
în temniţa 'ngrădită, ş' a se 'nturnà nu póte,
quĕci ìngrădirea este c'o astfel de 'ntocmire
deschisă la intrare, închisă la eşire;

XLVII. aşà Tancred atuncia, ori cum putú să fie
de stranie 'nchisórea şi artai şi 'ntocmirea,
intrò de sine ênsuşi şi se aflò la urmă
aşà de 'nchis cum omul nu póte să mai ésă.
Cu mâna sa vînósă el sgudue greu pórta,
ma îndeşert îi furŏ şi sforţa şi sudórea.
Un glas atunci aude: "o sclave al Armidei,
şi strigi şi te cerci surda; să scapi nu e speranţă.

XLVIII. De mórte nu te teme, ci vei petrece-aicea
şi dilele şi annii de viu în mormîntare.,,
Nimicu el nu respunde, dar fórte greu înnécă,
în inimăi, profunde şi gemĕtu şi durere,
şi 'n sine greu impută ş' Amorului şi sórtei
şi chiar prostiei salle, şi vicleniei crude,
şi 'n suffletul sĕu dice în tacite cuvinte:
"E perderea usóră a perde aquest sóre;

XLVIX. dar quellui mai scump sóre vederea quea mai dulce
o perdu cu svînturatul. Nu sciu daqua vr' o dată
mĕ voiu revedé 'n locul de unde-al meu trist suffiet
să se mai rassenine la rade amuróse.,,
Argant îi vine 'n minte, şi şi mai greu s'attristă:
"Pré mult, pré mult, îşi dice, uitat-am datoria!
,S' are cuvînt să rîdă, să mĕ dispreţe turcul,
O mare-amea gresală! eterna mea ruşine!,,

L. Ast fel d' amor, d'onóre o cură muşcătóre
pe rînd miscatul sufflet eroului tot róde
şi unde el 'şi 'mpută, Argante audace
în pat pe puful mólle el nici quĕ se mai culcă,
în crudui pept atâta îi è ura de pace
şi setea rea de sânge ş' amorul de onóre
quât d' alle salle plaghe el nu e ăncŏ bine
şi arde dio'-a şésea s' adducă aurora.

LI. In nóptea que precede păgânul în crudime
nu póte să 'şi încline către dormire fruntea.
Se scól' apoi quând cerul erà atât de negru
quât nici pe culmu de munte nu luce ăncŏ radă.
Işi strigă scutierul şi armele îşi quere.
El le avea 'ntocmite rînd una quâte una;
nu sunt quelle sciute, sunt altele aquestea
de Rege dăruite, şi è preţios darul.

LII. Nici cată mult la elle, le ia de locu pe sine
şi marea greutate el nici quĕ o mai simte;
aquea sciuta spadă, que è d' o tempră vechie
şi fórte minunată, la cósta sa appĕndă.
Precum cu sângeróse şi orrendelei cóme
străluce sus cometul în înfocatul aer,
quât mută la rigate şi morbi funesti adduce,
şi la tirani purpurii lumină cobitóre;

LIII. aquest fel el în arme se 'nflacără; terribili
şi 'ntórce crunţi, beţi ochii de sânge, de mânie
Mişcărilei ferόse resufflă spaima, mórtea
ş' ameninţări de mórte din chipui se respândă.
Ori-quât de tare sufflet, ori-quât de sigur fie,
'l appucă pe locu spaimă d' o singură cătarei.
Işi are spad' afară, o scutură ş' avvîntă
şi 'n aer şi în umbre rotind isbesce surda.

LIV. In dată apoi dice: "A şi cadut Ghiaurul
quĕ-atâta se summette cu mine să se puie;
cădé-va 'nvins ş' în sânge jăcé-va pe câmpie;
în pulbere 'ngălându'si a cómă risipită;
de viu vedé-va ăncŏ, de mâna mea aqueasta
spre-a legii lui ruşine, spuiate alle arme;
nici, chiar murind, cu ruga puté-va să mĕ misce
a nu'i da mortăciunea la câini în demâncare ,,

LV. Un taur nu e alt fel quând greu îl întërrîtă
gelos amor şi ura cu bolduri străpungente,
şi crunt orribil muge şi mugetele salle
îl facu mai mult a'i ferbe şi ura şi mênia;
'şi ascute 'n trunchie cornul şi pare quĕ învită
şi vîntul la bătaîe: în secu lovesce, punge
şi sparge cu piciorul pamîntul; pe rivalul
'l sfidă de departe în cornelei cu mórtea.

LVI. D' asemenea furóre el colcăie şi chiamă
eraldul, şi în dată curmat pe scurt comândă:
"In câmp allérga; lupta annunţie şi mórtea
aquellui que se ḑice de campion al Crucii.,,
,Si răpede se scólă şi 'ncallică în dată,
şi pune în ainte săi mérgă prisonierul.
E-afara din Solima, nimica nu'l mai reţine
şi răpede nainte străbate déluri, trece.

LVII. Dă cornului sufflare şi ese din el sunet
que în pregiur resună, cu spaimă se întinde,
şi 'n tocmai ca resbumbetu de tunet que rotéḑă
urechile spăimîntă şi inime strabate.
Creştinii prinçi în dată sunt toţi în înpreună
în tinda quea mai mare din quelle lalte tinde.
Acì èraldul vine şi sfidă la bătaie
a nume pe Tancredi şi toţi quei lalţi cu dênsul.

LVIII. Goffred în neastîmpĕr în cumpĕnă cu mintea
aruncă 'npregiur ochii rotaţi, târḑii şi turburi,
şi 'n multai cugetare, în lunga sa privire
pe niminea nu află să fie bun de luptă:
lipsesce tótă flórea eroilor din óste;
pe und' a fi Tancredi, nimicu nu se mai scie;
de parte-e, Boemondo şi esilat se află
eroul que uccisse pe fruntaşul Gernando.

LIX. ,Si âncŏ peste ḑece que furŏ traşi de sórte
tot unul quâte unul şi quei mai buni din óste
se dusserŏ cu-Armidei amăgitóre scórte
şi jacu ascunşi subt umbra tăcerea grea a nopţii;
iar quei lalţi de mână codaci şi d'al lor sufflet
stau toţi întru tăcere şi paliḑi de sfială
nu 'ţi ar eşì sa 'si cerce onórea cu viaţa:
atât le é ruşinea învinşă d'a lor frică.

LX. Pe chipu, dupŏ tăcere, şi ênsusi dupŏ semne
le simte Căpitanul fricósa lor temință,
şi plin, apprins cu totul d' o generósă ciudă,
din locul unde şade, se scólă, se răpede,
şi dice: "Ah! spre que 'mi e mai mult viața bună
de n' aşu espune-o astădi într' un nimicu de *póte*,
lăsând păgânul asfel să calce în picióre
onórea oştii nóstre cu legea din preună!

LXI. Oştirea 'mi şadă 'n pace şi mire-se în lene
şi 'n buna siguranță acum d'al meu pericol. —
Hei! voi! armele dați 'mi!" ,Si 'n dată într' o clipă
îi fu 'nainte - addusă întrégă armatura.
Ma bunul Raimondo que 'n matura sa vîrstă
asemenea de matur 'şi avea ş' al sĕu consiliu
şi verde 'ncŏ puterea, pe lûng' atâți ş' atâția
que stà aci de façă; el ese în ainte,

LXII. şi 'ntors către el dice: "Ci nu, ferésca cerul
qua espuindu'ți capul să rişce 'n el tot câmpul:
Tu nu esci soldat simplu, esci chiar al nostru ducc,
şi publici, nu private ar fi durerea, luttul;
în tine stă credință şi Sânta 'mpĕrăție,
prin tine a lui Babel domnire se va stinge.
Dequi minte, sceptru numai spre cîrmă îndreptédă
şi alți să se 'ncerce să 'mpumne ferru 'n luptă.

LXIII. ,Si eu ancŏ, cu tóta a vîrstei greutate,
eşi-voiu înainte: aqueasta nu me scute.
Pitéscăse ori-quine de fapte marțiale,
iar mie cărunteța nu voiu să'mi dea dreptate.
De que nu sunt acuma 'ntr' a anilor vîrtute!
Que sete, o dumnévóstră! que 'mi stați aşà pe gônduri
şi nu vĕ mişcă ura, mênia sau ruşinea
să 'ntîmpinați păgânul quĕ strigă şi vĕ 'njură!

LXIV. De que nu sunt c'atuncia quând scie-se quĕ façă
cu Germania tótă, în curtea queea marca
a lui Conrad Secundul, luptând străpunseiu peptul
lui Leopold feroce, şi jos ți'l dideiu morții!
Cu mult îmi fu mai mare succesul de atuncia
a despuià de arme p'un omu aşà de tare,
de quàt daqua adi vr' unul, nearmat şi numai singur
'mi ar' pune - un stol pe fugă unor păgâni desmetici.

LXV. De aşu avé vîrtutea şi 'n vine aquel sânge
cum v' aş' fi stins trufia aquestui far' de lege!
Ma ori-cum voiu fi, fir' aşu, quĕ inima îmi saltă
şi frica nu cunósce în aste cărunteţe;
şi chiar de remâné-voiu în câmpul bătĕliei,
dar nu vă lasu păgânul victorios cu totul.
Arma-mĕ-voiu şi ḑioa de astăḑi va adduce
pe strecurata'mi viaţă o nuoă strălucire. „

LXVI. Asà vorbì bĕtrânul; — ş' ascuţi, pungĕtori pinteni
sunt vorbele de unde virtutea se descéptă.
Aquei que pîn' acuma fricoşi şi muţi stăturŏ
au limba deslegată şi inima bărbată.
Nici se mai află vr'unul a se codí de luptă
que-acuma fie quare se 'ntrece să o quéră:
O quere Baldovino, cu Rugier, Guelfo
Guiḑii ambi reclamă, Stefano, Greniero,

LXVII. şi Pirrul quella quare lui Boemondo dette
Antiohia 'ntrégă, luată bărbătesce;
şi ardu să 'şi cerce braçul să se întrécă 'n luptă
Eberando din Scoţia, Rodolfo din Irlanda,
Rosmondo din Britania, tus-trei din ţerri străine
que le desparte marea din lumea ast'a nóstră;
şi nu mai puçin âncŏ ardu tot d' aqueeaşi sete
Gildipa ş' Odoardo amanţi şi consorţi tineri.

LXVIII. Ma peste toţi bĕtrânul mai generos s'arată
şi arde d' a se batte a 'şi mĕsura tăria.
E şi armatu eroul, şi 'n armaţura 'ntrégă
nimica de quât coiful acum nui mai lipsesce.
Goffred îi ḑice ânsĕ: "O vie 'nchipuire
de braçele străbune! în tine - a nóstră gente
virtutea să înveţe, şi véḑă cum străluce
onórea marţială şi artă, disciplină.

LXVIX. Oh! d'aşu avé acuma în junii mei quei ageri
alţi ḑece ţie semeni la marea'ţi bărbăţie,
aşu cuteḑà a 'nvinge superba Rătăcire
şi Crucea aşu plânta-o din Battro pîn'-la Tile!
Ci rogu-te, ascultă, conservă-te pe sine'ţi
la 'mpregiurări mai grelle şi pentru mai mari fapte,
şi lasă quei de façă să'şi puie al lor nume
în vasul întêmplării, şi Sórtea va decide,

LXX. au Dumnedeu mai bine, l' a quăruia voinţă
ascultă, se suppune şi Sórtea şi Fortuna.
Raimond, cu tóte astea, nu lasă al sĕu cuget
şi quere ş'al sĕu nume să'l puie în vasul Sórtei.
In coiful sĕu Goffredo pe rînd adună Sorţii,
îi scutură 'nĕuntru, 'i amestică 'npreună,
şi 'ntêiu pe quare trage, arată şi numesce
pe conte de Tulusa de campion al Crucii.

LXXI. Cu mare bucurie se priimí ast nume
şi nimeni nu cutédă să 'mpute de el sórtei.
O nuoă bărbăţie se vérsă peste chipul
bĕtrânului, şi asfel atunci întineresce
ca sérpele întocmai que mîndru 'n pelle nuoă
străluce d' al sĕu aur şi stă întins la sóre.
Mai mult de quât ori quare applaude căpitanul,
victoria 'i anunţă şi laude îi face.

LXXII. Si descingêndu'şi spada que-aveà la a sa cópsă,
bĕtrânului o dette, şii cuvintédă asfel:
"Aquésta este spada que în bătaie Francul
rebelul de Sassonia erà deprins să róte.
Am smuls'o dela dênsul şi âncŏ din preună
'iam smuls atunci şi viaţa atât de criminală.
Cu mine ori-quând fusse aqueasta vingĕtóre,
primesce-o şi fie cu tîne-acum ferice.,,

LXXIII. Ci Turcul într' aquestea perdusse-a sa rebdare
cu-a lor întârdiere, şi strig' ameninţândui:
"O gente neînvinsă, o popol al Europei!
Un om singur vĕ sfidă, vĕ chiamă la bătaie.
Ci viie ast Tancredi, superb atât de sine
şi quare în valóreai atât se 'ncredintédă.
Au póte quĕ ascéptă, jăcênd în puful mólle
să viie c'altă dată qua săi ajute Nóptea?

LXXIV. De teme-se el, viie în stoluri, stoluri alţii;
veniţi cu toţi grămadă, pedestri, căllăreţi,
que staţi? nu vĕdu nici unul din mii şi mii d'atâţia
să'l ţie bietu putera cu mine să se lupte!
Vedeţi coleà mormîntul în quare Fiiuleţul
Mariei vóstre jace. De que nu daţi 'nainte
să fiţi hagii cu toţii? P' aicia este drumul:
spre quare opu mai mare mai ţineţi, biet, a spadă?

LXXV. Cu asfel de batjocuri barbarul îi învită;
deriderea ca biciul de dureros isbesce:
ma dintre toți Raimondo la rîsul lui s' apprinde
mai mult aquel ultraggiu să suffere nu póte.
Virtutea 'ntĕrîtată è mult mai fiorósa,
s' ascute de mînie la gressia quea aspră.
Precurmă vorba multă şi răpede s' avvìntă
căllare p' Aquilino que cursul 'ia dat nume.

LXXVI. Pe Tago 'ncurătorul născù unde adesea
quând primăvar' Amorul resufflă cu zefirul
şi 'n inimă ascute boldirea naturală;
cavalla înfocată din belice armente
deschide gura 'n aer şi sórbe cu nesațțiu
a vîntului semințe, şi 'n marea ei ardóre
ferbintelei nesațțiu (o que minune 'naltă!)
quĕ avvidă concepe, şi eat'o quĕ è mumă.

LXXVII. Din aură uşure a cerului ai ḑice
quĕ trebue să fie născut fugosul asta,
de 'l ai vedé tinḑêndu'şi peste arenă cursul
şi răpede şi sprinten quât nu remâne urmă;
sau d' a'i vedé îndoindu'şi şi ageri şi uşóre,
în drépta sau în stânga a salle 'nguste gire.
P'un curător c' aquesta încallică Raimondo
îi face vînt nainte, şi 'n cer 'şi ațțintă ochii:

LXXVIII. "O Dómne al Puterii que 'n Terebint învins-ai
c'o armă neencercată pe Goliat superbul,
quât mare-aqueea spaimă lui Israel perit'-a
din quea ântêie pétră a unui copillandru.
Cu-asemenea esemplu tu fă nelegiuitul
să caḑ'ací de façă învins de a mea mână;
ajută cărunteți'mi superbia să 'mpile
precum a împilat'o aquel copillu o dată.

LXXIX. Aşà se 'nchină conte, şi ruga lui mişcată
de marea lui speranța que 'n Domnul el pusesse,
se înălțò în sborui la Tronul Pré-Puterii
ca flacăra întocmai que către cer se suie.
Iar Tatăl al Puterii priminduo, allege
din cetele de angeli pe unul spre-appĕrare
que 'ntregu, cu sănĕtate şi vingĕtor pe Conte
din mânile spurcate păgânului să'l tragă.

LXXX. Si angelul custode que fu alles o dată
de 'nalta Provedinţă la bunul Raimondo
din ḑioa quea ântêiea quând pruncu în al sĕu légĕnu
vinì spre a se face drumeţu în astă lume;
acum quând Impĕratul al cerului îi ḑisse
să ia însărcinarea asuprăi de appróре,
sburò în 'nalta roccă, acolo unde-a óstei
ceresci armele tóte se aflà deposate.

LXXXI. Acì se ţine lancea que şérpele - amăgirii
străpunse-o dinióră; săgetele de fulger
şi quelle nevĕḑute que-adducu la omenire
şi orrendele ciume şi quelle lalte relle;
acì înaltu suspêndă tridintul aquel mare,
aquea terrórea primă la biata omenire;
quând în urgie - avvine el sgudue pămêntul,
din temelii îl mişcă, cetăcile jos surpă.

LXXXII. Stă flacărând acolo în quelle lalte arme
un scud cu tot şi totul d'un diamant străluccid
şi mare quât sub sine ar' coperì ţĕrri, ginte
întregi quâte se aflà între Caucas ş' Atlante
Ellu appĕră şi scute pe prinçi que facu dreptate,
popóre virtuóse, cetăţile curate;
şi angelul p'aquesta îl ia şi cu el vine
occult pe nesimţite, d'al sĕu Raimond appróре.

LXXXIII. Acum murii cetăţii erà toţi plini în şiruri
de fel de fel de ginte. Atunci tiranul barbar
trimite pe Clorinda şi multe cete - allese
să stea pe deal d'o parte, pe clină să ascepte.
De altă parte iarŏ în ordin de bătaie
Chreştinii sta în cete şi rînduri rînduri puse;
iar câmpul largamente la campionii ambi
erà deschis spre luptă din tabară la altă.

LXXXIV. Privià Argante ţintă şi pe Tancred nu vede;
è altul campionul, è nuoă semĕnarea.
Făcù nainte Conte şii ḑisse: "Avuşi parte
que quel pe quare cauţi se aflà - acum airea;
ci nu te'ngônfà ânsĕ, quĕ eatŏ-me nainte'ti
a'ţi batte ş'a'ţi rempinge ori-quare încercare;
puté-voiu săi ţiu locul să'mpumn în façă'ţi ferrul
ş' al treilea cu tine să viiu spre mĕsurare.

LXXXV. Surrîde-amar superbul şi asfel îi respunde:
dar que 'mi face Tancredi? pe unde mi se aflǎ?
Amenință el cerul ş' acuma biet s' ascunde,
avênd tótǎ speranța l'á fugǎ sǎnětósǎ.
Ci fugǎ chiar în centru sau în miḑlocul Mǎrii
quě nu mi-'şi aflǎ locul sǎ scape de mênia 'mi.,,
"Ba minți, replicǎ Conte, ḑicênd tu quě Tancredi
ascunde s'ar de-tine quând ḑeci ca tine face.,,

LXXXVI. Se 'nverşunǎ Circasul şi ḑice: aşà darǎ
eşi tu la câmpu şi vino, te priimescu în locui,
vedé-te-voiu acuma în que chipu a sǎ 'mi apperi
á naltǎ nebunie a vorbelor mǎrețe.
Se rapeḑirŏ 'n datǎ, şi isbituri de mórte
d'o parte şi de alta în coifuri îndreptarŏ.
Raimondo unde-atținta isbesce de perḑare;
ci stǎ pǎgânul țeapěn, lovirea nu 'l clintesce.

LXXXVII. De altǎ parte cruntul Argante se rǎpede
şi nu'şi iartǎ greşala quě nu'l ìnnemeresce.
Cerescul aquel angel abbate lovitura
si appěrǎ de dênsa pe Cavalerul Crucii.
De furrie pǎgânul crud buzele îşi muscǎ
şi rumpe lancea-asvîrle şi blestemǎ 'ncercarea,
şi trage ferrul iute şi rǎpede s'avvîntǎ
qua în lovirea-adoa sǎ peardǎ pe Raimondo.

LXXXVIII. Iar cursierul țeapěn se'mpinge în ainte
ca taur quând în córne pe inemicu îl sparge.
Raimondo face 'n drépta şi lasǎ cursu lovirii
şi îl isbesce 'n frunte, şi pasǎ înainte.
Din nuou în locu se 'ntórnǎ ferocele Argante;
din nuou ş' aquella ânsě în drépta 'l las'a trecce
şi 'n coiful lui detunǎ, ma surda şi acuma,
quěci coiful adamantin pareà que è cu totul.

LXXXIX. Ferosul pǎgân ânsě voind mai de apprópe
cu el sǎ se měsóre, s' avvîntǎ şi se'ndésǎ
Chreştinul que se teme qua greutatea queca
Cǎḑênd sǎ nu'l obóre cu cal cu tot grǎmadǎ,
îi face locu, s' asvîrle şi sémenǎ quě sbórǎ
trecênd în rǎpeḑi giruri la luptǎ 'ndemênaticu,
şi callul sěu quel iute ascultǎ uşurința
a frêului que'l pórtǎ, şi calcǎ fǎrǎ urme.

XC. Aquesfel căpitanul que bate un turnu tare
sau cungiurat de apă sau pe vr'un colţu de munte
se cérca 'n mii de chipuri, nu lasă nici o artă
nu uită nici un miḑlocu; asemenea şi Conte;
si neputênd străbatte prin tarile lui arme
que'i înarméḑa peptul şi fruntea lui superbă,
dă 'n părţi mai nentărite, prin ferru şi ferru se cércă
cu spada să 'şi deschiḑă un drum la carne vie.

XCI. Si cată le quĕ 'n doĕ, în trei părţi greu străpunse,
tenacile lui arme, au şi roşit de sânge.
Quând alle salle arme întregi âncŏ sunt tóte
nimicu strobit nui este nici coiful, nici torace,
în secu turbéḑ' Argante, şi sbiară de turbare,
şi surda îşi desécă mênia şi puterea.
Totu nu se lasă crudul, şi rendoind se 'ntórnă
mai verşunat, mai tare, şi beatu se rătăcesce.

XCII. In quelle dupŏ urmă Păgânul se răpede
şi disperat isbesce pe Contele să stingă:
nici ênsuşi Aquilino cu aggerai iuţeală
nu 'l ar' fi tras din mórte, şi remâneà acolo
de nu'i erà apprópe scutirea ş'ajutorul
supremului Ministru que nevĕḑut întinse
şi braçul ş' appĕrarea, qua ferrul crud să caḑă
pe diamantu-aquella al scutului din ceruri.

XCIII. Se frânge atunci ferrul (nu stă terrena tempră
de fabrică mortală la arme necorrupte
de sépte ori curate din faura eternă)
se frânge, sare ferrul şi cade pe arenă.
Circasul que îl vede sburândui jos din mână
în mii de părticelle, nici póte să o créḑă;
cu mâna desarmată uimit de tot remâne
de armele lui Conte, de marea lor tărie.

XCIV. Işi crede spada ruptă de pavĕḑa-inemică
que vede înainte; şi bunul Raimondo
şi el o crede-asemeni, quĕci nu avea sciinţă
de Quel de lûngŏ dênsul, de naltul sĕu Custode.
Ci mâna desarmată Păgânului vĕḑênd'o,
eroul se reţine şi stimă de nenobil,
victoria să pórte atât de miserabil,
de arme să despóie p'un om far' appĕrare.

XCV. Erà p'acì să dică: "ia'ţi altă spad' acuma,,
quând altă cugétare în inima lui nasce:
quĕ el è diffensorul al causei comune,
ş' onórea Crucii cade cu dênsul din preună.
Aquesfel nu voiesce nici gloria vicleană
nici publica onóre să fie în pericol.
Quând eatŏ quĕ Argante răpede greu mânerul,
ş'în faça inemică 'l asvîrle cu mênie,

XCVI. si tot în aquea clipă împunge cursierul
si răppede se 'ndésă la mâini să viie 'n luptă.
Asvîrlitura iute în coiful lui 'l ajunge,
si Tolosan nu pate nimicu în a sa façă;
eroul nu se turbă şi răppede se scapă
din braçele robuste que vrea să şi 'l înclesce;
şi 'nplagă pe locu mâna que-asuprăi cădea iute
mai cruntă de quât ghiara unui prădace vultur.

XCVII. Apoi dă róta iute d'o parte şi de alta,
se 'n tórce iar în queasta s' apoi în quecalaltă,
şi ori-quând se întórnă sau trece înainte
isbesce pe Păgânul cu lovituri de mórte;
ş' ori-quâte puteri are, ori-quâtă 'ndemânare
sau ură din ainte, mênie de acuma,
pe tóte le adună, şi pe Circasu greu ploă,
Chiemând în ajutorui şi Cerul şi Fortuna.

XCVIII. Circasul în putereai armat şi 'n grelle arme
resiste cu tărie la marì isbiri şi dese,
şi par' quĕ è o nava în mare furiósă
cu vele-antene rupte şi fară guvernalliu;
dar latturile salle tenaci şi strîns legate
avênd în grindi robuste, şi cóstele 'nchiegate,
bravând âncŏ furórea a tempestósei unde
resiste în pericol şi tot mai speră âncŏ.

XCIX Argante-, al tĕu pericol erà atuncia asfel
quând Belzebuth în dată venì să te ajute.
In cavu noru el compune o umbră 'nchipuită
(şi monstru de minune!) în formă omenéscă,
şi'i dă assemĕnarea Clorindei altiere
şi armele'i de aur, investitura tótă
şi tonul vorbei salle şi bellica'i strigare
bărbatele ei gesturi şi portul ei quel agger.

C. S'appropie Fantasma de Oradin espertul
săgetător celebru şi'i cuvinteḑă asfel:
"Faimóse Oradine, que dupŏ cum îţi place
ochiesci atât de bine, la semnu răpedi săgéta,
ah! perderea-ar' fi mare quând ast bărbat de merit,
tăria Iudeei, ar' fi să moră asfel,
şi adornat ghiaurul de spolliile-aquestui
în pace-apoi şi sigur l'ai sĕi să se întórne.

CI. Acì sa'ţi vedem arta: sagetele întinge
în sângele de câine aquestui far' de lege.
Perpetuă onóre ţi-adduce aqueastă faptă
şi premiu te ascéptă que Regele 'ti decerne.,,
Aşà vorbì; şi 'n dată nici Oradin nu stette
de locu la îndoială, creḑênd în amăgire;
din gravvida faretră de locu ia o săgétă
şi 'n arcul sĕu o pune, şi arcul şĕu întinde.

CII. Intinsa córdă vibră, şi răpeḑit' afară
penata dardă sbóră şi şueră în aer;
ajunge şi isbesce drept unde se 'mpreună
a cingĕtórei copce şi 'n doĕ le despică;
toracele străpunge, în pelle se înfige
şi stă aci roşită, abià de sânge tinsă;
quĕci angelul custode nu sufferì să trécă,
afund să se înfigă, tăindu ori que putere.

CIII. Săgéta din torace o trage de locu Conte
şi sângele îşi vede quĕ piccură dintr'ènsul.
Cu vorbe iuţi şi pline d' înjură-, ameninţare
impută pe păgânul d'a lor credintă ruptă.
Iar Căpitanul quare nu'si mai luasse ochii
dela Raimond amatul, în dată atunci vede
quĕ violat è pactul; şi plaga creḑênd gravă,
suspină de mênie şi de fiori s'apprinde.

CIV. Cu fruntea şi cu limba descéptă şi învită
oştirile chreştine spre sacră resbunare.
Pe locu în jos s'appasă viḑierile lor bellici
şi lancele s'arestă, şi frêu iau cursierii:
d'o parte şi de alta armatele-amêndoĕ
se mişcă de o dată; pe locu dispare câmpul
şi pulberea ca norul accoppere tot locul,
şi désă se înalţă, şi sbóră către ceruri.

CV. De coifuri şi de scuturi, de lănci que se sfăramă
în prima detunare un mare sgomot sbóră.
Coló resturnat jace un cal, şi colo altul
se rĕtăcesce 'n fugă şi nu'l mai tine frêul;
ici mort un oştean jace, şi ici în agonie
sughite, gemme altul, şi altul greu suspină.
E cruntă, mare lupta, şi quât se mai îndésă,
şi quât se mai apprinde, atàt mai aspră cresce.

CVI. Argante saltă agger, în mid'ocu se răpede,
si smulge dela unul ferrată, grea măciucă,
si răppede rotind'o mulţimea sparge, calcă,
şi trece peste dênsa şi largu îşi face locul.
Ci tot pe Raimondo îl cată, şi asuprăi
'şi avvîntă şi turbarea şi ferrul sĕu que urlă;
ca lupu turbat şi laccomu aspumă, feros grinţă
săi sfişie rerunchii să'şi satture 'n ei fómea.

CVII. In dată 'i es nainte, Cruciaţii 'l împresóră
îi pedică pornirea şi crunta lui turbare:
'l întîmpină Ormano, Rugier de Balnavilla
dintre Guiḑi stă" unul cu amîndoi Gherardii;
el ânsĕ nu 'ncetéḑă, è şi mai crunt acuma:
cu quât mai strîns se vede, cu-atât è mai terribil,
ca flacăra întocmai que sparge închisórea
si ese sbucnitóre, derapĕnă şi stinge.

CVIII Uccide p'Oromano, implagă pe Guido,
pe Rugier restórnă, 'l amestică cu morţii.
Ci 'n contra lui s'adună Chreştini multime mare
şi'l strînge d'ori que parte cercu aspru şi'l împunge.
In singurai vîrtute bătaiea mai sta âncŏ;
el singur ţine sórtea d'o parte şi de alta.
Atuncia Căpitanul pe fratele sèu chiamă
şii ḑice: "Mişcă 'ţi steagul şi răppede 'nainte

CIX. alérgă unde lupta o veḑi mai furiósă.
Isbesce 'n partea stângă şi sparge inemicul.„
Aquesta se răpede, şi asfel fu isbirea
în flancul adversariu în quât móllele popol
Asiei se înfrânse şi nu putù mai ţine
la aggera iuţeală a Francului feroce,
que sparge rînduri, trece; cu caii din preună
dă jos şi callăreţii, şi stégurile culcă.

CX. D'aqueeaşi năvalire pe fugă este pusă
şi latturea d'a drépta ş'Argante numai singur
mai stă spre appĕrare. Pe toţi allungĭ spaima
şi fugu cătând scăpare. El singur firmă pasul,
arată pept şi façă. — C'o sută de mâini unul
şi altă sătă braçe quând ar' mişcà d'o dată
cinqui-ḑeci de scuturi grelle şi alte cinqui-ḑeci spade,
n'ar' fi aşà terribil pe quât erà Argante.

CXI. ‚Si stocuri şi măciuce ş'a lancelor isbire
ş'a cailor năvală le'ntîmpină el singur,
şi singur par' quĕ bravă tot câmpul adversariu,
şi quând aci la unul quând l'altul se avvìntă
cu membrele strivite, cu armele sfărmate,
sudori şi sânge varsă, şi par' quĕ nici nu simte.
Dar vinu ai sĕi în dată 'l încungiură, se'ndésă
să'l smulgă din pericol să'l ia cu sine 'n fugă.

CXII. Nu póte sta în contra diluvviului rappidu,
puterii lui se lasă que 'l trage şi 'l răpesce.
Ma inima şi paşii nui sunt d'un om que fuge,
mişcărilei terribil esprim' a lui turbare,
mênia que 'l cuprinde; se 'ntórce 'napoi iară,
ameninţă feroce, din ochi furóra'i dardă,
şi cércă să reţiie din tót'a sà putere
mulţimea fugitivă; cercarea-'i è deşartă.

CXIII. Curagiul sĕu nu póte să le reţie fuga
sau quel puçin s'o facă mai strînsă, mai târḑie,
să'şi pótă domnì frica; nici frêu nu mai încape,
nici rugă nici comandă acì nu se ascultă.
Atunci Buillon piul que-a cuggetelor salle
plinire 'şi vede 'ntrégă şi quĕ Fortuna'i rîde,
ia drumul que'i arată victoria, şi'n dată
la vingĕtori trimite din nuou ajutorinţe.

CXIV. ‚Si daqua 'ntr'alle salle decrete nemutate
n'ar' fi înscris Eternul într'alt fel a sa voie,
aqueastă ḑì atuncia erà ḑioa din urmă
în quare Cruciata jungeà la al sĕu termin.
Ci óstea infernală que îşi vedea căḑută
cu totul tiranida din vingerea aqueeasta,
(pe quàt îi fu iertată), pe locu adună norii
şi drumul dă la vînturi, şi scóla Vijelia.

CXV. Un vĕlu neguros ḑioa şi sórele răpesce
din ochii omenirii, şi cerul se apprinde
d' un focu mai negru âncŏ de quât inferna spaimă
şi scappĕră în flaccări de fulgerele dese,
şi tunnetele urlă, şi plóiea înghieţată
se varsă, batte érbă şi câmpurile 'nundă;
în trosnet se frâng rammuri, şi pare que se sbucin'
nunumai vechii arburi ci sţâncele şi munţii.

CXVI. ‚Si apa şi tempesta şi grindina quea rece
în ochi pe Franci isbesce, de locu nu se mai vede;
terrórea îi cuprinde, s' arrestă vingĕtorii
la răppedea furóre que pasul le reţine.
Vor unii să s'adune pe lûngŏ baniere
que 'n neggura turbată nu potu să le mai véḑă.
Clorinda vede timpul quĕ 'i este favorabil
şi punge cursierul, şi ese înainte:

CXVII. "Copii! Camaraḑi! strigă, vedeţi quĕ Cerul astăḑi
se luptă 'n partea nóstră, dreptatea ne ajută;
vedeţi qu'a nóstre feçe sunt âncŏ neattinse
de drépta lui urgie, şi numa 'ntr' a lor frunte
el mêniat isbesce; è spăriat ghiaurul
que 'si perde şi lumina, şi armele 'mpreună.
Uimit 'şi 'ntórce faça nu póte să mai ţiie.
Pe dênşii! înainte! Destinul fie duce.„

CXVIII. Aquest fel întĕrìtă popórele fugare
que furia infernă avênd'o tot în spate,
isbesce 'mpinge Francii cu crunt assalt şi orrend,
d'a lor isbiri îşi rîde, îi sparge, şii allungă.
Se 'ntórce şi Argante şi mênios restórnă,
pe vingĕtori răresce şi spaima în ei bagă
în quât îşi lasă câmpul şi 'n fugă întorcu dosul
la răppedea isbire tempestei îndoite.

CXIX. Batu spatele fugare şi furia infernă
şi spadele mortale, şi crunt sângele curge,
s' amestică cu rîuri que-au inundat câmpia
din plóiea tempestósă, şi locul se roşasce.
In vulgul quare jace de morţi şi nemorţi âncŏ
cadu jos fară sufflare Rodolf quel bun şi Pirru,
uccis unul d' Argante que mênios resbună
şi altul de Clorinda faimósa eroină.

CXX. Aquest fel fugià Francii, şi Sirii 'i allungă
cu Demoni'n preună, nui lasă de apprópe.
L'a armelor isbire şi ori-que-ameninţare
de tunete, de fulger' de grindină încruntă
Goffred mai ţine singur o frunte intrepidă,
împută greu şi mustră Baronii cu asprime;
se pune firmu la pórtă, pe callul sĕu comandă
ş'adună desfăcuta şi fugitiva óste.

CXXI. De doĕ ori cursierul 'l împinge greu asupra
ferocelui Argante, şi'l ţine'n locu eroul;
de doĕ ori cu spada s'avvîntă şi rempinge
mulţimea inemică ori unde è mai désă.
In quelle dupŏ urmă cu-ai sĕi el se restrînge
şi'n întăriri s'adună; victoria încétă.
Atunci şi Saracinii se întórnă l'alle salle,
şi restătuţi Chreştinii se'nchid in mare spaimă.

CXXII. Ci ş'aci nu potu âncŏ a s'appĕrà cu totul
de furia tempestei que bate cu asprime:
le stinge lumini, focuri, îi lasă 'n întunerecu,
străbate apa'n tóte, şi vîntul tare sufflă
şi pânḑele sfîşie, restórnă, rumpe parii
şi tinde desvĕlite sucindule le sbóră.
Tunarea, plóiea, vîntul, cu ţipete'n preună
compun desarmonie que sparie natura.

FINE LA CANTUL VII.

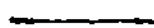

Erata.

Octava prima, versul al doilea în loc de: celbe citesce selbe.
Octava XXXIV vers. 8 în locu de resbu.„na, citesce resbuna.„

VOCABULARU
la
Gerusalemme liberata.

A.

Adornare, înfrumuseţare (împodobire*) dela ornare, de unde *ornament* que s'a priimit în arhitectură şi ênsuşi în vorbă.

*) Vorbele si finalele in parentes sunt straine: slavone, ungure, turce, etc.

Affidare, a face să crédă, a încredință; dela *fede* credință, vorbă cunoscută între românii din Macedonia.

Affirmare, întărire, înțepenire, dela *firmu* tare, de unde apoi infirmu, (slabu, slăbănogu.)

Aggirare, a da giruri, (a ocoli) a roti — aggiră pașii, descrie cercuri cu pașii.

Albergu, locu de repaos, adepostu, (gazdă, conac) *auberge* françosesce.

Albóre, quea d'ântĕiu lumină quând se crapă de dio, albul sau alba dillei pînŏ nu începe a se roșì cerul la resărit.

Altieru, mîndru, trufașu, quare ține capul *altu* sau 'naltu, de acì vine și vorba, quare la francesi è străină neavênd vorba *altu* sau naltu (haut).

Amoruri. Amoru amori este micul Cupidon; amor amoruri, relații amoróse, (dragosti).

Antena, catartu, arburele corabiei.

Arment, (erghelie) dela armă, de unde și armăsaru.

Arnese, armătura (podóbele) unui cavaler anticu și de mediul-evu.

Ascut, ascuțitu, este rĕdăcina de unde vine verbul ascuțire, precum de la *boldu boldire*, asemenea dela *ascutu ascutire*.

Avvede; *întrevede*, dăresce, (vedi avvine).

Avvidu, lacomu; se scrie cu *vv* qua să nu se citésca avídu ci ávidu

Avvine, vine asupra, vine preste sau la un lucru, se întêmplă, precum dela *un adunu*, *apa adapa*, vine advine sau avvine.

B.

Belu, (resboiu) de unde bellicos, bellicu.

Bellicu, de bătaie, ostășescu, se scrie cu *ll* qua să se citéscă bélicu iar nu belícu.

Brandu, vorbă imitativă a esprimà sabiea quea lată și lungă, palla sau palloșul.

C.

Cavu, (găvĕnat) boltitu, cu fundul sfericu

Cima, (vîrfu) crescetu; dicu românii: chima necazului, adică vîrful, covîrșirea necazului. Adaogă românii un *h* ca și la *schinteie* que nu se pronunță *scinteie*.

Conceppere, ceppere sau începpere înpreună, (zămislire).

Consolare, a îndulcì durerea, întristarea cu vorba sau cu fapta. a *mîngiià*; ânsĕ mîngîià arată mai bine pe *caresser*, de quât pe *consoler*.

Coprire, coperire. Se facu la noi asemenea elisii sau luări afară de littere, precum *primire*, *dermare*, *sfarmare*, în locu de priimire, derîmare, sfărîmare.

Cura, (grijă): cura unui doctor, grija que are de clientul sĕu,

de aci apoi se iau vorbele *curator, procurator*.

Custodu, *Custode*, (strejaru, paznicu), se scie de toţi vorba din Evangelie *custodie*, quare va să dică (streajă).

Custodire (păzire, strejuire).

D.

Damna, (pagubă), fraţii Moldavi dicu daună, ca scaun la scamnu.

Darda, ferru înţepător, vîrful suliţei, lancei, săgetei. Ancŏ mai erà pe la agie şi spătărie darde mai 'nainte de Reformă, şi dărdari.

Dardare, a repedí darde, se dice quĕ sórele dardă cu radele salle, petrece, pătrunde.

Decernere, a încuviinţà să se dea cui-va o resplată: i se decerne o corónă, un premiu.

Detasare, abandonare (părĕsire).

Deposare. Avem şi verbul aquesta şi putem dice şi *deposare* şi *depunere* precum dicem *reposare*, şi *repunere*.

Diluvviu, potopu, se scrie cu vv qua să citim dilúviu iar nu diluvíu

E.

Espertu, încercatu, cu sciinţă.

F.

Faretra, (tolbă, vorbă unguréscă); în cărţile vechi se află curcură; mai clasicu putem dice *faretra*.

Faura, locul unde se lucrédă ferrul, făurărie.

Feroce, dela *féra*, selbaticu, ferosu, cruntu.

Firmu, tare, ţépĕnu.

Firmare, întărire, înţepenire.

G.

Gente, *ginte*, ómeni; vorbă vechie, que se vede des în cărţile bisericesci vechi.

Gravvidu, gravu, greu.

Grinţare (scîrşnire). Quine nu aude quĕ è mai dulce şi mai nobil aquest verbu de quât barbarul (scîrşn)?

Guvernalliu. Cîrma corabiei. Precum dela *cirma*, se face *cirmuire*, aşà dela guvernu se face *guvernalliu* sau *guvernaiu*.

I.

Incàntecu. Descàntecul este lécul încàntecului, fermecu, (vrajă).

Incindere. *Incindere* se amestică cu încingere la participiu, facênd amêndoĕ *incins*. Ca şi *intindere* cu *intingere, intins*. Prin urmare *s'a incins focul* va să dică s'apprins ş'a înflăcărat focul, iar nu quĕ'şi a pus brêul. Incindere prin urmare, apprindere,

Invedere, a vedé cu ură, cu ochi mari la un lucru, a vedé în... a pismui. E mult mai rumânesce a dice invidie, avênd preposiţia *in* de quàt *zavistie* quànd *za* nu e preposie remână.

Invidie, (zavistie, pismă).

Intrepidu, cutedătoru, întreprindător cu curagiu, curagios (îndrăzneţu, dirju).

J.

Jacere. J. pretutindeni se citesce ca quel frances, numa în verbul *jacere* se citesce z.

L.

Luttu, dolliu, întristare mare (jalle).

M

Mercede, premiu pentru un talent, pentru o lucrare sau serviciu (resplată).

Morbu (bólă) cholera-morbu.

Muru (zidu) murii cetăţii — murator (zidar).

O.

Occultu, que nu se vede cu ochii, ascuns din aintea ochilor; ascuns, misterios, (tainicu): sciinţe occulte.

Orrendu, spăimântător, plin de orróre (grozav, îngrozitor, gróznicu).

Ostil, dela *óste*, — faptă, mişcare ostilă, mişcare sau faptă que face o óste în contra inemicului. Aqueastă vorbă e mult mai română de quât françesă, quĕci Françesii abià au vorba de rădăcină *óste*.

P.

Perpetuu, necontenitu, neprecurmatu (d'appururea, vecinicu).

Pietate, compătimire, contristare la durerea altuia, (milă sau milostivire) îndulare, — respectu, închinare către Dumneḑeu, patrie, părinţi.

Pilastru, paru (stîlpu).

Plagă, (rană).

Placatu, participiul lui placare, îmblânḑitu, propiçiu, favorabilu.

Placidu, que place; dulce, blându, neturburător lini-(scitu).

Pradace, dela *prada;* cum se face dela *góna gonace* sau *gonaciu* şi *gonitor*, asà dela *prada pradace* şi *pradator*.

R.

Replicare dela plicare, applicare, doplicare, supplicare, replicare.... a respunde la respunsu.

Riscu, pericol, întêmplare rea, de unde şi a *riscà*.

Rocca, locu întăritu, fortereţă.

S.

Sdemnu, sau *desdemnu*, dispreţu cu supărare, (necaḑu) despectu. Franc. *dédain, depit*.

Sfidare, a chiemà, a provocà la sfadă, la luptă; *defier* franc.

Sforţa, precum dela *tare* se face *tărie*, asemenea dela *fórte* forţă, şi apoi *sforţa* (silă).

Sperjur, călcător şi călcare de jurămînt.

Spollie, (depouille) despuiere de vestminte şi arme; vestmintele şi armele remase dela inemicul uccis.

Stocu, sabie cavalerèscă, drèptă şi făcută mai mult de a împunge de quât a tăià.

Strépĕdu, larmă, (sgomot).

Superbu, quel que caută pe d'asupra, (mîndru, trufaşu) dela *super*, asfel grecii facu dela ὑπὲρ, ὑπερήφανος.

Supremu dela *supra*, quel que è supra, înaltu. Aqueastă vorbă asemenea este mai multu a nóstră de quât a Francilor, quĕci ei n'au *supra*.

Svênturatu, dela *svêntura*, rea întêmplare, (nenorocitu) dat cu capul de multe relle.

T.

Tempra, qualitate, caracter, felu mai vîrtos la ferru şi alte metale. Aqueastă vorbă vine dela tempu, temperare, stêmpărare. Aqueasta este fapta que se face ferrului quând se călesce.

Tenace, quel que ţine tare, — cum am făcutu dela pradă prădace, facem şi dela tenere tenace şi nu *tinetor* ţiitor,— este un fras românu "ţine cu dinţii.,, şi tenace are şi aqueastă semnificaţie de stabil nemiscatu stat-(ornicu, ianacciu).

Tinda, dela tindere, pânḑă sau şi altă materie întinsă spre adĕpostu, (cortu), a remas a se ḑice: tinda casei, locul quel destinat spre adepostul quellor lalte camere, locul unde potu dormì ca în tabĕră căllătorii, ómenii sau (paznicii) casei.

Tinsu, *tinsa*, participiul lui *tingere*, îmmuiat (văpsit) pénă tinsă în (cernélă).

Torace, peptaru de ferru spre appĕrarea peptului (za): cum s'a ḑis za, dumneḑeu scie, póte dela *zalle* (?); za quel mult se póte ḑice cămaşa de ferru împletit, ânsĕ toracele è alt quevà, è numai un peptar nu cu zalle ci de fer sau metal ţeapĕn (platoşu).

Torment, chinu, (caznă).

U.

Usanţa, învĕţu, costumu, deprindere (obiceiu.)

DEGETUL LUI DUMNEDEU.

Proverbu.

PERSONE.

Contele *d'Olendorf.*	*Fridolin*, pagiu.
Elisabeth, femeea sa.	*Niderman*, intendent.

Un servu.

Scena se pasă în Ungaria intr'un castellu de lûngo Buda, in 1698.

SCENA I.

Teatrul representa un salon; fasce de arme adorna peretii. Un oratoriu (iconostasu) la dreapta. Contesa coase o scarpa; Fridolin scrie la o mesciora lûngo o fereastra.

CONTESA. — Aḑi avem 15,? Nu è aşà, Fridolin?

FRIDOLIN (sculanduse). — Cincispre-ḑece aprilie, dómnă contésă, ajunul Floriilor.

CONT. (lăsând lucrul din mâna). — Optu ḑille mai întârḑiarŏ dupŏ sorocirea sosirii contelui! Pe semne quĕ încetarea armelor,

que îl facea să spere quĕ va venì să petreacă acì quâte-va luni, s'a precurmat! dar pentru que să nu'mi scrie. Dumnedeule! póte quĕ din nuou luptele 'i au espus viaţa! — Apprins-ai, Fridolin, adi-dimineaţă trei făclii la altarul Feciórei?

Frid — ,Si de doĕ-ori am citit rosarul qua să reverse Dumnedeu pace în inima dumitale.

Cont. — Mulţumescu, fĕtul meu; ruga unei inime curate è plăcută în aintea lui Dumnedeu.

Frid. (appropiiodusc si ingenunchind lungo contesa). — De nu tĕ-ai fi temut quĕ sunt prea multu june, eu aş fi fost acum în urmele Domnului conte şi pe fie que dì quâte un curier 'ţi ar'fi addus novelle. Asemenea, în luptă, quând pericolul 'l ar'fi ameninţat, eu m'aş fi aruncat în aintea lui.

Cont. — Scumpul meu Fridolin!... ,Sade bine unui bărbatu de a fi bravu; ânsê copiii ca şi femeile è mai bine să se róge lui Dumnedeu de quât să se bată. (Niderman se arata in fundu si asculta).

Frid. — Apoi eu numai sunt tot copillu, quĕci peste o lună implinescu cinci-spre-dece ani. ,Si, qua să fie quine-va credinciosu, e vre-o nevoie de a fi tare?

Cont. — Mai tàrdiu, Fridolin, mai tàrdiu iţi va fi iertatu de a'ţi arĕtà tóte simtimentele căldurόse alle suffletului. Vei merge pe urmele nobile a repartà laure (puind mana pe capul lui) quare vor şedea bine aquestei frunţi blânde. Acum, du-te a mai resufflà din studii, şi preumblă-te prin dumbravă: ia callul meu Isabelu; eu n'am curagiul a mĕ deprinde să esu cu dênsul.

Frid. — Nu vrei mai bine să mĕ puiu la clavicembalu!

Cont. — Nu; în posiţia în quare mĕ aflu musica m'ar întristà. — Du-te, copille, (ii face un semnu amicalu din mana. Fridolin se inclina si ese).

SCENA II.

Contesa, şi Niderman.

Niderman (la o parte). — Incepu a înţellege de unde vin atàtea favori asupra lui Fridolin. (Inainteada). — Dómna contesa avut-a bunătate a'si aruncà un ochiu asupra socotelelor que 'i am dat?

Cont. — M'am uitat pe elle fără a puté să'mi esplicu que felu, în singurătatea în quare trăiescu dela departul contelui şi suitei salle, chieltuielele nóstre crescu pe tótă dioa.

Niderm. — Dómna este prea generósă; o mulţime de săraci se hrânescu în castellu.

Cont. — Que o să ţie hrana la vre o quâţi-va nenorociţi! Lasă; vom da în quercetarea lui Fridolin aqueste hârtii.

Niderm. — Un fόrte îndemânaticu socotitor!

CONT. — Nu aşà ca dumneata póte; dar negreşit mai bun de quât mine.

NIDERM. — Are darul de a reeşì la căpĕtêiu tot-d'auna.

CONT. (seriósa) — Are darul d'a nu fi nici invidios nici suppĕrător.

NIDERM. (salutand spre esire) — Dómna Contésa mĕ va iertà; (la o parte) eu ânsê nu voiu iertà nici o datâ piciului asta de pagiu. (contesa isi ia acul, Niderman departandu-se, se uita pe masa unde scrisesse Fridolin, ia o hartie si o citesce) ha! catŏ un ducument bun! să'l punem bine (ese).

SCENA III.

CONTESA [singura].

CONT. — Omul asta seamĕnă viclean şi rĕu. Voiu vorbì lui Ludovig despre ura aquestui omu asupra lui Fridolin. — Ansê, o Ludovig, scumpul şi nobilul meu consórte quând îl voiu revedé? Resboiul asta cu Turcii atât îi apprindeà curagiul[1], în quât nu mĕ pociu gôndì fără spaimă la primejdiile que 'l au ameninţat, şi quare îl mai ameninţă póte!... [isi ascunde chipul in maini]. Cu rugăciunea numai póte quine-va depărtà tristele închipuiri de quare sûnt împresuretă [se duce si ingenuchie inaintea oratoriului].

SCENA IV.

CONTESA singura in genuchi, pe urma FRIDOLIN.

FRID. [alergand]. — 'L am vĕdut; 'l am vĕdut; vine! vine!

CONT. [ardicandu-se pe jumetate]. — De quine verbesci? spune'mi, pentru numele lui Dumnedeu!

FRID. — De domnul meu contele d'Olendorf. [contesa recade in genuchi si cu ferbinteala isi unesce mainile]. FRID. — Vine pe drumul ulmilor; omenii sĕi îl urmeadă şi nu'l pot ajunge; a dat drumul callului; de n'aşu fi fostu càllare pe Isabel al domniei talle nu 'l as fi putut întrece qua sâ'ţi dau de scire.

CONT. [mergênd catre usa]. — Bĕiete, dea'ţi Domnul pe viitor o asemenea bucurie qua aqueasta que 'mi ai addus tu mie! — Ci, unde e Ludovig? Să'l vêdu.

SCENA V.

Quei de sus, CONTELE in uniforma, plinu pulbere.

CONTELE [stringênd pe contesa la inima]. Eatŏ-mê, draga mea, dulcea mea Elisabet.

CONTESA. — Que de chinuri, o Ludovig! 'mi a addus depărtarea ta....

CONTELE [o privesce cu tincrete). — Te aflu pallidă, în adevĕr, făr' a fi mai puçin bellă.

CONTESA. — Să nu te fi costat, scumpul meu, trofeile vre o durere?

CONTELE. — Nici una; eu am fost mai norocit de quât amicii mei Frederic de Mersburg şi Conrad d'Altenheim, doi bravi offiçeri que cădurŏ subt palosul musulman.

Contesa (infiorânduse). — Puteai şi tu avea aqueeaşi sórte!

Contele. — Nu, queči mě appěrà rugâciunile talle.

Contesa. — O! cu quâtă ferbinţeală mě rugam; şi nu mě rugam numai eu. Orfelinul que 'l ai adunat, în tóte ḑillele ardică glasul sĕu nevinovat pentru paza vieţei talle (intorcênduse catre pagiu). — Vino Fridolin, salută pe protectorul tĕu.

Contele (cu mirare). — Quât a crescut dela departul mĕu înquoà. E flăcĕiandru cum se cade. (catre Fridolin) Peste puçin, bĕiete, trebue să'ţi schimbi portul asta sfemeiat, vesmintele soldatului îţi vor sta mult mai bine.

Contesa. — E ăncŏ plăpându, şi resboiul è prea aspru.

Contele (surridêndu). Nu'ţi place meseria armelor, scumpa mea Elisabet.

Contesa. — Nu póte să'mi placă nimicu que mě desparte de tine.

Contele (sarutandui mana). — Quând ai cugetà tot da'una asfel!

SCENA VI.

Quei de şus, Niderman.

Contele. — Hei! Niderman, cum îţi mergu finanţele? cum le guverneḑi?

Niderman (pleeanduse pinô jos). — Pe quât îmi è prin putinţă eu le ţiiu întru sporire; ânsĕ cu tot zelul meu, domnule conte...

Contele (prorupêndu'l). — De unde vine sgomotul aquesta?

Niderman. — Sunt vasalii Domnului conte que alergarŏ la auḑirea despre sosirea sa.

Contele. — Mĕ ducu să le mulţumescu. (catre contésa) Tu Elisabeta mea, semeni ostenită; vinŏ să te ducu în appartamentul tĕu, unde îndată voiu venì şi eu. (o duce pinô la usa din dreapta, si ese apoi cu Niderman).

SCENA VII.

Fridolin singur.

Domnul contele are cuvînt; eu nu pociu sĕ mai stau multu subt vesmîntul asta, fără a mĕ ruşinà. Il voiu păstrà ânsĕ ca o suvenire a ḑillelor fericite que am petrecutu. Privindu la dênsul mi se va păré quĕ auḑu din nuou lecţiile de pietate, de înţelepciune şi de bună cuviinţă que nobila mea dómnă binevoì a 'mi da; — şi daqua lumea que ea o descrie plină de corrupţie mĕ va tragge la rĕu, vederea aquestui vestmîntu mĕ va face a mĕ roşì de greşalele melle.... Nu mĕ chiamă óre pe mine? (ese rapede).

SCENA VIII.

Contele, Niderman.

Cont. — Eu nu te înţellegu; de quine vrei să vorbesci? şi pe quine numesci trădător?

Niderman. — Cu greu îmi e, Domnul meu, a accusà persóna que este tóte datóre, persóna aquăruia viaţă ar trebuì să fie o neîncetată mulţumire pentru facerile de bine alle măriei talte. Onórea ânsĕ a casei mariei talle îmi è atât de scumpă, înquât, trebue, ori-que m'ar costà, să'ţi descoper purtarea pagiului Fridolin.

Contelf. — Nu cumva îţi calcă în urmă şi curtenesce pe aqueeaşi fetisóră cu tine?

Niderm. — Nu, domnul meu, mărite conte, ellu nu curtenesce la fete unde 'mi aruncu si eu ochii: — Dorinţele lui mergu mult mai departe; — 'şi a întins cutedareea pînŏ la mârita soçie a nobilului conte d'Olendorf...

Cont. [întorcènduse cu un gest rapede]. — Inchide'ţi gura, Niderman! — să nu cumva sâ'ţi easă dintr'ênsa un nume respectabil.

Niderm. — Nici o dată un altar nu se spurcă quând îi jertfesce quineva cu necurăţie.

Cont. [inblandit u]. — Adevĕrat, ş'apoi nici nu credu qua Fridolin să fi avut culpabila cugetare que îi attribuesci.

Niderm. — Quât pentru ellu, altă vorbă... — Criminalai ardóre se dă pe faça din minut în minut; — şi daqua dómna contesa nu ar'fi renunţiat la lume în timpul lipsei măriei talle, quâte observaţii rĕutăcióse n'ar' fi putut quine-va face asupra necurmatei nedeslipiri de lûngŏ dómna, a aquestui flăcăiandru... [contele face o miscare], flăcĕiandru a quăruia căutătură se înflăcărà, al quăruia glas tremurà, ai quăruia genuchi se înclinà la quel mai micu semnu de bine-voinţă que îi aratà dómna sa!

Cont. [retiinduse]. — Tu prea măresci lucrurile, Niderman; quĕci atâtea manifestaţii de amor ar'fi desceptat pe conteasa, şi pagiul adi n'ar mai fi fost p'aici...

Niderm. — Dómna conteasa aquestea le crede drept recunoscinţă.

Cont. — Apoi şi eu voiu face ca dumneaei, şi nu voiu puté accusà de o patimă impertinentă pe un copillu quare, fără îndoială, în fundul inimei nu póte avé de quât o recunoscinţă de fiiu.

Niderm. — Apoi atunci tacu şi eu; atât numai domnul contele credu quĕ va crede quĕ trebue să dea de scire domnului Fridolin qua să nu'şi mai lase pretutindeni a i se tîrî mărturisirile de amor fillial. îi da o hârtie.

Cont. [mototolesce hârtia, o pune în buzunar, si se preâmbla quât-va fara a vorbi. Vine apoi catre Niderman que il privesce eu curiositate]. — Nici o vorbă din aquestea să nu'ţi ésă din gură. [ii face semnu a esi. Niderman se departeada].

SCENA IX.

CONTELE (singur, sade si citesce incet).

'Mi è frigu; ar' putea ḑice quine-va queĕ un şérpe m'a muscat de inimă. — Nici o dată privirea murindă a unui camarad, — ţipetele quellor răniţi, — lacrĕmele femeilor, alle copiilor în cetăţile luate; — nici o dată vederile quelle mai spăimîntătóre n'au produs în mine effectul aquestui billet.... un chin atât de profund, — o durere atât de amară, putea elle să'mi împle suffletul la citirea unor vorbe, scrise din întemplare fără nici o destinaţie, póte, — ne încuragiate, fără îndoială... fără îndoială; pociu ş'o ḑicu? — Oh! acì, — acì, în aqueastă bănuială, mi se coprindu tóte chinurile.... Să cuteḑe un omu a iubì pe femeea mea, să cuteḑe să şi 'io spuie, îl asvîrlu... sau şi îl uccigu, dupŏ rangul que va occupa în soçietate. — Ci să'şi esprime şi o speranţă şi ênsuşi o mulţumire — ah! póte voiu fi citit rĕu; — nu è cu putinţă. — Căderea Elisabetei m'ar face a mĕ îndoì de atutulor angelilor din cer. (scóte billetul) — Să vedem, póte vom scóte din aquest fragment de scrisóre numai un singur culpabil... (citesce)

"... Elisabet!... tu scii daqua te adoru, şi daqua voiu "a te adorà în tótă viaţa mea... "Aruncă asupra'mi o căutătură "blândă.... Nu priimì qua amo- "rul meu pentru quel mai ado- "rabil objet, să'mi nască o eter- "nă durere. — Tot d'auna "m'ai ascultat, nici o dată nu "m'ai reîmpins pînŏ astăḑi; — "Ah! fie qua şi viitorul să'mi "adducă asemenea încredinţări...."

— Blestemu!... Tóte vorbele semnificative lipsescu!... Vai! lipsi-vor óre în adevĕr? — Nu è îndestul de chiar limbagiul asta? — Nu, nu è îndestul qua să mĕ pótă face a accusà Virtutea ênsuşi.... Este fórte destul a mĕ încredinţà despre fericirea sceleratului! (se scóla si se preambla vorbind cu agitatie). — Am în mână un midlocu de resbunare — îl voiu întrebuinţà. — Aquella que nu s'a temut a'mi întórce asilul, grijele, educaţia que 'iam dat, cu quel mai orribil complot asupra fericirii melle; — aquella que a sciut, póte, prin nisce amăgitóre întristări a remiscà în Elisabet, pe quare o numiam cu orgoliu un crin fără pată, nisce cugetări criminale; — aquella nu mai merită de a vedeà lumina; se va coborì de viu în aquelle abisuri întunecate unde dreptatea aruncă pe criminali; — acolo el se va spălà de nelegiuirea sa, ani, ani îndelungaţi! (cu o bucurie selbatica) queĕci este june (se assada si scrie).

"Domnule commandant!
"Sciu quĕ mâine pornesci din "Buda din preună cu condamna-"ţii la lucrarea minelor. — Pro-"fitu de departul dumitale qua "să mîntuiu ţarra de bleste-"matul aquesta que îţi adduce "scrisórea. Sau cu força sau "prin îndemânare pune să'l "cufunde în ocnele de unde "nimeni nu mai ese. — Vei în-"datorà, domnule comandant, "pe unul din vechii domnieitalle "credincioşi camaradi.,,

Ludovig, conte de d'Olendorf.

(suna, un servu intra).

— Trimite 'mi pe pagiul Fridolin.

SCENA X.

CONTELE singur, apoi intra FRIDOLIN.

CONT. — Que greu îmi è săi ascundu ura que îmi însufflă.

FRID. (intrand). Mĕ chiamă domnul?

CONT. — Pentru que n'ai venit îndată ? unde erai?

FRID. — Citiam lûngŏ dómna contesa qua să nui paie asceptarea lungă pînŏ vei venì.

CONT. [la o parte] — Ipocritul! [tare] ,Si dumneatà mĕ asceptai asemenea cu nerăbdare qua să scapi de citit?

FRID. — Domnul meu nu póte crede quĕ nici o plăcere în ochii mei nu è mai mare de quât a fi lûngŏ ...

CONT. [miniinduse]. — Nu credu nimicu; dar... que cauţi pe aquea masă?...

FRID. — O hârtie que lasassem.

CONT. [la o parte]. — Neruşinatul! [tare] Vei căutà altă dată. — Acum du-te să te culci, quĕci mâine dimineaţă, la optu trebue să fii la Buda, şi să dai în mâna commandantului de Wolf scrisórea aqueasta. — Este o comisiune fórte importantă.

FRID. — Să queru vre un respuns?

CONT. — Nu'l vei adduce dumneatà. — Aide, pleacă. [Fridolin ese].

SCENA XI.

CONTELE singur.

CONT. Nu mĕ asceptam la o asemenea sfrunterie; — scrisóreai retăcită trebuià ânsĕ ai adduce óre-quare neastîmpĕr. — [appropiinduse de camera contesei]. — Dar acì que se petrece, dor sau teamă îi è de mine?... Elisabet .... — Quând aşu venì acum să'ţi spuiu quât te iubescu ... — quâtă putere are asupra'mi frumuseţea ta ... — que preţu puiu eu pe amorul tĕu..; aşu fi óre priimit cu bucurie... sau cu frică? [departanduse]. — Nu mĕ ducu acum; mâine, quând pedeapsa trădătorului va fi împlinită, voiu puté fi mai împăcatu şi voiu puté judicà mai în pace daqua îmi mai este iertat a'mi bine-cuvîntà sórtea...

sau daqua trebue a mĕ duce să mor în vre un câmpu de bătaie . . . [intra in camera din stanga].

SCENA XII.

(Diua incepe a se ivi).

CONTESA singura, apoi FRIDOLIN.

CONT. — Que melancholie mĕ appasă. — Pentru que Ludovig que se arătà atât de fericit quĕ me vede, pentru que se depărtò ellu d'o dată, fără nici o vorbă de esplicaţie. — (ducênduse catre camera contelui). Uşa è închisă; que face? Que mister è asta? [vedêndu pe Fridolin]. Vino 'nquoà fĕtul meu; spene'mi: bine è contele? n'am eu nici o temmere de sănĕtatea lui? . . .

FRID. — Am vĕḑut pe domnul contele asseară; m'a încărcat cu o poruncă quare mĕ ducu a o împlinì acum de dimineaţă; — semĕnà pe gînduri; — astă nópte 'l am auḑit preâmblânduse în camera sa: quâte o dată mi se părea quĕ auḑu şi gemete.

CONT. — E fórte tristu, şi fuge de mine; que nenorocire va fi avêndu!

FRID. — Creḑu, póte, quĕ domnul contele plânge cu doru pe amicii que 'ia perdut în bătaie, quĕci în nesomnia sa l'auḑiam chiemândui pe nume.

CONT. — Aqueasta è fără îndoială; eu trebiam să'l întellegu. N'a vrut póte să mĕ întristeḑe cu mîhnirea sa. Du-te acum a împlinì ordinele, Fridolin; ânsĕ nu uità quĕ mai nainte de toţi è un altu Domnu, quăruia suntem datori quea mai d'ântêiu a nóstră cugetare, quel mai d'ântêiu actu al fie-quăria ḑille.

FRID. — Pornescu în dată qua să am timpu a da şi pe la biserică. (ese).

SCENA XIII.

CONTESA singura, apoi CONTELE.

CONTESA. — Iţi mulţumescu, Dumneḑeule, de pietatea astui copillu. — Rugăciunea din sufletul lui se înalţă către cer întocmai ca tĕmîia dintr' un vasu curatu şi alles. (ascultându) Auḑit'-am bine? . . în cameră, el, el este. (alearga catre barbatu sĕu quare se arata; si luandui mana). Scumpul meu Ludovig, pentru que să'mi ascunḑi dorul tĕu. — Ellu te onóră adorabilul meu soçu. — Nisce amici seceraţi în flórea vîrstei trebue să'ţi lase nisce vii doruri; ânsĕ împărtăşindu-le, soçia ta nu le-ar mai fi îndulcit?

CONTELE. — (cu patima si tristete) Quâtu îmi è de dulce glasul tĕu. — Quât sûnt de ferice a te reaflà bună, indulgentă, iubindumĕ neîncetat, — aşà creḑu. — Quând ai sci quâtă trebuinţă am să creḑu quĕ mĕ iubesci.

CONTESA. — Sufferi pentru camaraḑii tĕi . . . amorul ânsĕ iţi remâne.

Contele. — Amorul tĕu 'mi ar'ţine locu de tóte bunurile de pre pămîntu. (O pune sa séda si se pune lûngô ea privinduo indelung). — Spune'mi Elisabet, cum 'ţiai petrecut în timpul vĕduviei talle? Aveai vre o distracţie? N'ai a te plânge de vre una din persónele que te încongiurà?

Contesa. — Adesea eram tristă, ânsĕ preferiam mai bine singurătatea de quât lumea quare ar fi turburat cugetarea mea la tine. — Quât pentru servii nostrii, îi tractam bine, — ei se aratà bărbaţi de omenie, credincioşi; — a fară numai de...

Contele (prorupénd'o cu vivacitate). — A fară numai de..?

Contesa. — De Niderman, intendentul, quare credu să fie un om posacu şi invidios.

Contele. — Invidios... de que?

Contesa — De tot que e mai presus de ellu, mai vîrtos de Fridolin.

Contele (in neastimpêr). — ,Si asupra aquestuia din urmă quare ţi-è o pinia?

Contesa. — Quĕ este un angel. — Adesea 'ţi am mulţumit în fundul inimei quĕ 'l ai lăsat pe lûngŏ mine. — Imi plăceà mult să'l înveţu.

Contele. — Nu te temeai ânsĕ quĕ o asemenea famillearitate sà însuffle...

Contesa. — Que lucru..?

Contele.—Uitarea respectului.

Contesa (surridêndu). — Fridolin n'are din alle pagilor de quât numai vestmintele... Este un copillu suppus şi înţelleptu. — Asceaptă, voiu să'ţi arĕtu quât a profitatu din lecţiile melle. (Se scóla si se duce sa caute hartii intr'un scrinu).

Contele (la o parte). — Ea n'a bănuit nimicu. — Nu sciu daqua trebue săi facu canoscute offensa şi pedeapsa.

Contesa (inturnanduse). — Vedi florile aquestea que a desemnat, şi aquestu missel que a înluminatu. — Dândui noţiile unei arte que îţi place, mĕ gôndiam, scumpul meu Ludovig, la aquel timpu fericitu quând tu îmi conduceai mâna pe velină.

Contele. — Ai avut multă încredinţare în aquest bĕiatu, Elisabeto.

Contesa. — Am făcut din ellu un elevu de minune. — ,Si acum, ia vedii scrisórea, que frumósă è. — Adĕveratu quĕ aqueastă bucată s'a făcut dupŏ mai multe încercări. — N'am fostu nici o dată mulţumită — Erà vorba de tine.

Contele. — De mine? — Nu întellegu.

ConEesa. — In întristarea mea despre departarea ta, adresassem către patróna mea o rugăciune que voiam s'o puiu într'un cadru în fundul oratoriului meu

Contele (luand hartia). — Lasă să citescu. (incet) "La Santa

" Elisabet a Ungariei. — Scii " daqua te ador şi daqua voiescu " în tótă viaţa mea a te ono- " rà...„ (scóte fragmentul que i'l didesse Niderman si il confrunta cu vivacitate). — Que lumină! o cerule! (suna in mai multe rinduri. Servul intra). — Un callu în dată, un callu. — Nu perde nici o clipă.

Contesa. — Que ai? o Dumnedeule! que agitaţie!

Contele. — Scumpa mea, è vorba să mântuiu un innocentu, un amicu que este în quel mai mare pericol.

Contesa. — Cum ai aflat'o aşà de o dată?

Contele. — O sciu, sunt sigur.... Numai să nu fie prea târdiu.

Contesa. — Ah! trimite săi dea de scire.

Contele. — Nu, nu, mě ducu ènsumi... dar callul asta, ah! que întârdiere! — (va sa casa si intômpina pe Fridolin).

SCENA XIV.

Quei de sus, Fridolin.

Contele (cu bucurie). — Scrisórea mea, în sfîrşit n'ai dato.

Fridolin. — Póte quě voiu fi greşit înaintea domniei talle, domnule conte, ânsě m'am socotit quě serviciul lui Dumnedeu quare è Domnul tutulor, trebuià să se facă mai curênd de quât al domniei talle, pe lûngŏ aquestea commisiunea cu quare mě încărcasseşi s'a şi făcutu.

Contele. — Făcut; de quine..?

Fridolin. — Solemnitatea de astădi nu mě iertà a trece pre lûngŏ biserică fară a şi intrà. — Mě închinam singur âncŏ quând bětrânul nostru preotu venì să mě caute, — pentru quě sacristinul nu erà sănětos, — qua să ducu d'a casă dela ellu floriile que trebuià să le bine-cuvinte. — Eu în dată îl şi urmaiu, şi pe drum, întâlniiu o persónă din alle casei quăria îi încredinţaiu scrisórea.

Contele. — Quine erà persóna aqueasta?

Fridolin. — Domnu Niderman, intendentul, quare tocmai se ducea la Buda. (Contele face o miscare) — Stîlpările bine-cuvîntate appără pe quei que le respectă, de aqueea vě duseiu aqueste doě ramure (da contelui una si consei alta).

Contele (stringêndui mana, si intorcênduse catre contesa). — Aveai dreptate, copillul astă è un angel.

Contesa. — Ansě, Ludovig, innocentul pe quare vreai să'l mântui?

Contele. — Pietatatea lui 'l-a mântuit de primejdia în quare va cădé calomniatorul. (Contesa 'l aude cu uimire). — Iţi voiu esplicà aqueasta, Elisabeta mea, şi vei vedé îndreptarea umilitei încrederi que te face adesea să dici, que:

" è bine pădit pe quel que îl
pădesce Domnul.„

(Dna Adela Desloge.)

INCEPÛTU
de
BIBLIOTECA UNIVERSALA.

ISTORIE.

—

ERODOTU.
THUCIDIDE.
XENOFONTE.
PLUTARCHU.
ERODIANU.
DIONISIU din Alicarnasu. Antichităţi romane.

—

CESARU.
SALLUSTIU.
TITU LIVIU.
TACITU.
JUSTINU. Istorie universală.
SUETONIU. Istorie a 12 Cesari.
QUINTU CURTIU. Istoria lui Alesandru.

—

ROLLIN.
MONTESQUIEU.
GIBON. Istoria scăderii popolului roman.
HERBELOT. Bibliotecă orientală.
BOSSUET.
VOLTAIRE.
J. MULLER. Asupra istoriei genului umanu privire generală.
ROTTEK.
VICO. (Filosofie istorică) — sciinţă nuoă.
HERDER. Idee asupra filosofiei istoriei umanităţii. — Scrisóre asupra progesului umanităţii.
LESSING. Cercare asupra destinatelor genului umanu.
GUIZOT. Istoria civilisaţiei în Europa.

FILOSOFIE.

—

PLATON.
ARISTOTELE.
CICERON. Opere filosofice şi morale.
SENECA.
MARCU-AURELIU.
BACON. Opere complecte.
CARTESIU. Opere filosofice şi morale.
SPINOSA. Ethica.
MALEBRANCHE. Recercările verităţii,
LOCKE. Despre înţellegerea umană.
LEIBNIZ. Cercare de Teodicee asupra bunătăţii lui Dumnedeu, libertăţii Omului şi originea Rĕului. Nuoă cercare

asupra înţellegerii umane. — Opuscule şi scrisori.

WOLF. DespreDumnedeu,Mund, suffletul uman. Filosofia sa.

BERKELEY. Principele cunoscinţelor umane. — Dialogurile lui Hylas şi Filonous. — Alcifron sau filosoful

HUMES. Recercări asupra înţellegerii umane.

KANT. Critică a Raţiei pure. — Critică a Raţiei practice.

FICHTE. Principele sciinţei. — Despre destinaţia Omului. — Despre relaţia idealismului cu Religia.

HEGEL. Fenomenologia Spiritului. — Enciclopedia sciinţelor filosofice.

JOSEF SCHELLING. Idee pentru o filosofie a naturei. — Despre un sufflet universal, sau ipotes al fisicei superióre spre esplicaţia organismului general. — Sistema idealismului transcendantal. — Bruno, sau despre principul divinu şi natural al lucrurilor. — Despre relaţia artelor cu natura.

———

CLARKE. Despre esistinţa şi attributele lui Dumnedeu. — Probe despre religia naturală şi religia revelată.

HUTCHESON. Recercări asupra orginii ideilor que avem despre Frumuseţe şi Virtute.

BURKE. Recercări asupra originii ideilor que avem despre frumos şi sublimu.

SULZER. Teorie, despre frumos.

———

J.-J. ROUSSEAU.

CHARRON. Despre înţelepciune. — Discursuri.

PASCAL. Cugetări.

LA ROCHEFOUCAULD. Reflessii, sentinţe şi massime morale. — Esamen criticu de massime.

ADDISSON. Spectatorul.

SCIINŢE.

DREPTURI.

GROTIU. Tractat despre batallie şi pace.

BURLAMAQUI şi FELICE. Principele drittului natural şi politicu.

PUFENDORF. Despre datoriile Omului şi Cetăţeanului, prescrise de legea naturală.

HEGEL. Basele filosofiei dreptului.

KANT. Projet de pace perpetuă. — Principe metafisice de jurisprudinţă.

BLACKSTONE. Commentarii asupra legilor Englese.

GRAVINA. Originea drittului civil, sau istoria legislaţiei la Romani.

BECCARIA. Despre delite şi pedepse.

PILATI de TALUSSO. Tractatu despre legile civile. —

Tractatu despre legile politice alle Romanilor din timpii Republicei.
MONTESQUIEU. Opere.
MIDDLETON. Tractat despre senatul roman.
CHAPMAN. Cercare asupra senatului roman.
GABRIEL NAUDE'. Consideraţii asupra corpului de Stat.
LA NOUE. Discursuri politice şi militare.
St. EVREMONT. Reflessii asupra geniului popolului roman.

POLITICA.

PLATON. Republica şi legile.
ARISTOTELE Politică.
CICERON. Republica.
MACHIAVEL. Opere.
HOBBES. Corpul politicu,sau elementele legii morale şi civile.
FERGUSSON. Cercare asupra soçietăţii civile, sau istoria Civilisaţiei,
LOCKE. Despre guvernul civil
FENELON. Telemachu.
THOMAS MORUS. Utopia.
BERNARDIN de St. PIERRE. Armoniile naturei.
HARRINGTON. Oceana. — Aforismi — Dialoguri asupra adevĕratei forme de guvernu popularu. Quelle sépte modele de republici antice şi moderne.
FILANGERI. Sciinţa legislaţiei
GODWIN. Tractat despre justiţia politică.

ECONOMIA POLITICA.

XENOFONTE. Economica.
ARISTOTELE. Economicele.
VAUBAN. Dicima(dijma)regală.
TURGOT. Despre formaţia şi distribuţia avuţiilor. — Teoria valorilor. — Disertaţie asupra grânelor.
QUESNAY. Tablou economicu şi massimă generală a guvernului. — Sistemă de economie politică.
DUPONT de NEMOURS. Fisiocraţie sau constituţie naturală a guvernului quellui mai avantangios genului umanu.
SMITH. Avuţia naţiilor.
MALTHUS. Principe despre populaţie.
GODWIN. Refutaţia principelor lui Malthus
RICARDO. Principe despre economia politică.

SCIINT,E NATURALE.

PTOLEMEU. Opere astronomice.
COPERNIC. Revoluţiile orbelor ceresci.
KEPLER. Commentariu asupra mişcărilor lui Marte. — Steaoa nuoă. — Despre comeţi.
GALILEU. Nuvellele regiilor stellate — Dialoguri. — Scrisóre la Don Virginio Cesarini. — etc.
NEWTON. Principele Filosofiei naturale. — Scrisori.
LAPLACE. Sistema mundului.

HERSCHEL (ambi). Memoriuri asupra nebulóselor.
LAMBERT. Sistema mundului.
HUYGENS. Cosmotheoros.

DE LUC. Scrisori fisice şi morale asupra istoriei Pământului şi Omului. — Scrisori asupra istoriei fisice a Pământului
CUVIER. Discurs asupra revoluţiilor globului terrestru.
EULER. Scrisori la o prinçesă din Germania asupra unor sujete de fisică şi filosofie.

Istorie naturala.

ARISTOTELE. Istoria animalelor.
PLINIU. Istorie naturală.
VAILLANT. Discurs asupra structurei florilor, differinţele lor, şi întrebuinţarea părţilor lor.
LINNEU. Sistema naturei. — Principe de Botanică, etc.
BUFFON. Opere complecte.
BERNARDIN de St. PIERRE. Opere complecte.
HUMBOLDT. Tablouri alle naturei. — Geografia plantelor.
SWAMMERDAM. Biblia naturei.
REAUMUR. Memoriuri asupra istoriei insectelor.
DE GEER. Idem.
TREMBLEY. Istoria polipilor.
BONNET. Contemplaţia naturei.

BELLE ARTE.

J. PAUL RICHTER. Estetică.
BOUTERWECK. Estetică.
SULZER. Teorie generală de belle arte.
LESSING. Laocaon.
WINKELMANN. Istoria Artei, la antici.
LANZI. Istoria Picturei în Italia.
HAGEDORN. Reflessii asupra picturei.
Viaţa pictorilor.

Architectura.

STICHLITZ. Istoria Architecturei.
HIRT. Istoria Architecturei.

Musica.

BAINI. Despre viaţa şi influinţa lui Pietro Luigi Palestrina.
FINK. Originea şi progresele Musicei.
STAAFFORD. Istoria musicei.
HAUSER. Istoria cântării Bisericei, şi a musicei sacre.
J.-J. ROUSSEAU. Dictionar de musică.
GRETRY. Cercare asupra musicei.

LITTERATURA.

RETORICA, POETICA.

ARISTOTELE.
LONGINU. Despre Sublimu.

QUINTILIANU. Instituţii oratorii.
CICERON.
LA HARPE.
MARMONTEL.
BLAIRE.

Eloquinta.

DEMOSTENE.
ESCHINE.
LISIA.
ISOCRATE.
CICERON.

St. AUGUSTINU.
St. JERONIMU.
St. JOAN CHRISOSTOMU.
St. BASILIE.
St. GRIGORIE.
ILIE MINIATUL.
BOSSUET.
FENELON.
MASSILLON.
BOURDALOUE.

MIRABEAU.
BENJAMIN CONSTANT.

POESIE.

Profeti, Rapsodi, Bardi, Epopee.

DAVIDU.
SOLOMON.
JEREMIA.
OMERU. Iliada. — Odisseea.
OSIAN.
VIRGILIU.
MILTON Paradisul perdutu.
DANTE. Comedia divină.
KLOPSTOCK. Mesia.
TASSO. Gerusalemme liberata.
CAMOENS. Luciadele.
DON ALONZO D'ERCILLA. Araucana.
PULCI. Morgante.
BOIARDO şi BERNI. Roland amoratul.
ARIOSTO. Roland furiosul.

Drame.

ESCHILU.
SOFOCLE.
EURIPIDE.
ARISTOFANE.

SENECA.
PLAUTU.
TERENTIU.

P. CORNEILLE.
T. CORNEILLE.
J. RACINE.
CREBILLON.
MOLIERE.
REGNARD.
BEAUMARCHAIS.
VICTOR HUGO.

SHAKESPEARE.

SCHILLER.
GOETHE.

ALFIERI.
MONTI. Aristodemu.
MANZONI. Carmagnola.
SILVIO PELICO. Francesca di Rimini.
HUGO FOSCOLO. Ricciarda.

PINDARU.
SAPHO.
THEOCRITU.
ANACREON.

FEDRU.
ORATIU.
OVIDU.
JUVENAL.
PERSU.
BOILEAU.

BYRON.
THOMAS MOORE.
DANTE.
PETRARCA.
METASTASIO.
HUGO FOSCOLO.
LAMARTINE.

ROMANT,URI.

ELIODORU.
Dna LAFAYETTE.
HAMILTON. Opere.
LE SAGE.
VOLTAIRE. Contes philosofiques.
J.-J. ROUSSEAU. Nuoa Eloisă.
BERNARDIN de ST. PIERRE. Paul şi Virginia. — Coliba indiană.
Dna COTTIN. Amelia Mansfield. — Elisabeth.
Dna SEVIGNE'.
Dna GENLIS. Adela şi Teodor.
Dna de STAEL. Delfina. — Corina.
CHATEAUBRIAND.
VICTOR HUGO. Notre Dame.
Dna GEORGES SAND.
EUGENE SUE.
BALZAK.

WALTER SCOTT.
BULWER.

GOETHE.

CERVANTES.

BOCCACE. Fiammeta.
MANZONI.

NB. Autorii arĕtaţi acì formând numai un *inceputu* de Bibliotecă universală, cititorul nu se va formalisà vĕḑêndu quĕ lipsescu mulţi alţi autori, cum şi tractate de sciinţe despre quare nu se vorbesce. Quând vom avé quelle coprinse acì vom cugetà şi mai de parte, sau vom vedé dela anul al doilea, al treilea, cum primescu Românii aquest începutu.

CHIEMARE.

De vre o doĕ ḑeci de anni încep: a se auḑì în tótă România vorba Litteratură; mai nainte nici înţellesul nui erà cunoscut. Incepurŏ a se scrie, a se traduce şi a se tipări quâte-va cărţi, se distinserŏ quâţi-va scriitori, şi astăḑi peste tot locul se aude, din gură în gură, espressiile: *Litteratura românu*, *nas*

cênda nóstra Litteratura, înaintarea Litteraturei nóstre, etc.; ânsĕ que avem în comparaţie cu precedenta însemnare de scrieri que se vĕḑu la alte naţii? şi precedenta însemnare a quâta parte coprinde din cărţile unei întregi şi complecte bibliotece? — Unde ne sunt cărţile? Quarii ne sunt maestrii qua să pótă eşì discepolii? — Maestrii Romanilor furŏ Grecii: maestrii Europei furŏ Grecii şi Romanii; ai nostri potu fi Grecii, Romanii, Italienii, Françesii, Spaniolii, Germanii, Englesii. — Inţellegem noi limba lor? sau făcutuiam qua ei să ne vorbească în limba nóstră.

A întellege o naţie mai multe limbe este mai a-nevoie, a se traduce mai mulţi şi varii autori, într'o limbă este mai cu putinţă; şi aqueasta din urmă 'şi a propus jos însemnatul, cugetând a da Naţiei un început de BIBLIOTECA UNIVERSALA. Intr'ensa se vor coprinde quei mai remarcabili autori antici şi moderni, alle quăror scrieri au contribuit spre împlinirea faptei mari a civilisaţiei, spre formarea minţii şi inimei umane, spre perfecţia Omului. — Fără nisce asemenea scrieri nu e litteratură, nu è progresu.

Cu traducţia scrierilor arĕtate în precedenta însemnare limba nóstră trecêndu prin tóte dominiurile cunoscinţelor umane, esprimând ideile tutulor autorilor celebri, va legiuì vorbe, frase şi espressii, se va lăţì şi întinde în tóte laturele orizontului Sciinţĕ, şi facênduse capabilă a esprimà ori que cugetare, va devenì limba viitorului României şi se va înfăçisà splendidă şi radiósă Litteraturei nationale. — Fără Limbă nu è nici o litteratură naţională. Là nici o naţie n'a esistat litteratură pînŏ quând 'şi a esprimat ideile într' un gergu (geargon).

Spre a puté ajunge la împlinirea cugetului sĕu, jos însemnatul, dupŏ micele nóstre miḑlóce, promite tutulor zeloşilor. Români a da pe tot anul quâte 21 volume dela 25 pînŏ la 30 cólle fie-quare. Periodul fie-quăruia annu va fi împărţit în ḑece despărţiri, şi din fie-quare se vor publicà quâte:

3 volume Istorie.
3 — Filosofie.
3 — Drepturi.
2 — Politică.
1 — Economie politică.
2 — Sciinţe nalurale.
1 — Belle-Arte.
1 — Retorică, şi Poetică.
2 — Poesie.
3 — Romanţuri.

---

21 volume.

In annul d'ântêiu se va începe cu Plutarchu (Istorie), Platon (Filosofie), Burlamachi, Beccaria, Montesquieu (Jurisprudenţă),

Filangeri (politică), Riccardo (Economia politică), Bernardin de St. Pièrre (Sciinţe naturale), J. P. Richter (Belle-Arte), Aristotele, Longin (Retorică poetică), Omeru (Iliada), Dna de Stael (Corina sau Italia).

Asfel din an în an se va urmà înainte pînŏ la împlinirea Programei (daqua Dumnedeu va bine-cuvîntà întreprinderea şi va însufflà Românilor dorinţa mântuirii).

Quând în volumele date în annul curgĕtor nu se va împlinì opera începută, se va urmà aqueeaşi operă în annul următor.

Pe fie-quare patru luni vor eşí quâte sépte volume. Ediţia va fi uniformă, tóte cărţile vor avè aquellaşi format in octavo, ca aquesta, hârtia velină, littere St. Augustinu.

Va întrebà ânsĕ quine-va: Bine, intreprinderea este bună şi mare, póte; spre implinirea ei ânsĕ è trebuinţă de mari chieltuiele, unde sunt fondurile? — Fondurile întreprindĕtorului sunt şi au fost în tot d'auna în inimele bine cugetătorilor Români. O dată erà mai puçini să cugete bine, acum sunt mai mulţi. Aquestia sciu să judice; vor appreţuì întreprinderea şi vor alerg spre adducerea ei la îndeplinire. Generositaţea lor o va judicà Viitorimea.

Voiu deschide o subscripţie de quâte dece împĕrătesci pe annu; voiu da pentru aqueşti dece împĕrătesci aquelle 21 volume; voiu rugà pe DD. Abonaţi a se subscrie pe cinci anni, qua să póta eşì quel puçin autorii antici clasici; voiu mendicà, qua să dicu asfel, luminarea şi mântuirea Naţiei, şi eatŏ fondurile melle; sunt sigur într'ênsele pentru quĕ stau acolo de unde nu se mai perdu, stau în tesaurul meu quel mai preţiós, stau în inima vóstră quea nobilă şi generósă, fraţilor mei Români. Puneţi mâna pe inimă şi întrebaţi-o quât bate întru dorinţa luminării şi mântuirii, şi vĕ veţi puté încredinţà daqua fondurile melle sunt sigure sau nu. A se încrede quine-va în judicata sănĕtósă a ómenilor, în aquea dorinţă de luminare mântuitóre, este mai de o potrivă cu a se încrede ênsuşi în Dumnedeu; quĕci Dumnedeu este Cuvîntul, Mintea universală, Adevĕrul şi Lumina, şi quĕci Dumnedeu în multe prin ómeni lucreadă.

Quât folos póte adduce Naţiei aqueastă faptă, se póte judicà de ori-quine: cultura Limbei, respêndirea cunoscinţelor, mântuirea de rătăcirile întunerecului, stima străinilor şi a Viitorimii, şi, que este mai mult, stima nóstră către noi ênşine. — Dar, Domnii mei, è mare vorba aqueasta *stima catre sine;* şi noĕ ne-a lipsit şi ne lipsesce âncŏ; pentru quĕ n'-am avut mai nimicu

de a stimà în noi dela o epochă în quoà. Ne-a lipsit de tóte în adevĕrata lor semnificaţie, şi n'am stimat nici legi, nici guvernu, nici dregători, nici ostaşi, nici preoţi, nici cetăţeni, nici părinţi, nicì fii; de nici unele n'am avut cum trebue să nibă o naţie spre a se respectà pe sine şi a fi respectată de alţii. In atâta necredinţă ajunsesse Românul despre sine în quât proverbi ruşinători el applicà sieşi; producţii alle aquestui pămînt bine cuvîntat, qua să fie mai de frunte, mai însemnate, trebuià să aibă un nume străin; tot que erà sĕlbaticu şi mai prostu, aquella era românescu ênsuşi în ochii nostri. Vai de oştirea que a perdut credinţa que va învinge, şi vai de naţia que a perdut stima către sine.

Prin îmmulţirea cărţilor allese se respândescu luminele şi cunoscinţele, se îmmulţescu bărbaţi a dirige tóte ramurele; şi quând dregĕtorul îşi împlinesce cu consciiţă şi cu lumină înalta sa însărcinare; quând Preotul luminează în biserică mai presus de mii de făclii măteriale; quând cetăţeanul îşi cunósce drepturile salle, şi mai vîrtos sacrele salle datorii — quĕci dela împlinirea datoriilor póte avé quine-va şi óre quare drepturi în soçietate — quând Părintele scie quât è de mare sarcina pusă a supră 'şi de a împlinì crescerea şi mântuirea fiilor sĕi; atunci vine aquea *stima de sine*, atât de fructiferă în virtuţi şi fapte mari, *încrederea de sine* atât de întreprindĕtóre şi plină de resultate fericite.

Toţi părinţii începurŏ a simţì în ḑioa de astaḑi necesitatea de a da fiilor o crescere dupŏ midlócele şi cunoscinţele que au. Nisce asemenea cărţi ca quelle arĕtate mai sus sunt singure quare potu întregì o crescere şi formà bărbaţi în mai multe ramure. Aquestea esistă cu adevĕrat în alte limbe, ânsĕ quei mai mulţi nici quĕ le cunoscu, şi pentru mulţi din quâţi le cunoscu sunt fórte scumpe. A le avé quine-va pe tóte è trebuinţă de sume fórte mari; a le avé în limba română, è trebuinţă numai de ḑece împĕrătesci pe annu şi peste tot ar costà la 300 împĕratesci în 30 de anni.

Implinirea sau şi începerea numai a aquestei întreprinderi este un monument din quelle mai colosale que se înaltă în memoria înţellegerii şi cunoscinţei române din ḑioa de astăḑi. Numele quellor que vor contribuì spre susţinerea şi reuşirea ei vor fi înserise în frontispiţiul aquestui edifiçiu litteral spre eterna lor adduccere a minte ca făcĕtori de bine ai Naţiei şi mântuitori ai ei de rătăcirile întunerecului orbirii morale.

Abonamentul se face pe cin

qui anni şi banii se vor platì din annu în annu, la darea a fară quellor sépte volume annuale.

Dupŏ împlinirea de cinqui anni, daqua întreprin̦dĕtorul va corespunde asceptării publice, zelul Românilor va face să se îndeplinească fapta începută şi va preinnoì prenumăraţia pe alţi cinqui sau d̦ece anni.

Chiemarea întreprin̦dĕtorului este către Romania întreagă: Munteni, Moldoveni, Transilvani, Bănăţeni. Ellu este sigur quĕ în vre o sépte milióne de Românì. se vor afl̀à 400 quarii să ajungă spre a întîmpinà chieltuielele de 4000 împĕrătesci que sunt de neappĕrată nevoie pe fie-quare an pentru traducĕtori, correctori, tipăritori, şi hârtie.

Pre lûngŏ aqueasta se mai allătură şi aqueastă fóie de subscripţie. Doritorii de a ajutà aquéstă întreprindere vor bine voi a se subscrie şi a o trimitte în apoi la Redactia aquestei foi. Suma de d̦ece împĕrătesci se va platì, dupŏ cum s'a d̦isu, la eşirea quellor d'ânteiu sépte volume.

La 1828 Martie 25 esì prima fóie publică de quând esistă Romania. Fóiea aqueastă fu Curierul Românu. Pe atunci se appropià limina civilisaţiei între noì. Numĕrul ânteiu al Curierului esit în d̦ioa Bunei vestiri, annunţié appropierea unei aurori în orizontul coloniilor Romane. El apoi fu înainte mergĕtorul tutulor începerilor de naintare: annunţié termeni adoptaţi de Reformă şi înlesni înţellegerea limbei regulamentare; preparò şi dette finţa Curierului de Ambe sexe, que adduse la lumina şi pupularisó litterele străbune, şi vorbele que le reclamă şi limba şi naţionalitatea noastră. — ,D̦ioa Bunei Vestiri este d̦ioa quând Angelul Păcii annunţié Feciórei Mântuirea lumii. Tot în aquestă d̦ì Curierul face în tótă România precedenta chiemare cu tabla allăturată. Buna priimire a cititorilor vor puté face qua într'o d̦ì aqueastă fóie naţională prin sume de guri să pótă resunà: "Bucuràte, Romanie, quĕ au resărit preste tine luceaferi que au luminat Europa!,, — Fie, Domnilor mei Românì, qua prin patriotismul vostru aquea d̦ì să póta resărì mai curênd! Eu nu pociu face mai mult de quât să arĕtu, să începu, şi să ţiu cu religiositate condiţiile; a vostră este susţinerea lucrării, şi tóta lauda sfîrşitului

I. Eliade.

1846 Martie, 25.

PERIODUL V. Nr. 9.

CURIERU

DE

Ambe-Sexe.

FOIE LITTERARA.

ISTORIA
Civilisatiei Europeene.
III.

Domnilor!

Am pus înaintea domniei vóstre elementele fondamentale alle civilisaţiei europeene, reaflândule ênsuşi în légĕnul căderei Imperiului roman. Mĕ voiu cercà acum să vĕ facu a întrevedé mai din ainte quare le fusesse diversitatea şi lupta lor continuă, şi quĕ nici unul dintr'ênsele nu reuşisse a domina soçietatea nóstră, a o dominà quel puçin atât de complect pe quât subjugò pe quelle lalte sau le împinse afară. Am recunoscut quĕ acì sta tot caracterul distinctivu al civilisaţiei europeene. Vom întîmpinà astăḑi istoria ei în începututul sĕu, în secolii que îi numimu barbari.

E cu neputinţă, la quea d'ântêiu căutătură que vom aruncà asupra aquestei epoche, să nu ne facă întipărire o faptă que semĕnă în contradicţie cu quelle que disserŏm. In dată que veţi căutà să aflaţi quare noţii s'au accreditat asupra antichităţilor Europei moderne, veţi aflà quĕ diversele elemente alle civilisaţiei nóstre, principele monarchicu, teocraţicu, aristocraticu, democraticu, tóte pretindu quĕ la începutu soçietaţea europeană erà a lor, şi quĕ nu'şi au perdut imperiul asupra ei de quât prin usurpaţia principelor contrarii. Cercetaţi tóte quâte s'au ḑisu asupra aquestui sujet, şi veţi vedé quĕ tóte sistemele prin quare s'au încercat a înfăçisà sau a esplicà originile nóstre, tóte susţin predominanţa esculsivă a unuia sau a altuia din elementele civilisaţiei europeene.

Prin urmare este o scólă de publicisti feodali, din quari quel mai celebru este D. de Boulainvilliers, quare pretinde que dupŏ

căderea Imperiului roman, naţia conquistantă, que apoi deveni nobilimea, avea tóte puterile şi tóte drepturile; quĕ soçietate erà averea aquestei nobilimi; quĕ regii apoi şi popórele au despuiat'o de drepturile ei; quĕ organisaţia aristocratică este forma primitivă şi adevĕrată a Europei.

D'alăturea cu aqueasta scólă veţi aflà şi a publicistilor monarchici, pe abatele Dubos, spre esemplu, quare susţine din contra quĕ soçietaţea europeană erà o avere întrégă a regelui, a monarchiei. Regii germani, ḑicu ei, quĕ ereditasserŏ tóte drepturile dela împĕraţii romani; quĕ fussesserŏ ênsuşi chiemaţi de către anticele popóre, cum şi de Galli între quelle lalte; quĕ ei singuri dominà, şi quĕ tóte conquistele aristocraţiei nu erau de quât nisce călcări alle monarchiei.

Mai vine o atreilea scóla a publicistilor liberali, republicani, democraţi, cum va voì quine-va săi numească; citiţi pe abatele Mably; el ḑice quĕ guvernul societăţii îndată dela al V-le secol a provenit din sistema instituţiilor libere, din adunarea ómenilor liberi, şi quĕ erà avere a popolului propriu; que nobilii şi regii s'au înavuţit din despuierilo libertăţii primitive, quare a căḑut cu adevĕratu subt isbirile lor; ânsĕ domnirea a fost a ei la începutu.

,Si mai presus de tóte aqueste pretenţii monarchice, aristocratice, populare se ardică pretenţia teocratică a Eclesiei quare ḑice ênsuşi în virtutea soliei salle, a dreptului sĕu divin, quĕ soçietaţea erà avere a ei, quĕ ea singură avea dreptul de a o guvernà, quĕ ea singură erà dómna legitimă a lumii europeene duse prin lucrările salle către civilisaţie şi adeveru.

Vedeţi acum în quare situaţie ne aflămu. Noi am creḑut a recunósce quĕ nici unul din elementele civilisaţiei europeene, n'a dominat esclusivu în cursul istoriei salle, quĕ au trăit într'o stare necontenită de vecinătate, de amesticu, de luptă, de transacţie; şi dela primii nostri paşi aflăm opinia aqueasta d'a dreptul contrarie, quĕ adică, ênsuşi la începutul, în légĕnul nóstru, în sînul Europei barbare cutare tare sau cutare din elementele aquestea posedà întregu soçietatea. ,Si nunumai într'o ţérră, în tóte ţérrile Europei, subt nisce forme quam diverse, în nisce epoche differente, feluritele principe alle civilisaţiei nóstre au manifestatu aqueste antipatice între sine pretenţii. Scólele istorice que characterisarŏm le putem aflà pretutindeni.

Fapta aqueasta este importantă, domnilor, nu în sine, ci pentru quĕ ne descopere alte fapte quare în istoria nóstra ţinu un

locu prea mare. In aqueastă simultaneitate de pretenţii atât de oppuse despre posessia esclusivă a puterii, în prima vîrstă a Europei moderne, se arată doě fapte fórte însemnătóre. Prima este princìpul, ideea legitimităţii politice, idee quare a jucat un mare rolu în cursul civilisaţiei europeene. A doilea este characterul particular şi adevĕrat al stării Europei barbare, al aquellei epoche despe quare avem a ne occupà astădi speçialemente.

Mĕ voiu încercà a adduce la lumină aqueste doe fapte, alle tragge treptatu din aquestă luptă de pretenţii primitive que arătaiu.

Que pretind, Domnilor, variile elemente alle civilisaţiei europeene, elementele teocraticu, monarchicu, aristocraticu, popular, quând voiescu qua elle să fi fostu quelle d'ântêiu quare să fi posedat soçietaţea în Europa? Nimicu alta de quât pretenţia d'a fi elle singure legitime. Legitimitaţea politică este în adevĕr un drept întemeiat pe vechimea şi durata sa; prioritatea în timpu este invocată ca fôntâna drittului, ca învederarea legitimităţii puterii. ‚Si luaţi a minte, vĕ rogu, quĕ aqueastă pretenţie nu e numai a unei sisteme, a unui element al civilisaţiei nóstre, ci quĕ se află în tóte. S'au învĕţatu ómenii în timpii moderni a considerà ideea legitimităţii numai într'o sistemă, în sistema monarchică, şi n'au dreptate, quĕci se reaflă în tóte sistemele. Aţi vedut quĕ tóte elementele civisaţiei nóstre au voitu unul ca şi altul să'şi o appriede. Intraţi mai nainte în istoria Europei, veţi vedé formele soçiale, guvernele quelle mai diverse unele ca şi altele în posessia aquestui character de legitimitate. Aristocraţiile sau democraţiile italiene ori elvete, republica de San-Marino, ca şi quelle mai mari monarchii alle Europei, s'au disu şi s'au ţinut pe sine legitime; unele întocmai ca şi altele 'şi au întemeiat pe vechimea instituţiilor lor, pe prioritaţea istorică şi perpetuitatea sistemei lor de guvernu, pretenţia către legitimitate.

De veţi eşì din Europa modernă, de vĕ veţi întórce ochii în alţi timpi, în alte ţĕrri, pretutindeni veţi întîmpinà aqueastă idee de legitimitate politică; o aflaţi pretutindeni legânduse de quâte o porţie óre-quare a guvernului, de quâte o instituţie, de quâte vre o forma, de quâte vr'o massimă. Nici o térră, nici un timpu unde să nu fie vre o porţie de sistemă soçială, nisce puteri publice, şi să nu fie dată şi quării să nu i se recunóscă aquestu character de legitimitate quĕ vine din vechime şi din durată.

Quare este principul aquesta? quare îi sunt elementele? que va să dică? cum s'a intrudus în soçietaţea europeeană?

La începutul tutulor, al tutulor fără distincţie, afflăm tăria sau forţa de origine, nu quĕ voiu să dicu quĕ numai singură forţa le-a întemeiat pe tóte, şi quĕ daqua n'ar fi avut, în originea lor, altu titlu de quât forţa s'ar fi putut stabilì. In adevĕr mai trebue şi altele; puterile s'au stabilitu în vîrtutea unor óre-quare convenințe soçiale, unor óre-quare relaţii cu starea soçietăţii, cu costumele, cu opiniile. Anse è cu neputinţă de a nu se recunósce quĕ forţa a întinat légeanul tutulor puterilor lumii, ori-quare va fi fostu natura şi forma lor.

Si cu tóte aquestea, domnilor, nimeni nu voiesce aqueastă origine tóte puterile, ori cum vor fi, se lépĕdă de dênsa; nici una nu s'ar puté aflà quare să voiască quĕ s'ar fi născutu din sînul forţei. Un simtiment neînvins dă de scire guvernelor quĕ forţa nu póte întemeià un drittu, şi quĕ de ar'fi avut dreptu origine forţa drittul nu puteà eşì nici o diniora de acì Eatŏ pentru que quând se resuie quineva în timpii anticci, quând acì se află tóte variile sisteme, variile puteri în prada violenţei, tóte strigă: "Eu eram anterior, subsistam mai nainte, subsistam în vîrtuţea altor titluri; soçietaţea erà avere a mea înaintea aquestei stări de violenţă, de luptă în quare mĕ aflaţi; eram legitimu; mi s'au contestat, mi s'au răpitu drepturile.,,

Fapta aqueasta singură, Domnilor, învedereadă quĕ ideea forţei nu este fontamentul legitimităţii politice, şi quĕ se întemeiadă pu un basu cu totul altul. Que facu în adevĕr sistemele tóte prin aqueastă lepĕdare formală a forţei? Proclamă singure que este o altă legitimitate, adevĕrat fondament al tutulor quellor lalte, legitimitaţea raţiei, a justiţiei, a dreptului; şi acì este originea de quare au trebuința de a se lipì. Nu vor forţa să'şi o aibă dreptu început şi de aqueea dicu quĕ ar'fi investite, în numele vechimii lor, cu un alt titlu. Primul character dar al legitimităţii politice este de a'nu priimì forţa ca începutu al puterii, ci de a o da la o idee morală, la o forţă morală, la ideea drittului, dreptăţii, raţiei. Acì è elementul fontamental din quare a eşitu principul de legitimitate politică; şi a eşit prin ajutorul timpului, prin ajutorul duratei. Eatŏ cum:

Forţa s'a vedut qu'a presidat la începutul tutulor guvernelor, tutulor soçietăţilor; ânsĕ timpul n'a stat; dupŏ cum schimbă tóte schimbă şi faptele forţei şi le corrige, şi numai printr' aqueasta

le corrige, quĕci soçietaţea durǎ, şi quĕci è compusǎ de ómeni. Omul, (quât sǎ fie) pórtǎ în sine óre-quare numĕr de cunoscinţe, de ordin, de justiţie, de raţie, óre-quare simţire, nevoie de a le pune în lucrare şi a le vedé predomându, de a le întruduce în faptele în miḑlocul quǎrora el trǎiesce; spre aqueasta lucreaḑǎ fǎrǎ încetare; şi daqua starea soçialǎ, în quare el este pus, urmeaḑǎ în ainte, atunci lucrarea lui îşi are şi un óre-quare effectu. Omul revarsǎ minte, moralitate, leġitimitate în lumea în quare trǎiesce.

Afarǎ de lucrarea Omului, printr'o lege a Provedinţei que è cu neputinţa de a nu o simţi, lege analogǎ cu queea que îndrepteaḑǎ lumea materialǎ, mai este şi o mĕsurǎ óre-quare de ordin, de raţie, de justiţie, que e indispensabilǎ qua sǎ pótǎ duce şi ţiné o soçietate. Numai prin aqueastǎ faptǎ a duratei se póte conchide quĕ o soçietate nu póte fi întru tóte absurdǎ, neînţelléptǎ, nedréptǎ; quĕ nu póte fi lipsitǎ întru tóte de aquel element de raţie, de veritate, de justiţie quare el numai póte a face sǎ trǎiascǎ soçietǎţile. Daquǎ şi mai mult soçietatea se disvilupǎ, daqua devine mai tare, mai potentǎ, daqua starea soçialǎ, din ḑi în ḑi se priimesce de un mai mare numĕr de ómeni, este quĕci se întruduce, într'ênsa din que în que, cu lucrerea timpului, mai multǎ raţie, mai multǎ justiţie, mai mult ideea drittului; este quĕci faptele se regulǎ puçin quâte puçin dupǒ adevĕrata legitimitate.

Asfel strâbate în lume, şi din lume în minţile ómenilor, ideea legitimitǎţii politice. Ea are drept temeiu, dreptu primǎ origine, legitimitaţea moralǎ, justiţia, raţia, veritaţea, şi apoi sancţia timpului, que ne face a crede quĕ raţia a intrat în fapte, quĕ adevĕrata legitimitate s'a àntrudusu în lumea din afarǎ. In epocha que vom studià veţi afla forţa şi minciunea planând peste legĕnul monarchiei, aristocraţiei, democraţiei, şi ênsuşi al Ecclesiei; pretutindeni veţi vedé forţa şi minciunea reformânduse puçin subt mâna timpului, dreptul şi adevĕrul luând locu în civilisaţie. Aqueastǎ întruducţie în starea soçialǎ a dreptǎţii şi adevĕrului a desvoltat puçin quâte puçin ideea legitimitǎţii politice, şi asfel s'a stabilit în civilisaţia modernǎ.

Quând dar s'au încercat, în diverse apoche, de a face din aqueastǎ idee banniera puterii absolute, atunci a şi abǎtut'o dela adevĕrata ei origine. Atât de puçin póte fi ea bannierǎ a puterii absolute, în quât numai în numele drittului şi al dreptǎţii a putut strǎbate şi a înfige picior în lume. Pe lângǒ aque-

stea ca nu póte fi nici esclusivă; ea nu este avere a nimului în particular, quĕci ea acolo nasce, ori unde se desvilupă dreptatea. Legitimitaţea politică se lipesce de libertate ca şi de putere, de drepturile individuale ca şi de formele dupŏ quare se pun în lucrare foncţiile publice. O vom întîmpinà, naintând o repetu, în sistemele şi quelle mai contrarii, în sistemà feodală, în comunele Flandriei şi Germaniei, în republicele Italiei ca şi în monarchie. Este un character respândit preste variile elemenie alle civilisaţiei moderne, pe quare è neapĕratu de nevoie a'l cunósce pré bine întrând în istoria lui.

Adoilea faptă que se arată învederat în simultaneitaţea pretenţiilor despre quare vorbiiu la început, este adevĕratul character al epochei numite barbară. Tóte elementele civilisaţiei europeene pretind quĕ în aqueastă epochă elle posedau Europa; şi prin urmare nici unul dintr'ênsele nu dominà. Quând o formă soçială dominà în lume, nu è a nevoie de a o recunósce. Venind la al X-lea secol, vom recunósce fàră greutate preponderanţa feodalităţii; într'al XVII-lea secol asemena vom puté affirmà quĕ principul monarchicu predominà preste tòţe; de vom privì în comunele Flandrei, în republicele italiene, în dată putem declarà imperiul principului democraticu. Quând în adevĕr esistă un principu dominant în soçietate, è cu neputinţă de a nu'l cunósce.

Desbaterea que se nasce între variile sisteme que 'şi au împărţit civilisaţia Europeana, asupra questiunei de a sci quare dintr'ênsele dominà la începutul ei, învedcreadă ênsuşi aqueasta desbatere quĕ elle coesistà tóte atunci, fără a predominà vre una peste quelle lalte mai în general şi mai sigur qua să'şi pótă da soçieţaţii forma şi numele sĕu.

Asfel è în adevĕru characterul epochei barbare: este chaosul tutulor elementelor, pruncia tutulor sistemelor, un amesticu universal, unde nici ênsuşi lupta nu este nici permanentà nici sistematică. Aşu puté, esaminând subt tóte fasele starea soçială din aquea epochă, să vĕ aratu quĕ este cu neputinţă de a descoperi în vre o parte vre o faptă, vre un principu quâtuşi de puçin general, quâtuşi de puçin stabilit. Mĕ voiu mărginì în doĕ punturi esenţiale: starea persónelor, şi starea instituţiilor. ,Si va fi destul cu dênsele a depinge soçietaţea întreagă.

In epocha aqueea se întêmpină patru clase de persóne: 1-o omenii liberi, adică aqueia que nu depêndà de nici un superior, de nici un patron, îşi

posedà bunurile şi îşi guvernà viaţa în deplină libertate, fără nici un legămînt quare săi oblige către vre un alt omu; 2-o *leudi*, *fideli*, *anstrusions* etc., legaţi, la început, printr'o relaţie de companion către căpitanul sĕu, pe urma de vasal către suzeran, legaţi către un altu omu quare, în urma unei concessii de pămînturi sau alte donaţii, au contractatu obligaţia vre unui serviţiu; 3-o liberaţii; 4-o sclavii.

Ansĕ diversele clase potu remâné nestrămutate? Omenii închişi o dată în marginile aquestor clase, pot remâné acì pentru tot d'a una? Relaţiile diverselor clase potu fi elle regulate şi permanente? Nici de cum. Veţi vedé fără încetare ómeni liberi eşind din situaţia lor şi puinduse în serviţiul altuia, a priimì dela dênsul o donaţie óre-quare şi a trece în clasa *leudilor;* alţii quĕ cadu în clasa sclavilor. Airea iar veţi vedé leudi lucrând a se desface de patronul lor, a redevenì independenţi, a reintrà în clasa ómenilor liberi. Pretutindeni o mişcare, o trecere necontenită dintr'o clasă în alta; o incertitudine, o nestabilitate generală în relaţiile claselor; nimeni nu remâne în situaţia sa, nici o situaţie nu remâne tot aqueea

Proprietăţile sunt şi elle în aqueeaşi stare: sciţi quĕ erà o distincţie între proprietăţile allodiale sau cu totul libere şi între proprietăţile beneficiare sau suppuse la óre-quare obligaţii către un superior; sciţi cum s'au încercat a stabilì, în aqueastă din urmă clasă de proprietăţi, o sistemă precisă şi determinată: s'a ḑis quĕ beneficiurile fusesserŏ mai ântêiu date pentru un numĕr determinat de anni, apoi pe viaţă, şi quĕ în quelle dupŏ urmă devenisserŏ ereditarii. Deşartă încercare; quĕci tóte felurile aquestea de proprietăţi esistă în amesticu şi simultanee; se întîmpină în aqueaşi epochă beneficiuri pe un timpu, pe viaţă şi ereditarii; aquellaşi pămînt trece în quâţi va anni prin quâte trelle aqueste stări. Nimicu nu è mai stabilu, nici mai generalu în starea pămînturilor de quât în starea persónelor. Pretutindeni se simte transiţia laborióså dela viaţa rĕtăcită către viaţa stătătóre, dela relaţiile personale către relaţiile combinate alle ómenilor şi proprietăţilor, tóte sunt confuse, locale, desordonate.

In instituţii iarŏ aqueeaşi nestabilitate, aquellaşi chaos. Trei sisteme de instituţii avem înainte: monarchia, instituţiile, aristocratice, sau patronagiul ómenilor şi pămînturilor unii asupra altora, instituţiile libere, adicĕ adunanţele de ómeni liberi deliberându în preună. Nici una

din aqueste sisteme nu este posesóre a soçietăţii, nici una nu predomină. Instituţiile libere esistă; ânsĕ ómeni que ar' fi trebuit să ia parte în adunanţe nu se adună. Jurisdicţia siniorială nu se mai esercită cu regulă. Monarchia que este instituţia quea mai simplă quea mai faccilă a se determinà n'are nici un character stabilu, è mestecată de ellecţie şi de ereditate: acì fiiul succede pe tatà sĕu, acì ellecţia se jócă în famillie, acì vede quine-va o ellecţie pură şi simplă que allege vre un părinte depărtatu sau şi un străin. Nici într'o sistemă nu veţi afflà quevà de stabil şi determinatu; tóte instituţiile, ca şi tóte situaţiile soçiale, esistă în preună şi se confundă schimbânduse necontenitu.

In Staturi asemenea aqueaşi mobilitate: sunt create, sunt desfiinţate, sunt împreunate, sunt împărţite; nu se sciu hotarele, nu se sciu guvernele, nu se sciu popolii; o confusie generală de situaţii, de principe, de fapte, de semenţii, de limbe: asfel e Europa barbară.

In quare margini è coprinsă aqueastă stranie epochă? Originea ei e fórte marcată; începe dela cadera Imperiului roman; ânse unde îşi are capĕtul? Spre a respunde la aqueastă questiune, trebue a sci de que se ţineà aquea stare a soçietaţii, quare erà causele barbariei.

Doĕ cause principale mi se pare quĕ recunossu: una materială, luată de din afară, din cursul întîmplărilor şi alta morală, luată din nĕuntru, ênsuşi din rerunchii Omului.

Causa materială este continuaţia invasiei: Nu trebue a credè quĕ invasia Barbarilor s'ar fi precurmat în al V-lea secol; nu trebue a crede, daqua Imperul roman a căḑut şi daqua se vĕdu regate barbare fondate pe ruinele lui, quĕ miscarea popolilor ar'fi încetat. Mişcarea aqueasta a ţinut mult dupŏ căderea Imperiului; probele sunt învederate.

Vedeţi, ênsuşi sub prima raça, pe regii franci neîncetatu chiemaţi a da bătaie dincolo de Rinu; vedeţi pe Clotaru, Dagobertu neîncetat luând parte în espediţiile din Germania, luptânduse încontoa Turingienilor, Danilor, Sassonilor que occupau marginea dreaptă a Rinului. Pentru que? pentru quĕ naiţile voià să trécă rîul şi să viie a'şi luà partea din spolliile Imperiului. De unde vinu tot pe atunci aquelle mari invasii în Italia alle Francilor stabiliţi în Gallia şi mai vîrtos alle Francilor orientali sau din Austasia? Se aruncă în Elveţia, trecu Alpii întră în Italia: pentru que? Pentru quĕ la nord suntu împinşi de popu-

laţii nuoe; espediţiile lor nu sunt numai nisce mişcări de prădare; vede quine-va o necesitate: vedênduse turburaţi în aşşĕdămintele lor, suntu nevoiţi a se duce să'şi caute binele airea. O nuoă naţie Germanică appare pe scenă şi întemeiadă în Italia rigatul Lombardilor. In Gallii dinastia francă se schimbă; Carlovingienii vinu în urma Merovingienilor: e recunoscut acum quĕ aqueastă schimbare de dinastie fu, în adevĕr, o nuoă învasie a Francilor în Gallia, o mişcare de popoli que luà locul Francilor dela Orient şi al quellor dela Occident. Schimbarea s'a împlinit; şi guvernă acum a doa raça. Carolu-Mare reîncepe în contra Sassonilor queea que Merovingienii făceà în contra Turingienilor; neîncetat è în bataie cu popórele aquelea de peste Rinu. Quine le împinge? Obotriţii, Wiltzii, Sorabii, Boemii, tótă raça slavonă que împilă pe quea germănă şi dela al VI-lea pinŏ la al IX-lea secolu o constrînge de a trece către Occident. Pretutindeni la nord-est se urmeadă o mişcare de invasie şi determină evenimentele.

La amiadă-ḑi se declară o mişcare de aqueeuşi natură: se arată Arabii musulmani; acolo unde popórele germanice şi slave se îndeasă în lungul Rinului şi Dunării, Arabii preste tóte cóstele Mediterraneii, îşi începu mişcările şi conquistele.

Invasia Arabilor are un character particular. Spiritul de conquistă, şi spiritul de proselitismu se unescu la un locu. Invasia se vede spre cutrupire de pămînturi şi spre întinderea unei religii. Differinţa este mare între miscarea aqueasta şi între a Germanilor. In lumea chrestină puterea spirituală şi quea timporală sunt despărţite. Dorinţa de a propagà o credinţă nu se află în aqueaşi ómeni din preună cu dorinţa conquistei. Germanii, venind la christianismu îşi conservasserŏ datinele, simtimentele, gusturile; nu încetasserŏ de a fi dominaţi de interesurile şi patimele pămîntesci; ei se facurŏ cu adevĕratu chreştini, nu ânsĕ şi misionari. Arabii, din contra, erà şi conquistanţi şi misionari; puterea cuvîntului şi a spadei erà la dênşii în aquelleaşi mâni. Mai târḑiu caracterul aquesta determinò neplăcuta direcţie a civilisaţiei musulmane; quĕci în unirea puterilor spirituale şi timporale, în confusia autorităţii morale şi puterii materiale, s'a născut tirania que se pare nedeslipită de aqueastă civilisaţie. Asfel este, mi se pare, principala causă a stării staţionare în quare ea a căḑutu pretutindeni. Ansĕ aquesta nu s'a vedutu la început în primele momente; ci

din contra resultò pentru învasia arabă o forța prodigiósă. Facută cu idei şi pasiuni morale, în dată avù un nume, o mărime que nu avusesse invasia germană; se desfăşuró cu mai multă energie şi entusiasmu; isbì cu totul altfel mintea ómenilor.

Asfel erà, Domnilor, dela al V-lea pînŏ la al IX-le secol, situația Eurepei: împilată la amiadă-di de Mahometani, la nord de Germani şi Slavi, erà cu neputința qua reacția aquestei îndoite invasii sa nu ție într'o necontenită turburare quelle din nĕuntru alle territoriului europêan. Populațiile erà fără încetare dislocate, împinse unele asupra altora; nimicu de stabil nu se puteà întări; viața rătăcită şi vagabondă reîncepea fără încetare pretutindeni. Erà fără îndoială óre-quare differință împrivința aqueastă între variile Staturi: chaosul erà mai mare în Germania de quâtu în queealaltă parte a Europei; acoló erà centru mişcarii: Franța erà mai tulburată de quât Italia; cu tóte aquestea nicăiri soçietatea nu puteà nici să se aşşeade nici să se regulede; barbaria se prelungea pretutindeni, şi tot prin aqueeaşi causă que o facusse a se începe.

Aquestea sunt pentru causa materială, que se ia în cursul evenementelor: voiu veni acum la casasa morală, luată din starea din nĕuntru a Omului şi quare nu erà cu mai puçinu potentă.

In quelle dupŏ urmă, Domnilor, ori-quare vor fi evenimentele din afarà, Omul ênsuşi, el singur face lumea; quĕci dupŏ ideile, simtimentele, dispositiile morale şi intellectuale alle Omului, dupŏ dênsele se regulă şi lumea şi înaintedа; dela starea din neuntru a Omului depêndă şi starea Soçietații.

Que trebue qua ómenii să pótă întemeià o soçietate óre-cum durabilă, óre-cum regulată? Negreşitu trebue să aibă un órequare numĕr de idei îndestul de întinse quare să conviie la aqueastă soçietate, şi să se applice la trebuințele ei, la relațiile ei. Trebue ăncŏ qua aqueste idei să fie commune la quea mai mare parte a membrilor soçietății; şi apoi trebue qua elle să aibă óre-quare putere asupra voințelor şi lucrărilor lor.

Este învederat quĕ daqua ómenii nu au idei quare să se întindă dincolo peste propria lor esistință, daqua orizontul lor întellectual va fi mărginitu numai în ei ênsuşi; de vor fi ei lasați în voiea vîntului patimelor lor, voințelor lor, de nu vor avé între dênşii un numĕr óre-qnare de cunoscințe şi de simtimente commune înpregiurul quărora să se adune; este învederatu, dicu,

què nu va puté fi între ei nici soçietate posibilă; què fie-que individu va fi, în însoçirea unde va intrà, un principu de turburare şi de dissoluţie.

Pretutindeni unde individualitatea domină mai în absolut, unde Omul nu mai consideră de quât pe sine, unde ideile nu se întind mai de parte de quât în sine, unde el nu ascultă de quât de patima sa, acolo soçietatea (înţellegu o soçietate quam întinsă şi permanentă) soçietatea acolo devine imposibilă. Aşà, asfel erà, în epocha despre quare vorbimu, starea morală a conquistanţilor Europei. Am addusu à minte în quea din urmă seanţa, què Germanilor suntem datori simtimentul energicu al libertăţii umane. Ansè într'o stare de grosolănie estremă şi de ignoranţă, aquest sîmtiment este curat egoismul în tótă brutalitutea lui, în tótă nesoçiabilitatea lui. Dintr'al V-lea secol aquest simtiment erà pînŏ în puntul aquesta între Germani. Nu le pĕsà mai mult lor de quât de al lor propriu interes, de a lor proprie patimă, de a lor proprie voinţă: şi cum s'ar fi accomodat ei cu o stare óre-cum soçială? Se cercà unii qua săi facă să între acì, se cercà şi ei ênsuşi. Ansè un actu de neprevedere, o esbucnire a unei patime, o greşală de înţellegere, îi faceà numai de quât să şi ésă. Pe tot minutul vede quinevà soçietatea cercânduse a se formà, şi pe tot minutul o vede ruptă prin faptele Omului, prin lipsa condiţiilor morale de quare ea are trebuinţă qua să póta subsistà.

Asfel erà, Domnilor, ambele causele determinătore alle stării barbare. Pe quât s'au prelungitu elle, atât a ţinutu şi barbaria. Să cercetămu dar cum şi quând începurŏ elle a încetà.

Europa lucrà din tóte puterile spre a eşì din starea aqueasta. Este în natura Omului, quând este cufundat într'o asemenea stare şi ênsuşi din a sa greşală, qua să nu voiască a remêné într'ênsa. Ori-quât de grosolan va fi, ori-quât de ignorant, ori-quât de suppusu la interesul sĕu, la patima sa, este ânsè în el un glas, un instinctu que îi ḑice què el è făcut pentru alt quevà, què are o altă putere, o altă destinată. Ensuşi în miḑlocul desordinelui, gustul ordinelui şi al progresului îl urmăresce şi vine să'l turmente. Nisce trebuinţe de justiţie, de prevedere, de desvoltare, îl turbură şi ênsuşi quând se află sub jugul quellui mai brutal egoismu. Se simte Omul împins a reformà lumea materială, soçietatea şi pe sine ênsuşi; lucréḑă spre aqueastă, fără ênsuşi a'şi da socoléla de trebuinţa que îl împinge acì. Barbarii aspirà către

civilisaţie, cu tóte quĕ erà necapabili de dênsa; que ḑicu! cu tóte quĕ o urà, îndată que legea ei începeà a se simţì.

Pe lûngŏ aquestea, mai remăsesserŏ nisce sfarîmături îndestul de mari din civilisaţia romană. Numele Imperiului, suvenirea aquellei mari şi gloriòse soçietăţi, miscà memoria ómenilor, mai vìrtos a senaterilor cetăţilor, a episcopilor, a preoţilor, a tutulor aquellor a que îşi aveau originea în lumea romană.

Intre Barbari ênsuşi sau între strămoşii lor barbari, mulţi se aflasserŏ marturi ai mărimii Imperiului; servisserŏ unii în armatele lui mai nainte de a'l conquistà. Imaginea, numele civilisaţiei romane le faceà impressie. Simţià ei trebuinţa de a o imità, de a o reproduce, de a mai conservà queva dintr'ênsa. Altă nuoă causă que trebuià săi împingă afară din starea barbariei que descrisseiu.

Mai erà âncŏ o atreilea causă que è de façă la tóte minţile: Biserica chreştină. Biserica erà o soçietate regulat constituată, avêndu'şi principele salle, regulele salle, disciplina sa, şi quare simţià o ferbinte trebuinţă de a'şi întinde influinţa şi de a dominà peste domnitorii sĕi. Intre chreştinii aquellei epoche, Domnilor, în clerul chrestinu, se aflà bărbaţi quari cugetasserŏ despre tóte, despre tóte questiunile morale şi politice; quari asupra tutulor lucrurilor îşi aveau nisce opinii determinate simtimente energice, şi o viie dorinţă de a le propagà, de a le face domnitóre. Nici o societate vre odinióră n'a pusu atâtea sforţe spre a misca în pregiurul sĕu şi a'şi adunà lumea din afară, ca Biserica chreştină dela al V-lea pînŏ la al X-le secol. Quând vom studià în parte istoria ei, vom vedé tóte încercările ei. Ea a attacat, în óre-quare chipu barbaria din tóte părţile spre a o civilisà dominânduo.

In fine, o a patrulea causă a civilisaţiei, causă que nu se póte appreţuì, şi cu tóte aquestea este forte reală, è ivirea bărbaţilor quellor mari. A ḑice pentru que un mare bărbat vine într'o epochă óre-quare, şi que pune el dintr'al sĕu în desvoltarea lumii, nimenia nu póte; acì este secretul Provedinţei: lucru ânsĕ în sine è pré învederatu, pentru quĕ esistă. Sunt unii ómeni pe quari spectacolul anarchiei sau al nemiscarii soçiale îi isbesce şi îi revoltă, pe quari îi dóre în înţellegerea lor ca de un lucru que nu trebue să fie, si sunt cu totul possedaţi de trebuinţa de a'l schimbà, de trebuinţa de a pune o regulă óre-quare, un que general, regulat, permanent în lumea que avea înaintea ochilor. Putere terribilă, adesea şi tiranică, şi quare commite mii de ne-

dreptăţi, mii de errori, quĕci è însoçită de neputinţa umană: putere gloriósă cu tóte aquestea şi salutarie, quĕci pune în umanităte, şi prin mâna Omului, o sguduire tare, o mişcare din quelle mai mari.

Aqueste cause varii, Domnilor, aqueste puteri diverse addusserŏ, dela al V-lea pînŏ la al IX-la secol, atâtea şi varii încercări qua să tragă din barbarie soçietatea europeană.

Quea d'ântêiu, şi cu tóte quĕ a avut puçinu efectu, este cu neputinţa de a nu o remarcà, quĕci deradă ênsuşi dela Barbari, şi aquesta este redactia legilor barbare: dela al VIII secol, legile mai a tutulor barbarilor furŏ scrise. Mai 'nainte nu erà asfel, ci numai nisce datine şi deprinderi que regeà pe barbari mai nainte de a venì să se stabileḑe peste ruinele Imperiului romanu. Se numĕră legile Burghignonilor, Francilor-Salieni, Francilor-Ripuari Visigotilor, Lombardilor, Sassonilor, Frisonilor, Bavaresilor, Germanilor etc. Acì învederat erà un început de civilisaţie, o încercare spre a face soçietatea să treacă subt inperiul unor principe generale şi regulare. Succesul sĕu nu puteà fi mare, ea scrià legile unei soçietaţi que nu esistà mai multu; legile stării soçiale alle Barbarilor mai nainte de stabilirea lor în territoriul roman mai nainte de a'şi schimbà viaţă errantă cu viaţa stătatóre, condiţia oştenilor nomaḑi cu a proprietarilor. Se află pe ici şi colo quâte-va articole asupra pămînturilor que au conquistat Barbarii, asupra rapporturiler lor cu quei mai din ainte locuitori ai ţĕrrei; s'au încercat ei multu a regulà quâte-va din faptele nuoĕ în quare se aflà mestecaţi; ânse fondul quellor mai multe din aqueste legi, este viaţa antică, situaţia antică a Germanilor; şi sunt neapplicabile la soçietatea quea nuoă, şi prea puçin locu luarŏ în desvoltarea ei.

In Italia şi la miaḑadi a Galliei începeà îndată de atunci o cercare de o altă natură. Acolo soçietatea romană nu perisse atât ca în alte părţi; mai remăsesse óre-quare mai multă rînduială şi viaţă Civilisaţia se încercò a se realţà. Quând privesce quine-va, spre esemplu, în regatul Ostrogoţilor în Italia, subt Teodoricu, vede şi ênsuşi subt aquea dominaţie a unui rege şi a unei naţii barbare, regimul municipal mai luându'şi resufflarea, qua să ḑicem aşà, şi influènd asupra cursului general al evenimentelor. Soçietatea romană înfluenţasse asupra Goţilor, şi 'şii assemênasse pînŏ la órequare punt. Aqueeasi faptă se întrevede şi în părţille de miaḑa ḑì a Galliei. Pe la începutul secolului VI un rege visigotu din Tulusa, Alaricu pune să se

adune legile romane şi subt numele de *Breviarium Aniani* publică o condică pentru suppuşii sĕi romani.

In Spania, se vede o altă forţă, a Eclesiei, încercânduse a reîncepe civilisaţia. In locul anticelor adunări germane, alle ostenilor *mâli*, adunarea que predomină în Spania se vede conciliul dela Toleda; şi în aquest conciliu, cu tóte quă se vĕḑu şi laicii quei mai considerabili, ânsĕ episcopii au tótă dominaţia. Deschideţi legea Visigoţilor, şi veţi vedé quĕ nu e o lege barbară, învederat dar se cunósce quĕ trebue să fie redirésă de către filosofii de atunci de către cleru. E plină de idei generale în teorii, şi în teorii cu totul străine costumelor sau datinelor barbare. Asà sciţi quĕ legislaţia Barbarilor erà o legislaţie personală; adică aqueeaşi lege nu se puteà applicà de quât la ómenii de aqueeaşi raça. Legea romană guvernà pe Romani, legea francă guvernà pe Franci; fie-quare popol îşi avea legea sa, de şi erà adunaţi subt aquellaşi guvernu şi locuià aquellaşi territoriu. Cu tóte aquestea legislaţia Visigoţilor nu e personală, quĕci è întemeiată pe territoriu. Toţi locuitorii Spaniei, Romani, Visigoţi sunt suppuşi la aqueeaşi lege. Urmaţi mai nainte lectura vóstra, şi veţi întîmpinà nisce urme de filosofie şi mai învederate. Intre Barbari, ómenii aveau, dupŏ situaţia lor, un preţu determinatu; Barbarul, Romanul, omul liber, leudul etc., nu erau stimaţi cu aquellaşi preţu: erà o tarifă pe viaţa lor. Principul preţului egal al ómenilor înaintea legii s'a stabilit în legea Visigoţilor. Priviţi în sistema procedurei; în locu de jurĕmîntul compurgatoriilor sau de lupta judiciară veţi afflà proba marturilor, esamenul raţional al faptei asfel cum se póte face într'o soçietate civilisată. Intr'un cuvînt, legea visigotă întrégă are un character înţelleptu sistematicu, soçial. Printr'ênsă se simte fapta aquelluiaşi cleru que predominà la Toleda, şi înfluà cu atàta putere asupra guvernului ţĕrrei.

In Spania dar, şi pînŏ la marea invasie, a Arabilor, principul teocraticu se încercò a realţà civilisaţia.

In Françа, aqueeaşi cercare fu fapta unei alte forţe; veni din partea ómenilor quellor mari mai vîrtos dela Carol-quel-Mare. Esaminaţi domnirea lui subt feluritele salle aspecte; veţi vedé quĕ ideea sa dominantă a fost cugetul de a civilisà popolii sei. Să luăm mai ântĕiu bataliile lui; necontenit erà în luptă dela miaḑă ḑi la nord-est, dela Ebru la Elba sau Weser. Credeţi que aquestea să fie nisce espediţii arbitrarii, o curată dorinţă de

conquiste? Nici de cum. Nu voiu să ḑicu que ellu îşi dà o socoteală sistematică de queea que facea, què în planurile salle s'ar'fi aflând vre o diplomaţie mare sau strategie; ânse nevoia quea mare, dorinţa de a stirpì barbaria îl face a se luptà. In tot timpul domnirii salle è occupat a întîmpinà îndoita invasie învasia musulmană la miaḑa ḑi şi invasia germană şi slavonă la nord. Acì se vede characterul militar al domnirii lui Carol-Mare; espediţiile salle încontra Sassonilor. am spus'o, n'au altă causă nici alt cugetu.

De veţi trece dela batallii la guvernul sĕu din nĕuntru, veţi recunósce o faptă de aqueeaşi natură, cercarea de a întruduce ordinul. unitatea în administraţia tutulor ţĕrrilor que posedă. N'aşu vrea să me servu cu vorba *regatu* nici cu vorba *Statu*, que sunt nisce espressii fórte regulare şi quare desceptă nisce idei que pré puçin se accórdă cu soçietatea în quare presidà Carol-Mare. Totu que è sigur este quĕ domn al unui territoriu forte mare, simţià un neastêmpĕr quând vedeà într'ênsul tóte lucrurile încoherente, anarchice, grosolane, şi voià să schimbe aqueastă hidósă stare. Lucrà mai ântêiu prin ai sei *missi dominici* pe quari îi trimiteà în diverse parţi alle territoriului spre a observà faptele şi a le reformà, sau ai dà socotéla despre dênsele; lucrà apoi prin adunanţele generale, pe quare le ţinea cu mai mare regularitate de quât predecessorii sei; adunânţe în quare chiemà pe toţi ómenii considerabili ai territoriului. Nu què doră erà adunanţe de libertate, quĕci n' aveau nimicu quare să semene cu deliberaţia que cunóscem; ci pentru dênsul erà o manieră spre a se înformà despre fapte şi spre a adducce óre-quare regulă, óre-quare unitate în aquelle populaţii desordonate.

Subt ori-quare punt de vedere veţi considerà domnirea lui Carol-Mare veţi aflà într'ênsa aquellaşi character, spiritul civilisaţiei; de aquea se vede, în vederat în dorinţa lui de a stabilì scóle, gustul sĕu pentru înţelepţì, favórea sa pentru influinţa eclesiastică, totu que i se păreà propriu a influà sau asupra soçietăţii întregi sau asupra omului individual.

O cercare de aqueeaşi natură se face mai târḑiu în Engliterra de către regele Alfredu.

Asfel dela al V-le pînŏ la al IX-lea secolu au fostu în lucrare în cutare sau cutare punt al Europei differentele cause que am arĕtat ca şi quând ar'fi privitu a pune un terminu barbarici.

Nici una n'a reuşit. Carol-Mare n'a putut să'şi întemeiḑe marele imperiu, şi sistema guvernului sĕu que vrea să o facă

a predominà. In Spania Eclesia şi mai mult n'a putut să întemeiḑe principul teocraticu. In Italia şi la miaḑa ḑì a Galliilor, cu tóte quĕ civilisaţia romană în mai multe rînduri s'a încercat a se realţà, ânsĕ abià târḑiu, către al X-lea secol, putù să ia óre-quare vigóre. Pînŏ acì tóte cercările de a pune un termin barbariei nu putură reeşì în capĕtu; îşi închipuiau ómenii mai naintaţi de quât erau în fiinţă; vreau tóte, subt nisce forme diverse, o soçietate mai întinsă sau mai regulară de quânt o puteà priimì distribuţia puterilor şi starea minţilor Cu tóte aqueste n'au fost perdute: pe la începutul secolului X nu se mai vorbià nici de marele imperiul al lui Carol-Mare nici de glorióselo conciliuri alle Toledei; cu tóte aquestea barbaria începeà a declinà către terminul sĕu. doĕ mari resultate se obtinusserŏ.

1-o. Mişcarea invasiei popolilor la nord şi la miaḑa ḑì, se împedicasse: în urma desmădulării imperiului lui Carol-Mare, nisce Staturi întemeiate pre prunturile din drépta alle Rinului, puneà înaintea populadelor que mai veniau dela appus, o barrieră fórte tare. Normandii sunt despre aqueasta o probă necontestabilă; pînŏ la aquea epochă, de se vor esceptà semenţiile que s'au aruncat asupra Englitcrrei, mişcarea invasiilor maritime nu fusesse atât de considerabilă. In cursul secolului al IX-lea devenì constantă şi generală. Quĕci invasiile pe uscat devenisserŏ fórte a nevoie; soçietatea dobîndisse din partea aqueasta nisce confine mai stabile şi mai sigure. Porţia populaţiei errante que nu póte a fi impinsă înapoi este nevoita de a se întórce şi de a'şi mênà pe mare viaţa rĕrăcită. De şi facusserŏ multe relle la Occident espediţiile normande, ânsĕ fusesserŏ cu mult mai puçin fatale de quât invasiile pe uscat; turburau cu mult mai puçinu soçietatea începĕtóre.

La miaḑă ḑì aqueeaşi faptă, se declară. Arabii tabără în Spania; lupta de şi urmeaḑă între ei şi chrestini, ânsĕ nu mai adduce cu sine dislocarea popolilor. Cete saracine de şi mai bântuie de quând în quând cóstele Mediterraneei, ânsĕ marele progres al islamismului a încetat.

2-o. Se vede acum în nĕuntru territoriului europeean încetându şi viaţa errantă; populaţiile se stabilă, proprietăţile se fipsă, rapporturile între ómeni nu se mai schimbă pe fie-quare ḑì în voiea forţei ş' a întîmplarii. Starea din nĕuntru şi morală a Omului începe a se schimbà; ideile, simtimentele lui iau óre-quare stabilitate ca şi viaţa lui; se lipesce de locurile que locuiesce de relaţiile que întêmpină, de

dominiurile que are să lase fi-lor sĕi, de aquea locuinţă pe quare într'o ḑì o va numì ca-stellul sĕu, de aquea miserabilă adunare de coloni şi de sclavi que va devenì într'o ḑì un satu. Pretutindeni se formă nisce mici soçietăţi, nisce mici Staturi croi-te, qua să ḑicemu aşà, dupŏ mĕsura ideilor şi înţellepciunii ómenilor. Intre aqueste soçie-tăţi se întruduce puçin quâte puçin un legămînt al quărui principu se coprinde în dati-nele barbare, legămîntul unei confederaţii que nu distruge in-dependinţa individuală. Pe de o parte fie-que omu considera-bil se aşşeadă în dominurile sal-le, singur cu famillia sa, şi ser-vii sĕi; pe de alta se regulă óre-quare ierarchie de serviciuri şi de drepturi între toţi aqueşti proprietari oşteni respândiţi asu-pra territoriului. Que este aquea-sta, domnilor? Este regimul feo-dal que resare ênsuşi din bar-barie. Erà prea firescu qua din diversele elemente alle civilisa-ţiei nóstre, elementul germanicu să predomine mai ânteiu; quĕci a lui erà puterea, el conquistas-se Europa; şi dela dênsul trebuià ea să'şi priiméscă prima sa for-mă, prima sa organisaţie soçială. Aqueasta s'a şi întîmplatu. Feo-dalitatea, characterul sĕu, rolul que a jucat ea în istoria civili-saţiei europeene, aquestea vor fi objetul lecţiei nóstre vecine; şi în sînul regimului feodal, victo-rios vom întîmpinà la fie-quare pasu pe quelle lalte elemente alle soçietăţii nóstre, Regalitatea, Eclesia, communele; şi vom pre-simţi fără greutate quĕ nu sunt predestinate a cădé subt aquea formă feodală quare se assé-mĕnă luptânduse în contra ei, şi asceptând qua ora victoriei să viie o dată şi pentru dênsele.

CANTICUL CANTICILOR.

—

CAPU I.

1. — Sărută-mĕ cu săruta-rea gurei talle; quĕci mai dulci de quât vinul sunt carminii tĕi.

2. Profumele talle miru escel-lent; olliu profumător numele tĕu: de aqueea te-au amatu pe tine feciórele.

3. Trage-mĕ dupŏ tine şi vom alergà în urmele mirului tĕu odorator. Mĕ întrudusse Regele în talamul sĕu; fi-vom cu inima voiósă şi ne vom bucurà întru tine; cellebra-vom amorurile tal-le mai mult de quât vinul. Drep-ţii pe tine te-au amatu.

4. Brună sunt eu, o vergini alle Ierusalimului, ca tindele lui Cedar; bellă ânsĕ ca pavillió-nele lui Solomon.

5. Nu cătaţi quĕ m'am înne-grit, quĕci sórele a privit la mine şi 'mi a scoloratu faça. Fiii mai-

cei melle s'au năsprit asupra mea, mĕ pusserŏ a custodì viile; şi viiea mea nu fu custodită de mine.

6. Fămĕ a sci, o amorul suffletului meu, locul pastoriilor talle, locul unde se reposă turmele talle în amieḑi, qua să nu âmblu ratăcindumĕ dupŏ alte turme, dupŏ turmele soçilor tĕi.

7. — De nu o scii, tu bella mea, quea mai bella între femei, eşi şi vino în urmele turmei, şi pasce'ţi căpriţele talle pe lângŏ tindele păstorilor.

8. Cu quei mai frumoşi ai mei cursieri la un carru d'alle lui Faraon te-am assemĕnat pe tine, o scumpă mea surióra!

9. Belle sunt genele talle ca turturella şi grumaḑii tĕi ca colanele nestimate.

10. Facce-vom colanele şi adornamentele talle de aur, înflorite cu argintu.

11. — Pe quât stette regele meu la masă, nardul meu îşi reversa mirosul.

12. Buchetu de smirnă este mie Dilectul meu, pune-voiu pe dênsul între ţiţele melle.

13. Dilectul meu ca un strugure de cipru din viile Engaddì!

14. — A! bellă esci tu, Dilecta mea, şi esci bellă; ochii tĕi sunt ca ai columbei.

15. — Frumos esci tu, Dilectul meu! şi quât esci de graţios; plin de flori este talamul nostru.

16. De cedru suntu grindele caselor nostre şi accoperemintelei de ciparos.

CAPU II.

1. — Flórea Saronul sunt eu; crinul văilor.

2. — Precum è crinul între spini, asà è Dilecta mea între feciore.

3. — Precum è mĕrul între plantele sĕlbatice, aşà è Dilectul meu între feciori; tot que doresce suffletul meu este umbra lui, şi la dênsa me aşşeḑaiu; dulce a fost fructul lui limbei melle, palatului ei!

4. Mĕ întrudusse în salla ospeţelor, şi vestmintele que purtaiu furŏ amorurile melle.

5. Ah! susţineţi-mĕ cu flori; ramure de meri puneţi în pregiurul patului meu, quĕ mĕ topescu d'amor.

6. Stânga lui fie sub capul meu, şi drépta lui să mĕ înbrăçişeḑe.

7. — Juru-vĕ pe voi, feciorele Ierusalemului pe căpriórele şi pe cerbii câmpului, nu întrerupeţi somnul adorabilei melle; lăsaţi-o să dórmă quât va voi ea.

8. — Ah! è vocea Dilectului meu! eatŏ'l vine săltând peste munţi străbătênd délluri.

9. Dilectul meu è răpede ca căpriorul, ca puiul cerbului; eată'l qu'a şi venit: stă la păretele nostru şi caută pe ferestre, îl vĕḑu printre grille.

10. Auḑi que'mi ḑice Dilectul

meu: "scólă-te, eşi adorabila mea, columba mea, graţiósa mea şi vino.

11. Quĕ cató, iarna trec', timpul ploios se dusse şi peri;

12. Florile resar şi se învóltă pe câmpu; timpul cântărilor venì; vocea turturellei se audì pe câmpia nóstra.

13. Ficul 'şi a dat primaticele salle fructe; viile înflorescu şi îşi dau mirosul; scólăte Surióra mea, adorabila mea şi vino.

14. De que esci ca o columbă din crĕpăturile stâncelor, din ascunsurile locurilor rîpósĕ? fămĕ a vedé faça ta, a audì a ta voce; quĕci bellă è căutatura ta, dulce è a ta voce...,,

15. — Ansĕ eată îl chiamă spre a vînà vulpile mici quĕ ne strică viile, şi viile nóstre înflorescu?

16. Al meu è Dilectul meu, şi eu a lui. Intre crini îşi pasce ellu turma.

17. Măi nainte de appusul dillei, mai nainte de a declinà umbrele, întórnă-te, Frăţiorul meu, şi fii asemenea căprioruIui, şi puiului cerbului în munţi lui Bether.

CAPU III.

1. In patul meu nóptea am căutat pe quel que adóră suffletul meu; căutatu'l-am pe ellu şi nu'l am aflatu.

2. Scula-mĕ-voiu şi mĕ voiu ducce în pregiurul cetăţii: prin cotituri şi prin pieţe; voiu căută pe quellu quare este amorul suffletului meu. Căutatu-'l-am şi nu'l am aflatu.

3. Detterŏ peste mine sentinellele que custodiau cetatea. — Vedut-aţi pe aquella quare este amorul suffletului meu?

4. Abià trecuiu de dênsele, şi aflaiu amorul suffletului meu; 'l am ţinut şi nu'l am mai lăsat pînŏ quând nu'l am întrudus în casa maicei melle, în camera aquelleia que m'a conceputu.

5. — Juru-vĕ pe voi, feciorele Ierusalemului pe căpriórele şi pe cerbii câmpilor să nu quarecum-va să întrerupeţi somnul suriórei melle; lasaţi-o să dórmă ori-quatu va voì.

6. — Quine este aquea que se suie din pustie ca o colóna de fumu asemenea palmiferului, profumată de smirnă şi incesu, şi de ori-que pulbere odoriferă?

7. — Eată patul lui Solomon; şai-deci de oşteni stau în pregiurul lui, dintre quei mai tari din Israel.

8. Toţi mânue sabia, şi sunt quei mai învĕtaţi în batallie; fie-quare îşi are spada încinsă la cópsă, pentru temerea de nóptea.

9. Regele Solomon îsi facù un patu din lemnele Libanului.

10. Ii facù colónele de argint, şi căpĕtéiul de aur; cerul lui de purpură, părţile din nĕuntru de lucruri nestimate, şi pusse într'ênsul pe allésa sa dintre feciórele Ierusalemului.

11. Eşiţi afară şi vedeţi, vergini alle Sionului, pe regele Solomon cu diadema cu quare'la încoronat mumă sa în ḑioa nuntei salle, în ḑioa bucuriei inimei salle.

CAPU IV.

1. — Quât mai esci de frumósă, Surióra mea! o quât mai esci de frumósă! Ochii tĕi, ochii columbei, şi pe d'asupra mai au aqueea que se ascunde într'ênşii. Cosiţele talle, ca turmele caprelor que se tundu quând discend din muntele Galaad.

2. Dinţii tĕi ca o turmă de agnelle tunse que se resuie dela scăldătóre, tóte sunt perechi, tóte gemene şi nici una nu lipsesce.

3. Ca o bendă de purpură buḑele talle; dulce e vorba ta; ca rodia de rumenă faça ta, şi pe d'asupra mai are aqueea que se ascunde în nĕuntru.

4. Grumaḑul tĕu ca turnul lui David, edificatu în Thalpiothu; o mie de scuturi atârnă în pregiurul lui, totă armatura quellor tari.

5. ,Tiţele talle ca doi pui de dorcadă gemeni que se pascu între crini.

6. Pînŏ să nu amurge séra, pînŏ să nu decline umbrele, mĕ voiu ducce în muntele smirnei şi în collina Libanului.

7. Tótă, esci bellă, Surióra mea, macullă nu e asupra ta.

8. Vino în Liban cu mine, Mireasa mea, vino în Liban şi vei fi coronată; cautâ ţérra mea din culmea lui Amanà, din cima lui Sanir şi a lui Hermon, d'acolo unde sunt viḑuniile leilor, din munţii leoparḑilor.

9. Tu ai prins inima mea, Surióra mea Mireasă, tu ai prins a mea inimă cu o singură căutătură a ta, cu unul din şirele colanei talle.

10. Quât è de bellu sînul tĕu, o surióra mea Mireasă! ţiţele talle suntu mai înbătătóre de quât vinul, şi mirosul profumelor talle întrece ori que arome.

11. Faggure que se distillă sunt buḑele talle, soçióra mea, miere şi lapte subt a ta limbă: mirosul vestmintelor talle ca mirosul incensului.

12. Grădină închisă, e surióra mea Mireasă, gradină închisă, fôntână sigillată,

13. un paradis de rodii, cu fructele deliciôse, cipri cu nardu;

14. Produce Nardul şi Safranul, arundinea odoriferă şi Cinnamomul cu toţi arburii Libanului, smirna şi aloeea cu tóte primele arome.

15. O Sorgente a grădinelor, fôntână de apă vie, que curgeţi impetuóse din Liban!

16. Scólă-te adiere, şi vino austre, vino de vîntullă grădina mea, şi dintr'ênsă se vor resfirà aromele.

CAPU V.

1. — Viie Dilectul meu în grădina sa, şi mânînce din fructele ei.

2. — Venit-am în grădina mea, surióra mea Mireasă; culles-am smirna mea cu aromele melle; mâncat-am fagurele cu mierea mea; bĕut-am vinul meu cu al meu lapte. Mâncaţi, amicilor, beţi şi vĕ bucuraţi fraţii mei.

3. — Eu dormiam şi inima mea veghià. Audiiu vocea Dilectului meu la uşă: "Deschide'mi surióra mea, adorabila mea, a mea columbă şi a mea perfectă pentru quĕ capul meu e plinu de roă, şi perii mei de umedul nopţii.

4. — M'am spolliat de vestmîntul meu, cum să facu a mĕ revestì? 'mi am spălatu piciórele, cum le voiu întinà?,,

5. Dilectul meu întinse mâna prin deschidĕtura uşei, şi rerunchii mei se turburarŏ attingêndu-mĕ de ellu.

6. Me sculaiu a deschide Dilectului meu; smirnă se distillò din mâinile melle, şi degitele melle se împlurŏ de smirnă.

7. Deschiseiu încuietórea uşei melle la Dilectul meu; ellu ânsĕ se retrăsesse, trecusse înainte. Sufletul meu se topisse în dată que'l audisse vorbind. Il căutaiu şi nu'l aflaiu, îl chiemaiu şi nu îmi respunse.

8. Mĕ aflarŏ custodii que âmblă în pregiurul cetăţii, mĕ băturŏ şi mĕ vulnerarŏ; custodii murilor îmi luarŏ vĕlul.

9. Fiice alle Ierusalemului, juru-vĕ pre voi, de veţi vedé pe Dilectnl meu, spuneţii quĕ mĕ topescu de amoru.

10. — Que are Dilectul tĕu mai multu de quât altu dilect, o bellissimă între femei? Que are Dilectul tĕu mai multu de quât altu dilect, de ne juri tu aşà pre noi?

11. — Dilectul meu e albu şi rumen, alles între deci de mii.

12. Capul lui aur lămuritu, cómele capului sĕu ca învoltul florilor palmiferului, negre ca pana corbului.

13. Ochii lui ca columbele lûngŏ pîraele apelor, spălaţi în lapte sémenă de a lor dulcéţă, pare quĕ sûnt puşi lûngŏ sorgente recoróse.

14. Umerii feçei lui ca fiolele de licori aromatice; buzele lui ca crinul que distillă smirnă perfectă.

15. Mâinele lui trase la strugu auree, pline de Tharsisu; pântecele lui de avoriu smăltatu de sapfiri.

16. Gambele lui colóne de marmură puse pe base de aur. Numai vĕdêndu'l este ca Libanul, allesu ca cedrii.

17. Numai dulceaţă è cerul gurei salle; doru şi plăcere e tótă fiinţa lui. Asfel è Dilectul meu, o vergini alle Ierusalemului.

CAPU VI.

1. — Unde se dusse, Dilectul têu, o bellissimă între femei? In cotrò îşi întórse paşii Dilectul têu? şi'l vom căutà din preună cu tine.

2. — Dilectul meu se cobori în ţarrina sa în livedile aromelor spre a'şi pasce turma şi a cullege crinul.

3. Eu Dilectului meu, şi Dilectul meu mie, quare îşi pasce turma între crini.

4. — Bellă esci tu, adorabila mea, ca Tirtsa, plăcută ca Ierusalemul, (mĕ coprind fiori şi) esci terribilă ca o armată pusă în ordin de batallie.

5. Intórce puçin dela mine ochii têi, pentru quĕ, uite, mĕ facu a eşi din mine. Cosiţele talle ca o turmă de capre que se suie din Galaad.

6. Dinţii têi ca o turmă de agnelle que se întornu dela scăldătóre, tóte suntu perechi, tóte gemene, nici una nu lipsesce din elle.

7. Ca rodia suntu umerii feçei talle, şi pe d'asupra mai au aqueea que se ascunde în tine.

8. ‚Sai-ḑeci sunt reginele, şi optu-ḑeci soçiile de al doilea ordin; iar fetele fără numĕr.

9. Una ânsĕ este columba mea, perfecta mea este unică a maicei salle, allésă născĕtórei salle, Cum o veḑurŏ copillele o numirŏ beatissimă; Reginele şi soçiile de aldoilea ordinu o lăndarŏ şi ḑisserŏ:

10. "Quine este aqueasta que ese afară ca aurora que resare, bellă ca luna, alleasă ca sórele, terribilă ca o armată pusă în ordin de batallie?„

11. Mĕ coborîiu în grădina nucilor qua să vĕḑu fructele văilor, şi să observu daqua viiea este înflorită, şi daqua s'au desvoltat rodii.

12. Uitatu-m'am pe mine, şi nici nu mai simţiiu quĕ în amorul meu m'am făcut asemenea carrelor lui Aminadab.

13. Intórnă-te, întórnă-te, o Sulamitidă, întórnăte să te vedem şi să te contêmplăm.

14. — Que vei puté vedé în Sulamitida que vine ca cetele militare?

CAPU VII.

1. — Quât de frumoşi sunt paşii têi, încălţămintele talle, o fiică a lui Nadab! Inchieieturele cóstelor talle ca aurele colane lucrate de mână d'artefice.

2. Buricul têu ca o cupă rŏtundă plină de licóre; pântecele têu ca un munte de grâu încungiuratu de crini.

3. Ambele talle ţîţe ca doi pui gemeni de căprióră.

4. Grumaḑul têu ca un turnu de avoriu; ochii têi pescine din Hesbon lângŏ pórta lui Bat-rabim. Façа ta ca turnul Libanului que cautâ spre Damascu.

5. Capul tĕu asemenea carmelului şi cosiţele capului tĕu ca purpura; regele remasse lipitu de galerii qua să te contêmple.

6. Quâtu de bellă esci tu, şi quât de splendidă, scumpa mea, în delicii!

7. Statura ta assemĕnată palmiferului, şi ţiţele talle strugurilor.

8. ‚Dis-am: sui-mĕ-voiu în palmiferu şi voiu cullegge fructele lui şi ţîţele talle îmi vor fi ca strugurii viiei, şi mirosul feçei talle ca mirosul merelor.

9. Gûttul tĕu esală aroma vinului quellui mai bun, vinu que curge întru desfătarea Dilectului tĕu, que face a vorbì buzele quellor addormiţi.

10. — Eu a Dilectului meu, şi dorinţa lui către mine.

11. Vino, Dilectul meu, aidemu a fară la câmpie, aidem să ne petrecemu nóptea în sate.

12. Dimineaţa ne vom sculà şi vom merge la vii. Ai să vedem daqua viiea este înflorită, daqua florile sûnt a da fructe, daqua rodii sunt în flóre, acolo eu îţi voiu da ţiţele melle (amorurile melle).

13. Mandragorele îşi dau mirosul; la porţile nóstre suntu tot felul de póme nuoe şi vechi, ţie ţi le-am conservatu o Dilectul meu

CAPU VIII.

1. Quine te va da mie ca să 'mi fii ca fratele meu que a sugt ţiţele maicei melle, să te pociu aflà de façă cu lumea, să te sărutu şi nimeni să nu mĕ defaime?

2. Luate-voiu şi ţe voiu ducce în casa maicei melle; acolo tu mĕ vei învĕţà şi eu te voiu adăpà cu vinu aromaticu şi cu mustul rodiilor melle.

3. Stânga lui subt capul meu şi drépta lui mĕ va înbrăçişà.

4. — Juru-vĕ pe voi, fiicele Ierusalemului să nu întrerupeţi somnul Dilectei melle, să nu o desceptaţi; lăsaţi-o să dórmă ori quât va voì.

5. — Quine este aqueea que se suie, din pustiu, plină de frumuseţe, rezemată de Dilectul sĕu? — Strînsu te-am în braçe subt arburele mĕrului acolo unde te-a conceput maica ta, acolo unde aqueea que te-a conceput te născu.

6. Pune-mĕ ca un sigilliu pe inima ta, ca un sigilliu pe braçul tĕu; queci tare ca mórtea este amorul, şi crudă ca infernul e gelosia; aripele lor aripe de focu, aripe de flacări.

8. Multele ape nu vor puté stinge amorul aquesta, nici riurile tóte nu'l vor inmecà De 'şi ar' da Omul pentru dênsul tóte bunurile casei salle, tot nu'l ar' puté preţui îndestul.

9. — Surora nóstră e mică, ţiţele ei nu au spuntat ânco; que

vom facce surorii nóstre în ḑioa quând se va vorbì de ea?

10. — De va fi ca un muru, vom edificà asupra ei un palat de argint; de va fi ca o pórtă, o vom întărì cu table de cedru. (O vom mărità qua să nu fie ca un muru fără întărirea turnului.)

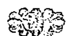
11. — Eu sunt dar ca un mur şi ţiţele melle ca nisce turnuri; quĕci am încântat ochii tĕi şi am aflat fericirea.

12. Viie a avutu Solomon în Baal-Hamon. Dat-a viiea sa custoḑilor, şi fie-quare va adduce pentru fructul ei quâte o miie de arginţi.

13. ,Si eu am o viie şi è la comanda mea, o Solomon! o miie de arginţi sunt ai tĕi şi doĕ sute pentru custoḑii fructului ei.

14. — O tu que locuesci în grădină, amicii ne ascultă; fă mĕ să auḑu a ta voce.

15. — Fugi, o Dilectul meu, fii assemenea căpriorului, si puiului cerbului pe munţii aromatelor.

SALMU XVII.

1. Ama-te-voiu, Dómne, tăria mea.

2. Domnul întărirea mea, refugiul meu şi liberatorul meu. Dumneḑeul meu, ajutorul meu şi spera-voiu întru Dênsul. — Scutul meu, şi cornul mântuirii melle şi appĕrătorul meu.

3. Lăuda-voiu şi voiu invocà pre Domnul şi liberà-mĕ-voiu de inemicii mei.

4. Impresuratu-m'-au durerile morţii şi torrentele lui Belial m'au înspăimîntatu.

5. Incongiuratu-m'au durerile Iadului şi laçuri de mórte m'au întîmpinat.

6. In amărăciunea mea invocat-am pre Domnul şi către Dumneḑeul meu am înălţatu strigările melle. — Auḑit'a din templul sĕu quel sânt glasul meu; strigarea que făcuiu în aintei ajunse la urechile lui.

7. Clătitu-s'a şi s'a cutremurat pămîntul; mişcatu-s'au şi s'au scuturat temeliile munţilor, pentru quĕ s'a apprins mînia lui.

8. Fum se suia din nările lui, şi focu mistuitor din gura lui, cărbuni se încinserŏ dela dênsul.

9. Plecat'-a cerurile şi s'a coborîtu, şi negură erà sub piciórele lui.

10. ,Si s'a suit peste Cherubini, luatu 'şi-a sborul şi a sburat peste aripele vînturilor.

11. Făcut-a întunerecul ascunderea sa, în pregiurul sĕu negrele ape şi norii quei groşi erau tabernaculul sĕu.

12. La fulgerul feçei salle risipitu-s'au norii, şi au picat grindină şi cărbuni de focu.

13. ,Si a tunat Domnul din cer, şi quel Pré-înaltu a resunat: "Grindină şi cărbuni de focu!„

14. Vibrat'a săgetele salle şi 'ia risipitu pre ei, îmmulţit-a fulgerele salle şi 'ia tulburat pre ei.

15. ‚Si s'au făcut viḑibile profundele sorgente alle apelor şi s'au descoperitu temeliile pămîntului, de ameninţarea ta, Dómne, de sufflarea vîntului nărilor talle.

16. Intins'-a mâna sa dintru înălţime şi m'à luat, trasu-m'a afară din apele multe.

17. Liberatu-m'a de potentissimii mei inemici şi de quei que me urescu, què erau mai tari de quât mine.

18. Venit-au răpeḑi asupra mea în ḑioa necaḑului; Domnul ânsĕ se fecce scutitorul meu.

19. Mĕ trasse afarŏ întru resuflare, mĕ salvò pentru quĕ 'mi a voit binele.

20. ‚Si Domnulu îmi va dà mie dupŏ dreptetea mea, dupŏ curăţia mâinilor melle va întórce mie.

21. Pentru quĕ am urmat cu scumpĕtate căile Domnului şi n'am lucrat ca un empiu înaintea Dumneḑeului meu.

22. Quĕci înaintea mea am tóte judicăţile lui, şi comandele lui nu le am delungat de la mine.

23. ‚Si voiu fi neîntinat înaintea lui şi mĕ voiu apperà de nelegiuirea mea.

24. ‚Si Domnul îmi va dà mie dupŏ dreptetea mea şi dupŏ curăţia mânilor melle que o vede cu ochii sĕi.

25. Quĕci cu quel cuvios, cu vios vei fi, (Dómne) şi cu bărbatul întregu vei fi asemenea întregu.

26. Cu bărbatul sincer vei fi dupŏ sinceritatea lui şi cu quel rĕu vei fi dupŏ rĕutatea lui.

27. Pentru quĕ tu vei salvà popolul quel umil şi vei umili ochii superbilor.

28. Pentru quĕ tu, Dómne, vei da lumină candellei melle: Dumneḑeul meu luminéḑă întunerecul meu.

29. Quĕci prin tine mĕ voiu aruncà vingĕtor în miḑlocul inemicilor, şi cu Dumneḑeul meu voiu sări peste întăriri.

30. Callea Domnului, calle curată fară macullă. Cuvintele Domnului, in focu lămurite, el este scutitorul tutulor quellor que speră într'ênsul.

31. Quĕ quine è Dumneḑeu afară de Domnul? şi quine è Dumneḑeu afară de Dumneḑeul nostru?

32. Dumneḑeu que mĕ încinse cu putere şi callea mea o facù netedă.

33. Que făcù piciórele melle ca piciórele cerbului şi mĕ ţinù dreptu peste locurile înalte.

34. Que învaţă mâinile melle la luptă, şi braçele melle le face a rumpe arcu de aramă.

35. Tu 'mi ai datu drept scut mântuirea ta, a ta dreaptă mĕ susţinù.

36. ‚Si disciplina ta mĕ îndreptò în tot d'auna, şi ênsăşi a ta disciplină mĕ va învĕţà.

37. Lărgit'ai căile înaintea paşilor mei, şi călcâii mei n'au allunecatu.

38. Allungat-am pe inemicii mei, şi 'iam ajuns pe dênşii, şi nu m'am înturnat în apoi pînŏ que nu'iam consummat.

39. Impilatu-i-am şi nu vor mai puté a se realţà; cădut'au sub piciórele melle.

40. Iar tu mĕ încinseşi cu putere spre a ţiné lupta, şi făcuşi a cădé subt mine aqueia que se sculau asupra mea.

41. Făcutai pe inemicii mei a întórce dosul, şi ai risipit pre quei que mĕ urau.

42. Strigat-au şi nu erà quine săi măntuiască. Strigat-au câtre Domnul şi nu'ia audit pre dênşii.

43. Sfărîmatu'iam pre ei şi 'iam risipitu ca pulberea în faça vîntului, călcatu-'iam ca tina drumurilor.

44. Salvatu-m'ai tu de contradicţiile popolului; stabilitu-m'ai capu al naţiilor.

45. Un popol pe quare nu'l cunosceam 'mi a servitu: îndată cum m'a audítu s'a suppus mie.

46. Iar fiii adultarii au minţit mie, fiii adultarii s'au învechit, şi schiopând esu afară din drumul lor.

47. Viu este Domnul şi fie binecuvîntat Dumnedeul meu, glorificat fie Dumnedeul mântuirii melle!

48. Tu Dumnedeule que îmi dai putere şi midlóce spre a'mi resbuna, şi suppui mie naţiile, tu quare mĕ mântuişi de mênia inimicilor mei!

49. ,Si mĕ înălţaşi peste aqueia que se sculasserŏ asupra mea, şi mĕ scăpaşi din mâinile omului fară de lege.

50. Pentru aqueasta te voiu celebrà, Dómne, în midlocul naţiilor şi voiu cântà imnuri numelui teu,

51. Quelui que cu minune a mântuit pe regele sĕu şi s'a îndolat cu bunatate către David unsul seu, şi semenţia luĭ în secoli.

VILLA GIORDANI.

—

O violentă erruptie a Vesuvului, stîmpĕrată prin minunea lui San-Genaio, addusse cu sine un episodu forte straniu.

Pe clina Vesuvului, la sorgentea unia din ramurele lui Sebetus, se ardicà o villă fórte plăcută în tocmai ca aquellea que se vĕdu albindu în fundul deliçióselor tablouri alle lui Leopold Robert. — Erà o elegantă zidire pătrată mai mare de quât o casă şi mai puçin imposantă de quât un palatu, cu porticul sustinut de colóne, cu învĕlitórea ca o terraţa, cu gelosiile verdi, cu scalinată plină de flori, alle quăria trepte conducea intr'o

grădină plină de portocali, de rododafni, şi de rodii. Intr'uuul din unghiurile aquestei cochette locuinţe, se'nălţă un buchet de palmiferi, alle quăror 'nalţimi întrecea pe a învĕlitórei que recădea asupră ca un penachiu, şi da la tot împregiurul locuinţei un fel de aer oriental que îţi plăcea să'l veḑi. Tótă ḑioa, dupŏ costumul Neapolii, villa muta, semenà singuratică şi sta închisă; cum sosià séra, si cu séra împreună şi adierea mării, gelosiile se deschidea cu încetul, şi atunci quei que trecea pe din josul aquestei locuinţe încântate putea să vaḑă, printre ferestre, appartamentele cu mobilele aurite şi cu scumpele tinture în quare trecea, reḑimaţi unul de braçul altuia şi privinduse cu amor doi frumoşi juni bărbatu şi femee. Aştia erà Domnii aquestui pallaţinu de fee, contele Odoardo Giordani şi junai femee contesa Lia.

Cu tóte quĕ aquésta junǎ perechie se iubià de mult, erà ânsĕ numai şase luni de quând se luasserŏ. Ei erà să se cunune în momentul quând esbucnisse revoluţia napolitană; ânsĕ atunci contele Odoardo, pe quare atât nascerea quâtu şi principelei îl unia strîns cu causa regală, el urmasse dupŏ regele Ferdinand în Sicilia, remăsesse în Palermo ca un cavaler d'onóre al reginei vre o şépte optu luni; apoi în momentul quând cardinalul Ruffo îşi făcusse espediţia în Calacra, contele Odoardo querusse la suverana sa voiea să se ducă şi el cu dênsul, şi priiminduo, însoçì pe aquest straniu capu de partisani în drumul lui triumfal către Neapole. Intrò Odoardo în preună în capitală, aflò pe Lia sa credinciósă, şi cum nu mai erà nici o pedică la căsătoria lor, se cununò cu dênsa. Fugind atunci de măcellul şi înjunghierile que pustià cetatea, îşi luasse junai soçie şi o dusesse în paradisul que ne încercarŏmu a'l descrie, în quare trăià acum în preună de şése luni, şi unde contele negreşit ar'fi fost omul quel mai ferice pre pămînt, de nu s'ar fi întêmplat o împregiurare que îi turburò fórte adîncu fericirea.

Nu avea toţi membri familliei salle aqueea'şi ură către Françesi, ură que îi facusse a fugì din Neapole la appropierea lor. Contele avea o suror que se numià Teresa, bellă şi castă quare îmbobocià ca un crin la umbra unui clostru (monastiri). Dupŏ costumul familliilor napolitane, viitorul d'amor şi fericire al aquestei fetişóre, aquel viitor que Dumneḑeu a iertatu la ori-que creatură umană de a sperà, fusesse sacrificat viitorului de ambiţie a fratelui sĕu quel mare. Mai nainte de a sci biata Teresa que lucru este lumea, grilla unei

monastiri se închisesse între lume şi între ea; şi quând murì tată-sĕu, quând fratele sĕu quel mare que o adorà remasse domnu peste libertatea sa, ea ăncŏ de trei anni îşi făcusse închinarea şi îşi pronunţasse votii.

Quea d'ântêiu vorbă a contelui Odoardo către soru-sa, cum o vĕḑù dupŏ mórtea tatălui sĕu, a fost propunerea de ai querre şi a avé dela Santul - Părinte deslegarea îndatoririi que îşi luasse mai nainte de a cunósce valórea jurămîntului şi de a puté preţuì întinderea sacrificiului que sta să facă; ănsĕ pentru biata copillă que nu vĕḑusse lumea de quât pe subt vĕlul fără turburări al primilor sĕi anni, a quăria inimă nu cunosceà alt amor de quât pe quel quare şi'l închinasse Domnului, mŏnăstirea îi facea tótă plăcerea şi singurătatea tot încântămîntul. Mulţumì dar fratelui sĕu de propunerea que îi făcea şi îl încredinţò quĕ se aflà fórte fericită şi quĕ se temea de ori-que schimbare que ar' venì să dea fiinţei salle un viitor altul cu totul de aquella cu quare se deprinsesse.

Junele que începea a iubì şi quare şcia ca que-fel de prefaccere adduce amorul în viaţă, se retrasse rugându pe Dumneḑeu de a bine-voì să facă pe soru-sa a nu se căi nici o data de resoluţia que 'şi a luatu.

Quâte-va luni trecurŏ; şi apoi se întêmplarŏ evenimentele despre quare vorbirŏm. Contele Odoardo se retrasse, dupŏ cum am ḑisu, în Sicilia, lăsând pe juna carmelită subt appĕrarea Domnului.

Françesii intrarŏ în Neapole şi republica partenopeană fu proclamată; unul din primele acte alle nuoului guvernu fu, dupŏ cum îl făcusse şi soru-sa quea mare, republica françesă, d'a deschide porţile tutulor mŏnăstirilor şi de a declarà quĕ voţii pronunţaţi fără voie şi în forţă sunt desfiinţaţi.

Apoi, fiind quĕ aqueastă hotărîre nu erà îndestul spre a determinà pe femei mai vîrtos a abandonà asilul unde fusesserŏ deprinse a trăì şi unde cugetà a murì, îndată venì şi altu decretu que declarà de desfiinţate tóte ordinele religióse.

Atunci de voie de nevoie furŏ sforţate bietele columbe a eşi din cuibul lor; Teresa se retrasse la mătuşă-sa que o priimì ca şi quând ar'fi-fostu a sa fiie. Ansĕ casa marchisei de Livello (asfel se numià mătuşă-sa) nu fu allésă bine în quât să pótă reaflà pacea que o regretà. Marchisa, pe quare posiţiai aristocratică, averea şi nascerea sa o unià din inimă cu casa Burbonilor, se temea să nu fie compromisă prin aqueastă închinare fórte cunoscută, şi fu

nevoită de a începe a priimì la dênsa pe generalul Championnet şi pe officierii principali ai armatei françese.

Intre aquesti officieri erà şi un june colonel de doĕ-ḑeci şi patru de anni. In epocha aqueea se facea quine-va prea curênd colonel. Ellu fără nascere, fără avere ajunsesse la gradul aquesta, ajutat numai de singurul sĕu curagiu. Abià vĕḑù pe Teresa, şi devenì inamorat de ea. Abià şi Teresa îl vĕḑù şi înţellesse quĕ mai este şi altă fericire în viaţă; nu e numai singurătatea şi repaosul mŏnăstirii.

Junii începurŏ a se iubì unul cu imaginaţia unui Françesu, şi queea laltă cu inima unei Italiene. Cu tóte aquestea de la quea d'ântĕiu venire în sine, înţellesserŏ amêndoi quĕ aquest amor erà fórte fatal pentru dênşii. Cum şi que fel surora unui emigrat regalistu să ia de bărbat pe un colonel republican?

Cu tóte aquestea junii nu se iubirŏ mai puçinu, şi póte quĕ se iubirŏ şi mai multu Trei luni trecurŏ ca o ḑì; apoi aquel ordin fatal que erà să fie semnalul la atâtea nenorociri, se dette în armata françesă de a batte în retiradă, şi venì a desceptà pe amanţi în miḑlocul somnului lor de aur. Acì nu erà vorba de a se abandonà: amorul junilor nostri erà pré mare, şi nu putea a se arestà nici un singur minut la ideea despărţirii. A se despărţì erà una cu a murì, şi amêndoi erà aşà de fericiţi în quât aveà mare dorinţă să trăiască.

In Italia, ţérra amorilor instantanee, tóte s'au prevĕḑut, qua un amor ca aquella que legà pe junele colonel cu Teresa să'şi pótă luà binecuvîntarea în ori-que oră a ḑillei şi a nopţii. Doi amanţi se înfăçisaḑă înaintea preotului, îi declară quĕ dorescu a se căsătorì, se mărturisescu, priimescu deslegarea, se ducu a îngenuchia, şi suntu cununaţi.

Colonelul propusse Teresei o căsătorie de felul aquesta. Teresa o priimì. Se învoirŏ qua în nóptea que precedea departul Françesilor, Teresa să fugă din palatul mătuşe-sei, şi apoi din preună cu amantul sĕu să se ducă a priimì binecuvîntarea nupţială în biserica del Carmine, que este lûngŏ Mercato Nuovo.

Tóte se facurŏ asfel dupŏ cum se pusserŏ la calle. Amêndoi tinerii se înfaçisarŏ înaintea preotului, quarele arătò quĕ tóte erau dispuse spre ai unì în dată que îşi vor facce mărturisirea. N'aveau que să mai ḑică, asta erà datina. Colonelul se conformò şi îngenuchiè de o parte a confesionalului, Teresa îngenuchiè şi ea de queea laltă parte. ,Si cu tóte quĕ mărturisirea lui

nu fu limpede de óre-quare păcătuțe, preotul quare scià quĕ trebue a trece cu vederea quâte quevà la un colonel, și mai vîrtos la un colonel de doĕ ḑeçi și patru de anni, îi deslegò pĕcatele cu o îndemânare cu totul patriarchală.

Ansĕ, cu biata Teresa, din nenorocire nu fu asemenea. Preotul îi iertò amorul, îi iertó fugirea dela mătușă sa; pentru quĕ aqueastă fugire aveà drept scopu de a urmà dupŏ bărbatul seu: ânsĕ quând biata copillă îi spusse quĕ a fostu o dinióră religiósà, quĕ a eșit din mŏnăstire de o dată cu decretul que desființa ordinele religióse, preotul se sculò, declarând quĕ deslegată în ochii ómenilor, Teresa nu puteà fi și înaintea lui Dumneḑeu. Prin urmare nu priimì mici într'un chipu a binecuvîntà înprecunarea lor. Teresa plânse, se rugò, colonelul amenințò; ânsĕ preotul remasse asemenea de nesimțitor atât la amenințări quât și la rugàciuni. Colonelului îi venià sa'și peitrécă sabia prin burta popii, ânsĕ se mai gândì quĕ cu aqueasta nu se póte socotì însurat și luò pe Teresa în braçele salle, jurândui quĕ aqueasta nu este de quât o întărḑiere neînsemnătóre, și quĕ cum vor ajunge în França, vor aflà ei un preot mai puçin scrupulos de quât aquesta quare va îndreptà timpul perdut, împreunândui fără întârḑiere și fără nici o contestație.

Teresa iubià: creḑù și priimì a urmà dupŏ amantul sĕu. A doa ḑi marchisa de Livello aflò o scrisóre que îi annunțà fuga nepóte sei. Nuvella aqueastă îi addusse o durere fórte mare; și nu provenià tótă numai din fugirea Teresei. Am spus quare erà temerile politice alle marchisei. Aquelle temeri, ênsuși fără voiea ei, o făcusserŏ a priimì la sine ca nisce amici pe Françesi que îi urà din suflet: Acum prevedeà o reacție regalistă, și aveà a respunde burbonienîlor de spre voiea que a avut a se înfrăți cu republicanii. Que va fi dar quànd se va auḑi quĕ nepótă sa que îi erà încredințată, surora contelui Odoardo, a ḑică a unui din quei mai ferbinți *santa fede* ai curții regelui Ferdinand, a fugit din Neapole cu un colonel republican? Marchisa de Livello se vedea perdută, ghilotinată, prisonieră, sau quel puçin proscrisă. Resoluția ei fu luată îndată; fàcù cunoscut quĕ de quând va sănĕtatea nepóte-sei se împuçinà neînceţat și quĕ închipuind quĕ aerul Neapolii îi erà contrariu, se ducce a se retragge la moșia sa de Livello. In aqueeași séră pornì într'o carrêtă unde ḑiceà quĕ este cu Teresa, și a doa ḑi ajunse la castellul sĕu que erà la Bari lângŏ rîul Ofanto.

Erà un castel posomorît, isolat, solitariu şi se cuvenià fórte multu cu resoluţia quĕ îşi luasse. Dupŏ o lună vorba se respândî în Neapole quĕ Teresa a murit de o bólă langhidă. Un certificat al unui preot bĕtrăn, credincios al casei marchisei de cinci spre ḑece ani nu mai lasà nici o îndoială asupra aquestei întêmplări. ‚Si apoi cui 'iar' fi venit prepusul quĕ aqueastă nuvellă ar'fi o minciune? Se scià de toţi quĕ marchisa adorà pe nepótă să, şi facusse cunoscutu de façă quĕ nu are altă moştenitóre; pre lûngŏ aquestea marchisa respândisse aqueastă scire cu tótă încredinţarea, queci Teresa îi facusse cunost în scrisóre quĕ nu se va mai înturnà nici o dată.

Contele Odoardo fu în disperaţie; quĕci Lia şi surorusa erà tot que iubià el în lume. Din norocire Lia îi remâneà.

Am arătat que fel, întrând în Neapole cu cardinalul Ruffo, Odoardo aflase pe Lia mai înamorată şi mai pasionată de quât tot d'auna. Am spus cum s'au luat şi cum au eşit din Neapole la moşie qua să fie numai ai lor şi ai amorului lor. Locuià dar în aquea încântatóre villa que o am descris, situată pe clina Vesuvului, şi de pe ferestrele quăria se vedea de o dată şi volcanul, şi marea, şi Neapole şi tótă aquea deliciósă valle a anticei campanii que se întinde către Acerra.

Tinerii priimià prea puçină lume; fericirii îi place pacea şi caută singurătatea. Intr'aquestea în quelle d'ântêiu ḑille alle maritagiului lor, una din amicele contesei, venind săi dea viḑita de nuntă, o aflò singură, şi o felicitò nu numai de unirea ei cu contele Odoardo, ci şi de triumful que avù asupra rivallei salle, triumf, a quăruia probă erà ênsuşi aqueastă căsătorie. Atunci, fără a scì que însemnéḑă aqueste vorbe, Lia se palì şi întrebò de que rivală va să vorbească şi despre quare triumf este vorba. Indatoritórea amică îndată începù a spune junei quĕ nu erà alte vorbe pe la curtea din Palermo de quât de amorul que contele inspirasse bellei Emma Liona, favorita Carolinei, şi quĕ vorbele aquestea faceau a se teme toţi amici fiitórii contese qua nu quare-cum-va să se strice aqueasta căsătorie: ânsĕ, mulţumită Domnului, quĕ nu s'a întêmplat asfel: nuoul Rinald, retăcitu pentru un minut, dupŏ părerea quellei cu viḑită, a rupt fearele aquestei Armide, şi delăsând insola încântată unde îşi perdusse pentru un minut inima, s'a înturnat mai înamorat de quât tot d'auna către amorurile salle quelle d'ântêiu.

Lia ascultasse tótă istoria aqueasta cu surrîsul în buze şi

cu mórtea în sufflet; apoi mulţumită de turburarea şi de durerea que o causò', officiósa amică se înturnà la Neapole, lăsând în inima tinerei tóte chinurile gelosiei.

Aşà, abià se închisse uşa în urma quellei cu viḑita, şi Lia căḑù immuiată în lacreme. Mai în aquel mement se deschisse şi o uşă laterală şi contele intrò. Lia se ' ıcercò ai ascunde lacremele subt un surris; ânsĕ quând voì să vorbească, durerea o înnecò, şi în locul cuvintelor tinere que se încercò a scóte, o învinserŏ sughiţele convulsive.

Mîhnirea aqueasta erà fórte profundă şi fórte neasceptată, şi contele vru negreşit săi scie causa. Lia din parteşi, aveà inima fórte plină şi nu putea ţine mult un asemenea secret! Tótă durerea eşì afară fără împutări, fără recriminaţii, plină ânsĕ de amărăciune şi de turmente întocmai pre cum o simţisse.

Odoardo surrisse. Erà quevà de adevĕrat în queea que îi spussesse Liei îndatoritóreai amică. Bella Emma Lionna pusesse cu adevĕrat ochii pe contele, ânsĕ întru marea ei mirare, simpatia ei nu fusesse priimită de quât cu aquea rece politeţă o omului de salóne. In quelle dupŏ urmă occasia se înfaçişò pentru ellu de a pornì din Sicilia cu cardinalul Ruffo, şi nu o lăsò săi scape. Odoardo narrò tóte aquestea femeii salle cu accêntul adevĕrului, fără a da vre un preţu sacrificiului que făcusse, quĕci el iubià prea mult pe Lia şi nu puteà crede quĕ ar'fi făcut vre un sacrificiu. Lia prin surrîsul sĕu începù a iutà aqueastă aventură, cum se iută prepusurile amorului. Adică nu se mai gôndì la aqueasta de quât quând erà singură.

Intr'o diminéţă Odoardo eşisse de cu revĕsatul ḑiorilor qua să vîneḑe la munte. Lia trecênd prin camera lui veḑù pe masă patru sau cinci scrisori que le addusesse feciorul din cetate; machinalemente îşi aruncò ochii pe dênsele; una avea scriptura de femee. Lia tresărì. Aveà un simtiment fórte profund despre datoriile salle şi nu cuteḑò a deschide scrisórea; dorià ânsĕ să pótă a se assigurà despre felul sensaţiei que ar' cercà bărbatu-sĕu quând o va deschide. Cum auḑì quĕ intră, în dată se strecurò într'un cabinet de unde puteà să vaḑă tóte, şi asceptò în neastîmpĕr şi tremurând par' qu'ar'fi asceptat que-va suprem a se decide prentru dênsa.

Contele trecù prin camera sa fără a sta şi întrò dreptu într'a femeii salle; îi spusesserŏ quĕ contessa è a casă şi creḑù s'o afle acì. O strigò, ânsĕ a respunde erà una cu a se trădà. Lia tăcù. Odoardo reintró în camera sa, îşi depusse puşca

într'un colţu, aruncò carnassiera pe o sofà; apoi naintând a lene către masa unde erà scrisorile, dette a supra lor o aruncătură de ochiu indifferentu; ânsĕ n'apucò bine să vadă aquea scriptură fină que intrigasse atât pe contésa, şi scósse un ţipĕtu, şi fără ai pĕsà de quelle lalte depeşe, luò pe aqueasta. Vederea numai aquestei scripturi causasse contelui o emoţie aşà de mare, înquât fu nevoit a se reḑemà de masă qua să nu caḑă; apoi remase quât-va cu ochii înfipţi pe adresă ca şi quând n'ar fi putut crede ochilor sĕi. In quelle dupŏ urmă rupse sigilliul tremurându, căutò jos subscriptura, ş'o citì cu nesaţiu, citì răpede scrisórea, o accoperì de sărutări; apoi remasse quâte-va minute ca unul que se chibzuesce în sine. In quelle dupŏ urmă recitind scrisórea, o îndoì cu grijă, şi căutò în pregiurul sĕu, să se încredinţeḑe de'l a vĕḑut quine-va, şi creḑĕnduse singur, o ascunse în buḑunarul vestei de vînătóre din partea stêngă în quât sau din întîmplare sau de din adins scrisórea se aflà drept pe inimă.

Scrisórea aqueasta erà dela Teresa. La vederea scripturei aquelleia pe quare el o credea mórtă, Odoardo tresărisse, şi creḑusse quĕ este jucăria vre unei illusii. Atunci deschisesse el scrisórea cu atâta mişcare şi temere. Atunci i se descoperisse tot. Junele colonel murisse în batallia dela Genola, şi Teresa se aflà singură, isolată într'o ţérră necunoscută. Femee a unui colonel, ea ar fi întrat în Franţă mîndră de numele que purtà; ânsĕ căsătoria n'apucasse âncŏ să se facă: avea numai dreptul a'şi plânge amantul şi atâta tot. Atunci se gôndì la frate-sĕu pe quare îl iubià atât; şi lui numai îşi mărturisià tótă posiţia; îl rugà şăi ţie secretul, dorind a trecce de mórtă în ochii tutulor. Il rugà iară ai însemnà numai o vorbă, *poste restante*, arătândui unde póte să tragă. Acolo ea îl va asceptà cu tótă nerăbdarea unei surori que nu credeà său mai vaḑă. Pentru mai multă siguranţă scrisórea să nu aibă nici un nume ci să fie numai adresată către Dómna ***. Işi terminà scrisórea recomandândui din nuou secretul şi ênsuşi către femeea lui, de a quăria morală se temea şi al quăria dispreţu nu'l putea sufferi.

Odoardo căḑù pe un scaun ne mai putênd ducce nici surprisa nici bucuria.

Nu ne mai încercăm a descrie sufferinţele şi chinurile que încercasse contésa în aquea jumĕtate de oră que trecù între aquestea. De atâtea ori fu p'aci să s'arate d'o dată înaintea contelui, şi să'l întrebe în façă daqua asfel el îşi ţine jurămintele de credinţă que îi făcusse. Ma reţinută neîncetat de aquel sim-

timent que pretinde qua Omul să 'ţi sape pînŏ în fund nenorocirea, remăsesse nemişcată şi mută legată la locul sĕu ca şi quând s'ar'fi aflat subt influinţa vre unui vis.

Intr' aquestea pricepù quĕ daqua contele o va aflà acolo, va devinà quĕ ea a vĕḑut tóte, şi prin urmare va sci să'şi ia mĕsurĕle. Aşà se răpeḑi în grădină, şi printr'o reacţie asupra ei ènsĕşi, putù, dupŏ quâte-va minute, a da un aer óre-quare de linisce chipului sĕu; iar în quât pentru inimă i se pàrea quĕ 'i o sfîşie un sérpe.

Contele se coborî şi el în grădină. Amêndoi se întîlnirŏ nu mai de quât, şi amêndoi întîlninduse îşi făcurò o mare sforţă a'şi ascude mişcarea sufflctului, unul spre a'şi ascunde, adică bucuria, şi queca laltă durerea.

Odoardo alergò la dûnsa. Lia îl asceptà. El o strînse în braçele salle cu o mişcare atât de tare în quât semĕnà convulsivă.

"Dar que ai, amico mio? întrebò contésa.

— O! sunt prea fericit! strigò contele. Lia se simţi quĕ stă să caḑă leşinată.

Amèndoi se suirŏ qua să prânḑéscă. Dupŏ masă, Odoardo erà atât de preoccupat înquât nu băgò de sémă la preoccupaţia femeii salle; se sculò şi îşi luó capella.

"— Unde de duci? îl întrebò Lia tresărindu.

In tónul cu quare furŏ pronunţate aqueste vorbe, erà un accent aşa de straniu, înquât Odoardo se uitò la Lia cu mirare.

— Unde mĕ ducu? ḑisse el uitânduse la Lia.

— Aşà unde te duci? reḑisse ea cu un accent mai dulce şi sforţânduse a surrîde.

— Mĕ duru în Neapole. Que de mirare e quĕ mĕ ducu în Neapole? urmò Odoardo rîḑêndu.

— O! nimicu, fără îndoială; ânsĕ nu'mi spuseşi quĕ o să mĕ laşi astă séră.

— Una din scrisorile que priimiiu mĕ sfórţă a facce aqueastă mică cursă, ḑisse contele; ânsĕ pré curênd mĕ întornu a casă, fii liniscită.

— Este dar vre o trébă pré importantă que te chiamă în Neapole?

— De quea mai mare importanţă.

— Nu poţi s'o laşi pe mâine?

— E cu neputinţă.

— Daqua è aşà, du-te.

Lia pronunţò aqueastă vorbă din urmă cu un pĕsu aşà de mare în quât contele fu nevoitu a se înturnà; şi luânduo în braçe qua să o sàrute:

— Que! tu sufferi, suffletul meu? îi ḑisse ellu

— Nici de cum, îi respunse ea.

— Ci ai tu queva? adàogó el stăruind.

— Eu? Nimicu, crede-mĕ. Que vrei qua să amu?

Lia pronunţò aqueste vorbe cu un surrîs aşà de amar, în quât astă dată Odoardo vĕḑù curat quĕ ea are que-va fórte însemnător.

— Ascultă, copillul meu, îi ḑisse el, nu sciu daqua ai vre o causă de a fi suppĕrată, ânsĕ vĕḑu şi inima îmi spune quĕ tu sufferi.

— Inima dumitale se amĕgesce, ḑisse Lia; du-te în pace, şi nu avé nici un neastîmpĕr pentru mine.

— Poçiu eu să te lasu, quând îmi ḑici un asfel de adio?

— Bine, daqua o vrei, ḑisse Lia făcêndu'şi o nuoă sforţă asupra patimei salle, dute Odoardo al meu, şi vinŏ curênd. Adio.,,

Intr' aquestea callul favorit al contelui erà înşellat şi bătea cu piciórele în capul scărei. Odoardo sărì pe callu şi se depărtò făcênd cu mâna un semnu Liei. Quând despărù în quel d'ântêiu desişu de arburi, Lia se suì într'un micu pavillon que erà peste terraţă şi de unde se vedeà tot drumul que duceà în Neapole.

De acolo veḑù pe Odoardo îndreptânduse către cetate în galopul mare al callului. Inima ei se strînse şi mai tare, quĕci, în locu să'i viie ideea quĕ aqueasta el o face qua să se întórne mai curênd, ea cugetò quĕ o face qua să se depărteḑe mai răpede.

Odoardo se ducea la Neapole qua să prinḑă un appartament pentru soru-sa.

D'ântêiu îi venì ideea să închirieḑe un palatu, apoi vĕḑù quĕ cu aqueasta ar' urmà încontra instrucţiilor que priimisse, şi quĕ ar'fi mai bine a căutà vre o căsuţă isolată în vre o despărţire a cetăţii mai trasă. Aflò queea que căutà, strada San-Giacomo No. 11 la al treilea planu, la o femee săracă que închirià cammere mobulate. Dupŏ que allesse pe aqueea que o ţinù pentru Teresa trimisse să viie un tapiţer, şi îl îndatorî qua adoa-ḑi de diminéţă, pereţii să fie accoperiţi cu stofe de mătasse şi lespedele ascernute cu tapete. Tapiţierul se îndatorò a facce din aqueastă cămĕruţă un budoir vrednicu de o ducesă. Tapiţierul fu plătit mai din ainte cu o atreia parte mai mult de queea que querea.

Eşind, contele întîlnì pe ospetésa que sta a fară cu suroru-sa, un fel de bĕtrână strigă ca şi dênsa. Contele îi reccomandà să facă tóte preparaţiile posibile pentru nuoa pensionară. Ospetésa întrebò cum o chiamă; contele îi respunse quĕ erà nefolositor de ai sci numele, şi quĕ daqua va venì o femee jună şi frumósă întrebând de contele Giordani, să scie quĕ pentru aquea femee è destinată aquea cammeră. Amêndoŏ bĕtrânele schimbarŏ quâte un surrîs pe

quare contele nici nu'l vĕḑù sau se arătò que nu'l vede. Apoi fără a puté să mai întârḑie scriind surori-sei, quĕci erà în neastîmpĕr despre Lia, îşi reluò drumul către villa Giordani, cugetând quĕ va trimittte scrisórea le poştie prin fecior.

Lia, dupŏ cum am ḑis, remăsesse în pavillion, şi dupŏ que perdù din vedere pe bărbatu-sĕu se recoborî în camera sa, continuând a'l urmà dupŏ urmă cu ochii neastîmpĕraţi şi pătrunḑĕtori ai gelosiei. Inima îi erà atât de appĕsată în quât n'o mai simţià bătĕndu. Nu putea nici să plângă nici să ţipe. Erà un suppliçiu atroce que i se părea quĕ nu'l va mai simţì nici quând va murì. Lia remasse asfel vre o doĕ ore cu capul resturnat pe dosul fotolliului sĕu ţiindu'şi cu amândoĕ mânile pĕrul încleştat între deggete. Dupŏ doĕ ore auḑì galopul callului; erà Odoardo; ea simţì quĕ în momentul aquesta nu póte să'l mai vaḑă; i se părea quĕ pe quât îl amasse o dată pe atât îl urasce acum. Alergò la uşă, o închisse cu chieiea, şi se întórse a se aruncà în patul sĕu. Indată auḑì şi păşii contelui que se appropià de uşă; acì el se cercò să deschiḑă, uşă ânse risistò. Atunci chiemò încet şi Lia auḑì vorbele aquestea: "Sunt eu copilla mea, dormi tu?„

Lia nu respunse nimicu; îşi întórse număi capul şi căutò, în partea de unde venià aquelle vorbe, cu ochii apprinşi de friguri.

"Respunde'mi„ urmò Odoardo.

Lia tăcù.

Auḑì apoi paşii contelui quĕ se depărtà; îndată iară îi auḑì glasul venind pînŏ la dênsă. Bărbatu-sĕu demândà pe cameriera daqua scie que are Signora; ânsĕ aqueasta que nu pricepusse nimicu, îi respunse quĕ Signóra intrasse în camera sa, şi negreşitu învinsă de căldură s'a fi culcat şi va fi addormitu.

"Bine, ḑisse contele, eu voiu să scriu, şi quând contésa se va sculà, vino de'mi spune.„

,Si Lia auḑì pe contele que intrà în camera lui şi quĕ se aşşeḑà la masă. Amêndoĕ camerele erà allăturea. Lia se ardicò încet, trasse chieiea dela uşă şi căutò prin încuietóre. Odoardo scrià cu adevĕratu, şi fără îndoială scrisórea respundea la vre o necesitate a inimei, quĕci o espressie nemărginită de fericire se respândisse pe totu chipul lui.

"A! îi scrie!„ murmurò Lia.

,Si se uità mereu, luptânduse cu gelosia que o împingeà a deschide uşa, a alergà la contele, ai smulge aquea scrisóre din mâini, şi cu o remăşiţă de judicată, que îi ḑiceà quĕ póte nu scrie la vre o femee şi quĕ mai bine è să aşcepte.

Contele terminò scrisórea o sigilò, îi pusse adresa, sunò să

vine valetul, îi ordonò să încallice şi să ducă ênsuşi în aquel moment la Neapole scrisórea que scrisesse.

Aqueasta erà que Teresa trebuià să o afle la *poste restante*.

Domesticul luò scrisórea din mâinile contelui şi eşì.

Contésa alergò la o uşcióră din dos que da din cabinetul sĕu de toalettă în corridor şi se coborî în grădină. In momentul quând domesticul erà să trécă grilla parcului întîlnì pe contésa.

"Unde te duci aşà târḑiu Giuseppo? demândò contésa.

— Să ducu din partea domnului conte scrisórea aqueasta la poştie,„ respunse domesticul, şi ḑicênd aqueste vorbe întinse scrisórea către contésa, Lia dette o căutatura de ochiu repede pe adresă şi cità:

"La Dómna *** *poste restante*, la Neapole.„

"Bine ḑisse ea, du-te.„

Domesticul pornì în galopu.

De astă dată nu mai erà nici o indoială, la o femee scrià, la o femee quării îi ascundeà numele subt un semnu, la o femee, quare, prin urmare, vrea să remâie necunoscută. Pentru que misterul aquesta daqua nu ar'fi fost aci vre o întrigă criminală? De atunci contésa îşi luò partitul: se determinò a se prefacce qua să pândească pe bărbatu-sĕu pînŏ în capĕtu, şi cu o tărie, de quare singură s'ar'fi creḑutu necapabilă, reintrò în camera sa, şi deschiḑêndu uşa que da în camera contelui naintò către Odoardo cu surrîsul în buze.

Adoa ḑi Odoardo uitasse cu totul aquea preoccupaţiĕ que vĕḑusse de cu séra pe chipul Liei şi quare îl pusesse óre-cum în neastîmpĕr. Lia se arătà mai voiósă şi mai creḑĕtóre pe viitor de quât tot d'auna.

A doa ḑî erà duminică; diminéţa aquestei ḑille erà tot d'auna consacrată de contésa la o mare împărţire de leimosine. Aşà, dela opt óre, la grilla parcului sta o mulţime de săraci.

Dupŏ dejun, contele que erà învĕţat a lăsà pe contésa singură a'şi facce aqueastă faptă de binefaccere, îşi luò puşca, carnasiera şi câinele şi se dusse a da un ocol prin munţi.

Lia se suì în pavillion; şi vĕḑù pe Odoardo îndreptânduse către Avellino. De astă dată nu se ducea la Neapole.

Acum d'ântêica óră mai resufflò şi ea din minutul quând vĕḑù pe bărbatu-sĕu a deschide scrisórea que îi adusse atâta neastîmpĕr.

Dupŏ un minut camariera sa venì ai spune quĕ săracii o asçéptă.

Lia se coborî, luò un pumnu de carlini şi se îndreptò către grilla parcului. Fie-quare îşi luò partea, bĕtrâni, femei, copii, fie-quare îşi întinse către bella

contésă mâna gólla şi o retrasse înavuţită cu o leimoşină.

Quare cum îşi luà partea din seraci se retrăgeà şi făceà locu să viie alţii. Numai remăsesse de quât o femee bĕtrână que sta jos pe o pétră, quare nici nu querusse nici nu priimisse nimicu şi quare ca şi quând ar'fi dormitând stă cu capul pe genuchii sĕi.

Lia o chiemò, şi ea nu respunse; Lia facù quâţi va paşi către dênsa, bĕtrâna remasse nemiscată. Lia apoi o attinse pe umere şi ea îşi ardicò capul.

",Tine, mamă, îi ḑisse contésa întinḑêndui o monettă de argint, ţine, şi rógă-te pentru mine.

— Eu nu quer leimosină, ḑisse bĕtrâna; eu spuiu la norocu.,,

Lia se uitò atunci la aquea que o luasse drept seracă, şi îşi recunoscù greşala.

,Si în adevĕr vestmintele ei que erà ca alle unei ţerrane din Solafra sau din Avellino, nu arătà miseria. Avea o fustă albastră brodată cu un fel de bordură grecéscă, un corsagiu de postavu roşu, un şervet îndoit pe frunte cum pórtă femeile din Aquila, un şorţu în pregiurul quăruia erà desemnat un arabescu, şi nisce mânice largi de pânḑă vînătă, prin quare îi eşià braçele gólle. Capul ei que ar'fi servit de model la Schnetz spre a depinge vre una din aquelle bĕtrâne sătene que îi placu lui atât de multu, capul erà plin de character. Sbîrciturele şi îndoiturele que îl brăsdà erà asà de pronunţate în quât semenà quĕ suntu sepate cu dalta sculptorului. Tótă figura ei aveà nemiscarea bĕtrâneţelor, numai ochii ii erà vii şi semĕnà quĕ au darul de a citi pînŏ în fundul inimei.

Lia recunoscù una din aquelle Bohemiene quărora viaţa lor errantă le a descoperitu quâte-va secrete d'alle naturei, şi quare s'au învechitu speculând cu ignoranţa sau cu curiositatea ómenilor. Lia tot d'auna avusesse femei que se numescù pe sine ghicitóre sau fermĕcătóre. Făcù dar un pasu spre a se depărtà.

"Nu vrei dar a'ţi spune norocul, Signora? ḑisse bĕtrâna.

— Nu, ḑisse Lia, quĕci norocul meu, de îmi vei spune dreptu, nu va fi dequât o descoperire fórte négră.

— Omul e mai applecat a cunósce rĕul que îl ameninţă de quât binele que póte săi viie, respunse bĕtrâna.

— Aşà, ai dreptate, ḑisse Lia. Prin urmare de aşu puté crede în sciinţa ta, nu m'aşu puté ţine de a nu te consultà.

— Nu risci nimicu, urmò bĕtrâna. Dela quelle d'ântêiu vorbe que îţi voiu spune vei puté vedé de îţi minţu.

— Tu nu cunosci que voiu eu să sciu, ḑisse Lia. Prin urmare e nefolositor.

— Póte, ḑisse bĕtrâna, ânsĕ cércă.„

Lia se simţià bătută de aquel îndoit principu a quăruia influinţă în mai multe rînduri o cercasse. De astă dată se luò iară dupŏ geniul sĕu quel rĕu, şi appropiinduse de bĕtrână:

“Hei bine! que trebue să facu? întrebò ea.

— Dă'mi mâna dumitalle, respunse bĕtrâna.

Contesa scósse mânuşa şi îşi întinse mâna albă pe quare bĕtrâna o luò în mâinelei negre şi sbîrcite. Erà un tablou întregu aqueastă jună, frumósă, elengantă, aristocratică persónă, pallidă şi nemiscată înaintea aquestei bĕtrâne ţerrane cu vestmintele grosolane, cu faça arsă de sóre.

“Que vrei să scii?„ ḑisse bohemiana dupŏ que esaminò liniile mâinei contesei cu atâta attenţie înquât ca şi quând ar'fi citit pe o carte, spune'mi que vrei să scii? trecutul, presentul sau viitorul?

Bĕtrâna pronunţò aqueste vorbe cu o încredere atât de mare în quât Lia tresări. Que să ḑicem, erà italiană, adică superstiţiósă; avusesse o doică calabresă, fusesse legĕnată cu istorii de strighe şi de fermecătóre.

“Que voiu să sciu? ḑisse ea încercânduse a da glasului sĕu o siguranţă de ironie; voiu să sciu trecutul; de'mi vei spune dreptu, te voiu crede şi despre viitor.

— Esci născută în Salerno, ḑisse bĕtrâna, esci cu averi, esci nobilă, ai avut doĕ-ḑeci de anni la quea din urmă sĕrbatóre a Madonei de Arc, şi te-ai măritat în urmă cu un bărbat de quare ai fost în delung despărţită, şi pe quare îl iubesci pré multu.

— Bine, aşà è, ḑisse Lia pălinduse; asta è pentru trecut.

— Vrei să scii presentul? ḑisse bĕtrâna, înfigêndu'şi asupra contesci micii ochii de viperă.

— Dar, ḑisse Lia dupŏ un minut de tăcere şi de îndoială, dar, voiu să sciu.

— Te şimţi quĕ ai curagiul să'l sufferi?

— Sunt îndestul de tare.

— Ansĕ, de 'ţi-oiu spune dreptul, que 'mi dai?

— Punga aqueasta, respunse contésa trăgênd din buzunar o punguliţă cu mărgăritar în quare se vedea lucind, printre mătase, aur de vre o doĕ-ḑeci ţechini.

Bĕtrâna aruncò asupra aurului o lavină căutătură, şi întinse fără să vrea mâna qua să'l appuce.

— “Mai stăi, ḑisse contésa, nu'l-ai câstigat âncŏ.

— Ai dreptate, signora, respunse bĕtrâna, dă'mi mâna dumitalle.

Lia întinse mâna către bohemiană.

— Hî! hî! presentul, murmurò bĕtrâna, presentul è pré tristu pentru dumneată, signora, quĕci

étŏ o linie que cautä dela degetul quel mare către quel micu şi quare îmi spune que esci gelósă.

— N'am dreptate să fiu? demândò Lia.

— A! asta nu pociu să'ţi-o spuiu, urmò bohemiană, quĕci acì linia se amestică cu alte doĕ. Atâta numai sciu, que bărbatul dumitale are un secret que'ţi'l ascunde.

— Aşà è, murmurò contésa, urmédă.

— Vĕdu o femee la midlocu, şi asta e objetul secretului, urmò bohemiana.

— Junä? demândò Lia.

— Junä? aşà, junä, respunse bohemiana, dupŏ un moment de cugetare.

— Frumósă? urmò contésa.

— Frumósă? abià o întrevĕdu pintre un vĕlu? nu poçiu a'ţi spune curat.

— ,Si unde è femeea aqueasta?

— Nu sciu.

— Cum! nu o scii?

— Nu, nu sciu unde è astădi. Mi se pare quĕ è într'o biserică; nu poçiu vedé bine de partea asta; poçiu ânsĕ a'ţi spune unde va fi mâine.

— ,Si unde va fi mâine?

— Mâine va fi într'o mică stanţă, strada San-Giacomo, No. 11, la al treilea plan, unde va asceptà pe bărbatul dumitale.

— Voiu să vĕdu pe femeea aqueasta, strigò contésa aruncând punga bohemienei; cinci-deci de ţechini de o voiu vedé.

— Te voiu facce s'o vedi; cu o condiţie ânsĕ.

— Quare? vorbesce.

— Qua ori que vei vedé sau vei audi, să nu te arăţi de façă.

— Iţi promitu.

— Nu è destul să'mi promiţi, trebue să juri.

— Iţi jur.

— Pe que?

— Pe ranele lui Christu.

— Fórte bine. Dupŏ aqueastă să te căpuesci de nisce vestminte de religiósă, qua să nu te cunóscă nimeni întîlnindute.

— Voiu trimite să'mi quéră dela mŏnăstirea Santei-Mariei-delle grazzie, unde mătuşa mea se află abatésă; sau mai bine... ascéptă... Mĕ voiu ducce eu didi de diminéţă. Vino acolo de mĕ ia la dece ore cu o carretă închisă, şi ascéptă-mĕ la portiţa que dă în strada Arenacia.

— Fórte bine, disse bohemiana; să mĕ ascepţi acolo.,,

Lia reintrò în casă, şi bĕtrâna se departò clătind capul şi numĕrându'şi banii.

La doĕ ore Odoardo venì a casă. Lia îl audì demândând pe camarier de a addus quine-va vre o scrisóre pentru dênsul. Camarierul respunse quĕ nu.

Lia se prefăcù quĕ n'audì nimicu, şi deschisse uşa surrîdênd.

"A! que bine'mi pare! disse ea, te-ai înturnat mai curênd de quât asceptam.

— Da, ḑisse Odoardo, aruncându'şi ochii către Vesuvu; eram în neastîmpĕr. Nu simţi que aer înnecător è? Nu veḑi quĕ fumul Vesuvului è mai gros de quât altă dată. Muntele spune quevà!

— Nu simţu nimicu, nu vĕḑu nimicu, ḑisse Lia. ‚S'apoi nu suntemu din partea appĕrată?

— Aşà, şi acumu è şi mai apperată, ḑisse Odoardo; un angel îi è custodul.

— Serata aqueasta trecù ca şi queea laltă, fărŏ qua contele să aibă nici o îndoială; Lia sciù fórte bine a'şi ascunde durerea. Adoa ḑi la noĕ óre de diminéţă, querù la contele voiea d'a merge să vaḑă pe matuşă-sa abatésa mŏnăstirii dela Santa-Maria. Voiea aqueasta îi fu accordată cu mare graţie.

Vesuvul devenià din que în que mai ameninţător; ânsĕ amêndoi avea atâtea lucruri în inimă şi în minte, şi nici quĕ mai cugetà la Vesuvu.

Contésa se suî în trăsură şi ḑisse s'o ducă la mŏnăstirea dela Santa-Maria-delle Grazzie. Ajungênd acì, ḑisse mătuşe-sei, quĕ spre a împlinì în incognito o faccere de bine aveà trebuinţă de vestmintele unei maice. Abatésa ḑisse săi adducă unele pe tallia ei. Lia se învestì cu dênsele. Pe quând ea îşi facea toaletta monastică, bĕtrână şi venisse şi demândà de contésa: o asceptà la portiţă cu carreta închisă. Dupŏ cinci minute aqueastă trăsură se arestò în unghiul stradei San-Giacomo şi al piaţei Santa-Medina.

Lia şi conductórea ei se coborîrŏ şi făcurŏ quâţi va paşi pe jos; pe urmă intrarŏ la al treilea plan. Sosind acì, bĕtrâna împinse o uşă şi întrò într'un fel de antecameră, unde o aşceptà o altă bĕtrână. Ambele bohemiene atunci facurŏ pe Lia să'şi înnoiască jurămîntul de a nu spune nici o dată chipul cu quare a descoperit trădĕmîntul, în aqueiaşi ţermini qua şi ântêiu; o introdusserŏ într'o mică cameră; o despărţitură a păreţilor erà de scînduri, şi prin elle se făcusse într'adins o găurice fórte nesimţită. Lia lipî ochiul de aqueastă deschiḑĕtură.

Quel d'ântêiu lucru que o frappò în camera de dincolo, şi quare îi attrasse mai ântêiu tótă attenţia fu o femee răpitóre de frumuseţe, jună mai de vîrsta ei, resturnată spre repaos în tóte vestmintele, pe un pat cu cortinele de atlas albastru cu ape de argint. Se părea quĕ învinsă de fatică dormià fórte profundu.

Lia se întórse qua să demânde pe vre una din aquelle doĕ bĕtrâne; ânse amêndoĕ dispărusserŏ. Işi rentórse ochiul cu nesaţiu la deschiḑĕtură.

Femeea quea frumósă se deşceptà; îşi ardicà capul pe quare

dormitând âncŏ 'şi'l susţinea pe mâna sa. Lungelei cosiţe negre cădênd în bucle de pe frunte pînŏ pe pernă, îi accoperià pe jumĕtate façа. Işi scuturò capul qua sa'şi dea la o parte vĕlul aquesta, deschisse langhidamente ochii, căutò în pregiurul sĕu, ca şi quând ar'fi vrut să vadă unde se află; apoi rassigurânduse despre starea sa, un uşure şi trist surrîs i se rătăcì pe buze, îşi făcù o scurtă rugăciune mintală, sărutò cruciuliţă que o purtà la peptu, şi dânduse jos din patul sĕu, se dusse a ardicà cortina ferestrei, se uitò mult jos în stradă ca şi quând ar'fi asceptat pe quine-va, şi aquest quine-va nu se arĕtà âncŏ. Venì iarŏ şi se pusse pe patu.

Intr' aquestea Lia o urmà cu ochii şi aqueasta lungă cercetare îi sfarîmasse inima. Femcea aqueasta erà pré frumósă.

Vederea Liei începù atunci a se întórce către objetele que o încongiurà. Camera unde erà aquea femee erà asemenea cu aqueea în quare fu condusă şi sta contésa; o mână ânsĕ prevĕdĕtóre unisse acì tóte aquelle mii de mici amĕnunte de luxu quĕ sunt aşà de necessarii la o femee bellă, elegantă, aristocratică ca şi quadru la o pictură, unde camera queastă laltă în quare se aflà Lia, cu pereţii sĕi golli, cu scaunele de paie, cu mesele schiópe, îşi conservasse characterul de miserie şi de vechime. Erà dar învederatu quĕ queealaltă cameră a fostu préparată într'adins spre a priimì pe junĕ ospetésă.

Intr'aquestea femeea quea frumósă tot asceptà, în aquea şedĕtură pensivă şi melancholică, cu capul plecatu pe peptul sĕu, negreşitu pe aquella que prestasse la întocmirea elegantei camere în quare se aflà. De o dată îşi ardicò fruntea, pusse urechiea cu neastîmpĕru şi remasse pe jumĕtate sculată cu ochii înfipţi către ùşă. Peste puçin sgomotul que o trăsesse din visăria ei, devenì mai simţit. Se sculò de tot, puindu'şi o mână pe inimă şi căutând cu queea laltă a se susţine, quĕci îi perisse faça şi semenă quĕ stă să cadă. Fu atunci un moment de tăcere, în quare sgomotul paşilor unui omu que suié scara ajunse pînŏ ensuşi la Lia; apoi uşa camerei se deschisse; necunoscuta scósse un ţipĕt, întinse braçele, şi închisse ochii, ca cum nu mai puteà resistà miscării salle. Un omu se răpedì în cameră şi o reţinù pe inima sa în momentul quând stă să cadă. Omul aquesta erà contele.

Femeea frumósă şi el abià puturŏ schimbà quâte-va vorbe.

"Odoardo! Teresa!„

Contésa numai putù şi ea a se ţine; scósse un gemĕt durcros şi cădù leşinată.

Quând îşi venì în simţiri, erà într'o altă cameră Ambele bĕ-

trâne îi aruncà apă pe façă şi îi da la nasu oçetu.

Lia se sculò cu mişcare răpede, şi vru a se aruncà către uşa camerei unde erà Odoardo şi femeea necunoscută; ânsĕ strighele amêndoĕ îi addusserŏ a-minte jurămîntul. Lia plecò capul înaintea unui cuvînt sacru, trasse din puzunar o pungă cu cinci-ḑeci ţechini (galbeni) şi o dette bohemienei; erà preţul profeţiei que îi făcusse şi quare atât de puntual şi crudu se împlinisse.

Contésa coborî scara, se resuì în trăsură, dette machinalemente ordin de a o ducce la mŏnăstirea Santei Mariei delle Grazzie, şi ajunse la mătuşă-sa.

Lia erà aşà de pallida, în quât bieta abatésa veḑù îndată quĕ i s'a întêmplatu quevà; ânsĕ la tóte întrebările que îi făcù matusă-să, Lia respunse quĕ 'ia venitu rĕu şi quĕ aquea remăşiţă de palóre erà din leşinul que a avutu.

Amorul părintescu a superióre (stariţei) se turburò cu atâta mai mult cu quât quĕ spuindui leşinul nepótă-sa îi ascundea causa. Işi pusse tóte puterile de a facce pe contésa să remâie în mŏnăstire pînŏ quând îi va trece cu totul; ânsĕ emoţia que simţisse Lia nu erà din aquellea din quare îşi vine quine-va în sine în quâte-va ore. Plaga erà profundă, durerósă şi înveninată. Lia surîsse cu amar la temerile mătuşe-sei, şi fărŏ a cercà nici a le combatte, declarò quĕ va să se ducă a casă.

Abatésa îi arătò atunci cima muntelui plină de fumu, şi îi ḑisse quĕ o erupţie neappĕrată se ascéptă, şi ar'fi cu mult mai bine pentru dênsă a trimitte să ḑică să viie bărbatu-sĕu acì, şi să ascepte resultatele aquestei erupţii într'un locu sigur. Ansĕ Lia îi respunse arĕtândui c'un gestu aquea clină verduitóre a muntelui pe quare, de quând esistă Vesuvul, nu s'a rătăcitu nici quel mai micu rîuleţu de lavă. Abatésa vĕḑênd atunci quĕ resoluţia ei erà nestrămutată, îşi luò ḑioa bună dela dênsa, recomandându-o la Dumneḑeu.

Contésa se suì în trăsură. Dupŏ ḑece minute fu la Villa Giordani.

Odoardo nu se înturnasse ăncŏ.

A casă durerile Liei se rendoirŏ. Străbătù ca o nebună appartamentele şi grădinele: fie-quare buchet de arburi, fie-quare allee avea pentru dênsa quâte o suvvenire deliciósă cu trei ḑille mai nainte, acum ânsĕ erà de mórte. Pretutindeni Odoardo îi ḑisesse que o iubesce, fie-que objet îi rechiemà quâte o vorbă d'amor. Atunci Lia simţì quĕ tóte sunt perdute pentru dênsa, şi quĕ îi este cu ne putinţă d'a mai trăì asfel. Simţì ânsĕ quĕ asemenea îi è cu neputinţă de a murì lăsând pe Odoardo în lumea unde

trăia rivală sa. In momentul aquesta îi venì o idee terribilă: de a ommorî pe Odoardo şi a se ommorî şi ea apoi. Quând i se înfăçişò în minte aqueastă idee, scósse un ţipĕt de spaimă; ânsĕ puçin quâte puçin îşi sforţò mintea a se întórce la aqueeaşi cugetare, ca şi un căllăreţu cu vîrtute quând îşi sforţă callul rebel de a sărì peste obstacolul de quare se înfiorasse mai nainte.

Nu trecù mult şi aqueastă idee, în locu de ai inspirà frică începù ai adduce o négră bucurie. Ea se vedea cu pumnalul în mână, deşceptând pe Odoardo din somnu, strigândui numele rivalei salle între doĕ plaghe de mórte, isbinduse apoi şi ea, murindu dalăturea lui, şi condamnându'l pentru eternitate la îmbrăçişările salle; şi Lia se mirà cum în fundul unei dureri atâta de pungĕtóre, o resoluţie asemenea putù să remişce o bucurie atât de mare.

Intrò în cabinetul lui Odoardo. Acolò erà nişce trofee de arme de tóte ţerrele, de tóte felurile, dela crikul înveninat al Malesului pînŏ la securea gotică a cavalerului francu. Lia luò un frumos hanger turcescu, cu téca de catifea, cu mânerul însmălţatu cu topazuri, mărgaritar şi diamente. Il addusse în camera sa şi îi cercò punta cu vîrful degetului din quare spuntò o picătură de sânge limpede şi strălucitóre ca rubinul; apoi îl ascunse subt căpĕtêiul sĕu.

In momentul aquesta audî ninchedatul callului bărbatului sĕu que se urcà pe scară. Alergò la cortinele ferestrelor pe quare le lăsò jos spre a adăogà întunerecul şi a ascunde asfel contelui alteraţia chipului sĕu.

Contele deschisse uşa, şi uimitu ăncŏ de lumina d'afară, chiemò pe Lia cu quea mai mare blândeţe şi tinereţe. Lia surrîsse cu dispreţu, şi sculânduse de pe fotolliul pe quare şedea la umbra cortinelor ferestrei, făcù quâţi va paşi înaintea lui.

Odoardo o îmbrăçişò cu aquea ferbinţeală a omului ferice que are trebuinţă a'şi respândî fericirea preste tóte quâte îl încongiură. Lia credù quĕ bărbatu-sĕu se micşorédă a se preface pentru ea un amor que nu'l mai simţià. Cu un minut mai nainte ea credusse que'l urasce; acum începù a crede que îl şi dispreţă.

,Dioa trecù asfel, apoi venì nóptea. Pré desu Odoardo vĕdênd pe femeea sa quĕ se sforţà să surrîdă înaintea lui, deschisse gura ca cum ar'fi vrut săi descopere un secret şi la fie-quare dată îşi reţinù vorbele în buze şi secretul reintrò în inima lui.

Quât ţinù séra, ameninţările Vesuvului devenirŏ mai spaimîntătóre de quât tot d'auna. Odoardo propusse mai de multe ori Liei a se tragge din villă şi a

se ducce în palatul lor din Neapole. Ansĕ Lia, ori de quâte ori i se propusse, cugetò que Odoardo nu voieşce de alta a se mutà în Neapole de quât qua să se appropie de amanta lui, palatul contelui fiind situat pe strada de Toledo, abià cu o sută de paşi de parte de strada San-Giacomo. Prin urmare la ori que proposiţie a contelui, ea ii adducea a minte quĕ partea Vesuvului unde erà villa lor, tot d'a una fusesse respectată de Vulcan. Odoardo se îndoì; cu tóte aquestea îi spusse quĕ daqua şi adoa ḑi simtomele muntelui vor fi tot aquellea, atunci să numai stea şi să lasse villa ducênduse să aşcepte în Neapole capĕtul evenimentului.

Lia priimì. Ii erà destulă nóptea pentru resbunarea sa; numai querea nimicu alta.

Printr'un straniu fenomen atmosfericu cu quât se lasà întunecimea din cer, cu atât căldura creşceà. In deşert ferestrele villei se deschisesserŏ ca tot d'a una spre a resufflà recórea serei, adierea pe séră cunoscută din tóte ḑillele nu se mai simţià, şi în locui marea în ferbere scotea nişce aburi grei şi încropiţi que mai se vedea ochiului şi quare se respândea ca o céţă pe suprafaça pămîntului. Cerul, în locu de a se înstellà ca tot d'auna, semĕnà o domă d'aramă roşită şi appĕşând din tótăi greutatea lumea. O căldură nesufferită venià unde unde din partea muntelui şi se coborà în cetate; şi aqueastă căldură înnecătóre, de quâte ori se simţià, semĕnà quĕ ia cu sine quâte o porţie din puterile umane.

Odoardo vrea să veghieḑe. Simtomele aquestea fórte cunoscute îl punea în neastîmpĕr pentru Lia; ea ânsĕ îl rassigurà rîḑêndu de temerile lui; Lia semenà nesimţitóre la tóte fenomenele aquestea. Quând contele se culcà fărŏ putere pe fotolliu cu ochii jumĕtate închişi, Lia sta în picióre, firmă, ţépenă şi nemişcată, susţinută de durerea que veghià în fundul suffletului ei. Contele începù să créḑă quĕ neputinţa que simţià venià din vre o urîtă disposiţie din partea sa. Querù rîḑênd braçele Liei, se rezemò de dênsele qua să se pótă pune pe patu, se aruncò într'ênsul înbrăcat, se mai luptó puçin cu somnul, şi apoi căḑù în quelle dupŏ urmă într'un fel de ammorţire letargică şi addormì ţiind mâna Liei într'alle salle.

Lia remasse în picióre lûngŏ patul lui, tăcută şi fărŏ a facce nici o mişcare în quât mai credeà quĕ somnul nu 'şi-a luat ăncŏ tótă puterea. Apoi dupŏ que se încredinţò óre-cum quĕ contele nu mai póte să simţă nici sgomotul nici attingerea, îşi retrasse cu încetul mâna, naintò către antecameră, dette ordin ómenilor casei

de a pornì ênsuşi în aquel moment la Neapole qua să prepare palatul spre ai priimì a doa ḑì şi reintrò în appartamentul sĕu.

Oamenii, mulţumiţi de a se pune în siguranţă împlinindu'şi datoria, se depărtarŏ ênsuşi în aquel moment. Contésa rezimată de feréstra deschisă, îi auḑì eşind, închiḑênd pórta villei şi apoi grilla grădinei. Se coborî atunci, viḑitò antecamerele, corridórele, tóte stanţele. Casa erà desertă: întocmai dupŏ cum o dorisse contésa, ea remăsesse singură cu Odoardo.

Reintrò în camera sa, se appropiè de patul sĕu cu un pas firmu, căutò subt căpĕtêiul sĕu şi trasse hangerul, îl scósse din técă, îi esaminò din nuou luciul în covoiat şi încrustat cu arabesce d'aur; apoi cu buzele strînse, cu ochii înfipţi, cu fruntea încreţită naintò către camera lui Odoardo, întocmai ca Giulnara que naintà către appartamentul lui Seidu.

Uşa de comunicaţie erà deschisă, şi luminarea lăsata de Lia în camera sa îşi projetà raḑele în camera contelui. Naitò către patu, luminată d'aquea lucire. Odoardo erà tot culcatu în aqueeaşi posiţie şi în aqueeaşi nemişcare.

Venind aprópe de căpĕtêiu, îşi întinse mâna qua să caute locul unde trebuià să isbéscă. Contele strimtorat de căldură, mai nainte d'a se culcà îşi scosesse crevata şi'şi desfăcusse gileta şi cămaşa. Mana Liei întêmpinò pe peptul lui gol, ênsuşi în partea inimei, un micu medallion que coprindea un portret şi pĕrul que i le didesse ea în momentul quând el pornià la Sicilia, şi pe quare nici o dată nu le deslipisse dela sînul sĕu.

Esaltaţia supremă se appropie de neputinţa supremă. Abià Lia simţì şi recunoscù aquest medallion şi i se părù quĕ se ardică o cortină şi vede trecêndu una quâte una, ca nisce blânde şi graţióse umbre, primele ore alle amorului sĕu, Işi rechiemò cu aquea rapiditate minunată a cugetării que învĕluie anni întregi în spaţiul unei secunde, ḑioa în quare vĕḑù ea pe Odoardo pentru ânteiea óră, ḑioa în quare îi mărturisì quĕ îl amă, ḑioa în quare el pornì la Sicilia, ḑioa în quare el se returnò spre a se cununà; tótă fericirea aqueea îi sfarîmò tótă tăria; se îmmuiè sub greutatea ḑillelor fericite, şi căḑêndui hangerul din mâna tremurătóre, căḑù şi ea în genuchie lângŏ patu, muşcându perna qua să'şi înnece ţipetele que sta să éşă din peptul sĕu, şi rugând pe Dumneḑeu a le trimitte la amêndoi aquea mórte, que se temea quĕ numai are putere nici de a o da soçului sĕu nici de a o priimì.

In aquella'şi moment quând îşi terminà rugăciunea, o duduitură surdă şi prelungită începù să se auḑă, o sguduitură vio-

lentă cletinò pămîntul, şi o lucire sângeratică illuminò appartamentul. Lia îşi rîdicò capul; tóte objetele que o încongiurà luasserŏ o façă fantastică. Alergò la ferêstră, se credea subt influinţă unei allucinaţii, vĕḑù ânsĕ tótu.

Muntele se despicasse într'o lungime de un quart de legă. O flacără ardentă scapà din aquea despicătură infernală şi din josul aquellei flacăre, colcăià, luându'şi curgerea către villă, un rîu de lavă que ameninţà quĕ mai nainte de un quart d'oră o va şi înghiţì şi mistuì.

Lia, in locu de a profità de timpul que i se mai accordà spre a mântui pe Odoardo şi pe sine în preună, creḑù quĕ Dumneḑeu 'i a fost auḑitu şi priimitu rugăciunea, şi buzelei pallide murmurarò aqueste empie cuvinte: "Dumneḑeule, Dumneḑeule! mare eşci şi mult îndurat! îţi mulţumescu!,,

Apoi cu braçele încrucişate, cu surrîsul pe buze, cu ochii strălucitori de o voluptate mortală, cu totul illuminată de aquea resfrângere sângeratică a flacărei volcanice, tăcută, nemişcată, urmà cu ochii progresele destructóre alle lavei.

Torrentul, dupŏ cum am spus'o, naintà drept către villa Giordani, ca şi quând, asemenea uneia din cetăţile blestemate, ar'fi fostu condamnată prin urgia Domnului. Ansĕ curgerea rîului de focu erà îndestul de lentă şi ar'fi putut şi ómenii şi animalele a fugì din aintea lui sau a se abbatte din trecereai. Cu quât naintà, aerul, de unde erà greu şi umed, devenià uscatu şi ardĕtor. Objete que erà lipite pe pămîntu şi se arătà nesimţitóre, semĕnà, înaintea lavei quĕ iau viaţă qua să mórŏ. Sorgentele se desecà sfîrîind, erbele se uscà mişcându'şi vîrfurile îngalbenite; arburii se în colăceà încovoinduse ca cum ar'fi vrut să fugă în partea oppusă de unde venià flacăra. Câinii de gvardie que'i lăsà nóptea în parcu, venisserŏ să caute un refuggiu în aintea casei, şi, vîrînduse în pereţi, urlà ca în nişce lamentaţii. Ori que lucru creat, mişcatu prin instinctul conservaţiei, semĕnà quĕ îşi cautà scăpare de spăimîntătorul flagellu. Numai singură Lia semĕnà quĕ chiamă cu gestul sĕu urgia şi murmurà încet: "Vino! vino!,,

In momentul aquesta i se părù Liei quĕ Odoardo se desceptă. Se amăgià ansĕ. Odoardo, asupra quăruia sta greu în somnul sĕu aquel aer mistuitor, se desbătea quând şi quând cu quâte vre un somnu terribil. Semĕnà quĕ rempinge de parte de sine vre un objet ameninţător. Lia se uità la el un minut, spăimîntată de espressia durerósa a chipului lui. Ansĕ în momentul aquella legămîntele que îi legà vorbele se rupserŏ.

Odoardo pronunţò numele Teresei: Teresa dar îi viḑità visele! pentru Teresa tremurà el! Lia surrîsse terribil, şi revenî a'şi luà locul pe balcon.

Intr'aquestea lava tot venià şi naintasse îndestul, începusse acum a'şi întinde doĕ braçe flacărătóre în pregiurul collinei pe quare erà situată villa. De ar'fi desceptat Lia în puntul aquella pe Odoardo, tot mai erà timpu de a fugì, quĕci lava se luptà cu munticellul şi întinḑênduse pe lûngŏ ambelei laturi, nu se împreunasse âncŏ din dosul lui. Lia ânsĕ tăcù, ne mai avênd altă temere dequât qua nu quare cum-và ţipĕtul supremu al aquellei nature întregi în agonie să ajungă pînă la urechile contelui şi să'l deşcepte din somnu.

Ellu tot dormià; Lia vĕḑù lava întinḑênduse asemenea unei imense semilume şi împreunânduse din dosul collinei. Scósse attunci un ţipĕt de bucurie. Orique eşire erà închisă spre fugă. Villa şi grădinele numai erà de quât o insolă bătută de tóte părţile de o mare de flacăre.

Atunci terribila baltă începù a se suì pe cóstele collinei ca un flusu imens şi rendoitu. La fie-que resalt se vedeà valurile înflăcărate intinḑênduse şi mâncându insola, a quăria circonferinţă din que în que devenià şi mai strimtă. In data lava venì la murii parcului, şi murii se culcarŏ în valurile ei. La appropierea torrentului arburi se uscarŏ, şi flacăra, resărindu din rădăcinele lor, se înălţò pînŏ în vîrfurile lor. Fie-quare arbure, de şi arḑêndu, îşi conservà ânsĕ forma pînŏ în momentul quând cădea în cenuşă în inondaţia ardentă que tot înaintà. In quelle dopŏ urmă, primele unde alle lavei începurŏ a se arătà în alleele grădinei. La aqueastă vedere, Lia înţellesse quĕ abià îi remâne timpul de a desceptà pe Odoardo, de ai împutà crima, şi de a'l facce să priceapă quĕ stau să móră unul prin quelal alt. Lăsò darŏ terraţa, şi appropiinduse de patu:

"Odoardo! Odoardo! strigò ea trăgêndu'l de braçe. Odoardo! scólă-te qua să murim!

Aqueste terribile cuvinte, ḑise cu accentul supremu al resbunării, isbirŏ în mintea contelui în quel mai profund al sĕu somnu. Se sculò d'o dată în patu, deschisse ochii rĕtăciţi; apoi la reflettarea flacărei, la schinteierea sticlelor que se sfărîmà, la legănatul casei que undele lavei începea sĕ o sguduie, pricepù totu, şi asvîrlinduse din pat:

"Vulcanul! vulcanul! strigò el. Ah! Lia! bine 'ţi am spus'o eu!,,

Apoi sărind către feréstră cu o aruncătură de ochiu înbraçişò tot orizontul aquella arḑĕtor, scósse un ţipĕtu de spaimă, alergò în queea-lalta parte a

camerei, deschisse o ferésträ de cätre Neapole, şi vedênd închisä ori que retraggere, venì iar la contésa strigându disperat:

"Oh! Lia! Lia! amorul meu, suffletul meu, viaţa mea, suntemu perduţi!

— O sciu, respunse Lia.

— Que fel o scii?

— O orä este de quând më uit la vulcan! eu n'am dormit, eu!

— Apoi daqua nu dormiai, pentru que m'ai läsat sä dormu?

— Visai pe Teresa, şi nu voiam sä te desceptu.

— Aşà, visam quë voia sä mi räpeascä pe sorumea de adoa órä. Visam quë fusessem amägitu, şi quë cu adevërat erà mórtä, quë erà întinsä pe patul sëu, în mica sa camerä din strada San-Giacomo, quë adduceau un sicriu şi quë vreau sä o încuie într'ênsul. Erà un terribil vis, ânsë mai puçin terribil de quât realitatea.

— Que spui tu? que spui? strigò contésa apucând mâinele lui Odoardo şi uitânduse în faça lui. Teresa asta è soru-ta?

— Aşà.

Femeea aqueea que locuesce în strada San-Giacomo, în altreilea plan, No. 11, è soru-ta?

— Aşà.

— Ansë soruta è mórtä! Tu minţi.

— Soru-mea träiesce. Lia mea; soru-mea träiesce, şi noi vom murì, uite. Soru-mea urmasse dupò un colonel françes que s'a ommorit în bätaie. ,Si eu o credeam mórtä quëci aşà îmi spusesserö; ânsë am luatu o scrisóre dela dênsa a-l-altä ieri, şi ieri am vëḑut' o. Erà ea ênsäşi, erà soru-mea, umilitä, vestedä, şi vrênd sä remâie necunoscutä. Oh! ânsë la que ne sunt bune tóte astea în momentul aquesta? Simţi tu, simţi casa quë tremurä? auḑi murii quë se darmä? Oh! Dumneḑeul meu! Dumneḑeul meu! ajutä-ne!

— Oh! iartä-më, iartä-më! strigò Lia cäḑênd în genuchi. Oh! iartä-më pînö sä nu mor.

— ,Si la que vei sä te iertu? que am sä te iertu?

— Odoardo! Odoardo! eu sunt quare te ommórä! am vëḑut tóte, am luat pe femeea aqueasta drept o rivalä, şi ne mai putênd träì cu tine, am vrut sä mor cu tine. Dumneḑeul meu! Dumneḑeul meu! numai è nici un midlocu de a ne mântuì? numai è nici un midlocu de a fugì? Vino, Odoardo! vino! eu sunt tare, nu'mi è fricä. Sä fugimu.,,

,Si luò pe bärbatu-seu de mânä şi amêndoi începurö a alergà ca nisce nebuni prin camerele villei que se cletenà din tóte pärţile, se repeḑià la tóte uşele, cercà la tóte eşirile şi pretutindeni aflà inesorabila lavä suinduse neîncetatu, destructóre şi devorantä. Venisse pînö în temeliile murilor şi îi sguduia prin îmbräçişärilei de mórte.

Lia 'căḑuse gramadă ne mai putênd a se mişcà. Odoardo o luasse în braçe şi o ducea din feréstră în feréstră, strigândo ajutor. Ansĕ ori-que ajutor numai erà cu putinţă, lava se tot suià. Odoardo, printr'o mişcare instinctivă, alergò să caute scăpare pe terraţa que erà d'asupra casei; aci ânsĕ înţellesse cu adevĕrat quĕ tóte erà perdute şi căḑènd în genuchie şi ardicând pe Lia d'asupra capului sĕu, ca şi quând ar'fi sperat quĕ un angel va venì să o ia:

„Dumneḑeul meu! strigò el, aibi pietate de noi!„

N'apucò să termine aqueste vorbe şi auḑì poditura trosnind caḑêndu şi affundânḑuse în lavă. In dată şi terraţa se cutremurò înfrântă şi se cufundò şi ea, luând pe amêndoi în căderea sa. In quelle dupŏ urmă quâte patru murallii se încovoiarŏ tremurând şi căḑurŏ asupra lor ca pămîntul unui mormînt qua săi accopere. Lava tot naintă suinduse şi trecù peste ruine. Numai remasse nimicu. *)

*) Autorul adaogă quĕ aqueasta nu e o închipuire a imaginaţiei, nu e un romanţu creatu, ci o adevĕrată istorie, o faptă întêmplată şi scrisă asfel cum a auḑit'o narrânduse în Neapole, fiind cunoscută de toţi ca întêmplată în secolul nostru. Mai adaogă quĕ fiind o întêmplare cunoscută şi quare trece din gură în gură, se póte a se vedea scrisă şi de altul, şi prin urmare să nu fie luată dreptu un plagiat.

QUEI TREI TRAGICI ANTICI.

ESCHYLU.

Fiiu al lui Euforion, s'a născut în Eleusis, burgu al Aticei către începutul Olimpiadei 60, dupŏ cum ḑicu unii, iar dupŏ marmurele lui Arundel, în anul din urmă al Olimpiadei 53. El îmbrăçişò dogmele lui Pitagora. Se ḑice quĕ addormind lùngŏ o vie, pe quând erà copillandru, i se părù quĕ vede în visu, pe Bacchu que îi ordonà să facă tragedii. De este adevĕrat anecdotul aquesta, que n'are nimicu de estraordinar, nu se scie; Eschylu ânsĕ ţinea pré multu de cultul lui Bacchu. Lucian îl accusă binişor cu rĕutateai cunoscută, despre aqueasta; ânsĕ candidul Plutarchu, arată quĕ vinul nu'l bea poetul de quât numai quând simţia nevoiea de a i se mai încălḑì verva. ,Si quĕ în óre-quare chipu i se inspirà quâte o dată fórte frumóse versuri din cupa sa, cà şi lui Anacreon, Oraţiu şi alţii. Mai nainte de a devenì creatorul teatrului, Eschilu erà un cetăţean mare şi cu succes în batalliile Maratonului, Salaminei şi Plateii; frate-sĕu Cinegir, cunoscut ca şi dênsul prin marele sĕu curagiu, murì la Maraton. Eschilu avea

un geniu libru şi independentu quare p'aci a fost să'l coste fórte scumpu, quĕci uşureii Atenieni se arătà fórte severi la quelle que se attingu de religie. Trasu înaintea Areopagului quĕci a descoperitu atâtu de liber misterele *Cererii*, p'aci erà a fi condamnatu quând Aminia que se luptasse da camarad în preună cu ellu la Maraton, ardicânduse o dată şi descoperindui un braçu schilăvitu în serviciul republicei, descrisse cu atâta căldură curagiul şi faptele de bravură alle fratelui-sĕu de arme, în quât aquesta fu iertat de către fanaticii adoratori ai ḑeilor Olimpului. Mai târḑiu Socrate nu avù aqueeaşi parte. Se póte crede quĕ n'a voitu să se appere, quĕci, fàră îndoială, lui Platon nui lipsià nici talent nici eloquinţă spre a scăpà pe maestrul sĕu.

Spiritul bellicosu domină în quâte-va drame alle lui Eschilu: tragedia quellor ‚*Sépte capi in contra Tebei* fu numită mai vîrtos *Nascerea lui Marte.* ‚Si în adevĕr simte quine-va la citirea aquestei bellice tragedii quĕ autorul a vĕḑut cu ochii-sĕi luptele şi batalliile. Ca şi eroii Iliadei, personagele quellor ‚*Sépte capi,* fie quare îşi are characterul şi curagiul-sĕu particular. Tideu, Capaneu sûnt depinşi cu o trufie estraordinară de penellu. Omer n'are póte o scenă asemenea cu a quellor şépte capi Argiani, quarii înjunghindu un taur pe o pavvĕsă négră, şi toţi cu mâinile în sângele victimei, jură pe ḑeul Marte, pe Bellona şi pe Terróre a distrugge cetatea lui Cadmu sau a murì cu armele în mână. Intr'aquestea ânsĕ şi lacrĕmele curgu din ochii-lor; quĕci ênsuşi pusesserŏ în carrul lui Adraste gage de suvvenire pentru părinţii lor; şi cu tóte aquestea astă cugetare nui îmmóie nici de cum, nici o milă nu se vede în gura lor; ca leii flamânḑi de carnagiu, aqueste inime de ferru respiră numai lupta.

Aquellaşi character se vede în *Persi* unde bătaiea dela Salamina è descrisă cu atâta vivacitate în quât se crede quine-va quĕ o vede cu ochii şi aude clânga armelor, sgomotul batalliei, ţipetele quellor que mor. Curierul vine din locul luptei, e plin şi inimai se varsă. Peste puçin şi Serse appare pe scenă; un arcu neîncărcatu ţine în mână şi atâta è tot que adduce cu sine din câmpul bătăii; tremură de a se arătà înaintea popolului, şi în miḑlocul ţipetelor disperaţiei îşi spune svênturele Persiei, que 'şi a perdut armata numai din culpa unui singur om. Aci cu adevĕrat inima cetăţéanului a inspiratu geniul poetului, que îşi aflò o singulară şi stranie plăcere de a aratà Atenienilor, mântuiţi de terrorile que le adducea Asia quare se vĕrsà în glóte a supra coprinsului lor, de a le

arătà un despotu ajunsu a tremurà şi a plânge înaintea suppuşilor-sěi. Fărŏ îndoială scena aqueasta póte trecce ca una din quelle mai mari lecţii que a putut vr'o dată să dea teatru la prinçi; şi cu atâta are mai mare preţu cu quât quĕ înaintea ei este o magnifică laudă despre înţellepciunea lui Dariu, tatăl nebunului que vine să rĕstórne într'o ḑi folósele Persiei şi să înjunghie flórea populaţiei Asiei. Trebue a spune quĕ teatru grecu, scutitu de aquelle moi şi pericolóse picture alle pasiunei que domnesce ca o suverană în teatru modernu, coprinde nisce înalte moralităţi în folosul naţiilor şi al prinçilor.

Iliada que déla începutul sĕu dă un esemplu însemnător de aqueste moralităţi, ne arată în perspectivă ruina unui popol şi unui imperiu addusă de o femee adultarie. Eschilu appucă şi tractéḑă aquest frumos sujet, şi ne facce a vedé în crima Elenei şi a lui Paris începutul nenorocirilor atât alle quellor învinşi quât şi alle quellor vingĕtori. Odă alta nu se află póte mai frumósă de quât pictura departului aquestor doi culpabili que vin a adduce desolaţia şi mórtea între doĕ popóre. Din aqueastă nelegiuită fugă, Troia fu resturnată din temelii, templurile ei ruinate, caselei spulberate, regelei înjunghiat, popolul ei uccis sau în sclavagiu. Ansĕ, afară de preţul sângeraţicu cu quare fu repurtată victoria, afară de numĕrul eroiler que Grecia lăsò pe câmpul inemicilor qua să sature fómea vulturilor, afară de tóte flagellele de quare furŏ isbiţi pe uscat şi pe mare quei quari mai remasserŏ vii, mai venì şi o mare şi însemnatóre nenorocire a încorunà effectele aquestei nelegiuiri. Regele regilor se întórnă în regatul şi în palatul-sĕu, şi supraprinde în tóte plăcerile ei şi în tóte terrorile crimei pe o altă femee adultarie; Clitemnestra, vrednică suroru a Elenei şi ăncŏ şi mai nelegiuită de quât dênsa desonorò patul nuntei, întinò locuinţa regilor, şi pusse pe complicele sĕu pe tronu. Trebuia qua sau Agamemnon sau Egistu să móră; alleggerea reginei nu fu îndoiósă, consórtele perì înjunghiat ca vechiul Priamu, într'un chipu şi mai miserabil ăncŏ, quĕci vĕḑù pumnalul ardicat asupra capului-sĕu de ĕnsuşi muma copiilor-sĕi. Se află în tragedia aqueasta un rolu admirabil al Casandrei quare, dăruită de Apollon cu darul de a prevedé viitorul, spune mai din ainte crima que este să se facă şi quare va schimbà în dolliu bucuria popolului şi a palatului încâtaţi de a revedé pe domnul lor dupŏ o lipsă atât de lungă. Amorul patriei quel mai esalţat respiră în aqueastă predicţie a preotessei quare se prepară cu

bucurie la mórtea sa, dupŏ que a vĕḑut desastrul destructorilor patriei salle.

Eschilu didesse de mai nainte începutu frumuseţelor que Euripide semĕnò apoi cu atâta strălucire în rolul aquesta, şi cu tóte aquestea nu putù egalisà pe maestrul sĕu. Eschilu făcusse un studiu profund şi stăruitor în Omer, se recunósce pretutindini, urmele aquestui studiu în scrierile salle pe quare el numià *Relievele ospetelor lui Omeru.*

Tot din Omeru, din Odisseea Eschilu a luat sujetul *Coëforilor* şi *Eumenidelor* salle que formă cu *Agamemnon* o trilogie complectă. Principul Terrorii tragice que cresce cu quàt merge în aqueastă trilogie se află în narraţia lui Menelau despre mórtea lui Agamemnon; ânsĕ poetul dramaticu a desvoltat aquest principu cu o vigóre estraordinară. Se scie quĕ Chorul Eumenidelor turbate spre pedépsa lui Oreste pe quare îl allungŏ dupŏ urmă pretutindini, făcea pe mume îngreuiate să lepede în teatru Atenei. Quàt va cugetà quine-va puçin vede quĕ nimeni n'a fostu mai fedel de quàtu Eschilu în scopul moral que trebue în tot d'auna să'şi propuie un autor dramaticu. Am lăsat, în tragedia lui *Agamemnon,* pe Clitemnestra îndestul de cuteḑĕtóre mărturisind în publicu nelegiuirea sa, îndestul de sfruntată bravându strigările popolului que o urmărescu pre cum şi pe complicelei corunatu. Oreste copillu âncŏ fusesse depărtatu din palatu şi sufferià în depărtare de furórea unei mume turbate de crima sa, şi quare ar'fi pus póte să'l uccidă numai pentru quĕ ar'fi vĕḑut que are vre o assemĕnare cu tată-sĕu. Cum se arată *Coëforii,* Oreste este şi venitu în patria sa, în palatul paternu cu amicul-sĕu Pilade; ascuns şi străvestit spre a nu'l cunósce nimeni; se recunósce cu soru-sa Electra. Cu ea împreună devin trei ministri ai resbunării justiţiei ceresci, şi întorcu mórtea perechii infame que nu scie quĕ un ḑeu resbunător erà neîncetat descept apprópe de dênsa. Oreste uccide pe mumă-sa şi pe complicele ei Egistu. Anşĕ ucciderea unei mume este quea mai mare nelegiuire, şi nu póte iară a remâné nepedepsită: Oreste è âncŏ cu arma în mână şi Gorgonele vinu turbate asupra lui; în spaima sa el începe a fugi. — Eumenidele represintă subt quea mai terribilă imagine pedépsa morală a lui Oreste paricidul, abandonat de tótă lumea, lipsitu şi ênsuşi de consolaţiile surori-sei şi de ajutorul lui Pilade. — Printr'o allegorie transparentă şi plină de înţelles, vine apoi Minerva să scape pe Oreste de furria Eumenidelor, adică Inţellepciunea quare îl readduce către lucrarea virtutei singura que póte adducce pacea

în inima Omului, curăţitu de turmentele remuscării.

Ne mai remâne a vorbi despre *Suppliante* şi *Prometeu*, singure que ne-au mai remasu din numerósele tragedii alle lui Eschilu. E fórte curios acì de a remarcà singulara asseměnare între religia păgână şi quea mosaică: Prometeu è pedepsitu quěci a furatu focul divin şi a descoperitu ómenilor tóte cunoscinţele, ca şi Adam şi sóça sa queci s'au attins de fructele arburelui sciinţei binelui şi a rěului, pe quare cu tóte aquestea se întemeiadă tótă morala umană. Ansě Prometeu se revoltă şi sfidă cerul, se applaude de fapta sa şi insultă pe deul que'l pedepsesce pentru o faccere de bine atât de mare; unde Adam plânge de pěcatul-sěu, pentru posteritatea sa pe quare crede quě o a perdutu, şi chiamă în pragul Paradisului, bunătatea lui Damnedeu quăria 'ia călcatu voinţa.

Eschilu nu numai quě a creat tragedia; ci afară de înălţarea geniului, afară de entusiasmul unei pitonise pe tripedu, afară de meritul composiţiei şi o mărime que întrece quâte o dată pe a lui Omer, mai aveà âncŏ ş'o minte fructiferă în invenţiile relative la arta dramatică: decoraţii, machine, architectură scenică, costume, invenţie de choruri, împreunarea atâtor midlóce que potu produce illusia, el înbrăçişà cu mintea tot, şi âncŏ în dioa de astădi ne bucurăm de binefaccerile creaţiilor salle. Nimicu nu erà mai innobil de quât cercările informe alle lui Tespis, pînŏ quând Atena produsse pre adevěratul preotu al Melpomenei. Adducu aqueastă espressie, quěci în Eschilu se vede un que inspiratu, solemnel, şi religios. Poetul aquesta avea un mare talent que provenià dintr'un sufflet mare. Discepol al lui Omer, se înalţă quâte o dată mai presus de dênsul. In adevěr are quâte o dată defectul qualitaţilor lui. Iperbola şi înflura nu pré îi sunt naturale; întrebuinţeadă figuri forţate, îşi sbîrlesce stilul cu vorbe compuse que îi iau atât meritul de a fi lămuritu quât şi de a fi armonios, naturalul îi lipsesce în dialogurile salle, precum îi lipsesce şi regularitatea în planuri, şi verisimilenţa în întrigele salle. Ansě dupŏ trei mii de anni apprópe âncŏ n'a fostu întrecut de nimini în quâte-va părţi alle artei; adevěrul aquesta recunoscut în general de maestri, e destul la gloria lui.

Eschilu trebuià el mai ântêiu să laude şi să applaude în triumfe pe un rival ca Sofocle, şi să le puie însuşi în numěrul victoriilor salle. Ansě aquea sete de glorie que turmentă în tot d'auna pe scriitorii quei mari, este o pasiune plină de prepusuri şi gelósă. La o asemenea pasiune a se învinge este una

cu a priimì o lovitură de mórte. Eschilu, învins de Sofoclu într'un concurs în quare erà judicători quei ȡece capi ai armatei que venisserŏ a assistà la ceremonia religiósă în onórea osĕmintelor lui Teseu, adduse în apoi la Atena de către Cimon, nu putù să'şi suffere disgreţia şi dette un eternu adio Atenei. Se retrasse în Sicilia la curtea lui Ieron que îl tractò cu aqueeaşi distincţie ca şi pe Simonide, Epicharmu şi Pindaru. In aquestă ţérră clasică a artelor şi a litterelor murì bĕtrânul poetu, căȡêndui în capu o scallie (bróscă ţestósa) que scăpasse din ghiarele unui vultur. Ii remasse doi fii, Euforion şi Dion quarii amêndoi se distinserŏ în carriera litterelor. Sicilienii înălţarŏ un mormînt poetului lor adoptivu; Atenienii que îl lăsasserŏ cu indifferinţă a se depărtà dela ei, îi făcurŏ mari onori spre memoria lui, pe quare o celebrà în serbătorile lui Bacchu. Un decretu publicu ordonò qua poemele lui să se repriiméscă pe scénă; fu numitu *Tatàl Tragedici*. Autorii dramatici se ducea a'l invocà şi a declamà dramele lor pe mormîntul lui.

Eschilu compusesse o mulţime de tragedii: autorul anonimu al vicţei lui ȡice quĕ şei-ȡeci; Suida ȡice noĕ-deci, şi şépte nu mai scăparŏ pînŏ la noi.

Studiurile quelle mai folositóre que ar puté facce un poet lyricu, suntu tragediile lui Eschylu; şi se vede quĕ Jean-Baptistu Rousseau nu a fostu familiar nici cu Eschyl, nici cu nici unul din tragicii geci, quĕci ar'fi putut învĕţà din scóla aquésta mai multe mistere alle compositiei şi mai vîrtos secretul aquellei admirabile varietăţi de sujete şi de tonuri que facu deliciósă lectura chorurilor tragediei grece.

P-F. Tissot.

SOFOCLE.

Celebru tragicu grecu, se născù în burgul Colonei, apprópe de Atena, în anul 498 înaintea lui J.-Ch. şi murì în anul 406. dupŏ quĕ alergò o lungă carrieră de glorie, de fericire şi de geniu. Musa lui Sofocle este tipul perfectu al aquellor statue grece, în quare concursul unei clime ferice, unei epoche favorabile şi al inspiraţiei naţionale adunarŏ tóte condiţiile que facu a se admirà o faptă de artă. Sofocle fu creatorul şi nu adoptò nici un genere litteraru, dupŏ cum au făcut atâţia tragici dupŏ dênsul între utâţia popoli. Tragedia avusesse pînŏ atunci un întregu mai multu sau mai puçinu imposant de imni; şi tradiţiile mitologice îi erau sujetul ordinaru, şi pe nesimţite se deprinsesserŏ ómenii a vedé într'ênsă un tablou de acţie, substituate în locul narraţiei eveni-

mentelor. Erà o pâşire către dramă după cum o inţellegemu noi şi după cum au înţelles'o şi grecii în dată mai pe urmă. Eschilu, qua să curme narraţiile, imnii şi scenele pompóse din quare se compunea chorurile tragice, întrodusesse doë personage, quare erà un midlocu fórte potent spre a respândì varietatea şi quare trebuià să adducă după sine germinele unei acţii teatrale. Cu tóte aquestea, fórte preoccupat ânco cu concepţia primitivă a tragediei, şi cu predominanţa chorurilor, aquestu mare poetu, cu tóte frumuseţele bărbate de quare sunt pline scrierile lui, şi cu tótă pompa gigantéscă a unor scene, nu ajunsesse ânco de quât la o transiţie: şi erà reservat pentru Sofocle a conchide şi a da avvènt tragediei în nemărginitul câmpu unde erà să se desvólte în adevĕratul sĕu character. Introdusse dar un al treilea personagiu şi îşi concepù frumósa idee a le facce pe quâte trelle a concorre către o acţie que îşi ţine şirul, complectă, combinată cu artă, gradată în effectele salle, cum să pótă fi simplă, adevĕrată şi profund înţellésă. Intruducţia aquestui de al treilea personagiu erà cu adevĕrat o riscare, erà ânsĕ o resoluţie determinată que singură puté facce a se concepe o *acţie dramatica*. Daqua Sofocle s'ar'fi mărginit în numĕrul aquesta, creaţiai ar'fi esistat; ânsĕ cu aquésta geniul poeţilor constrînsu în nisce mărgini fórte ânguste ar'fi fostu nevoitu să renunţie la o mulţime de sujete fericite quare subt aquéstă regulă ar'fi remas nedesvoltată şi pe quare o înţelléptă şi bine cugetată multiplicaţie de personage le ar'fi făcut fructifere subt pana lor. Pasul se făcusse, primele conquiste alle creatorului tragediei deschisesserŏ ochii; şi îndată Sofocle, cum şi rivalii-sĕi, înţellesse quĕ frumuseţea unei opere nu iartă qua să străruiască quine-va întru a constrînge şi a îngustà carriera: toţi luarŏ un nuou avvînt, nimeni nu'şi mai mărgini numĕrul personagelor necesarii, fărŏ cu tóte aquestea să dea voie a'şi întroducce abusivu o mulţime de feçe que ascundu secul sau sterpitatea sujetului ori a lucrării subt înmulţirea unor individe vorbitóre, facu a înapoià nobila simplitate a artei, şi adduceu întregimea lui confusă într'o stare de bastardiment de quare a fost scutit şi însuşi légĕnul sĕu. De atunci Grecia putù ḑice quĕ are tragedie.

E o idee sau mai bine un simtiment profundu asupra quăruia ne place a ne arestà: ne place a ne aflà de façă prin cugetare la aquea raḑă de lumină, la aquea inspiraţie spontanee, quare numai cu un singur adaos la datinele scenice creaḑă de o dată o artă nuoă, o lume de

emoţii que nu esistà pînŏ acì. Cugetarea, un altu sóre al Greciei şi al Asiei Minore înflorià cu adevĕrat mai de mult în aqueste contrade fortunate. Germinele tutulor formelor salle se află în Omer, şi nobilele lupte alle intelleginţei familliarisasserŏ pe Greci cu aquel melodios limbagiu. Ansĕ afarŏ de frumuseţea operilor salle que erà îndestul a facce pe Sofocle nemuritor şi neimitabilu, şi chiar de 'şi-ar fi compus numai tragediile dupŏ alte tragedii. Que frumos titlu de admiraţie eternă a naţiilor luminate să creeḑe quine-và o concepţie în quare simtimentele quelle mai patetice, tradiţiile quelle mai scumpe alle unui popol, în quare religia, terrórea, pietatea, învĕţĕtura quellei mai nalte morale, o pompă miraculósă de spectacol şi faccerea de bine civilisătóre a atâtor emoţii resimţite în comun, să serve de substanţă la o acţie que a sciut a se facce simplă, adică facilă a se priceppe şi a fi urmărită în desvoltărilei progresive! Que lucru è mai frumos de quât o frumósă tragedie? O poemă epică este monumentul unei naţii; tragedia este pentru om sorgentea quea mai copiósă în emoţii directe; tabloul que îi înfaçişadă ea este conceput şi potrivitu dupŏ ochii şi organele lui. O poemă epică quere un studiu lungu, quere un timpu mai îndelungatu pînŏ să devie populară într'o naţie, pînŏ să o cunóscă, daqua nu toţi, quea mai mare parte; o tragedie ânsĕ, o tragedie asfel dupŏ cum a conceput'o, şi ne a lăsat' o Sofocle este o faptă de o dată şi divină şi umană; quĕci è o minune de o concepţie profundă, şi o minune de facilitate pentru spectator que îi urmeaḑă fără greutate şirul impressiilor que îi produce, ţiindu'l captivu, în mişcare, lăsându'l să resuffle gradatu pînŏ la desnodămîntul dramei, de unde apoi va eşì înnobilat cu cunoscinţe, mai luminatu, mai simţibil şi mai bunu. Que pĕcatu quĕ trebue quine-va să scie ellenica qua să pótă simţi pe Sofocle.

Axioma favorită a lui Omeru, a lui Erodotu, şi a tragicilor greci erà qua: pe nimeni să nu fericimu mai nainte de mórte: asfel putea quine-va să judice daqua fericirea omului a pututu remâné curată şi neattinsă de catastrofe; daqua, în tot cursul carrierei salle, virtutea lui n'a căḑut nici o dată, daqua ellu a fostu folositor patriei, familliei salle, gloriei salle şi a concetăţenilor sĕi; daqua în quelle dupŏ urmă o frumósă mórte a încorunat o frumósă viaţă. Sofocle a cunoscutu aqueastă fericire, a împlinitu tóte condiţiile aquestea. Nu putemu ḑice ânsĕ quĕ viaţa lui fu scutită întru tóte de nemulţumiri, de amărăciuni şi ênsuşi de mîhniri fórte sfîşiitóre, daqua este adevĕratu quĕ la bătrâneţele salle nisce

fii îngraţi se încercarŏ a'l facce să'l interdică, şi quĕ drept ori que respus la accusaţia que i s'a făcutu, el dette publicului pe *Oedipu în Colona:* Poeţii greci, de şi erà difficili a mărturisì quĕ fericirea umană e possibilă, ânsĕ illustrul tragicu póte cu totu dreptul a reclamà titlul de muritor ferice pre cum are şi de mare poet; lunga sa carrieră fu plină de prosperităţi de glorie, încungiurată de tóte părţile de favórea publică, de consideraţia şi de onorile que se dau înaltelor capacităţi; ellu singur, culmat cu tóte darurile nascerii, fortunei şi frumuseţei, putem ḑice quĕ a fostu scutitu de ingratitudinea cu quare popolul atenian s'a characterisatu de atâtea ori. Nascere, avere, facultăţi intellectuale potente, educaţie bine mênată, tóte aquestea îi favorisarŏ juneţea: la vîrstă de şéispreḑece anni frumuseţea sa îl facù să fie allesu spre a conducce chorul junilor que formà *peanul* danţându în sunetul instrumentelor musicale. Se scie quĕ aquesta erà danţul quel sacru que se esecutà în pregiurul trofeelor înălţate dupŏ aquea batallie dela Salamina unde se luptasse Eschilu, şi pe quare el o descrisse cu atâta energie. Quâtu despre darul unui organ sonor, séměnă quĕ natura fusesse scumpă cu Sofocle: şi de aquea sta fu scutitu de a se suppune aquellei datine que erà qua poeţii să'şi ia un rolu şi să jóce în dramele lor. Se ḑice quĕ numai o dată s'a arătatu pe scenă cu lyra în rolul lui *Tamiris orbul.*

Quând a muritu Eschilu, Sofocle erà de 42 de anni. Aqueste doĕ mari geniuri avurŏ concurs în mai multe rînduri pentru preţul tragediei. La ântêiea óră quând Sofocle învinse pe Eschilu, vingĕtorul avea 29 de anni. Judii nu se putea învoì asupra preferinţei, şi archontul Apsefion amênò şi lăsò pe Cimon şi pe quei nọĕ camaraḑi ai sei a decide judicata. Aqueşti ḑece judicători erà capii que bătusserŏ pe Perşi lângŏ rîul Euridimedon în Asia Minoră. Capitanii detterŏ preţul lui Sofocle. Tragedia curonată se întitulà *Triptolemu.* Straniu lucru s'ar' părea în ḑillele nóstre să se lase o faptă litterară a fi judicată de nisce generali que abià lăsasserŏ armele din mână. Ansĕ popolul Atenei erà întregu judicător la asemenea fapte şi aquea simţibilitate litterară nu putea să n'o aibă mai vîrtos generalii greci, şi prin urmare archontul Apsefion cugetò de minune de va fi cugetatu qua judicata să o facà nisce eroi, a quăror inimă âncŏ palpità de triumful lor, fiind încredinţatu quĕ entusiasmul lor îi va facce mai buni judicători de quât totu Areopagul întregu, într'o operă unde sublimitatea simtimentelor şi a limbagiului,

unde majestatea tabloului, se pot preţuì mai bine de nisce nobili mântuitori ai patriei. Ori cum va fi, atâta scim quĕ toţi au remas mulţumiţi de judicată aquestuì tribunal improvisatu, afarŏ de Eschilu, póte. Pe lungŏ aquestea nu trebue a ne mirà quĕ furŏ chiemaţi nisce capitani a judicà o tragedie, între un popol que sciù a recompensà apariţia *Antigonei* lui Sofocle printr'o commandare militară în contra Samienilor. Se scie quĕ a scrie şi a mânuì armele erà o îndoită sciinţă la un popol que producea bărbaţi ca Tirteu, Eschilu, Pericle, Tucidide, Senofonte şi alţii mulţime.

De şi mai mare cu 17 anni de quâtu Euripide Sofocle trăì mai mult de quât dênsul cu quâte-va luni.

Stilul aquestui mare poetu unesce în sine, tóte characterele perfecţiei: imagini copióse, simplitate de dicţie, eleganţa, pateticul de simtimentu. Mai mulţi scriitori celebri, printre înaltele qualitaţi que îi distingu, avurŏ şi óre-quare affectaţii: unul pompa stilului, altul o profunditate şi concisie que adducu greutate înţellegerii; alţii iarŏ óre-quare esuberanţă d'imagini şi de metafore. Sofocle a sciut să fie cumpĕtatu în tóte, variat, copios, prin inspiraţia sa, scutitu de defecte pentru quĕ erà natural.

Sofocle dette prima sa tragedie la vîrstă de 25 de anni; de doĕ-ḑeci de ori a repurtatu victoria în concurse; adesea avù şi preţul d'al doilea, ânsĕ nici o dată nu se coborî pînŏ la al treilea. Nobilă epochă erà aquecea quând un geniu cà al lui Sofocle îşi avea rivali şi se legĕnà şi ellu de a fi întrecutu: ânsĕ trebue a ne adduce aminte quĕ aquea epochă erà aquecea quând Grecia victoriósă la Maraton uimită de o gloriósă libertate, luasse o prodigiósă impulsie, una din aquelle sguduiri que adducu, ca de o dată, minţile preparate alle unui popol la quea mai mare desvoltare, nascu minunile în puçini anni, şi numai lasă nimicu viitorului que se vede desecatu mai întru tóte. Sofocle qua să repórte victoria avù trebuinţă de concursul geniului sĕu, al patriei salle, al timpului în quare se născù: a fostu adică mai ântêiu Sofocle, apoi atenien şi apoi contimporan al lui Temistocle şi al lui Pericle.

Nu ne remasserŏ dela Sofocle de quât numai şépte tragedii: *Ajace*, *Trachinienele*, *Electra*, *Antigone*, *Filoctetu Oedip-Rege*, şi *Oedip la Colona*. Quelle d'ântêiu doĕ, de şi mai pe josu óre cum, sunt ânsĕ pline de frumuseţi mari. Queste lalte cinci sunt tóte capete-d'operă de pateticu, a quărora mărime şi energie triumfă şi ênsăşi peste atâtea şi atâtea urîte traducţii que sunt quelle d'ântêiu inemice invidióse alle geniului.

Ne vom cercà a facce un analisu pe scurtu al fie quăria. — *Electra*, fiiea lui Agamemnon, împinsă de voința destinului a pedepsì pe uccidătórii tatălui-sĕu, ommóră pe Egistu și ênsuși pe mumă-sa Clitemnestra. Cu un characteru de o melancholie profundă, de o durere stăruitóre o vede quine-va naintând; fiică plină de religie (dupŏ ideile păgânilor), chiamă umbra tatălui sĕu și își nutresce suffletul cu singură dorinta resbunării; suror plină de căldură și tinerețe își reaflă tóte puterile unei inime pline de amor quând revede pe fratele-sĕu Oreste; aci simte ea quĕ dragostea erà o trebuință mai naturală inimei salle de quâtu resbunarea; cu frate-sĕu în preună în quelle dupŏ urmă își împlinesce fatala sa missiune.

Antigone este o altă copillă împinsă asemenea de pietatea sa. Un decret al lui Creon, regele Tebei amenință cu mórtea pe ori-quine ar' cutedà să dea îngropare lui Polinice; ea ânsĕ bravă tóte amenințările, tóte pericolele, și nu trăiesce de quât cu tinerețea fraternă, pălită de durere. Sofocle sciù a'și concepe cu dênsa tipul unei adevĕrate martire, și a'și creà un cap-d'-operă de veritate prin naturalul simtimentelor. Tragedia aqueasta fu jucată în al 3-lea annu al Olimpiadei 84, sau la 442 de anni în aintea lui J.-Ch.

Polictetu, delăsat în insola Lemnos pentru plagele salle, devenì o condiție necesarie la luarea Troiei. Ulisse și Pyrru se trimitu la Lemnos de către căpitanii greci, qua să'l adducă înapoi cu îndemânarea sau cu forța. Nimicu mai simplu de quât sujetul aquesta. Ansĕ durerea și ressimtimentul lui Polictetu sunt depinse cu nisce culori atât de vii; contrastul ambelor charactere, al lui Ulisse și al junelui Pyrru, este atât de îndemânaticu addusu în încercările lângŏ eroul întărîtatu, în quât acția devine energică și plină de interes. Imitația que a făcut La-Harpe dupŏ aqueastă tragedie, cu tótă imperfecția ei, ânsĕ totu d'auna a făcutu effectu asupra spectatorilor, mai vîrtos quând celebrul Talma jucà rolul lui Polyctetu. Tragedia aqueasta fu jucata în al 3-lea annu al Olimpiadei 92 (409 înaintea lui J.-Ch.)

Oedipu-Rege este tragedia que mai vîrtos merită numele de tragedie; trebue a tăcé sau a nu mai terminà vorba asupra unui asemenea sujetu: mai frumos altul nu se póte aflà; aci fatalitatea antică se desvóltă în tótă terrórea sa; aci tóte simtimentele umane vibră cu quea mai profundă energie. Opera aqueasta fu imitată de Seneca, P. Corneille și Voltaire.

Oedipu la Colona, în quelle dupŏ urmă, ne înfăçișadă un bĕtrân, orbu, persecutat de sórte susținut ânsĕ și consolat de fiie

sa (quĕci o nenorocire farŏ nici o consolaţie nu se póte aflà mai vîrtos spre a se descrie, ar'fi asemenea de intunecósă, şi de mută ca şi mórtea); Oedipu vine pe scenă sĕ quéra un asilu que î refusă tóte popórele, şi mai vîrtos un mormîntu. Superstiţia populară se scólă asupra proscrisului. In vanu regele Atenei voiesce a'l protegge. Bĕtrânul devenind mare prin nenorocire şi prin avvîntul indignaţiei salle asupra unui fiiu culpabil, abià îşi află aquel mormînt isbit de fulger, şi abià se îndură a'l îngropà ḑeii resbunători. Aqueastă operă sublimă fu conceputà de poetu în bĕtrâneţele salle, şi se crede quĕ a fostu împinsu a o facce în marea sa indignaţie de tată întărîtatu de ingratitudinea fiilor sĕi que se încercarŏ a'l accusà şi a'l facce să se esile.

Se ḑice quĕ Sofocle a compus peste una sută tragedii; erà trecut de 53 de anni quând a scris pe aqueste şépte que ne-au remas.

La appropierea bĕtrâneţelor salle marele nostru tragicu îşi împlinì funcţiile de general din preună cu Pericle şi Tucidide şi îşi terminò frumósa viaţă încungiurat de stimă, de consideraţie şi de glorie. Quelle que se ḑicu despre mórtea lui sunt vaghe şi contradictorii; è destul pentru posteritate să scie viaţa lui: Se ḑice quĕ mórtea 'l a luat cu încetul şi 'l a supraprins în midlocul studiilor salle favorite şi al încântămintelor composiţiei. Nimeni nu putea procurà aquestui bărbat mare un capĕt al vieţei atât de ferice de quât el ênsuşi şi ultimele murmure alle unei muse atât de tinere şi atât de eloquente.

F. Gail.

EURIPIDE.

Unul din quei trei mari poeţi tragici ai Greciei, se nâscù în primul annu al Olimpiadei 75 (480 anni în aintea lui J.-Ch.) la Salamina însuşi în aquea ḑi quând Grecii repurtarŏ aci o victorie atât de memorabilă asupra Perşilor. Aqueastă ḑi facce epochă în istoria tragediei, quĕci Eschilu se distinse în numĕrul luptătorilor, şi junele Sofocle cântò imnul victoriei *peanul*, în capul chorului quĕ o celebrà. Famillia lui Euripide se refugiasse în insola Salaminei cu puçin mai nainte de invasia lui Serse în Attica. Tată-sĕu Menesarcu erà vînḑĕtor de vinu dupŏ ḑisa biografilor, iar mumă-sa Clito vindea legume. Aristofane face adesea allusii la umilita lui nascere, mai vìrtos în *Acharnieni* în *Cavaleri* şi în *Serbâtorile Cererii.* Dupŏ ascultarea unui oracol rĕu esplicat, începurŏ a cresce pe Euripide spre a facce din ellu un atlet. Aquest oracolu annunţà quĕ pruncul va fi vin-

gĕtor în jocurile publice. Prin urmare se dette întru deprinderea şi esercitiul corpului, şi se dice quĕ a şi repurtat o dată pretul în lupte. Mintea lui ânsĕ îl împinse în dată către alte studiuri. Se esercitò mai ânteiu la pictură, apoi studiò retorica subt Prodiciu, şi filosofia subt Anasagora. Se dice quĕ a fost în forte strinse relatii cu Socrate que erà mai june de quât el cu doi anni. Aquesta quare pré rar se ducea la teatru, erà nelipsitu quând se jucà vre-o dramă d'alle lui Euripide. Aqueste studiuri alle junetei lăsarŏ urme profunde în compositiile lui tragice. Se reaflă între'ênsele sistema lui Anasagora asupra originei fiintelor şi principele moralei lui Socrate, quare îl făcurŏ a fi numit filosoful teatrului. De altă parte se scie que pretu puneà Quintilian pe frumusetele lui oratorii, şi consilie pe junii que se destinà pentru tribună, recomandândule citirea operilor lui Euripide, ca un escellent model al artei de a convinge şi a îndupleca. Nisce asemenea laude se asceptà mai apoi să deviie materia unei critice, quĕci este a nevoie qua frumusetele que pot facce effect pe tribună să pótă fi bune şi cuviinciόse pentru scenă.

In primul annu al Olimpiadei 84 Euripide debutò în carriera dramatică. Prima lui operă fu *Peliadii*, şi avù al treilea pretu. Se află data şi a altora: din dramele lui, *Medeea* fu representată în Olimpiada 87, aqueastă operă fu parte unei tetralogii şi avù asemenea al treilea pretu. Dupŏ trei anni, în al patrulea an al Olimpiadei 87, reuşi a luà pretul ânteiu cu *Ippolitu*. *Fenicienii* se representarŏ în primul annu al Olimpiadei 92; iar *Oreste* în al patrulea annu al aqueliaşi Olimpiade. Aqueasta se pare a fi ultima lui operă quĕci murì dupŏ doi anni în al doilea annu al Olimpiadei 93, în partea lui Archelau regele Macedoniei, unde se retrasesse în ultimii anni ai vietei salle. Nu se spune tot într'un chipu felul mortii salle. Unii dicu quĕ preâmblânduse într'o dì într'un locu solitariu, nisce câini furioşi se repedirŏ asuprài şi îl făcurŏ bucăti. Altii pretindu quĕ fu asfel sfîşiatu de nisce femei. Aqueastă din urmă traditie se întemeiadă, fără îndoială, asupra urei que îi attribuescu quĕ avea asupra sexului în general. Se scie quĕ Aristofane în comedia sa *Serbătorile Cererii* îşi închipuesce quĕ femeile ardênd de resbunare pentru înjurele que Euripide le facce în tragediile salle, deliberă între sine asupra midlócelor de a'l perde; şi autorul comicu, cu tótă prefaccerea quĕ ia partitul femeilor în contra lui Euripide, ânsĕ el le sfîşie mai crudu de quât aquesta. Cu tóte aquestea Euripide se însurò dĕ doĕ orĭ;

prima i femee se numiă Choerina şi îi dette trei fii; lăsând'o p' aquesta luò alta. Cum se vede nici una din aqueste doĕ căsătorii nu fu fericită.

Aulu-Gellu ḑice, dupŏ mărturia lui Strabon, quĕ Euripide a fost compus 75 de tragedii, şi nu repurtò preţul de quât numai de cinci ori. Cu tóte aquestea biografia scrisă de Toma Magister arată quĕ a făcut 92 tragedii şi quĕ a învins de 15 ori; biografii quei-lalţi, Suida şi Moschopulu ḑicu quĕ numai de cinci ori a învins. Nu ne mai remasserŏ dela dênsul de quât 19 drame, quare sunt quelle următóre: *Ecuba*, *Oreste*, *Fenicienii*, *Medeea*, *Ippolitu*, *Alceste*, *Andromacha*, *Ciclopul* (dramă satirică) *Suppliantele Ifigenia în Aulida*, *Ifigenia în Taurida*, *Troienele*, *Rhesu*, *Bacchantele*, *Eraclidii*, *Elena*, *Ion*, *Ercule furiosul*, *Electra*. Intre numerósele fragmente din quelle lalte opere ne-a remas şi prologul *Danaei* cu un fragment de Choru, cum şi trei pasage fórte însemnătóre alle lui *Faeton*, aflate în anul 1810 într'un manuscript din biblioteca regală.

Prea multe judicăţi şi păreri s'au făcut asupra meritului lui Euripide ca poet tragicu atât între antici quât şi între moderni. Aristofane, contimporanul sĕu adesea ori 'l a parodiatu şi 'l a luat în rîs în comediile salle, cum am ḑis în *Acharnieni*, *Serbătorile Cererii*, şi în *Brósce*. In quea d'ântêiu din aqueste comedii, Aristofane adduce pe scenă un săracu quare vrênd a se appĕrà înaintea popolului, şi căutând miḑlóce de a îmblânḑì pe judicătorii sĕi, se duce a se împrumutà dela Euripide quâte-va sdrenţe cu quare el îşi îmbracă eroii, bătêndu'şi jocu asfel de friperia dramatică şi de miḑlócele materiale fórte des usitate de Euripide spre a producce pateticul. Am arĕtatu mai sus sujetul *Serbătorilor Cererii*, din quare tótă ultima parte se compune din nisce lungi parodii alle tragediilor lui Euripide şi mai vîrtos a lui *Palamede*, *Andromede* şi a *Elenei*. In quelle dupŏ urmă sujetul Bróscelor este disputa între Eschilu şi Euripide asupra preeminenţei tragice. Bacchu annuiat de urîtele tragedii que îi jucà în Atena de quând Sofecle, Euripide şi Agaton murisserŏ, va să se ducă a căutà în iadu un poetu capabilu de a celebrà sĕrbătorile salle. Află iadul în mişcare: Euripide venit de curînd se dispută pe tronul tragediei cu Eschilu que îl occupà înaintea lui. Pluton numesce pe Bacchu judicător în aqueastă certă. Atunci începe o scenă lungă plină de rîs, unde ambii poeţi se attacă pe rîndu asupra sujetelor dramelor lor; asupra prologurilor etc. Eschylu îşi destinde la vedere stilul sĕu pompos, bursu

flatu; Euripide îşi destinde ideile subtile, espressiilei fine şi recercate. Aquesta împută rivalului sĕu înflura, întunecimea, vorbelei mari şi sforăitóre, şi secul acţiei. Eschilu accusă pe Euripide quĕ a desnervat stilul tragediei, quĕ 'l a facut a se coborî în nisce amĕnunte pré vulgare, şi quĕ a pus pe scenă nisce crime revoltante, characteré viţióse ca al Fedrei şi Stenobeei. In quelle dupŏ urmă se adduce o cumpĕnă, unul îşi pune versurile la o parte, altul la alta; Euripide se accaţă, se nevoiesce şi cumpĕna trage tot în partea lui Eschilu. In urmă de totu, aquesta, qua să termine cercarea, ḑice adversariului sĕu Euripide să se puie el singur în cumpenă cu tóte operile salle, cu femeea sa, cu copii sĕi şi cu amicul sĕu Cefisofon pe d'a supra, şi ellu, Eschilu, să puie numai doĕ versuri d'alle salle din partea queea-lalta şi va vedea quĕ cumpĕna trage tot în partea aquellor doĕ versuri. Bacchu, in fine, pronunţă judicata în favórea lui Eschilu.

Se vede între critice pré multă esageraţie şi nedreptate. Aristotele în *poetica* sa numesce pe Euripide *quel mai tragicu din poeti;* face ânsĕ allusie la marele effectu al catastrofelor lui funeste; quĕci adaogă: "cu tóte que nu è tot d'auna ferice în mênarea dramelor salle.„ Quintilian din partea sa preferă din Sofocle pe Euripide, judecându'l din puntul sĕu de vedere ca orator. Intre moderni assemenea Euripide mult pînŏ înquoà avù preferinţa. Ricine pare quĕ'l a studiat mai în particular şi 'l a imitat adesea. In timpii noştri un celebru criticu W. Schlegel 'l a dat cu mult mai jos de quât Eschilu şi Sofocle. Se va judicà dupŏ pasagiul următor: "Quând considerà quine-va pe Euripide în sine fărŏ a'l comparà cu precedenţii sĕi, quând adună dramelei quelle mai bune şi părţile admirabile respândite în quelle lalte, îi póte facce lauda quea mai pompósă: ânse de îl va contêmplà în întregimea istoriei artei, de va esaminà subt rapportul moralităţii effectul general al tragediilor salle şi tendinţa sforţelor poetului, nu se póte ţine de a nu'l judicà cu severitate, şi de a'l censurà în mai multe chipuri. Puçini scriitori sunt despre quare póte quine-và ḑice în adevĕr atâta bine şi atâta rĕu. Este o minte estraordinar' ingeniósă, cu o îndemânare minunată în tóte eserciţiurile intellectuale; ânsĕ într'o mulţime de qualităţi amabile şi strălucitóre, nu se aflà în el nici aquea profunditate seriósă a unui sufflet înălţat, nici aquea înţellepciune armoniósă şi ordonatóre que admirămu în Eschilu şi Sofocle. El caută a placce, şi nu se mai uită que midlóce pune în lucrare. De acì vine que

pretutindeni îl vedemu quĕ nu se asséměnă cu sine: are pasage de o frumuseţe răpitóre şi altă dată cade în nisce adevĕrate trivialităţi. Ansĕ cu tóte defectele aquestea posedă quea mai ferice facilitate şi un óre-quare carminu încâtator que nu'l abandonă nici de cum „

In general, Schlegel mi se pare que a judicatu pe Euripide dintr'un punt de vedere fórte mărginitu. Preferă în aintea lui pe Eschilu, quĕci aquesta a conservat mai bine characterul religios que la început a fost nedeslipitu de teatru. Se scie quĕ representaţiile dramatice erà la început nisce ceremonii religióse. Chorurile quăror è datore tragedia grécă originea sa, furŏ mai ântêiu nisce imnuri que se cântà în onórea lui Bacchu spre ai celebrà sĕrbătorile. Inţellesul religios al chorului este ideea imposantă a Destinului que planà peste ori que faptă. De unde vedem quĕ asfel sunt trăsurele fondamentale alle tragediei grece şi mai vîrtos în Eschilu şi Sofocle. Să ne adducem a minte de misterele şi de characterul cu totul catolicu al teatrului din mediul-evu, şi vom vedé cum mai în urmă dispare de pe scenă ideea religiósă. Arta dramatică avênduşi légĕnul la piciórele altarelor, crescù şi se perfectionò afarŏ din sanctuariu, unde elementul religios incetul cu încetul începù a nu se mai simţì. Euripide ne arată într'un chipu învederat şi frapant aqueastă trecere a epochei religióse către epocha filosofică, şi acì nu è culpa poetului, este naintarea neappĕrată a artei que urmeadă a se luà dupŏ mişcarea şi înaintarea minţilor. In Euripide se póte vedé mai mult un progres de quât scădere, sau daqua è vre o scădere subt rapportul religios, pentru artă è un progres. Euripide în adevĕr a descoperit o lume necunoscută, lumea suffletului şi aqueasta fu sorgentea succeselor quellor mai strălucitóre. Cu tóte împutările que i se facu è cu neputinţa de a nu vedé în el un mare pictor al inimei umane. Prin aqueasta el attinge simţirea, place, şi va plăcé în tot d'a una. Cugetui principal este de a mişcà: cunoscea natura pasiunilor şi scià să afle situaţiile în quare elle putea să se desvólte cu mai mare putere. Se pot facce în destule objecţii în contra planurilor salle rĕu ordinate, în contra allegerilor sujetelor salle, şi în contra chorurilor salle fără locu; remâne ânsĕ mai pre sus în espressia adevĕrată şi naturală a patimelor, în arta de a inventà situaţii interesante, de a grupà charactere originale şi de a înţellege şi a arătà natura umană sub tóte feţele. E maestru în arta de a tractà dialogul şi de a adoptà discursele şi replicele la caracterul, sexul, şi la

condiția personagelor. Li lăudămu eleganța și facilitatea stilului sĕu; ânsĕ se cuvine a recunósce iarŏ quĕ adesea a făcut abus cu sentențile și cu tiradele salle filosofice. Atât prin defectele quât și prin qualitațile salle el a fostu mai apprópe de spiritul quellor moderni, și de aqueasta și detterŏ unii preferința mai mult lui de quât lui Sofocle quare a manținut arta într'o regie mai curată și mai ideală.

ARTAUD.

INDOITU SCOPEL.

(Minte romanéscă.)

—

Adesea am remarcat quĕ fetele de au ajuns pînŏ la șéi-spre-ḑece sau șépte-spre-ḑece anni, cu vre un defect gravu sau tare înrădĕcinat, causa este quĕ au fostu rĕu îndreptate sau și fărŏ nici o direcție în vîrsta copillĕriei. Educația este o mare putere; muma que își cresce copilla cu îngrijire ia o dominație așà de mare asupra ei, în quâtu, fórte raru s'ar puté vedé o copillă bine crescută să iasă din consiliurile ei, și sà se abată în vre o necuviință seriósă. Nu quĕ dórà nu sunt și charactere mai a nevoie unele de quât altele spre îndreptare sau spre îndemnarea binelui, nisce instincte mai cerbicóse, nisce firi mai rebele la quare e neapăratu de nevoie și timp și stăruire mai multă spre a le pune pe callea quea dreaptă; ânsă daqua o dată educația înțellegĕtóre, adevĕrata educație maternă s'a applicatu mai ântêiu cu stăruire la pruncia fetei, apoi la copillăria ei, și apoi la vîrsta copillandriei, aquéstă îndelungă lucrare își adduce fructele salle, quând vine junețea. Applecările se regulă, se modifică; qualitățile que se întărescu prin îngrijirea maternă vinu apoi ca un contrapĕsu la defectele naturale.

Prin urmare nici o dată nu m'am miratu quând am vĕḑut pe lângŏ o fata de optspreḑece anni, al quăria character ar'fi meritat împutări, o biată mumă amalată sau rĕu inspirată; și cu atâta mai multu nu m'am mirat de asemenea resultate neferice în familliile aquellea unde copillele au remas fără mumă, fără quea mai dulce și naturală a lor instructriță. Junețea atunci numai urméḑă cu suppunere și subt o blândă ascultare pe drumul que îi arată mâna căllăuḑei salle, quând aquea callăuḑă a sciutu să conducă cu succes copillaria și adolescența. Alt fel nu va să scie; defectele iau putere, și rumpu ori que frêu. E greu atunci a sperà vre o îndreptare. Se întemplă ânsĕ quâte o dată și escepții fórte rare: se întêmplă nisce firi bune și fără îngrije în copillărie și în adole-

scentă; ajungênd în juneţe la óre quare defecte, din aquestea întêmplânduse se paţă vre o nenorocire, întêmplânduse a simţi suffletul o sguduire neasceptată, o lecţie energică dela împregiurări, póte atunci qua mintea desceptată să'şi ia resortul sĕu şi să facă a triumfa quelle bune dispoşiţii, aquelle tendinţe generóse que Dumneḑeu a pus în suffletul fetelor născute spre a fi binele şi mulţumirea soçietăţii.

M'am întemeiatu în aqueastă părere şi m'am convins printr'o nuoă încredinţare que o esperiinţă singulară m'a făcutu a avé de vre o quâţi va anni, şi a quăria narrare, credu quĕ va fi de óre-quare folosu.

Eram fórte legat cu un manufacturier alsacian a nume Hermann quare ţinea d'a dreptul printr'o allianță de famillia mea. El fusesse unul din quei mai îndemănatici şi din quei mai fericiţi industriali ai aquestui coprins. Mórtea, que quâte o dată sémĕnă quĕ ascéptă pînŏ que omul unesce quelle mai principale condiţii alle fericirii qua să'l răpéscă ênsuşi în momentul quând el speră a se bucurà de dênsele, venì a'l isbì în puterea vîrstei. Lăsà o vĕduvă şi doi copii fórte mici âncŏ, un bĕiat de ḑece anni şi o copillă de opt. Epitropia se cuvenia dómnei Hermann quare o priimì, şi eu fuiu nevoit a priimì titlu de ajutor epitropiei, cugetând quĕ bieţii copii vor avé mare trebuinţă de un réḑemu. Muma, erà o femee plină de pietate şi de virtute, îi lipsià ânsĕ luminele cuvenite. Vrea din tot suffletul binele, nu scià ânsĕ tot d'a una a'l face. Nu puteà distinge cu înlesnire trebuinţele fie-quăria vîrste şi fie-quăria posiţii. Intr' aquestea iarŏ influinţa mea erà rară şi parţială, quĕci vĕduva, preoccupată de durerea sa, se trăsesse din distracţiile soçietăţii, şi ênsuşi de consolaţiile prieteniei. Lăsò în dată Strasburgul unde eu locuiam atunci şi se dusse a se aşşĕḑà cu Fanni şi cu doi domestici într'o proprietate fórte câmpénă que avea între Schelestadt şi Colmar. Gaston, fiiul sĕu, fu aşşĕḑat în collegiul din Strasburgu şi fiind quĕ răpedea comunicaţie que esistă acum prin drumul de fer, pînŏ atunci nu erà âncŏ aşşeḑată, sta acì copillul şi numai de patru sau cinci ori pe an putea a se ducce să vaḑă pe mumă-sa şi pe soru-sa. Dillele de sĕrbătóre le petrecea la mine şi mĕ amusà prin felurimi de narraţii pline de marghiolii şi de candóre.

Cu mare părere de rĕu vĕḑussem pe dómna Hermann închiḑêndu'şi fata într'un fel de singurătate, unde îi lipsià midlócele de educaţie, şi dela sine nu puteà nimicu facce spre a le împlinì. Casa ei semĕnà închisă între ruinele vechilor clădiri

feodale: Nu departe de dênsa se înălţà ca un monument al vîrstelor antice nisce derîmături de muri pe crésta quea mai înaltă a délului; şi quare trecu, nu sciu cum, drept locul de întêlnire al vînătórei lui Carol-Magnu. Singura distracţie que se putea avé în aquestu locu selbaticu erà quâţi-va căllĕtori curioşi que venià a'şi petrece quâte doĕ trei ḑille în studiul antichităţilor que mai adesea sunt îndoióse.

Occupaţiile melle, reţiindumĕ la Strasburg, nu puteamu nici de cum a mĕ comunicà cu vĕduva amicului meu şi cu pupilla mea, de quât prin correspondinţă. Ne scriam quâte o dată; aveam asemenea scire despre dênsele şi dela Gaston, ânsĕ scrisorile dómnei Hermann nu mĕ însciinţà despre tóte quâte aşu fi voit să aflu. Daqua quâte o dată puteam scăpà vre o doĕḑeci şi patru de ore spre a le da vre o viḑită răpede, vedeam pe Fanni crescênd cu adevĕrat în graţii şi sporindu în óre-quare instrucţie elementară; ânsĕ n'aveam pas să pociu observà queea que mĕ interesà mai mult de a sci, adică characterul ei şi desvoltările lui.

Cu tóte aquestea îmi adduceam a minte de óre-quare observaţii de mai nainte. Aqueastă copillă tot d'auna mi s'a părut plină de o simţibilitate estremă şi de o imaginaţie facilă a se turburà. Ancŏ de mică îi plăcea şi càutà istorii de fantasme şi de umbre de morţi, şi aflà o plăcere ne spusă în spaima şi în lacrĕmele salle, sau în quelle mai simple şi cunoscute motive ea îşi inchipuià nisce stranii occasii de durere sau de bucurie. Işi fabricà nisce romanţuri fărŏ aventuri compuse numai din nisce sensaţii profunde din nisce miraculóse illusii. Imi venià adesea în minte quĕ locuinţa unde îşi petrecea copillăria, isolarea, lipsa unei impulsii luminate vor nutrì şi mai mult într'ênsa aqueste pericolóse instincte.

Nu mĕ amăgissem; ânsĕ quând mĕ duceam a petrece quâte puçin în casa lor, aflam pe Fanni atât de puçin comunicativă, atât de mută, qua să ḑicu aşà, în quât nu puteam avea îndestule miḑlóce a mĕ încredinţà asupra observaţiilor melle. Nu sciam bine daqua e tristă sau mîndra; tot que vedeam erà quĕ se arĕtà prea puçin amabilă şi n'aveam timpul de a pătrunde pînŏ în fund queea que mĕ întristà în characterul ei. Mumă-sa iarŏ vorbià şi ea prea puçin; în quât nu aflam mai nici o mulţumire quând mĕ duceam la dênsele, simţiam quĕ eram numai nevoit a'mi împlinì datoria unei prietenii vechi.

Mai târḑiu aflaiu dela Gaston fărŏ a'l cercetà, multe lucruri quâte nu le observassem în scurtele melle escursii. Soru-sa îm-

plinisse şéi-spre-ḑece anni; ellu avea opt-spre-ḑece, şi erà în anul quel din urmă al claselor collegiale, quând într'o ḑi luând o fisionomie seriósă que nu eram deprins a vedea în cunoscuta lui sturderie, imi ḑisse quĕ a priimit sciri que îl întristà fórte multu. Mĕ vĕḑù speriatu şi mĕ încredințò quĕ în quâtu pentru sanĕtatea mume-sĕi şi sori-sei are nuvelle pré bune; ânsĕ sorusa cu tótă sănĕtatea ei, sémĕnă quĕ ar' sufferì de o neputință morală, al quaria secretu nimeni nu póte să'l afle. Printre atâtea semne şi probe de o judicată sănĕtósa, îi scapă, adică quâte o dată şi nisce simtome de nebunie. Erà melancolică, pe gînduri, şi deprinderile ei avea un character de bizarerie que quâte o dată de şi erà quam plăcut, faticà ânsĕ mintea mume-sei, que nu putea să o pricépă şi să o mântuiască. Invĕțasse să încallice, şi adesea, singură în miḑlocul stâncelor şi ruinelor se preâmblà fórte mult şi se renturnà tăcută şi melancolică. Pietatea ei avea un que restrîns şi profund, ânsĕ quâte o dată închinăciunea îi semenà mai mult estase. Amĕnuntele vieței materiale o descuragià de totu; quând spunea quine-va înaintea ei vre o întêmplare, positivă, țessută cu fapte vulgare, se vedea în dată un rece sdemnu ai comprimà buzele şi ai încreți fruntea. Quâud îşi da şi ea părerea nui căutà temeiul în simpla dréptă judicată; par' quĕ 'şi ar'fi căutat elementele cugetării într'o sferă misteriósă, din colo de orizontul nostru. Ori-que objetu necunoscut, în ochii ei luà o culóre fantastică, ori speriindu-o sau mulțumindu-o; dintr un capitol ea îşi clădia o istorie; pornindu dintr'un puntu, ajungea la imensitate. Ruinele pré puçinu autentice alle întîlnirilor de vînătóre alle lui Carol-Magnu îi lucrasserŏ atât de mult capul arḑĕtor. Le viḑità adesea, cu quâte o carte de istorie în mână, şi acolò se credea încongiurată de marele imperator şi de soru-sa. Intr'una de ḑille mumă-sa vĕḑênd quĕ se appropiasse nóptea şi ea nu se mai întórnă, se dusse înaintea ei, şi o aflò în lacrĕme stând pe o pétră accoperită cu muschiu, cugetând la aquel întrepidu şi svînturat de Roland a quărui mórte illustrasse pe Roncevalce.

Asfel îmi vorbià Gaston quam mîhnitu, quam ironicu. El nu putea pricepe, bietul copillu crudu ăncŏ, que nu vedeà de quât queea que vedea, el nu putea ințellegge aqueste accesuri de simțibilitate. Ii erà milă de sorusă şi mai vîrtos un fel de milă d'aquelle que te face a înălță din umeri, iar nu a vĕrsà lacreme.

"Eatŏ mĕ acum, îmi ḑicea ellu cu un abandon, şi cu o grimasă copillăréscă, în tótă va-

canța de doĕ luni să mĕ vedu nevoitu a petrece într'un locu selbaticu, numai cu mumă-mea que se annóie, şi cu soru-mea que viseadă desceptă! frumósă perspectivă! o să mor de căscatu, sau o să deviiu queea que profesorul meu de retorică numesce *romanticu*, que nu'mi a trecut nici prin minte pînŏ acum. Incai de ai fi venit şi dumneată a petrecce timpul aquesta cu noi, que bine ai facce, quât de mult ți aşu mulțumì! am fi aflat vre un midlocu a mai descreți alle frunți şi a mai facce pe mama şi pe soru-mea să mai rîdă niçellu. Ea pune'ți în minte mincea, allergarea, încăllicările pe callu şi mai vìrtos pe asinu, şi alte atâtea petreceri la quare nici nu mai poçiu sperà fărŏ domniată!

— Numai un lucru ai uitatu, fĕtul meu, îi disseiu rîdênd de naivul lui egoismu, ai uitatu quĕ eu numai am piciórele de doĕdeci de anni, şi mai mult credu que o să ți se urască asemenea mai curînd de a tîrî dupŏ tine un bĕtrân cicălitoru quare să te ție de rĕu, de quât de a sta acolo singur. Cu tóte aquestea adăogiiu mai serios, n'aşu vré să'ți stricu planurile ci trebue a le întocmì asfel cum să se învoiască cu învĕțurile vîrstei melle. Dormi cu pace. Sa'mi mai iau séma.„

Scholarul meu nu dormì în pace, quĕci dupŏ puçine dille priimiiu o scrisóre dela dómna Hermann, o scrisóre amicală, în quare îmi mulțumià de speranțele que didessem fiiului sĕu. Cu tóte quĕ pré rar îşi comunicà impressiile şi pĕsurile, acum ânsĕ îi scăpà quâte-va plângeri despre sórtea unei mume que a remas singară a'şi cresce copiii, şi despre marea greutate de a regulà imaginația fiie-sĕi. Mĕ înscință qua şi quând ar'fi vrut a mĕ încredință să nu am teamă quĕ atât ea quât şi fiie-sa mĕ vor priimì voiόse şi îşi vor pune tóte puterile a mĕ mulțumì, lucru de quare eu nu mĕ plânsesessem nici o dată; în quelle dupŏ urmă îşi terminà scrisórea în chipul următor: "Scii quĕ noi nu suntem cu inima bună; ânsĕ que ar'fi prietenia, daqua n'ar venì a împuçinà durerile luându parte la dênsele?„

In mai multe rînduri tot cugetam que partit să iau. O secretă speranță îmi dicea quĕ eram chiematu a uşurà întristarea quare sufferià aqueastă famillie. Intocmai ca tacticii întellepți vruiu a mĕ folosì de timpu. Imi rînduiu trebele şi mĕ preparaiu pentru o îndestul de lungă lipsire, şi dupŏ que îmi combinaiu planul, scriseiu quĕ viiu şi eu cu Gaston.

Bietul bĕiatu plângeà de bucurie. Mĕ temuiu qua nu cumva multul entusmiasmu să nu'l distragă din occupația studiilor; mĕ amĕgiam ânsĕ: zelul îi fu

însuffleţit de perspectivă. Intr'o ḑi Gaston veni sărind şi mĕ luò de gât; erà plin de bucurie, bĕiatul, mai crescusse de quâte va degite; erà *baccelier* acum!

Dupŏ quâte-va ḑille plecarŏmu. Dómna Hermann se bucurò de fericirea lui Gaston Fanni que iubià pe frate sĕu, de şi îl aflà fórte prosaicu şi positivu, îl priimì cu lacrĕme. Pallidai figură se însuffleţi la început şi apoi îşi luò iară aqueeaşi espressie gravă şi pensivă. Imi spusse mai în urmă înquoà, quĕ îndată dupŏ bucuria momentului de revedere, ii venì cugetarea viitorului fratelui sĕu; quĕ în baccelierul de ier, ea vĕḑù în dată pe omul format, pe cetăţeanul stimabilu, pe tatăl de famillie; în micul student în drepturi, pe avocatul la modă, protegindu prin eloquenţa sa pe vĕduvă şi pe orfan. D'o dată apoi căḑù din aqueastă înălţime, quând auḑì pe Gaston strigând cu un glas tare: "Noi murimu de fome, mamà; aibi milă de stomachurile a doi călĕtori. Credemĕ quĕ acum mi aşu vinde diploma de mătase albastră pe un dejun cum se cade.„

Eu avuiu quea mai frumósă cameră din casă. In primele ḑille mĕ luamu dupŏ fantasiile lui Gaston, pe quăre îl făcuiu să facă quâte-va lungi preâmblări. Erà răpitu de bucurie vĕḑendu 'şi projetele realisânduse, şi nici quĕ prepunea quĕ eu tot de o dată îmi urmam şi pe alle melle; lui nui spuneam nimicu, queci îl aflam pré sturditu, şi pré nematoritu âncŏ, qua să'l puiu într'o confidenţă fórte simplă de sine, ânsĕ fórte importantă prin scopul sĕu.

Dómna Hermann nu întârḑiè a mi se mărturisì despre Fanni Imi spusse quâtă speranţă aveà asupra fiinţei melle de façă şi asupra egalităţii characterului meu spre a facce pe fiie sa mai amabilă.

"In adevĕr, adăogà ea, quâte o dată ar crede-o quine-va quĕ e frĕmântată dintr'o dospire cu totul alta de a nóstră, şi cu tóte aquestea nu e mîndră; e numai distrasă şi i se urasce, e sătulă de tóte. Invĕţurile relaţiile nóstre par'quĕ 'i ar sta pe peptu. Lumea în quare noi trăimu nu è lumea ei; ea îşi face alta imaginară, şi preferă visele salle mai mult de quât judicată şi realitatea.

— ,Si que ai făcut dumniata qua săi combaţi aqueastă urîtă direcţie a minţii?

— ,Deu! que să facu? respunse biata femee uimită, 'iam căutatu prin pregiur o şóçă de vìrsta ei, 'iam procurat cărţi instructive şi petrecĕtóre.

— Pré bine! dar aquea sóçă...

— Ah! aquea sócă, prorupse dómna Hermann suspinându, erà o nebună que a stricatu capul şi quare ar'fi stricatu şi inima copillei, de n'ar'fi vrut Dum-

neḑeu cu noi. Părinţii aquestei fete erà simpli şi îi credeam de înţellepţi. Eu sunt încreḑĕtóre şi facilă; m'am alliatu cu aqueastă famillie que locuià nu departe d'acì. Amu lăsatu amêndoĕ fetele a se adunà şi a'şi scrie. Vedeam cu mulţumire relaţiile aquestea, quĕci Fanni se mĕnà que è mulţumită. Intr'aquestea începuiu a vedé quĕ fata devenià din que în que mai nesuppusă către mine, şi mai nesufferitóre quând îi adresam quâte vre o observaţie dupŏ datoria mea. Intr'o ḑi în annul trecut, o vĕḑu quĕ intră în camera mea cu ochii roşii şi tristă de totu. "Mamà, îmi ḑisse ea, "promite'mi quĕ nu mĕ vei "sforţà nici o dată a mai revedeà pe Anna.,, Mĕ vĕḑù copilla în mirare. "Oh! nu quere "dela mine a'ţi spune conver-"saţia mea din urmă cu dênsa. "O iubiam, me făcea sa 'mi "placă prin spiritul sĕu, ânsĕ "nui cunosceam inima. Consi-"liurile que 'mi a dat ieri 'mi e "ruşiue să'ţi le spuiu: atâta "vĕḑu quĕ trebue a o rupe cu "quei rĕi qua să nu ajungă "quine-va a le semĕnà într'o "ḑi.,, Nici o dată n'am putut să aflu ca que fel de vorbe urîte furŏ aquellea que revoltarŏ pe fiie mea. Quât putuiu mai curênd mĕ desfăcuiu de allianţa que facussem fărŏ judicată; ânsĕ cu tótă generósa mărturisire a Fannii, nu se putù scăpà de a nu conservà nisce urme funeste alle aquestei prietenii trecĕtóre. Imaginaţiai îi devenì mai întărîtabilă şi characterul mai melancolicu. Imi erà de trebuinţă qua o influinţă folositóre să viie a luà locul unei prietenii atât de nevrednice de dênsa; şi înpregiurul meu nu aflaiu aquea înfluinţă que căutam.,,

Lăsaiu inima maternă să'şi spuie pĕsul; apoi, o mai întrebaiu:

"Dar lecturele?,,

Intrebarea aqueastă iar turburò pe dómna Hermann, quare, cu tóte bunele şi minunatele voinţe nu putea să aibă şi o vedere luminată asupra îndatoriilor unei mume de famillie. "Nu è aşà lesne a se aflà multe cărţi bune, respunse ea. Unele sunt aşà de seriόse, în quât ar'facce a perì de urît o copillă de şéi-spre-ḑece anni; altele sunt mai relle de quât urîtele adunări. Fanni a luatu miḑlocul, quel puçin aşà credeam. 'Iam dat chieiea dela biblioteca tatălui sĕu, în quare sunt nisce cărţi tot seriόse. Ea nici nu le a attinsu. Am dat voie qua un librar din Strasburgu să ne trimiţă quevà nuotăţi fărŏ scandalu. Ne-au venitu quâte-va romanţuri, dar bune romanţuri unde omenia jócă un rolu prea frumos, şi unde cuviinţele sunt fórte respectate. Fanni le devorà quĕci îşi aflà nisce simtimente tari şi generόse,

characterere vii, întêmplări miraculóse. Sciu quĕ de multe ori addormià abia în revĕrsatul ḑiorilor, quĕci vrea să ajungă la maritagiul eroinei sau la mórtea durerósă a eroului.

— Ansĕ spune'mi respectabila mea dómnă, prorupseiu eu, que folosu a tras, scumpa dumitale copillă din aqueste lecture atâtu de attrăgĕtore?

Ea clătì din capu şi îmi respunse.

— Nici un folos, daqua trebue a judicà arburele dupŏ fructu; creḑu quĕ am făcut rĕu s'o lasu a se attinge de aqueastă fantasmagorie simtimentală. Tot vĕḑênd aquelle personage allese, aquelle evenimente întocmite dupŏ placul autorului, acum nu mai póte sufferì viaţa reală. Nu nimicu o facce a'şi perde pacea que ar'fi putut să o aibă de minune în aqueastă retraggere. Temerile, speranţele tóte suntu esagerate într'ênsa, şi aqueastă disposiţie tot cresce. Nu sciu, adăogò muma mihnită, que se va facce ea quând va intrà a se stabilì în lume; ânsĕ o vede subt nisce colori aşà de mincinóse în quât nu póte fi într'ênsa de quât fórte neferice.

Glasul dómnei Hermann se împuçinò pronunţând aqueste din urmă cuvinte. Işi şterse ochii, şi căutò la mine cu un ochiu tristu şi rugător, ca şi quând 'mi ar'fi ḑisu: "Cércă vre un miḑlocu de mântuire; veḑi o mumă que spera într'un amicu.„

Quât aşu fi vrut, fără să întristeḑu pe biata femee, săi arătu quât îmi parea de rĕu despre sistema ei, sau mai bine despre lipsa de ori-que sistemă pentru educaţia fiie-sei! p'acì îmi venià sai ḑicu: "Ansĕ cum vrei qua o fată de şéi-spre-ḑece anni să nu'şi formeḑe nisce idei eronee sau pericolóse despre o lume unde este să intre, daqua nu o laşi săi ḑărească dela început primelei intrări? Nu o aruncà în turburările lumii; întrodu-o ânsĕ puçin quâte puçin în miḑlocul distracţiilor iertate, daqua voiesci a nu se nutrì de chimere. Effectul singurătăţii este redutabil pentru un sufflet june şi ardent; imaginatia se inferbintă aci şi se răpasce de mii de minciuni amăgitore; şi quând aqueastă singurătate e locuită numai de cărţi, unde fantasia domnesce singură, quare rătăcescu prin carmenul ficţiilor, quare înfaçişaḑă ochilor amăgiţi nisce tablouri fărŏ modele, unde va sta aqueea que întîmpină atâtea curse în sine şi înpregiurul sĕu? Que fel judicata ei o va apperà daqua nu o formeaḑă nici o comparaţie, daqua nu vine nici o realitate a îi fi de ajutor?„

Ansĕ tóte reflessiile aquestea şi altele îndestule, que ar'fi putut a'mi suggerà narraţia vĕduvei, ar'fi fostu fărŏ locu; numai

puteam nimicu asupra trecutului; şi creḑuiu mult mai înţellept a mĕ occupà de viitor.

"Ascultă, îi ḑiseiu, vrei să'ţi vorbescu cu francheţă? Fiica dumitale are mari defecturi; ânsĕ aqueste defecte vinu din circonstanţe, alt fel ar'fi fostu nisce profunde şi preţióse qualitaţi. Nimicu nu e mai sublimu de quât o imaginaţie copiósă, quând nu e abandonată fără frêu în voiea ei. Imaginaţia, ânse quând n'ar' avé-o juneţea, n'ar' mai avé asemene nici aquelleaşi graţii, nici aqueeaşi activitate a spiritului. Imaginaţia regulată înfrumuseţeaḑă şi îmmulţesce esistinţa. Nimicu nu e mai necesariu şi mai amabil de quât simţibilitatea. Işi póte quine-va închipuì o fată a quăria inimă să fie dură şi uscată, quare să'şi împlinească machinalemente nisce datorii reci, şi quare să fie străină la tóte emoţiile quelle sincere şi dulci? In adevĕr ar'puté fi o frumósa statuă; ânsĕ Dumneḑeu a vrut qua în aquest corpu să locuiască un sufflet tinĕr, închinat, plin de amor pînŏ la sacrificiu.

"Que trebue dar să facemu qua să desrădĕcinăm din scumpa dumitale Fanni imaginaţia şi simţibilitatea que sunt nisce defecte şi săi lăsăm simţibilitatea şi imaginaţia que sunt nisce qualităţi? Un lucru numai: săi formămu şi săi desvoltăm judicata. De'mi vei ajutà, de esci determinată a da nisce mari lovituri, creḑu quĕ am şi aflat miḑlocul quel mai răpede.,,

Mĕ uitamu la dênsa surrîḑênd şi asceptam un respuns.

Esci un omu raţionabil, ḑisse ea dupŏ un moment de tăcere; ori-quare îţi va fi consiliul eu îl voiu urmà.

— Aşà dar ascultă mĕ, urmaiu eu cu un ton de mulţumire triumfătóre. Am studiat fórte serios pe Fanni de vre o quâte-va ḑille înquoà. Ea mĕ ia drept un omu fărŏ grijă şi de un bun character, que de şi n'a ajuns nici de cum pînŏ la înălţimea cugetărilor ei, ânsĕ nu e în stare a rîde de dênsele. Quând mĕ întornu dela vre o preâmblare în quare Gaston 'şi a petrecut ca un nebun, şi apoi mĕ aruncă abià suffländ în fotolliul dumitale, atunci ea are milă de mine, şi nu îi desplace conversaţia mea. Atunci întru órecum în gusturile ei şi îi vorbescu de lecturele melle. Stăruescu în marele interes al istoriei quare şi place şi instrue tot de o dată. Ii propuiu să asculte quâte va pagine din viaţa lui Carol XII sau din istoria Maltei que le-am vĕḑut în biblioteca dumitale. Ea, qua să complacă, priimesce, şi apoi, fiind quĕ allegu nisce pasage quam romantice, ea ascultă cu curiositate şi cu emoţie. De acolo trecu la părţi mai seriόse, mai positive, la narraţie de eveni-

mente ordinare, esprimate ânsĕ cu vivacitate, cu graţie, la nisce reflessii răpede, que nu împedică şirul faptelor. Vĕḑu atunci que imaginaţiai se îmblânḑesce şi numai quere dreptu nutriment numai isbirile quelle mari de sabie sau eroinele gemĕtóre. Se dedă încetul cu încetul cu verisimilitatea, cu realitatea. Numai vede quine-va urîtul la dênsa qua o urmare necesarie a ideilor puse în circulaţie; începe a sufferî naturalul, adevĕratul, raţionabilul. ,Si asta é mult, te încredinteḑu. Să nu'ţi paie rĕu quĕ'ţi am ascuns pînŏ acì micele melle manevre. M'ai auḑitu citindu ai veḑut quĕ fiiea dumitale mĕ ascultă; ânsĕ nu îţi desvĕlissem profunda mea politică. Acum è timpul să'ţi o spuiu pentru que acì stau preliminarele. Viiu la fapta principală. Eu nu sémĕn cu autorii que îşi compun prefaça dupŏ que îşi termină cartea. Prefaça'mi è făcută. Eatŏ planul operei melle: N'ai dumneata dorinţa să callătoresci?

— Eu! respunse dómna Hermànn cu mirare; dumneata scii quât sunt de casanieră. Pentru que îmi faci aqueastă întrebare!

— Daqua o callĕtorie facută în preună, în famillie cu fiiea, cu fiiul dumitalle şi cu mine ar' facce pe Fanni asemenea de raţionabilă pe quât este de graţiósă, ai mai sta atunci la îndoială?

— Nu, negreşit, ânsĕ que relaţie!..

— Aşà, prorupseiu eu, priimesci, şi îmi vei lăsà allegerea căllĕtoriei şi a ḑillei departului?

— Bucuros; ânsĕ...

— Fórte bine, dupŏ opt ḑille, pe marginile Rinului şi póte, şi în Ollanda la înturnare, daqua prima parte a callĕtoriei va facce a dorì pe adoa. Crede pe un vechiu observator inemicu al cearlatanismului şi al illusiilor. Incercarea va fi ferice şi îmi vei mulţumì dupŏ doĕ luni.

O vĕḑuiu quam uimită; îi aveam cu adevĕrat cuvîntul, ânsĕ proposiţia mea îi resturnasse tóte ideile. Fuiu generos, şi o rugaiu să mai lasse pînŏ pe adoa ḑì să'şi mai ia séma.

Ensuşi în aquea ḑì dómna Hermann comunicò de façă cu mine fiie sei projetul meu. O quam pricepussem eu. Ea n'aveà îndestulă voinţă a sa qua să determine o asemenea faptă, şi apoi erà pré firescu qua la toţi quei que se interesà să li se dea de scire. Fanni tresărì şi se uitò la mine cu blândeţe şi cu o espressie de recunoscinţă que mĕ împlurŏ de bucurie. Gaston que venì şi ellu, remasse răpitu de entusiasmu. A callĕtorì! avedé şi marea, póte! A studià ca Ulisse cetăţile şi datinele naţiilor! Plăcerea, suvvenirile ancŏ fresche alle sciinţei, şi óre-quare necaz de que să nu fie ellu primul meu confident,

tóte se confundà în capul lui. El stăruì lângŏ mumă-sa quĕ se cuvine a facce o asemenea căllĕtorie pentru un baccelier ca dênsul. Quâte-va sărutături apoi alle nebunaticului reuşirŏ a învinge pe dómna Hermann, quare îmi întinse mâna ḑicêndu'mi. "Fórte bine, amicul meu, de aḑi în optu ḑille.„

Vĕduva Hermann, măritată pré tărḑiu, asceptasse mult fericirea pînŏ să deviie mumă. Erà acum de cinci-ḑeci de anni, şi la vîrsta aqueasta i se părea o faptă quam temerarie a întreprinde o lungă căllĕtorie. Cu tóte aquestea încrederea que punea într'un amicu devotu, que erà mai mare de quât ea cu doi-spre-ḑece anni, dorinţa de a da fiie sĕi o altă direcţie de idei, o facurŏ a se determinà. Simplitatea deprinderilor salle o facù a facce preparaţiile pré currênd. Căllĕtoria que erà să facem se cuvenia de minune planului meu: o mai facussem o dată, şi o studiassem. Insemnaiu mai din ainte punturile importante alle chartei melle diplomatice, şi cursele folositóre unde erà să se prinḑă amabila copillă pe quare voiam a o mântuì.

Ne dusserŏm a ne imbarcà la Strasburg într'unul din batellele cu vapor alle Soçietăţii Coloniei, commodă şi folositóre întreprindere que lasă pe fie-quare, dupŏ condiţiile luate la depart, a sta dupŏ voie din distanţă în distanţă spre a viḑità locurile remarcabile alle aquestui cursu pittorescu. De quând în quând, campana dă de scire quĕ este apprópe o scallă. Apoi batellul descrie un demicercu spre a abordà, şi, printr'o mişcare graţiósă îşi întórce partea din ainte cătrе drumul que 'la brăsdatu. Te cobori atunci, te duci a petrece sau quâte-va ore, sau une ori mai multe ḑille acolo unde te chiamă curiositatea; apoi reafli la puntul numit un alt batellu al aquelliaşi soçietăţi quare te ia şi te depune que-va mai nainte cu aqueeaşi facilitate, şi astfel îţi faci o lungă şi placută callĕtorie, fărŏ greutate şi fărŏ fatică. Iţi aduni in pace felósele observaţiilor pe quare nu ţi le strică, ca în callĕtoriile pe uscat, suppĕrările neîncetate de a tot renoi locurile şi de împăcà nisce cuviinţe.

Plecând din Strasburg la prînḑu, ţineam cursul Rinului, rîu fórte onestu şi majestos, pe partea lui quea stîngă se întindea semĕnături, iar pe quea dreaptă se înşirà munţii pădurii Negre. Gaston aruncà de quând în quând quâte un ochiu asupra callei, erà ânsĕ pré uşurel şi nu putea simţi vre un mare interes în esamenul aquesta. Lui îi plăcea positivul, vrea să'şi aibă comoditatea; trecea în quel al alt capĕt al batellului şi se punea a'şi fumà în pace ţigara. Dómna Hermann îl certà pînŏ începea

să rîḑă. Fanni, fórte indifferentă pentru partea stingă a rîului, unde crescea producţiile folositóre, avea ochii tot către munţi, şi căutăturai profundă şi distrasă denotà lucrarea unei imaginaţii în neastîmpĕr. Imi adresà quâte o întrebare timidă pro formă; şi apoi se ducea pe gînduri şi pré puçin ascultà respunsurile, şi vedeam quĕ erà mult mai mulţumită de chimere de quât de luminele que iar'fi putut da esperiinţa mea.

Dupŏ trei ore de navigaţie ajunserŏmu pînŏ în coprinsul de Bade, şi de acì, printr'o trăsură venirŏm ênsuşi în Bade. Ne învoirŏm qua dómna Hermann să ne însoçiască ori quând escursiile nóstre nu o vor espune pré mult la osteneală.

Dupŏ que am viḑitat *Ospellul Conversatiei*, un fel de palat construit într'adins pentru o fórte mare ospitalitate, unde nisce salóne d'o eleganţă somptuósă, o sală de bal şi de concert, un teatru înfăçişadă călĕtorilor atâtea mulţumiri variate,apoi întinsa preâmblare que se întinde înaintea aquestui ospel şi quare se póte comparà tot de o dată cu o grădină, cu un parcu şi cu un bazar; lăsarŏm pe dómna Hermann la ospelul Europei, unde ne allesesserŏm locuinţa şi ne disposarŏm a viḑità *vechiul castellul.*

Se numescu asfel nisce ruine que tot se mai conservă, şi quare prin înalta lor situaţie agrestră înfăçişadă nisce minunate punturi de vedere. Amêndoi junii şi eu ne suiam pe lunga şi frumósa clină circulară que a deschis'o guvernul şi pe quare o tine cu mari chieltuiele, qua să conducă pe pedestri şi ênsuşi trăsurele pînŏ din josul ruinelor. Aci callea devine mai aspră, şi întrarŏm în coprinsul unor vechi turnuri. Mĕ uitam la Fanni. Ea erà quând pallidă quând roşie de emoţie. Cu glume o facuiu să'mi mărturisească quĕ inima trebue săi bată pré tare, cu tóte aquestea nu vru să'mi spuie cugetările salle; şi în adevĕr, nu póte quine-va quere qua persónele romantice, şi ênsuşi quelle mai încreḑĕtóre, să'şi esprime tot d'a una cu precisie impressiile que încércă. Au multe idei que n'au âncŏ nici o formă, au multe simtimente que ţin characterul vaporos şi nedeterminat al unui visu. Aqueste idei, aqueste simtimente înnótă între nisce imagini confuse şi între nisce concepţii stranii que nu potu fi chiare de quât numai pentru aquelle persóne, şi pe quare sărăcia vorbirii comune n'ar putea să le comunice profanilor. Pentru aquea lume necunoscută ar trebui un limbagiu nuou şi prin neputinţa de a se facce înţellesu spiritul romanescu se bucură singur în tăcere de allucinaţiile salle. Aqueasta se póte observà mai vîrtos

la o fată, quare neeşită în lume e tot d'auna timidă şi în reservă; quĕci fărŏ a crede quĕ vă fi înţellésă, se teme de ironia que ar putea isbì poeticele salle rĕtăciri.

Cu quât ne suiam cu atâta se producea o illusie singulară. Numai distingeam de quât o parte a ruinelor, şi credeam quĕ tot ne appropiem de partea quea mai 'naltă, quând dupŏ o altă cotitură vedeam de o dată vre derîmătură de turn sau vre un peticu de murallie, la quare nu ne-am fi asceptatu. De quând în quând ne întorceam a vedea printre arburii quei mari que se ardicà pe cóstele collinei, şi ne miram de luminaturile picante, de ridentele şi depărtatele perspective. Cu puçin pînŏ să ajungem în quel din urmă vîrfu ḑărirŏm o mică rotondă alle quării ferestre erà garnite cu sticle colorate şi quare contrastà de minune cu ruinele selbatice de quare erà încongiurată. Mĕ prefăcuiu quĕ trecu înainte. Fanni, dupŏ cum o prevĕḑussem, îmi arĕtò cu degetul locul aquesta que îi împungea curiositatea. Respunseiu cugetării ei: "Aci este, îi ḑisseiu. *Oratoriul marei ducesei Stefaniei.*,, Aquest nume que tótă Germania îl pronunţă cu respectu, şi pe quare îl auḑisserŏmu celebrat de mai multe ori în doĕ-ḑeci şi patru de ore, întărîtà attenţia fetei. "Fărŏ îndoială, îmi ḑisse ea,

aqueastă bună prinçesă vine aci spre a'şi depune la piciorele altarului durerile de consórte şi de mumă. Póte què întocmai ca o pietósă contésă quării îi citeam istoria mai de unădi, va venì şi ea a'şi petrece aci ultima dì, despre quare adesea Provedinţa însciinţeadă neputinţă nóstră, şi atunci în genuchie asupra lespedelor, dupŏ o lungă căutatură ardicată către cer unde 'şi apus speranţa, îşi va da suffletul curat la Creatorul sĕu.,,

,Si vorbind Fanni, lacrămele îi înundà cenele. Remĕseiu în mirare de aqueastă esplossie de simtimente, şi de aquel limbagiu, unde memoria avea atâta parte quât şi inima. Ansĕ înţeleseiu în dată quĕ, într'o escursie ca a nóstră, o imaginaţie înflăcărată avea cu que să se înferbite în destul de curênd, şi dupŏ que s'a turburat o dată, nu putea să se alline de quât prin nisce contraste neasceptate: acì erà tot secretul speranţelor melle, şi simţiiu quĕ timpul de a începe lucru a venitu.

“Scumpa mea copillă îi disseiu, ascéptă puçin me rogu, pînŏ să nu dai un curs emoţiei dumitale. Ia braçul meu', adăogaiu eu ridênd, şi să intrăm în *Oratoriul marei ducese*, pînŏ quând Gaston îşi va tăia ramura aqueea din quare va să'şi facă un elegant baston.,,

Batemu la pórta rotondei. O

servantă vine a ne deschide, cu servetul pe braçul stângu şi cu un taler în mână. Un miros tare de bucătarie ne isbesce pînŏ în gût. Fanni se tragge înapoi în mirare, şi emoţia ei se schimbà în desgustu. “Que è asta? îmi dice ea cu un fel de orróre commică — Uu birtu îi respunseiu eu. Acì càllètorii, stătuţi de suire, stau să mai resuffle şi îşi iau burghesamente sau vre un bullion que le mai dă puçină putere, sau un vinişor de munte, fabricatu cu artă que le mai însufflă puçin curagiu. Ansă aqueasta nu e pentru noi: să vidităm aqueastă capellă a minunatului nostru ospel al Europei.,, Pe urmă începuiu ai arătà officiul, bucătăria, o stanţă fórte strimtă unde se punea masa, şi în quelle dupŏ urmă un fel de sallon, îndestul de cochetu mobilatu în stilul goticu, unde damele erà invitate să şadă. Sóçei melle nui venì nici de cum să priimească poftirea interesantă a unui îndesatu birtaşu que nu înfăçişà facultăţii ei poetice nici un fel de nutrimentu. Mĕ tot împingea pe nesimţite către uşă, în pragul quăria aflarŏm pe Gaston, rezemat în bastonul sĕu ca Hercule în măciucă. Ne coborîrŏm pe unde am venitu cu óre-quare împaţientă de a ajunge mai curêndu la ospelul nostru. Fanni erà în óre-quare chipu descuragiată, şi eu simţiam rĕutăciósa mulţumire quĕci 'iam sguduitu o illusie.

Adoa a nóstră escursie fu un şiru de breâmblări plăcute. Dómna Hermann ne însoçià. O trăsură închiriată dimineaţa pentru tótă dioa ne condusse pe rînd la abadia de Lichtenthal, unde admirarŏm o capellă antică în quare nisce sinţi margravi, majestos revestiţi cu vestmintele de pétră încărcate de ornamente, sta culcaţi pe doĕ altare; apoi în deliciósa valle de Eberstein unde se înalţă un vechiu castellu, pe pórta quăruia se distingu nisce singulare armerii alle domnilor aquestui locu: *un porcu si o rosă;* în quelle dupŏ urmă la bizarul şi interesantul castellu al *Favoritei*, clădit, de vre o sută de anni, printr'un capriciu al prinçesci Sibillei, şi quare astădi este proprietate a marei ducesei que vine a locui aci quâte o dată. In rîndul planurilor melle intrà qua imaginaţia Fanii să fie mai des mulţumită şi amăgită, şi în innocentul meu machiavelismu aveam spre aqueasta doĕ motive principale.

Mai ânteiu, quând se înfăçişà vre o occasie de desîncâtare, sguduirea erà cu atâta mai tare cu quât la începutu fusesse precesă de încredere naivă. Apoi nu vream iară qua romantica nóstră să'şi împlinească tóte illusiile prin nisce realităţi cu totul reci şi descolorate. Inemicu a doĕ margini contrarii, ambi-

ţionam s'o facu să înţelleagă quĕ se află în lume, în viaţă îndestul de frumóse şi graţióse spectacole, îndestulă mărime morală poetică spre a nutrì o imaginaţie vie; vream ânsĕ s'o facu să vaḑă asemenea quĕ de va trecce quine-va peste un termen óre-quare de emoţii şi reverii, atunci numai simte nimicu, numai vede nimicu din quelle que esistă; atunci simte şi vede numai aqueea que putea să fie; se avvîntă neînţelleptesce în câmpul nemărginitu al possibilului şi nu adducce din aqueastă alergare disperată de quâtu stătătura minţii şi descuragiarea inimii.

In callea dela Eberstein întîlniam pe fie-que minut nisce punturi de vedere appropiate de noi, ânsĕ cu totul pittoresci. Quând ne coboram într'un fel de văi alle quăror cóste se sbîrlià de nisce arburi deşi şi tari, quând ne resuiam pe crésta unei colline, de unde descoperiam nisce frumóse colibe fórte curate, cochet risipite pe câmpie; apoi nisce fôntâne de apă vie curgia ici şi colo în callea nóstră, nisce bucăţi de lemnu grósolane şi commode, tăiate în formă de cupă şi puse de quine scie quare óspe nevĕḑut spre trebuinţa trecĕtorilor. ,Si castellul, a quăruia întrare erà custodită de doĕ statue de cavaleri accoperiţi de armatura lor, şi a quăruia quea mai mare sallă de o parte ne arĕta nisce frumóse sticlării din al şéi-spre-ḑecelea secol, iar de alta portretele venerabililor strămoşi!

Eşind din aquest locu atât de plăcut, prin quare dómna Hermann trecusse cu un linu surrîs, iar Gaston rîḑênd din tótă inima, quând ne trăgea prea iute la valle clinele quelle mai răpeḑi, Fanni îmi vorbià cu căldură de tóte quâte o impressionasserŏ. Află quă vallea dela Eberstein inspiră cugetarea şi melancholia. Tóte erà aşà de bine dispuse de natură în quât arta avù o pré mică parte în aquestu graţios tablou. Se trăsesserŏ nisce drumuri p' acolo pe unde nu s'ar'fi cuvenit de quât numai să le arate, qua să lasse paisagiului caracterul sĕu agrestru şi romanticu. Defectul drumului erà quĕci erà pré uşure, pré scutit de obstacole, şi ar'fi fost mult mai bine să fi vĕḑutu quĕ i se accaţă şi i se rupe vĕlul în rugi şi în desişu, sau să fi fostu nevoită a depărtà cu mâinile crăcile încovoiate peste poteca cotită de quât să se cobóre sau să se suie fără greutate pe un drumu largu, asternu cu arenă şi bine ţinut, que te facce a numai simţì fericirea emoţiilor prin commoditateai monotonă.

Pe quând juna mea sóça îmi făcea frumoselei observaţii, eu veḑuiu trecênd un ţerran badoes, quăruia îi ḑiseiu quĕ îl stimăm

pré ferice quĕ locuesce într'un locu atât de frumos. "Aşà în adevĕr, îmi respunse el, è un locu pré plăcut de quând *a făcut muntele.*„

Aqueastà espressie mi se părù străină. "Que înţellegeţi prin *a fâcut muntele?*„ îl întrebaiu eu.

"A! domnul è străin, ḑisse ţerranul Quĕci alt fel ar'fi sciut quĕ vallea nóstra altă dată nu erà aşà frumósà. Erà p'aci nisce adîncături impraticabile, nisce punturi de vedere que se perdea de tot quĕci nu putea quine-va a se pune cum să pótă profità de dênsule. Sunt ânsĕ vre o quâţi va anni de quând un bravu proprietaru a pus d'a resturnat tot locul aquesta. A chieltuit mari summe de bani să aducă pămînturi que au astupat adîncăturile şi a neteḑitu o parte a muntelui şi a făcut să se pótă preâmblà quine-va. Pentru quare 'iau ardicat o mică colónă quĕ o veţi vedea în drumul Favoritei. Acum putem şi noi priimì viḑite mulţime şi bunul nostru marele ducă, que cunósce interesele nóstre şi p'alle salle, îşi bate capul a întreţiné quelle que ne fac atrăì. Bun calcul è aquesta, quĕci veniturile marelui ducat sunt acum, dupŏ cum se ḑice, îndestul de bune; noi suntem în îndestulare fie-quare în casa sa, şi mulţumită Domnului, n'avem pe nimeni p'acì quare să fie în neastîmpĕr pe mâine.„

Fanni ascultà cu o neplăcere învederată aqueastă esplicaţie prosaică a spectacolului de quare ea se simţisse încântată.

— Nu se cuvine dar, ḑisseiu eu, a se încrede tot d'a una apparinţelor, şi quâte o dată rischă quine va a face pré multă chieltuială cu entusiasmul sĕu, quând nu appucă să judice despre queea que'l amăgesce. Noi am fostu amăgiţi mi se pare; quĕci lăudam natura aquestui micu paradisu pămîntescu, quare nu s'a construit de quât qua să înfle veniturile în bugetul modest al unui prinçu que scie să'şi facă calculul.„

Scholarul que fluerà atunci un cântecu compus în collegiu, se uitò la mine pieḑişu. Işi adducea a minte, fărŏ îndoială de vre o frumósă tiradă a lui Ciceron sau a lui Seneca asupra geniului Omului şi minunelor artei, şi în marea mea mirare, începù a strigà:

— Que fel! Domnule, pentru quĕ mâna Omului a ajutat natura să începem acum a admirà mai puçin fapta ei! Din contra n'ar' trebuì să ne mirăm şi mai mult de miraculosul folos que a sciut arta să tragă din frumosul situ de quât de frumuseţle naturale de quare este adornat? Şi que lucru è mai frumos de quât solicitudinea aquestui prinçu, quare ca un tată de famillie, nu voiesce a'şi desecà nici a'şi împlea tesaurul de quât spre a

respândì o fericire generală preste toţi copiii sei! Nu trebue acum să mai stimămu de quât quelle que întîmpină imaginaţia, şi să ne mai passionămu de quât de quelle que miscă în noi o simţibilitate maladivă? Queru iertare, adică dela aquella que atât îndelungu este înţelleptul meu conducĕtor; ânsĕ lui mai mult se cuvine de quât unui sturdit de opt-spre-ḑece anni, a combate raţionementele chiemerice, şi a face a se preţuì în adevĕrata lor valóre realitaţile solide.

Aqueastă suppĕrare şi imputure a copillandrului îmi plăcea; vedeam quĕ Gaston, profitând de o suvvenire clasică, cugetà din tótă inima la defectul que voiam a'l desbărà din soru-sa. Il lăsaiu să ia un moment rolul meu, şi îi respunseiu numai cu un aer în rîs quĕ priimiam lecţia şi să se ascepte şi dela mine altele; şi quĕ de o quam dată îi spuiu quĕ adesea în lucruri sunt doĕ punturi de vedere, unul que se adresă la imaginaţie, şi altul que intereséḑă judicata, şi quĕ amêndoĕ impressiile temperate una prin alta, înfăçişaḑă mai adesea adevĕrul.

Nu vruiu a ţine mult asupra unei idei despre quare aveam să mai vorbescu âncŏ; rassiguraiu rîḑênd pe biata dómna Hermann, que se temea să nu mĕ fi suppĕrat de retorica raţionósa a fiiului sĕu; şi împinseiu uşure cu cotul pe Fanni que devenisse iar tăcută. Incepusserŏm a vedé mica colónă despre quare ne vorbisse locuitorul satului; ne appropiamu de castellul Favoritei que eram să'l viḑităm într' aqueaşi ḑì pînŏ să nu înnopteḑe.

Printr'o lungă allee de pleopi vĕḑurŏmu o locuinţă simpla şi elegantă, înaintea quăria se întindea o grădină desemnată cu multu gustu. In dreapta şi în stânga grădinei se prelungià nisce galerii tapiţate cu fruḑătură prin quare străbătea lumina. Intrarŏmu în appartamente, ţinute într'un luxu bizar, şi unde proprietara de acum respectasse tóte fantasiile costóse alle fondatórei. Erà nisce cămine în forma chinesă şi japonesă, adornate pînŏ în plafond cu nisce mici figuri scălîmbate şi cu felurimi de aurituri; apoi nisce minunate mosaice, cristale frumóse de Veneţia, nisce arabesci de un finitu maravilos, nisce paseri chinese în relievu; o văserie complectă, din quare fiequare bucată representà un animal, de şi grotescu: ânsĕ artistamente posat, şi nisce lucruri de tapiţerie unde lucrasse ênsăşi ea prinçesa Sibilla, şi un sallon undea pusesse să o zugrăvească sub şépte-ḑeci şi doĕ de costume differente.

Cu mirare şi mulţumire nĕ uitam pe la tóte aqueste curióse magnificenţe. Callĕuḑa nóstră erà rece şi tăcută. Abià prin quâte o monosilabă respundeà

la numerósele nóstre demânde I se urisse bietului omu să tot încépă din nuou aquellaşi catalogu, şi semĕnà quĕ se lipsesce şi de moneda que o aşteptà dela noi.

Cu tóte aquestea în quelle dupŏ urmă alle viḑitei nóstre, Fanni, pe quare o interesasse fórte multu originalitatea aquestei case, şi a quăria miscatóre şi uşure imaginaţie începusse a şi lucrà, demândò pe câllĕnḑa: que a putut să facă pe prinçésa a îmmulţi în pregiurul sĕu atâtea lucruri preţióse, atâtea singularităţi rare şi picante. Ei i se părea que vede vre una din aquelle graţióse fee, a quăria vargă magică puteà să'ţi transforme de o dată o umilă cabană într'un palat de aur şi de diamante. Ea 'şi o închipuià nobilă şi graţiósă, doritóre de a încuragià artele, şi înălţată prin geniul şi inima sa mai pre sus de simpli muritori. La demândarea copillei callĕuḑa clatì capul, se descreţî óre-cum şi cu un ton quam serios quam bosînflatu, îi respunse. "Que a făcut pe prinçésa să adune pe lungŏ sine atâtea lucruri frumóse?... Ii erà urît şi nu scià que să mai facă.„

El veḑù quĕ respunsul lui puneà în mirare pe înterlocutórea. "Vinŏ adăogò ellu, numai de quât mĕ vei pricepe mai bine.„

Atunci ne facù a străbate parcul, în capĕtul quăruia se aflà o colibă; subt aquest accoperămînt se aflà doĕ cămĕruţe. Intr' una erà un altar fórte modestu pe quare sta un petrachil, o disciplină, un sacu şi o carte de rugăciuni. In queea laltă erà o masă grosolană din aintea quăria stà patru figuri de mărimea naturală, în vestmintele lor istorice, representându pe prinçésa Sibilla que prânḑtà numai pâine şi apă, într'o penitenţă de bună voie, în companie cu Santa-Magdalina, Santa-Maria şi San-Iosif.

Mĕ asceptam qua spiritul junei nóstre entusiaste să'şi ia o altă direcţie, şi qua misteriósa cugetare întru sine a aquestui locu şi ênsuşi bizareria împregiurărilor de quare erà impressionată să o facă a'şi compune în capu un romanţu nuou; şi nu mĕ amăgiamu. Acolo unde frate sĕu abià îşi putea ţine rîsul, şi mumă sa îşi esprimà prin esclamaţii, una dupŏ alta, aquea rece mirare que se vede în persónele fără imaginaţie, Fanni se umilià cu inima asupra pietósei şi severei prinçese quare se închinasse cu atâta căldură penitenţei, şi quare sciusse, printr'o sforţă de virtute sublimă a renunţià la tótă strălucirea lumii qua să'şi termine ḑillele într'o rigurósă abnegaţie.

Câllĕuḑa se uità la dênsa în tăcere, şi fără îndoială, ca şi mine, el îi devinà cugetarea. De astă dată nu mai aşteptò să'l

întrebe, şi cu un glas mai animat, "Aci, ne ḑisse el, prinçésa Sibilla vinì o dinióră a facce penitenţă de o viaţă nebunesce risipită şi a merità iertarea retăcirilor salle. — Biata femee! strigò Fanni, şi quât trăì ea în miḑlocul singurătăţii lipsită de bunurile vieţei? — Optu ḑille, domnişóră, respunse cu flegmă crudul German.

— Que fel! şi murì dupŏ opt ḑille de o asemenea de minunată retraggere?

— Nici de cum, urmò căllĕuḑa; se înturnò binişor în castel şi rencepù a mi 'ţi danţà, a se bucurà şi a rîde ca dênsa. Asta è o secătură inventantă qua să'şi mai petrécă de urît, şi să se mire mulţimea de dênsa.,,

La vorbele aquestea vĕḑuiu perind illusiile amabilei melle sóçe de căllĕtorie, ca o pulbere înălţată de o dată şi risipită de aqueeaşi sufflare de vînt. Mulţumiiu întru sine'mi căllĕuḑei que sufflasse în chimerele ei, şi mi se pare quĕ'iam plătit generos, ca unui ajutor que pare quĕ îmi venisse într'adins.

Reintrarŏmu în batellu şi ne dusserŏm a petrece quâte-va ore la Carlsruhe. Aci la palatul marelui ducă se concentră unsspre-ḑece strade principale; în tóte construcţiile se vede o regularitate, pe drumuri o curăţie. Acî mai vîrtos Germania îşi pune tot luxul, şi are cu que în tot d'auna a încântà şi a umilì quâte o dată pe căllĕtorul franceş. Ne arătarŏ în palatul ducal nisce portrete. Nisce părţi de ammobilare que Napoleon, în timpul dominaţiei salle universale, commandasse pentru marea ducésă Stefania, quăria onorà virtuţile, şi ne facurŏ a sta în aintea unui tablou que înfăçisà, ne ḑisse naivu căllĕuḑa nóstră, pe Curius burghermaestru al Romei, refusând cu suppărare talerii que îi addusesserŏ qua să'l corrumpă deputaţii dela Samnium.

Manheim ne încântò, ca şi Carlsruhe prin regularitatea şi curăţiai cu adevĕratu admirabile; ânsĕ tot que voiam a viḑită din preună cu compania mea, erà ruinele castellului feodal de Heidelberg. Sciam quĕ vom aflà acolo tot de o dată şi un nutriment legitimu pentru imaginaţie şi nisce motive positive pentru judicare Aci 'mi erà cugetarea dominantă, quĕci nu voiam nici a stinge în suffletul Fanni căminul unui generos entusiasmu, nici ai lăsà fantasia a se suì şi a se rătăcì prin norii în quare îi perià judicata.

Appropiinduse quine-va de Heidelberg, unde un drum de fer bine întocmitu ne dusse în tr'o jumĕtate de oră, se bucură de un spectacol attrăgĕtor. Cetatea è clădită într'o valle între doĕ coline, pe cósta quărora sunt semĕnate ici şi colo nisce case îndestul de elegante. Sui-

rŏm drumul que duce la ruinele castellului.

Acolo, înaintea aquellor derîmături imposante alle mărimilor feodale din al XIII secol, se întind o grădina şi un parcu desemnate cu o artă ingeniósă. Este lesne a judicà dupŏ remăşiţele informe alle clădirilor quĕ acolo erà o fortereţă potentă; nisce frumóse porţii de turnuri, que âncŏ stau, te lasă a vedea în fund cetatea şi cursul lui Necker, din colo de quare se prelunge o câmpie fructiferă que se umbresce de doĕ rînduri de înalte colline. Ansĕ tot que te răpesce de mirare sunt doĕ făçade alle unei antice salle que se numià salla cavallerilor; aquestea sunt de minune conservate, cu tóte quĕ în dosul lor tóte quelle lalte părţi alle edificiului au început a se surpà. Aquestea, d'o architectură imposanta, adornate cu sculpture fine şi espresive, ne ducea mintea către timpii turneelor cavaleresci, şi impressia que îmi faceà erà aşà de tare la a doa óră ca şi la ântêia, nici quĕ mai cugetam la Fanni a vedé progresele emoţiei que se operà într'ênsa.

Străbăturŏm quevà mai nainte în aquestu poeticu dominiu. Femeea gardianului ne însoçià, ne facù să intrăm într'o capellă, unde ḑărirŏm de departe un capucin într'un confesional, şi un penitent îngenuchind din aintea lui; ne appropiarŏm, şi erà curat doĕ mari figuri de lemnu pré bine lucrate. De acolo trecurŏm în altă despărţire fórte mare que fusesse asemenea o capellă, şi quare acum ajunsesse magazia unui dogar. Acì se conservà o bute mare celebră construită în al XVIII secol prin ordinul unui prinçu que luà dela vasalii sĕi o copiósă dicimă în vin. Butea aqueasta coprindea 283,200 butellii. Lungŏ aqueastă gigantică bute erà statua unui nan (piticu) sau bufon din timpii antici, que îşi căştigasse reputaţia, bine sau rĕu, quĕ bea quâte 36 cofine de vin pe ḑi. In fine conducĕtórea ne propusse să ne arate un orologiu curios pe quare ne rugò să'l întórcem noi ênşine. Gaston învitò pe soru-sa să întórcă ea chieiea ânsŏ conducătórea appucò de mână pe fată şi îndemnò pe rĕutăciosul scholar a cercà el. Bĕiatul ascultò. Abià attinse chieiea şi în dată se deschisse o uşcióră în faça lui; o figură urîtă şi grotéscă eşì înainte miscânduse, o mână cu o códă de iepure albu naintò drepta la nasul bĕiatului şi începù ai măturà şi ai şterge chipul cu arma ridiculă. Bravul bacelier se retrasse printr'o miscare de spaimă fără voie. Eu începuiu a rîde, dupŏ mine se luò şi mumă-sa şi soru-sa. Aqueastă întemplare ne facù a ne petrece în destul şi vĕḑuiu cu mulţumire quĕ Fanni, eşind din vagul impressiilor

romantice, începù în quelle dupŏ urmă a înţellegge que în viaţa positivă are quine-va a aflà şi amĕnunte folositóre şi nisce occasii naturale d'o fericită şi curată bucurie.

A doa ḑi, la larma petardelor voiόse que annunţà ḑioa nascerii marelui ducă, ca sĕrbătórea modesta a unui capu de famillie, plecarŏmu din Manheim. Ne dusserŏm a viḑità vechiea catedrala dela Worms, jumĕtate gotică, jumĕtate bizantină, cu quelle patru turnuri, cu venerabilelei mósce, cu lungelei şire de statue de bronz argintat. Gaston nu ne lăsò a uità producţia quea mai renumită a ţerrei, un vinu albu îndestul de generos, que cu mare căldură se numesce *laptele Verginii*, queci provine dintr'o viie que cresce în lungul murilor unei biserice închinate la maica lui Dumneḑeu. Ne grăbisserŏm a ajunge la Maienţa qua să ne mai reposămu quâteva ḑille în aqueastă mare şi antică cetate.

Cu tóte aquestea repaosul callĕtorilor curioşi este un repaos fórte occupatu. Aşà abia detterŏm o aruncătură de ochiu imposantei catedrale şi statuei lui Guttenberg, şi în dată luarŏmu drumul de ferru spre a viḑità apele dela Wiesbaden, locuinţă strălucitóre prin eleganţa construcţiilor şi magnificenţa galeriilor, unde nisce marşante, acconciate cu bonete ascuţite cu ciucuri şi funde de argint d'o cochetărie originală, vînd mulţime de lucruri de modă mai tot asemenea cu quelle dela Paris Mai târḑiu un alt drum de ferru ne condusse într'o altă mare cetate, frumósă şi istorică, în aquea cetate a Francfortului quare, dela miḑlocul secolului XVI a răpit dela vechiea cetate a lui Carol-Magnu, Acquisgrana (Aix-la Chapelle), onórea de a vedé încorunaţi pe împeratori între murii ei. Plăcuta varietate a grădinilor que încongiură Francfortul, o admirabilă statuă a Ariane stand pe o lionnă, dela Danneker din Stuttgard, un înavuţitu cabinet de istoria naturală, mai vîrtos aquel palat al cetăţii (hôtel de ville), aquel Romer unde doi secoli şi jumătate allegĕtorii deliberarŏ quând erà o vacanţă a tronului, attrasserŏ căutaturile şi simpatie nóstro. Mai de multe ori Fanni chiemò attenţia mume sei şi a fratelui sĕu asupra unor amênunte seriόse sau plăcute. Quât pentru mine que cunosceam ţérra şi tradiţiile ei interesante, n' aveam de quât numai un scopu de observaţie, quare erà juna mea pupillă, şi quând vedeam împuçinânduse într'ênsa, numai prin miscare şi prin esperiinţa callĕtoriei, aquel învĕţu de a se aflà în comerciu cu o lume închipuită, vaporósă, fărŏ realitate, fărŏ verisimilitate, încercam un simtimentu que în-

trecea şi ênsuşi aquel orgoliu que se numesce amor-propriu de autor.

Dela Maienţa pînŏ la Colonia, sau mai bine dela Bingen pînŏ la Ronn pruntele Rinului începu a lua un aspect mai răpitor. Siturile variate, împosante, ruinele gigantesci, neasceptate, eloquente, vorbescu aci mult imaginaţiei. Prin urmare mĕ temeam pentru mintea debilă âncŏ a amalatei nóstre; mĕ te meam mai virtos pentru dênsa de impressia aquellor mari spectacole, şi simţiam quĕ de voiu manevrà cu óre-quare îndemânare, voiu face un mare pasu către vindecare.

Naintam printre nisce sate curate şi gratiόse, prin nisce terrîmuri que mulţumià vederea şi prin nisce bordure de munţi pe quare se înălţà nisce case de minune. Castellul prinçului Meternich, Johannisberg, al quăruia vin 'şi a căstigat o reputaţie nu mai puçin europeană de quât diplomaţia proprietarului, se distingea între alte ville alle aquestui frumos coprins. De o dată rîul se derîpă, qua să ḑicu aşà, într'o strimtóre, alle quăria ambele creste sunt sburlite de nisce ruine ameninţătóre. Nisce terrîmuri cultivate, pe clina quărora nisce muri susţin plantaţiile şi lucrul agricol, se arată ici şi colo între nisce stânce abrupte. O adevĕrată fantasmagorie de crenelle întresurpate de timpu, de nisce turnurelle feodale din quare numai o porţie mai sta dréptă, infine de nisce negre şi auguste derîmături din timpii quei mai bĕtrâni, ne accoperi atât de o dată, în quât eu ênsumi, cu esperiinţa mea şi cu calculele'mi flegmatice nu mĕ putuiu ţine a nu fi coprins de o mişcare de esaltaţie; o căutătură aruncată asupra Fanni mĕ făcù în dată a venì în sine'mi. Gaston aflà locul aquesta fórte trist, şi dómna Hermann, quam faticată de cu seara, se luptà cu tentaţia prosaică de a dormì şi cu dorinţa que simte şi persónele quelle mai reci de a cunósce lucrurile quelle nuoĕ pentru elle. Ansĕ Fanni! ea căḑusse în tăcere şi în reverie; de quând în quând ochii i se însuffleţià căutând spre ruine, şi apoi recădea într'un fel de dispreţu asupra amĕnuntelor vieţei actuale şi comune, que dela Domnul erà destulă în modestul nostru batellu: — "Iţi place locul aquesta? îi ḑisseiu eu încetu.„ Ea se uitò, la mine qua să vaḑă de póte cu siguranţa a'şi depune în mine tótă cugetarea. Eu stamu lin şi attentivu; ea luò curagiu, şi scoţênd un lungu suspin: — "Oh! da, îmi place locul aquesta, îmi ḑisse ea, şi ferice de aqueia que îşi petrecu o viaţă independentă în miḑlocul aquestei împosante nature şi aquestor suveniri eroice! Aci nimicu nu rechiamă o civilisaţie quare să lege şi să ţie în locu sborul cugetării, ni-

micu nu te sforţă a'ţi ţiné căutătura tot înfiptă în pămîntu. Din josul aquestor frumóse ruine que se înalţă pe culmea munţilor, suffletul nostru are pré puçin drum a face spre a se înălţà pînŏ la ceru....„

Din quare carte din ḑillele nóstre, îmi ḑiceam eu quât îmi vorbià ea asfel, din quare revistă. Din quare culeggere de versuri sau de prosă a luat ea tirada que mi o debită cu un entusiasmu sincer, şi quare nu è de quât o surprisa que memoria face minţii salle? N'a să'mi vorbească acum şi de cerul albastru, de blondele şi brunele cugetări, n'a să'mi tragă din arsenalul romanticu tóte aquelle săgette ruginite de mult, tóte aquelle punte tocite de mult, quare âncŏ cu quâţi-va anni mai nainte facea să vibre córda quea mai intimă a inimei?

“,Si uite, adăogò fata cu un fel de inspiraţie que se appropià de ridicol, veḑi aqueastă ruină admirabilă que avanţă d' asupră capetelor nóstre, şi pe quare de anni nesciuţi n'a attins'o mână de omu! asta fărŏ îndoiala a fostu locuinţa vr'unui erou! acì el va fi susţinut lupte, de acì el va fi risipitu cu credincioşii sĕi vasali, pe asupritorii nedrepţi. In urma lui nimeni nu va fi cuteḑatu a se appropià de aquestu asil glorios; remăşiţele lui i se vor fi respectat întocmai ca alle unui templu...„

O appariţie estraordinară, de ne creḑutu precurmò frasul Fanni, que remasse nemiscată, cu gura întredeschisă şi numai putù articulà nici o vorbă.

Appariţia aqueasta fu a unui om în camisolă pestriţă, în capu cu un bonet que cădea pe o urechie, costumu fórte asemenat cu al unui bucătar que se află în foncţii. Bucătarul se pusse în dreptul ruinelor pittoresci, şi cu braçele încrucişate, înfipt în locu semănà quĕ se uită cu o mulţumire burgesă que n'are nimic d'a facce cu imaginaţia, la treccerea elegantă şi răpede a betellului nostru.

“Uite, soru mea„ strigò sturdit Gaston que nu auḑisse vorbele Fanni, îi citisse ânsĕ impressiile pe façă, “eatŏ quel mai poeticu geniu al aquestui locu. Auḑiiu pe încălḑitor narrând istoria plăcută aquestui frumos castel. De partea asta sémĕnă cójei unei plăcinte seci; şi de queea laltă, pe quare nu o vedem, plăcinta è de minune împlută. A vorbì fără metaforă, de voiu puté, îţi voiu spune quĕ majestatea sa regele Prussiei, quărui îi place positivul şi confortabilul, a pus săi căpuiască din aqueste ruine bĕtrâne o locuinţă fórte comodă; vine el acì de quând în quând a petrece quâte doĕ trei sĕptĕmâni, şi fărŏ îndoială omul asta que'l veḑi colò ne dă să pricepem quĕ regele mănâncă aḑi acì. ,Si ḑĕu!

que mai bine de quât aşà? adăogò scholarul înflânduse de rîs. P'acì, uite, è o suvvenire feodală, romanéscă, romantică cum a vré quine-va săi ḑică, aqueasta stă la noi, să ne apprindem imaginaţia, să chiemăm spiritul mediului evu, să aiurăm ori quât ne va plăcea pînŏ ne vom perde minţile. ‚Si apoi de ne va trece prin capu să ne coborîm la scalla asta şi să începem a da un gir, aquestor ruine miraculóse, vom aflà, que? o! nisce lucruri fórte plăcute şi fórte vulgare; nisce appartamente, bune şi recoróse, o masă bine servită, o cétă de ómeni grăsceni, rumeni, cu şorţurile întórse! Nimeni n'a 'nţelles mai bine aqueste ruine ca aquest mare rege. El le respectă cu adevĕrat, quĕci le ţine să nu caḑă. Le dichisesce pentru mulţumirea ochilor şi a inimei!, din partea pe unde trecu căllĕtori şi se îmmulţescu; din partea ânsĕ que caută spre dominiurile lui, le a făcut să nu se mulţumească numai cu ochii şi să viseḑe cu mintea. Acì cum vĕḑu eu ese vorba profesorului meu de retorică, acì è curatu prosa şi poesia dos la dos.„

Gaston avé poftă de vorbă şi îl lăsaiu să vorbească quĕci îmi servià de minune speranţelor melle. Soru-sa şi de ar'fi voit săi respunḑă n'avea pas, quĕci el tot bătea din călcâie şi se appropià de mumă-sa que tot d'auna 'l ascultà cu mulţumire şi rîdeà din tótă inima de verva lui voiósă. Quând ea se 'ntêmplà ai da o lovitura amicală cu dosul mâni peste façă şi a'l o-menì cu resfaçarea de *nebunule* bĕiatul erà ferice tótă ḑioa. El aveà instinctul simpaticu şi soçiabil în quel mai nalt grad, şi eatŏ pentru que, cu tótă fräţia lui şi căldura pentru Fanni, nu putea a se învoì cu dênsa, a quării umóre melancholică şi visătóre îşi căutà tot d'auna o situaţie imposibilă, şi o fericire alle quării elemente nu esistà.

Dupŏ que fugì el, eu mĕ întorseiu către Fanni, a quăria încredere o încuragiaiu printr'un surrîs.

“E quam uşurel bĕiatul nostru, ḑisseiu eu ardicând din umeri.

“In adevĕr, murmurò Fanni mai mult cu accentul surprisei de quât cu al suppărarii, unde n'ar cugetà quine-va acolo se desappuntă...

— Ansĕ desappuntamentele astea, ḑisseiu cu precauţie, nu vin óre mai mult dintr'o illusie lasată în voiea ei? Să ne închipuim quĕ vĕḑu o femee jună, accoperită pe capu cu un vĕl des, şi quĕ fărŏ reflessie şi fărŏ paţientă începu a declarà que ea trebue să aibă trăsurele quelle mai nobile şi quelle mai graţióse. Ea apoi îşi ardică vĕlul, eu remâiu suppĕrat pînŏ în suflet de amăgirea mea, femeea, mi se pare prea urîtă. Cu tóte

aquestea, quei lalţi ómeni que o vĕdu, vecinii mei şi judicători nepărtinitori, află quĕ, de şi femeea are nisce trăsuri comune, sunt ânsĕ regulate, şi mai mult plăcute de quât nesufferite, mai mult graţióse de quât urîte. De unde vine differinţa asta? Ei o vedu asfel cum este, şi eu m'apucasem să visedu să 'mi o închipuescu asfel cum nu erà, şi desceptândumĕ să comparu realitatea cu chimera mea, şi le aqueastă comparaţie realitatea perde, şi asfel devine quine-va nedreptu quând i se retăcesce imaginaţia. Queea que mintea şi judicata ar laudà ar' afla de bun de cuviincios, un entusiasmu romanticu îl discredită şi îl palesce. Cu tóte aquestea entusiasmul este o frumósă şi nobilă miscare a suffletului; ânsĕ titlu sĕu de onóre este de a se apprinde la attingerea cu adevĕrul. Entusiasmul que se nutresce cu illusii è, eu adevĕratu, strălucitor, nu ânsĕ şi profund sau durabil; înlocu de a ne împinge la bine, tot d'auna ne amăgesce. O fată è firesce entusiastă, quĕci è o disposiţie que póte contribuì la fericirea ei, quând imaginaţia è pusă de dênsa subt un jugu sever, şi quând avîntele inimei respund cu impulsiile judecătii ei. Que folos ar'aflà ea singurânduse din ochii quellor lalţi, şi plăcândui a remânea într'o neplăcere morală fărŏ terminu şi fărŏ motivu? Tóte ideile generóse pot sà'şi aibă cursul lor fărŏ să easă din realitate. Să scie o persónă jună qua în posiţia sa să afle cuvinte de a fi mulţumită, s'ar puté dice que este o resignaţie; ânsĕ chiemera aqueasta, de va fi chimeră, è mai religiósă, mai morală de quât aquelle nemărginite desguste, şi aquele fantastice neplaceri. Tóte sunt amestecate cu bine şi cu rĕu în viaţa; trebue a priimì lucrurile cum sunt, şi e mult mai bine a studia partea quea frumósa a lucrurilor urîcióse, de quât a stricà quelle bune, attribuindule un defect ascuns.

„Au dóră, vorbind asfel, aşu vré să înveţu pe o fata să fie rece şi indifferentă? au dóră quĕ o condamnu a nu mai imaginà nimicu, a nu mai simţi nimicu? Ferească Dumnedeu. In ori-que simtiment viu, în ori-que concepţie fericită, judicata îşi póte aflà partea sa. A imaginà fărŏ judicată va să dică a'şi face nisce visuri mai mult sau mai puçi vide; a simţì fărŏ judicată, va să dică a se abandonà fărŏ pusola în capriciul valurilor întărîtate. Spiritul romanticu este un spirit de tentaţii şi de minciuni. Ferice de aqueea que nu e posedată de dênsul; şi mai ferice de aqueea que'l a avut, a sufferit, şi a avut apoi curagiul a scăpà de dênsul!„

Imi venì a cugetà quĕ am dis pré multe; ânsĕ mĕ încăldissem,

dupŏ cum se intêmplă, puçin quâte puçin subt influinţa cuvintelor melle. Fanni în mai multe rinduri schimbasse faça; cum terminaiu vorbirea se sculò, se appropiè de mumă-sa quării se plânse quĕ o dóre rĕu capul, şi quare o luò apoi şi o coborì cu sine în salonul que se numesce pavillion. Eu remăsseiu cu Gaston que îmi arătà cu degetul ruinele, satele, cotiturele neasceptate alle apelor, şi quare vrea neîncetat să tot devine la întimpinul quel mai pittorescu vre o împegiurare plăcută şi voiósă. Il lăsaiu să vorbească în voie, şi asceptaiu cu neastîmpĕr effetul remediului eroicu, quĕ mĕ temeam quĕ 'l am impinsu pre multu.

Mĕ amageam ânsĕ; quĕ în remăşita callĕtoriei nóstre pînŏ la Colonia, fuiu uimit de mirare la transformaţia que se operà în ideile, în manierele interesantei nóstre copille. Spiritul sĕu firesce viu şi pătrundĕtor semĕnà quĕ se deschide la o lumină nuoă. Nu'mi addusse a minte nici o dată conversaţia decisivă, în tot d'auna ânsĕ vrea să adducă vorba asupra amĕnuntelor căllĕtoriei nóstre que puteau să aibă un character neprevĕdut şi răpitor. Vru să mĕ facă a înţellegge que ea începea a stimà lucrurile dupŏ valórea lor şi quĕ numai plécă dela o părere qua să deducă apoi dintr'ênsa un şiru de chimere. Imi adducu aminte quĕ se sforţà a se arătà voiósă şi quĕ aquea voie bună resultat al unei lupte generóse şi difficile mi se parea quam sforţată. Ea, quare mai adesea erà straină de quelle que se petreceâ în pregiurul ei, o aflam acum applecată către nisce observaţii satirice. Intărîtarea minţii o împingea către epigramă. "Veḑi, îmi ḑicea ea, aquel omu de omenie que s'a îmbărcat cu noi la Strasburg, şi quare întrând mai nainte în batellu, spunea tare amicilor sĕi que remăsesserŏ pe ţermu, dorinţa que ar avé sa viḑite marginile Rinului; pretutindeni s'a coborît cu noi, pretutindeni s'a reîmbărcat cu noi; urmeaḑă cu fidelitate aqueeaşi linie a căllĕtoriei nóstre. Anse que-a vĕḑut? nu'şi mai ia ochii dupŏ cartea, sa căllĕudă nu se uită nici la stânce, nici la sate, nici la câmpii, nici la munţi; quând îl întreaba daqua tóte aquestea sunt frumóse, el respunde, fără a ardicà ochii, "de minune! cartea asta e prea bine făcută...„ Ar fi putut vedé atâtă şi d'a casă fărŏ atâta chieltuială; ânsĕ bietul om va quând s'o întórce a casă să pótă ḑice fărŏ a minţì: "Am viḑitatu marginile Rinului...„

Tot que mĕ mulţumià şi mĕ facea să mĕ miru în jună convertită, erà quĕ nu se aruncà dintr'o margine în alta, lucru que mi ar'fi addus un durerosu neastîmpĕr. Daqua quâte o dată

erà quam strimtorată în abandonul sĕu, erà quĕci nu erà âncŏ deprinsă bine cu nuoă sa resoluţie. Daquă se ferià cu atâta attenţie de a mai întrebuinţà limbagiul simtimentului, erà quĕci îşi adducea a minte quĕ făcusse un mare abus cu dênsul. Mumă-sa îmi spusse în confidenţă quĕ Fanni vine ai vorbì de economia casei, de lucru cu o dorinţă fórte mare. Eu rîdeam în sine'mi şi mĕ bucuram de aqueste încercări; şi în adevĕru mĕ miram de aqueastă bună şi simţitóre copillă que respundea cu atâta sufflet la impulsia quării nui avea secretul.

Colonia ne arătò marea sa catedrala neterminată âncŏ, aquea frumósa *musică de petre*, dupŏ espressia unui musicu celebru; vastă biserică cu cinci artice profunde, numai cu un turnu în frunte, necomplectu dar d'o putere şi avuţie architecturale que facu un cap-d'operă începutu. Biserica Iesuiţilor, şi splendidai balustradă de marmură sculpită dintr'un singur blocu, şi Santul-Petru, unde Rubens a làsat unul din tablourile salle quelle mai călduros concepute, *Crucificarea Apostolului;* şi pe Santa-Maria sau Capitolul unde strălucescu doĕ composiţii nobile şi graţióse alle lui Albert Durer, attrasserŏ una dupŏ alta omagele nóstre Credu quĕ am fi putut face quâte o staţie în fiequare din quelle noĕ-spre-ḑece biserice alle aquestei bĕtrâne cetăţi, de n'am'fi fost impaţienţi a vedé Acquisgrana (Aix-la-Chapelle) quare de quâte-va ḑille, se appropiasse de minune de Colonia printr'un drum de feru din quelle mai bine stabilite de quare se póte lăudà Germania.

Antica residenţă a lui Carol-Magnu trebuià să placă imaginaţiei nóstre. Nu póte quine-va, şi nici nu se cuvine a remâné rece la aquelle mari suveniri istorice; şi ênsuşi quând ochii nu pot vedé tóte quâte mintea îşi póte închipuì, ne împlinimu sensaţiile prin memorie şi vederea prin cugetare.

Quând ajuuserŏm, Acquisgrana se aflà în bucurie. Drumul de fer atunci se inaugurasse. Speranţa de a'l vedé peste curînd a se prelungi pînŏ la Liege adăogà la entusiasmu. Stradele rĕsunà de sunetul instrumentelor; gazul îşi respândea în tóte părţile alba lumină; trupe de orfani, gratificaţi cu o preâmblare în Colonia, şi veniţi înapoi, prin convoiul que precesesse pe al nostru, naintà rînduri, rînduri cu ramure în mâini în quât semenà o pădure mişcătóre. Tóta populaţia circulà prin cetate în vestminte de serbătóre.

Ne dusserŏ la catedrală unde un vechiu militaru, que servisse în Françа, devenind suis de parochie în Prusia, ne mulţumi curiositatea. In aqueasta biserică

pré puçin remarcabila în sine numai o singură parte din centru, dată din secolul fondatorului sĕu. Ne dusserŏm a ne pune cu gravitate pe un fotolliu de marmură que decorasse sarcofagul lui Carol-Magnu, şi pe quare Fredericu Barbă-roşie şeḑusse mai ântêiu în ḑioa încorunării salle.

Fanni nu se putea appĕrà de o emoţie fórte vie. Invĕţurile din ainte şi o applecare naturală nu se putea desrădăcinà lesne; şi apoi suvenirea aquellui locu de întîlnire al vînătórei lui Carol-Magnu que fusesse marturul viselor ei, confidentul visiilor ei romanesci îi venià fărŏ voiea ei în nisce locuri pline de numele unui bărbat mare. Mĕ temuiu puçin să nu mi se strice tótà fapta. Ansĕ eram încredinţat quĕ erà înţellept a bravà difficultăţile spre a le învinge şi fiinţa 'mi de façă assigurà effectul lecţiilor melle. Numai aveam de a mĕ teme de quât de un pericol, de viḑita nóstrà la anticul palat al lui Carol-Magnu, que a devenit de cinci sute de anni palat al cetăţii; întêmplarea îmi venì in ajutor.

Palatul imperatorului è o casă fórte vechie şi urìtă; ferestrelei au o mulţime de sticluliţe asemenea cu alle vechilor biserice. Numai aqueastă vedere avea cu que să stîmpere o imaginaţie apprinsă şi prevenită de mai nainte. Fanni nu ḑicea nimicu, ânsĕ recunosceam semnele preoccupaţiilor ei romantice, dupŏ cum póte quine-va dejudicà simtomele unei bóle quăria 'ia studiat accesurile. Intrarŏm în primele salle unde se află quâte-va tablouri. Avuiu inocenta rĕutate de a chiemà pe dómna Hermann şi pe fiie-sa înaintea *ultimei judicâti* a lui Martin de Voost, o mare şi frumósă pânḑă unde artistul, însurat de trei ori, representasse pe femeile salle: pe una în paradis, pe adoa în purgatoriu şi pe a treia în infernu. Incepurŏ a rîde imputându'mi rĕutatea. Trecurŏm de acì fărŏ căllĕuḑă pînŏ în salla încorunării, restaurate, mai mult de treiḑeci de ani deNapoleon şi Iosefina; astă sallă de şi imposantă âncŏ, abià ânsĕ e addusă la atreia parte din marireai primitivă. Aflarŏm pînŏ ênsuşi în palatul lui Carol-Magnu, pînŏ ênsuşi în aquest venerabil sanctuariu al seculului VIII, şi acì reaflarŏmu deprinderile vulgare alle vieţei moderne, şi urmele quellei mai prosaice realităţi! Cum să se întêmple quĕ ênsuşi în aquea ḑi un dejun copios adunasse în aquea sallă a Incorunării pe tóte autorităţile Acquisgranei şi pe administratorii drumului însoçiţi de prinçipalii acţionari. Mesele erà âncŏ pline de rĕmăşitele aquellui banchet industrial. Un desordin fórte iertat la asemenea împregiurări, ânsĕ pré puçinu poeticu, domnia în sallă, a

quaria atmosferă erà plină de vopori bacchice; colo şi colo se tot mişcà un om occupat, sforţânduse a pune lucrurile în ordin, şi purtând o gilettă de livree şi un şorţu albu. Erà portarul palatului cetaţii que avea missiunea de a curăţi urmelĕ ospĕţului şi de a preparà pentru séră serviciul ponciului şi ghietaţelor pentru balul que erà să se facă tot acì, tot în salla Incorunării! Eu vruiu a'l întrebà, el abià îmi respunse, quĕci se temea quĕ nui va'fi destul timpul a preparà tóte şi apoi a'şi face şi el toaletta dupŏ cuviinţa — erà un servitor esact şi credincios. — Cu tóte aquestea omul erà bunu şi dupŏ que mustrò pe un domesticu que abià âmblà, venì a se arătà serviabil şi cu noi. Ne vorbì despre turnul rŏtund, construit de Romani şi conservat de Carol-Magnu. Alergà să puie să ardice mesele de pânḑa servetele talerele, să măture parchetul, să scuture draperiile, şi apoi quând noi nici ne mai gôndeam la dênsul, venia iar lûngŏ noi şi ne adducea a minte de conferinţele dela 1748 sau de congresul dela 1818. Erà un lucru aşà de grotescu în aqueste contraste şi amesticul vieţei materiale a ḑillei erà aŝà de bizar în quât Fanni, cu tóte primelei impressii, numai putù ţine seriosul. Se întorse a rîde la umbra evvîntalliului. Gaston şi fugisse din sallă qua să nu ajungă grosolan riḑênd în nasul factotului al aquellui amesticu. Din momentul aquesta începuiu a crede în succesul esperienţei melle, şi numai avuiu altă cură de quât ai modera urmările, împedecând de a nu se întruduce vre o altă applecare contrarie quelleî d'ântêiu, adică de a vedé numai de quât şi fărŏ cugetare în spectacolele adevĕrat poetice, partea quea prosaică.

Nu avuiu multă greutate a cumpĕni aqueasta. Fanni devevenisse romantică mai mult din împregiurări, din lipsa unei direcţii îndestule; firesce ânsĕ avea o judicată sănctósă şi o inimă pré bine pusă. Contrarietăţile şi desamăgirile que eu îi semĕnassem în drumu şi pe quare întêmplarea le complectasse, îi pusesserŏ, qua să ḑicu asfel, judicata în equilibru. Ea nu trăgea dintr'ênsele o consequinţă, esagerată, ci judecà, dupŏ cum sperassem, quĕ nu se cuvine a se passionà orbesce pentru o idee, quĕ idealul raţionabil este perfecţia unui lucru real, iar un suppositia unui lucru imaginar; quĕ in fine, nu se cuvine a visà fărŏ un scopu, ci a cugetà şi a lucrà într'o direcţie cunoscută şi determinată, quă să putem avé aqueea que asceptăm dela fericire.

Dómna Hermann se simţia quam fatigată de callĕtorie. Ne determinarŏm qua să nu ne în-

tindem pînŏ în Ollanda. Eu ênsu'mi dupŏ que îmi vĕḑuiu însărcinarea împlinită, doriam a mĕ vedé în sînul occupaţiilor melle. Propusseiu a ne duce la Liege, unde famillia Hermann avea nisce părinţi (rude) que de mai mulţi ani îşi esprimà dorinţa de a o revedé. Propoziţia aqueasta fu agredată, şi condusseiu la Liege pe junele meu student şi pe ambele melle sóçe. Cum le instalaiu la óspii lor, mulţumiţi şi voioşi de aqueastă plăcută surprisă, începuîu a mĕ preparà de renturnarea mea în Françа.

Lasaiu cu durere pe respectabila vĕduvă, que, luândune ḑioa bună, îmi ḑisse încetu cu un tón fórte energicu: "Veḑu quĕ 'mi ai datu înapoi pe fiie-mea, şi quĕ dintr'o junà nebunà ai făcut o persónă que va onorà ḑillele bĕtrâneţelor melle.„ Ea îmi strînse mâna şi eu respunseiu cu căldură la aquest gestu de recunoscinţă.

Gaston, de şi tot uşurellu, căştigasse ânsĕ, fărŏ scirea lui, óre-quare maturitate în aqueastă căllĕtorie. ‚Si apoi eu nu vedeam în bĕiatu niciun defectu suppărător pentru viitorul lui şi pentru inima mume-sei; prin urmare nu'mi venisse nici o dată în minte a'l mai îndreptà.

Quând îmbraçisaiu pe Fanni, nu vruin ai da nisce învĕţĕturi pré d'a dreptul que ar'fi avut forma pedantéscă a unei lecţii. Credeam mult în inţelleggere a ei şi în minţeai minunată şi nu mĕ temeam ai lassà o ultimă espressie a speranţeler melle.

"Scumpa mea pupillă, îi ḑiseiu, îţi vei adducce a minte, nu è aşà, quâte o dată de frumósa nóstră căllĕtorie? nu vei uità nici vechiul castel dela Bade, nici dealurile dela Eberstein nici coliba dela Favorita?...

— Nu, nu, Domnule, prorupse cu vivacitate Fanni; şi îmi voiu adduce aminte de birtul que'l am luat drept un oratoriu (locu de rugăcine), de muntele ardicatu şi îndreptat cu puterea braçelor unde admiram o mare faptă a naturei; de penitenţa de opt ḑille în quare eu veḑussem martiriul unei perpetue umilinţe.

— Ancŏ, îi ḑisseiu rîḑênd, nu vei uità nici pe nanul bufon dela Heidelberg, pe maestru ospelului din Reinstein, pe domnul Iacob din vechiul palat al lui Carol-Magnu.

— Fărŏ îndoială, îmi respunse fetişóră aruncându'mi o căutatură de mulţumire; ânsĕ îmi vei da voie asemenea de a cugetà cu căldură, cu entusiasmu la aquel sallon al cavalerilor, la aquea ruină majestósă que dominà peste rîu, cu tótă vulgara lor destinaţie, cum şi la gloria marelui imperator. Imi voiu adduce a minte mai vîrtos, adăogò ea cu un plăcut surrîs, de tóte la quâte sunt datóre

recunoscință la luminele dumitalle și esperiință la mintea dumitalle.

Indoitul ei respuns mĕ împlù de bucurie. Aveam încrederea quĕ o las asfel cum doriam, și mai bine de quât aşu fi cuteḑat a sperà; adică simțibilă și capabilă de entusiasmu, mântuită ânsĕ de spiritul romanticu și de illusii retăcite și vage. Increderea aqueasta fu dréptă, quĕci Fanni este astăḑi o persónă jună în quare mintea quea mai sănĕtósă și solidă desvóltă sborul qualităților strălucitóre și întăresce nobilele principe alle unei inime tinere și pline de închinare.

ARISTOFANE.

—

Pré puçine se scie despre viața aquestui celebru comicu al antichității. Tată-sĕu fu un óre-quine a nume Filippu, și mumă-sa din Rodos. Biograful sĕu anonimu ḑice quĕ el s'a născut în Atena. Suida ḑice quĕ s'a născut în insola Rodos, și alții, în Egina. Data nascerii cum și a morții salle nu se scie. El a compus 54 de comedii, din quare numai un-spre-ḑece au ajuns pînŏ la noi întregi. Din aquestea, ḑece s'au representat în timpul belului Peloponesului, între 431 și 404 ani în aintea lui J. Ch. Din aqueste comedii se cunósce și epocha în quare a trăitu Aristofane. Antica Grecie avù și alți dramatici comici; nici o comedie ânsĕ d'alle lor nu ajunse pînŏ la noi întrégă; nici unul iarŏ din ei nu putù să împarță cu Aristofane gloria scenei comice. Atât predominà talentul aquestui poetu, în quàt anticii, qua să arate pe Aristofane îl numià *comicul*, precum quând ḑiceà *poetul* înțellegea numai pe Omeru.

In Atena erà o lege que nu iertà a se jucà pe scenă comediile unui poetu pînŏ nu va ajunge aquesta în vîrstă de treiḑeci de anni. Sau pentru aqueastă lege sau din necuteḑare, primele comedii alle lui Aristofane se representarŏ subt numele actorilor Callistrate și Filonide, neavênd âncŏ poetul vîrsta cerută de lege.

Comediile lui Aristofane que puturŏ învinge aquelle nevoi cu quare avurŏ a se luptà tóte operile antichității, quă să ajungă unele pînŏ în asilul neviolat și siguru al tiparului, sunt quelle următóre: *Acharnienii, Cavalerii, Nubele* (norii), *Vespele, Pacea, Passerele, Lisistrata, Tesmoforiile*, sau Sĕrbătorile Cererii și Proserpinei, *Bróscele, Adunança Femeilor* și *Plutus*.

Din primelei doĕ comedii nu ne-a mai remas de quât nisce fragmente. Aquestea sunt Doctalii (commesenii) și Babilonienii. Dela mórtea lui Pericle înquà

Cleon facea pe oratorul publicu sau pe demagogul şi avea mare credit între cetăţenii. Aristofane erà din partea aristocratică contrarie lui Cleon şi qua să'l descredite îl teatrisò în comedia *Babilonienii*. Aquesta qua să'şi resbune, accusò pe poet quĕ a datu popolul în rìsul străinilor şi quĕ nu este cetăţean din Atena. Aristofane înfăçişânduse înaintea judilor, recitò doĕ versuri d'alle lui Omer:

"Mama ḑice que 'mi è tată
eu ănsĕ nu sciu nimicu,
"Quĕci nimenia nu cunósce 'n
adevĕr pe tată sĕu.,,

Se appĕrò de doĕ ori, şi de doĕ ori scăpò de aqueastă accusaţie Poetul apoi atât pentru aqueasta quât şi pentru arroganţa que şi o luasse asupra Cleon dela nisce succese militare, din quare îşi făcusse atâţia voitori de rĕu, se pusse cu din adinsul şi'şi resbunò amar maltractându'l fórte crud în comedia *Cavalerii*. Nici un fabricant nu cuteḑò a facce o mască să semene lui Cleon, nici un actor nu avù curagiul a îi jucà rolul. Aristofane atunci luò el ênsuşi rolul şi jucò pe Cleon cu tótă fierea resbunării.

Comedia în antichitate erà quea mai crudă censură a viţiului şi a abusului. Poetul comicu, fulgerà, qua să ḑicu asfel, viţiul şi abusul ênsuşi în persóna que voià să o demasce. Citind quineva comediile remase dela Aristofane vede quĕ comicul erà o persónă publică cu drepturi fórte însemnătóre, queva mai mult de quât Censorul în Roma republicană. Ellu se amestecà în affacerile (trebele) Statului şi putea tragge la judicată pe scenă înaintea publicului pe ori-quare se abătea din datoriile salle de cetăţean de dregĕtor de sacerdote, de învĕţător publicu, şi demascà pe ipocritu, pe cearlatan, pe demagogul cu precugetare, pe răpitor, pe conspiratorul asupra libertăţilor publice. Comedia erà un spăimîntalliu mai redutabil de quât libertatea tiparului din ḑillele nóstre. Comedia mânată bine erà appĕrarea quea mai tare a republicei în contra inemicilor ei din nĕuntru. Tribuna şi Scena jucau rolul quel mai importantu, erau investite de o magistratură morală şi politică, cum ḑice D. Artaud. Dionisie tiranul Siracusei, vrênd a cunósce felul guvernării Atenei, Platon nu afflò alt midlocu mai bun şi mai lămuritor de quât ai trimitte comediile lui Aristofane.

Anse, pe quât folósele comediei erà de mari, quând erà condusă de o mână leală, produsă dintr'o inimă ferbinte, justă şi patriotică, şi dintr'o consciinţă severă şi curată, cu atâta în mâna sceleratului erà un flagellu din quelle mai uccigătóre onorii bărbaţilor de probitate. Poetul comicu trebuià să fie afarĕ din ori-que patimă, afarĕ din

ori-que pärtinire. El, ca poet comicu, nu trebuià să aibă nici un amicu, nici un inemicu: amicii, inimicii sĕi din comedie trebuià să fie numai ai Republicei. — Resbunarea personală a poetului, infama cupiditate daqua îl făcea a se orbì şi a fi cumpĕratu, atunci eatŏ abusul comediei, que devenì în antichitate midlocul quel mai îndemânaticu al calomniei şi al sicofantiei. Asfel comedia întinò republica Atenei cu punerea lui Socrate pe scenă. Melitu şi Anitu furŏ calomniatorii şi accusatorii aquestui mare şi unicu virtuos şi filosofu al antichităţii, şi Aristofane, se dice quĕ a fostu cumpărat de dênşii a'l teatrisà în chipul quel mai infamu în comedia întitulată *Nubele*. Mulţi se încearcă a disculpà pe Aristofane de aqueastă scelerateţă. D. Artaud în notiţia que face înaintea traducţiei salle la aqueastă comedie demonstră quĕ ea s'a suitu ântêieaşi dată pe scenă cu 24 anni în urma condamnaţiei lui Socrate; nu arată ânsĕ şi quând s'a compus. Mai dice ăncŏ quĕ Aristofane attacă în *Nube* pe toţi impostorii publici, numiţi pe sine filosofi quarii punea mâna pe educaţia copiilor, şi desbinà în urmă cetăţenii în atâtea opinii şi secte; dice adică D. Artaud quĕ Aristofane personifică pe nisce asemenea amăgitori subt numele de *Socrate!* Cum nu 'ia venitu ânsĕ ideea ai personifică subt numele de *Aristofane?* Aquel Socrate imaginar, Domnule Artaud, singur domnia ta îl poţi vedea quĕ este ênsuşi virtuosul şi adevĕratul Socrate în carricatură, în sĕrăcia lui batjocorită, calomniatu de ateu, şi corruptor de junime. — Daqua comedia s'a compus şi s'a jucatu dupŏ mórtea lui Socrate, cu atâta Aristofane este mai condamnabil, quĕ îşi iartă a mai ridicularisà un reposatu quăruia publicul căitu dupŏ mórtea lui, îi ardică statuă şi altar. Infamu ridicol! infamă resbunare! caracteristică numai lui Aristofane ca trădarea lui Christu numai lui Iuda. Aristofane, ar'fi fostu gloria Atenei, quel puçin de i s'ar'fi perdutu aqueastă infamă comedie, precum i s'au mai perdutu şi altele; ânsĕ Timpul a conservatu aquest cap-d'operă de sceleratеţă qua să înferrede cu dênsul, dupŏ cum se cuvenià, fruntea conspirătóre asupra virtuţii a poetului que 'şi a călcat în picióre înalta şi sacra sa missiune. Pentru noi aqueastă comedie cu autorul sĕu din preună şi cu quei asemenea lui calomniatori şi sicofanţi sunt unele din causele principale que trebuià mai curênd sau mai târdiu a facce să cadă o republică atât de ingrată către facĕtorii sĕi de bine.

Antica comedie avea tot d'auna un choru quare în midlocul peţei, occupând singur scena printr'o *parabasă*, se adresà

cătrc publicu, ĭi vorbià de interesurile lui, de starea lui, de presentul şi viitorul lui, de voitorii lui de bine, de voitorii lui de rĕu, dupŏ părerea poetului, de poetul ênsuşi adesea, arĕtându'l de omu de omenie, de om voitor de bine al republicei, îl disculpà despre criticele que i se făcea, şi îl recomandà, cum se recomandă actorii în affişe. Adesea *parabasa* erà partea quea mai înteresantă a ḑillei, quea mai redutabilă şi quea mai muşcătóre.

In multe rînduri, vĕḑênduse abusul que poeţii quei mici la sufflet făcea cu comedia, se detterŏ îndestule, decrete que numai iertà a se numì şi a se traducce pe scenă ómeni vii, personage reale; de quând în quând ânsĕ comedia îşi reluà drepturile salle născute în sinul unei egalităţi vecine de starea sĕlbătăciei. Dupŏ luarea Atenei de Lisandru, guvernul quellor trei-ḑeci de tirani, la annul 404 în aintea lui J.-Ch. tăiè cu totul comediei drepturile politice, subt masca moralităţii de a nu iertà să mai jóce pe scenă ómeni în fiinţă — altu abus, altă margine. — De acì înainte ori-que cetăţean, attacat de vre un poetu comicu, avea dreptate de a se plânge şi a'l tragge la judicată. Acquastă legiuire fu culpul de mórte al anticei comedii, que îşi perdù de acì înainte characterul sĕu distinctivu.

Aristofane apoi, în *adunanţa femeilor*, que se representò la 393 cu 11 ani în urma aquestei legiuiri, numai are *parabasă;* în *Plutus*, altă comedie, que se representò la 390, chorul se arată fórte rar. Mai pe urmă comedie *Cecalus* dette începutul comediei quellei nuoe. Acì se vede un june que amăgesce o fată şi se însóră cu dênsă dupŏ que ĭi recunósce famillia; acì tóte personagele sunt imaginate şi se vede originea comediei nóstre.

In *Brósce* Aristofane suie pe scenă pe Euripide; ĭi critică tragediile, versurile, îl dă în rîsul publicului, dupŏ cum s'a vĕḑut în Viaţa aquestui poetu tragicu.

Aristofane n'avea nimicu de sacru nu se temea de nici o putere, nici de magistraţi nici de căpitani, nici de ênsuşi popolul pe quare îl punea pe scenă subt personagiul *Demos* (Popol.)

Quât pentru partea comică a poetului nostru, el è un tipu, è maestru al lui Molière şi al tutulor comicilor. Quelle mai frumóse scene alle comicului francęs suntu copiate din Aristofane. Spiritul comicu, sarea satirică în ellu se vĕdu în quel mai nalt grad: Burlescul ânsĕ è împins pînŏ la neruşinare; nu è nici un fel de verbă neruşinată quare să nu fie ḑisă pe nume, nici un fel de fras de drumu şi de tină quare să nu se afle în Aristofane. Este adevĕrat quĕ costumele, deprinderile erà fórte gro-

solane în aquei timpi şi poetul trebue să fie un credincios pictor al epochei que descrie; ânsĕ artistul póte fórte bine a descrie natura fărŏ a se întinà şi ellu ênsuşi în urdorile şi scremetele ei. Poetul comicu în tot timpul şi mai vîrtos atunci quând erà o persónă revestită cu atâta demnitate, trebuià să fie moralistul, învĕţătorul publicului, iar nu măscăriciul lui. Cu tóte costumele aquellei epoche, cu tóte desculpările que voiescu a facce lui Aristofane, noi conchidem quĕ el n'a fost mai mult de quât un măscăriciu errudit, plin de spiritu şi de geniu; un bufon, un nebun de mediul evu al unui popol despotu amusatu adesea cu chieltuiala sa, un conducĕtor de Baccante, (sau, dupŏ espresia română, un moşu de Brăzaie) sublimu, un batjocoritor al lui Socrate cu un cuvînt.

Murì puçin dupŏ representaţia lui *Cocalus*, şi un-spre-ḑece comedii alle lui remasserŏ immortale, In timpii nóstri, în timpi Chrestinatăţii, Aristofane se póte considerà un Judă sublimu şi comicu, plus un-spre-ḑece comedii, minus spênḑurătórea de sine. Ansĕ, daqua în cerul păgânĕtăţii figură un Bacchu şi o Vinere, póte figurà şi un Aristofane în Parnasul ei.

I. Eliade.

ARCHILOCHU.

Archilochu, poetu grecu s'à născut în insola Paros; înflorià pe la anul 700 înaintea lui J Ch. Characterul lui ardent şi fugos îl trasse în arena partiturilor, şi îl neovì apoi a'şi lăsà patria. La început purtasse şi el armele; ânse nu ne dă vre o mare idee de bravura sa, quĕci singur ne spune quĕ qua să pótă fugì mai bine 'şi a lăsat pavĕḑa în câmpul bătăiei. Se preâmblò în lungu şi în latu prin Grecia, şi se pretinde quĕ şi Spartanii îi refusarŏ intrarea în cetatea lor. Cu tóte aquestea un imnu que a compus în onórea lui Ercule 'l a făcut să ia o corónă în jocurile olimpice.

Unii ḑicu quĕ a peritu în bătaie şi alţii pretindu quĕ a cadutu uccis de resbunare. Pe quât sabia nu 'ia fostu aşà de redutabilă pe quând erà oştean, pe atâta pana lui era de formidabilă ca poetu. Un óre quine Licambu 'i a promis pe fiie-sa întru căsătorie, şi apoi nu s'a ţinut de vorbă. Archilochu qua să'şi resbune îi facù o satiră cu atâta venin în quât facù pe omu a se spênḑurà singur ne mai putând sufferì amărăciunea şi durea que simţì din aqueastă derîdere muşcătóre cu atâta turbare. Cu aqueeaşi fiere muscà şi allungò pe toţi dintre compa-

trioţii sĕi que avurŏ disgraţía de ai desplace.

Memoria lui fu onorată în tótă Grecia ca şi a lui Omeru. E lăudată puterea stilu-lui sĕu în poemele salle pentru vivacitatea imaginilor, concisia espressivă, simtimetele nobile, şi pentru satira energică şi muşcătóre. A escellat asemenea şi în alte feluri mai înalţate. Operele lui s'au perdutu pentru noi, afarŏ de quâte va fragmente adunate de *Liebel* şi traduse de Stolberg şi Herder (la Lipsia 1812—17). El s'a servitu în poemele salle cu pentametru împărţitu, şi aquestui genere de versuri s'a dat numele lui. G. L.

THEOCRITU.

Theocritu que se dicea Simichide, adică nepotul lui Simichus, stette quel mai celebru poetu bucolicu al antichităţii; s'a născut la Siracusa din părinţi obsuri. Tatăl sĕu se numià Praxagora şi mumă-sa Filina. Nu se scie pentru que fiiul sĕu îi da numele de illustră. Theocritu a fostu scholar al lui Fileta, poetu elegiau celebratu cu atâta entusiasmu de Properţiu, şi învĕţător al lui Ptolemeu Filadelful, sau mai bine fratuccidul quare în ironie sau spre pedépsă luò aquest nume. Dupŏ tóte apparinţele Theocritu mai avù de învĕţător şi pe Asclepiade, faimos poetu prin imnele şi epigrammele salle în felul de atunci al Grecilor que nu semĕnà cu micele poeme satirice alle lui Catullu şi Marţialu. Theocritu păscea turmele tatălui sĕu pe munţi unde îşi compusse idilliurile în făça naturei que a depins'o cu nisce culori atât de vii şi de variate. El fu ajutat şi încuragiat de Ieron-Junele, curagiosul appĕrator al Siciliei în contra Cartagenilor, şi protectorul artelor. Chiematu în Egiptu de către Ptolemeu, fondatorul bibliotecei din Alesandria, fu consideratu ca primul dintre quei şépte poeţi que compuneau Pleiada, în quare se destingea Aratu, şi Lycofron. Nu se scie nimicu de positivu asupra epochei, locului şi felului morţii lui Theocritu.

Modernii se învoiescu cu antichitatea spre celebrà pe aquestu poetu ca pe un model al poesiei bucolice, şi cu tóte equestea nu ne remasserŏ dela dênsul de quât numai nisce poeme cu adevĕrat pastorale, pline adessea de atâtea frumuseţi naive; ânsĕ nu s'ar'cuvenì a crede, dupŏ opinia generală, quĕ numai naivitatea erà prima qualitate a aquestui mare poetu. Apoi quând el este simplu şi naivu, nu e numai aşà în felul lui Omer într'un chipu cu totul incultu, cum se vede în scenele bunului Eumeu păstorul turmelor lui Ulisse.

Theocritu şi ênsuşi în bucolicele salle a adornatu cu atâta artă musa grécă. E destulă probă un mare numĕr din versurile salle din primul sĕu idilliu asupra morţii lui Dafnis que trecea de inventătorul poesiei pastorale. Se simte quĕ versurile lui Theocritu au fostu lucrate cu aqueeaşi cură ca şi alle lui Virgiliu, şi quĕ vorbesce, ca şi dênsul órecum, o nuoă limbă que 'şi a creat'o el ênsuşi. Păstorii lui Theocritu au quâte o dată nisce deprinderi, costume, şi datine revoltante, quâte o dată un limbagiu commun pentru fond şi formă, farŏ ânsĕ ai lipsì armonia. Judiciosul Virgiliu a îndreptat pré multu în poemele salle aqueste defecte, ânsĕ tot le reproduce quâte o dată. Al optulea idilliu al poetului grecu, în quare doi juni pastori îşi dispută preţul cântării, è plin de graţii, de naturel, de carmeni que facu a ne părea rĕu de que Theocritu n'a datu mai desu bucolicelor salle aquest characteru.

In general amorul inspiră pe aquest poetu. Idilliul sĕu al *Ciclopelui*, de quare Fontenellu, fărŏ să'l priceapă, îl despreţuesce, esprimă, dela început, cu o admirabilă veritate, turmentele unei inime amalate şi vulnerate de amor: mai trebue multu pînŏ que debutul din *Alexis* al lui Virgiliu să se appropie de frumuseţea debutului lui Theocritu. Este un studiu fórte litterar comparaţia aquestor doĕ poeme. Theocritu în a sa arată un june amant şi un păstor que îşi esprimă simtimentele cu abandon şi veritate. Virgiliu pune pe Alexis să asculte nisce versuri de quea mai perfectă eleganţă, făcute pentru urechile delicate alle lui Mecena şi Augustu; cu tóte aquestea *Ciclope* îţi attinge inima şi *Alexis* nu interesédă. Aquestu idilliu al lui Theocritu se bucură de quea mai mare stimă în antichitate.

Işi face quine-va o înaltă idee despre Theocritu quând se întórce dela naivele mărturisiri alle lui Ciclope desdemnatu de o nimfă, la al doilea al lui idilliu atât de admirat de Racine. Intr'ênsul, tot focul que amorul şi delirul simţurilor pot să inspire è descris cu quea mai rară energie. Racine a copiatu multe trăsuri din aquest idilliu pentru *Fedra* sa que este pictura quea mai terminată a amorului simţurilor împinsu pînŏ în ultimele deliruri. La Fontaine are o poemă întitulată *Amorul svinturatu* sau *neferice*, unde se află pré frumóse versuri şi quare prin imitaţia dela Theocritu îşi perde preţul.

Idilliul *Hylas* e un alt tablou de amor. Quâte-va trăsuri aci resufflă patima quea mai vie; sémĕnă ânsĕ quĕ poetul a vrut să respecte pe Ercule, aruncând asupra aquestei picture un vĕlu de pudóre şi timiditate cu quare

se accopere amorul pentru ardenta amicie a unui erou que veghiadă cu o sollicitudine paternă asupra junelui sĕu amicu. In aqueastă poemă iarŏ răpirea lui Hylas de către Naiade uimite de frumuseţea lui virginală, şi coprinse d'o dată d'amor, è un tablou terminatu. Teocritu are prea puçine poeme aşà de perfecte ca aqueasta. Cunoscĕtorii ânsĕ punu mai mult preţu pe idillul *Siracusanilor*, un fel de mimu que începe cu o comedie din quelle mai picante şi ne conduce cu atâta artă la un imnu din quelle mai nalte şi strălucitor de quelle mai copióse culori alle poesiei, în onórea lui Adonis adorat ca consórte al Venerii şi ca unul din ḑeii Egiptului.

Al şéi-spre-ḑecelea idilliu întitulatu *Gratiile* sau *Ieron* este un model de talent de a luà tóte tonurile fărŏ disparată şi fărŏ a schimbà nici culórea generală nici armonia sujetului. Theocritu, vorbind de immortalitatea que Musele dau eroilor cântaţi de elle, se înalţă pînŏ la poesia lirică şi se recobóră fărŏ sforţă în nisce amĕnunte pline de simplitate, şi de naivitate. Aqueastă poemă consacrată la Ieron regele Siracusei, coprinde o magnefică laudă a lui Omeru. Citindu-o quine-va, se attristă vĕḑêndu quĕ Theocritu erà allungatu de miserie ca şi sublimul autor al Iliadei.

In al şépte-spre-ḑecelea idilliu se află asemenea lauda lui Ptolemeu Filadelful; tractându ânsĕ aquellaşi sujetu, poetul scie să afle alte forme şi alte culori. E de mirare idillul aquesta cum printr'o singulară întêmplare are o relaţie atât de mare cu Napoleon Bunăparte.

Vine apoi un cântu nupţial în onórea Elenei şi a lui Menelau. Debutul aquestei poeme atât de elegante şi atât de simple ar da unui bun pictor sujetul unui tablou unde nisce vergini ţiinduse de mână, ar' rechiemà Orele que precedu carrul lui Apollon la resăritul ḑillei.

Ambi Pàstori, atât de puçin preţuiţi de Fontenellu que pré puçinu scie să guste simplul şi naivul, sunt o fabulă allegorică plină de judicată, de frumuseţea amĕnuntelor şi de illusia scenei. Aquelle doĕ din urmă poeme de un genere different, mi se paru un felu de aquelle ferici repaose alle musei lui Theocritu, dupŏ que a cântat luptele lui Castor şi Pulluce sau educaţia lui Ercule. Asfel Dante a pus, în midlocul *Infernului*, drama patetică şi simplă a Franceschei de Rimini.

Theocritu este un elevu al lui Omer que egală adesea pe maestru sĕu; è cu mult mai presus de quât Virgiliu pentru poesia pastorală, în quare se arată de o dată şi mai copios şi mai simplu, şi mai vîrtos mai variatu în picturele salle. Virgiliu stu-

diindu'l şi imitându'l cu fericire a aflatu secretul unei nuoe limbe poetice que dette Romanilor, poleind asprimea limbei lui Lucreţiu, pe quare o ar' puté quine-va comparà cu o frumósă statuă al quăria capu şi bustu ar' avé tóte characterele unei lucrări terminate şi remăşiţa abià ar'fi desgroşată de daltă. Studiul litteral quel mai profitabilu pentru ori quine ar'fi comparaţia stilului lui Omeru, Teocritu şi Virgiliu.

P-F. Tissot,
(din Academia Françesă.)

ANACREONTE.

Anacreonte, celebru poetu liricu al Greciei, se născù la Teos în Ionia şi înflorià către finea secolului V din aintea lui J-Ch. Platon îl face strănepot al uneia din quelle mai illustre familii, şi între strămoşii lui arată pe Codru ultimul rege al Atenei. Policratu tiranul dela Samos, şi Ipparchu, fiiul lui Pisistratu, tiranul Atenei, amêndoi 'l au avutu la curţile lor. Quâţi va autorii spunu un anecdotu que arată quĕ poetul n'a avut nici o intimitate cu Policratu dupŏ cum ḑicu unii. Se ḑice quĕ priimind dela aquest tiran o sumă însemnătóre subt condiţie de a venì şi a locuì în palatul lui, Anacreonte în dată a doa ḑi se dusse la dênsul şi îi dette banii quei'i primisse cu atâta nesocotinţă, rugându'l să facă bine ai da înapoi libertatea şi cu dênsa împreuna cântecele şi bucuria.

Dupŏ căderea lui Ipparchu, Anacreonte se înturnò la Teos, pe quare iar o lasò quând esbucnì rebelia Ioniei în contra lui Dariu, şi se retrasse în Abdera, unde murì în vîrstă de 85 anni. dupŏ cum a şi trăitu, adicŏ în miḑlocul desfătărilor mesei, înnecatu de o bóbă de strugure que i s'a pusu în gûtu. Teos onorò apoi memoria lui şi i se înăltò în citadella Atenei o statuă que îl representà subt figura unui bĕtrânu quĕ cântă în beţie. Il representă asemenea încorunatu de roşe ţiind luthul sau alăutul din quare el tragea aquelle divine sonuri. De aci vinu espressiile: *luthul lui Anacreonte*, *voceu lui Anacreonte*, consacrate de poeţii moderni, qua să esprime sau maniera lui sau a imitatorilor lui. Anacreonte erà copillu al plăcerii şi al amorului, şi cânturile lui resufflă o dulceaţă şi o graţie que 'l au făcutu pentru tot d'auna celebru, şi la quare au remas totu d'auna în apoi şi străinii facătorii noştri de ode şi de versuri que le numescu *anacreontice*. Causă aquestei răcele şi lipse de graţii o află quine-va în aqueastă observaţie: Anacreonte nu e un autor que scrie, è un commeseau amabilu que se abandonă

în bucuria vervei salle, unde quea mai mare parte din următorii lui compun la versuri reci ca dênşii şi în cabinetul lor, puinduse să cânte adică ca Anacreonte.

Poesiile lui Anacreonte s'au publicatu pentru ântêiea óră la Paris, în anul 1554 subt stăruirea lui Henri-Etienne, quare le-a adunatu din doĕ manuscrise que din întêmplare îi căḑusserŏ în mână, şi quare nu s'au conservatu pînŏ la noi. Ediţia quea mai stimată în general este aqueea que s'a datu de Brunk la Strasburg, la anul 1786 (în 16) şi al quăria text 'l a reprodus St-Victor façă în façă cu traducţia sa, publicată la 1810 (în octavo).

VOCABULAR

de

vorbe de origine română şi necesarii la curăţirea şi cultura limbeĭ române, coprinse în aquest periodu al Curierului de Ambe Sexe cum şi în periodele precedente.

A.

Abandonament, lasare, parăsire întrégă, subsantivaţia verbului abandonare.

Abandonare, lăsare, delasare, a lăsà cu totul un lucru, un locu, o persónă, a părăsì; a lăsà pe quine-va să facă orique va voì. (se) — a se lăsà unde îl va ducce întêmplurea, a se lasà fărŏ nici o reţinere; a se încrede farŏ nici un prepus.

Abandonatu, lepĕdatu, omu perdut în desfrênari, mai vîrtos o femee.

Abandonu, stare în quare se află o persónă, un lucru abandonatu. § graţiósă uitare de sine în vorbă sau în miscări.

Abastardire, a facce un lucru să nu se mai cunóscă din stareaí primitivă, aí scimbà natura, a degenerà.

Abate, capul, possesorul uneí mŏnastiri, un fel de egumen catolicu.

Abatésă, religiósă căpetenie uneí mŏnastiri de călugăriţe, un fel de stariţă.

Abaţial, lucru que se cuvine uneí abaţii, unuí abate, sau uneí abatése, cum am ḑice mŏnăstirescu, egumenescu.

Abces, adunatură de zeme stricate într'o înflătură, într'o parte a corpului, apostema.

Abdomen, vîntra sau burta din jos unde stau închisse quelle din nĕuntru sau maţele.

Abdominal, din abdomen, que se cuvine abdomenului.

Abdicare, a lăsà, a se lepĕdà de bună voie dintr'o înaltă fonc-ţiune: a abdicà coróna.

Abdicaţie, lucrarea prin quare se abdică o suveranitate, sau o înaltă dregĕtorie.

Abisu, adîncime nemărginită. § iadul.

Abjecţie, stare umilită, despre-ţuită în quare se află quine-va.

Abjectu, sau abiettu, aruncat, lepĕdatu, uitatu de lume: un biettu omu sau un abiettu.

Abjurare, a se lepĕdà în publicu, dupŏ forme, a marturisì o greşală.

Abjuraţie, lucrare prin quare abjură quine-va, lepĕdare de o idee, de un lucru, de o persónă cu jurămînt, ca Petru, de Christu.

Ablegaţie, esiliu, departare în quare anticii Romani îşi putea condamnà fiii.

Ablegatu, locotenent, vicariu al legatului, al unui împuternicitu sau încărcat cu o misiune.

Abluţie, spĕlarea sau bĕutura preotului dupŏ st. comunicare, spălarea sacerdotelui la quei antici înaintea sacrificării, spalarea mahometanilor înaintea rugei.

Abnegare, a se lepĕdà de sine, a'şi uità tóte interesurile.

Abnegaţie, lucrarea quellui que se lépădă de sine.

Abolire, a desfiinţà, a facce să se uite que-va prin neusu.

Aboliţie, desfiinţare, substantivul verbului abolire.

Abominabil, urîcios, scîrbos quât să nu se pótă quine-va appropià.

Abominaţie, urîciune, scîrbă, lepĕdătura lumii.

Abondanţă, mare quantitate, îndestulare, bilşugu.

Abondare, a avea mult, îndestul a fi îndestulat de tóte.

Abonament, învoire pe un preţu şi cu un termin hotîrît, (abonament pe un an, pe mai mulţi, pe quâte-va luni.)

Abonare şi (se), a înscrie şi a se înscrie, a se suscrie cu un preţu şi cu un termin la óre-quare întreprindere.

Abonatu, quel înscris la un abonament.

Abordabil, locu sau lucru que se póte abordà, appropià, (un ţermu abordabilu).

Abordare, a tragge la ţermu, la malu, a se appropià.

Abordu, appropiere, de portu mai virtos, de ţermu. § dela ântêiul abord, dela cum s'a întîlnitu, fărŏ a lăsà pasu să mai facă que-va.

Aborigeni, primii locuitori ai unii ţerri: Aborigenii ţerrilor nóstre au fost Dacii.

Abortivu, lepĕdataru, fĕtul născut înainte de noĕ luni.

Abracadavră, o vorbă magică prin quare se credea quĕ se vindecă frigurile sau brânca; scrisă şi purtată ca baier.

Abracalan, termin de magie de cabală.

Abraxas, termin de magie, quă-

ruia superstiţia ĭĭ da mari virtuţi, şi mistere.

Abreviare, a prescurtà la scris.

Abreviaţie, prescurtare la scris a vorbelor sau a unei scrieri: (scrisul ciocoiescu è cu abreviaţii. — D. T. este o abreviaţie din Dumnea-ta.)

Abreviatură, scóterea a fară a unor littere, prescurtătură.

Abrogare, a anulà a desfiinţà nisce datine, aşşĕḑăminte, ceremonii.

Abrogaţie, substantivul verb. abrogare.

Absenţă, nefiinţă de façă, lipsă de faça.

Absent, quel que nu è de faça, lipsesce.

Absint, o plantă mirositóre, amara, pelin.

Absolutismu, sistemă a unui guvernu absolutu, de sine domnitor.

Absoluţie, iertare de păcate.

Absolutu, neatîrnat denimeni, de sine domnitor, (un suveran absolut) que nu è dator a da socoteală nimului de faptele salle, a quărui voie este o lege, Domnitorul que ḑice: eu sunt legea. § se ḑice şi de ómenii mîndri imperioşi § şi în gramatică, (ablativu absolut, γενικὴ ἀπόλυτος.)

Abstemu, quel que nu bea vinu.

Abstenire (se), a se ţine, a se înfrênà; a se depărtà (un judicător se abstene dela aur, un sacerdote dela alle lumei). Mulţi verbi avem, ca şi în alte limbe, que simplĭ nu sunt în usu, ca *flare*, *propiere*... iar compuşi circulă în vorbele suf-flare, în-flare, ap-propiere; asfel è şi tenire < con-tenire, moş-tenire; asfel è şi la françesi *procher* <*ap-procher*. Cum facem dela *traggere*, *abs-tragge* < abstracţie, asemenea dela tenire < abs-tenire.

Absteninţă, înfrênare.

Abstenent, quel que se înfrênă.

Absenţie, lepĕdare de testament de quel que è coprinsu într'ênsul, lepĕdare de moştenire.

Abstracţie, traggere a fară a uneĭ qualităţi a unei proprietăţi que face mintea dela un lucru óre quare, (daqua un objet, cum am ḑice un mĕr è rotund, roşu, dulce... şi cu mintea tragem afară rotunditatea, roşaţa, dulceaţă... noi facem abstracţie aquestor qualităţi)

Abstractivu, que serve a esprimà ideile abstracte.

Abstraggere, a tragge cu mintea a farŏ o qualitate, a facce abstracţie.

Abstractu, sau abstrasu, vorbă sau termin al unei idei al quaria objet nu esistă de quât în imaginaţia nóstră, spre esemplu, *dreptate*, *bunatate*, sunt nisce ternini abstracţi, se póte ḑice şi despre un om quĕ este abstractu sau abstrasu quând nu cugetă la nimicu din quâte sunt de façă sau se ḑicu, la un om cum se ḑice dus cu minţile; distrasu se

dice quel quărui îi arăţi un lucru şi el se uitŏ la altu, sau quărui îi vorbesci şi el ascultă que îi vorbesce altul.

Absurditate, viţiu, defectu a unui lucru absurdu.

Absurdu, în contră cu totul dreptei judicăţi, de parte de adevĕru, necuviincios împregiurării; vine dela *surdu* şi *ab*. Se scie absuditatatea babei surde; "bună dio, mama. — Mere, maicuţă. — Que mai faci? — Doĕ d'o parà.„ Baba erà surdă; respusul ei ânsĕ erà absurd.

Abusare, a face rĕu usu cu un lucru. (Vorba este spre a ne înţellege; a minţi, a calomnià, abusăm cu vorba.)

Abusivamente, într'un chipu abusivu.

Abusivu, que este contrariu regulelor, que se cuvine abusului, que ţine de abusu.

Abusu, rĕu usu, usu în contra destinaţiei unui lucru, (judicătorul este spre a da dreptatea querută de legi; a luà mita, şi a întórce dreptatea, face un abus.)

Acacia; salcâmu.

Academiacu; Filosof în antichitate din secta Academiei — astădi se dă aquest nume quellui que este priimitu de membru unei academii.

Academicu, lucru que se cuvine la o academie. (Discursuri ceremonii academice.

Academie. Un locu lângŏ antica Atena unde se adunau nisce filosofi que se numirŏ apoi academiaci. Astădi se dice o întocmire de mai multe persóne que profesă litteratură, sciinţe, belle arte; se dice şi locul unde se adună asemenea sapienţi. Opera quând s'a întocmit ântêiea dată s'a numitu Academie de musică. § locul unde se învaţă a încăllică, a se batte cu arme, cum şi alte esercitiuri se numesce Academie. § Se dice asemenea şi despre un locu publicu unde se dau jocuri. § în Pictură se dice academie o figură singuratică, un om desemnat gol în óre-quare postură spre studiu iar nu spre a figurà ca o parte a unui tablou.

Academisare, terminu de desemnu: a lucrà dupŏ un desem, a desemnà un om golu.

Academist, scolaru elevu al uneì academii.

Acatalect, acatalecticu. Terminu de poesie latină. Vers acatalecticu este un vers terminat şi quăruia nui lipsesce nimicu.

Acatelepsie, la antinci erà starea minţii unui elevu în quare se afflà pînŏ nu înţellegea doctrina filosofică a maestrului. § Astădi acatalipsie se dice neputinţa de a pricepe un lucru que nu se póte pătrunde cu mintea. § un fel de malaţie que ardică omului inţellegința.

Acatalepticu, filosofu acatelep-

ticu, din secta scepticilor que se îndoià de tóte şi nu putea pricepe nimicu.

Accaparare, a cumparà lucruri spre a le vinde mai scump, a precupeţi. § a cumparà marfe oprite.

Accastillagiu, sau accastillament, t. de marină, castellul din naintea sau din códa unui vasellu.

Accastillat, se ḑice despre un vasellu que are un castellu din ainte sau în códă.

Accellerare, a iuţi, a grăbì.

Accent, înălţare mai mult sau mai puçin tare, appĕsare a glasului asupra unei silabe. § la plural *accente*, poeticu se înţellege sonuri dulci sau triste (dureróse armoniόse accente.) § Accent se ḑice ênsuşi semnul que se pune asupra unei vocale qua să arate cum să se pronunţe.

Accentuare, a pune accent pe o vocală, a appesă, vorbindu, asupra unei silabe, a esprimà prin tonurile glasului simtimentele de quare e pătruns quine-va.

Accetare, a priimi, § a primì o poliţă şi a se da platnicu.

Accesit, termin de collegiu: se ḑice despre un elevu sau scholaru que se appropià a luà preţul şi la întrecut altul.

Accesoriu, lucru adaogatu pe d'asupra.

Accesu, începuturile şi ţinera unei bóle periodice: acces de friguri, de turbare, de nebunie § mişcare vie şi trecĕtóre a suffletului.

Acciacaturĕ, t. de musică, arată intervallele cuviinciόse armoniei.

Accidental, que vine din întêmplare. § în musică, linii accidentale se ḑicu quelle adăogate din susul sau din josul quellor cinci linii spre a însemnà notele.

Accident, întêmplare neasceptatĕ. § quând nu e însoçit de un ajectivu quare sa'l qualifice, se ia totu d'a una drept o urîtă nenorocită întêmplare. § In filosofie accident se ḑice un que quare putea fi sau nu fi într'un lucru farŏ ai scimbà natura, (vesmîntul, barba etc. sunt nisce accidente într'un càlugăr.) § In medicină însemneaḑă simptomă. (Frigul, caldura, setea suntu nisce accidente alle frigurilor.)

Accimare, a cresce vîrful; se ḑice de un arbure.

Accisă, taxă sau plată pusă pe bĕuturi în Englitesa sau pe ori que fel de lugume.

Acclamare, a strigà de bucurie, de entusiasmu.

Acclamaţie, strigare de bucurie, aplaud, sgomot mare de strigări, strigări entusiaste,

Acclimentare, a se dedà, a se deprinde cu o climă nuoă.

Accomodare, a face un lucru mai comod, mai bun de tréba pentru quare è destinat.

Accompaniament, însoçire. § in

musică, accordurile que se facu pe un instrument quând altul cântă. § în armerie şi pe medallii, adornamentul; înfrumuseţarea din pregiurul armeriei sau medalliei, sau unui scut.

Accompaniare, a merge înpreună cu quine-va, a'l însoçì. § t. de musică, a face basul şi alte părţi quând cântă cuine-va; a face accorduri pe un instrument când altul cântă.

Accomunare, a facce comun, a trăî în comun.

Acconciament, dela conciu, găteală, întocmire.

Acconciare, a întocmì a gătì capul sau alt quevà, a înfrumuseţà.

Acconc iator, quel que are meseria de a acconcià, § coifor.

Acconciatură, veḑi acconciament.

Accordament, întocmire, potrivire de instrumente.

Accordanţă, substantivarea verbului accordare.

Accordare, a întocmì, a potrivì córdele unui instrument, a le învoì spre a facce armonia querută, a putea formà scalla musicală. § a potrivì doĕ lucruri, a învoì doĕ porsóne. § a dà, a concede, (a accordă o favóre, un dreptu un privilegiu).

Accordatoriu, instrument, unealtă cu quare accordéḑă.

Accordator, quel que accórdă instrumentele.

Accordatură, veḑi accordament, mai virtos în material despre instrumente.

Accostabil > córtă, se ḑice de un malu de quare se póte quinevà appropià § figurat un omu que se póte appropià, blând, priimitor.

Accostare, a se avvecinà, a se appropià, a venì la córtă.

Accostumare, a deprinde a dedà, a da bune costumuri, învĕţuri, o facce educaţia qui-va. § (se) a se deprinde a se de dà, a luà bune învĕţuri.

Accreditare, a pune în stimă, în creditu. § a adeverì un lucru. § (se) a se pune în creditu.

Accrescere, a se face mai mare a se adăogà.

Accumulare, a grămădì.

Accusabil, que se póte accusà.

Accusare, a trage, a se plânge la judecâta, a pìrî. § a imputà, a lipì o greşală.

Accusaţie, substantivul verbului accusare.

Accusativu, al patrulea casu al substantivilor.

Accusator, quel que accusă, pîrîtor, pîrîşu.

Accusatoriu, lucru que are însine pîra, que adduce cu sine pîra, (mâna plină de sânge, un pumnal ascuns, uimirea sunt nisce accusatorii alle unui uccigĕtor), dovadă pîrîtóre.

Acefalu, que n'are capu: un monstru acefalu, o statuă acefală. § se ḑice despre un conciliu unde nu presiḑă papa. § Acefali, se ḑicu şi ere-

tici, que nu urmarŏ nici patriarchului Kirillu nici lui Ioan.

§ Acefali se dicu şi quei que nu au episcopu determinatu.

Acerbitate, asprime, occelitate.

Acerră, nume que se da în antichitate vaselor destinate pentru sacrificiu.

Aceticu, sau oçeţicu, de oçetu.

Acheron sau Acheronte, nume que dau poeţii unuia din rîurile Iadului.

Achilea, o plantă que cresce pe munţi, florea ei se ia de ciaiu.

Achit, un fel de viţă que cresce în insola Madagascar.

Achromaticu, ochielari prin quare se vĕdu lucrurile fărŏ culori străine.

Achthografie, descripţie de greutăţi, de dramuri, sau mĕsure.

Acidiferu, que are în sine, que produce acidul, se dice despre unele metale.

Acidificabil, t. de chimie, se dice despre corpurile que au proprietatea a producce acide, combinân duse cu oxigenul.

Acidificare, t. de chim. a face acidu.

Acidificaţie, lucrare întru a face acidu.

Aciditate, qualitate a lucrurilor acide.

Acidulare, t. de spiţărie, a face un lucru quam acru, quam înţepĕtor la limbă.

Acidul, que are un gust quam oçeţit quam acru, acruliu.

Acmă, gradul quel mai naltu al unei bóle; paracmă, este quànd începe a scădé.

Acolytu, cliricu, que duce făclii-le, que duce focul, vinul, apa în altar, dă cădelniţa; paracliser.

Aconit, un fel de plantă veninósă.

Acrobatu, quel que danţă pe funie.

Acroaticu, se dice despre operile anticilor filosofi que nu se putea înţellege, daqua nu le esplicà ênsuşi autorii.

Acrostichu, poemă que are atâtea versuri quâte littere într'un nume şi quare începu cu quâte una din aquestea.

Acţie, lucrare. § parte que ia quine-va într'o soçietate.

Acţionar, quel que are una sau mai multe acţii sau parţi într'o assoçiaţie.

Activitate, facultate activă, virtute de a lucrà iute şi cu energie.

Activu, iute, energicu, plinu de iuţeală la lucru. § activul, quecea que are quineva în averea sa; pasivul este în contra activului, adică que è dator. § Gram. verbu activu.

Actor, quel que represèntă un personagiu. § quel, que este în lucru sau în jocu la o trébă, la resboiu, la o lucrare óre-quare; quel que lucrédă.

Actu, faptă, lucrare, (actele unei judecăţi, unei tractaţii). § actu al unei drame.

Actual, quel în fiinţă, de faça,

(ministru actual) quare este în foncţii.

Actuaru, t. de marină, vesellu actuar, vechiu.

Acusmatu, sunete, glasuri, larmă que pare què ar'venì din aer.

Acustică, teoria sonurilor, şi a proprietăţilor lor, se ḑice şi fonică. § In medicină, remediuri acustice se ḑicu quelle pentru sufferinţele urechilor. § instrumente acustice se ḑicu quelle que mărescu sonul sau auḑirea.

Adagiu, t. de musică que se pune în capul unei arii qua să arate què trebue a se cântà sau e se sunà încetu, lentu ânsĕ nu atât de încet cum se face *largo*. § se ḑice asemenea şi o arie.

Adamică, t. de istor. nat. se ḑice despre aquel pămîntu sau mocirlă sarată que lasà marea quând se retege.

Adamiţi, un fel de eretici que în adunările lor intrà şi sta goi ca Adamu mai nainte de a pĕcătuì.

Adaptare, a potrivì a învoì (italianismii se adaptă mai multu la limba română de quât galicismii.)

Adar, a doĕ-spre-ḑecea lună a anului eclesiasticu, şi a sasea a anului civil la Ebrei. § o monedă despre quare se vorbesce în Vulgata.

Addiţie, una din patru lucrări a le aritmeticei, adunare, adăogare.

Addiţional, articol adiţional, que se adaogă.

Addiţionare, a aduna mai multe numere într'unu.

Addosare, a se pune dos la dos, a se pune cu dosul.

Addulcire a face dulce.

Adeptu, quel que este iniţiat, întrudus în misterele vre unei secte, unei doctrine, unei sciinţe.

Adio, termin de luat ḑioa bună, remâi sănĕtos, cu Domuul. § Adio lume, adio plàceri, a se lepădà de lume de plăceri.

Adjectivu, t. de gramatică, una din parţile cuvîntutului (vorbele que arată qualitatea unui lucru se ḑicu adjective.)

Adjudicare, a declarà în judicată què un lucru pentru quare se judică doĕ părţi se cuvine dupŏ legi uneia. § a determinà preţuţul la mezat, a atîrdisì.

Adjudicatariu, quel que remâne domnu possesor al unui lucru dupŏ o hotărîre de judicătă.

Adjudicaţie, act al judicătei prin quare se adjudică se hotarasce în glas mare. § haracilandismă, atîrdisire.

Adjudicativu, actu que coprinde adjudicaţia.

Adjurare, a quere sau a comandà în numele lui Dumneḑeu, a jurà pe quine-va să facă sau să ḑică un lucru.

Adjuraţie, formulă cu quare Biserica îşi face exorcimii, sau afurisirea.

TABLA MATERIILOR.

La periodul V.

ISTORIA CIVILISATIEI.

POESIE.

LITERATURA.

EDUCATIE.

însemnare

Urmarea Vocabularului inclusivu dela A pînŏ la Z, se va da suppliment în parte la Periodul V, cam şi la Biblioteca Universală. Se va da cu jumĕtate preţul la DD. abonaţi la aquest Periodu V, quâţi vor dori a'l avé.